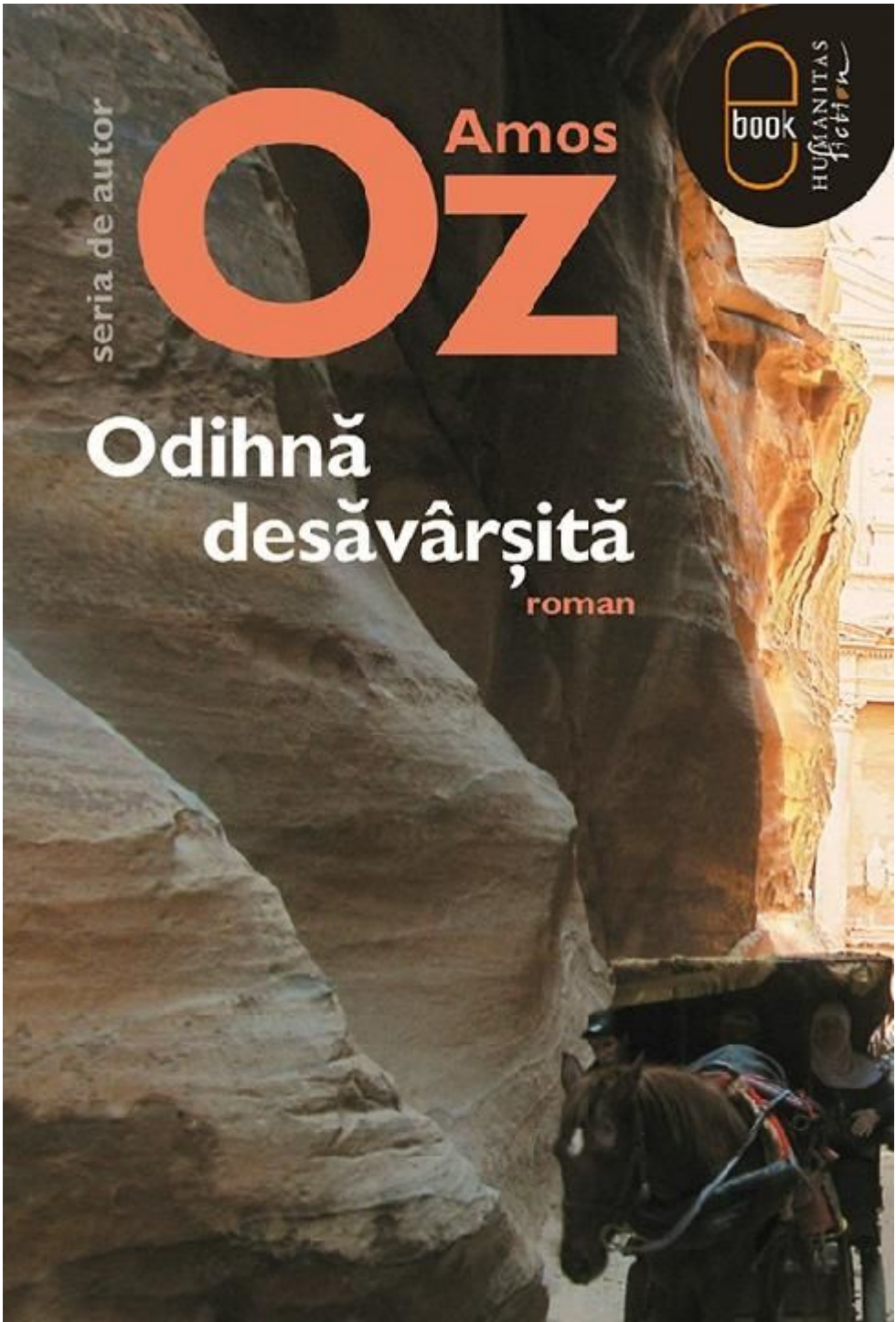

seria de autor
Amos
Oz
Odihnă
desăvârșită
roman
book
HUMANITAS
fiction

Amos Oz

Odihnă desăvârşită

Traducere din ebraică şi note de

MARLENA BRAESTER

EDITURA HUMANITAS

2014

AMOS OZ
MENUHA NEHONA
(A PERFECT PEACE)
Copyright © 1982

All rights reserved.

Foto © Marlena Braester

© Humanitas Fiction, 2011 (ediţia print)
© Humanitas Fiction, 2014 (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-689-793-1 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
OZ, AMOS
Odihnă desăvârşită / Amos Oz;
trad.: Marlena Braester.
Bucureşti: Humanitas Fiction, 2011
ISBN 978-973-689-436-7
I. Braester, Marlena (trad.)
821.411.16-31 135.1

Amos Oz (n. 1939) este cel mai important prozator şi eseist israelian. S-a născut la Ierusalim, părinții săi fiind originari din Polonia şi Rusia. La cincisprezece ani se stabileşte în kibbutzul Hulda. După absolvirea Facultății de Filosofie a Universității Ebraice din Ierusalim revine în kibbutz, unde practică agricultura şi predă la liceul local

până în 1986, când se mută cu familia în oraşul Arad, de pe ţărmul Mării Moarte. Primul său volum de povestiri, *Acolo unde urlă şacalii*, apare în 1965, fiind urmat de romanul *Altundeva poate* (1966). În 1967 luptă în Războiul de Şase Zile, iar în 1973 participă la Războiul de Yom Kippur. După succesul romanului *Soţul meu*, *Michael* din 1968, scriitorul continuă să publice cărţi de ficţiune: *Până la moarte* (1971), *Atinge apa*, *atinge vântul* (1973), *Dealul Sfatului Nelegiuit* (1976), *Soumehi* (1978), *Odihnă desăvârşită* (1982), *Cutia neagră* (1987), distins cu Premiul Femina Étranger, *Să cunoşti o femeie* (1989), *Fima* (1991), *Să nu pronunţi*: *noapte* (1994; Humanitas Fiction, 2010), *Pantera din subterane* (1995), *Aceeaşi mare* (1999), *Poveste despre dragoste şi întuneric* (2002; Humanitas Fiction, 2008, 2011), distins cu zece premii internaţionale, *Deodată în adâncul pădurii* (2005; Humanitas, 2010), *Rime despre viaţă şi moarte* (2007; Humanitas Fiction, 2009,2011), *Scene de viaţă campestră* (2009; Humanitas Fiction, 2011). Volumele de eseuri politice şi literare ale lui Amos Oz au fost traduse în multe ţări, cel mai cunoscut fiind *Cum să lecuieşti un fanatic*, publicat în 2002 (Humanitas, 2007; Humanitas Fiction, 2011). Printre numeroasele distincţii primite de Amos Oz se numără: Premiul Păcii (Germania, 1992), Premiul Israel pentru Literatură (1998), Marele Premiu Ovidius (România, 2004), Premiul Catalonia (2004), Premiul

Grinzane Cavour (Italia, 2007) şi Premiul Heinrich Heine (Germania, 2008).

Partea întâi: Iarna

1

Bărbatul se ridică şi merge dintr-un loc în altul. Ceea ce a lăsat în urmă a rămas în urmă şi îl priveşte depărtându-se. În iarna anului şaizeci şi cinci Ionatan Lifshitz a luat hotărârea să-şi părăsească nevasta şi kibbutzul în care s-a născut şi a crescut. Şi-a pus în gând să lase totul şi să înceapă o viaţă nouă.

În anii copilăriei, ai adolescenţei, în timpul serviciului militar, fusese întotdeauna înconjurat de un cerc apropiat de bărbaţi şi femei care nu încetau să se amestece în viaţa lui. Simţea din ce în ce mai mult cum oamenii aceia îi blocau calea şi că nu mai trebuia să facă nici o concesie. Vorbeau „despre mersul pozitiv al lucrurilor" sau despre „fenomene negative", dar el aproape că încetase să înţeleagă sensul cuvintelor. Dacă stătea singur lângă fereastră la sfârşitul zilei, privind păsările ce zburau în lumina apusului, inima lui se împăca cu gândul că, până la urmă, toate vor muri. Când crainicul de la radio vorbea despre descoperirea unor semne îngrijorătoare, Ionatan îşi spunea în secret: Ce contează? Şi dacă după-amiaza ieşea singur, să hoinărească printre chiparoşii arşi de la marginea kibbutzului, iar vreun prieten îl întâlnea şi-l întreba ce face acolo, Ionatan răspundea fără chef: Mă învârt şi eu puţin pe aici. Şi imediat inima îi repeta întrebarea cu uimire: Ce faci tu aici? Băiat extraordinar, se spunea despre el în kibbutz, însă o fire tare închisă; un suflet sensibil, ziceau.

Acum, la douăzeci şi şase de ani, cu mersul lui înstrăinat şi îngândurat, i s-a trezit dorinţa de a fi în sfârşit singur, fără ceilalţi, să vadă ce se întâmplă; fiindcă uneori avea senzaţia că viaţa îi trece într-o cameră închisă, plină de vorbe şi fum, unde are loc fără întrerupere o discuţie epuizantă pe un subiect ciudat. Nu ştia despre ce era vorba şi nici nu voia să se amestece, ci doar să se ridice şi să iasă şi să se ducă în locul unde poate că era aşteptat, dar nu la infinit, iar dacă întârzia, întârzia. Unde era acel loc, Ionatan Lifshitz nu ştia, dar avea sentimentul că nu trebuie să mai piardă timpul. Pe Benia Trotsky nu-l văzuse niciodată, nici măcar în vreo poză – Benia Trotsky, care părăsise kibbutzul şi ţara în 1939, cu şase săptămâni înainte de a se naşte Ionatan. Era un tânăr teoretician, student pasionat din oraşul Harkov, care alesese să lucreze ca muncitor la carierele de piatră din Galileea de Nord. Se stabilise în kibbutzul nostru şi, contrar principiilor sale, se îndrăgostise de Hava, mama lui Ionatan; dragoste în stil rusesc, cu lacrimi şi jurăminte şi confesiuni înflăcărate. Prea târziu se îndrăgostise de ea, după ce Iolek o lăsase însărcinată cu Ionatan şi se mutase deja cu el în baraca de la marginea aşezării. Întâmplarea aceasta a produs mare vâlvă în iarna lui treizeci si nouă şi s-a terminat în mod dramatic: după multe încurcături, scrisori, ameninţări cu sinuciderea, ţipete noaptea, în spatele şurii, discuţii, încercări din partea autorităţilor de a calma spiritele şi de a găsi o soluţie logică, iar după teribila surescitare nervoasă şi tratamentul medical discret aplicat, a venit, în sfârşit, rândul acestui Trotsky să facă de pază peste noapte. I-a fost încredinţat anticul pistol Parabellum, şi a stat de pază toată noaptea; spre dimineaţă, cuprins probabil de o disperare totală, a pândit-o din spatele spălătoriei, a ţâşnit dintre boschete şi a tras spre iubita lui cea însărcinată, luând-o la fugă şi scoţând nişte urlete precum schelălăitul unui câine rănit, alergând ca un orb

până la grajduri, unde a tras de două ori către Iolek, tatăl lui Ionatan, care tocmai termina de muls vacile, apoi a îndreptat pistolul spre singurul nostru taur, Stahanov. În cele din urmă, când locuitorii kibbutzului, speriați de împuşcături, au început să fugă după el, nenorocitul s-a ascuns după grămada de gunoi şi şi-a îndreptat pistolul, cu ultimul glonț, spre frunte.

Nici unul din gloanțe nu şi-a nimerit ținta şi nu a curs nici un strop de sânge, şi cu toate acestea, îndrăgostitul a fugit din kibbutz şi din țară, devenind în cele din urmă, după mai multe metamorfoze complicate, un fel de rege în domeniul hotelier, în Miami Beach, în estul Americii. Odată a donat o sumă mare de bani pentru înființarea unei săli de muzică în kibbutz, iar altă dată a trimis o scrisoare, într-o ebraică ciudată, în care amenința ori pretindea sau, mai bine zis, se declara dispus să susțină că el e adevăratul tată al lui Ionatan Lifshitz. În casa părinților, pe un raft cu cărți, ascuns între paginile unui roman vechi, *Muntele Scopus*, de Israel Zarhi, Ionatan găsise în copilărie o foaie îngălbenită, pe care era scrisă o poezie de dragoste în stil biblic, probabil compusă de Beniamin Trotsky. Pe îndrăgostitul din poezie îl chema Eliezer din Maresha[1], iar pe iubita lui, Azuva Bat-Shilhi[2]. Titlul poeziei: *Însă inima e înşelătoare*. Iar în josul paginii, adăugate cu creionul, încă vreo câteva cuvinte, cu un scris puțin diferit, rotunjit şi frumos caligrafiat, pe care Ionatan nu-l putea descifra, pentru că literele erau chirilice. De-a lungul anilor, povestea de dragoste şi dispariția lui Beniamin T. au fost trecute sub tăcere, şi doar o singură dată, în timpul unei teribile certe, Iolek a pronunțat

[1] Oraş biblic din sudul Iudeii.

[2] Mama regelui Josafat.

cuvintele *Twój, komediant*, iar Hava i-a răspuns şoptind printre dinţi: *Ty zboju. Ty morderco*.[3]

Bătrânii din kibbutz spuneau uneori: E incredibil. De la o distanţă de maximum un metru şi jumătate, clovnul ăla nu a reuşit să nimerească nici măcar un bou.

Ionatan şi-a frământat mintea, căutând un altfel de loc, unul care să i se potrivească, o posibilitate nouă de a munci după placul inimii şi de a se putea odihni fără a fi încercuit.

Planul lui era să plece cât mai departe, într-un loc care să nu semene nici cu kibbutzul, nici cu taberele pentru adolescenţi, nici cu bazele militare, nici cu locurile de popas din deşert, să nu semene cu staţiile în care făcea autostopul, la intersecţiile bătute de khamsin[4], unde miroase întotdeauna a mărăcini şi transpiraţie şi praf şi acreală de urină uscată. Trebuie să ajungă într-un mediu complet diferit, poate într-un oraş cu adevărat mare şi străin, cu un fluviu şi poduri, cu turnuri şi tuneluri, fântâni arteziene gravate, ca nişte monştri din piatră care aruncă unul spre celălalt jeturi de apă, iar apa aceea e luminată noapte de noapte de o strălucire puternică, electrică, lângă care, uneori, o femeie străină stă singură, cu faţa spre lumina ce străbate apa, cu spatele spre piaţa pavată cu dale din piatră striată: unul din acele locuri îndepărtate unde totul e posibil şi totul e probabil, reuşite nesperate, dragoste, pericole, întâlniri bizare.

În mintea lui, se vedea strecurându-se cu paşi uşori, paşi de animal de pradă tânăr, pe culoarele acoperite de mochetă ale unei clădiri, înalte şi reci, printre lifturi şi paznici, cu

---

[3] Eşti un criminal. Eşti un asasin (pol.).

[4] Furtună de nisip.

spoturi de lumină strălucind în tavan, în fluxul acela de oameni necunoscuți care se îndreaptă spre vieți diferite, fiecare în legea lui, cu o figură complet inexpresivă, unul între ceilalți.

Aşa că s-a hotărât să plece dincolo de ocean, să se înscrie la studiile pregătitoare şi să se întrețină, pentru început, din orice fel de muncă pe care o va găsi, paznic de noapte, administrator sau curier la vreo firmă particulară, aşa cum scria în anunțul minuscul din ziar, la rubrica *Oferte de lucru*. Fără să aibă nici o idee despre ce presupune munca de curier, a avut inspirația să-şi spună: asta e pentru tine, drăguță. Şi îşi imagina cum ia în stăpânire maşini moderne, cu tablouri de comandă cu ceasuri şi becuri care clipesc, printre oameni care nu sunt chinuiți de îndoieli şi femei ingenioase şi ambițioase. Va locui singur, în sfârşit, într-o cameră închiriată, la unul dintre ultimele etaje ale unui bloc înalt, într-un oraş străin din America, din vestul Americii, pe care îl cunoştea din filme, şi acolo se va pregăti noaptea pentru examene, apoi va intra la universitate şi îşi va alege o meserie şi va porni pe drumul care i se va deschide, spre locul unde este aşteptat, dar unde nu îl vor aştepta la infinit, iar dacă va întârzia, va fi prea târziu. Vor mai trece cinci sau şase ani, se gândea Ionatan, dar va termina studiile cu orice preț, în America sau nu, ținta asta o va atinge într-un fel sau altul, şi atunci va începe să se simtă un om liber, să-şi trăiască viața.

La sfârşitul toamnei, Ionatan şi-a făcut curaj şi şi-a dezvăluit, pe ocolite, planurile în fața tatălui său, Iolek, secretarul kibbutzului.

Deşi Iolek a fost cel care a deschis discuția, nu Ionatan; într-o seară, Iolek l-a tras pe fiul său deoparte, la capătul scărilor de piatră din fața casei de cultură, şi l-a implorat să se ocupe de organizarea atelierului de reparații auto.

Iolek era bine făcut, nu prea sănătos, conturat de la umeri în jos în linii drepte şi grosolane, ca o cutie rezistentă, dar faţa îi era cenuşie, cu pielea pungită, atârnându-i din loc în loc, arătând mai curând ca un dandy îmbătrânit, nu ca un vechi socialist cu conştiinţă înaltă.

Rugămintea şi-a rostit-o cu voce joasă, pe un ton secretos. Ionatan, care era înalt, slab şi cam împrăştiat, a vorbit şi el cu voce scăzută. Bătea un vânt umed. Strălucirea serii era una difuză: lumina dintre o ploaie şi alta. Vorbeau stând în picioare. În apropiere se afla o bancă udă, acoperită cu frunze de nuc ruginii, jilave. Aceleaşi frunze sub care fuseseră îngropate şi un furtun spart pentru irigat şi un teanc de saci. Ionatan se uita fix la frunzişul adunat pe bancă pentru că nu voia să-l privească pe tatăl lui în ochi. Avea impresia că până şi banca, sacii şi furtunul îi cereau ceva, şi a izbucnit deodată cu voce şoptită, de nestăvilit, aşa cum izbucnesc oamenii tăcuţi: Nu, nu, nici vorbă, n-o să preia administrarea atelierului de reparaţii, mai întâi pentru că lucrează în livadă, iar acum e sezonul de cules grepfrut, adică, după ploaie, azi sigur că nu am putut culege, dar când se va mai usca puţin, vom începe iar. Şi, de fapt, atelierul, ce legătură am eu cu el?

— Asta e ceva complet nou, a spus Iolek, acum nimeni nu mai vrea să lucreze la atelier. Bravo. Cu ani în urmă, se băteau toţi pe atelier, nu voiau să fie decât mecanici, iar acum nu vă mai convine să lucraţi lângă maşini. Sciţi. Huni. Tătari. Nu mă refer la tine în mod special. Vorbesc în general. De exemplu, tinerii din Mapai[5]. Sau literatura tânără. Nu contează. Pe tine te rog să te ocupi de atelier până vom găsi o soluţie definitivă. Doar de la tine pot să cer

[5] Denumirea prescurtată a Partidului Socialist-Sionist, înfiinţat în 1930, partid dominant înainte si imediat după înfiinţarea statului Israel.

aşa ceva şi să primesc în schimb argumente solide în favoarea unui eventual refuz.

— Uite, a spus Ionatan, pur şi simplu simt că sunt nepotrivit pentru asta. Atâta tot.

— Nepotrivit... a spus Iolek. Simt, nu simt, potrivit, nepotrivit, ce-i asta, trupă de teatru, aici căutăm actorul potrivit să joace rolul lui Boris Godunov? Eu te rog frumos, poate vrei să-mi explici o dată pentru totdeauna ce-i cu povestea asta a voastră, potrivit, nepotrivit, a te realiza, răsfăţ, capricii. Cum adică, să lucrezi într-un atelier e ca o rochie sau un parfum? *Eau de cologne*? Ce înseamnă „nepotrivit” când vine vorba despre locul de muncă?

Şi tatăl, şi fiul sufereau de o viroză uşoară: Iolek era răguşit şi gâfâia, în timp ce Ionatan avea ochii înroşiţi şi puţin înlăcrimaţi.

— Uite, a zis Ionatan, îţi spun că nu e pentru mine. La ce-ţi foloseşte dacă te superi pe mine? Mai întâi, nu sunt făcut pentru aşa ceva. Asta e. Apoi, acum am îndoieli în ceea ce priveşte viitorul meu. Şi tu stai şi te cerţi cu mine în legătură cu tinerii din Mapai şi toate cele şi nici nu bagi de seamă că ne udă leoarcă. Uite, a început iar să plouă.

Iolek a auzit altceva, sau poate a auzit bine şi s-a hotărât să o lase mai moale. A zis:

— Da. Bun. În ordine. Gândeşte-te câteva zile şi dă-mi un răspuns. Nu ţi-am cerut să te hotărăşti pe loc. Mai stăm noi de vorbă despre asta cu altă ocazie, când vei fi mai binedispus. N-are nici un sens să ne certăm toată seara în ploaie. La revedere. Ascultă, te rog, mai bine te-ai mai tunde puţin: ce vrea să însemne asta? O fi tot ceva nou...

Într-o sâmbătă, când Amos, fratele mai mic al lui Ionatan, a venit într-o scurtă permisie, Ionatan i-a spus:

— De ce trebuie să vorbeşti atât despre anul care vine? Nu poţi şti de pe acum unde vei fi anul viitor. Şi nici eu.

Pe Rimona, nevasta lui, a întrebat-o:

— Crezi că trebuie să mă tund?

Rimona s-a uitat la el. Jenată, după o scurtă ezitare a zâmbit ca şi cum i s-ar fi pus o întrebare delicată sau chiar puțin riscantă. Şi a spus:

— Îți stă bine cu părul lung. Dar dacă te deranjează, poți să te tunzi.

— Da de unde, a zis Ionatan. Şi a tăcut.

Îi părea rău să se despartă de mirosurile, de vocile şi de culorile care l-au însoțit de mic copil. Îi plăcea parfumul înserării leneşe, care cobora peste iarba proaspăt tunsă în ultimele zile de vară: lângă oleandri, trei câini corciți se băteau furioşi pe ce mai rămăsese dintr-un pantof rupt. Un pionier bătrân cu bască pe cap citea ziarul stând în picioare în mijlocul aleii, în inima serii, mişcându-şi buzele ca şi cum s-ar fi rugat. Pe lângă el a trecut o bătrână, fără să-l salute măcar printr-o aplecare a capului, din cauza unei neînțelegeri mai vechi, ducând o găleată albastră plină cu fructe, ouă şi pâine proaspătă. Ionatan, a zis ea blând, uită-te la margaretele de acolo, unde se termină iarba, albe şi curate ca zăpada de la noi, de la Lupatin. Şi dinspre căminul de copii se auzea cântecul unui fluier, ridicându-se deasupra țipetelor, sirenelor, ajungând până departe, spre vest, dincolo de livadă; acolo unde apune soarele locomotiva unui tren de marfă şuieră de două ori. Lui Ionatan îi părea rău pentru părinții lui. Şi pentru serile de sâmbătă şi de sărbători, când se adunau în sala casei de cultură aproape toți membrii kibbutzului şi copiii lor, îmbrăcați cu cămăşi albe, proaspăt călcate de sabat şi cântau melodii vechi. Îi va fi dor de baraca de tablă din mijlocul livezii, unde se ascundea uneori pentru vreo douăzeci de minute în timpul lucrului, să citească în linişte jurnalul sportiv. De Rimona. De imaginea răsăritului de soare ca o baie de sânge într-o zi de vară, la cinci dimineața, printre colinele de la est şi

ruinele satului arăbesc Sheih-Dahr, părăsit acum. De toate drumeţiile de sabat pe coamele acelor dealuri şi printre ruine, Rimona şi el, cu Udi şi Anat, şi uneori singur.

În toate aceste regrete, Ionatan a găsit şi un motiv de enervare, de frustrare, ca şi cum s-ar fi făcut din nou presiuni asupra lui şi i s-ar fi cerut să continue să cedeze la nesfârşit. Ca şi cum până şi propriile sentimente s-ar fi aliat cu restul forţelor care nu încetau să-l nedreptăţească. Tot timpul renunţ şi iar renunţ, încă de mic copil m-au învăţat, înainte de toate; să renunţ; şi în clasă, şi la joacă, şi în armată, şi în gospodărie, şi acasă la mine, şi pe terenul de sport, să fiu mereu generos, să fiu cumsecade, nu egoist, să nu fac probleme, să nu deranjez, să nu mă încăpăţânez, ci să fiu mereu atent la cei din jur, să le dau celorlalţi, să dau societăţii, să pun umărul, să-mi duc la bun sfârşit îndatoririle fără meschinărie, fără a cere socoteală, şi ce am câştigat din toate astea? Că lumea spune despre mine: Ionatan e aşa cum trebuie, serios, ai cu cine vorbi, poţi să apelezi la el, te înţelegi cu el, e un tip devotat, simpatic; dar acum s-a săturat. Suficient. Gata cu cedatul. De acum începe un capitol nou.

În pat, noaptea, când nu putea să adoarmă, Ionatan îşi imagina cu groază cum e aşteptat şi toţi se miră de întârzierea lui, şi, dacă nu se grăbeşte, fiecare va pleca în drumul său şi nu-l va mai aştepta nimeni. Iar dimineaţa, când a deschis ochii şi a ieşit desculţ în maiou şi chiloţi pe terasă, ca să-şi pună hainele şi pantofii de lucru plini de noroi uscat, dintre care, cu câteva zile în urmă, unul se căscase ca o gură plină de cuie ruginite, a auzit Ionatan, dincolo de urletul sirenelor, cum cineva îl strigă şi-i spune să se ridice şi să plece, nu spre livadă, ci spre un loc total diferit, locul potrivit, locul lui. Îl striga din toţi rărunchii şi era bine să nu întârzie de data asta.

Aproape în fiecare zi ceva se stingea în el, şi nu înţelegea ce i se întâmpla, poate era bolnav, poate de vină era lipsa de somn, doar buzele lui spuneau uneori: Gata. S-a terminat.

Toate concepţiile şi părerile pe care le avea îi fuseseră inoculate în copilărie, iar de atunci continuaseră să devină tot mai neînsemnate, până când s-au stins în mintea lui. Dacă se vorbea la şedinţa kibbutzului de atacuri repetate asupra valorilor egalităţii, asupra disciplinei societăţii, asupra principiilor cooperării, asupra onestităţii însăşi, Ionatan stătea singur şi tăcut la masa cea mai îndepărtată, după stâlpul orientat spre sud, în capătul sălii de mese, desenând pe şerveţele contratorpilor după contratorpilor. Şi dacă discuţia se prelungea, ajungea şi la portavioane, după modelul celor văzute doar în filme sau reviste colorate. Când a citit în ziar despre pericolul din ce în ce mai ameninţător al unui război, Ionatan i-a spus Rimonei, ce atâta vorbărie, şi a trecut la pagina de sport. Înainte de sărbători şi-a dat demisia din comitetul tineretului. Toate părerile şi ideile au pălit în faţa gestului lui, înlocuite de durere. Durere a cărei intensitate creştea şi scădea ca şuieratul unei sirene de război, însă chiar şi atunci când cobora, în orele de lucru sau în timp de juca şah, tot o simţea traversându-i trupul ca un corp străin, trecându-i prin burtă, prin gât, prin piept, ca atunci când era mic şi făcea vreo poznă, dar nu era prins şi nici pedepsit şi doar el ştia ce se întâmplase, şi cu toate astea tremura toată ziua şi toată noaptea în pat, pe întuneric, până târziu, ce-o să se întâmple, ce-ai făcut, nebunule ce eşti.

Îi plăcea ideea de a merge cât mai repede şi mai departe de durere, asemenea europenilor bogaţi din cărţi, care călătoreau în locuri înzăpezite pentru a scăpa de căldurile verii şi în locuri calde, iarna. Odată, pe când descărcau amândoi saci cu îngrăşământ chimic din camion şi îi

puneau în şopronul din livadă, Ionatan i-a spus prietenului său Udi:

— Ascultă, Udi, te-ai întrebat vreodată care e cea mai mare înşelătorie din lume?

— Pârjoalele pe care Feiga ni le pregăteşte la prânz de trei ori pe săptămână; doar pâine veche cu puțin miros de carne.

— Nu, a insistat Ionatan, serios. Înşelătoria cea mai abjectă.

— Bine, a zis Udi fără chef, după părerea mea, e religia, sau poate comunismul, sau amândouă. De ce întrebi?

— Nu, a spus Ionatan. Nu asta. Poveştile care ni se istoriseau când eram mici.

— Poveştile? s-a mirat Udi, ce ți-a venit cu poveştile acelea?

— Dar sunt exact opusul vieții adevărate... Asta erau, opusul vieții adevărate. Dă-mi chibriturile. Îți aduci aminte când i-am atacat pe sirieni la Nukeib, când am lăsat un soldat sirian mort, cu corpul tăiat în două, în jeep, şi l-am aşezat cu mâinile pe volan şi cu țigara aprinsă în gură şi am fugit de acolo, îți aminteşti?

La asta Udi nu s-a mai grăbit să răspundă, ci a mai tras un sac de pe marginea camionului, l-a netezit bine ca să poată stivui deasupra lui alții şi l-a aşezat pe pământ, apoi s-a întors răsuflând greu, s-a scărpinat violent şi s-a uitat pieziş la Ionatan, care stătea sprijinit de marginea camionului fumând şi aşteptând probabil un răspuns. Udi a râs:

— Ce-i cu tine, te-a apucat filozofatul când noi avem atâta treabă?

— Las-o baltă, a spus Ionatan, doar mi-am adus aminte de o revistă vulgară, englezească, în care se povestea ce i-au făcut de fapt piticii Albei ca Zăpada în timp ce dormea acolo la ei, după ce a muşcat din mărul acela. Totul a fost o

înşelătorie, Udi. Şi asta, şi *Hänsel şi Grettel*, şi *Scufiţa Roşie*, *Hainele cele noi ale împăratului* şi toate poveştile acelea drăgălaşe care se terminau cu bine şi toţi trăiau fericiţi până la adânci bătrâneţi. Doar înşelătorie, să ştii. Şi învăţămintele lor la fel.

— Bine, a spus Udi, te-ai calmat? Putem continua? Şi dacă tot vorbim de înşelătorii, mai întâi poate scoţi din buzunar chibriturile mele şi mi le dai înapoi. Aşa. Acum hai să descărcăm ce a mai rămas aici, cel mult vreo treizeci de saci, înainte să apară Eitan R. Gata. Respiră adânc, calmează-te, şi acum ţine aici. Aşa. Ţi-a trecut? Atunci, să continuăm. Nu înţeleg de ce eşti tot timpul aşa de acru în ultima vreme.

Ionatan a inspirat adânc şi s-a calmat.

Chiar şi pe el îl mira ce uşor îi fusese să ia hotărârea. Obstacolele i se păreau minore. În timp ce se bărbierea în faţa oglinzii, şi-a spus în şoaptă, fără să-şi vadă corpul: Mă ridic şi plec.

Uneori se întreba de ce nu fac acelaşi lucru toţi tinerii din kibbutz, ce aşteaptă, anii trec, iar cei care întârzie nu vor mai avea nici o şansă.

Vara trecută, cu câteva luni înainte ca Ionatan Lifshitz să ia în sinea lui decizia de a părăsi totul şi de a porni la drum, avusese loc un eveniment trist în viaţa nevestei lui. Cu toate acestea, nu vedea în asta cauza hotărârii pe care o luase. În gândurile lui, nu folosea deloc termenii cauză şi efect. Ca păsările migratoare la care Rimonei îi plăcea să se uite în fiecare toamnă şi primăvară, aşa vedea Ionatan despărţirea, o problemă de timp, o ofertă care s-a încheiat. Au trecut câţiva ani, se gândea, şi iată că a sosit timpul.

Rimona avea o problemă. Cu doi ani în urmă rămăsese însărcinată, dar pierduse sarcina. Şi apoi a rămas iar

gravidă. Spre sfârşitul verii trecute, Rimona a născut o fetiță moartă.

Medicii i-au recomandat să renunțe deocamdată. Ionatan se lecuise. Nu mai voia decât să plece.

Trecuseră vreo trei luni de atunci. Rimona începuse să împrumute de la bibliotecă diverse cărți despre Africa. Seară de seară stătea la lumina veiozei de pe masă – abajurul de paie făcea lumina cafenie şi caldă şi dulce – şi copia pe nişte fişe mici detaliile ritualurilor unuia sau altuia dintre triburile de acolo; ritualuri de vânătoare, de ploaie, de fertilitate şi ritualuri pentru spiritele morților. Cu scrisul ei egal copia descrierea ritmurilor de tobe din satele Namibiei, schițe de măşti ale vrăjitorilor din tribul Kikuiu, ritualul împăcării strămoşilor din tribul Zulu, vrăji şi amulete din Ubangi-Shari. Din loc în loc, îi apăruseră pe piele pete deschise la culoare. I se făceau injecții de două ori pe săptămână. Şi a hotărât să se radă la subsuori.

Ionatan nu a spus nimic. Între timp, fânul de pe câmp fusese adunat şi depozitat în silozuri. Pământul a fost arat cu pluguri grele, trase de tractoare mari. Strălucirea albă şi albastră a verii fusese înlocuită de o lumină slabă şi cenuşie. Toamna a venit şi a trecut. Zilele s-au scurtat şi au devenit mohorâte, iar întunericul nopții s-a adâncit. Ionatan Lifshitz a supravegheat în tăcere culesul portocalelor în livadă, lăsându-l pe Udi, prietenul lui, să se ocupe de expedieri şi a aşteptat.

Acesta din urmă i-a propus să stea amândoi la o cafea într-o seară şi să verifice bonurile de livrare, să facă un prim bilanț. Ionatan a fost de părere că nu era nici o grabă, sezonul tocmai începuse, ce bilanț puteau face. Scuză-mă, îi spusese Udi, pe ce lume trăieşti? Dar Ionatan a insistat: E timp. Nimeni nu ne grăbeşte.

Udi, care avea mereu ochii roşii, ca şi cum ar fi plâns ori nu ar fi dormit destul, i-a propus să se ocupe el însuşi de

toate bilanțurile şi de verificarea facturilor, dacă Ionatan nu avea răbdare pentru asta. Ionatan, care lăcrima şi el din cauza unei alergii ciudate de care suferea, a spus:

— Bine. În regulă.

— Nu-ți face griji, Ioni, te țin la curent.

— Nu-i nevoie.

— Cum nu-i nevoie?

La care Ionatan Lifshitz a răspuns:

— Ascultă, Udi. Dacă tu vrei să fii şeful aici, atunci fii şef. Eu nu am nici o problemă.

Şi spunând asta, s-a închis din nou în tăcerea lui. Aşa aştepta Ionatan o întorsătură de situație, un eveniment care să vină şi să pună capăt vieții lui conjugale. Însă zilele şi nopțile erau toate la fel de mohorâte, iar Rimona era mereu nepăsătoare; într-o zi şi-a cumpărat un disc dintr-un magazin de pe muntele Carmel, pe coperta căruia era fotografia unui luptător negru gol, care străpungea cu sulița un berbec. În engleză, cu litere în formă de flăcări negre, pe copertă scria: *Farmecele Ciadului*.

Aşa a început să înțeleagă Ionatan că plecarea nu depindea decât de el; trebuia să caute şi să găsească vorbele potrivite pentru a-i spune Rimonei. Am hotărât să părăsesc kibbutzul şi pe tine.

Nu-i plăceau cuvintele şi nu avea încredere în ele. Aşa că s-a pregătit pentru această discuție gândindu-se bine înainte, fără grabă, luând în considerație lacrimi, argumente, implorări şi învinuiri. A încercat să formuleze diverse justificări, dar cu cât le căuta mai mult, cu atât îi era mai greu să le găsească. Nu avea nici măcar una singură. Nici măcar una mică.

În cele din urmă, nu-i rămăsese decât o singură soluție – să-i spună Rimonei adevărul, fără să adauge nici o explicație, şi aşa discuția va fi mai simplă şi scurtă.

Adevărul pur poate fi cuprins într-o singură frază, cum ar fi: Nu pot să cedez la nesfârşit, sau: Pentru mine e prea târziu.

Dar Rimona va întreba cu siguranţă, pentru ce e târziu? şi ce nu poţi ceda? şi ce îi va răspunde la aceste întrebări? Poate că va izbucni în lacrimi şi va ţipa, Ioni, ai înnebunit; va trebui să bâiguie asta este sau te rog să mă ierţi, iar ea îi va aduce şi pe părinţi şi toate autorităţile din kibbutz.

Rimona. Uite. Nu se poate prin cuvinte. Poate e ca la tine cu farmecele Ciadului, de exemplu. Adică... nu farmecele Ciadului. Nici un farmec. Vreau să spun, aşa, pur şi simplu nu am de ales şi m-am trezit, cum se spune, cu spatele la zid. Uite. Plec. Nu am altă soluţie.

Până la urmă, a ales dinainte seara în care să-i vorbească Rimonei şi să tacă precum personajele din filme dacă ea va începe cu învinuiri şi implorări. Îşi repeta de câteva ori pe zi cuvintele pe care hotărâse să i le spună.

Între timp, ca un partizan înainte de atac, Ionatan a avut grijă să-şi îndeplinească toate îndatoririle zilnice, ca nu cumva să-i fie descoperit planul. Se trezea dimineaţa devreme, ieşea pe terasă în maiou şi chiloţi, îşi îmbrăca hainele de lucru, se lupta adormit cu şireturile pantofilor, ura în special pantoful care rânjea cu talpa căscată, se înfăşura într-o haină militară veche şi peticită şi cobora spre şopron. Dacă ploile dimineţii erau puternice, îşi acoperea capul şi umerii cu un sac şi fugea până acolo înjurând şi sărind apoi pe loc câteva minute pe podeaua betonată şi murdară a şopronului, înainte de a pregăti tractorul Ferguson cel gri, de a verifica benzina şi uleiul şi apa şi de a porni, în sfârşit, motorul care tuşea şi hârâia, ca să-l ducă în livadă pe Udi, cu trupa lui de fete venite la cules. Tinerele acelea care se îngrămădeau înainte de începerea lucrului în jurul chioşcului de tablă din livadă, primind fiecare de la el câte o foarfecă de grădină, i-au reamintit vag o poveste cu

nouă călugărițe care s-au revoltat şi şi-au descărcat furia pe singura colibă din pădurea cea bătrână şi pe paznicul ei. Dar la ora aceea atât de matinală şi înfrigurată, povestea s-a stins chiar înainte de a se aprinde. Şi au început să culeagă fructele şi să le adune în containere mari.

Cât timp stătea în livadă, Ionatan se cufunda într-o tăcere aproape totală. Doar o singură dată, întinzându-i lui Udi jurnalul sportiv, a spus:

— Bine. În regulă. Ocupă-te tu anul acesta de facturi, însă ține-mă la curent.

După lucru, Ionatan se întorcea în micul lor apartament; pe la patru sau patru şi un sfert după-amiaza, lumina iernii începea să scadă îndărătul norilor întunecați; Ionatan făcea un duş şi îmbrăca haine uscate şi călduroase, aprindea soba cu petrol şi aşezat în fotoliu frunzărea ziarul. Vântul şi apusul soarelui se făceau deja simțite la ferestre când se întorcea şi Rimona de la spălătoria unde lucra şi punea pe masă cafea şi prăjituri. Din când în când îi răspundea la întrebări sau, ascultându-i obosit răspunsurile la întrebările pe care i le punea el, schimba, dacă era nevoie, vreun bec sau vreun robinet care curgea. Uneori se ridica imediat după ce-şi bea cafeaua şi spăla ceştile şi farfurioarele. Rabinul Nahtighel vorbea la radio înainte de ştiri despre posibilitățile de întoarcere la religie şi, printre altele, a folosit cuvintele „deşert pustiu”. Ionatan, în timpul nopții şi dimineața următoare şi până a doua zi la prânz, le-a repetat fără să-şi dea seama, de parcă ar fi găsit în expresia aceea o alinare: farmecele deşertului. Deşertul Ciadului. Pustiul Ciadului. Farmecele deşertului. Nu trebuie decât să respiri adânc, îşi spuse folosind cuvintele prietenului Udi, trage aer în piept şi calmează-te. Până miercuri seară nu e nici o grabă.

Avea un câine-lup gri-cafeniu, Tia. În zilele de iarnă, Tia stătea întinsă în fața sobei aşteptând. Nu mai era tânără şi lăsa impresia că o dureau oasele. Blana i se răbise, iar în două locuri chelise de tot, ca un covor uzat. Uneori Tia deschidea ochii pe neaşteptate şi se uita la Ionatan Lifshitz cu blândețe, cu îndoială parcă, până când el începea să clipească. Atunci se repezea să-şi scoată cu colții ei fioroşi vreun parazit minuscul din coapsă sau din vârful labelor, scărpinându-se supărată, apoi se ridica, scuturându-se până ce aveai impresia că blana îi depăşea cu mult dimensiunile corpului, după care îşi îndrepta urechile şi traversa camera, prăbuşindu-se leneşă în fața sobei, oftând şi închizând un ochi şi doar coada ei continua să se agite încă puțin, până se liniştea, iar ochiul al doilea se închidea şi el şi adormea.

Din cauza Tiei a trebuit să amâne discuția cu Rimona: cățelei îi apăruseră nişte răni în spatele urechilor, şi după două zile i s-au infectat. Au trebuit să cheme medicul veterinar, care venea o dată la două săptămâni în kibbutz să consulte vacile şi oile. Ionatan, care ținea la Tia, simțea că nu poate să facă schimbări în viața lui atâta timp cât ea nu era vindecată complet. Medicul i-a prescris un unguent şi un praf alb, care trebuia dizolvat în lapte. Nu era uşor să-i dea acest lapte. Încă o amânare. Din când în când, repeta în gând cuvintele pe care şi le pregătise, ca să nu le uite. Dar care erau cuvintele potrivite? Deşertul Ciadului? Mă ridic şi plec?

Între timp, iarna s-a întețit. Iolek, taică-său, s-a îmbolnăvit de gripă şi suferea de dureri puternice de spate. Ionatan a trecut într-o seară pe la casa părinților, iar Iolek l-a certat că nu vine mai des, că nu acceptă să se ocupe de atelierul auto, care ajunsese în paragină din cauză că nimeni nu-şi asuma răspunderea, acuzându-l pentru

tendința spre destrămare, distrugătoare a tineretului israelian în general. Hava, maică-sa, a spus:

— Pari obosit şi trist. Poate ar trebui să te odihneşti o zi, două. Şi Rimona ar merita o vacanță. De ce nu plecați la Haifa, stați o noapte la unchiul Pesah, vă duceți la cinema, la cafenea, de ce nu?

Iar Iolek a adăugat:

— Te şi tunzi puțin cu ocazia asta. Uite cum arăți.

Ionatan tăcea.

Noaptea, în vis, au venit Eitan R. şi Udi să-l anunțe că poliția a găsit în sfârşit cadavrul lui taică-său şi îi spuneau să lege o remorcă la tractor şi să plece imediat, cu o targă şi un revolver, să dea o mână de ajutor. Dar ajungând la magazia cu arme, nu au găsit decât o pisică moartă. S-a trezit şi a stat un timp la fereastră, pe întuneric, ascultând şuierul vântului care aducea cu el lătraturi de foarte departe, poate dintre ruinele satului arăbesc părăsit, Sheih-Dahr. Dormi, Tia, a spus în şoaptă şi s-a întors în pat, fără a o trezi pe Rimona.

Ploua fără încetare. Au trebuit să întrerupă culesul. Pământul devenise mocirlos şi bulbucea. Lumina zilei era palidă. Lumina nopților dispărea dincolo de nori negri. Tunete înfundate traversau în fiecare noapte cerul, şiraguri după şiraguri, dinspre colțurile cele mai îndepărtate ale apusului, spre răsărit. Un vânt umed bătea în ferestrele casei. Ceva se cutremura: pe unul dintre rafturile de sus zăngăni deodată o vază.

Trebuie să-ți schimbi macazul vieții. Să începi un capitol nou. Să fii liber. Toate lucrurile pe care le-ai lăsat în urma ta vor rămâne acolo. Nu-ți vor mai putea face nici un rău. O mulțime de obiecte personale care nu-ți vor fi necesare în locul cel nou. Oameni apropiați, care s-au purtat întotdeauna cu tine ca şi cum le aparțineai, ca şi cum erai doar un aparat în mâinile lor, un instrument pentru

ducerea la bun sfârşit a unui plan al cărui scop nu-l înţelegi. Diverse mirosuri pe care ai început să le îndrăgeşti. Jurnalul sportiv pe care te-ai obişnuit să-l citeşti fără a pierde nici un amănunt. Destul cu toate astea. Le laşi în urmă, iar ele te vor lăsa, la rândul lor. Gata. Până când poţi continua aşa? Trebuie să te ridici, în sfârşit, şi să fii pe picioarele tale, pentru că îi aparţii sufletului tău, nu lor. Dacă va părea ciudată camera ta fără tine, rafturile pe care le-ai fixat în perete vor fi goale şi ciudate la capul patului tău, ciudată şi prăfuită masa de şah pe care ai cioplit-o cu multă migală şi grijă dintr-un trunchi de măslin zi de zi iarna trecută, ciudat va rămâne în grădină şi stâlpul de metal în jurul căruia voiai să construieşti o boltă din viţă-de-vie, nu te teme, timpul va trece şi toate lucrurile astea nu vor mai fi ciudate, ci doar părasite. Perdelele se vor decolora. Teancul de reviste de pe etajeră se va îngălbeni. Iar pirul şi urzicile cu care te-ai luptat toţi anii ăştia vor răsări din nou în grădina din spatele casei. Şi din nou se vor întinde florile de mucegai în jurul chiuvetei pe care ai reparat-o. Pe ici, pe colo, tencuiala va cădea. Cu timpul vor rugini zăbrelele terasei. Nevastă-ta te va aştepta o vreme, până va înţelege, în cele din urmă, că nu mai are rost să aştepte. Zdrobiţi şi încăpăţânaţi, părinţii tăi o vor învinui pe ea, sau unul pe altul, sau spiritul timpului, sau atmosfera, sau pe tine însuţi, sau toate ideile inovatoare şi, până la urmă, se vor împăca şi ei cu gândul. Taică-tău va spune *mea culpa*, după cum îi e obiceiul, în latineasca lui poloneză. Pijamalele, trenciul, hainele de lucru, cizmele de paraşutist, jacheta de iarnă uzată, toate vor fi date cadou vreunei persoane care poartă aceeaşi mărime. Nu lui Udi. Poate ucigaşului italian care lucrează la lăcătuşerie. Celelalte lucruri personale vor fi încuiate într-o valiză care va fi urcată în micul pod de deasupra plafonului din cabina de duş. O rutină nouă se va instala. Viaţa dinăuntrul casei îşi va relua cursul obişnuit.

Pe Rimona o vor trimite la vreunul dintre cursurile de artă aplicată care se desfăşoară în kibbutz şi se va angaja să decoreze sala de mese cu ocazia sărbătorilor sau la petreceri. Fratele tău, Amos, va termina armata şi se va însura cu Rahel, prietena lui. Poate va fi admis în lotul național de înotători. Nu te teme. Iar tu vei ajunge în locul după care tânjeşti, şi acolo ai să vezi cât de diferit e totul, cât de nou şi de adevărat: fără suferință şi fără umilințe, cu entuziasm şi putere. Şi dacă se va întâmpla într-o zi să-ți aminteşti vreun miros din trecut sau vreun lătrat de câini venit de departe sau vreo ploaie torențială urmată în zori de grindină şi deodată nu vei fi în stare să pricepi ce ai făcut, ce nebunie te-a apucat, ce năluciri te-au purtat de la tine de acasă până la capătul lumii, îți va fi îngăduit să le respingi cu toată forța. A trebuit să pleci. Doar nu era posibil să stai tot restul zilelor şi să aştepți, fără a şti ce aştepți şi de ce. Aşa că n-ai nici un motiv să regreți. Ce-a fost a fost.

În livadă nu putea să iasă zilele astea: din cauza noroiului, culesul fusese întrerupt. Fetele cele gălăgioase fuseseră trimise la bucătărie şi la depozitele cu haine. Udi, cu ochii lui roşii, s-a oferit să repare acoperişurile de tablă ale grajdurilor şi staulelor, smulse de vânt, până când cerul se va înseninа şi se va putea relua culesul. Aşa s-a întâmplat că Ionatan Lifshitz a acceptat, împotriva voinței sale, să ia asupra lui, în mod temporar şi fără nici o obligație, munca la garaj, după cum îi ceruse Iolek, taică-său, cu câteva săptămâni înainte. Ionatan a spus:

— Să ştii că ăsta nu e un aranjament permanent. E doar temporar.

La care Iolek a răspuns:

— Ah? Da. Bun. În regulă. Deocamdată vei intra acolo şi vei face puțină ordine, şi cu timpul poate ne mai calmăm şi, cine ştie, poate vei descoperi că munca asta îți aduce multe

satisfacții sau poate că, într-o bună dimineață, va fi din nou la modă să lucrezi ca mecanic. Vom trăi şi vom vedea.

Ionatan a răspuns cu hotărâre, în măsura în care putea să-şi exprime hotărârea:

— Numai să ții minte că eu nu ți-am promis nimic.

Vreo şase ore pe zi lucra în şopronul plin de maşini; nu se ocupa decât de întreținerea zilnică a tractoarelor şi de reparațiile cele mai urgente şi uşoare. Oricum, majoritatea maşinilor agricole stăteau sub şopronul bătut de vânt, înghețate şi adormite, cufundate adânc în hibernare. La cea mai mică atingere, simțeai în degete înțepătura metalului rece. Uleiurile se închegaseră înnegrite. Tablourile de bord erau înțepenite şi aburite. Ici şi colo, cineva încercase să acopere vreo piesă mai delicată cu bucăți de sac murdar şi prăfuit. Doar unui nebun îi putea veni ideea să trezească monştrii aceia din somnul lor greu şi să înceapă să-i îmblânzească: să se odihnească în pace la locul lor, hotărî Ionatan, eu nu mă aflu aici decât din cauza frigului şi a ploii. Şi nu pentru mult timp.

La zece dimineața înota prin noroi, de la atelierul auto la lăcătuşerie, unde îşi bea cafeaua împreună cu un tip infirm, Bolognesi, şi îşi citea în fiecare zi jurnalul sportiv.

Bolognesi nu era italian, ci tripolitan, lucra ca salariat şi avea o ureche despicată, care semăna cu o pară coaptă atârnând, gata-gata să se desprindă şi să se zdrobească. Era înalt, adus de spate, negricios şi nebărbierit, mirosind întotdeauna a rachiu. Avea cam cincizeci şi cinci de ani şi locuia singur în baraca aceea cu două încăperi, dintre care una fusese cândva cizmărie, iar cealaltă servea încă, o dată pe lună, pe post de frizerie. Făcuse puşcărie cincisprezece ani pentru că-i tăiase capul cu securea logodnicei fratelui său. Fusese o poveste tulbure, nimeni nu ştia amănunte în kibbutz, dar se înmulțeau zvonurile de tot felul, dintre care

unele foarte grave. Avea tot timpul o expresie reținută, ca cineva care tocmai a gustat dintr-o mâncare stricată şi nu o poate înghiți sub nici o formă, însă îngrozit şi politicos în acelaşi timp, nici s-o scuipe nu poate. Poate pentru că în puşcărie a început să-şi însuşească, smerit, toate preceptele religiei, poate din alt motiv, preşedintele Ben-Zvi[6] hotărâse să-l grațieze. Comitetul pentru puşcăriaşii întorşi la cele sfinte i-a descris caracterul docil într-o scrisoare de recomandare către secretarul kibbutzului şi aşa a fost primit să lucreze la lăcătuşerie, dându-i-se şi o cameră în baraca aceea surpată şi acoperită cu carton gudronat.

În kibbutz se spunea când aşa, când aşa. Fapt e că Bolognesi a abandonat obiceiurile religioase după ce a ajuns la kibbutz, dar iată că, în schimb, a început să-şi consacre orele libere tricotatului, învățat în puşcărie, şi cu siguranță era ciudat să-l vezi împletind veste pentru copiii din kibbutz şi chiar haine complicate, după ultima modă, pentru fetele tinere. Din salariul lui cumpăra reviste precum Burda, din care învăța perseverent modele noi. Vorbea puțin, cu o voce ascuțită, de femeie, având grijă să răspundă cu multă precauție la întrebările care puteau să-l compromită sau să-l pună în încurcătură pe cel care întreba. Odată, în lăcătuşerie, pe o ploaie torențială, în timp ce îşi bea cafeaua fără să-şi ridice ochii de pe jurnalul sportiv, Ionatan a întrebat:

— Spune-mi, Bolognesi, de ce te tot uiți aşa la mine?

— Uite-te la pantoful tău, a spus italianul cu delicatețe, de-abia deschizând gura, pantoful îți e rupt şi intră apa în el. Ți-l *ranjez* pe loc, îmi dai voie?

— Nu-i nimic, a zis Ionatan, nu contează. Mulțumesc. Şi cu asta s-a întors la polemica dintre doi comentatori privind

---

[6] Itzhak Ben-Zvi, preşedinte al Israelului între anii 1952 şi 1963.

surpriza din semifinala pentru cupa națională. După vreo două-trei minute, a întors foaia şi a citit despre un medic ortoped care era şi un fotbalist vestit venit din America Latină şi care se alăturase echipei Beitar Ierusalim. Dintr-odată, Bolognesi a început să vorbească pe un ton blând:

— Nu am *ranjat*, nu spui mulțumesc, a declarat omul cu tristețe, cum să-mi spună mulțumesc aşa, fără rost? *Pent*' nimic?

— Pentru cafea, a spus Ionatan.

— Să *tulnez* încă una?

— Nu, mulțumesc.

— Uite, *potim*, ce-i asta? Iar spune mulțumesc *pent*' nimic? De ce să spună? Nu am *tulnat*, nu mulțumesc. Şi nici să nu te *'nervezi*, amice.

— Bine, a spus Ionatan, bine, bine. Cine se enervează? Poate mai taci şi tu, Bolognesi, şi mă laşi să citesc ziarul în linişte?

Şi a adăugat în gând:

Să nu renunț de data asta, să nu renunț, numai să nu renunț, nu pot să renunț şi să tac de fiecare dată, la nesfârşit. În seara asta. Chiar în seara asta. Sau cel mai târziu, mâine-seară.

După-amiază, când termină lucrul la garaj, Ionatan se întoarse acasă, aprinse soba cu petrol, se spălă pe față şi pe mâini şi rămase în aşteptarea Rimonei. Se aşeză în fotoliu şi îşi înfăşură picioarele înghețate într-o pătură de lână cafenie. Deschise ziarul de dimineață şi, din când în când, se simțea traversat de o uimire ieşită din comun la vederea anumitor ştiri: preşedintele Siriei, doctorul Nur Ad-Din Al-Atasi, fost ginecolog, şi ministrul de externe, doctorul Yussuf Zusein, fost oftalmolog, au vorbit în fața unei mulțimi înflăcărate în oraşul Tadmor, îndemnând la nimicirea statului Israel. Oftalmologul a jurat în numele lui şi al celor

adunați acolo să nu cruțe pe nimeni, să le verse sângele până la ultima picătură, pentru că numai cu sânge se poate şterge jignirea şi pentru că drumul sfânt spre aurora dreptății trebuie scăldat într-o baie de sânge. La Haifa a fost judecat un tânăr arab pentru că se uitase pe fereastră la o femeie care se dezbrăca în Hadar HaCarmel şi, în apărarea lui, tânărul a spus, într-o ebraică fără cusur, că şi regele David trăsese cu ochiul, ca şi el, la Bat-Sheva. Judecătorul Nakdimon Tzlalihin, după cum scria în ziar, nu şi-a ascuns surprinderea în fața ingeniozității argumentului, iar tânărul arab nu a primit decât o mustrare severă şi o admonestare. În colțul uneia dintre paginile interioare era descris un experiment pe care o echipă de oameni de ştiință îl făcuseră la grădina zoologică din Zürich, producând condiții de lumină şi căldură în peştera urşilor, să cerceteze cât de adânc hibernau. Unul dintre urşi se trezise dând semne grave de tulburare.

Destul de repede a lăsat Ionatan ziarul, adormind în fotoliu în răsunetul ploii monotone şi neîntrerupte în burlanul casei. Era un somn iepuresc, nu liniştit, care începea uneori cu nişte reflecții somnolente şi continua cu un coşmar violent. Se făcea că doctorul Schillinger din Haifa, ginecologul cel bâlbâit care o tratase pe Rimona, recomandându-i să nu mai încerce să rămână însărcinată, era un agent sirian şiret. Iolek îi implorase pe Udi, Ionatan şi Eitan R. să plece într-o călătorie periculoasă într-o țară nordică, însărcinați cu o misiune din partea Ministerului Apărării, să omoare şarpele în ascunzişul lui cu o lovitură de secure pe la spate, însă cele şase gloanțe din revolverul lui Ionatan nu au reuşit să străpungă pielea victimei, pentru că nu erau decât gloanțe din lână udă, şi omul a sărit cu dinții lui stricați şi cu şoapte şuierate i-a aruncat în față: *Ty zboju*. Deschise ochii şi o văzu pe Rimona. E doar patru şi

un sfert, spuse, şi e aproape întuneric afară. Mai dormi puţin, până mă spăl, pe urmă fac o cafea. Ionatan spuse:

— Dar nu am dormit deloc. Mă gândeam numai la ce am citit în ziar. Ştiai că dictatorul sirian e şi medic ginecolog?

— Dormeai când am intrat în casă, spuse Rimona, şi te-am trezit eu. Imediat bem cafeaua.

A făcut duş, s-a schimbat şi, între timp, apa a fiert în cana electrică. Subţire, sveltă, proaspătă după duş, Rimona aduse cafea şi fursecuri. Cu puloverul ei cel roşu, cu pantalonii albaştri din catifea reiată, cu părul lung, blond, proaspăt spălat, Rimona semăna cu o şcolăriţă timidă. Răspândea un miros amărui de săpun cu parfum de migdale şi şampon. Stăteau în cele două fotolii gemene, unul în faţa celuilalt, în timp ce muzica de la radio umplea liniştea. Apoi a urmat o melodie de pe unul dintre discurile ei, senzuală, pasională, sunete din pădurile africane.

Rimona şi Ionatan vorbeau puţin unul cu celălalt, strictul necesar, să se certe nu aveau motiv, iar alte lucruri aproape că nu aveau să-şi spună. Ea era, ca de obicei, cufundată în gândurile ei. Chiar şi în fotoliu stătea ghemuită: cu picioarele îndoite sub ea, iar mâinile şi le trăgea în mânecile puloverului de lână roşu, să nu-i fie frig, ca o fetiţă înfrigurată şi singură pe o bancă, iarna, în parc.

Rimona spuse:

— Când se opreşte ploaia, ies să aduc petrol. Soba e aproape goală.

Ionatan a strivit mucul de ţigară pe marginea scrumierei de aramă, spunând:

— Nu ieşi. Am să ies eu să aduc petrol. Oricum, trebuie să vorbesc ceva cu Shimon.

Rimona zise:

— Între timp, dă-mi jacheta, să-ţi întăresc nasturii.

— În urmă cu doar o săptămână te-ai ocupat de jacheta mea o seară întreagă. Ce mai are acum?

— Săptămâna trecută era jacheta cea nouă; acum dă-mi-o pe cea veche, maro.

— Lasă-mă în pace, Rimona, dă-o-ncolo de cârpă, se destramă de tot, trebuie aruncată dracului sau să i-o dai cadou italianului. În fiecare dimineață îmi pregătește cafea la atelier și îmi mai spune și mulțumesc pentru asta.

— Ioni, nu dai jacheta maro nimănui, o pot aranja puțin, o lărgesc un pic la umeri și încă o mai poți purta să-ți țină de cald la lucru.

Ionatan tăcu. Împrăștie pe masă chibriturile dintr-o cutie și încercă să facă o formă geometrică simplă, dar imediat amestecă totul cu palma și rearanjă bețele într-o formă complicată, dar nici acum nu era mulțumit. Miji ochii, strânse și puse totul înapoi în cutie. Fără să spună nimic. Înăuntrul lui, hârâia o voce lăuntrică spartă, o voce venită parcă din preistorie, zeflemitoare, ironică, seacă: clovnul. Nu a reușit să nimerească nici măcar un bou, de la un metru și jumătate. *Însă inima e înșelătoare*, își aminti Ionatan singurul răspuns posibil la cuvintele acelea usturătoare.

Rimona spuse:

— Am să o repar, măcar la lucru te vei simți bine în ea.

— Sigur, răspunse Ionatan ironic, ceva nou. Apar dimineața la lucru cu jachetă. Poate și cu cravată și batistă albă la buzunar, ca un agent secret din filme, și tuns scurt, așa cum taică-meu mă bate la cap tot timpul. Auzi, Rimona, cum s-a întețit vântul afară dintr-odată?

— Vântul s-a întețit, dar ploaia a stat.

— Merg să vorbesc cu Shimon și să aduc petrol. Și ar trebui să stau o dată și cu Udi, să verific toate facturile transportului. Ce?

— Nimic. N-am spus nimic, Ioni.

— Bine. La revedere.

— O clipă. Stai. Nu îmbrăca acum jacheta cea nouă. Ia-o pe cea veche, maro. Când te întorci, o termin de cusut.

— Când mă întorc, n-ai să poți face nimic, o să fie complet udă.

— Spuneam că ploaia a stat, Ioni.

— Spuneam. Foarte bine că spuneam. Şi ce dacă spuneam? Până ies şi mă întorc, iar începe să plouă. Uite, chiar a început. Şi ce ploaie. Potop.

— Nu pleca pe ploaie. Aşteaptă. Mai stai. Mai bem o cafea şi, dacă tu chiar vrei să-i dai ceva italianului tău, dă-i cutia de cafea solubilă, pe care n-am folosit-o niciodată, pentru că mie îmi place cafeaua adevărată, tare.

— Ascultă, Rimona. Italianul ăsta. Ştii cum spune am să torn? Am să *tulnez*. Şi cum spune potop? *Botop*. Nu, nu mă asculți. Poate îmi spui de ce, când vorbesc eu, niciodată nu auzi nu răspunzi, nici măcar nu eşti aici, ci în cu totul alt loc, naiba ştie unde. De ce? Răspunde-mi.

— Nu te enerva, Ioni.

— Acum şi tu. Ce aveți cu toții, începând de azi-dimineață îmi spuneți încontinuu nu te enerva, nu te enerva, iar eu nici măcar nu mă enervez, şi dacă aş vrea să mă enervez, ce, e interzis să mă enervez? Ce-i asta? Toți vor să-mi salveze sufletul. Toți mă contrazic. Tu şi Udi şi italianul şi taică-meu şi Eitan R., toți. Poți înnebuni în felul ăsta. De dimineață, italianul cel nebun s-a încăpățânat să-mi repare pantoful, iar acum tu, cu jacheta asta peticită, pe urmă taică-meu o să vină să-mi repare sufletul. Uită-te, te rog. Uită-te şi tu aici, în ziarul de azi, sus, cum vorbesc despre noi sirienii ăia la manifestațiile lor, sirienii cu care taică-meu vrea să facă pace şi fraternitate între popoare şi o nuntă întreagă, pe când ei nu vor decât un singur lucru, să ne măcelărească şi să ne bea sângele. Iar visezi şi nu asculți nici un cuvânt din ce spun.

— Ba da, Ioni. Ce-i cu tine? Eu nu sunt taică-tău.

— Tu mai bine ai asculta ce potop e acum afară, în loc să te încăpățânezi, să te contrazici cu mine că ploaia a stat şi

să mă trimiți afară să-ți aduc petrol. Te rog: Du-te la geam, ai ochi în cap, uită-te afară, să vezi singură ce se întâmplă.

Mai târziu, în timp ce Rimona şi Ionatan stăteau unul în fața celuilalt, bând a doua ceaşcă de cafea fără să-şi spună vreun cuvânt, afară se întuneca din ce în ce mai tare, iar cerul negru părea că vrea să atingă pământul noroios, şi vârfurile copacilor ornamentali şuierau ca şi cum o secure ar fi trecut printre ei prin ploaie, şi departe, dincolo de furtună, se auzea un muget slab de vaci, gemete purtate de vuietul vântului, asemenea unor strigăte îngrozite de moarte. Fără nici un motiv, satul arab părăsit, Sheih-Dahr îi apăru lui Ionatan în minte: cum distruge ploaia aceea grea, la adăpostul nopții, resturile căsuțelor din pământ, readucând țărâna în țărână, ruinele caselor din piatră se pierd în disperare, fără țipenie de om, fără nici o licărire de lumină, doar câte un bolovan care până noaptea asta se încăpățânase să rămână agățat între alți bolovani într-un echilibru precar se rostogoleşte deodată, după ce au trebuit să treacă vreo douăzeci de ani ca să renunțe, în sfârşit, şi să se prăvălească în întuneric. Nu e nimeni pe colinele satului Sheih-Dahr într-o noapte furtunoasă ca asta, nici un câine rătăcit nu va hălădui pe acolo, nici o pasăre zburătoare, doar asasini de suflete ca Bolognesi, ca mine, ca Beniamin Trotsky îşi pot găsi adăpost acolo. Nici țipenie, doar tăcere şi beznă şi vânturile astea de iarnă şi moscheea ciuntită, ca un ciot de copac contorsionat. Un cuib de ucigaşi, ni se spusese în copilărie, o bandă de asasini însetați de sânge se aciuaseră acolo, aşa ni se zicea, în sfârşit putem să răsuflăm liniştiți, s-a spus când Sheih-Dahr a fost distrus. Nu au mai rămas decât ruine şi noroi adânc şi vâscos în Sheih-Dahr, pe colinele acelea stâncoase şi dezolante nu mai sunt nici ucigaşi, nici bande, iar minaretul moscheii din vârful căruia trăgeau în curtea kibbutzului a fost despicat în două cu

precizie de un aruncător de mine, legenda spune că de însuşi comandantul Palmah-ului[7]. Toate stau acum încremenite, sub ropotul ploii sumbre şi neîntrerupte. M-am dus odată singur, mic fiind, la Sheih-Dahr, în căutarea comorii, a bănuților de aur despre care se spunea că ar fi rămas îngropați sub casa şeicului, iar eu am început să sap sub dalele verzi, frumos desenate, şi am tot săpat, căutând treptele secrete care duceau spre inima ascunzătorii, săpam tremurând de frică din cauza bufnițelor şi a liliecilor şi a spiritelor morților – toți bătrânii satului despre care auzisem în poveştile copilăriei că rătăcesc pe acolo noaptea, în chip de fantome, pândind să te sugrume pe la spate cu degete scheletice; am tot săpat, dar nu am găsit decât un praf cenuşiu ciudat, ca cenuşa rămasă după un incendiu, iar în praful acela era îngropată o scândură lată şi putredă, pe care am smuls-o, iar dedesubt, nişte oişti vechi şi o bătătoare pentru cereale şi bucăți dintr-un plug, sub care era un alt strat de praf, negru, dar nu am renunțat şi am continuat să scotocesc, până la lăsarea întunericului, când o pasăre de noapte a scos un țipăt îngrozitor, iar eu am aruncat totul şi am luat-o la goană pe panta colinei, dar am greşit drumul prin beznă şi am alergat printre căsuțele în ruine, până am ieşit pe câmpul plin de scaieți, şi mai departe, printre plantațiile de măslini abandonate, cu pomi zbârciți, că e şi o expresie, măslini zbârciți de bătrânețe, şi am tot alergat, până la locul în care fusese cândva o carieră de piatră, iar de departe se auzeau urlete de şacali, ba chiar şi de mai aproape, iar eu eram încă mic, şi bătrânii cei morți erau însetați de sânge, voiau o baie de sânge, ca doctorul acela sirian şi-mi pierdusem răsuflarea şi nu adusesem cu mine nimic de la Sheih-Dahr, găsisem acolo doar o apăsare

[7] Unitate militară de elită a comunității evreieşti, înființată în 1941, în timpul Mandatului Britanic.

puternică în piept şi frica îngrozitoare şi durerea asta care te roade şi îţi comandă în clipa asta să te scoli şi să pleci în căutarea unui semn de viaţă dincolo de pustiu, dincolo de ploaia care nu se mai opreşte afară, în întuneric, şi nici nu se va opri toată noaptea, şi nu se va opri nici mâine, nici poimâine, şi asta mi-e viaţa, nu am alta, asta mi-e viaţa care trece, şi trece, şi trece, iar acum, chiar în clipa asta, cineva îmi spune să mă ridic şi să plec, fiindcă cine îmi va da înapoi timpul trecut iar cine întârzie nu are decât de pierdut.

Ionatan se ridică. În întunericul care umplea camera, mâna lui păroasă şi încă bronzată de soarele verii ce trecuse căuta întrerupătorul. Îl găsi în sfârşit, aprinse lumina şi rămase o clipă orbit de becul incandescent, ca şi cum s-ar fi speriat, uimit parcă de relaţia asta ciudată dintre propria voinţă, propriul deget, butonul cel alb de pe perete şi lumina gălbuie de pe tavan. Se aşează din nou în fotoliu, spunându-i Rimonei:

— Ai adormit.

— Brodez, zise Rimona, la primăvară o să avem o faţă de masă nouă şi frumoasă.

— De ce n-ai aprins lumina?

— Am văzut că eşti cufundat în gânduri şi n-am vrut să te deranjez.

— E abia cinci fără un sfert, spuse Ionatan, şi trebuie să aprindem deja lumina. Ca în Scandinavia. Ca în taigaua sau în tundra despre care am învăţat la şcoală. Îţi aduci aminte, taiga, tundră?

— E în Rusia? întrebă Rimona ezitând.

— Prostii, spuse Ionatan, e de jur-împrejurul Cercului Polar. În Siberia. În Scandinavia. Chiar şi în Canada. Ai citit în *Evenimentul săptămânii* că balenele sunt pe cale de dispariţie?

— Mi-ai povestit deja. Nu am citit, pentru că e mai frumos atunci când îmi povesteşti tu.

— Uită-te la sobă, spuse Ionatan supărat, se stinge deja. Fie că plouă, fie că nu, mă duc acum să aduc petrol, înainte de a începe să scoată fum.

Rimona, aşezată în celălalt fotoliu, cu spatele arcuit şi moale, nu-şi ridică ochii de pe broderie, ca o elevă conştiincioasă, ocupată cu temele.

— Ia măcar o lanternă.

El luă lanterna şi ieşi fără să spună nimic. La întoarcere, umplu rezervorul de petrol al sobei şi se duse să se spele pe mâini cu săpun, însă în jurul unghiilor se vedeau încă urme negre de ulei de maşină, rămase de când lucrase la atelier, de dimineaţă.

— Te-ai udat, spuse Rimona blând.

— Nu-i nimic, răspunse Ionatan, e în regulă. Şi mi-am pus jacheta cea veche, cum mi-ai spus. Nu-mi duce de grijă chiar aşa.

Întinse pe masă revista *Lumea şahului* şi începu să rezolve o problemă complicată. Adâncit în gânduri, uită să tragă din ţigara pe care o ţinea în mână, şi scrumul căzu şi se împrăştie pe foi. La picioarele lui, căţeaua Tia era şi ea cufundată în somn. Când Ionatan îşi reaprinse ţigara, un tremur ca un val iute îi traversă blana de pe spate, de la ceafă până la rădăcina cozii. A ciulit urechile pentru o clipă, apoi le-a lăsat să cadă iar, blege. Ionatan înţelese că Tia reacţiona aşa la sunete sau mirosuri pe care el însuşi nu le putea percepe, fiind prea fine sau prea îndepărtate pentru simţurile lui. Pe etajera instalată la capul patului lor din dormitor ticăia un ceas deşteptător grosolan, din tablă, şi uneori urechea îi prindea tic-tac-ul. Tăcerea dintre ei era atât de fragilă; ploaia curgea fără întrerupere în jurul casei,

prelingându-se în şiroaie dinspre locurile înalte, spre locuri mai joase.

Rimona era o femeie subțire, nu prea înaltă, îngustă în şolduri, cu sânii mici şi tari. De la spate, părea o adolescentă care de-abia începe să se maturizeze; liniile corpului îi erau subțiri şi clare, mâinile şi degetele, alungite. Semăna cu o domnişoară bine-crescută din altă generație, cândva i se ordonase, o dată pentru totdeauna, să nu stea decât cu spatele drept şi să meargă fără a-şi legăna şoldurile, să se aşeze cu spatele drept şi cu genunchii lipiți, iar ea executa cu precizie şi obediență comenzile.

Deşi, văzută de aproape, pielea îi era deja cam obosită pe gât şi la baza urechilor, ceafa îi era înaltă şi fină, iar părul bogat, deschis la culoare şi despletit, îi cobora spre umeri. Ochii oblici, asiatici, îi păreau întotdeauna cufundați într-o somnolență obscură, îndepărtați unul de altul, ca ai unui mic animal, exercitând asupra celorlalți un farmec ciudat şi puternic.

Uneori Ionatan observa cu uimire cum o priveau alți bărbați, cu cât interes căutau să pătrundă secretul frumuseții ei triste, care cu glume şi cuvinte ştrengăreşti, care cu gesturi paterne, care cu aluzii viclene – ăştia din urmă se străduiau să-i transmită mesaje subtile, ascunse –, care adresându-i-se cu un fel de neputință, ca şi cum i-ar fi cerut iertare şi milă. Mai erau unii care încercau cu şoapte îndulcite, părând că împărtăşesc cu ea vreo taină. Toți aceşti bărbați străini încercau pe diverse căi să ajungă la ea printr-o înțelegere care nu avea nevoie nici de cuvinte, nici de fapte, ci doar un ecou interior.

Odată, într-o zi fierbinte de vară, unul dintre vecini s-a oferit să tragă un furtun şi să-i spele picioarele goale, murdare de pământul din grădină. Şi în timp ce făcea asta, ca într-un ritual primitiv, deşi Rimona, precum o fetiță

alintată, se străduia să dea impresia că ritualul nu o implică şi nici măcar nu a auzit de el, dar tocmai prin faptul că îl nega, îşi îndeplinea perfect rolul, cu generozitate şi încântare, până ce panica i-a copleşit atât pe bărbatul care îi stropea picioarele, cât şi pe Ionatan, care stătea şi privea de departe, printre arbuştii de mirt din fundul grădinii, ricanând. Se consola în gând: orice-ar fi, ea nu va putea decât să-i amăgească, şi pe el, şi pe ceilalţi, pentru că, de fapt, ea nu face nimic. Asta nu e nici joacă, nici eschivare, nici prefăcătorie: nimic. Doar inocenţă. Doar întinderea tundrei sau a taigalei, zăpezi minunate în plină caniculă estivală. Nu înadins, ci fără să-şi dea seama, împrăştie în jurul ei un cerc palid şi rece de dezmințire politicoasă: Eu nu înţeleg nimic din limbajul ăsta al aluziilor. Pardon. Nu vreau şi nu pot să iau parte la asta. E o greşeală. Îmi pare rău.

Foarte rar, când Rimona îşi aduna părul într-un coc înalt, lăsa descoperit privirilor puful fin, deschis la culoare, de la rădăcina cefei; soţul ei, aproape panicat, o implora să-şi desfacă părul, pentru că expunerea acelui puf dădea impresia unei nudităţi de care Ionatan se ruşina.

Ochii ei negri, prelungi, erau depărtaţi unul de altul, absenţi, ca şi cum nu i-ar fi deschis complet. Iar buzele ei mereu pecetluite de tăcere aveau un contur de umbră şi modestie. Chiar şi când vorbea sau zâmbea, răceala şi tristeţea nu dispăreau. Dar Rimona nu zâmbea decât rar, iar surâsul i se contura mai întâi în jurul buzelor, nu pe buze, şi se continua încet, ezitant, până spre coada ochilor, şi atunci Rimona părea o fetiţă care tocmai a văzut ceva ce nu ar fi trebuit.

Ionatan credea că aproape nimic din tot ce vedea şi auzea ea nu o atingea decât pe departe. Nu-i pasă de nimic, se gândea Ionatan furios, parcă am trăit cu un tablou de

valoare, parcă am avut o bonă a cărei îndatorire a fost să mă educe prin exemplul personal, să-mi arate cum să devin şi eu liniştit şi mulţumit.

Toate gândurile astea Ionatan încerca să le pună sub tăcere cu ajutorul a două cuvinte: soţia mea. Asta e soţia mea, îşi şoptea fără voce. E Rimona, soţia mea, e soţia mea, Rimona. Dar cuvântul soţie era mai potrivit, după părerea lui, pentru familiile mai în vârstă, pentru filme, case în care trăiesc şi copii, unde sunt şi camere pentru copii şi bucătărie şi femeie robotind în gospodărie. Dar Rimona e doar Rimona şi ei nu-i pasă de nimic, în afară poate de schiţele tribale şi de amuletele din Swaziland. Şi asta tot într-un fel de somnolenţă şi parcă fără nici o pornire interioară, că pentru ea nu e nici o diferenţă între un lucru şi altul. Soţia mea. Iar se leagă de jacheta mea cea veche, maro, care acum e şi udă. Dar odată şi odată trebuie să deschidem gura, pentru a rosti adevărul. Măcar să mi-l spun mie.

— Ascultă. Rimona. Poate că ar fi bine să te opreşti de acum?

— Da, aproape am terminat. Şi am lărgit-o la umeri. O probezi?

— În nici un caz, Rimona, n-am să mai îmbrac cârpa asta. Ţi-am spus de o mie de ori că trebuie să o aruncăm la gunoi. Sau s-o dăm italianului.

— Bine.

— Ce-i bine?

— Dă-i-o italianului.

— Atunci, pentru ce a trebuit să lucrezi la ea toată seara?

— Am reparat-o.

— Dar pentru ce naiba a trebuit să o repari, când ţi-am spus că nu o voi mai purta niciodată?

— Dar ai văzut şi tu, era ruptă în două locuri.

După ştirile de la ora zece seara, Ionatan avea obiceiul să-şi pună ceva pe el şi să iasă pe terasa cea mică pentru a fuma singur o ultimă ţigară. În lumina licuricilor, putea să vadă cum e ploaia, o ploaie măruntă şi înţepătoare, uşoară, dar cu toate astea, obstinată şi răbdătoare. Lui Ionatan îi plăcea să savureze în tăcere atingerea frigului pe piele şi să inspire până în adâncul plămânilor mirosul vântului noaptea. Şi mirosul umezelii care urca din pământul saturat de apă. Pământul nu-l putea vedea. Stătea aşa şi aştepta, fără să ştie ce şi de ce. Îi părea rău de Amos, fratele lui, care era încă militar şi care, într-o noapte groaznică precum aceea stătea împreună cu tovarăşii lui, printre bolovani, la marginea unei văi de lângă graniţă, pândind nemişcaţi orice apariţie suspectă. Îi părea rău de bebeluşul pe care Rimona îl născuse mort la sfârşitul verii trecute, neştiind nici acum ce se întâmplase cu trupşorul lui neînsufleţit, dar undeva prin întunericul ăsta, prin noroiul ăsta cleios, există un cadavru mic, cu doar cinci luni în urmă îi simţise cu palma lipită de pântecul Rimonei, mişcarea ciudată, din adâncul uterului. Acum se aud din nou câini lătrând departe, în inima nopţii, de unde altundeva dacă nu dinspre ruinele satului Sheih-Dahr, aduce vântul ecoul schelălăit. Deodată, Ionatan înţelese ce i s-a întâmplat: mucul de ţigară îi căzuse din mână fără să-şi dea seama şi licărea la picioarele lui. Farmecele Ciadului, spuse el cu voce tare, uimit. Se aplecă să ridice mucul de ţigară care ardea încă, îl aruncă în ploaie, trase adânc aer în piept privind scânteia care se stinse într-o clipă în apa întunecată, mormăi pentru sine, bine, bine, şi intră în casă.

Rimona încuie uşa dinspre terasă în urma lui. Trase toate perdelele. Apoi, oprită între canapea şi scrin ca o marionetă cu resort, a spuse:

— Gata?

După care, cu un zâmbet-nezâmbet:

— Da? Bine.

Ionatan răspunse:

— Bine. Hai să ne culcăm.

Iar Rimona:

— Deja.

El nu înțelese dacă în cuvântul acesta era o promisiune, o întrebare sau o mirare. Sau poate o aprobare.

— Până la urmă, nici n-am vorbit astăzi cu Shimon, nici nu m-am dus la Udi să verific chitanțele şi să văd formularele de transport.

— Nu te-ai dus, spuse Rimona, nu-i nimic. Te duci mâine. Poate până atunci se mai înseninează sau chiar se opreşte de tot ploaia.

În patul lor dublu, matrimonial, înfăşurați fiecare în câte o plapumă groasă, Rimona lângă perete, Ionatan lângă fereastră, au ascultat muzică până târziu, la aparatul de radio de pe etajera de la capul patului, ca să nu audă furtuna din ce în ce mai crâncenă de-afară. Vorbeau în şoaptă:

— Să nu uiți. Joi eşti programat la stomatolog. Ține minte.

— Da.

— Mâine se va mai însenina. Ploaia şi furtuna durează de trei zile, aproape fără întrerupere.

— Da.

— Auzi, Ioni.

— Ce?

— Auzi cum tună. Şi vântul suflă cu atâta putere. Se zgâlțâie geamurile.

— Da. Nu te teme.

— Nu mă tem. Mi-e milă de bietele păsări. Să închid radioul?

— Da. Închide. Şi dormi. E aproape unsprezece, şi mâine mă scol la şase şi jumătate.

— Nu mi-e frică.

— Dormi, Rimona. Doar nu suntem acolo, afară.
— Nu. Suntem în casă.
— Atunci, încearcă să dormi. Sunt obosit. Noapte bună.
— Dar n-am să pot adormi. Tu adormi într-o clipă, eu nu.
— Ce-ai păţit, Rimona?
— Mi-e frică.
— Nu-ţi fie frică. Destul. Dormi. Noapte bună.

În întuneric, au mai stat un timp nemişcaţi, fără să-şi vorbească, cu ochii deschişi, fără să se atingă nici măcar întâmplător, privind cum fărâme de întuneric se desprindeau şi se târau printre umbrele pieselor de mobilier. Ea ştia că el nu doarme. El ştia că ea ştie. Amândoi ştiau şi tăceau. Stăteau întinşi în linişte, surâzând. Afară, nori joşi se îngrămădeau spre est, către munţi. Stâncile acelea care stăteau acolo odihnindu-se, greoaie şi încremenite, aparţinându-şi doar lor, dar străine până şi lor înşile.

Tia s-a însănătoşit după două săptămâni. I-au dispărut toate rănile. Se întindea din nou şi adormea în faţa sobei. Într-o seară, Ionatan s-a speriat când Tia a încetat să respire în somn şi, pentru o clipă, a avut impresia că nu mai trăieşte. Dar nu a fost decât o alarmă falsă. Iar Ionatan şi-a spus: Mâine-seară.

2

În aceeaşi seară, în kibbutzul nostru ajunse un bărbat tânăr, necunoscut. Singur, venise pe jos şase kilometri de la intersecţia cu şoseaua principală. Intrase în curtea kibbutzului venind pe o cărare lăturalnică, dinspre grajduri şi depozite, pe drumul pentru tractoare, acoperit de noroi. Şi cum ajunsese la vreme de seară, când nu mai era nimeni în curte, a trebuit să tot umble până să dea de cineva. Doar mirosuri apăsătoare l-au întâmpinat la sosire: o boare acrişoară dinspre cuştile păsărilor, miros greu dinspre

pătulul caprelor, miros de putred dinspre fânul tocat mărunt, balegă de vaci băltind în apă stătută, pe care crescuse mucegai, putoarea țevilor de evacuare astupate de lângă grajd, duhoarea cojilor de portocale râncede, în fermentație.

Primul om cu care s-a întâlnit oaspetele a fost Eitan R. Eitan era în drum spre grajduri, unde avea de pus verdeață în iesle. În lumina apusului de soare, Eitan zări deodată o apariție ciudată, o mişcare bâjbâitoare prin încâlceala tufişurilor din spatele depozitului cu îngrăşăminte. Iar ne-a scăpat un viței din țarc, se gândi Eitan furios, pentru că iar s-a stricat zăvorul, iar Stuchinik iar a uitat să-l repare, şi eu am uitat să-l leg cu o sârmă de fier. Dar de data asta, nici măcar nu visez să mă ocup de aşa ceva, ci merg chiar acum, cu mare plăcere, să-l smulg pe Stuchinik din mijlocul întâlnirii Cercului de filozofie iudaică de la casa de cultură, să binevoiască să coboare chiar aşa, în hainele bune şi să culeagă roadele propriei fapte. Nu mă interesează. E al doilea viței care ne dispare săptămâna asta şi, din principiu, merg să-l scot de acolo pe dragul de Stuchinik, să nu mai spună mereu despre alții că nu fac ce trebuie şi cât e de sătul de tineretul degenerat. Dar nu e viței, ci un fel de creatură omenească, cineva se învârte pe aici şi văd deja cum se anunță probleme.

Dintre tufişurile care se agitau, şi-a făcut apariția străinul cel tânăr, i-au apărut mai întâi capul mirat şi umerii, mâinile care îndepărtau frunzişul ud, şi apoi se împinse gâfâind, până ce ieşi în sfârşit afară, cu panataloni de catifea reiată şi un fel de jachetă scurtă, deschisă la culoare, alergând – sau poate, dimpotrivă, încercând să atenueze elanul saltului dintre tufişurile încâlcite – încât Eitan R. se simți tentat preț de o clipă să-i pună piedică şi să sară asupra lui. Dar oaspetele se opri ud leoarcă, tremurând tot, şi era clar că făcuse un drum lung prin ploaie încă înainte

de a se rătăci printre tufişuri. Din cauza apei care-i udase complet, părul şi îi şiroia pe obraji, avea aerul unei creaturi nefericite. Eitan observă că pe umăr purta o raniță, atârnând aproape goală, iar într-o mână avea o cutie de chitară.

Eitan îl măsură din cap până-n picioare cu o privire bănuitoare: un fel de adolescent firav, cu umeri mici, căzuți; dacă l-ar fi împins uşor, l-ar fi putut trânti la pământ, fiindcă părea că nu se ține bine pe picioare. Scepticismul îi pieri, lăsând loc unei uşoare nerăbdări. Eitan R. era un tânăr solid şi păros, blond, cu un nas cârn de bebeluş şi un contur larg al maxilarelor. Îşi depărtă picioarele încălțate în bocancii grei de lucru, se uită, se edifică şi spuse:

— Bună seara?

Pronunțase cuvintele astea pe un ton întrebător, nu de salut, pentru că tânărul i se părea străin cu totul.

Oaspetele îi aruncă dintr-odată un zâmbet exagerat de larg, şi tot dintr-odată îi pieri de pe buze, răspunse cu un salut de bună seara speriat, trădând o umbră de accent care nu era de-al nostru, şi întrebă unde l-ar putea găsi pe responsabilul kibbutzului.

Eitan R. nu se grăbi să răspundă, ci lăsă întrebarea să-i mai răsune o vreme în urechi, distrându-şi încă imaginația cu scena apariției sale furtunoase în sala casei de cultură, să-l smulgă pe Stuchinik, într-o formă scandaloasă, din mijlocul Cercului de filozofie iudaică, dar îşi învinse tentația şi declară tacticos, cu vocea lui domoală:

— Vrei să spui, secretarul kibbutzului. Secretarul nostru e bolnav.

— Sigur, spuse oaspetele convins, de parcă era normal să ştie dinainte un lucru pe care-l cunoaşte orice copil mic, că secretarii tuturor kibbutzurilor sunt, de la natură, oameni bolnavi, fără doar şi poate. Sigur, zise, înțeleg cât se poate de bine şi îi urez sănătate, dar în kibbutz răspunderea e

împărțită: aveți probabil un adjunct sau vreo persoană delegată?

Amuzat, Eitan trase iarăşi cu ochiul la oaspete şi dădu din capul lui cel greoi de câteva ori, de sus în jos. Şi aproape că ar fi zâmbit generos, dacă nu l-ar fi lovit dintr-odată privirea tânărului vizitator în lumina palidă a becului din fața bărăcii de tablă; o privire de un verde viu, nu departe nici de veselie, nici de disperare, cu o sclipire neliniştită în jurul ochilor. Toată înfățişarea băiatului avea un aer de nelinişte, de teamă, de tensiune, dar şi un anume servilism, un fel de umilință vicleană.

Eitan R. nu se mai amuza: individul din fața lui i se părea dubios. Aşa că îşi şterse zâmbetul de pe buze şi îşi folosi tonul milităresc, grosolan:

— Bun. Cu ce te pot ajuta.

De data asta, în vocea lui nu s-a simțit nici cea mai vagă urmă de interogație.

Tânărul cel străin nu se grăbi să-i răspundă, ca şi cum ar fi surprins şi adoptat, în aceeaşi clipă tactica lui Eitan: amânarea replicii cu câteva secunde.

Ezită, îşi trecu din mâna dreaptă în mâna stângă cutia chitarei, apoi întinse brațul pe care tocmai îl eliberase, spunând:

— Bună seara. Îmi pare bine să vă întâlnesc. Mă numesc Azaria Ghitlin. Aş... aş vrea să rămân aici. Să locuiesc aici, adică. Numai în kibbutz mai există dreptate. În nici un alt loc nu mai e astăzi dreptate. Aş vrea să trăiesc aici.

Eitan fu obligat să-i întindă mâna, atingând cu vârful degetelor palma întinsă spre el. I se păru ciudat să strângă deodată mâna acestui personaj excentric, printre tufişuri, în spatele depozitului de îngrăşăminte.

Azaria Ghitlin nu se oprea din explicații şi implorări:

— Uite, prietene, să nu mă înțelegi greşit de la început, eu nu sunt din aceia care vin la kibbutz împinşi de diverse

motive personale, în căutare de cine ştie ce. În kibbutz, oamenii sunt încă legaţi între ei, pe când în tot restul lumii nu vedem decât ură, invidie şi grosolănie. De aceea am venit aici, cu intenţia de a mă alătura vouă şi de a-mi schimba viaţa în bine. A comunica cu semenii tăi, după părerea mea, înseamnă să comunici cu propriul suflet. Aş vrea să vorbesc, vă rog, cu cineva din conducerea aşezământului.

Accent străin. Eitan nu reuşi să-l identifice şi îşi pierdu răbdarea. Locul unde stăteau cei doi era unul izolat. Gardul se afla cam la vreo treizeci de metri distanţă, iar printre spiralele de sârmă ruginită lumina slab un bec. Aleea betonată se scufundase sub un strat de noroi vâscos. La fiecare pas, glodul scotea sunete de clipoceală şi împroşcătură, ca un ghem de abcese umflate de putregai. Cândva, Eitan auzise de la Stuchinik despre un student care trăise în kibbutz cu treizeci de ani în urmă şi care alergase până aici trăgând cu revolverul spre oricine încerca să se apropie de el. Bătea vântul. Şi aerul era umed. În susul colinei peluzele lovite de îngheţ nu se întunecaseră încă de tot. Copăceii ornamentali stăteau îndoliaţi, cu frunzele moarte. În lumina ultimelor raze de soare, casele nu mai păreau apropiate, ci îndepărtate şi chiar distanţate una de cealaltă. Aburi joşi înaintau printre clădiri. Apa din bălţi se evapora. De departe se auzi râsul unei fete. După, s-a făcut linişte.

Oaspetele trecu din nou cutia chitarei din mâna stângă în mâna dreaptă. Hainele de lucru ale lui Eitan R. emanară un miros de transpiraţie, de lapte acru şi gunoi când se aplecă, încercând fără succes să descifreze cât arătau acele ceasului.

— Bine, spuse Eitan, în regulă.

— E în regulă? Pot să rămân aici la voi? De mâine pot chiar să încep lucrul. Orice fel de muncă. Am şi acte, şi o scrisoare, şi eu...

— Ascultă, spuse Eitan R., aşteaptă o clipă. Uite. Mergi înainte pe aleea asta, până ajungi la brutărie. În spatele brutăriei e o mică răscruce. Mergi spre stânga, printre chiparoşi. Când se termină aleea străjuită de chiparoşi, ai să vezi două case. Până aici e clar?

— Până aici e minunat.

— Stai o clipă. Nu fugi. Nu am terminat. Când ajungi la cele două case, treci printre ele. După care ai să vezi o clădire lungă, ridicată pe coloane, cu patru verande. În spatele ei e o altă clădire, tot pe coloane, şi tot cu patru verande. Bate la penultima uşă. Acolo locuieşte Iolek. El e secretarul. Trebuie să vorbeşti cu Iolek. El e cel pe care-l cauți tu.

— El e tovarăşul despre care spuneai că e grav bolnav?

— Bolnav. Nu contează. O să-i treacă îndată ce te vede pe tine. Acolo să vorbeşti şi acolo ți se va spune ce să faci.

— Îmi cer mii de scuze că am ajuns la ora asta, cum să o numesc..., nepotrivită. De fapt, intenționasem să vin cu autobuzul de două şi jumătate, dar am avut o problemă personală şi de aceea am întârziat, apoi am încercat să prind autobuzul de patru, dar iarăşi am fost încurcat de o misiune delicată, şi iar am întârziat. Ca în proverbul cu vulpea cea zăpăcită, poate îl cunoşti, şi dacă îl ştii, nu ezita să mă întrerupi: O vulpe zăpăcită întrebă, cercetă, până ce fără să-şi dea seama în cursă călcă. Şi aşa am luat, în cele din urmă, autobuzul nepotrivit, din care am coborât la bifurcație, şi am început să merg pe jos – spre norocul meu, pe o vreme ca asta agenții nu se învârt pe aici, aşa că am ajuns cu bine. Scuză-mă, poate te grăbeşti? Poate te reții?

— Nu-i nimic. Se mai întâmplă, spuse Eitan sec, important e să ții minte. Repet: Brutărie. Stânga. Chiparoşi. Două clădiri. Clădire lungă. Penultima uşă. Acolo poți să vorbeşti cât vrei şi vei fi ținut de vorbă. Sigur nu greşeşti drumul?

— Doamne fereşte, răspunse Azaria cu o panică oarbă, de parcă ar fi fost întrebat dacă nu va profita de întuneric ca să fure ceva, în armată am fost propus pentru unitatea de comando, am făcut un curs special de orientare pe teren. Mi-a făcut plăcere să te cunosc. O faţă zâmbitoare nu se uită, aşa se spune. Mă cheamă Azaria. Îmi dai voie să-ţi mulţumesc?

Eitan R. se îndreptă spre grajd. Ridică de două ori din umeri: se întrebă dacă străinul avea într-adevăr o chitară în cutia aceea mare. Ştia că prin Israel mişună tot felul de tipi, iar în cutie putea fi o chitară, dar şi cu totul altceva. Cum ai fi putut ghici? Eitan era neliniştit, poate pentru că străinul i se păruse neliniştit. Şi neglijenţa lui Stuchinik îl enervase: nu ştiu decât să dea din gură şi să critice. Dacă vrei să te ascunzi, se gândi Eitan, nu e loc mai potrivit decât un kibbutz, pentru că la noi totul e deschis şi nimeni nu-şi bate capul să cerceteze sau să pună întrebări. Numai în kibbutz mai există dreptate. Ciudat personaj, tipul ăsta. Îl avem deja pe Bolognesi, care stă şi împleteşte rochii, de ce să nu rămână şi ăsta, care a venit să caute dreptatea. Să fie sănătos.

Pentru mai multă siguranţă, Eitan se hotărî să întrebe pe ici, pe colo, după mulsul de seară şi duş, câte ceva despre noul sosit. Sau poate ar fi fost mai bine, de fapt, să-l fi însoţit până la uşa lui Iolek, să nu apară vreo problemă. Poţi să ştii?

Pe urmă, după ce termină de împrăştiat verdeaţa în iesle şi începu să monteze tuburile mulgătoarei automate, iar radioul cel antic de pe lada din colţul grajdului, acoperit cu pânze de păianjen, începu să urle ştirile de la ora şase, Eitan uită de Azaria-nu-mai-ştiu-cum. Şi nu-şi mai aminti de el până în ziua următoare, la prânz.

Între timp, şi ultimele raze de lumină s-au risipit. Pe terenurile goale dintre case, covoarele de frunze ruginii se întunecau încet-încet. Vântul şi frunzele moarte schimbau între ele şoapte. Se simţea miros de mucegai umed şi de apă stătută. Era frig. De-a lungul aleii înnoroiate, becurile aruncau o lumină palidă, care semăna cu o materie gălbuie, morbidă. Şi ferestrele erau luminate de becuri electrice. Cine privea de afară înăuntru nu vedea decât o perdea fluturând sau vreo umbră de om traversând încăperea, pentru că geamurile erau aburite. Puteai auzi un ţipăt de copil, râsete şi certuri, din loc în loc muzica de la radio filtrată de ziduri. Ca într-o vrajă, melodiile acelea vesele se schimbau când traversau ferestre şi pereţi: aici, afară, în ploaie, singurătatea pusese stăpânire pe ele. Şi iată că în mjlocul acestei dureri, în mijlocul îngheţului şi al întunericului care încă nu era întunericul nopţii, ci întuneric cenuşiu, cu o urmă de asfinţit iernatic strecurată dindărătul norilor în inima durerii înghemţate, îşi putea imagina cum, în spatele fiecărui perete şi dincolo de geamurile înceţoşate se desfăşoară viaţa adevărată, plină de căldură, unde fiecare familie exultă de bucurie, şi covoarele cu jucării pentru bebeluşi, şi mirosul copiilor care tocmai au făcut baie, şi muzica, şi toate sobele cu petrol care ard cu flacără albastră, şi femei în capoate de lână, acolo, înăuntru, are loc viaţa adevărată şi lentă pe care nu a cunoscut-o, dar la care, în adâncul sufletului, dorea să ajungă, să o atingă şi să fie atins de ea, să ia parte la ea fără a mai fi străin şi şovăitor aici, afară, în întuneric, ci într-o singură clipă, cu o şoaptă magică, să devină imediat prieten şi locuitor şi asociat şi frate şi să fie şi el iubit ca ceilalţi, până nu va mai rămâne nici un zid despărţitor şi nici o diferenţă între el şi restul.

Cum să se strecoare şi să pătrundă cu o singură mişcare înăuntru, printre mirosurile din casă, printre cuvintele pe care le spuneau cei de acolo, dar care nu-i erau adresate lui,

pe covoarele şi carpetele de paie, până la melodii şi până la şoapte şi până la râsete, de partea cealaltă a perdelelor trase într-o noapte de iarnă, la atingerea lânii calde şi aromă de cafea de femeie prăjituri păr ud şampon fin foşnet de ziar sunet de vase spălate în chiuvetă freamăt de cearşafuri albe întinse la patru mâini pe paturi conjugale largi şi moi în camera din fund la lumina veiozei şi în sunetul ca de tobă al ploii de afară pe obloanele închise în faţa focului care freamătă în sobă.

În josul aleii văzu trei bătrâni care păreau că au ieşit să respire aer curat între o rafală şi alta, sprijinindu-se fiecare în baston şi aplecaţi unul spre celălalt, spunându-şi parcă secrete sau îngrămădindu-se unul în altul ca să se apere de frig. Dar când se apropie, observă că nu erau decât trei tufişuri umede tremurând în bătaia vântului; pentru că vântul se înteţise, iar frigul devenise umed şi înţepător.

În sala de mese de pe colină, dincolo de aleea cu chiparoşi, cei care erau de serviciu în seara aceea aranjau masa pentru cină. Un bărbat scund ţâşni ţipând: Înapoi, amigo, înapoi, pe tine te cheamă, nu pleca. O voce răspunse din întuneric: Nu te aud.

Îndărătul tuturor ferestrelor închise muzica de la radio se întrerupse dintr-odată şi se auzi vocea gravă a crainicului transmiţând ştirile. Urma, cu siguranţă, o ştire zguduitoare: vocea îi era încordată şi tranşantă, patriotică, dar cuvintele i se risipeau duse de vântul care începuse din nou să bată. Vârfurile copacilor ornamentali înalţi se întunecaseră şi mai mult deasupra capului tânărului aceluia străin şi ud. Se străduise din răsputeri să nu uite indicaţiile pe care i le dăduse Eitan R., să nu greşească şi să nu mai încerce şi pe altcineva. Brutăria şi şirul de chiparoşi erau într-adevăr la locul lor, dar clădirile cele lungi îl dezorientaseră, nefiind două, ci cinci sau şase, aşezate una în faţa celeilalte, ca

nişte contratorpiloare luminate într-o radă întunecată şi înceţoşată, apoi aleea se întrerupsese dintr-odată sau nu se mai vedea, iar drumeţul călcă prin straturi, până ce o creangă joasă îl lovi peste faţă, stropindu-l – stropi reci şi tăioşi ca acele. Umilirea asta îi trezi un sentiment de neputinţă plină de furie şi ruşine şi se năpusti spre treptele uneia dintre terase, unde rămase un timp tremurând. După care se scutură şi bătu uşor în uşă.

Din întunericul dindărătul uşii secretarului kibbutzului se puteau în sfârşit desluşi cuvintele crainicului de la radio: Ca răspuns la aceste acţiuni, purtătorul de cuvânt al armatei a transmis cu puţin timp în urmă că forţele noastre sunt pregătite să facă faţă oricărei situaţii. Vom lua hotărârile necesare în cadrul Consiliului de Securitate. Israelul continuă să spere că conflictul va fi aplanat pe căi paşnice. Prim-ministrul şi ministrul Apărării şi-au întrerupt în seara aceasta vacanţa şi chiar în acest moment se află în biroul din Kirya[8], unde au loc consultări neîntrerupte cu diverşi factori politici şi de decizie. Printre altele, ambasadorii celor patru puteri.

Azaria Ghitlin se străduí cât putu să radă straturile de noroi lipite de tălpile pantofilor, dar până la urmă se lăsă păgubaş şi îşi scoase încălţările, rămânând în ciorapii uzi, bătu din nou politicos la uşă, iar după o scurtă aşteptare, bătu pentru a treia oară. Din cauza radioului, se gândi, nimeni nu aude. Încă nu ştia că Iolek era cam surd.

Întâmplările care au urmat au produs o oarecare stânjeneală şi chiar un fel de panică: Iolek, în pijama şi halat din lână albastru-închis, deschise uşa ca să scoată pe prispă o tavă cu resturile de la cina care îi fusese adusă de

---

[8] Hakirya, zona din centrul Tel Avivului unde se găsesc diverse instituţii guvernamentale, inclusiv statul major al Tsahalului.

la bucătărie pentru că era bolnav. Deschise uşa şi în faţă îi apăru deodată o siluetă firavă, udă leoarcă şi speriată, care stătea chiar în faţa ochilor lui, în ciorapi, pe întuneric. O pereche de ochi uimiţi străluceau rotindu-se încurcaţi. Iolek se sperie, scoase un strigăt slab, dar imediat începu să râdă spunând: Shrulik?

Azaria Ghitlin, zăpăcit, cu apa şiroind de pe el, cu dinţii clănţănind de frig, dar transpirat tot pe sub haine, reuşi să bâiguie:

— Scuză-mă, prietene. Nu sunt Shrulik. Sunt doar...

Însă Iolek nu putu auzi murmurul acela disperat din cauza melodiei care începuse exact în clipa aceea la radioul deschis din spatele lui. Întinse un braţ în întuneric, îl luă de umeri pe oaspete trăgându-l înăuntru şi începu să-l mustre vesel:

— Intră, intră, Shrulik, nu sta în frigul ăsta, numai asta mi-ar mai lipsi, să te îmbolnăveşti şi tu acum...

Ridică ochii, privi, şi iată că în faţa lui era un străin.

Se grăbi să-şi ia mâna de pe umerii cei firavi, mormăind „Ce se întâmplă aici?", dar imediat adăugă, cu vocea lui cea mai plăcută şi prietenoasă:

— Ah. Te rog, fii bun şi scuză-mă. Intră totuşi. Da. Te-am luat drept altcineva. La mine ai venit?

Şi fără să aştepte răspunsul, adăugă autoritar, cu un gest al mâinii la fel de autoritar:

— Stai jos, te rog. Aici.

Iolek era bolnav de zece zile: în fiecare iarnă îi reveneau durerile de spate, la care acum se adăugase şi o gripă supărătoare. Şi pentru că îşi trata orice suferinţă cu mare suspiciune, era şi prost-dispus. Era un bărbat solid, bine făcut, avea păr şi în urechi, o faţă ridată, cenuşie, cu linia gurii bine conturată. Deasupra buzelor, un nas mare şi lat, aproape indecent, care îi dădea feţei lui Iolek o expresie

grosolană şi hrăpăreaţă, ca a unui evreu libidinos dintr-un desen antisemit. Nici măcar atunci când nu se ocupa de probleme practice, când se gândea la aventurile tinereţii sau la moarte sau la fiul lui cel mare care îl evita, faţa lui nu exprima suferinţă ori vreun alt fel de trăire, ci un amestec de lăcomie şi isteţime ascunsă, răbdătoare şi care pândeşte în linişte ceasul plăcerilor. De multe ori i se întâmpla ca vreun zâmbet abia schiţat, fulgerător şi neintenţionat să-i danseze pe buze ca şi cum în clipa aceea ar fi descoperit cine ştie ce plan demn de dispreţ, pe care partenerii de conversaţie, în prostia lor, speraseră că îl pot ascunde de privirea lui sfredelitoare. Avea obiceiul să vorbească mult, caustic, să ţină discursuri la diverse întruniri, şedinţe, simpozioane, reuniuni. Ştia să construiască fraze cu plăcere şi forţă. Uneori îşi ascundea esenţa ideii în câte o glumă sau în câte-un paradox. Uneori folosea parabole. Timp de şase ani şi-a reprezentat kibbutzul în Kneset şi timp de şase luni a fost ministru într-unul dintre primele guverne ale lui Ben-Gurion. Printre tovarăşii lui de partid, Iolek trecea drept un om realist şi ager la minte, cu o viziune pătrunzătoare. Un om puternic, aşa se spunea despre el, prudent şi plin de spirit, şi cu toate acestea – un exemplu de cinste şi dreptate, devotat cauzei. În orice caz, merită să mergi la kibbutzul Granot, se spunea, să stai o oră-două şi să-l asculţi pe Iolek înainte de a lua o hotărâre.

Azaria Ghitlin spuse:

— Scuze, sunt... cam ud. Plouă.

Iolek zise:

— Dar te-am rugat să stai jos. Stai jos, te rog. De ce stai în picioare? Dacă nu greşesc cumva, ai bătut la uşă de câteva ori fără a primi răspuns. Aşa-i? Te rog. Bine, aşa am şi presupus. Stai jos, stai, tinere. De ce stai tot în picioare? Şezi. Nu aici. Aici, lângă sobă. Probabil că eşti ud leoarcă. Plouă cu găleata afară.

Azaria Ghitlin îşi puse cutia chitarei lângă scaunul pe care Iolek i-l indicase cu mâna. Se aşează politicos, cu spatele drept, fără să se rezeme de speteaza scaunului, ca să nu pară prost-crescut. Deodată tresări îngrozit, țâşni de pe scaun, dădu jos de pe umăr rucsacul şi-l puse, cu o grijă exagerată, pe cutia chitarei: ca şi cum ar fi avut ceva fragil în rucsac sau în cutie sau în amândouă. Şi se aşează din nou cât mai pe marginea scaunului şi izbucni în râs când văzu mica băltoacă ce se formase jos, la picioarele lui, apoi spuse:

— Scuză-mă, te rog, eşti tovarăşul Iolek? Pot să beneficiez, cum se spune, de câteva minute din timpul dumitale? Nu deranjez?

Iolek nu se grăbi să răspundă la toate întrebările astea. Domol, cu grijă, îşi sprijini spatele dureros de speteaza tapisată a fotoliului; îşi întinse picioarele înainte şi, cu mare grijă, le puse pe un taburet scund din fața fotoliului; îşi închise nasturele cel mai de sus al bluzei de pijama. După care întinse mâna spre cutia de pe măsuța pentru cafea din dreapta lui şi scoase o țigară, aruncă spre ea o privire pătrunzătoare, ca şi cum nu ar fi fost dispus să se lase păcălit, şi cât ai clipi o puse pe cutie, fără s-o aprindă. Abia atunci, după tot ritualul acesta, se aplecă puțin, îndreptă urechea stângă spre oaspete şi spuse:

— Da.

— Chiar nu deranjez? Îmi dați voie să intru, cum se spune, în amănunte?

— Te rog.

— Deci, mai întâi îmi cer scuze pentru că am apărut aşa, deodată. Am dat buzna chiar, aş spune. Deşi e ştiut că în kibbutzuri politețea formală nu mai există, şi pe bună dreptate, dar trebuie totuşi să ne cerem scuze. Am venit pe jos.

— Da, încuviință Iolek.

— De la răscruce am venit pe jos şi noroc că pe o noapte ca asta nici măcar agenţii nu se mai învârt pe-aici.

— Da, da, spuse Iolek, deci tu eşti băiatul de la centrul regional de ambalare. Kirsch te-a trimis la mine.

— Nu tocmai. Eu nu...

— Ei?

— Eu... adică, eu sunt altcineva; am venit ca să mă înscriu şi...

— Cum, nu eşti asistentul lui Kirsch?

Azaria Ghitlin lăsă privirea în jos: vinovat. Detestabil. Îi venea să intre în pământ.

— Înţeleg, spuse Iolek, eşti într-adevăr altcineva. Scuză-mă.

Urmă o scurtă tăcere. Iolek se uita la personajul acela ud şi amărât care stătea în faţa lui în ciorapi, din care apa şiroia ca sudoarea într-o zi cu khamsin. Se uita la degetele fine, subţiri, ca de fată. La umerii şubrezi, la faţa prelungă a cărei expresie era neliniştită, la ochii verzi în care se citea frică sau disperare. Iolek îşi luă ţigara, o răsuci comparând bănuitor cele două capete, începu să o pipăie şi să o frământe delicat între degete, în timp ce, cu cealaltă mână îi aruncă oaspetelui cutia.

Azaria Ghitlin îşi scoase o ţigară, o puse între buze, mulţumi emoţionat, apoi mulţumi încă o dată, pentru chibritul aprins care îi fusese întins. Şi începu să vorbească fără întrerupere, repezit, înghiţind sunetele finale ale cuvintelor, lăsând o frază neterminată şi încurcându-se într-o alta, ajutându-se în tot acest timp de mişcări ale mâinilor, neîndrăznind să-şi întrerupă vorbele nici măcar pentru a trage fumul în piept; e din Tel Aviv, socialist ca viziune, prietenos, ordonat şi harnic. Numele lui e, a spus oare asta, e Azaria Ghitlin. Şi iată că în urmă cu câteva săptămâni – trei sau trei săptămâni şi un sfert – adică cu vreo douăzeci

şi trei de zile în urmă, fusese lăsat la vatră. Da. Adică îşi terminase cu bine serviciul militar. Are şi confirmare de la armată. În scris. Nu, nu fusese niciodată în vreun kibbutz până acum, nici măcar în vizită, în afară de o singură dată, când petrecuse întâmplător vreo două ore în kibbutzul Beit-Alfa. Dar ce înseamnă două ore? Pisica nu traversează apa, cum se spune. A avut şi un bun prieten în armată, venit dintr-un kibbutz, un băiat din Ganigar, care a încercat să se sinucidă de Purim, în depozitul de aprovizionare, iar el, Azaria, i-a salvat viaţa în ultima clipă. Dar nu asta contează, sunt doar amănunte secundare, cum se spune. Esenţial e faptul că era foarte interesat de istoria kibbutzului, a auzit, a discutat şi chiar a citit nu puţine lucruri, de exemplu articole, controverse, până şi un roman şi, desigur, revista *Faţă în faţă cu viitorul*, de tovarăşul Lifshitz, aşa că nu e picat din lună şi îşi dă seama cu cine are onoarea. Chiar nu deranjează? Îl dezgustă pe Azaria cei care fac pelerinaje la oameni importanţi, răpindu-le din preţiosul lor timp. Dar vizita lui are un scop întemeiat şi practic: viaţa în marile oraşe, singurătatea, competiţia crudă, materialismul şi ipocrizia, *homo homini lupus*, cum se spune. În ruseşte există şi un proverb: Pădurea e prea mare pentru o oaie şi un ciobănaş. Tovarăşul Iolek cunoaşte toate astea. De ce să mai lungim vorba? Ce e omul, de fapt? O stea pierdută într-un colţ al cerului, o frunză purtată de vânt toamna, un fir din nisipurile mişcătoare. Familia? Nu, nu are familie. Adică nici fraţi, nici surori şi, deocamdată, nici soţie sau copii. Nici nu avusese când. Are doar nişte rude îndepărtate, refugiaţi, care nici măcar... nu. Cu siguranţă nu. Sunt oameni despre care e mai bine să nu vorbim deloc. Nici de bine, nici de rău, cum se spune. Linia dreaptă e cea mai scurtă, şi prea multe vorbe strică. Acum – direct la subiect: doreşte să fie primit aici, în kibbutzul Granot. Să rămână aici. Să prindă rădăcini, cum se spune. Dorinţa lui e să participe la

acțiunea de dezvoltare a kibbutzurilor. Apropo, chiar a doua zi după lăsarea la vatră, acum trei săptămâni şi un sfert, s-a înscris în partid. Da: idealuri are şi a şi citit mult, chiar a şi scris ceva. Nu contează. Poezii, da. Şi ceva proză. Şi nişte note de eseu. Nu, nu a încercat să publice: mai întâi de toate – trăim zile grele şi nimeni nu ascultă. Tinerii trec printr-o criză gravă. În al doilea rând – din principiu – trebuie să-şi experimenteze singur ideile, şi numai după aceea să le țină discursuri altora. Aceasta e ordinea corectă şi etică. Şi de ce tocmai aici, în kibbutzul Granot? Asta-i, tovarăşe Iolek, o întrebare grea, dar esențială. Nu are răspuns cinstit şi simplu la întrebarea asta. În general, răspunsurile... libertatea de a alege etc... cei mai mari filozofi le-au dat într-o direcție sau alta, cum se spune. În ruseşte se zice: Cărăuşul cu toată puterea înainte trage, dar vine destinul şi înapoi îl întoarce. Nu e traducerea exactă, dar a reuşit să salveze rima. A citit pe vremuri într-o revistă despre actele de curaj care au avut loc în kibbutzul Granot în timpul evenimentelor din 1936. Chiar ieri după miezul nopții, pe când îşi bea cafeaua singur-singurel, şi-a plimbat cu ochii închişi degetele pe lista tuturor kibbutzurilor din Israel. Când degetul s-a oprit, a hotărât: aici. Destinul alege, iar calul merge. Spinoza, de exemplu, încă de acum o mie de ani scrisese cu multă înțelepciune că oamenii se nasc fără nici o cunoştință despre cauzele lucrurilor, dar în noi toți e înnăscut instinctul de a căuta ce e bine pentru fiecare. Şi uite aşa ajunsese în seara asta tocmai aici, în kibbutzul Granot. Deşi îi pare rău că deranjează. Intenționase să ajungă la o oră decentă, dar l-au indus în eroare la Informații, la autogară. Tovarăşul Iolek, cu experiență şi în domeniul ideologiei, şi al politicii aplicate, avusese deja de-a face cu tot felul de coincidențe ale evenimentelor care par întâmplătoare, dar din punct de vedere filozofic, apar ca inevitabile. Şi asta e tot una dintre ideile lui Spinoza. Oare

trebuie să-şi ceară scuze pentru că se foloseşte tocmai de argumentele unui filozof care a fost repudiat de publicul cititor din Israel? Dar iertați-mă, vă rog, tovarăşe Iolek, dacă am să vă spun sincer că boicotarea lui Spinoza a fost un act atât de nedrept, de-ți vine să urli, cum se spune, iar kibbutzul a fost înființat, după cum se ştie, cu scopul de a pune capăt nedreptății ca atare. Meseria? Trebuie să recunoască sincer că încă nu are o meserie. Dar când ar fi putut să învețe o meserie? N-au trecut decât douăzeci şi trei de zile de când a fost lăsat la vatră. Ar dori foarte mult să învețe aici agricultură, să fie fermier sau viticultor, să fie de folos societății: şi un ceas stricat are dreptate la un minut anume. Ce a făcut în armată? A fost sergent responsabil cu probleme tehnice. Specializat în tanchete. Mai precis, nu chiar sergent, ci locțiitor de sergent. Nu contează. Apropo, nu are nici o pretenție: vrea doar un acoperiş deasupra capului, un pat şi hrană pentru suflet, cum se spune. Poate şi ceva bani de buzunar, aşa cum se obişnuieşte în kibbutz. Nu, nu cunoaşte pe nimeni aici, în afară de un tip minunat pe care l-a întâlnit chiar la intrare, care i-a arătat drumul spre casa lui Iolek cu multă răbdare. Nu-şi aminteşte acum numele lui. De fapt, nici nu şi-a spus numele. Sigur, sigur, înțelege şi ştie că un kibbutz nu e o tabără de vară. De fapt, nu a fost niciodată în vreo tabără de vară. Dar cu lovitura de ciocan, cum se spune, se poate sparge sticla, pe când oțelul – îl va forja şi îi va da formă. Să-i fie permis să recunoască cu mâna pe inimă că e foarte obişnuit cu condiții de viață grele şi chiar cu munca forțată. Tocmai şi-a terminat serviciul militar. Mic copil fiind, a trăit în Europa, sub cizma lui Hitler. Nici o muncă, aşa gândeşte el, nu-i prea grea acolo unde toți îşi împlinesc îndatoririle dintr-un sentiment de fraternitate şi cu bucuria libertății, şi aceasta e – după cum înțelege el – esența idealurilor kibbutzului. Pe scurt, cu mare plăcere va presta orice fel de muncă. Nu e mofturos,

dimpotrivă, se poate spune despre el că e dur şi oţelit. În timpul războiului, Stalin s-a adresat poporului rus cu simplitate: speteşte-te muncind, şi vei avea pâine. *Pozhalusta*. Da, tovarăşe Iolek, da, sigur, ştiu că se începe cu o perioadă de probă. Şi serviciul militar începe întotdeauna cu instrucţia. Deşi, o comparaţie căreia îi lipsesc picioarele arde buzele, cum se spune. Iartă-mă, îmi pare rău, fără să vreau s-a împrăştiat scrumul pe jos. Am să strâng eu imediat. Nu, te rog, tovarăşe Iolek, eu sunt de vină şi eu trebuie să curăţ. Şi să storc şi apa din hainele mele ude. Iartă-mă, poate eşti grăbit? Ştiu că am vorbit mult şi ar fi mai bine să tac de acum înainte, pentru că tot ce spun s-ar putea să mă pună într-o lumină defavorabilă. De fapt, eu am un fond de om tăcut şi interiorizat. Dumneata, tovarăşe Iolek, ai tot dreptul să mă dai afară. Acum o mie de ani, Spinoza a scris – în traducerea lui Klatzkin – că numai cu generozitate şi dragoste poţi cuceri spiritul altcuiva. Acum s-a oprit şi ploaia. Propui să plec şi să-mi încerc norocul, cum se spune, în alt kibbutz?

Iolek se legăna din când în când în fotoliu. Încerca să-şi găsească o poziţie cât mai confortabilă pentru spatele lui dureros. A ascultat tot ce spusese oaspetele, cu răbdare şi delicateţe, păstrându-şi expresia ageră, dar reţinută, şi numai o dată la câteva fraze strecura câte o scurtă întrebare bine gândită: meserie, familie, cunoştinţe.

Când nu mai reuşea să urmărească torentul de cuvinte înflăcărate, Iolek îşi apleca cât putea de mult capul înainte, oblic, apropiindu-şi urechea şi spunând:

— Ai?

La care oaspetele se grăbea să repete ultimele cuvinte sau să reformuleze. Iolek dădea din cap la fiecare zicală sau proverb, iar pe buze îi flutura pentru câteva clipe unul din zâmbetele lui enigmatice. Trăgea concluzii una după alta, tot

mai multe din clipă în clipă. Printre altele, îşi spuse că un astfel de tânăr trebuie să fie, fără nici o îndoială, miop, dar întrebarea e dacă şi-a ascuns această infirmitate faţă de toată lumea sau îşi dăduse jos ochelarii doar cu ocazia acestei vizite. În nici un caz nu ar trebui să i se dea pe mână armă. Dar, ca de obicei, Iolek se abţinu să-i judece la comun pe toţi cei ce bat la porţile kibbutzului: fiecare caz trebuie tratat separat, fiecare om e un întreg univers. La urma urmei, i se părea simpatic şi amuzant muzicantul ăsta, cu totul diferit de hunii, sciţii şi tătarii bine făcuţi, cărora li se încurcă limba în gură, mărginiţi, ăştia care cresc aici, la noi, care par într-adevăr a fi urmaşii generaţiilor de agricultori, până în momentul când vin să ceară bani din bugetul kibbutzului pentru a pleca şi a se bălăci în ceea ce ei numesc împlinire personală. În orice caz, tipul ăsta vrea cu orice preţ să intre aici şi seamănă, într-o anumită măsură, cu nenorociţii ăia veniţi din te miri ce orăşel de la capătul lumii, care au luat totul de la început, în ciuda furtunilor de nisip şi a arşiţei. E foarte greu de spus ce hram poartă, se gândi Iolek, în orice caz, nu mi se pare un netrebnic.

Când tânărul tăcu în sfârşit, după ce se arătase dispus să plece imediat şi să-şi caute norocul în alt kibbutz, Iolek spuse binevoitor:

— Păi, bine, atunci.

Faţa oaspetelui se lumină şi izbucni într-un hohot de râs exagerat:

— Dumneata... Ce, te-am convins?

— Stai o clipă, spuse Iolek, mai întâi de toate, ai să bei o ceaşcă de ceai fierbinte. Pe urmă, continuăm să vorbim.

— Mulţumesc, ăăă...

— Ai?

— Mulţumesc. Am spus: Mulţumesc.

— Mulţumesc, da? Mulţumesc, nu?

— Nu acum. Mulţumesc, nu.

— Nu vrei ceai, spuse Iolek mirat şi dezamăgit. Păcat. Să fie cum spui. Nu-i nimic. La noi nu ţi se va da cu forţa.

— Mulţumesc, spuse Azaria Ghitlin.

— Deşi e de dorit să-ţi scoţi din cap gândul că vei ieşi de aici fără un ceai fierbinte, şi dacă nu vrei acum, va trebui să bei peste câteva minute, când se întoarce Hava, tovarăşa mea.

— Mulţumesc, mormăi oaspetele.

— Şi acum, continuă Iolek, o să schimbăm rolurile: eu îţi explic câte ceva, iar tu mă asculţi cu răbdare.

Vocea lui Iolek radia de afecţiune şi simpatie, era tonul cu care vorbea de obicei la şedinţele de partid sau la cele ale kibbutzului atunci când găsea de cuviinţă să încerce să-şi apropie vreun adversar extremist sau înrăit, să-şi domolească supărarea şi să stabilească un fel de frăţie de la suflet la suflet, dincolo de orice controversă. Azaria dădu şi el din cap aprobator, fără încetare, tot timpul cât a vorbit Iolek. Pe scaunul în care şedea, înaintase până aproape de margine, încordat şi aplecat înainte, ca şi cum ar fi vrut să atingă surzenia lui Iolek şi după o logică lunatică începuse să se teamă că nici el nu va auzi cuvintele care-i erau adresate.

Iolek îi explică tânărului ce înseamnă sezonul de iarnă în agricultură: pământul dospeşte de apă. Aproape că nu se putea ieşi la muncă, la câmp. Tractorişţii dorm toată ziua. Ţăranii sunt trimişi la zile de studiu, unde li se face capul calendar cu învăţături despre iudaism şi marxism, psihologie şi poezie modernă. Nici culesul nu poate continua, din cauza noroiului adânc. Mai e şi problema locuinţelor: avem cupluri de tineri obligate să se mulţumească cu o cameră fără duş şi closet până la terminarea noilor clădiri, a căror construcţie a fost deocamdată întreruptă. Într-o perioadă ca asta, nu putem primi pe cineva din afară: nu e de lucru, nu sunt locuinţe şi

nici nu are cine să se ocupe de toate astea. În alte condiţii, poate că Iolek ar fi recomandat ca tânărul să fie acceptat pentru o perioadă de probă. Apropo, Iolek nu prea crede în ceea ce se numeşte perioadă de probă: din ce e plămădit omul, asta iese la iveală din prima clipă. Şi dacă nu se vede imediat, înseamnă că e vorba de o fire închisă, caz în care nici zece ani nu vor fi de-ajuns pentru a-ţi da seama. Există, bineînţeles, şi excepţii, zâmbi Iolek cu viclenia bătrânilor, plin de bunătate, dar excepţiile nu rezistă mult la viaţa în kibbutz. Toate astea, desigur, erau nişte generalităţi. Ca să ne întoarcem la întrebarea presantă, îmi pare foarte rău, dar trebuie să-ţi spun că nu putem primi acum noi membri. Dacă vii la începutul verii, în sezonul de vârf, în perioada plivitului şi a răririi plantelor în straturi, sau în miezul verii, la recoltat şi la culesul viilor, atunci am să încerc eu însumi să analizez din nou posibilităţile. Poate se eliberează şi vreuna dintre locuinţe. Poate vor pleca şi câţiva dintre muncitorii angajaţi temporar. Dar poate, până atunci, vei găsi un alt kibbutz, sau poate că-ţi vei schimba complet părerea. Fiindcă lucrurile se schimbă şi ne schimbăm şi noi, spuse Iolek cu un aer democratic. Data viitoare, dacă va mai exista o dată viitoare, ai face bine să ni te adresezi mai întâi în scris. Da. Acum e deja şapte şi jumătate. Şi mi-e greu să vorbesc mult: gripa asta, unde mai pui că am şi o alergie. Imediat vine şi Hava, prietena mea. O să te ducă la sala de mese, unde o să serveşti cina şi n-ai să pleci de aici cu burta goală, ca să nu-ţi ştirbim entuziasmul faţă de idealurile vieţii în kibbutz. Tot Hava te va duce înapoi, cu camioneta care merge în seara asta la spectacolul Teatrului Hacameri. Ei, dar un ceai fierbinte tot nu bei? Nu? Nu. Să-ţi fie de bine. Voinţa omului trebuie respectată, cu forţa nu ţi se va da de băut la noi. Deşi, tinere dragă, e drept că trebuie respectată voinţa oamenilor, dar mai sunt şi unii a căror voinţă nu le aduce nici un respect. Spinoza, ţi-a rămas de pe

vremea şcolii? Sau te-ai întâlnit cu el prin forțe proprii? Vrei să accepți să te corectez? Iată, nu e vorba de o mie de ani. Tu ai spus: o mie de ani. Dar Spinoza a murit la Amsterdam acum vreo trei sute de ani. Sigur, şi asta înseamnă mult timp. Şi totuşi. A? Pe jos? De ce pe jos până la răscruce pe o vreme ca asta, şi încă pe întuneric? Doar ți-am spus că o camionetă pleacă de aici la spectacolul Teatrului Hacameri, aşa că ce? În felul ăsta ne pedepseşti? Nu te prosti, te rog. Uite, începe să plouă din nou. În orice caz, doar nu crezi că o să te reținem cu forța. Aşa că fă ce vrei: mergi cu bine. Dacă te răzgândeşti, ai să găseşti camioneta în fața sălii de mese. Apropo, Rambam şi Ibn Ezra ai noştri l-au influențat pe Spinoza nu mai puțin decât au făcut-o Aristotel, Platon şi toți ceilalți. Ascultă, te rog: nu fi atât de încăpățânat. Du-te, te rog, la sala de mese, mănâncă ceva, ia maşina, pe urmă s-ar putea să te primim pentru o perioadă de probă în sezonul de vară. Cu bine.

Azaria Ghitlin se ridicase încă înainte ca Iolek să termine ce avea de spus. Şosetele lui ude lăsaseră urme apoase pe podea. Ridică cu mâna dreaptă cutia chitarei, îşi atârnă rucsacul pe umărul stâng, cu acelaşi zâmbet larg, politicos şi speriat, dar ochii îi erau îngroziți şi chiar disperați, ca ochii unui copil – hoț prins asupra faptului. Iolek, din fotoliul lui, îşi lăsă capul în jos şi privi după el dintr-o parte, ca şi cum ceva i se clarificase în acea clipă, mai presus de orice îndoială, adeverindu-se astfel toate presupunerile lui dinainte. Şi ca întotdeauna, faptul că avea dreptate îi producea o plăcere ieşire ascunsă, intensă.

Oaspetele îşi căută drumul spre intrare, apucă de clanță cu toată puterea şi începu să tragă spre el cu furie uşa care, de fapt, se deschidea spre exterior. Această piedică îl uimi şi mormăi ceva ce Iolek nu putea auzi, ezită, puse cutia chitarei jos, analiză secretul direcției de deschidere a uşii şi, din capătul zonei luminate, se întoarse şi se uită înăuntru,

cu o privire epuizată. Spuse de două ori: Bună seara, bună seara. Scuzați.

— O clipă, strigă Iolek, stai o clipă.

Oaspetele se întoarse speriat. Umărul i se lovi de uşă. O frică sălbatică pusese stăpânire pe ochii lui verzi, de parcă ar fi căzut exact atunci în cursa de care era sigur că reuşise să scape.

— Da, domnule.

— Ai spus tanchete?

— Poftim?

— Ce funcție ai avut în armată?

— Nimic. N-am fost decât sergent însărcinat cu partea tehnică. Am o adeverință în scris. Nu sergent: caporal pe post de sergent.

— Ce înseamnă de fapt asta?

— Eu în armată nu mă mai întorc pentru nimic în lume, spuse Azaria pe un ton provocator, ca un motănel zbârlit prins într-un colț, de unde nu poate să fugă, ci doar să şuiere amenințător, arătându-şi dinții ascuțiți. Eu la armată nu mă întorc şi nimeni nu mă poate obliga. M-am eliberat cum trei săptămâni şi un sfert.

— Încet, tinere dragă, încet, stai puțin. Poate binevoieşti să-mi spui ce face exact un sergent însărcinat cu probleme tehnice? Poate e întâmplător şi mecanic?

Ca fulgerat, parcă i s-ar fi aprins pe față toate luminile din lume, ca şi cum, după disperare, ar fost achitat de toate acuzațiile şi adevărul ar fi a ieşit la lumină. Iolek, continuând să privească dintr-o parte, cum avea obiceiul, simți o zvâcnire de curiozitate vagă: ceva îi trezise dintr-odată bănuiala şi admirația.

Azaria Ghitlin spuse dintr-o suflare, pe un ton febril:

— Da, tovarăşe Iolek, da, sigur, şi mecanic auto, şi mai mult decât asta, m-am ocupat şi de armament, echipament, controlul motoarelor, totul, mecanică, reparații electrice la

maşini, întreținere, chiar şi balistică şi puțină metalurgie, totul.

— Ai?

— Echipament. Am spus armament şi echipament şi...

— Bine, bine, foarte frumos. Dar să repari motoare – ştii sau nu ştii? Ştii? Aha. Uite, asta e cu totul altă poveste. Anunțul meu din *Yediot Aharonot* l-ai văzut sau nu? Nu contează, nu-i nevoie să te juri, nu cred că l-ai văzut, cred pe oricine, până la prima minciună. Avem de-a face cu o coincidență cu totul specială. Vino, intră înapoi în casă. Ce, vrei să stai aşa, afară? Ți-am spus doar că sunt răcit. Intră. Închide, te rog, uşa. Bun. Acum vine surpriza, iar surpriza e următoarea: de şase săptămâni caut înnebunit să angajez un mecanic pentru garaj. Stai jos. Nu puteai să spui de la început ce ştii să faci, în loc să-mi reproduci teoriile lui Spinoza? Deşi nu regret nici un moment din conversația noastră, şi oricum nu tu eşti de vină. De la noi au plecat doi băieți, în acelaşi timp, şi au lăsat atelierul auto în voia sorții. A fost unul Itzik, a plecat pe nepusă masă şi s-a însurat cu o fată din kibbutzul Mizra, şi acum le încurcă treburile pe acolo, şi a mai fost şi Peiko, un tip cât se poate de serios, pe care ni l-au răpit ca să lucreze la sediul central al Mişcării. Stai mai aproape de sobă. Văd că tremuri. Deşi, ce au stricat acolo, la centru, într-un an sau doi, nici măcar un tip ca Peiko nu poate repara: au distrus totul. Iar aici, la noi, şi garajul stă să cadă. Ce-i cu tine, şi tu eşti bolnav? Ai răcit? Eşti ud ca un puişor care a căzut în apă. Şi ochii îți strălucesc. Dar am eu aici o armă fermecată, care ucide boala chiar înainte de a se declanşa: îndată vom bea amândoi un păhăruț – un păhărel – în amintirea lui Spinoza şi în cinstea idealurilor vieții în kibbutz. Adică, dacă nu te temi, coniac. Cum ai zis că te cheamă?

Azaria Ghitlin îşi spuse din nou numele, mai întâi numele de familie, apoi prenumele.

— Între timp, iată şi ceaiul fierbinte, zise Iolek, şi n-ai să refuzi, pentru că l-am turnat deja. Să nu mă superi. Uite zahăr şi lămâie. Şi din tăria asta, adaugă-ți în ceaşcă sau bea separat, în păhărel. Acum amestecă, te rog. Ai buletin de identitate? Şi carnet de soldat? Nu sări, tinere, că doar nu ți-am cerut să-mi prezinți actele la control chiar în clipa asta. Am întrebat doar dacă le ai la tine. Bea! Ceaiul se răceşte, iar coniacul îşi pierde aroma. Aici, la mine, nu e stație de poliție. Mâine, la birou, se vor uita în acte şi vor însemna tot ce trebuie însemnat. Kibbutzul nu împarte carnete de membru. Uite, a venit şi Hava; Hava, faceți cunoştință. Acesta e Azriel Ghitlin. Uite, îmi pică din cer un tânăr voluntar care poate va reuşi să salveze garajul, iar eu, în deşteptăciunea mea, îl dau pe uşă afară. Dă-i tu, te rog, Hava, o pereche de şosete din sertar: e ud leoarcă şi o să se îmbolnăvească îndată. După cină, îl invităm aici, să mai bea un ceai şi să stăm de vorbă despre câte-n lună şi-n stele. E un reprezentant cu totul deosebit al tinerei generații: ştie şi să vorbească, dar ştie, din câte spune, şi să repare maşini. Acum trebuie să cauți cu lumânarea un tânăr care să nu fie tătar până-n măduva oaselor.

— Eu, tovarăşe Iolek – începu Azaria ca şi cum ar fi fost gata să dea o declarație plină de emoție, dar se opri imediat şi tăcu, pentru că Hava îl întrebă:

— Cânți la chitară?

— Ăăă... da. Puțin. Cânt mult, adică. Poate vreți să vă cânt ceva scurt acum?

— Poate mai târziu, propuse Iolek zâmbind şiret, poate după cină. Sau nu. Poate amânăm simpozionul şi recitalul pe o altă seară, iar acum Hava te duce – după masă, bineînțeles, la Ionatan. Să facă cunoştință. De ce nu? Să stea de vorbă despre problemele atelierului, poate şi despre alte lucruri. Pe raftul al treilea, Hava, e cheia barăcii cu frizeria. Da. Camera frizerului. Lângă italian. Acolo are un

pat pliant şi pături şi o sobă cu gaz. Frizerul, din păcate, vine la noi numai o dată la şase săptămâni. Iar tu, tinere, poți să simți puțin din gustul pionieratului, până găsim o soluție definitivă. Ai? Ai vrut să întrebi ceva? Întreabă, tinere, întreabă, te rog, cât vrei, nu te ruşina. Nu? Poate am greşit din nou. Mi s-a părut că voiai să întrebi ceva. Sau poate eu voiam să întreb ceva, dar uite că am uitat complet. Nu-i nimic. Dacă nu ne mai vedem în seara asta, ne vedem mâine-dimineață, la birou. N-ai să te scoli şi să fugi de la noi pe jos, în mijlocul nopții? Ăăă? Te rog, nu-mi răspunde, eu glumesc doar, după obiceiul meu cam învechit, şi tu începi imediat să te justifici şi să negi. Nu-i nevoie. Uite. Da, acum mi-am adus aminte: ia-ți câteva țigări, să ai pe drum, după masă şi până adormi, ale tale văd că s-au udat de la ploaie. Apropo, ce ai acolo înăuntru? O vioară? Nu? Chitară? O să te luăm într-o zi la Shrulik. Prim-muzicantul nostru. Şi mâine-dimineață nu uita să vii la mine, la biroul secretarului. Nu, nu în legătură cu muzica, ci în legătură cu formalitățile. Pentru moment, se ocupă de garaj fiul nostru cel mare, Ionatan. El îți va da toate explicațiile. Numai să reuşeşti să-l tragi de limbă. Şi acum, în pas de marş, amândoi – duceți-vă să luați cina, vă rog.

— Bine, spuse Hava calm şi cu o oarecare ostilitate reținută, să mergem.

Iolek Lifshitz a zâmbit deodată cu blândețe şi uimire, spunând distrat:

— Azaria.

— Da, tovarăşe Iolek.

— Sper că ai să te simți bine aici la noi.

— Mulțumesc.

— Şi fii binevenit.

— Mulțumesc, tovarăşe Iolek. Eu, adică, n-am să vă dezamăgesc niciodată. Toată viața mea.

Hava se îndreptă spre ieşire, iar Azaria o urmă, cu rucsacul şi cutia chitarei, în salopeta lui militară udă şi uzată. Hava era o femeie scundă, energică, cu părul grizonant, tuns scurt, bărbăteşte. Gura îi era încordată. Expresie a unei bunătăți energice, care nu acceptă concesii: aşa e viața, făcută din grosolănii şi insulte şi oameni nerecunoscători. Netrebnici şi porci găseşti cât vezi cu ochii. Dar cu toate astea, eu stau de veghe acolo unde mă aflu, îmi fac datoria impecabil, devotată idealurilor, societății şi semenilor, deşi, cine-i cunoaşte pe ceilalți mai bine ca mine şi ştie cu ce cuib de viespi am de-a face, cât despre idei, mai bine să nu mai aud nimic, pentru că am auzit destul şi am văzut şi am şi mirosit cu nasul meu. Dar tu, Azaria spuneai că te cheamă? Ce nume e ăsta? Ce eşti, *ole hadash*[9] sau ceva de genul ăsta? Părinți ai? Nu? Atunci cine te-a crescut? Fii atent, e o baltă împuțită aici, mai bine te uiți pe unde mergi. Vino pe aici. Aşa. Eşti şi poet? Nu? Filozof? Nu contează. Întrebarea e dacă eşti om cinstit. Restul, nu mă interesează. La noi sunt, slavă Domnului, de tot felul. Pe vremuri, când eram tânără, am citit undeva în Dostoievski că dacă omul e cu adevărat cinstit, trebuie să moară înainte de patruzeci de ani. După patruzeci de ani, toți devin nişte netrebnici. Pe de altă parte, se spune despre Dostoievski ăsta că el însuşi era un porc, mare beţivan, egoist şi meschin. Aici poți să te speli pe mâini. Apă caldă nu este, robinetul e stricat. Ca de obicei. Ce fel de om eşti tu, dacă pot să te întreb, eşti om cinstit? Nu contează. Oricum nu poți şti. Şi acum uită-te: de aici luăm tavă, de aici tacâmuri şi aici sunt ceşti. Un ou? Da, foarte frumos, dar nu asta am întrebat. Am întrebat dacă vrei ou tare sau moale. Acum stai aici şi mănâncă şi nu te jena de nimeni. Nimeni nu e mai

---

9 Nou-venit, imigrant (ebr.).

breaz ca tine aici. Mă întorc peste câteva minute. Nu mă aştepta, începe să mănânci între timp. Apropo, tot ce ți-a spus Iolek e bun şi frumos, dar personal îți propun să nu-ți faci iluzii deocamdată, pentru că Iolek e întotdeauna plin de idei seara, însă hotărârile le ia numai dimineața. Ascultă, nu ai cumva febră? Nu am avut niciodată încredere în aspirină, dar am să-ți aduc una, şi faci cum vrei. Mănâncă liniştit. N-ai nici un motiv să te grăbeşti. În noaptea asta nu pleci nicăieri.

Îşi aminti de plânsetul şi discursurile tânărului care o iubise în tinerețe. De şura unde, în nopțile de vară, se adunau şi cântau sub cerul liber, în timp ce şacalii urlau în depărtare, „Ochii îi erau ca Steaua Nordului", cântau băieții „Şi inima ca arşița khamsinului". Băiatul acela îi apucase mâna pe întuneric şi o apropiase de obrazul lui, pentru a-i arăta că fața îi era scăldată în lacrimi. Nu era nevoie să-l întreb dacă e om cinstit. Ce întrebare. Şi ce prostie să spun lucruri rele despre Dostoievski aşa, dintr-odată, în fața unui băiat pe care nici nu-l cunosc.

Iolek aşteptă nemişcat, până când zgomotul paşilor se îndepărtă şi se stinse. Se întoarse şi îşi corectă poziția corpului în fotoliu. Simțea cum durerea se extinde în partea de sus a spatelui şi îi încearcă, fără violență încă, umerii şi ceafa: ca o ieşire în recunoaştere înaintea loviturii.

Hotărî să se concentreze asupra spuselor crainicului de la radio, o ştire care fusese deja transmisă în seara asta de mai multe ori, despre concentrarea trupelor la granița de nord, dar, ca de obicei, nu reuşea să-şi dea seama ce se ascundea în spatele cuvintelor. Îi părea rău de prim-ministru, de Eshkol, care stătea acum într-o încăpere închisă, plină de oameni şi de fum, străduindu-se să-şi înfrângă oboseala şi suferința şi să cântărească prudent fapte neverificate şi zvonuri confuze. Îi părea rău şi de el însuşi, care şade acum

aici, cu toate durerile lui, uzat de tot felul de probleme neînsemnate, în loc să stea în încăperea aceea închisă, luând parte la considerațiile lui Eshkol şi ajutându-l să se ferească de gesturi pripite, păstrând o atitudine moderată. Din toate părțile e încercuit de tătari şi de huni şi de sciți cu creierele înfierbântate, şi toți fac presiuni asupra lui să ia hotărâri de viață şi de moarte. Durerile astea, se gândi Iolek, poate că nu sunt simple dureri de spate, ci un semnal de alarmă.

Un gând, o grijă neclară îi rodea inima, dincolo de durerea fizică ce se întețea. În mod confuz simțea că dăduse uitării o problemă foarte importantă şi chiar urgentă şi că trebuia să se ocupe de asta înainte de a se petrece un lucru grav. Care e această problemă şi de ce e ea atât de urgentă – Iolek nu-şi putea aminti. Era grija unei responsabilități neglijate. Spatele îl durea din ce în ce mai tare. Chinuitoare, secătuindu-l, feroce, durerea urcase de-a lungul şirii spinării, spre umerii încordați. Afară, câinii scoteau lătraturi singuratice, ciudate. Poate că undeva rămăsese vreo uşă deschisă sau fierbătorul electric fusese uitat în priză. Dar cana pentru fiert apă nu era în priză şi toate uşile erau închise, la fel şi ferestrele. Doar câinii continuau să latre şi să mârâie în întuneric. Iolek stătea încă în fotoliu. Începu să fumeze cu ochii închişi, suferind, adunându-şi toate puterile care-i mai rămăseseră, treaz şi neliniştit. Afară, ploaia se întețise.

3

Ionatan se gândea la cuvintele „a pune în pericol” folosite de ziarul militar *Bemahane*[10] descriind remarcabilul raid de noapte din Hirbat-Taufik. Îşi aminti de retragerea

[10] *La unitate* (ebr.).

furtunoasă din tranşeele inamice, cum purtase pe umeri un soldat necunoscut, rănit, sângerând, de-a lungul povârnişurilor, sub atacul artileriei şi sub aura înspăimântătoare a rachetelor luminoase siriene şi cum horcăia rănitul cel scund fără întrerupere, cu un mormăit groaznic, încăpăţânat şi secătuit: Ăsta-i sfârşitul meu, ăsta-i sfârşitul meu, ăsta-i sfârşitul meu, uneori prelungind ultima silabă, ăsta-i sfârşitul me-eu, de-i ieşea un scâncet subţire; şi cum la un moment dat, înnebunit, am hotărât deodată că nu pot continua să-l duc în spate nici un metru în plus, fiindcă toţi s-au întors la bază şi doar noi doi rătăcim printre coline, că sirienii aleargă după noi şi o să mă prindă într-o clipă şi că dacă pur şi simplu îl pun jos pe nenorocitul ăsta, să-şi dea sufletul, să termine, să-şi dea sufletul şi să moară în linişte aici, între două stânci, în loc să moară în spatele meu, poate măcar eu mă voi salva şi nimeni niciodată nu va şti ce am făcut, că n-are cine să mă dea de gol, iar eu voi rămâne în viaţă şi n-am să fiu omorât aici degeaba, dar cum m-am speriat de gândul ăsta, ai înnebunit, eşti nebun, ai înnebunit cu totul, şi cum am început în aceeaşi clipă să fug ca un apucat cu soldatul acela muribund în spate, printre explozii şi tiruri de orientare şi aruncătoare de mine trase spre noi de la Taufik, din partea de sus, cea pe care nu o cucerisem şi care rămăsese în mâinile sirienilor, iar ăsta, care îşi dă sufletul chiar în urechea mea, chiar în capul meu, sângerând ca un furtun găurit şi scâncind ăsta e sfârşitul me-eu pe când respiraţia i se blochează i se opreşte iar eu fug fără aer plămânii mi s-au umplut de mirosul de ars benzină arsă cauciuc ars scaieţi arşi şi miros de sânge dacă aveam o mână liberă îmi scoteam de la brâu pumnalul şi-i tăiam beregata ca să nu mai horcăie şi să scâncească să tacă odată dar alerg şi plâng ca un copil şi doar printr-o minune am traversat câmpul minat din faţa kibbutzului Tel-Katzir şi încep şi eu să scâncesc mamă salvează-mă mamă

vino salvează-mă nu vreau să mor mamă e sfârşitul me-eu mai bine murea câinele ăsta numai să nu-mi moară în spate înainte de a ajunge la gardul de la Tel-Katzir să nu îndrăznească să mă lase singur şi deodată o bombă nebună căzu şi explodă sub nasul meu la vreo douăzeci de metri să-mi fie de învăţătură să nu fug ca un nebun să fug mai încet mamă ce greu atârnă nu mai pot continua văd deodată că mă aflu între gardurile de la Tel-Katzir sârmă ghimpată în faţa mea sârmă ghimpată în spatele meu şi împuşcături am început să urlu nu trageţi nu trageţi atenţie e pe moarte atenţie e pe moarte până ce au înţeles şi ne-au dus în adăpostul lor şi de-abia acolo l-au luat de pe mine sângele şi saliva şi sudoarea şi urina şi toate secreţiile corpurilor noastre îl lipiseră de mine eram ca doi căţeluşi care tocmai se născuseră şi sunt încă sunt lipiţi şi murdari şi orbi parcă am fi fost sudaţi unul de altul când l-au luat de pe mine unghiile îi mai erau încă înfipte adânc ca nişte cuie în piept şi în spate l-au tras cu putere cu tot cu bucăţele din carnea mea l-au dat jos iar eu m-am prăbuşit ca un sac gol şi în lumina slabă de acolo din buncăr au văzut cât de înnebunit eram şi că totul era neadevărat tot sângele lui care cursese pe mine tot drumul ca dintr-un furtun spart tot sângele care-mi udase hainele şi rufăria de corp până la stinghie şi îmi intrase şi în ciorapi tot sângele nu era de la rănitul acela care nici nu era rănit ci era în şoc sau cam aşa ceva, tot sângele era de la mine de la o schijă care-mi intrase în umăr fără să simt, la vreo patru centimetri mai sus de inimă şi m-au pansat şi mi-au făcut o injecţie spunându-mi ca unui copil mic linişteşte-te Ioni linişteşte-te Ioni dar eu sub nici o formă nu mă puteam linişti sub nici o formă nu mă puteam opri din râs până ce doctorul sau infirmierul care era acolo spuse auziţi şi soldatul ăsta e în stare de şoc băgaţii şi lui zece doze să se mai calmeze dar chiar şi în ambulanţă în drum spre spital când mi-au cerut serios să mă calmez să

mă stăpânesc să le spun ce mă doare exact stăteam acolo întins pe targă şi în loc de răspuns urlete şi hohote şi urlete şi mugete puternice râd şi horcăi râd şi mă înec uitați-vă la el ăsta îi e sfârşitul şi tot aşa până la spitalul Poria până la anestezierea în vederea operației şi despre asta s-a scris apoi în ziarul *Bemahane* nici mai mult nici mai puțin decât că „un rănit a salvat alt rănit cu riscul vieții". Un clovn spun bătrânii de la noi când îşi amintesc de el, de la un metru şi jumătate, măscăriciul, spuneau, de la distanța de maximum un metru şi jumătate a tras pe lângă bou. Boul! Şi un bou nu e o cutie de chibrituri! Un bou e o țintă enormă! Dar a reuşit să-l rateze şi, puteți să credeți sau nu, astăzi e proprietarul şi preşedintele rețelei de hoteluri Esplanada din Miami Beach, Florida, şi trăieşte ca un lord.

După cină, Rimona şi Ionatan s-au întors de la sala de mese în camera lor. Ce-i rugase Hava când venise la masa lor după ce terminaseră de mâncat Ionatan nu reuşea să-şi amintească. Dar îi răspunsese plin de curaj că în seara asta nici nu putea fi vorba.

Ajunşi acasă, au stat amândoi câteva minute în fața sobei, să le iasă frigul din oase. Stăteau atât de aproape, încât umărul ei îi atingea brațul. El era puternic şi mai înalt decât ea. Dacă voia, putea să se uite de sus la părul ei ud de ploaie, care-i cădea blând pe umeri, mai mult pe umărul drept decât pe cel stâng. Ar fi putut-o atinge pe umăr sau pe cap. Dar Ionatan se aplecă şi mări puțin flacăra sobei, pentru a alunga frigul.

Apartamentul era foarte liniştit şi luminat, ca de obicei, de reflexele maronii-roşiatice ale abajurului mat al veiozei. Toate lucrurile erau aranjate la locul lor, de parcă locatarii tocmai ieşiseră, lăsând totul în ordine, închizând după ei toate uşile şi ferestrele. Chiar şi ziarul fusese pus de Rimona la locul lui, pe raftul de jos, înainte de a ieşi. Podeaua emana un miros fin de curățenie. Lângă sobă, stătea culcată

Tia. Cât de blândă era tihna casei! Doar din apartamentul vecinilor se auzea un plânset de copil.

— Pereții ăştia, spuse Rimona.

— Ce-i cu ei? întrebă Ionatan.

— Sunt subțiri. Parcă ar fi din carton.

Plânsetul era slab şi cuminte, nu alintat, nu nervos, şi fără cuvinte, ca şi cum, în mâinile copilului de dincolo de perete s-ar fi stricat vreo jucărie dragă şi ştie că e doar din vina lui şi nu are cui să-i ceară socoteală şi nici nu poate fi reparată. O femeie îl implora, îl liniştea, încerca să-l convingă pe copil, dar numai sunetul vocii ei răzbătea până în camera Rimonei şi a lui Ionatan; cuvintele nu se auzeau.

Ionatan aşteptă în tăcere, până când plânsetul încetă. Chiar şi după ce copilul se linişti, vocea femeii continuă să-şi răspândească dragostea şi consolarea de cealaltă parte a peretelui. La o oră târzie ca asta, îşi spuse Ionatan, oamenii adevărați îşi încep viața de noapte. În marile oraşe se schimbă luminile semafoarelor, iar reflexele lor se oglindesc în asfaltul umed. Panourile publicitare clipesc multicolore. Pornind cu mici poticniri, maşini noi-noute înghit fragmente de şosea între un semafor şi altul, cu un foşnet plăcut, şoptit, de cauciucuri. Oameni adevărați le conduc, îndreptându-se acum spre locurile unde se desfăşoară viața. Savantul, politicianul, derbedeul, poetul, magnatul, agentul secret, oameni ca ăştia precis stau acum complet singuri, în birourile lor decorate în culori închise, apăsătoare, în apartamentele lor de la etajele superioare. Dincolo de ferestre se văd luminile oraşului sub ropotul ploii şi bulevarde iluminate de o aură înceţoşată. Pe birou, dosare pline de hârtii, tot felul de cărți deschise în fața lor, bilete de diverse culori, poate şi un pahar de whisky, schițe, notițe de tot felul, toate împrăştiate în lumina unei veioze elegante, care descrie un cerc plăcut de lumină secretă şi caldă. Şi din colțurile camerei, dintre rafturile supraîncărcate, curge o

muzică dulce. Un astfel de om stă aplecat asupra biroului, întinzând mâna şi luând din când în când câte o înghiţitură de whisky sau umplându-şi pipa cu tutun şi, energic şi preocupat, va completa foaie după foaie, va nota, va şterge, entuziasmat, se va răzgândi, va mototoli şi va arunca pe jos în spate coala făcută ghem, va încerca iarăşi, o sirenă îndepărtată sau bătaia unor clopote grele se aud vag venind de afară, în sfârşit ceva se va lumina în el însuşi, iar omul îşi va atinge ţinta. Atunci va respira uşurat şi se va relaxa, leneş, obosit, cu ochii închişi în scaunul lui confortabil. Va ridica puţin vocea şi o femeie în capot sau kimono va intra imediat în cameră. Astea sunt faptele simple şi trainice care trebuie să existe, pentru că fără ele viaţa ar semăna cu un deşert arid.

O întrebă pe Rimona dacă avea ceva de făcut în momentul acela. Femeia vru să ştie de ce întreabă, poate voia să-i arate sau să-i explice vreo mutare la şah? Nu jucase niciodată şah cu el, dar când i-o ceruse, acceptase întotdeauna să stea în faţa lui câte jumătate de oră sau mai mult, să se uite la piesele aranjate pe tablă şi să asculte explicaţiile privind diverse strategii de joc: deschidere ofensivă, deschidere defensivă, înaintare frontală sau pe flancuri, tactica riscurilor calculate, sacrificarea uneia dintre piese pentru a câştiga un avantaj strategic. Rimonei îi plăceau explicaţiile acelea. Dacă vrea să aranjeze piesele pe tablă, spuse, ea toarnă cafeaua, îşi aduce broderia şi vine într-o clipă să se aşeze în faţa lui.

Ionatan nu răspunse. Rimona se duse să pregătească cafeaua. Şi atunci se întoarse pe călcâie cu o mişcare violentă, ca un luptător în bătaia gloanţelor, se îndepărtă de sobă şi se opri cu spatele la cameră şi cu faţa la raftul cu cărţi, reviste şi bibelouri. În aceeaşi clipă îi căzură ochii pe o fotografie veche, pe care Rimona o fixase în ramă şi o aşezase între volume, o poză decolorată, din timpul excursiei

în deşertul Iudeii. Fu cuprins dintr-odată de mirare când îşi dădu seama că nu erau singuri: în dreapta, în spatele Rimonei, se vedea un picior străin, grosolan şi păros, în pantaloni scurţi şi cu bocanci de paraşutist, undeva în colţul fotografiei. Avea într-adevăr de gând să spună sau să facă acum ceva absolut necesar, ceva ce nu mai suferea amânare. Ionatan încercă din toate puterile să se liniştească. Într-un târziu spuse:

— Ţigările. Poate ai văzut pe undeva ţigările mele?

Rimona, aducând tava cu două ceşti de cafea, fursecuri şi o cană pentru lapte în stil Bokhara, cu ornamente albăstrui, spuse:

— Tu stai jos. Toarnă lapte în cafea, iar eu îţi aduc din sertar un pachet nou de ţigări. Şi nu te mai enerva.

— Nu-i nevoie, spuse Ionatan, adăugând zeflemitor: Pentru ce un pachet nou? Uite ţigările mele. Uite-le, chiar în faţa ta. Pe radio. Ce-ai spus?

— Tu ai spus, Ioni. Eu n-am spus nimic.

— Mi s-a părut că ai spus ceva. Poate iar ai spus ceva şi te-ai răzgândit. Sau ai avut doar intenţia să spui ceva. Uite, *tulnez* eu lapte în cafea. Bolognesi spune întotdeauna aşa: *tulnez*. Am întotdeauna impresia că te întrerup din ceva. Chiar şi când taci.

— Curios, spuse Rimona, fără nici o urmă de mirare în vocea ei.

— Poate nu-mi mai spui toată ziua curios, curios. Orice ţi se pare curios. Nu-i nimic curios aici. Şi de fapt poate vrei să te şi aşezi odată, fără să te tot învârţi atât? Stai jos.

În timp ce şedea în faţa lui, privirea lui Ionatan căzu pe decolteul bluzei ei, imaginându-şi sânii ca ai unei fetiţe de doisprezece ani, liniile corpului ei rece şi fin sub haine, buricul ca un ochi închis care doarme, pubisul ca un desen pios, lipsit de senzualitate dintr-un manual pentru copii. Dar nimic nu-i va fi de ajutor, se gândi Ionatan răutăcios,

nimic nu-i va mai fi de folos, nici puloverul ei drăguț roşu, împletit, nici pletele ei blonde, nici zâmbetul ăsta ruşinat, ca de fetiță dulce care a făcut o poznă, dar care e sigură că va fi iertată imediat pentru că toți o iubesc şi totul se va termina cu bine; acum s-a terminat, totul se va sfârşi rău. Uite, chiar i se vede pielea obosită de pe gât şi după urechile mici, chiar şi sub bărbia cea dulce, astea vor fi ridurile ei, astea sunt locurile care se usucă şi crapă ca vopseaua care se cojeşte, ca un pantof vechi. Ăsta e începutul bătrâneții ei şi nu are de ales, nu poate fi salvată, şi aşa s-au dus farmecele Zanzibarului fără cale de întoarcere. Gata. Mie deloc nu-mi pare rău de tine, pentru că nimănui în lume nu-i pare rău de mine. Păcat doar de timpul pierdut, Rimona, inima plânge de durere timpul risipit şi nimeni nu ne va da înapoi viața pe care am fi putut-o trăi şi n-am trăit-o.

— Ai uitat? întrebă Rimona zâmbind.

— Ce-am uitat?

— Eu încă aştept.

— Aştepți? se miră Ionatan, cuprins de o uşoară panică: ce voia să spună? Ce aşteaptă? E posibil să ştie totul? N-are de unde.

— Nu înțeleg, spuse. Ce aştepți?

— Aştept să aranjezi piesele de şah, Ioni, iar eu am să deschid radioul, pentru că tocmai se transmite o fugă de Bach. Uite, mi-am adus broderia. Ai spus că îți iei mai întâi țigările, pachetul de pe radio, n-ai vrut să ți le dau eu, dar ai uitat şi te-ai aşezat fără să le iei. Nu te ridica, uite, ți le aduc eu.

Stăteau unul în fața celuilalt în cele două fotolii. La radio se auzea muzică. Din cauza fulgerelor şi tunetelor de afară se auzeau din când în când nişte sunete discordante, ca o tuse răguşită, care distorsionau melodia. Rimona, ca de obicei, ținea ceaşca de cafea între palme, să se încălzească.

Ionatan îşi repetă pentru ultima dată cuvintele pe care hotărâse deja că avea să le rostească.

— Din partea mea, poți să începi, spuse Rimona.

Odată, în timpul unui raid de noapte al unității de patrulare dincolo de graniță, în zona satului Tarkumyya, îl apucase pe neaşteptate o frică de moarte inexplicabilă. Noaptea parcă îl orbise şi, în beznă, dintre stâncile întunecate se auzi un hohot de râs gâtuit şi satanic: ne aşteaptă. Pe căi misterioase fuseseră anunțați că în noaptea asta vom trece pe aici prin vale, iar ei stau la pândă şi ne aşteaptă, te văd fără să fie văzuți şi râd pe înfundate, capcana s-a închis deja. O umbră fugară a trecut pe fața Rimonei, buzele îi erau întredeschise, în spatele lor Ionatan îi putea vedea marginea albă a dinților. Se gândi la întinderile pustii de nisipuri albe care te orbesc în lumina soarelui sălbatic de amiază din deşertul Zin în apropierea unor ruine însemnate pe hartă sub numele Ein-Orhot. Amintindu-şi de aceste locuri, Ionatan simți o durere diferită de toate celelalte dureri pe care le cunoscuse. Închise ochii şi îşi reaminti începutul iubirii lor. Săptămânile dinainte de nuntă. Lunga călătorie cu jeepul printre munți şi dincolo de munți, până la Valea Cenuşie. Mirosul focului din crenguțe, care se făceau scrum până dimineața. Sânii ei de copil ca doi puişori calzi cuibăriți în palmele lui grele în sacul de dormit în noaptea petrecută în deşert în spatele jeepului şi fumul care ieşea din lemnul mistuit. Şi lacrimile ei şi şoaptele, nu-i nimic, Ioni, nu e din cauza ta, continuă, nu-i nimic. Îşi aminti şi de sfârşitul iubirii lor, la ora două şi jumătate, în noaptea aceea de iarnă, cu trei ani în urmă, cuvintele pe care i le spusese, uite, Ioni, aşa e la multe fete, nu-i nimic.

Îşi aminti de prima sarcină. Şi de ultima. Fetița moartă pe care refuzase să o vadă la spital. Şi iarăşi gândul la trupul ei cel frumos, marmură rece şi delicioasă. Ultimele lui

încercări degradante de a o trezi la viață, de a stârni măcar durere sau umilință şi furie în piatra îmbietoare şi palidă care devenise. Câte zile şi nopți şi seri şi nopți şi zile. Şi distanțele. Chinul ei, pe care nu-l poate decât ghici, poate nici măcar asta. Singurătatea lui. La trei dimineața, pe cearşaful mare, de un alb şi imaculat, sub tavanul de un alb imaculat şi strălucitor ca un schelet în lumina lunii pline şi moarte din fereastră, complet treaz şi totuşi prizonier parcă într-un coşmar înghețat, în mijlocul pustiurilor imaculate de la poli, în inima tundrei înzăpezite, singur ai să rămâi, pentru totdeauna, alături de un cadavru. Şi ruşinea cuvintelor. Minciunile. Pustietatea adevărului nerostit. Somnul. Trezia. Paloarea vârfurilor degetelor ei. Albul dinților. Trupul ei alb gol sub jetul de apă rece vara, fragil şi călugăresc şi demn de milă. Gustul tăcerilor ei. Şi al tăcerilor lui. Spațiul mort dintre tăcerile lor. Frumusețea ei înşelătoare, găunoasă. Fragilitatea asta aparentă de care nu trebuie să te atingi nici măcar atunci când arzi de dorință. Atingerea sânilor mici şi tari de pielea feței lui, de muşchii pântecului, de părul de pe piept. Bătaia amară, răbdătoare, din ce în ce mai disperată într-o portiță inexistentă, cu o mângâiere sau o muşcătură sau o linguşire, în linişte sau cu cruzime, pe întuneric, în penumbră, în lumină difuză, în amiaza cu khamsin, în zori, în pat, cu şi fără muzica de pe discul *Farmecele Ciadului*, în dumbravă, în maşină, printre nisipuri, el cu unghiile, cu dragoste, cu milă, cu buzele şi limba, cu delicatețe, părinteşte, cu ură, copilăreşte şi sălbatic, ca o maimuță, cu disperare şi în glumă şi implorând şi spurcându-se la gură şi chinuitor şi cu supunere de sclav, degeaba. Suflul plămânilor lui ca un plâns cu sughițuri în momentul satisfacției singuratice şi mizerabile departe-departe de ea, departe-departe de el însuşi, departe de dragoste, departe de toate cuvintele posibile şi iar o ia de la început, însă la sfârşitul tuturor

încercărilor lui, mereu aceeaşi tăcere care te îngheaţă, tăcerea buzelor ei, nici şoc, nici umilinţă, mama pământului, deşert, pustiu, continuă, loni, nu da atenţie, nu e vina ta, fă-mi ce vrei tu fără să dai atenţie. Aproape un cadavru e trupul ei. Sau şoapta cearşafului rece şi veninos între ei, cu foşnetul lui mătăsos, confuz. Mişcarea buzelor ei brodând pe părul de pe pieptul lui drumul inutil al limbii umede coborându-i pe pântece şi deodată mâinile lui apucându-i umerii şi scuturându-i violent, şi spatele, şi tot corpul, ca pe un ceas care s-a oprit din ticăit. Nu o dată a lovit-o cu palmele grele peste faţă, cu dosul palmelor, chiar şi cu pumnul: degeaba. Iar şi iar moartea asta, care se strecoară şi creşte între ei, dorul şi groaza, regretul şi ruşinea şi stratagemele şi marea de venin. Ţipătul lui din ce în ce mai înăbuşit, ca un strigăt sub apă. Şi apoi, la sfârşit, întrebarea lui. Tăcerea ei. Întrebarea ei. Tăcerea lui. Şi imediat, de fiecare dată, mereu, nebunia spălatului şi a curăţeniei, răzuindu-şi parcă de pe carne murdăria unei infecţii, alungând complet, cu duşuri fierbinţi şi clăbucul săpunului, rămăşiţele mirosului lui şi întorcându-se în pat învăluită de parfumul săpunului cu aromă de migdale pe care îl ura, toată rozalie şi candidă ca un bebeluş, ca un înger din tablourile kitsch. Şi adoarme aproape instantaneu. Adoarme, iar de dincolo de perete, aproape în fiecare noapte, se aud râsetele unei alte femei, iar prin ferestrele deschise în nopţile de vară pătrund şoaptele tinerelor perechi culcate pe iarbă. Dar poate odată se va scula şi va lua cuţitul de pâine şi-i va străpunge pielea delicioasă, înfigându-l tot mai adânc, printre ţesuturi, în vene, şi mai adânc, deschizând totul, distrugând până şi secreţiile întunecate şi grăsimea şi cartilagiile din abisurile grotelor şi văgăunelor ei, până la măduvă, până la oase, s-o taie în bucăţi, să ţipe, să urle cu toată puterea o dată pentru totdeauna că e de-ajuns, că nu mai poate îndura încă o vară şi încă o iarnă, zile de

sărbătoare şi zile obişnuite, zi şi noapte, dimineaţă şi seară, asistând ca un spectator la trecerea timpului.

Aşa se întâmplă că Ionatan, deşi nu uitase cuvintele pregătite dinainte pentru conversaţia ce urma să aibă loc în seara aceea, simţi dintr-odată că e sătul de ele şi de toate celelalte şi de orice discuţie. Ce simplu ar fi fost dacă i-ar fi făcut un desen sau i-ar fi cântat sau i-ar fi scris o formulă clară, din simboluri matematice simple.

— Cafeaua pe care mi-ai făcut-o, spuse, îmi pare rău. Am uitat să o beau şi acum e deja rece.

— Mai e cafea fierbinte în ibric, pe sobă. Nici eu nu mi-am băut cafeaua, fiindcă brodam gândindu-mă la altceva. Aduc alta proaspătă, pentru amândoi.

— La ce te gândeai, Rimona? Deschise ochii şi privi floarea de foc albastră dinăuntrul sobei, de sub gratia de fier vopsită în alb. Observă şi curenţii rapizi care traversau blana căţelei Tia, culcată cu labele întinse în faţă, lângă foc.

— Mă gândeam, spuse Rimona, că poate mâine vor repara cazanul cu aburi de la spălătorie. Ne-am descurcat greu zilele astea, cât a fost stricat.

Ionatan spuse:

— Într-adevăr, ar fi timpul.

— Pe de altă parte, zise Rimona, nimeni nu poate fi învinovăţit pentru asta. Lipa a fost bolnav. Nici tatăl tău nu s-a însănătoşit încă.

— Tata îmi spune mereu că ar trebui să mă tund. Crezi că trebuie s-o fac?

— Nu trebuie. Dar dacă vrei, tunde-te.

— N-am fost bolnav nici măcar o dată iarna asta. Nu pun la socoteală alergia, din cauza căreia pare că plâng uneori. Slăvit fie numele lui Dumnezeu care şterge lacrima celui sărman, cum spune Bolognesi când lacrimile îmi acoperă dintr-odată ochii. Uită-te la mine, Rimona.

— Iarna nu s-a terminat încă, Ioni, iar tu te învârți toată ziua între atelierul auto şi lăcătuşerie fără căciulă şi cu pantofii rupți.

— Nu-i adevărat, numai un pantof mi-e rupt, nu amândoi. Şi italianul mi-a promis că-mi repară talpa. De fapt, chestia cu atelierul ăsta nu-i treaba mea.

— Dar pe vremuri îți plăcea aşa de mult să repari maşini!

— Şi ce, sări Ionatan, şi ce dacă pe vremuri da, iar acum nu? Ce vrei de fapt să spui şi nu spui, sau începi să vorbeşti şi te opreşti la mijlocul drumului? De-ajuns. Spune clar ce ai de spus şi nu te mai juca. Te rog, vorbeşte. N-am să te întrerup. Voi tăcea ca un câine şi îți voi asculta răbdător fiecare cuvânt. Vorbeşte.

— Nimic, spuse Rimona, nu te enerva, Ioni.

— Eu? întrebă Ionatan pe un ton obosit, nu mă enervez. Nu fac decât să pun o întrebare şi te rog să-mi dai o dată în viață un răspuns simplu. Asta-i tot.

— Atunci întreabă, se miră Rimona, te superi pe mine că nu-ți răspund, dar n-ai întrebat nimic.

— Bine. Aşa să fie. Spune-mi acum, dar cu toată sinceritatea, la ce te-ai gândit acum trei ani, trei ani şi jumătate, când dintr-odată, într-o sâmbătă seara, ai luat hotărârea să ne căsătorim.

— Dar nu aşa s-a întâmplat, răspunse Rimona blând, şi în afară de asta, spune-mi de ce întrebi.

— Întreb. Ca să-mi dai un răspuns.

— Dar de ce întrebi tocmai acum? Niciodată nu m-ai întrebat.

— Pentru că uneori mi se pare... ai început să spui ceva?

— Nu. Ascult.

— Atunci nu mai asculta dracului aşa toată viața. Vorbeşte. Deschide gura. Spune-mi. Ce ai de nu poți scoate din gură un răspuns simplu? Ai să-mi răspunzi acum de ce

te-ai măritat cu mine, ce-ai vrut de la mine, ce era în capul tău?

— Pot, spuse Rimona cu mirare. De ce nu? continuă după o scurtă tăcere, aproape zâmbind, ghemuită în fotoliul ei, atingând cu toate cele zece degete cea de-a doua ceaşcă de cafea, care se răcise şi ea de mult, descoperind parcă, în aerul încăperii, formele muzicale ce curg dinspre radio, pot să-ți spun. A fost aşa: când tu şi cu mine am hotărât să ne căsătorim eram amândoi la început. Tu ai fost primul pentru mine, şi eu prima pentru tine. Mi-ai spus că aşa vom rămâne toată viața, că n-o să învățăm nimic de la străini şi vom face totul, casa noastră şi grădina noastră şi alte lucruri, ca şi cum am fi primii oameni, şi nimeni nu ar fi descoperit nimic înaintea noastră. Aşa ai spus. Să fim ca doi copii în oraş, ne ținem strâns de mână şi nu ne temem de nimic. Mi-ai spus că sunt frumoasă şi că tu eşti bun, iar de-acum n-o să-ți mai fie ruşine să fii bun; când erai copil te simțeai stânjenit fiindcă toți, bonele şi prietenii şi profesorii ziceau că eşti bun. Ai spus că mă vei învăța să iubesc deşertul şi că mă vei lua cu tine în drumeții prin deşert, şi într-adevăr am învățat. Ai spus că vei învăța de la mine să fii mereu liniştit şi să iubeşti muzica clasică, în special pe Bach. Şi ai învățat şi tu. Credeam că ne vom înțelege chiar şi fără a vorbi toată ziua, chiar şi dacă vom sta împreună o seară întreagă fără a schimba un cuvânt. Şi mai credeam, şi tu, şi eu, că va fi bine şi pentru noi, şi pentru părinții tăi dacă ne mutăm împreună, în loc să stăm separat, tu cu Udi şi Eitan R., eu cu încă două fete străine. Dacă ne căsătorim, vom fi mereu împreună şi nu va mai trebui să ne întâlnim în diverse locuri ridicole. Şi vara aceea s-a sfârşit, îți aduci aminte, Ioni, şi a venit toamna, şi ştiam că vine iarna şi nu ne mai putem întâlni în aer liber, şi atunci am hotărât să ne căsătorim, înainte să înceapă ploile. Nu plânge, Ioni nu fi trist.

— Cine plânge, se enervă Ionatan, e numai alergia mea împuțită, mă ustură ochii. Ți-am spus de o mie de ori că mă ustură ochii şi te-am rugat să nu mai pui ramuri de pin în vazele tale.

— Scuză-mă, Ioni. E iarnă acum şi nu am flori.

— Şi de o mie de ori te-am rugat să nu mai spui toată ziua scuză-mă, scuză-mă, ca o ospătăriță sau cameristă dintr-un film de cinema. Mai bine spune-mi ce se întâmplă cu noi acum.

— Acum, Ioni?

— Ce a rămas din noi doi acum, te întreb. Ți-aş fi foarte recunoscător dacă nu m-ai îngâna, ci ai face un mic efort să răspunzi când eşti întrebată.

— Ştii doar, de ce întrebi? Acum, tu şi cu mine suntem deja, de câțiva ani, soț şi soție. De ce întrebi?

— Nu ştiu de ce întreb. Întreb şi gata. Vreau să aud în sfârşit un răspuns. Ce, înadins încerci să mă înnebuneşti, să-mi pierd firea? Nu vrei să-mi răspunzi nici măcar la o întrebare? Toată viața o să-mi vorbeşti ca unui mic idiot? Ce-i cu tine?

Pentru o clipă, îşi ridică ochii de la broderie şi se uită la el. Şi privirea ei căută din nou în aer formele melodiei. Muzica se năpusti parcă din aparat, într-o erupție reținută, asemenea loviturilor într-un zid gros, urmate imediat de o acalmie, o renunțare, o liniştire, ca şi cum şi-ar fi tras sufletul, înainte de a coborî supusă, încercând să se strecoare pe sub fundațiile lui. Curgerea temei principale se despleti în câteva şiroaie separate, subțiri, ce păreau să alunece fiecare pe drumul lui, fără nici o legătură între ele şi, cu toate acestea, răsucindu-se pentru o clipă unul în jurul celuilalt cu un dor sfios, îşi redescopereau sursa comună, adunându-şi puterile în aşteptarea unei noi erupții. Rimona spuse:

— Ioni. Ascultă.

— Da, zise Ionatan, şi în aceeaşi clipă toată supărarea îi dispăru, lăsând în urmă doar deznădejde. Ce?

— Ascultă, Ioni. Uite cum stau lucrurile. Eu şi cu tine suntem împreună. Singuri. Apropiaţi unul de altul, aşa cum spuneai. Tu eşti bun, iar eu mă străduiesc să fiu frumoasă, cum mi-ai spus cândva, şi hai să nu învăţăm de la străini, ci să rămânem în continuare primii. Ne înţelegem bine aproape întotdeauna. Iar dacă uneori ceva nu e în regulă sau ne enervează, ca mai devreme, când ţi-am spus nu plânge, iar tu te-ai enervat, nu-i nimic, ştiu că imediat îţi va trece şi iar ne va fi iar bine împreună. Poate ţi se pare că trebuie să se întâmple tot timpul lucruri noi, dar nu e aşa. Nu-ţi spun să te uiţi la alţii, dar dacă te uiţi, totuşi, poţi să vezi că nici la ei nu se întâmplă mereu lucruri noi. Ce ar trebui să se întâmple, Ioni? Eşti deja om însurat. Eu sunt soţia ta. Asta e casa noastră. Ăştia suntem noi. Şi ne aflăm în mijlocul iernii.

— Nu-i vorba de asta, Rimona, şopti Ionatan.

— Ştiu, te-ai întristat aşa, dintr-odată, spuse Rimona mângâind cu un singur deget suprafaţa mesei. Şi deodată, cu o mişcare plină de elan care parcă nu ar fi fost a ei, ca şi cum s-ar fi răsculat, se ridică şi rămase în picioare în faţa lui.

— Ai înnebunit de tot? Ce începi să te dezbraci deodată?

Revolta trecuse. Braţele îi căzură şi faţa îi deveni palidă:

— Am crezut doar, bâigui, tremurând.

— Pune-ţi înapoi puloverul. Nu ţi-a spus nimeni să te dezbraci. N-am nevoie să te dezbraci.

— Am crezut doar, şopti.

— Bine, spuse Ionatan, nu-i nimic. Tu n-ai nici o vină. Şi dădu din cap de câteva ori, de sus în jos, ca şi cum ar fi fost în deplin acord cu el însuşi, fără a regreta nimic. El tăcu, nici ea nu mai spuse nimic, doar se întoarse la loc, în fotoliul din faţa lui. Melodia de la radio devenise monotonă

şi gravă. Într-o clipă se va termina cu un sunet subțire, vecin cu tăcerea. Rimona trase spre ea pachetul de țigări, scoase una, o aprinse cu chibritul şi tuşi până îi dădură lacrimile, pentru că nu ştia să fumeze, şi cu o mână moale, cu atenție, îndreptă țigara aprinsă spre buzele lui.

— Aşa, deci, spuse Ionatan.

— Ce, Ioni?

— Totul. Tu. Eu. Totul. Ai spus ceva? Nu. Ştiu că n-ai spus. Atunci spune, pentru Dumnezeu, spune ceva, spune sau țipă, la ce te gândeşti, dacă gândeşti vreun pic. Ce urmează de acum înainte. Ce o să fie cu tine. Şi cu mine. Ce se petrece în mintea ta tot timpul.

— O să treacă iarna, spuse Rimona, o să vină primăvara, apoi vara. O să plecăm în vacanță. Poate în Galileea de Nord, poate la mare. Seara o să stăm pe terasă şi o să ne uităm cum apar stelele şi luna plină, despre care spuneai cândva că are şi o altă față, neagră, unde se duc morții, dar n-ar trebui să mă sperii aşa, fiindcă eu cred tot ce spui tu, pe urmă, ca la fiecare sfârşit de vară, vei fi chemat la armată, iar la întoarcere ai să te odihneşti două zile, povestindu-mi despre oamenii pe care i-ai cunoscut şi aparatele pe care le-au adus. După o zi de muncă vei sta culcat pe iarbă cu Anat şi Udi şi veți discuta politică. Noaptea, ei vor veni la noi la o cafea şi veți juca şah.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă iar o să vină toamna. Ai să participi la campionatul de şah al kibbutzurilor şi poate că iar ai să termini pe unul dintre primele locuri. Când ai să te întorci de la campionatul de şah, vor începe să întoarcă pământul pe câmp, pentru semănatul de iarnă. Amos, fratele tău, va fi lăsat la vatră şi poate, la toamnă, se va însura cu Rahel. O să înceapă culesul de lămâi şi grepfrut în livadă, apoi culesul portocalelor, iar tu şi Udi o să fiți ocupați de dimineață până seara, pentru ca transporturile să plece la

timp. Şi eu am să te rog, totuşi, să întorci pământul şi în grădina din spatele casei, unde voi planta din nou crizanteme şi alte flori rezistente la frig şi iarna va sosi din nou, iar soba va dogori în cameră şi noi vom sta împreună înăuntru, în timp ce afară va turna cu găleata, dar ploaia nu ne va putea uda.

— Şi pe urmă?

— Spune, ce-i cu tine, Ioni?

Sări de la locul lui şi rămase în picioare. Sfărâmă cu un gest violent, de marginea scrumierei, ţigara pe care i-o dăduse Rimona cu doar un minut înainte. Îşi întinse gâtul şi capul înainte, oblic, asemenea lui Iolek. Părul îi căzu peste ochi, dar îl îndepărtă cu un gest scurt. Vocea îi era gâtuită şi prea puternică, aproape panicată:

— Dar nu mai pot. Nu pot să rămân în continuare aici.

Rimona îndreptă spre el o privire leneşă, de parcă nu i-ar fi spus decât, te rog, închide radioul, şi zise cu vocea ei calmă:

— Vrei să pleci de aici.

— Da.

— Cu mine? Sau fără mine?

— Singur.

— Când?

— Foarte curând. Peste câteva zile.

— Şi eu să rămân aici.

— Cum vrei.

— Pleci pentru mult timp?

— Nu ştiu. Da. Pentru mult timp.

— Şi pe urmă, ce se va întâmpla cu noi?

— Nu ştiu ce se va întâmpla cu noi. Ce înseamnă „noi”? Ce ar trebui să se întâmple cu noi? Ce sunt eu, tatăl tău sau ce? Uite, aici eu nu mai pot rămâne. Asta-i tot.

— Dar, până la urmă, ai să te întorci.

— Mă întrebi sau hotărăşti în locul meu?

— Sper.
— Atunci, nu spera. De-ajuns. Nu-i nevoie.
— În ce loc vei pleca?
— Într-un loc. Nu ştiu. Văd eu. Ce-ți pasă ție?
— Ai de gând să studiezi?
— Poate.
— Şi pe urmă?
— Nu ştiu. De ce trebuie să întrebi atâtea? Nu ştiu nimic deocamdată. Ce rezolvi cu toate întrebările astea? Mă interoghezi ca pe un criminal.
— O să te întorci din când în când?
— Vrei?
— Dacă vei dori să vii din când în când, vino la mine, şi dacă vei dori să pleci iar, eşti liber s-o faci. Când vei putea. N-am să mut locul nici unui lucru din casă şi nici n-am să mă tund, aşa cum aveam de gând să fac la primăvară. Din când în când, vei dori să vii la mine, iar eu voi fi aici pentru tine.
— Nu. Vreau să fiu departe tot timpul. În fiecare secundă. Poate chiar voi pleca din țară, în America sau în vreun loc asemănător.
— Vrei să fii departe de mine.
— Vreau să fiu departe de locul ăsta.
— Departe de mine.
— Da. Bine. Departe de tine.
— Şi departe de părinții tăi şi de fratele tău, Amos, şi de toți prietenii tăi.
— Da. Exact. Departe de locul ăsta.

Umerii îi căzuseră. Cu vârful degetului îşi atingea încet buza superioară, ca o elevă înceată la minte care rezolvă o problemă de aritmetică. Fără să-şi dea seama, el se aplecase să-i vadă lacrimile. Nu avea lacrimi. Era foarte concentrată, adunată toată în ea însăşi, sau dimpotrivă – poate iar nu

mai era acolo, ci rătăcea spre melodia care plutea în încăpere. De la radio i se trage, se gândi Ionatan, totul e din cauza radioului şi a muzicii ăsteia; din cauza asta nu înţelege ce i se întâmplă. Înnebuneşte încet-încet, sau poate că e dusă de mult timp, o fi fost sărită dintotdeauna, dar nu mi-am dat eu seama, de-aia nu e în stare să înţeleagă ce i se spune, iar acum nici nu înţelege, nici nu vrea să înţeleagă şi aproape că nici nu aude, nu ascultă decât muzică, iar tot ce spun eu trece pe lângă urechile ei ca ticăitul ceasului şi ca ploaia prin burlane.

— Stinge radioul. Vorbesc cu tine.

Rimona închise aparatul. Iar Ionatan, ca şi cum nu s-ar fi mulţumit numai cu atât, trase furios cablul din priză. Se făcu linişte. Afară, ploaia se oprise. Din apartamentul vecin se auzi o căzătură, un zgomot înăbuşit, scurt, ca un turn din cuburi prăbuşit pe covor. Iar vecinii râseră o clipă pe două voci.

— Ascultă, spuse Ionatan.

— Da.

— Ascultă, Rimona. Acum trebuie să-ţi explic totul. Ce s-a întâmplat şi de ce şi cum, şi mi-e greu.

— Nu trebuie să-mi explici.

— Nu? Ce, ţi se pare că eşti aşa de deşteaptă, că înţelegi totul fără explicaţii?

— Ionatan. Nu înţeleg ce ai. Şi nu vreau să-mi explici. Lumea vrea tot timpul să explici şi să înţelegi ca şi cum viaţa s-ar reduce doar la explicaţii şi soluţii. În timp ce tata zăcea la Beilinson cu cancer la ficat, iar eu stăteam lângă el ţinându-l de mână, a venit şeful de secţie şi mi-a spus, tânără domnişoară, dacă ai bunăvoinţa să intri pentru câteva minute în biroul meu, am să-ţi explic situaţia, şi eu am spus, mulţumesc, doctore, nu e nevoie, dar el a interpretat refuzul ca pe o grosolănie din partea mea sau poate m-a crezut tâmpită, iar când s-a născut Efrat şi mi s-a

spus că e moartă, doctorul Schillinger din Haifa a vrut să ne explice, dar tu, Ioni, ai spus că nu mai e de explicat, e moartă.

— Rimona. Te rog, nu începe.

— Nu încep.

— Ai dreptate, spuse Ionatan ezitând, şi în vocea lui se simți o nuanță trecătoare de afecțiune, doar că eşti o fată ciudată.

— Nu-i vorba de asta, zise Rimona cu o figură liniştită şi încă distrasă parcă de muzica ce părea să fi umplut tot aerul din începere; şi atunci, ca şi cum ar fi început să descopere o umbră de gând vag şi complicat, se uită la el spunând: Ți-e greu.

Ionatan tăcu. Îşi pusese palma lată şi dizgrațioasă pe masa din fața lui, foarte aproape de degetele subțiri ale Rimonei, atent să nu o atingă. Compară unghiile ei palide cu degetele lui grosolane, păroase şi negre de la uleiul maşinilor. Contrastul acesta îi plăcea şi îi dădea un sentiment de uşurare. În mod misterios, îl percepea ca pe un contrast echitabil, calculat şi chiar eficace şi consolator.

— Când crezi că vei pleca? întrebă Rimona.

— Nu ştiu. Peste două săptămâni. Peste o lună. O să văd.

— Va trebui să vorbeşti cu părinții tăi. Va fi o întrunire a comitetului. Toți vor lua cuvântul. Vor fi tot felul de păreri.

— Lasă-i să dea din gură. Nu-mi pasă.

— Dar şi tu va trebui să vorbeşti.

— N-am ce să le spun.

— Şi, în afară de asta, sunt tot felul de lucruri pe care trebuie să ți le pregătesc pentru călătorie.

— Te rog. Rimona. Fii bună. Nu te apuca să pregăteşti nimic. Ce-i de pregătit? Nimic. Îmi iau ranița, în care îmi arunc câteva lucruri, şi-o pornesc la drum. Asta-i tot.

— Dacă nu vrei, nu pregătesc.

— Exact. Ce vreau de la tine e să stai liniştită în toată perioada asta. Atât. Şi, dacă e posibil, încearcă să nu mă urăşti prea mult.

— Nu te urăsc. Eşti al meu. Pe Tia o iei cu tine?

— Nu ştiu. Nu m-am gândit la Tia. Poate. Da.

— Mai vrei să vorbim?

— Nu.

— Vrei să încheiem discuția.

— Aşa-i.

Ea se uită la ceas. Şi tăcu din nou. Şedea relaxată, ascultând melodia, ca şi cum abia în clipa aceea, după ce au pus capăt discuției, se putea concentra fără a fi deranjată. După câteva minute îi luă mâna stângă în ambele palme, se uită la ceasul lui şi îi puse mâna la loc, spunând:

— Uite. Acum e aproape unsprezece. Dacă vrei, ascultăm ştirile şi ne culcăm. Şi tu, şi eu ne trezim devreme mâine-dimineață.

Ionatan se uită şi-i văzu degetele în jurul încheieturii mâinii lui, şi după o clipă le simți atingerea pe umăr; pentru că nu-i răspunsese la ultimele întrebări, l-a atins pe umăr repetând, ascultă, Ionatan, voiam să spun că acum e aproape unsprezece şi ai să pierzi ştirile de la radio şi, în plus, eşti atât de obosit, şi eu sunt obosită. Mergem să ne culcăm şi vei vedea că mâine poate ai să uiți sau ai gândeşti altfel, şi am să-ți spun şi eu ceva mâine, fiindcă au rămas lucruri pe care niciodată nu le-am putut spune, nici nu am vrut, pentru că nu trebuia. Îi vorbea cu vocea ei cea mai profundă, iar el era obosit şi trist şi nu ştia dacă e vocea ei cea adevărată sau poate vocea ei din gândurile lui, deoarece închisese ochii şi vocea nu se oprise şi nu se schimbase, poate la noapte se va mai însenina, iar mâine va fi o zi senină, azurie, ştii, ca zilele de iarnă în care strălucesc bălțile de atâta lumină, iar copacii sunt verzi – verdele cel mai crud posibil, iar bonele scot bebeluşii de la creşă şi îi

aşază în cărucioarele mari pentru rufe şi îi plimbă în susul şi în josul aleilor, la soare, în hăinuțe de lână, şi tot kibbutzul îşi deschide ferestrele şi se pun plăpumile la aerisit, iar păsărelele înnebunite ne asurzesc urechile, şi oamenii încep să mai dea jos din straturile de haine şi să-şi suflece mânecile şi să deschidă doi nasturi la cămaşă, şi aproape toți cei pe care îi vezi mergând în fața ta pe alee cântă, cântă, îți aminteşti zilele acelea, Ioni, şi iată că s-ar putea să-ți vină deodată cu totul alte gânduri, că ştiu eu cum eşti tu, încet-încet te întristezi şi ți-e lehamite de tot şi ai impresia că totul e iroseală, pentru că în timpul ăsta am putea să schimbăm lumea, să organizăm, de exemplu, o mişcare de rezistență sau să fii campion mondial la şah sau să escaladezi Himalaya, ştiu, dar ascultă, Ioni, e doar o impresie, şi impresiile se schimbă ca norii şi frunzele şi anotimpurile şi soarele şi stelele, am citit că oamenii din tribul kikuyu, în Kenya, scot apă în nopțile cu lună, umplu găleți şi castroane pentru a prinde luna în apa din ele, pentru nopțile întunecoase, şi apoi, cu aceeaşi apă, îi tratează pe cei bolnavi. E o poveste din Africa. Impresiile vin si pleacă Ioni, îți aminteşti impresia aceea puternică pe care ai avut-o când, la patru dimineața, ai fost chemat pe neaşteptate la armată, înainte de raidul asupra sirienilor în estul Lacului Tiberiada, erai sigur că de data asta vei muri, îți aminteşti de acel sentiment, Ioni, şi cum mi-ai spus că, din partea ta, mă pot mărita după un an, şi dacă voi avea un copil să nu-i dau sub nici o formă numele tău, îți aminteşti, şi nu ai murit, şi senzația aceea a trecut şi te-ai întors viu şi erai vesel, în ciuda faptului că trebuiseră să te opereze, să-ți scoată schija aceea din umăr şi s-a scris despre tine în *Bemahane* şi aveai o senzație cu totul nouă şi râdeai şi ai uitat senzația cea rea, pentru că toate se schimbă. Acum, din cauză că am vorbit atât de mult, am

pierdut ştirile, dar dacă vrei, le poți asculta mai târziu în reluare.

Uitase să-şi ia degetele de pe umărul lui stâng, unde se odihniseră câteva minute. El întinse mâna fără să se uite, căutând ceaşca de cafea, dar când o apropie de buze constată că era goală. Vara trecută, când se născuse fetița, Ionatan plecase din livadă direct la spital, în hainele de lucru, şi aşteptase pe banca aceea tare de la intrarea în secția de ginecologie toată după-amiaza şi toată seara, iar când s-a înnoptat i-au spus, omule, du-te şi te culcă, vino mâine-dimineață, dar el a refuzat să plece şi a rămas acolo, cu o revistă veche pe genunchi, din care încerca să facă un rebus, dar nu reuşea sub nici o formă, pentru că numerotarea era imprimată greşit şi pe orizontală şi pe verticală, şi definițiile se încurcaseră şi se amestecaseră. Sau poate ca definițiile erau de la alt careu. Aproape de miezul nopții ieşi o soră urâtă, cu nas turtit, lat şi cu un neg negru păros, ca un al treilea ochi în stânga ochiului stâng, pe care o întrebă, scuzați, poate îmi spuneți şi mie ce se întâmplă acolo, iar ea răspunse cu o voce uzată de fumat şi necazuri, uite ce e, tu eşti soțul ei şi ştii că nevastă-ta nu e un caz simplu, noi facem tot ce se poate, dar nevastă-ta nu e un caz simplu. Dacă tot ai rămas aici, intră în bucătăria personalului medical şi fă-ți o cafea, e întotdeauna apă fierbinte în fierbător, numai să nu faci mizerie. La trei dimineața, a ieşit din nou sora aceea şi a spus, Lifshitz, tot aici eşti, şi a adăugat, trebuie să fii tare, că au mai fost cazuri când naşterea s-a terminat cu bine chiar şi după două eşecuri, ba şi după trei. Acum două ore am hotărât să-l trezim pe profesorul Schillinger, care a venit din capătul Carmelului şi a ajuns exact la timp ca să o salveze, da, să-i salveze viața nevestei tale. Acum încă se ocupă de ea, iar când o să iasă, vedem, poate o să vrea să se oprească, să-ți spună câteva cuvinte, să-ți explice, dar te rog să nu-l reții

mult, pentru că mâine – adică azi – are o zi grea, cu operații şi toate cele, şi nu mai e nici el tânăr. Între timp, poți să-ți mai faci o cafea în bucătărie, numai să nu faci mizerie. El ridică vocea şi țipă, ce i-ați făcut acolo, iar sora cea în vârstă îi spuse, dragă, te rog să nu țipi aici, ce-i cu tine, aici nu se țipă, nu te mai purta ca un sălbatic. Şi adăugă, gândeşte puțin logic şi înțelege un lucru, important e că nevastă-ta a fost salvată, profesorul Schillinger ți-a readus-o la viață, şi tu nu înțelegi că, de fapt, ai primit un cadou şi mai şi țipi la noi. Se va însănătoşi şi sunteți amândoi atât de tineri încă. Afară, lângă poarta spitalului, îl aştepta jeepul rablagit şi prăfuit şi uitase complet că la patru, patru şi jumătate dimineața, sătenii aveau nevoie de el, aşa că luă maşina şi conduse şi conduse înspre sud toată noaptea până ce rămase fără benzină, la vreo treizeci de kilometri dincolo de Beer-Sheva, unde începu să se lumineze o dimineață cu khamsin, cer poluat şi deşert cenuşiu, bătrân şi uzat, cu toate colinele lui ca nişte grămezi de gunoi şi crestele munților imenşi, ca o adunătură de fier vechi de-a lungul liniei orizontului. Coborî din jeep şi se îndepărtă vreo douăzeci-treizeci de paşi, apoi urină timp de aproape cinci minute, după care se întinse sub jeep şi adormi într-o fracțiune de secundă, pe nisip, nu departe de şosea, somn greu şi adânc, până l-au trezit trei paraşutişti aflați în trecere pe acolo şi care i-au spus, scoală, eşti nebun, am crezut că te-ai sinucis sau că te-au omorât beduinii, şi Ionatan se simți mulțumit, pentru că într-adevăr luase în calcul cele două posibilități, apoi văzu nisipurile mişcătoare murdare care umpluseră aerul cu praf înceţoşat şi urâțenia munților în depărtare şi îşi spuse „mizerie”, şi nu mai rosti nici un cuvânt, deşi cei trei paraşutişti tineri, dintre care unul avea un urcior umflat la un ochi, nu încetau să-l întrebe de cine fugise şi de ce fugise şi unde voia să ajungă.

Ionatan dădu drumul la radio. Dar emisiunea se terminase şi nu se auzea decât un şuierat. Închise aparatul, scoase un cearşaf şi pături din lada cu aşternuturi şi merse să facă duş şi să se spele pe dinți. Când se întoarse, văzu că Rimona făcuse patul şi asculta postul de radio al armatei, în aşteptarea ştirilor de la miezul nopții. Cineva îşi exprima îngrijorarea față de rezultatele întâlnirii comandanților armatelor arabe, de mâine, de la Cairo. Se spunea că se prevăd urmări grave şi se profilează o înrăutățire rapidă a situației. Ionatan spuse că iese să fumeze pe balcon o ultimă țigară, dar uită. Rimona, ca de obicei, se dezbrăcă în baie şi se întoarse în cămaşa de noapte flanelată maro, groasă, care semăna cu un palton. O treziră pe Tia, care dormea lângă picioarele mesei. Animalul îşi curbă spatele, se întinse, se scuturâ, căscă zgomotos, căscat care se termină cu un scâncet subțire, şi bătu cu laba în uşă, cerând să iasă. După vreo două-trei minute, zgârie din nou uşa, de data aceasta pe partea din afară, cerând să fie lăsată înăuntru. A intrat, şi lumina în cameră s-a stins.

4

În noaptea aceea, în întunericul barăcii-frizerie din capătul curții kibbutzului, ascultând cu plăcere geamătul eucalipților bătrâni în bătaia vântului şi izbiturile ploii pe acoperişul de tablă, Azaria Ghitlin stătea întins cu ochii deschişi, gândindu-se cu nelinişte la el însuşi, la misiunea lui secretă, la afecțiunea din partea tuturor membrilor kibbutzului, pe care o merită şi chiar o va câştiga după ce îşi vor da seama cine este el cu adevărat.

Îşi aminti de figurile bărbaților şi femeilor care l-au urmărit cu privirea când a intrat în sala de mese, pionierii cei bătrâni, vânoşi, cu fețele foarte bronzate chiar şi în mijlocul iernii, cu reflexe închise ca lemnul de mahon. Şi în contrast cu ei, tinerii bine făcuți, înceți, dintre care unii

păreau nişte luptători adormiţi. Şi fetele tinere care se uitau la el când a intrat şi care precis şuşoteau în legătură cu persoana lui: fete plinuţe, bronzate, puse pe râs, care, deşi îmbrăcate simplu, emanau o feminitate obraznică, amuzată, naturală şi cunoscătoare de lucruri pe care nici în vis nu le-ai văzut.

Azaria era doritor să se destăinuie repede şi fără nici o amânare în faţa tuturor: să vorbească, să explice, să-i captiveze, să trezească sentimente puternice, să pătrundă şi să atingă viaţa tuturor, cu toată puterea lui. Ar fi vrut să poată trece mai repede peste primele zile şi stinghereala iniţială; să pătrundă pe dat în miezul problemelor. Să le aducă imediat la cunoştinţă, sus şi tare, tuturor membrilor kibbutzului, că, uite, el e acum printre ei şi viaţa lui se va schimba pentru totdeauna. Poate le va da un concert în sala de mese într-una din serile următoare, şi sunetele chitarei lui vor stârni până şi inimile cele mai obosite. Va veni cu idei originale, pe care şi le formulase în chinurile anilor singurătăţii, idealuri noi despre dreptate şi politică şi dragoste şi artă şi despre rostul vieţii. Va aduna în jurul lui tinerii, pe aceia cărora viaţa profană, încercată de truda fizică, le-a stins credinţele. Va ţine o serie de conferinţe şi va aprinde în fiecare un entuziasm reînnoit. Va înfiinţa un cerc în cadrul căruia vor dezbate diverse teme. Va scrie articole în gazeta kibbutzului. Îl va ului pe Iolek însuşi când va pune într-o lumină nouă zilele guvernului Ben-Gurion. Va argumenta şi va aduce dovezi copleşitoare. În scurt timp, oamenii de aici vor şti că un suflet cum rar întâlneşti a venit să trăiască printre ei. Vor începe să-i pună întrebări şi să-i ceară păreri. În şoaptă, în umbra dormitoarelor, în timp ce afară va ploua, nu vor înceta să vorbească despre el. Un tip minunat, vor spune, iar fetele vor adăuga: ce singurătate i se citeşte în ochi. Le va atrage simpatia şi admiraţia prin forţa elanului interior. Va fi ales şi va merge să-i reprezinte.

Va apărea în numele lor la simpozioanele Mişcării. Va deschide direcţii noi. Va distruge convenţii moarte. Îi va uimi pe toţi cu un ideal revoluţionar mobilizator. Va traversa ziduri cu ajutorul cuvintelor. Oameni străini, pe care nu i-a întâlnit niciodată şi pe care, poate, nici nu-i va mai întâlni, vor vorbi despre el într-o sută de locuri în acelaşi timp. La început vor spune: ăsta, băiatul ăsta, care s-a ridicat la ultima conferinţă şi a vorbit mai puţin de patru minute în mod strălucit şi i-a tratat aşa cum meritau de mult. Apoi vor spune: Azaria, noua descoperire, forţa care se ridică printre tineri, o să mai auzim multe despre el. Şi vor mai spune încă: sunt oameni fosilizaţi, care încă se încăpăţânează să respingă principiile cele noi pe care Ghitlin le-a formulat. Conducătorii Mişcării, încă reticenţi şi roşi de îndoieli şi de curiozitate, vor spune: frumos, frumos, să vină să discutăm ca oamenii. De ce nu? Cu atât mai bine: îl vom vedea şi auzi de aproape. Şi ieşind din birourile lor, vor spune: ce să mai comentăm, ne-a cucerit, e un adevărat geniu. După un timp, ziariştii vor începe să se învârtă în jurul lui. Şi cei de la radio. Se vor interesa. Vor cere de la secretariatul kibbutzului detalii despre viaţa lui. Vor fi uimiţi de secretul care învăluie originea şi biografia lui: ce puţine se ştiu. A apărut din întuneric, într-o noapte de iarnă. În suplimentele de sfârşit de săptămână ale publicaţiilor, îl vor înfrunta conservatori furioşi. Vor încerca în zadar, în articole lungi, să stingă scânteile idealurilor stârnite de el. La rândul său, le va da, în patru-cinci rânduri, un răspuns usturător şi zdrobitor, printr-un mecanism de distrugere elegant, cu un sarcasm nemilos; şi, la sfârşit, ca şi cum i-ar bate uşor pe umăr pe bătrânii aceia, va scrie şi două-trei cuvinte împăciuitoare, precum: nu trebuie desconsiderat aportul hotărâtor al adversarului meu la modelarea fundamentelor gândirii generaţiei din care face parte.

Fetele vor trimite la editură scrisori în apărarea lui. Se va înfiripa o discuție generală despre noul curent de gândire al cărui purtător de cuvânt declarat e Azaria Ghitlin. Se va remarca cristalizarea forțelor în jurul lui. Ici-colo se va face auzit cuvântul „vizionar".

Cât despre el, va insista să rămână în această baracă-frizerie. Spre uimirea tuturor, va refuza să primească o cameră de la conducerea kibbutzului. Din când în când, se va strânge aici la el, în umila baracă în descompunere, un mic grup de tineri activiști. Și, spre uimirea lor, se va adeveri că Azaria Ghitlin nu are nimic în afară de un pat din fier, o masă șchioapă, o ladă ponosită și un singur scaun. Însă mulțimea de rafturi pline cu cărți care vor acoperi pereții de jur-împrejur și chitara sprijinită în unghi de perete vor fi martorii tăcuți ai nopților de studiu și meditație, ai singurătății lui ascetice. Tipul acela solid care l-a întâmpinat când a ajuns în kibbutz se va oferi el însuși să vină aici într-o dimineață, să-i fixeze rafturile pentru cărți pe toți pereții barăcii. Oaspeții lui vor fi obligați să stea pe jos, sorbindu-i cu sete fiecare cuvânt, și doar din când în când îi va întrerupe cineva fluxul discursului pentru a cere vreo explicație. În nici un caz, își vor șopti la ureche fetele cele frumoase, în nici un caz nu au reușit să-l convingă să se mute într-un apartament sau într-o cameră decentă. Aici l-au aruncat în prima noapte, când a apărut din întuneric, și aici se încăpățânează să rămână: nu are nici un fel de nevoi materiale. Iar uneori, în zori, ne trezim în sunetele chitarei lui, care ies de aici ca într-un vis. În pauzele dintre dezbateri, câte o fată desculță se va ridica și se va oferi să aducă, de cine știe unde, un fierbător electric și cești de cafea pentru oaspeți și pentru gazdă. Iar el îi va mulțumi cu un zâmbet. O parte au ieșit și vor veni alții, printre care și oaspeți din locuri îndepărtate: să se inspire, să primească instrucțiuni, să fie mustrați. Iar el îi va implora să se

pregătească pentru o luptă îndelungată, respingând ferm tacticile aventuriere şi tot felul de alte stratageme.

Vor apărea desigur şi adversari înrăiţi. În controversele cu ei din ziare el va fi generos, îngăduitor şi ironic. În măsura în care va fi necesar, va face apel la Spinoza sau la alţii. Tonul vorbelor lui va fi împăciuitor, ca şi cum nu s-ar adresa unor bătrâni furioşi, ci unor tineri cu mintea înfierbântată, iar el, cel atacat, vine să vindece rana deschisă a mândriei lor alegând o reacţie blândă, fără a mai pune sare pe rană.

Între timp, studente vor încerca să intre în legătură cu el prin scrisori personale. Poete tinere vor aspira să fie cunoscute de el, una dintre ele îi va dedica o poezie cu titlul *Suferinţa vulturului*. Oaspeţi faimoşi, gânditori, reprezentanţi ai presei străine îl vor vizita din dorinţa de a-l cunoaşte şi de a schimba opinii. Vor vedea în el un fel de împuternicit, întruchiparea spirituală a noii generaţii.

După un timp, poate chiar vara viitoare, prim-ministrul Eshkol[11] va face cercetări şi îşi va întreba consilierii apropiaţi cine e a opta minune despre care vorbesc toţi, de ce nu e adus şi la mine, să putem vedea mai îndeaproape cu ce fel de marfă avem de-a face? Va fi invitat la biroul prim-ministrului, iar secretara îi va fixa o întâlnire de zece minute. Dar după o jumătate de oră, Eshkol va da ordin să fie întrerupte toate liniile telefonice şi va rămâne ţintuit şi stupefiat în fotoliul său, fără să scoată un cuvânt, ascultând analiza situaţiei pe care o va face Azaria, concluziile lui simple şi pătrunzătoare. Din când în când, prim-ministrul şi ministrul Apărării vor pune câte o întrebare şi îşi vor nota răspunsurile cu creionul pe bileţele mici. Aşa se vor scurge multe ore, pe ferestrele biroului se va vedea cum se

[11] Levi Eshkol, prim-ministru în perioada 1963-1969.

înserează, dar Eshkol nu va aprinde lumina; Azaria va continua să vorbească în lumina amurgului despre toate, o dată pentru totdeauna, despre tot ce a gândit şi născocit mintea lui în anii de singurătate. În sfârşit, Eshkol se va ridica fascinat şi îşi va pune amândouă mâinile pe umerii lui Azaria, spunând cu simplitate, *Yingele*, e clar că tu rămâi aici la mine de acum înainte, te iau cu forţa, şi de mâine-dimineaţă, de la ora şapte, vei sta aici, lângă mine, uite aici e o anticameră la care se poate ajunge numai din biroul meu, aşa că îţi voi putea cere părerea oricând. Iar acum, spune-mi, te rog, ce crezi despre adevăratele intenţii ale lui Nasser şi care e, după părerea ta, calea cea mai bună de a strânge rândurile tineretului nostru?

La sfârşit de tot, la o oră târzie din noapte, când va ieşi din biroul prim-ministrului, vor şuşoti între ele toate secretarele cu coapse frumoase, iar el va trece printre ele gânditor, cu umerii uşor aplecaţi, în timp ce pe faţă nu i se va citi nici mândrie, nici victorie, ci răspundere amestecată cu o tristeţe reţinută.

Într-o bună zi îi va spune Iolek Lifshitz, secretarul kibbutzului Granot, soţiei lui, Hava: Ei? Cine l-a descoperit pe Azaria al nostru? Eu l-am descoperit, deşi, în prostia mea, aproape că l-am dat afară; n-am să uit niciodată cum, într-o noapte de iarnă, şi-a făcut apariţia la noi dintr-odată un individ ciudat şi ud ca o pisică ce căzuse într-o baltă şi acum uite ce-a ieşit din el!

La munca ce îl aştepta în zori la garaj Azaria nu se gândea deloc. Nu zări şi nici nu se strădui să găsească întrerupătorul de la care se stingea lumina ştearsă a becului golaş şi prăfuit agăţat de plafonul camerei. O perdea îi căzuse peste gânduri şi nu reuşea să se încălzească sub păturile subţiri de lână, tremurând încă de frig. Dincolo de peretele despărţitor din scânduri a început să se audă, după miezul nopţii, un fel de murmur monoton, un soi de

rugăciune sau jurământ şoptit, o voce singuratică prelungită într-un scâncet subțire, într-o limbă care nu era ebraică şi nici altă limbă, cu un accent deşertic gutural, ca din adâncurile unui somn plin de coşmaruri: *De ce s-au turburat popoarele şi au rostit cuvinte goale despre Dumnezeu şi despre unsul lui... El e displețuit şi nu se ține cont de El... şi din cei treizeci e unul respec-tat, dar la cei trei nu a venit... displețuit şi sărman şi cu creştinii nu s-a ameste-cat... şi regele David a întrebat despre misiunea lui... şi Asael, fratele lui Yo-av... şi Elhanan, vărul lui... Heletz Hapalti şi Ira Ibn-Ikesh din Tkoa şi Tzalmon Hahohi... şi el e displețuit şi nu e frumos, nu e minu-nat...*[12]

Azaria Ghitlin se ridică şi se strecură desculț până la perete. Printr-o fantă între scânduri văzu un bărbat slab şi înalt stând pe un taburet scund, ghemuit şi înfăşurat până peste cap cu o pătură, cu andrele din metal în mână şi un ghem de lână roşie pe genunchi, împletind şi murmurând cuvinte înăbuşite.

Azaria se întoarse în pat şi încercă să se învelească. Prin crăpăturile scândurilor barăcii pătrundea un vânt rece, al cărui tânguit se auzea de afară, din întuneric. Era o noapte de iarnă, cu nori joşi, mohorâtă, iar păturile de lână grosolane îi înțepau pielea încrețită de frig. Un aer rece, umed şi înveninat se strecura fără încetare înăuntru. Tânărul încerca cu înverşunare să se agațe de puterea propriilor cuvinte. Şi rămase aşa, pe jumătate treaz, aproape până în zori, tânjind după atingerea femeilor venite să-l consoleze, să-l iubească şi să-i alinte trupul şi sufletul dintr-o pornire plină de admirație. Două femei tinere, cu trupuri generoase şi atotştiutoare, care nu se sfiesc să-l ia în

[12] Extrase amestecate şi deformate din Biblie.

stăpânire, iar el se lasă în voia degetelor lor culcat pe spate, cu ochii închişi şi cu inima bătându-i cu putere.

Dimineaţa era tulbure şi îngheţată, aburul ceţii umplea aerul, iar cerul jos coborâse până printre case, poluând totul cu bucăţi de lână cenuşie şi groasă. Era un frig muşcător.

La şase şi jumătate dimineaţa, după cum i se cerea în bileţelul pe care îl găsise strecurat pe sub uşă, Ionatan Lifshitz veni să-l ia pe noul mecanic la lucru. Îl găsi treaz, ocupat cu salturi mici şi exerciţii de întindere a muşchilor „în vederea efortului care îl aştepta". Pentru început, băură amândoi o cafea groasă în colţul sălii de mese. Aici erau încă aprinse becurile cu neon, pentru că lumina dimineţii era foarte slabă. Din prima clipă, băiatul se puse pe vorbă. Ionatan nu înregistră aproape nici un cuvânt. I se părea caraghios că mecanicul ăsta mic se prezintă la lucru îmbrăcat impecabil, cu pantofi uşori, de oraş. Şi întrebările pe care i le puse bând cafeaua erau ciudate: când şi cum a fost înfiinţat kibbutzul şi de ce s-a hotărât să fie construit la poalele dealului, nici sus pe coamă, nici la şes deschis? Şi ar putea vedea documentele scrise pe vremea stabilirii primilor pionieri acolo? Merită oare încercarea de a-i face să vorbească pe fondatorii kibbutzului şi de a însemna amintirile lor? Vor spune oare adevărul sau vor încerca să înfrumuseţeze opera lor comună? Dar victimele, oare câţi dintre fondatori au fost victimele gloanţelor protestatarilor sau condiţiilor grele de viaţă, precum malaria, furtunile de nisip şi munca istovitoare? La majoritatea întrebărilor, străinul răspundea el însuşi, arătându-şi isteţimea şi poate chiar competenţa, formulând câte o meditaţie sau epigramă despre eterna înfruntare tragică dintre idealul înalt şi realitatea cenuşie, dintre o idee socială revoluţionară şi impulsurile vechi şi îmbătrânite. Din tot potopul de cuvinte, Ionatan reţinu „premisele clare şi limpezi ale vieţii noastre

interioare”, şi auzind astfel de vorbe, simți dorul obosit de un loc luminos, poate o câmpie verde, pierdută şi însorită, pe malurile vreunui fluviu larg, poate undeva în Africa, dar aproape în aceeaşi clipă imaginea se întunecă şi se stinse în inima lui. În locul ei se trezi dorința de a afla ce-i cu băiatul ăsta străin, ce l-a apucat să vorbească în felul ăsta aşa de dimineață. Dar şi această dorință deveni din ce în ce mai ştearsă şi, în cele din urmă, dispăru. Frigul, oboseala şi umezeala îl făcuseră pe Ionatan să se ghemuiască de tot în hainele lui. În pantoful rupt intrase apă, iar apa îi înghețase degetele piciorului. Şi de ce, în fond, să nu plece acasă chiar în clipa asta, să se întoarcă să se cuibărească în pat, sub plapumă, să fie bolnav ca tatăl său şi ca jumătate din kibbutz? O astfel de zi trebuie declarată prin lege ca zi de stat în pat. Dar trebuie să-l duc pe mecanicul ăsta vorbăreț la lucru. Pe urmă, mai vedem noi.

— Hai, spuse Ionatan dezgustat, împingând cu dosul mâinii ceaşca cu zațul de cafea, hai să mergem la garaj. Ai terminat de băut?

La care Azaria Ghitlin sări de pe scaun cu o scuză încărcată de anxietate:

— De mult am terminat. Sunt gata, la ordinele dumitale.

Şi continuă, spunându-şi numele şi prenumele, anunțând că încă de aseară aflase de la Iolek, secretarul kibbutzului, că pe Ionatan îl cheamă Ionatan şi că Hava şi Iolek sunt mama şi tatăl lui. Şi chiar cită un mic proverb.

— Pe aici, spuse Ionatan, şi ai grijă să nu cazi. Treptele astea sunt alunecoase.

— În natura lucrurilor, spuse Azaria, nu există nici un hazard. Totul rezultă din necesitate şi regularitate. Chiar şi împiedicatul şi căderea.

Ionatan tăcea. Nu-i plăceau cuvintele şi nu avea încredere în ele. În sinea lui, a ştiut dintotdeauna că majoritatea oamenilor au nevoie de mai multă dragoste decât pot obține,

şi de aici se nasc tot felul de chinuri bizare şi chiar ridicole de a stabili relaţii şi de a te apropia de oameni străini prin multe cuvinte. Ca un căţeluş părăsit, un căţeluş ud care dă nu numai din coadă, ci din toată jumătatea din spate a corpului, ca să-ţi facă pe plac şi să fie mângâiat. Dar pe mine nu mă impresionezi. Păcat de eforturile tale, dragul meu.

Gândul ăsta veni şi plecă din mintea lui Ionatan fără a lăsa vreo urmă, pentru că-şi simţea capul greu. Încă nu renunţase la ideea de a-l lăsa pe băiat la garaj şi de a se întoarce în pat, să zacă precum un bolnav.

Pe drum au trecut pe lângă depozite şi şoproane, călcând prin bălţi şi traversând livada plină de noroi. Băiatul nu se oprea din a potrivi cuvinte. Dar Ionatan se ferecă în tăcere şi nu mai ieşi din ea decât o singură dată, ca să-i pună două întrebări total diferite: dacă s-a născut în Israel şi dacă a avut vreodată ocazia să se ocupe de motorul unui tractor Caterpillar D-6 sau măcar să vadă de aproape un astfel de motor.

La ambele întrebări băiatul răspunse negativ: nu, s-a născut în diaspora, (Ionatan se cam miră că băiatul folosise cuvântul „diaspora", şi nu „în străinătate", fără să numească pur şi simplu ţara în care se născuse); nici Caterpillar nu ştie ce e. Dar ce importanţă are? După părerea şi experienţa lui, toate motoarele din lume – oricât de diferite ar fi între ele – sunt înrudite, şi cine a reuşit să descifreze complet unul dintre ele, poate, fără nici o problemă, să le supună pe toate. Fără nici o deosebire, şi pe om, şi pe omidă, destinul îl va atinge cu degetul. Aşa zice proverbul, răspunse Azaria Ghitlin, în timp ce Ionatan se întreba uimit de unde scosese tatăl său figura asta ciudată.

Frigul îi pătrunse pe sub toate straturile de haine. Pereţii de tablă ai şopronului sporeau frigul. La fiecare atingere a tablei sau a altui metal, degetele îl usturau. Podeaua

garajului era murdară de ulei rânced. Mâzgă, praf şi murdărie intraseră în fiecare cotlon, şi un întreg trib de păianjeni clădiseră catedrale răsturnate de pânze unghiulare pe grinzile plafonului, printre lăzi şi cutii şi chiar la picioarele maşinilor. Uneltele de lucru păreau împrăştiate cu furie în jurul unui tractor galben, abandonat, cu viscerele deschise. Maşina era pătată de noroi şi ulei negru. Ici-colo, pe scaunul în descompunere al şoferului, printre lanţuri, pe capacul pliat şi dat la o parte, erau chei de diferite mărimi, cleşti şi şurubelniţe şi mufe şi bare de fier, iar pe podea era şi o sticlă de bere plină pe jumătate cu un lichid stătut, mai erau şi curele din cauciuc şi saci sfâşiaţi şi roţi dinţate ruginite. Peste toate pluteau mirosuri înţepătoare de chimicale, de uleiuri de motor, cauciuc ars şi vapori de motorină şi benzină. Locul era dezolant. Ionatan, pe care intrarea în garaj în fiecare dimineaţă îl deprima, stătea acolo supărat şi încăpăţânat, cu ochii înroşiţi fixaţi pe maşină şi pe băiatul cel nou, care ţopăia în jurul ei ca o lăcustă, cu hainele lui cele curate, până se opri lângă botul tractorului, gata parcă pentru o fotografie de gală, şi declară vesel:

— Timpuri noi, loc nou, iar eu sunt aici muncitor nou. Orice început are gustul unei renaşteri, pe când sfârşitul, orice sfârşit, miroase a moarte. Trebuie să primim totul împăcaţi cu noi înşine şi cu inima uşoară, pentru că destinul, sub toate aspectele sale, rezultă întotdeauna dintr-o lege eternă, exact cum natura unui triunghi presupune întotdeauna ca suma celor trei unghiuri ale lui să fie egale cu o sută optzeci de grade. Dacă tu, Ionatan, te gândeşti o clipă la această idee, vei vedea, spre surprinderea ta, că e şi adevărată, ne şi promite o linişte interioară minunată: să primeşti totul, să înţelegi totul şi să răspunzi cu linişte în suflet. Cu toate astea, n-am să-ţi ascund că am fost inspirat de Spinoza. Dar Spinoza însuşi era de meserie şlefuitor de

lentile. Uite că ți-am dezvăluit pe scurt convingerile mele. Dar tu, Ionatan, care sunt convingerile tale?

— Eu, spuse Ionatan distrat, dând cu piciorul fără să vrea într-o cutie goală de ulei de motor, eu mor de frig şi cred că am să mă îmbolnăvesc. Din partea mea, turnăm benzină sub rezervor, aruncăm un chibrit aprins, facem un foc zdravăn şi ardem o dată pentru totdeauna mizeria asta, garajul cu maşinile şi cu murdăria lui, să ne încălzim puțin oasele: uite, ăsta e pacientul nostru. Cu puțină bunăvoință, îi putem da drumul, dar după două-trei minute, se stinge. Să nu mă întrebi de ce; nu ştiu de ce. Poate ştii tu? Astă-noapte cineva mi-a lăsat un bilet sub uşă, pe care scria să-l iau de dimineață pe mecanicul cel nou, care locuieşte la frizer, lângă Bolognesi. Dacă eşti mecanic, poate vezi tu ce are, iar eu, între timp, stau şi mă odihnesc.

Azaria Ghitlin acceptă entuziasmat: cu vârful degetelor îşi apucă tivul pantalonilor şi îl ridică, gest care lui Ionatan îi aminti de fotomodelele care îşi țin trena rochiei în jurnalele de la cinema. Apoi băiatul s-a cățărat pe lanț cu multă prudență şi s-a uitat cu mare atenție înăuntrul motorului. Fără să-l privească pe Ionatan, Azaria îi puse două-trei întrebări simple, la care primul cunoştea răspunsurile. Apoi a pus încă o întrebare, la care Ionatan i-a replicat de pe lada răsturnată pe care stătea:

— Dacă aş fi ştiut, n-aş fi avut nevoie de tine.

Azaria Ghitlin nu s-a simțit jignit, ci a dat din cap de trei-patru ori de sus în jos, ca şi cum ar fi primit cu înțelegere şi simpatie îndoielile partenerului său de discuție. Făcu o observație confuză despre importanța intuiției creatoare şi în domenii pur tehnice, suflând asupra degetelor lui de muzician, în încercarea de a le încălzi.

— Ei, cum e? întrebă Ionatan cu indiferență.

Dar iată, spre uimirea lui, observă deodată o expresie de simpatie, căldură şi afecțiune din ce în ce mai vizibilă pe

faţa băiatului ăstuia străin. Cui îi era adresată această simpatie – lui, tractorului stricat, sau poate sie însuşi – lui Ionatan nu-i era clar.

— Am o mare rugăminte, spuse vesel Azaria.

— Da.

— Dacă nu ţi-e greu, porneşte motorul, te rog. Trebuie să-l aud. Să-l ascult şi să-l văd în acelaşi timp. Pe urmă, vedem dacă putem trage concluziile.

Îndoielile lui Ionatan au crescut, transformându-se în adevărate suspiciuni. Cu toate astea, se căţără leneş pe scaunul şoferului şi încercă să pornească motorul. Din cauza frigului teribil, a trebuit să încerce de vreo patru-cinci ori. Într-un sfârşit, bolboroselile întrerupte se legară şi izbucni un răget răguşit, continuu, puternic şi foarte strident, asurzitor. Maşina aceea greoaie începu să vibreze şi să tremure pe loc, ca şi cum şi-ar fi înăbuşit cu forţă cine ştie ce poftă obscură.

Cu mare atenţie, ca să nu-şi murdărească hainele, Azaria coborî de pe lanţul pe care stătea căţărat şi se îndepărtă de tractor. Ca un artist care se duce în capătul atelierului ca să aibă o privire de ansamblu asupra operei sale, Azaria s-a dus în colţul cel mai îndepărtat al garajului, lângă butoaiele cu uleiuri şi motorină, printre măturile din crengi murdare şi grămada de stropitori uzate. Acolo se opri, închise ochii şi îşi luă o mască de concentrare interioară ascultând zgomotul motorului, de parcă un cor îndepărtat i-ar fi cântat un madrigal, iar el ar fi avut sarcina să descopere până şi cel mai neînsemnat sunet fals.

Lui Ionatan i se părea ridicol şi chiar prostesc tot spectacolul ăsta la care asista de pe bancheta acoperită cu un sac, dar îl şi emoţiona. Oare pentru că tânărul ăsta străin i se părea, în clipa aceea, foarte, foarte străin?

Dincolo de zgomotul acela asurzitor al motorului, se auzea şi un ţiuit subţire şi ascuţit. Şi ca un orator care îşi forţase

prea tare gâtul, maşina începu să tuşească răguşit, din ce în ce mai sufocat, cu mici pauze de tăcere. La urmă s-au auzit cinci sau şase explozii puternice, după care motorul se opri, iar de afară se auzi deodată, amar, puternic şi strident, ciripitul păsărelelor dus de vântul îngheţat. Azaria Ghitlin deschise ochii.

— Şi asta-i tot? întrebă zâmbind.

— Asta-i tot, spuse Ionatan, de fiecare dată acelaşi lucru.

— Ai încercat vreodată să porneşti motorul şi să bagi imediat în viteză?

— Şi încă de câte ori, spuse Ionatan.

— Şi? S-a stins imediat?

— Dar ce crezi? întrebă Ionatan.

— Ascultă, rezumă Azaria, e foarte curios.

— Asta-i tot ce ai de spus? întrebă Ionatan tăios. Acum nu mai avea nici o îndoială că băiatul era ciudat, dar şi mincinos.

— Graba, răspunse Azaria Ghitlin blând, graba a ucis nu doar o dată ursul. Asta e tot ce am de spus în clipa asta.

Ionatan tăcu. Între grinzile pe care se sprijinea acoperişul de tablă observă cuiburi părăsite de păsărele.

— Din clipa asta, continuă Azaria Ghitlin, trebuie să stau să mă gândesc. Îmi dai voie, te rog, să cuget puţin.

— Să te gândeşti, rânji Ionatan, de ce nu. Gândeşte-te. Se ridică, luă un sac rupt, murdar de ulei, se întoarse şi se aşeză cu hainele lui grele de lucru pe ladă, îşi înfăşură vârful deschis al pantofului cu o fâşie de sac şi, aprinzându-şi o ţigară, spuse:

— Bine. Gândeşte-te. Când termini, spune: Am terminat.

Nu mică îi fu mirarea, când, încă înainte de a-şi termina ţigara, Ionatan auzi vocea politicoasă a băiatului:

— Da. Am terminat.

— Ce-ai terminat?

— Am terminat de gândit.

— Şi la ce te-ai gândit?

— M-am gândit, ezită Azaria, m-am gândit că poate, după ce-ți termini în liniște țigara, vom putea începe să lucrăm la tractorul ăsta.

Reparația o făcu Ionatan singur, lucru care dură vreo douăzeci de minute. Azaria Ghitlin, curat, plin de vervă, palid, stătea în fața lui, dându-i fără încetare instrucțiuni: parcă le-ar fi citit dintr-un manual. Coordona reparația de la distanță, ca jucătorii renumiți de şah despre care Ionatan citise în revistele lui, aceia care joacă un joc orb, fără piese şi fără tablă. Numai o singură dată Azaria se căță cu mare atenție pe lanț şi se uită în motor, iar cu vârful şurubelniței pe care o ținea în mână atinse ca un ceasornicar unul dintre cabluri. Apoi coborî din nou cu grijă, să nu-şi murdărească hainele cele bune.

Tractorul a pornit cu un zgomot ritmat şi moderat, ca torsul unei pisici sătule. Vitezele funcționau bine. Motorul a mers în continuu vreo zece minute. Apoi Ionatan îl stinse, spunând cu o voce mult prea puternică, nepotrivită cu liniştea din jur:

— Da. Gata.

Nu ştia ce să creadă, dacă băiatul cel nou era un vrăjitor şi un mecanic desăvârşit, sau defecțiunea fusese cât se poate de simplă, aşa cum părea acum, după reparație, şi s-ar fi putut descurca la fel de bine şi singur, dacă gândurile nu i-ar fi fost atât de împrăştiate în ultimele zile şi dacă nu ar fi fost atât de înfrigurat şi obosit.

Cât despre Azaria Ghitlin, îşi sărbători mica lui victorie cu o bucurie care depăşea orice limită: l-a bătut pe umăr pe Ionatan iar şi iar, până când acesta din urmă protestă. Apoi începu să se laude cu un fluviu de fraze înfierbântate şi confuze. Cita sau inventa miniproverbe sau zicale nemaiauzite. Începu să povestească îndelung despre alte

ocazii când a făcut minuni uimindu-şi toţi duşmanii, despre un maior înrăit pe care îl chema Zlotshin sau Zlotshnikov şi despre el însuşi, Azaria, şi despre o frumoasă funcţionară de la atelierul auto al armatei, care nutrea pentru el sentimente duale şi despre un inginer mecanic de la Tehnion, care a fost adus de urgenţă de la Haifa fără a se dovedi de vreun ajutor şi iarăşi despre el însuşi şi despre nenumăratele sclipiri ale inteligenţei lui, despre creierul uman în general, despre persecuţiile suferite de Azaria din partea maiorului aceluia, Zlotkin sau Zlotnik, ros de gelozie, despre intrigă, calomnie, tentaţiile frumoasei funcţionare de la începutul poveştii, despre o soluţie tehnică revoluţionară găsită de Azaria, dar care i-a fost furată, şi aşa a devenit cumnatul maiorului milionar şi şi-a cumpărat chiar şi o mică insulă în estul Mării Egee, de unde continuă să-i trimită lui Azaria Ghitlin scrisori admirative şi ameninţătoare deopotrivă, propunându-i să facă afaceri împreună, şi multe lucruri pe care Ionatan Lifshitz nu le mai auzea, păstrând o tăcere grea. Până când a tăcut şi Azaria şi a început să-şi şteargă o pată de ulei albăstruie de pe vârful pantofului. Ionatan spuse:

— Bun. Opt şi un sfert. Hai să mergem la micul dejun. Pe urmă ne întoarcem, să vedem dacă mai găsim ceva de făcut aici astăzi.

În drum spre sala de mese, gâfâind, dar cu acelaşi zel discursiv susţinut, ba chiar depăşind orice limită, Azaria Ghitlin spuse două bancuri despre nişte evrei care călătoreau cu trenul în Polonia, o dată în compania unui preot care ura Israelul, iar a doua oară în compania unui general grăsan, şi cum în ambele cazuri inteligenţa evreilor s-a dovedit hotărâtoare în faţa răutăţii şi forţei fizice a creştinilor, râdea de unul singur, distrându-se cu bancurile acelea vechi care nu-i amuză decât pe cei care le povestesc.

În clipa aceea, cu mare întârziere, Ionatan îşi dădu seama că băiatul cel nou vorbea cu un oarecare accent, atât de bine camuflat, încât era aproape imposibil să-l descoperi: l-ul puțin îndulcit, r-ul prelungit, h-ul ca un suflu ieşit de sub cerul gurii, ca şi cum s-ar fi înecat cu ceva. A mai remarcat şi că Azaria se străduia din greu să-şi ascundă acest accent. Poate pentru că făcea un efort prea mare sau poate din cauza potopului de cuvinte, frazele i se încâlceau, iar el gâfâia şi aproape că se întrerupea, lăsându-le neterminate, dar nedorind să tacă, se năpustea din nou asupra cuvintelor, aproape în aceeaşi clipă.

Ionatan se gândi: imposibil să compari două singurătăți. Dacă ar fi fost posibil să compari un om cu altul fără să greşeşti şi fără să falsifici, poate că oamenii s-ar fi putut apropia puțin. Iată, individul ăsta se străduieşte din toate puterile să mă amuze, să mă înveselească, dar el însuşi nu e deloc vesel. E un fel de plantă diformă, şi sensibil, şi înfumurat, şi linguşitor, şi slugarnic. Uneori vin la kibbutz indivizi străini, care rămân străini până la sfârşit. Sunt printre ei unii zgomotoşi, entuziaşti, exagerând fără limită în efortul lor de a le semăna celorlalți, de a comunica şi de a se lăsa asimilați, dar după câteva săptămâni sau două-trei luni renunță şi dispar subit, iar noi îi uităm complet sau nu ne amintim decât vreun detaliu caraghios legat de ei, ca divorțata aceea grasă care venise la noi acum doi ani şi pusese ochii tocmai pe bătrânul Stuchinik, până ce Rahel Stuchinik îi surprinse la casa de cultură ascultând împreună un concert de Brahms, bătrânul aşezat pe genunchii ei. Unii pleacă şi vin alții, care dispar şi ei, la rândul lor. Poate crede că eu sunt atotputernic, fiul secretarului, îl judec sau îl testez, iar el face tot ce îi stă în putință ca să-mi fie pe plac şi să-l îndrăgesc. Dar cine poate să iubească o astfel de creatură? Nu eu, în orice caz. Şi nu acum, când de-abia mă suport pe mine însumi. În alte

timpuri şi circumstanțe, aş fi încercat să mi-l fac simpatic, poate chiar i-aş fi propus să ia lucrurile mai uşor. O să se suie pe pereți aici, pe urmă o să obosească şi o să plece. Calmează-te, băiete, calmează-te puțin.

Ionatan spuse:

— După micul dejun, trebuie să te duci la magazia cu îmbrăcăminte şi să ceri haine de lucru. În lada din spatele butoaielor cu motorină sunt bocancii lui Peiko. Peiko a lucrat mulți ani la noi. Când ne întoarcem de la masă, încalță-i.

Afară ploua cu stropi fini şi înțepători, ca vârful de ac. Vântul ascuțea acele înghețate, împrăştiindu-le în toate direcțiile, pentru că ploaia se transformase în furtună. Firele electrice se încurcau, scoțând sunete ciudate.

Lângă robinetele de la intrarea în sala de mese, în timp ce se spăla pe mâini, Ionatan observă să Azaria avea degete foarte fine, lungi şi melancolice. Imaginea aceasta i-o readuse în minte pe Rimona. În clipa în care îşi aminti de ea, o şi observă: stătea între prietenele ei, la o masă izolată din capătul sălii de mese. Ținea cu amândouă mâinile, cu toate cele zece degete, ceaşca de ceai. El ştia că ceaşca era plină şi o ținea aşa ca să-şi încălzească degetele mereu înghețate. Pentru o clipă, Ionatan se întrebă la ce se gândea ea acum, de dimineață, după cele petrecute noaptea trecută. Şi în aceeaşi clipă se mustră: Ce-mi pasă la ce se gândeşte, nu vreau să ştiu, vreau să fiu departe de locul ăsta, atâta tot.

Cât a durat micul dejun, Azaria Ghitlin a făcut încercări neobosite de a se împrieteni cu Ionatan. Îi vorbea neîncetat, adresându-se şi celor doi tovarăşi care li se alăturaseră la masă, Iashek şi Shimon cel mic, de la staul. Îşi spuse numele şi întrebă dacă vor să-i spună şi ei numele lor. Povesti amănunțit, cu o veselie ciudată, despre noaptea fără

somn petrecută în baraca frizerului, unde, ca în filmele de groază, se auzea dincolo de perete, exact la miezul nopții, o voce spartă, întreruptă, şi treaz sau în mijlocul unui coşmar – nu-şi dădea seama exact – văzuse fantoma unui mort intonând un fel de cântece de cantor distorsionate şi repetând versete din Biblie într-o limbă antică moartă, poate în caldeeană sau hitită. Şi mai povesti Azaria despre repararea motorului, încercând să stoarcă de la Ioanatan laude pentru urechile celorlalți şi să trezească în ochii lor admirație şi mirare: ajunsese la kibbutz aseară, şi numai după multe ezitări a binevoit Iolek, secretarul, să-i dea voie să rămână pentru o perioadă de probă, şi Iolek şi Hava l-au implorat să se odihnească o zi-două şi să se acomodeze puțin înainte de a începe lucrul, dar el s-a bazat pe al şaselea simț, spunându-i că nu trebuie să tărăgăneze şi că fiecare oră care trece riscă să fie critică; aşa că de dimineață a şi dat fuga la garaj şi, de la prima încercare, a reuşit, cum se spune, să demonstreze, adică nu să demonstreze, să dea dovadă, nu să dea dovadă, trebuie spus – să justifice încrederea şi să împlinească speranțele care s-au pus în el. Totuşi, laudele le merită datorită intuiției lui, nu inteligenței şi nici talentului. Ascultând zgomotele motorului, i s-a aprins un beculeț: nu cu forța, ci cu inteligența a scos Ivan căruța împotmolită, cum se spune. Şi începu să descrie plin de veselie sclipirile precedente ale creierului lui în diverse locuri, nu numai când a avut de dezlegat dileme tehnice, ci şi în politică şi meditații despre lume, ca şi în domeniul muzicii.

Dacă vreunul dintre cei care şedeau la masă reacționa cu un zâmbet visător la vorbele sale, Azaria râdea zgomotos, reînnoindu-şi eforturile.

Ionatan turnă cafea în două ceşti şi-i întinse una lui Azaria. Acesta din urmă îi mulțumi cu emoție, adresându-se lui Iashek şi lui Shimon:

— O forță superioară, spuse, ne-a îndrumat din prima clipă, pe tovarășul Ionatan şi pe mine, să formăm o echipă unită. Cu ce căldură, cu ce răbdare şi cu ce... da, m-a primit la lucru. Şi tactul plin de finețe al acestui tânăr, care niciodată nu vorbeşte despre sine însuşi...

— Lasă, spuse Ionatan.

Dar Iashek zise:

— Nu-i nimic dacă spune cineva un cuvânt bun şi despre tine.

După care Shimon cel mic scoase din buzunar ziarul de dimineață mototolit şi căută până găsi pagina de sport. Titlul de pe prima pagină vorbea despre o scurtă, dar cruntă luptă între unitățile de tancuri israeliene şi cele siriene la granița de nord, în zona Dardara. Cel puțin trei tancuri ale duşmanului au fost lovite şi au luat foc. Şi maşinile care săpau canale de derivație, ca să nu permită apelor Iordanului să ajungă la noi, au fost lovite şi incendiate; iar în fotografia de sub titlu era înfățişat comandantul trupelor nordice, zâmbind înconjurat de soldați surâzători, îmbrăcați în uniforme de luptă.

Iashek spuse că nu vedea nici un sfârşit pentru acel conflict.

Shimon cel mic, încă ascuns după pagina de sport, anunță cu o voce aspră şi uşor dezgustată că, dacă nu şi-ar vârî coada ruşii, pe arabi i-am pune repede la punct, cu două-trei şuturi în fund, şi cu asta basta.

Iashek răspunse că totul a început cu mult înainte ca rusul să pună piciorul aici, şi va continua chiar dacă rusul va pleca mâine-dimineață acasă.

Ionatan, mai mult pentru sine decât pentru ceilalți, meditä cu voce scăzută:

— Avem impresia că totul nu depinde decât de noi. Ei bine, nu e chiar aşa. Iar Eshkol ăsta nu e chiar Napoleon. Şi, în general, nu totul depinde de ceva.

În clipa aceea, Azaria se repezi să intre în discuție, îngrămădind idei una după alta, prevăzând urmări şi avertizând împotriva mărginirii generale, denunțând comentatori şi politicieni, respingând calea aleasă de Ben-Gurion, dar şi pe cea a lui Eshkol, şi conturând în câteva linii logica rusească cea obscură, solicită ajutorul lui Ivan Karamazov şi a lui Svidrigailov, demonstrând că slavii, prin natura lor, nu vor ceda în fața vreunui obstacol etic, şi puse într-o lumină nouă destinul evreiesc. Ridicase vocea, obligându-l cu stăruință pe Iashek să-l asculte, fără să observe privirile celor de la mesele vecine îndreptate spre el; dezvoltă o diferențiere alambicată între strategie şi politica de zi cu zi, şi între acestea două şi idealul național, care stă la baza oricărei civilizații. Prezise un război iminent, denunțând orbirea generală. Descrise complicații internaționale sofisticate, propunând strategii de depăşire a impasurilor. Puse, având în vedere toate acestea, două întrebări de bază, la care dădu tot el şi răspunsul. Era în cuvintele lui o înflăcărare chinuită şi mobilizatoare, dublată de o imaginație anxioasă. Din cauza faptului că era străin şi ciudat, cei aflați în jurul mesei îl ascultau, iar la un moment dat Iashek coborî privirea spunând de două ori, adevărat, adevărat, ceea ce provocă un nou val de vorbe din partea lui Azaria, de data asta despre natura înțelepciunii de a căuta întotdeauna ceea ce Spinoza numea „*Ratio*" şi legile care guvernează nenumăratele fenomene greşit catalogate drept întâmplări. Dar deodată observă că toți terminaseră deja de mâncat şi aşteptau o mică pauză în discursul lui, să se ridice şi să plece fiecare la treaba lui. În clipa aceea, Azaria se încurcă până la disperare într-o frază nesfârşită, alegându-şi cu grijă cuvintele, răzgândindu-se şi căutând expresiile potrivite, pentru ca apoi să tacă subit, repezindu-se asupra mâncării, ca nu cumva să-i rețină şi mai mult pe ceilalți. Înghițea fără să mestece, se îneca, înfigea de câte

trei ori furculița în fiecare dintre feliile de roşii, care parcă îi cădeau înadins din furculiță.

Ionatan îl privi şi văzu că era ruşinat şi agitat, şi simți o vagă compasiune. Îi zâmbi spunându-i calm:

— Mănâncă liniştit. Ăştia doi se grăbesc pentru că nu şi-au câştigat încă nici măcar sarea din salată. Dar noi ne-am terminat treaba cu tractorul, şi acum avem timp berechet. Mănâncă în linişte, nu te grăbi.

Afară, apa cenuşie continua să curgă peste straturile şi iarba inundate deja: nu cu forță, nu în jeturi sălbatice, mai degrabă ca un fel de bătaie continuă, opacă şi perseverentă ca o nebunie înghețată.

Spre seară, nopțile de iarnă încep devreme şi se aştern repede, aproape fără a fi precedate de amurg, Azaria bătu la uşa apartamentului unde locuiau Rimona şi Ionatan. Venise bărbierit şi spălat, cu bucla bretonului aranjată şi udată cu apă, ținând chitara în mână. La intrare, îşi ceru o mie de scuze că apăruse fără să fi fost invitat: citise undeva că în kibbutz nu se ținea cont, şi pe bună dreptate, de toate aceste maniere. În orice caz, secretarul kibbutzului, tatăl lui Ionatan, îi propusese chiar de aseară să vină aici pentru a face cunoştință. În camera lui, adică acolo unde a fost cazat, în baraca-frizerie, becul e atât de slab, că nu poate citi nici măcar ziarul sau o carte şi nici nu se poate dedica scrisului. Dincolo de despărțitura din lemn se plimbă fără întrerupere, de la un perete la altul, un om ciudat; judecând după paşi, Azaria ajunsese la concluzia că era un om bătut de soartă, care mormăia tot felul de fragmente de versete şi melodii într-o ebraică-neebraică. Azaria se gândise să-i bată la uşă şi să vadă dacă îl poate ajuta cu ceva; după principiile lui, e întotdeauna gata să sară în ajutor, dar s-a hotărât să nu facă asta înainte de a se sfătui cu prietenul lui, Ionatan. Deocamdată, camera lui Azaria e plină de umbre, şi nu

poate nega că lucrul acesta îl întristează. Aşa se face că s-a hotărât, până la urmă, să-şi încerce norocul şi să vină încoace. Da, mulţumesc, cu plăcere ar bea o cafea. Un vechi proverb rusesc spune cam aşa: Dacă stă singur omul, imediat i se alătură demonul. Nu e traducerea exactă a proverbului, dar, în orice caz, a reuşit să salveze rima. Chiar nu deranjează? Promite să nu-i bată la cap, n-o să stea mult. A adus şi chitara, s-a gândit că poate Ionatan şi tovarăşa lui iubesc muzica, şi atunci i-ar face plăcere să cânte două-trei melodii simple, iar dacă ambianţa va fi potrivită, vor putea cânta puţin toţi trei, împreună. Ce plăcută i se pare camera lui Ionatan şi a tovarăşei lui – spune tovarăşă, nu nevastă sau soţie, pentru că a auzit aseară de la tovarăşul Iolek că acesta e termenul obişnuit în kibbutz, aşa e şi frumos după părerea lui. Mobila e simplă şi comodă, fără împopoţonări inutile, şi e aranjată cu gust. Iar căldura e atât de plăcută unei inimi obosite: ei trebuie să ştie că inima lui e obosită de singurătate. El, cum să spună asta, nu are prieteni. Nici măcar un singur prieten. În toată lumea. Şi doar el e de vină: până acum n-a ştiut şi nici n-a vrut să ştie cum se obţin prietenii. Dar de acum înainte, cu toate cărţile pe masă, cum se spune, de acum începe o pagină nouă în viaţa lui. Scuze că vorbeşte mult: Ionatan şi tovarăşa lui ar putea crede că e foarte vorbăreţ, dar nu ar fi decât o impresie negativă greşită: prin natura lui, el e de fapt tăcut şi foarte interiorizat. Însă din momentul în care a călcat pe pământul kibbutzului, simte că se găseşte printre fraţi spirituali, iar inima i se deschide. În orice loc din lume există un abis între un suflet şi altul, pe când aici – căldură, delicateţe sufletească şi frăţie... Uite, are în buzunar buletinul de identitate. Nu l-a scos ca să se identifice în faţa lor, ci pentru că printre foile lui a rămas încă din iarna trecută o ciclamă uscată. Floarea asta ar vrea să o

dăruiască tovarăşei lui Ionatan, prietenul lui. Poftim. Să nu fie refuzat. Că nu e decât un mic simbol.

Rimona puse în priză fierbătorul electric. Ionatan aşează pe masă laptele, într-un mic vas cu ornamentaţii de Bokhara, şi o farfurie cu fursecuri. Rimona aduse câteva portocale. Camera era liniştită. Învăluită într-o lumină dulce, venită de la lustra de perete, o lumină filtrată de abajurul cafeniu, dar şi lumina flăcării albastre din sobă. Tia se apropie uşor de oaspete, îi atinse genunchiul cu botul, îl adulmecă, suspină şi, abia târându-se, se întinse sub canapea. Nu i se mai vedea decât vârful păros al cozii lovind încetişor covorul. Un covoraş lung, cenuşiu era întins pe jos, sub măsuţa de cafea. Pe rafturi erau patru rânduri egale de cărţi frumos aranjate. Perdele grele, cafenii ascundeau fereastra şi uşa care dădea spre balcon. În toată camera domnea liniştea. Nuanţele tapiseriei canapelei şi a fotoliilor erau asortate şi calde. Chiar şi unicul tablou din cameră era liniştitor: o pasăre de culoare închisă se odihnea pe un zid de cărămizi roşii, iar ceaţa care umbrea întregul peisaj străpuns fără ruşine de o rază oblică de lumină, ca o suliţă de aur, suflând o aură orbitoare, şocantă pe una dintre cărămizile din capătul gardului, în partea de jos a tabloului, departe de pasărea obosită al cărei cioc, descoperise Azaria privind pictura mai de aproape, era întredeschis, ca şi cum ar fi fost însetată, în timp ce ochii îi erau închişi.

Fierbătorul electric începu să fluiere. Apa se încălzise, iar Rimona pregăti cafeaua şi o servi. Ionatan întrebă cât lapte să toarne în ceaşca oaspetelui. Azaria ceru permisiunea să bea cafeaua, dacă e posibil, fără nici o picătură de lapte. Afară se auzea vântul agitând coroanele ude ale copacilor, dar ploaia încetase deja de câteva ore.

Rimona auzise de la Ionatan despre repararea tractorului şi îi adresă lui Azaria câteva cuvinte de încurajare:

— Îți place, probabil, munca asta. Ionatan mi-a spus că ai lucrat foarte bine.

Azaria se ferea să întâlnească privirea ei, mărturisindu-i ce bucuros era că Ionatan devenise primul lui prieten din kibbutz. I se părea minunată simpatia liniştită pe care i-o arăta acesta. Se ştie doar că prima întâlnire într-un loc necunoscut e hotărâtoare pentru destine: oamenii, ca şi crestele munților, nu se apropie unii de alții decât când se cutremură pământul. Apropo, citise cândva un articol captivant despre femeile din kibbutz, nu era de acord cu ce se scria, ci ajunsese la o concluzie personală. Ce crede Rimona? În ce-l priveşte pe el, se teme că problema femeii în kibbutz e încă o problemă deschisă.

— Păcat, spuse Rimona, că s-a întâmplat să ajungi la noi în mijlocul iernii, nu la începutul verii. Iarna, orice lucru pare mai trist şi opac. Vara, straturile sunt înflorite, iarba înverzeşte, iar nopțile sunt mult mai scurte şi mai puțin întunecate, în timp ce zilele sunt lungi de tot şi pline, că fiecare zi pare uneori cât o săptămână întreagă, iar din balcon se poate vedea apusul de soare.

Ionatan spuse:

— Dar până la vară am fi angajat pe cineva la atelierul auto, şi atunci poate că nu te-ar fi primit la noi. Întâmplător, ai ajuns exact la timp. Şi, întâmplător, ai şi un al şaselea simț în privința maşinilor, pe când eu, ca un tâmpit, stau şi mă tot uit de trei zile şi văd că motorul e înecat, fără să înțeleg că, de fapt, asta-i toată problema. Întâmplător, ai venit la momentul potrivit.

— Iar eu, spuse Azaria Ghitlin, dacă-mi permiteți să-mi exprim un punct de vedere complet diferit, personal nu cred în întâmplări şi hazard. În spatele oricărei întâmplări sunt forțe constante, de a căror existență nu avem cunoştință. Cărăuşul cu toată forța înainte trage, vine destinul şi înapoi te-ntoarce. Uite, de exemplu: un om, un cetățean, să zicem

că îl cheamă Iosafat Cantor şi e profesor de matematică, neînsurat, filatelist şi face parte din comitetul de bloc, iese din casă pe seară, cu gândul de a se plimba zece minute în aer liber, şi iată un glonţ rătăcit, ieşit din revolverul unui, să zicem, detectiv particular care stătea pe balcon curăţându-şi şi ungându-şi arma, iar glonţul acesta îi zboară creierii lui Cantor. Eu vă pot spune fără nici o ezitare: toate ştiinţele naturii, ştiinţele sociale şi umane nu vor putea reconstrui succesiunea sutelor de evenimente acumulate, poate mii sau chiar zeci de mii de evenimente, care s-au unit între ele cu o precizie supremă pentru a produce o astfel de catastrofă. Prin urmare aici, în faţa noastră, a avut loc o coordonare nemaipomenită, până la fracţiune de secundă şi fracţiune de milimetru, coordonare la care au participat factori nenumăraţi ai timpului, ai spaţiului, întârzieri, voinţe, greşeli, circumstanţe, decizii, condiţii meteorologice, optice, balistice, rutină, educaţie, genetică, dorinţe mici sau mari, defecţiuni, obiceiuri, lungimea buletinului de ştiri, parcursul şi ora programată a autobuzului care trece, saltul unei pisici dintre lăzile de gunoi, un copil care şi-a supărat mama pe o alee alăturată etc., etc. La nesfârşit. Iar fiecare dintre aceste evenimente are la bază un lanţ de cauze care se ramifică şi ele din alte cauze. Ar fi de ajuns ca unul, numai unul dintre milioanele de factori să devieze doar cât un fir de păr, cum se spune, de la sistemul perfect de coordonare, şi atunci glonţul ar zbura pe lângă nasul eroului nostru, Iosafat Cantor, sau prin mâneca lui, sau prin părul lui, sau poate ar zbura creierii altui individ: mie, de exemplu, sau unuia dintre voi doi, ferească Dumnezeu. Sau ar sparge doar vreo fereastră şi atât. Şi fiecare dintre aceste posibilităţi, al căror număr e astronomic, ar fi participat la o serie nouă de evenimente, producând alte rezultate, complet diferite, la capătul cărora, cum se spune, cine ştie ce s-o mai afla. Dar noi, cu inteligenţa noastră

grozavă, ce facem? Din ignoranță și uimire și frică sau poate doar din lene sau aroganță, spunem: A fost doar o întâmplare tristă. Și, cu o astfel de minciună, prostească și grosolană, scoatem întreaga problemă, cum se spune, de pe ordinea de zi. De mult nu am mai băut o cafea atât de tare și înviorătoare, și dacă am cam exagerat cu vorbăria, poate că unul dintre motive e chiar cafeaua. În afară de asta, de vreo câțiva ani tac aproape tot timpul, pentru că nu am avut cu cine vorbi. Profesorul de religie de la care am pornit și am construit teoria de mai devreme nu există și nici n-a existat. Dar inima, cum se spune, inima totuși se umple de triste țe la moartea unui om cinstit și devotat, care poate nu ne-a impresionat la orele lui, dar nici nu a făcut vreun rău în viața sa, nici societății, nici statului, nici altcuiva. Fursecurile sunt de-a dreptul minunate. Singură le-ai făcut, tovarășa Rimona?

Rimona răspunse:

— Sunt doar biscuiți.

Ionatan spuse:

— De dimineață am observat că se entuziasmează ușor, din orice.

Rimona zise:

— Îmi pare rău de profesorul din povestea ta.

Azaria spuse:

— Ionatan are ochi ageri, cum se spune. Într-adevăr, nu vă pot ascunde faptul că mă entuziasmez repede și mă las ușor impresionat. Dar mă și răzgândesc des și plătesc scump pripeala asta. Oamenii își pot crea o impresie falsă despre mine. Dar de data asta nu mă răzgândesc: fursecuri dulci ca astea doar bona mea îmi făcea când eram mic. N-am să vă obosesc cu povestea despre bona pe care am avut-o, dar când vor veni copiii voștri, am să le povestesc iar și iar și o să vedeți ce mult le place copiilor de pretutindeni să mă asculte. N-o să-mi mai dea voie să plec de aici până

târziu. Copiii mici țin mult la mine. Există o legendă veche despre un negustor ambulant evreu care a ajuns într-un sat plin de ucigaşi de evrei, şi cu farmecul fluierului lui le-a atras toți copiii la râu, înecându-i. Copiii mici vin după mine prin foc şi prin apă, fiindcă le spun poveşti încântătoare, dar şi poveşti fioroase.

— Întâmplător, spuse Ionatan cu vocea lui domoală, adormită, nu avem copii.

Azaria îşi ridică privirea şi văzu cum apare un zâmbet amar şi trist în jurul gurii Rimonei, fără a-i atinge însă buzele, iar un început de zâmbet îi luminează pentru o clipă ochii umbriți, cu gene lungi, după care se stinge. Ea spuse, fără să se uite la Azaria sau la Ionatan:

— Ştii, am avut o fetiță, dar am pierdut-o.

Şi după o clipă adăugă:

— Întâmplător sau nu, conform teoriei tale, nu ştiu. Dar vreau să aflu *de ce*.

După aceste cuvinte, iar s-a aşternut tăcerea. Ionatan se ridică de la locul lui. Luă ceştile goale de cafea şi se duse, slab şi înalt, să le aşeze în chiuvetă. Când Ionatan ieşi, Azaria ridică privirea, văzu pletele blonde ale Rimonei căzându-i pe spate şi pe umărul stâng mai mult decât pe celălalt, îi observă gâtul subțire ca o tulpină, liniile frunții şi ale obrajilor. I se părea frumoasă, dar şi Ionatan i se părea frumos, şi îi plăcea de amândoi, parcă din adâncul sufletului, îi şi invidia puțin, şi avu o strângere de inimă pentru că vorbise despre copii față de ei, precis îi făcuse să sufere, se ruşină şi se simți dezgustat de sine însuşi când se surprinse aproape bucuros la auzul faptului că nu au copii. Trebuie să-i înveselesc acum şi mereu, se gândi, trebuie să mă apropii de ei până când nu vor mai putea trăi fără mine. Ce dureroasă era frumusețea palidă a Rimonei, frumusețea ei creştinească, niciodată n-am s-o las să descopere cât de josnic sunt şi cât de infam.

Azaria Ghitlin începu să spere vag că fata aceasta va avea ocazia să-l rănească, să-l jignească, să-l nedreptățească grav, şi atunci va trebui să-l împace cu toată delicatețea de care e capabilă. Nu-şi imagina în ce mod s-ar fi putut întâmpla una ca asta.

Ionatan se întoarse în cameră, iar Azaria îşi coborî din nou privirea. Ionatan ridică volumul *Vrăjitori şi leacuri magice* care rămăsese deschis, cu coperțile în sus, pe marginea canapelei. Îl puse la loc, pe raftul din mijloc.

— Se poate fuma aici? întrebă Azaria politicos.

Ionatan întinse spre el pachetul cel scump de țigări americane, pe care Azaria însuşi i-l făcuse cadou la prânz, la sfârşitul zilei lor de lucru la garaj.

Azaria spuse:

— În Antichitate, în Grecia au existat filozofi care credeau că sufletul şi trupul sunt asemenea unui marinar cu vaporul lui. Imaginea asta minunată trebuie respinsă, cum se spune, total. Există un grec, filozof şi el, care a scris cândva că sufletul se găseşte în trup ca păianjenul prins în pânza lui, şi, după umila mea părere, imaginea asta e mult mai convingătoare. Eu, cu intuiția pe care mi-am cultivat-o în anii de rătăcire şi suferință, am descoperit acum vreun sfert de oră că vă place şahul. Şi dacă îmi dați voie să ghicesc, tu eşti cel pasionat, şi nu tovarăşa ta.

Ionatan deschise cutia şi aranjă piesele, în timp ce Azaria mormăi câteva cuvinte de laudă personală. Se corectă imediat şi se scuză, exprimându-şi rezervele: nu omul cel mai iute din Grecia e câştigătorul Jocurilor Olimpice, a spus un mare filozof, ci omul cel mai iute dintre aceia care s-au înscris la concurs.

Între timp, Rimona îşi adusese trusa de brodat şi se aşează lângă aparatul de radio, ținând cutia pe genunchi, închisă. Cufundată în sine şi tăcută, opacă şi concentrată, ascultând în linişte, adâncită în propria concentrare, ca şi cum de

undeva de departe s-ar anunța ce va fi mâine şi în zilele următoare, ca şi cum ştirea asta nu ar conține nici durere, nici bucurie şi nici surpriză.

Ionatan Lifshitz şi Azaria Ghitlin fumau şi jucau fără să-şi vorbească. Ionatan avea lacrimi în ochi, dar nu şi le ştergea şi nici nu voia să se justifice sau să-i explice oaspetelui că sunt provocate de alergie, pentru că Rimona nu aruncase încă crenguțele de pin din vază: nu găsise alte flori în toată curtea!

După şase sau şapte mişcări, Azaria făcu o greşeală grosolană. Zâmbi larg, declarând că jocul a luat sfârşit aproape înainte de a începe, dar că nu fusese decât o încercare, o tatonare.

Ionatan propuse să o ia din nou de la capăt.

Dar Azaria refuză aproape jignit, dând vina pe tunetele care se auzeau afară şi care îl împiedicau să se concentreze şi, parcă supărat, dar politicos totuşi, ceru să continue jocul început, până la sfârşitul amar: cine nu a fost umilit cu o înfrângere, nu ştie cât de dulce poate fi gustul victoriei. În clipa în care a rostit aceste cuvinte, Rimona şi-a luat în mână trusa de brodat, uitându-se la tânărul oaspete. Remarcă nenumăratele riduri fine care dansau nelinişte în jurul ochilor lui. Şi pleoapele care i se zbăteau fără încetare, cu groază, pentru că observase privirea ei. Oaspetele înfulecase singur toate fursecurile de pe farfuria mare din fața lui, având grijă să lase un ultim supraviețuitor, de politețe, pe care îl luase şi îl pusese la loc – se trezise ducându-l distrat la gură, dar, în ultima clipă, îngrozit de propria neruşinare, se cutremură, punându-l cu grijă la loc pe farfurie. Rimona îşi deschise cutia şi începu să brodeze. Spuse:

— Individul despre care spuneai că a fost omorât de un glonț. A murit pe loc, adică fără să sufere. Îmi aduc aminte: Iosafat se numea.

— Sigur, spuse Azaria, înviorat, mă tem că nu am reuşit decât să fiu ridicol. Spun mereu exact ceea ce nu ar trebui.

— E rândul tău, zise Ionatan.

Azaria împinse deodată, cu energie, pionul care-i mai rămăsese, pe diagonală, aproape dintr-un colţ în altul.

— Nu-i rău, spuse Ionatan.

— Atenţie, exultă Azaria, ăsta-i doar începutul.

Şi într-adevăr, după câteva mişcări şi riscând exagerat, sacrificând un cal şi doi pioni, părea că oaspetele era salvat din situaţia care li se păruse fără speranţă mai devreme, şi chiar ameninţă regele lui Ionatan Lifshitz.

— Aţi văzut? întrebă îmbătat de victorie, dar imediat, ca şi cum inspiraţia l-ar fi părăsit, pierdu prosteşte încă un pion şi îi dădu lui Ionatan posibilitatea să se întoarcă la poziţia de atac. Ionatan juca cu răbdare, cu viclenie, foarte precis şi calculat. Azaria pierdu iar cu brio tot ce câştigase, pentru că după fiecare reuşită se umfla în pene sau îşi pierdea răbdarea şi făcea greşeli de care şi un începător s-ar fi ruşinat.

Rimona puse broderia jos şi se ridică să deschidă o fereastră ca să iasă fumul de ţigară. Tia se ridică şi ea, îşi curbă spinarea şi se aşeză lângă masă, cu botul larg deschis şi cu limba ei roz atârnând, respirând des şi scurt, fără a-şi lua ochii de la stăpâni. Îşi ciuli urechile aplecându-le înainte, ca şi cum s-ar fi străduit să nu piardă nici un sunet. Avea aerul unei şcolăriţe isteţe şi ordonate, care face tot posibilul să se concentreze şi să lase o impresie bună. Azaria izbucni într-un hohot de râs precipitat:

— Cu timpul, am să-l învăţ pe câinele vostru să joace şah. Sunt câini care învaţă lucruri uimitoare, când eram în lagărul de tranzit am învăţat capra unui yemenit să danseze pe *Hava Naghila*[13].

---

[13] Cântec popular ebraic.

Rimona închise fereastra, îşi reluă locul pe canapea şi spuse, ca şi cum şi-ar fi continuat gândurile cu voce tare, că trebuie să fie tare trist să-şi petreacă ore întregi în baraca-frizerie. În dulapul de jos avea un fierbător electric mic pe care nu-l folosea aproape niciodată şi i-l putea împrumuta lui Azaria. O să-i dea şi cafea şi zahăr înainte de a pleca, şi câteva fursecuri, că tot i-au plăcut atât de mult.

— Şah, spuse Azaria cu o voce rece şi dură.

— De ce? se miră Ionatan. Nu vezi că pot muta încoace sau încolo? Şi dincolo.

— Întețesc presiunea, explică Azaria râzând nervos şi adăugă: Mulțumesc, Rimona. Dar tocmai acum, când eşti generoasă şi prietenoasă cu mine, aş putea oare să-l jignesc pe Ionatan şi să-i dau, cum se spune, lovitura de grație?

— Rândul tău, zise Ionatan.

— Propun, în semn de prietenie, să încheiem acum jocul, cât încă suntem la egalitate.

— O clipă, spuse Ionatan, poate vezi mai întâi ce se întâmplă cu tura ta. Ai intrat în belea.

— Eu, spuse Azaria pe ton cântat, mi-am pierdut încă de acum zece minute interesul pentru jocul ăsta banal, care se repetă şi, scuză-mă că-ți spun, mai e şi plicticos.

— Ai pierdut, spuse Ionatan.

— Aşa să fie, zise Azaria străduindu-se să-şi ia un aer de bunăvoință comică.

— Iar eu, spuse Ionatan, am câştigat.

— Bine, răspunse Azaria, vă rog frumos, am ajuns aici ieri. Şi să ştiți că nu am dormit toată noaptea de gânduri şi emoție.

— Uite, spuse Rimona, apa fierbe din nou.

Au băut iar. Azaria devoră încă o farfurie plină cu biscuiți. Şi se hotărî să-şi țină prima promisiune, deşi nici Rimona, nici Ionatan nu întrebau nimic şi poate nici măcar nu-şi aminteau: scoase chitara cea jerpelită din cutia uzată, se

îndepărtă de masă, de Ionatan şi de Rimona, şi se instală pe un taburet maro, lângă uşa balconului. Tia îl însoţi, adulmecându-i din nou pantofii. Interpretă două-trei melodii simple, cunoscute, şi din când în când se acompanie fredonând cu voce scăzută. Dintr-odată se răzgândi, se chirci pe taburet şi începu să cânte ceva ce nici Rimona, nici Ionatan nu cunoşteau. Era o melodie melancolică şi monotonă.

Rimona spuse:

— E o melodie tristă.

Azaria se sperie:

— Nu vă place? Pot să cânt altceva. Numai să-mi spuneţi ce.

Rimona zise:

— Asta a fost frumoasă.

Ionatan, cu un aer meditativ, adună încet piesele rămase pe tabla de şah din faţa lui, aranjă toţi supravieţuitorii, albi şi negri, pe două rânduri paralele pe masă, adăugând:

— E bine. Nu mă pricep la muzică, dar am văzut că ai interpretat piesa asta cu o atenţie specială, ca şi cum te-ai fi temut să nu exagerezi şi să rupi corzile. În timp ce cântai, mi-am adus aminte cum de dimineaţă ai observat într-o clipă că motorul tractorului era de fapt înecat. Dacă vrei, am să-i vorbesc despre tine lui Shrulik, responsabilul cu activităţile muzicale. Dar acum, poate ar fi mai bine să mergem la cină.

Azaria spuse:

— Şi tatăl tău, tovarăşul Iolek, a vorbit ieri despre acest Shrulik. Şi mai interesant e că, atunci când am intrat la el, m-a luat, din greşeală, drept Shrulik. Nu există şi nici nu pot exista, după părerea mea, întâmplări. Totul e bine ordonat.

Înainte de a porni spre sala de mese, Rimona i-a dat lui Azaria Ghitlin firebătorul electric şi o pungă de zahăr, o cutie de cafea şi un pachet de biscuiți. Ionatan caută într-un sertar şi găsi un bec nou, pentru ca Azaria să-l schimbe pe cel slab din baraca lui. Dar era de ajuns o singură privire să-ți dai seama că becul pe care-l găsise nu era mai puternic decât cel din baracă.

La cină, în sala de mese, Azaria reîncepu să le țină gazdelor lui prelegeri despre situația internațională. Argumentele lui complicate îl conduseră la concluzia logică: în curând va izbucni un mare război între Israel şi Siria. Toate provocările aproape zilnice ale sirienilor nu sunt decât nişte curse: dacă Eshkol se va enerva şi va lua hotărârea să atace crestele Golan, Huran şi Bashan, în drum spre Jabal-Druz, vom fi prinşi în cursă şi, cu mâinile noastre, le vom oferi ruşilor un pretext minunat să-şi trimită armata aici şi să ne înfrângă. În legătură cu acest fapt trebuie să i se atragă atenția lui Eshkol. Ne-au pus în față o momeală, spuse Azaria, să începem să-l urmărim pe Mahmud până la capătul aleii unde, după colț, se va năpusti asupra noastră Ivan, care se ascunde acolo cu toporul în mână. După părerea lui Azaria, ar trebui formulat un fel de memorandum în legătură cu subiectul acesta şi dat tovarăşului Iolek Lifshitz; tovarăşul Lifshitz va putea hotărî singur dacă transmite documentul prim-ministrului sau nu ține cont de pericole, aşa cum fac toți.

Acest discurs i se păru lui Ionatan inacceptabil şi chiar obositor, aşa încât muşcă în tăcere din pâine şi înfulecă un bol mare de salată şi o porție dublă de omletă. Rimona ascultă însă fiecare cuvânt şi chiar întrebă ce-ar face Azaria acum, ca să evite o nenorocire. La care Azaria se aprinse şi mai mult, uitând complet de legumele pe care Rimona i le pusese în farfurie, şi într-o clipă imaginä o stratagemă sofisticată, făcând marile puteri să se arunce una asupra

celeilalte, în timp ce noi ne ţinem în tăcere la distanţă de încăierare şi ieşim cu bine din toată povestea, ba chiar cu un câştig consistent.

Eitan R. se opri o clipă lângă masa lor şi-i spuse lui Azaria râzând:

— Ei, văd că nu te-ai rătăcit totuşi. Eu locuiesc în ultima cameră de lângă piscină şi dacă, întâmplător, ai să găseşti dreptatea – vino imediat să mă anunţi, s-o putem omorî în faşă.

Şi Hava, mama lui Ionatan, le făcu semn cu mâna de departe. Shimon cel mic, de la staul, veni să se aşeze lângă ei, cu ceaşca în mână, întrebând dacă Ionatan ar fi de acord să i-l împrumute o zi, două pe băiatul cel nou, să facă şi la grajduri câteva minuni.

Ionatan fuma o ţigară americană şi îi oferi şi lui Azaria.

Ieşind din sala de mese, Rimona îl invită pe Azaria, atingându-i aproape imperceptibil cotul, să mai vină la ei şi în alte seri, să stea de vorbă, să cânte, să joace şah.

După care se despărţiră şi o luară pe drumuri diferite.

În drum spre baraca lui, Azaria se gândi la tabloul atârnat pe perete în camera lui Ionatan şi a Rimonei: pasăre întunecată, însetată, pe un zid de cărămidă, umbră şi ceaţă, o rază de soare ca o baionetă traversând imaginea pe diagonală, arzând ca o rană pe una dintre cărămizile din partea de jos a tabloului. Sunt invitat şi în altă zi, să cânt şi să stăm de vorbă şi să jucăm şah. Ea va trebui să mă îmbune cum va şti mai bine, să o iert. A avut o fetiţă care a murit, şi acum nu i-a mai rămas nimic.

Înainte de-a o apuca spre apartamentul lui Anat şi Udi, să verifice facturile transporturilor, Ionatan îi spuse Rimonei:

— E mare palavragiu, un trişor şi un exaltat, arogant, dar şi linguşitor, şi uite cum, cu toate astea, reuşeşte până la urmă să trezească un fel de simpatie. Mă duc acum să

vorbesc cu Udi despre transporturile de fructe. Nu vin târziu.

Noaptea era opacă. Nu ploua, dar aerul era rece şi încărcat până la saturaţie, iar vântul nu înceta să bată. Ce caraghios, îşi spuse Rimona, zâmbind pentru sine în întuneric.

Zilele următoare, Azaria Ghitlin repară diverse unelte agricole, unele utile, altele nu.

Verva lui întrecea orice limită. Ungea cu ulei, repara, lega, desfăcea în bucăţi şi reasambla, schimba bateriile descărcate, strângea curelele de cauciuc şi lustruia. Pentru toate eforturile astea Rimona îl săruta pe bărbie noaptea în vis. A mai avut şi iniţiativa plină de entuziasm de a curăţa şi aranja şopronul lăsat în paragină: puse în ordine logică uneltele, instală un tablou lat, din lemn, pe care agăţă, după mărime, şurubelniţele, cheile şi cleştii. Pe fiecare raft şi sertar lipi etichete lămuritoare. Curăţă cu detergenţi puternici podeaua de beton murdară. Îl puse pe Ionatan Lifshitz să se caţăre şi să arunce cuiburile păsărelelor şi să mături pânzele de păianjen dintre grinzi şi acoperişul de tablă. Pregăti un fel de catalog cu piesele de schimb. Sortă tot ce era în inventar. La sfârşit îi veni ideea să taie din interiorul uneia dintre revistele colorate săptămânale fotografia-portret a ministrului protecţiei sociale, agăţând-o pe zidul garajului. Din dimineaţa aceea, doctorul Burg începu să supravegheze de sus activitatea lui Ionatan şi a lui Azaria, cu faţa lui rotundă, pe care se citea o expresie de bunătate, şi cu o privire plină de plăcere satisfăcută.

În fiecare dimineaţă, Azaria venea devreme şi îl aştepta pe Ionatan să-i deschidă garajul. Purta haine de lucru albastru-închis, noi, puţin cam largi pentru el. Iar când ajungea şi Ionatan, adormit şi morocănos şi uneori lăcrimând din cauza alergiei, Azaria se străduia să-l

înveselească şi să-l binedispună cu o poveste din biografia jucătorilor de şah geniali şi faimoşi din generaţiile trecute, Aliohin, Capablanca, Lasker, uriaşii pe lângă care Mihail Botvinnik şi Tigras Petrosian nu sunt decât nişte înapoiaţi, cum se spune, pe care e păcat să ne irosim cuvintele. Azaria îşi culegea toate informaţiile din revistele pe care chiar Ionatan i le împrumuta şi pe care Azaria le studia până la cel mai mic amănunt, noaptea, în pat.

Într-o seară, Azaria îi vizită pe Iolek şi Hava. De la opt seara şi până aproape de miezul nopţii, îi copleşi cu ideile lui privind ciclicitatea destinului poporului lui Israel, distrugerea, salvarea, şi iar distrugerea. Despre toate astea avea propria teorie originală, dar găsea de cuviinţă să citeze şi din articole vechi, scrise de Iolek Lifshitz însuşi, pe care Azaria le culesese din diverse numere ale revistei lunare a Partidului, găsite la casa de cultură. Şi în legătură cu statutul individului în cadrul societăţii kibbutzului, Azaria Ghitlin dezvoltă o teorie personală, pe care o expuse cu elan în faţa gazdelor. Îşi etală puţinele cunoştinţe cu înverşunare şi înflăcărare, şi cu toate acestea reuşi să formuleze din când în când câte o frază originală şi chiar aproape uimitoare. După ce plecă, Iolek îi spuse Havei:

— Ascultă-mă pe mine, Hava, în chestiunile astea nu greşesc decât foarte rar, şi îţi spun cu siguranţă că băiatul ăsta e sclipitor. Cu ajutorul unei fete de treabă, poate va ieşi ceva din el.

Iar Hava spuse:

— Mie mi se pare ciudat şi foarte trist. După părerea mea, nu se va termina cu bine. Tu şi descoperirile tale.

Azaria pierduse cele două pachete de ţigări americane pe care le adusese cu el, să le ofere eventualilor prieteni din kibbutz; aterizase într-o seară în camera lui Eitan R., ultima de lângă piscină, se prezentă din nou în faţa lui şi a celor

două fete care locuiau în aceeaşi cameră cu el de la începutul iernii, vorbi despre citrice, susținând că grepfrutul nu e prin natura lui decât o corcitură între portocală şi lămâie, propuse să pună pariu, le luă ca martore pe cele două fete cărora le ceru să dea sentința, acceptă necondiționat părerea lor şi puse pe masă cele două pachete de țigări. Înainte de a ieşi, promise că următoarea dată când va veni va aduce cu el volumul din *Encyclopedia Britannica,* în care scria negru pe alb că există un soi de citrice – deşi poate nu tocmai grepfrut – care e o corcitură între două soiuri diferite: poate clementina sau mandarina. Şi de acolo plecă spre casa lui Shrulik, muzicantul. Cântă vreo zece minute la chitară. Febril, pus pe râs tot timpul, clipind des, ca o pisicuță care imploră să fie mângâiată. Fu primit, totuşi, pentru o perioadă de probă, în cvintetul kibbutzului.

Între o ploaie şi alta, Azaria căută până găsi locuința fetelor responsabile cu educația. Se prezentă drept muzician şi mecanic însărcinat cu misiunea de a stopa degradarea garajului, drept prieten personal al secretarului kibbutzului, al lui Ionatan, fiul lui, şi al tovarăşului Eitan R. Fetele s-au strâns în jurul său, dorind să vadă cu ochii lor dacă putea readuce la viață un aparat de radio stricat. Azaria acceptă, cerând în schimb linişte deplină. Ținu o scurtă prelegere despre telecinetică şi despre misterele supunerii obiectelor neînsuflețite prin puterea de radiație a voinței umane, iar fetele, încet-încet, se opriră din râs şi începură să se minuneze, moment în care Azaria izbucni dintr-odată într-un hohot potolit, recunoscând că le păcălise şi că nu putea să repare radioul cu puterea undelor voinței, dar poate că o va face într-o noapte cu lună plină. În schimb, ceru şi primi un pachet de cărți de jos, şi le impresionă pe toate cu câteva scamatorii. Rămase la ele până târziu, fu servit cu cafea, îl descrise într-un potop de cuvinte pe dumnezeul filozofului Spinoza, producând un amestec de curiozitate şi zeflemea şi

puțină încurajare, pe care o îmbrățișă cu toată puterea, exagerând-o când îi povesti totul lui Ionatan Lifshitz la garaj, a doua zi dimineață.

Joi îşi făcu din nou apariția la Rimona şi Ionatan, aducând înapoi o parte din zahărul şi cafeaua primite de la ei, spunând că îşi făcuse, între timp, aprovizionarea de la magazia kibbutzului, conform ordinului secretarului. Îi oferi Rimonei un abajur împletit din răchită, făcut de mâna lui, pentru veioza de pe masă. E doar un cadou simbolic, spuse.

În noaptea de sâmbătă, îşi făcu apariția un lector trimis de comitetul executiv al sindicatului, care ținu o cuvântare în sala de mese despre destinul amar al evreilor din Rusia sovietică. Oratorul purta în geantă o mulțime de scrisori vechi, roase la colțuri, care ajunseseră la el pe tot felul de căi dindărătul Cortinei de Fier. Din scrisorile acelea citi pentru public – numai bătrânii kibbutzului erau acolo, tinerii găsindu-şi alte ocupații – câteva pasaje înduioşătoare. Shrulik, muzicantul, povesti că tânărul cel nou stătuse lângă el şi plânsese în timpul lecturii. Apoi Azaria îşi veni în fire şi puse o întrebare oratorului, dar nu se mulțumi cu răspunsul, ci puse o nouă întrebare şi chiar începu să-l contrazică. Numai cine nu a văzut cu ochii lui putea să pună la îndoială povestea lui Shrulik, muzicantul.

Oricum, Azaria Ghitlin părea un om ciudat pentru majoritatea tovarăşilor şi tovarăşelor care îl întâlneau sau care auziseră despre el de la cei care îl cunoscuseră deja. Spinoza lui Iolek, aşa îl numeau pe la spate, iar tinerii de la cultură îl porecliseră Cimpanoza. Cât despre Eitan R., îi amuza pe toți imitând manierele şi accentul lui Azaria stând în noroi până la genunchi, cu şuvoaie de apă curgând din el şi ținând discursuri despre dreptatea ce doar în kibbutz mai poate fi găsită astăzi şi cerând o întâlnire urgentă cu „şeful”. Cu toate astea, a încuviințat ridicând din umeri când Shimon cel mic a zis că băiatul era în stare să vorbească ore

întregi despre politică în aceeaşi manieră în care ar fi spus o poveste cu detectivi sau ştiinţifico-fantastică şi nu se plictisea niciodată să-l asculte, cu condiţia să aibă destul de mult timp la dispoziţie.

În afară de curiozitatea potolită şi câte o remarcă sarcastică trecătoare, nimeni dintre noi nu i-ar fi făcut vreun rău lui Azaria Ghitlin: doar nu putem fi toţi la fel. Unii sunt aşa, alţii altfel. Dacă îşi face apariţia printre noi un tânăr ciudat, pasionat de filozofie, vorbăreţ şi amărât, ce rău ne poate face? Harnic, devotat muncii, unii spun chiar că se pricepe la mecanică. Pe scurt, oamenii sunt de toate felurile. Pe lângă asta, se vede imediat că a trecut prin încercări grele. Mai sunt în kibbutz la noi şi alţii, supravieţuitori ai lagărelor de concentrare, care au trecut prin nenorociri de tot felul şi au devenit dificili. Tânărul cel nou nu era dificil. Ne-am obişnuit cu prezenţa lui. Uneori, la câte o şedinţă sau alta a vreuneia dintre comisii, în timpul cine ştie cărei discuţii, râdeam de Iolek spunându-i: Ascultă, Iolek, începi să vorbeşti ca Spinoza al tău.

Atenţia generală nu era însă îndreptată nici spre Azaria Ghitlin, nici spre ştirile din presă, ci spre inundaţiile din zonele de câmpie, cauzate de ploile abundente. Cerealele de iarnă erau în mare pericol, pentru că puteau să putrezească din cauza umezelii. Speram cu toţii ca ploile să înceteze curând.

Ionatan se cufundase din nou în tăcerea lui.

Nici Rimona nu amintea de conversaţia lor. Ţinea în mână un volum micuţ, scris în engleză, o carte indiană despre profunzimea chinurilor şi înălţarea spirituală. O împrumutase de la Azaria, iar pe marginile foilor erau însemnările pe care le făcuse pentru ea cu scrisul lui nelinişţit. Citea din ea seară de seară. Iar focul ardea în sobă cu flacără albastră, seară de seară, în timp ce radioul

cânta melodii liniştite. Între Rimona şi Ionatan se lăsase tăcerea.

5

Şi în țară era liniște. Câmpiile toate erau saturate de ploi, iar când soarele de iarnă se întrezărea între o ploaie şi alta, un abur firav se ridica din pământ. În zori, când tovarăşul Iolek urcă în primul autobuz pentru a merge la şedința conducerii Partidului, la Tel Aviv, văzu pinii spălați de ploaie stând nemişcați, şoptind în bătaia vântului şi împrăştiind în jurul lor parfumuri de pace şi liniște. De-a lungul drumului, peste tot vedea câmpii invadate de case albe, cu acoperiş de țiglă roşie. Localitățile şi cartierele fuseseră construite în linii drepte, cu casele aşezate la distanțe egale unele de altele, conform unui proiect bine gândit, ca în desenul unui copil isteț. Între case, oamenii întinseseră frânghii pentru rufe, construiseră şoproane şi magazii, înălțaseră garduri, plantaseră copaci şi arbuşti, iarbă, straturi cu legume şi flori ornamentale. E exact ce ne-am propus să facem în tinerețe, se gândea Iolek, doar că ambalam totul în mult prea multe învelişuri teoretice, de teamă să nu ne facem de râs unul față de celălalt: am venit să eliberăm țara din ghearele blestemului preistoric al deşertului, să-i îmblânzim peisajele şi să ne împăcăm cu ea, să ne fie țară-casă. Şi iată cum visele noastre au îmbrăcat forma coroanelor de copaci şi a acoperişurilor de țiglă. Inimă proastă, până când te vei ruşina de poezie. Ar fi trebuit să ne strângem toți, ca un singur om, în Sharon sau în Emek, în loc să facem şedință şi să discutăm, şi să pornim cu cântec, cor imens de pionieri bătrâni, ceea ce suntem de fapt, cu vocile noastre sparte, cu mutrele noastre ridate, cu umerii noştri gârboviți, şi dacă ne vom face de râs, nu-i nimic, să râdem şi noi din toată inima, şi, dacă vor curge lacrimi, iar nu-i nimic. Am spus şi am

făcut şi, iată, totul e în faţa ochilor noştri – atunci de unde răceala asta în inima mea bătrână?

Aseară a vorbit la radio prim-ministrul Eshkol şi le-a promis tuturor cetăţenilor că situaţia se va îmbunătăţi. A folosit viitorul, prevăzând ameliorare şi prosperitate, meditând amuzat la marile eforturi care nu au fost în zadar, ne-a îndemnat să nu fim nerăbdători, fără a minimaliza pericolele care încă ne ameninţă, a strecurat şi o undă de optimism, încheind cu vorbele lui Bialik[14]: „păstraţi-vă avântul”. După discurs, a urmat un program despre regiunea Taanah, în final difuzându-se cântece pionierești vechi, în ebraică, pe melodii ruseşti. Ploile grele, care începuseră să cadă în nord, au cuprins peste noapte întreaga ţară.

Dimineaţa ploaia a încetat, dar vântul rece continua să bată cu putere dinspre mare. În fiecare staţie urcau în autobuz oameni îmbrăcaţi în haine de lucru. Din când în când, se vedea o rază de soare străpungând norii groşi, clipă în care până şi cea mai ştearsă tuşă de lumină inunda coastele muntelui cu un verde intens şi crud, însufleţit parcă. Pe un gard nou, într-un cartier nou, stătea o pasăre udă. Ignorând-o, la picioarele ei se spăla o pisică, printre containerele de gunoi ale căror capace fuseseră luate de vânt. O mulţime de copii se îndreptau spre şcoală, cu ghiozdane din piele sintetică ieftină în spate. Un afiş albastru cu roşu promitea o petrecere de neuitat. Mijlocul anilor şaizeci, rezumă Iolek în gând, o iarnă lungă şi ploioasă între războaie, oamenii îşi pot umple plămânii cu aromele livezilor ude şi parfumul citricelor. Fiecare îşi vede

[14] Haim Nahman Bialik (1873-1934), poetul naţional, unul dintre pionierii poeziei ebraice moderne.

de treburile lui, iar eu am misiunea să mă bucur de ce este în jur şi să transmit mai departe bucuria mea. Inimă proastă, nu te lăsa doborâtă şi întristată, ci rămâi mereu în sărbătoare şi plină de bucurie.

Anul o mie nouă sute şaizeci şi cinci, o iarnă între războaie, toate coşmarurile despre suferinţele trecute şi rănile sufleteşti trebuie să se vindece, să lase loc bucuriei. Începem o pagină nouă. Plaja promisiunilor, cum spuneam când eram tineri.

Chiar şi vântul se mai domolise şi adia cu blândeţe dinspre apus spre răsărit, ca şi cum ar fi suflat să răcească o ceaşcă de ceai. Iolek întredeschise fereastra, pentru că fumul de ţigară umpluse autobuzul. Respiră aerul proaspăt şi îşi imploră din nou inima să nu se lase doborâtă. Gaash, Rishpon, Shefaim şi vechea localitate Ranana, toate aşezările acestea întinse de-a lungul drumului i se păreau argumentele finale şi definitive în discuţia purtată încă în gând cu adversarii din trecut.

Peste tot în jurul lui, ca şi cum fiecare secundă ar fi fost extrem de preţioasă, oamenii săpau cu înverşunare în solul nisipos al fâşiei aceleia de pământ, flancate de munţi stâncoşi. Cu maşini grele scoteau şi transportau grămezi de pământ şi turnau fundaţii de beton. Dădeau foc scaieţilor. Construiau drumuri care să lege o localitate nouă de alta. În fiecare dimineaţă, motoarele enorme porneau să niveleze colinele. În ateliere topeau fier şi-l turnau în forme. O mulţime de oameni circulau zilnic dintr-un loc în altul ca să cumpere, să vândă, să schimbe locul şi norocul, să ia pulsul comerţului, să tatoneze noi posibilităţi. Schimbă o casă pe alta fără încetare. Profită de momentul potrivit. Încearcă stratageme. Ratează câte o ocazie. Cu toţii citesc multe ziare în ebraică şi în limbi străine. Chiar şi şoferul autobuzului i se pare lui Iolek a fi un tânăr imigrant irakian trecut prin

multe. Toți refugiații ăştia disperați, se gândi Iolek, noi i-am adunat şi i-am adus din toate colțurile lumii, iar acum trebuie să găsim o soluție pentru a le inocula idealul şi a-l face să cânte înăuntrul lor. Numai să nu i se răcească inima obosită chiar acum, în zilele astea bune, la care a tânjit de-a lungul anilor grei. Vapoarele vin pline spre țară, se gândi Iolek, şi pleacă tot pline. Sate noi apar mereu la frontiere. Pământuri sunt defrişate. Bine a făcut Eshkol aseară, când a vorbit despre regiunea Taanah. Aici, în oraşele de pe coastă, terenurile trec din mână în mână. De vreme ce întreg statul Israel creşte şi se revarsă, de ce să nu crească şi inima lui obosită? Încă nu am spus ultimul cuvânt. Cu fraza asta am să-mi încep cuvântarea astăzi, la şedința conducerii Partidului. Fără a nega pericolele şi fără a ascunde greşelile grave, am să-i cer Partidului să-şi deschidă ochii, să privească în jur şi să se bucure o dată pentru totdeauna. Gata cu tristețea şi cu acuzațiile.

Dar, uneori, în nopțile acelea de iarnă vântul se dezlănțuie sălbatic prin văi şi prin râpe şi auzi dintr-odată, din camera ta, geamătul lui disperat, de parcă ar fi fost hăituit până aici din stepele înzăpezite ale Ucrainei, negăsindu-şi încă liniştea. Ploile se întețesc şi, din loc în loc, apa râurilor se revarsă, distrugând malurile şi terenurile joase în drumul lor spre marea cenuşie. Uneori, cu puțin înainte de răsăritul soarelui, un stol de avioane supersonice, ca o haită de câini furioşi în călduri, străpunge cu violență pânza joasă a cerului.

În autogara din Tel Aviv, Iolek fu martor la una din scenele acelea care încă ne bântuie şi ne distrug: un bărbat cu puternic accent unguresc, aflat pe peronul din dreptul autobuzelor ce făceau curse către Emek Israel, fusese prins în timp ce fura ceva, iar în clipa în care văzuse polițistul apropiindu-se de el, începuse să urle îngrozit, ca un taur

care adulmecă rugul: *Gevalt*, *gevalt*, evrei, fie-vă milă, *gevalt*.

Împotriva propriei voințe, Iolek își cumpără ziarul de seară și se așează să citească într-o cafenea mică, nu departe de autogară. Titlurile vorbeau despre comandanții armatelor din țările arabe care se întruniseră la Cairo și luaseră tot felul de hotărâri secrete. Discursul prim-ministrului era rezumat pe ultima pagină. Pe aceeași pagină se relata o încăierare generală între imigranții stabiliți la periferia localității Nes-Tziona. Iolek se gândi la această încăierare între bărbați care nu mai erau de acum tineri, slabi, miopi, cu ulcer de stomac și tensiune, o violență fără forță, dezlânată, lovituri slabe dublate de o isterie năvalnică. În orășelul Beit-Lid au fost nevoiți să lege cu frânghii groase doi cetățeni de vârstă mijlocie care se porniseră unul împotriva celuilalt cu toporul și lopata. Cel care își agita în aer lopata era un brutar din Bulgaria, iar adversarul cu toporul, giuvaiergiu din Tunisia. Se mai povestea în ziar despre un locuitor din regiunea Lahish care își părăsise casa și familia – două neveste și nouă copii, dintre care două perechi de gemeni, lăsând o scrisoare: avea de gând să găsească cele zece triburi pierdute. Încă nu i se dăduse de urmă. Iar un vrăjitor persan din satul Gheulim era acuzat că vindea amulete femeilor sterpe, le dădea să bea un fel de drog, iar când licoarea acționa asupra lor, făcea cu ele lucruri nepermise.

Iolek îi mulțumi chelneriței, plăti cafeaua și plecă la drum. Nu-i plăcea orașul Tel Aviv, dar i se părea minunat ca principiu. Aici se străduiseră să dea impresia de profunzime a timpului unor străzi nu mai vechi de o zi. Ici și colo instalaseră chiar și bănci verzi, de parcă am fi fost la Cracovia sau la Lodz. Se așează pentru câteva minute pe una dintre ele, fiindcă se simțea obosit, dar și pentru că ședințele conducerii Partidului nu începeau niciodată la ora

stabilită. Un trecător îl recunoscu, poate de la vreo şedinţă din trecut sau din vreo fotografie de ziar, făcută în perioada când Iolek era reprezentantul partidului său în guvern. Îi spuse lui Iolek bună dimineaţa şi chiar încercă, ezitând, să lege o conversaţie banală:

— Ei, tovarăşe Lifshitz, dumneata nu eşti îngrijorat în perioada asta?

— Îngrijorat, de ce? se miră Iolek.

— În general. De situaţie, cum se spune. Eşti de acord cu ce se întâmplă?

Iolek, înveselit şi ironic, răspunse, cum îi era obiceiul, cu o întrebare:

— Dar când le-a fost evreilor mai bine?

La care bătrânul interlocutor se scuză, replicând:

— Vreau să spun... da, adică da, numai să nu se termine rău.

Apoi se scuză şi îşi continuă drumul.

În pagina interioară a ziarului de seară, Iolek găsi o mică ştire despre o persoană pe care o cunoscuse vag, cu mulţi ani în urmă, un inginer venit printre primii, cu cel de-al treilea mare val de imigranţi sosiţi din Europa, undeva prin 1919-1923, Shaltiel Hapalti, născut în oraşul Novozyvkov. Hapalti ăsta pretindea că a izbutit să inventeze, în linii mari şi la nivel de principiu deocamdată, un fel de rachetă secretă imensă, capabilă să apere Israelul o dată pentru totdeauna împotriva oricărui atac extern. Cum toate scrisorile pe care le trimisese autorităţilor au rămas fără răspuns, într-o bună zi bătrânul îşi făcu apariţia cu un vechi revolver italienesc în mână la birourile Asociaţiei Keren Kayemet[15], unde, cuprins de furie, a rănit uşor o tânără dactilografă, fiind cât pe ce să se sinucidă în tipografia de la subsolul clădirii.

---

[15] Asociaţie care se ocupă cu dezvoltarea infrastructurii şi administrarea pământurilor în Israel.

O adunătură de oameni ciudați, îşi spuse Iolek, care se străduiesc să pară la fel, asta suntem noi. Să vorbească la fel. Să schimbe neîncetat vechile melodii cu altele mai noi. Îşi exprimă tot felul de speranțe, plângeri şi doruri, ca şi cum vorbăria asta din ce în ce mai dezlănțuită ar putea reduce la tăcere vocea aceea interioară, şoptită: de ce, de ce simte o astfel de răceală inima mea obosită?

Oamenii îşi cultivă cu multă grijă corespondența cu rudele îndepărtate, de dincolo de ocean. Agonisesc şi schimbă bani, legal sau ilegal. Îşi păstrează economiile în străinătate. Subsolurile clădirilor noi sunt amenajate cu scopul de a putea fi folosite pe post de adăposturi împotriva bombardamentelor. Conducerea armatei, la rândul ei, caută noi recruți. Poate că nu din răutate n-au fost luate în seamă ideile inginerului Shaltiel Hapalti, ci dimpotrivă, tocmai pentru că o astfel de rachetă sau ceva asemănător a fost deja construit de mult, în mare secret. Însuşi Ben-Gurion e impresionat şi se entuziasmează de fiecare dată când aude astfel de idei, şi nici Eshkol nu se lasă mai prejos, alocând sume mari cercetărilor şi perfecționării armamentului. Cine ştie ce calcule se fac în întunericul nopții, ce presupuneri, ce posibilități insomniace sunt discutate în şoaptă de către cei aflați în măsură să decidă, de savanți sau de soți în obscuritatea dormitorului, ce-o să fie, ce-o să facem dacă, Doamne fereşte, se întoarce roata şi, până la urmă, totul se termină rău? Chiar şi dindărătul sunetelor vesele ale cântecului care se aude în clipa asta la toate aparatele de radio deschise, dincolo de ferestre şi balcoane, străbate sunetul unei corzi sumbre.

Totul e posibil. Totul primeşte interpretări diferite. Țipătul şi râsul, înjurăturile şi certurile şi coşmarurile, până şi amintirile îngrozitoare, chiar şi amenințările cu războiul venite de la Cairo, totul capătă noi sensuri. Şi despre asta ar trebui să spun câte ceva când mi se va da cuvântul la

şedinţă. Eshkol a promis aseară întregului popor că visurile noastre sunt pe cale de a se realiza, chiar dacă treptat şi încet. Însă tot felul de savanţi-refugiaţi nu se opresc din a publica în ziar articole pline de învăţăminte şi concluzii trase din evenimente istorice trecute, tot felul de teorii ale ciclicităţii, destinul evreiesc etc. S-ar părea, deci, că numai aparent ţara e cufundată într-o hibernare totală. Sub plapuma groasă, de iarnă, oamenii se zvârcolesc de pe o parte pe alta, cântăresc, se luptă, resping batalioanele de coşmaruri care ne ameninţă, fac o mulţime de calcule. Cineva îi spune nevestei în şoaptă:

— Să fie. Cine ştie. Pentru mai multă siguranţă, pentru orice nenorocire care ar putea veni.

Pe când tinerii, Ionatan şi prietenii, poate folosesc între ei expresii cum ar fi:

„Atâta timp cât mai avem ocazia."

Sau:

„Cine ştie ce va urma."

Pe bulevardul Hen, în spatele teatrului Habima, Iolek a trecut pe lângă un grup de evrei bătrâni, trişti, aducând puţin cu portretele din caricaturile antisemite, în care apar întotdeauna cu o expresie de dezgust şi disperare, într-o poză comică, amară, care şedeau îngrămădiţi pe o bancă, obosiţi, cu siguranţă, după o discuţie lungă, tăcuţi, mestecând tabac, privind înainte ca şi cum ar vedea viitorul, acceptându-şi dinainte sentinţa.

Un religios cu numele Avram Itzhak Hacohen Iatom, proprietarul unei mici agenţii care distribuia maşini de spălat rufe, hotărî să-şi închidă afacerea şi să facă greva foamei la intrarea în primărie. Despre asta, Iolek află tot din ziar. Individul ameninţa să postească până la moarte dacă nu va fi anulat o dată pentru totdeauna boicotul crud declarat ilegal împotriva filozofului Baruh Spinoza. Primarul delegase un funcţionar care să negocieze cu demonstrantul,

dar o ploaie torențială îi alungase pe amândoi în interiorul clădirii.

Undeva, la est, tăcut şi liniştit, se întinde deşertul cel mare. Spre est, spre sud şi spre sud-vest. Inspirând şi expirând în tăcere. Iar în depărtare se văd munții eterni.

În localitățile de lângă graniță, noaptea, paznicii se străduiesc să străpungă cu privirea profunzimea beznei, însă dincolo de întunericul apropiat nu se vede decât întunericul mai îndepărtat. Când paznicii se aşază printre grămezile de saci de sub şopronul din tablă şi îşi beau împreună ceaiul, între ei se poate înfiripa câte o conversație pe voci scăzute, care sună probabil cam aşa:

— Ce linişte. Cine ar fi crezut?

— Poate acum e gata, în sfârşit.

— Cine ştie.

— Deocamdată, totul e liniştit. Om trăi şi om vedea.

La deschiderea discuțiilor din cadrul şedinței conducerii Partidului, prim-ministrul Eshkol a spus aşa:

— Noi, tovarăşi, poate suntem cei mai nebuni aventurieri din toată istoria evreiască. Dar tocmai din cauza asta trebuie să alergăm cu toată puterea înainte, însă fără a ne grăbi şi analizând cu o atenție maximă tot ceea ce ne înconjoară.

Cu o atenție maximă, se gândi Iolek Lifshitz, iată de ce inima se răceşte şi nu va înceta să se răcească din ce în ce mai mult, până când, în curând, vom muri cu toții, unul după altul, fiecare singur, în colțul lui, şi nu va rămâne nimeni dintre noi să vadă care va fi sfârşitul.

Când îi veni rândul, Iolek Lifshitz vorbi despre legătura dintre situația politică internă şi cea externă. A strecurat şi o ironie fină la adresa tineretului. Îşi exprimă încrederea că suntem în stare să depăşim orice criză internă. Îşi exprimă încrederea că vom putea traversa orice criză externă. Însă îşi exprimă şi îngrijorarea profundă față de situația în care vom

fi copleşiţi simultan şi de o criză internă, şi de o problemă externă. Încheie făcând apel la vigilenţă şi cumpătare. Tovarăşilor tineri, şi tineretului în general, le ceru să înveţe să cântărească problemele care trebuie rezolvate din perspectivă istorică: istoria evreilor, chinuri şi dor şi lacrimi care pândesc pe la spate.

Şi de ce, se înspăimântă Iolek ieşind din sală, îndreptându-se spre staţia de autobuz, de ce răceala nemiloasă din suflete pune stăpânire pe tot? Nu mă tem că vom muri în curând, e mai mult decât atât: mă tem că trebuie să murim. Ne-a trecut de multă vreme timpul.

Ştiuse dinainte: şedinţa asta se va termina ca toate celelalte, cu hotărârea de a înfiinţa încă o comisie care să analizeze din nou problemele dezbătute. Nu va avea loc nici o schimbare radicală şi nu se va ajunge la nici o concluzie clară.

El însă ajunsese la două concluzii: să se întoarcă acasă cu autobuzul de şapte seara, iar până atunci, dacă nu începe iarăşi să plouă, să se plimbe pe străzile Tel Avivului şi să respire aerul sărat al mării. De asemenea, să verifice mâine din nou dosarul tânărului cel nou, Ghitlin, care a fost primit la lucru la garaj fără o cercetare serioasă. Putea avea de-a face cu documente falsificate, s-au mai văzut cazuri.

Iolek se îndreptă spre nord-vest, spre mare, picioarele îl duceau într-o direcţie necunoscută. Cu un an înainte, în iarna lui şaizeci şi patru, fusese inaugurat aici un cartier nou: oamenii îşi investiseră toate economiile, împrumutaseră cu dobândă sume mari de bani, ipotecaseră case, făcuseră combinaţii periculoase, iar acum erau instalaţi, în sfârşit, în clădirile astea albe şi înalte, în apartamente moderne, poate şi elegante, făcându-i să se întoarcă în morminte, verzi de invidie, pe bogătaşii orăşelelor de provincie din care plecaseră, părăsind totul pentru a veni în Eretz-Israel, cu treizeci de ani în urmă.

Zadarnică fusese încercarea prelungită de a începe un nou capitol, de a construi societatea israeliană pe fundații noi – înțelese Iolek acum – şi de a provoca o renaştere în modul său de a gândi: zadarnice restaurantele cooperatiste, corturile, munca fizică grea, sărăcia, trupurile arse de soare, hainele zdrențuite, cântecele pionierești, nopțile de discuții aprinse, uite cum totul se întoarce la ce a fost: foştii pionieri au strâns, au economisit, au împrumutat şi, uite, şi-au cumpărat case noi. Cu salon, iar în salon o comodă, iar în comodă, în spatele vitrinei din sticlă, precis e etalat un set de tacâmuri şi porțelanuri pentru douăsprezece persoane. Ca să vadă şi să fie văzut, cum spusese Eshkol în discursul lui.

În pământul care fusese adus aici de departe, cu camioanele, ca să acopere nisipurile mişcătoare, au plantat câteva răsaduri firave. Primarul tăiase probabil panglica de inaugurare schițând un viitor luminos, în cuvinte înalte. Uite şi un băiat cu bicicleta pe o alee nouă, iar vântul aduce şi spre el, şi spre mine miros de var şi vopsea proaspătă.

La patru, patru şi un sfert, începe să se însereze. Iar la Tel Aviv are loc un fel de grațiere. În estuarul Yarkonului, la picioarele stației Reading, trei pescari îşi întind plasa. O bătrână singură în chioşcul ei de lângă stația de autobuz priveşte cu suspiciune la dreapta şi la stânga şi, pentru că nu o vede nimeni, îşi toarnă un pahar de suc. Printre norii de foc şi norii de sânge, soarele începe să se retragă spre apus, în timp ce deasupra mării, nori-crocodili şi nori-balauri şi nori-balenă-şarpe boa încep să ardă de vii la marginea orizontului vestic, şi poate că într-acolo ar trebui să ne îndreptăm cât mai avem timp.

Numai veselia copiilor se face auzită dinspre curțile îndepărtate, plină de răutate, malițioasă, bucuria hăituitorilor fără țipătul hăituitului. Vântul rece face să

tremure gardurile vii, iar tufele de hibiscus lasă să cadă picături rămase de la ploaia trecută.

În curând va răsări luna şi va începe să deformeze dreptunghiurile acoperişurilor, creând forme complicate şi delicate, dând o nuanță argintie cearşafurilor de pe culmile de rufe întinse de-a curmezişul străzilor. Şi atunci se vor ridica supraviețuitori de vârstă mijlocie şi îşi vor pune paltoanele şi pălăriile, îşi vor înfăşura fulare în jurul gâtului şi vor ieşi să se plimbe pe bulevard. Paşii le vor fi precum cei ai unui cosmonaut pe o planetă cu gravitație instabilă. Fețele, de un albăstrui apos. Când privesc o clădire cu birouri, modernă, o şi văd prăbuşindu-se. Când trece o maşină, ei aud vacarm. La radio se cântă muzica, iar sângele le îngheață în vene. Privesc un copac şi iată focul.

Tel Avivul într-o seară de iarnă, între războaie: o veselie forțată, răspândită până la capătul periferiilor. Este un tâmplar vrednic, Munia Liebersohn din Cracovia, care lucrează până târziu, la lumina becurilor cu neon. Pe vârful nasului îi stau atârnați ochelarii, măsoară din nou concentrat sau calculează punctul de îmbinare al rafturilor, şi vorbeşte din când în când în şoaptă, pentru sine; strălucirea frumoaselor fete evreice care trec afară, prin fața ferestrei lui, i se pare tâmplarului Munia Liebersohn un lucru grav, care nu se va termina bine. Şi muzica asta, urletul oraşului seară de seară, acoperind tăcerea cosmică. Unde ne vor duce toate astea? Şi ce rost au toate hotelurile gigantice construite de-a lungul plajei? Nu e decât un fel de zid de apărare între oraş şi apele mării. Să nu se apropie răul. În spatele acestui zid vestic se conturează tot oraşul, contractându-se de teama spațiilor deschise. Aşa se apără omul de vântul puternic, se apleacă arcuindu-şi spatele şi strângându-şi cât poate de bine capul între umeri, în aşteptarea loviturii.

6

Apoi ploile de iarnă s-au oprit. Ceața s-a dus într-o noapte spre răsărit, iar în zori s-a arătat dintr-odată o sâmbătă de azur. Păsărelele care supraviețuiseră, simțind primele atingeri ale degetelor de lumină, înainte ca soarele să răsară dintre ruinele de la Sheih-Dahr, începuseră deja să discute între ele cu mare emoție despre schimbarea care bătea la uşă. Când a apărut soarele, păsările au început să urle şi să râdă, de parcă înnebuniseră.

Lumina acelei sâmbete era străvezie şi călduță. Fiecare baltă, fiecare bucată de metal, fiecare fereastră devenise orbitoare. Aerul se umpluse de zumzet şi sclipire, curgând în jurul nostru leneş ca mierea. Din toate colțurile grădinii răsăreau goi duzii şi smochinii, rodiii şi măslinii şi bolțile golaşe din viță-de-vie şi o droaie de păsărele peste tot. Dinspre mare, a bătut toată dimineața aceea un vânt străveziu. Şi mirosurile mării ajungeau până la noi.

Copiii de la grădiniță ridicaseră dis-de-dimineață un zmeu, îndărătnic şi foarte înalt, semănând poate cu un înger zburător sau cu mişcările unui şarpe boa. Să nu crezi, e o cursă, se gândi Ionatan Lifshitz în timp ce se îmbrăca şi punea fierbătorul în priză, ieşind apoi pe terasă. Încă o încercare de a-ți înfrumuseța moartea în culorile dragostei, şi dacă n-ai s-o iei la fugă ca un animal, te vor reține cu stratagemele lor până te vei linişti şi vei uita de viața ta, iar cine uită nu e absolvit de vină, cum ar spune băiatul acela amărât, citând nu ştiu ce proverb rusesc. Rimona dormea pe spate cu pletele răsfirate pe pernă şi pe frunte, cu lumina soarelui filtrată printre lamele oblonului reflectând frumusețea ei adormită ca sticla unui tablou înrămat. Apa anunță printr-un şuierat că a fiert, iar Ionatan îi spuse, scoală-te, uită-te ce zi frumoasă e afară, exact cum mi-ai promis, vrăjitoareo, scoală-te, bem cafeaua şi mergem să ne

plimbăm. Deschise ochii fără un cuvânt, se aşează pe pat ca un bebeluş şi, cu pumnii ei mici, se frecă la ochi îndelung, spunând parcă mirată, Ioni. Tu eşti. Am visat că găsisem o broască ţestoasă care se putea urca pe perete şi am încercat s-o conving că aşa ceva nu este posibil, iar tu ai venit şi ai spus că eu şi broasca ţestoasă vorbim prostii şi că ai să ne arăţi ceva nou, dar atunci m-ai trezit. Ai *hala*[16] proaspătă, de ieri, într-o pungă de plastic, lângă cafea.

Toate lucrurile pe care Rimona i le promisese lui Ionatan se îndepliniseră: încă de la nouă dimineaţă, kibbutzul îşi deschisese toate ferestrele şi întinsese peste pervazuri pilote şi perne şi plăpumi la aerisit, iar lumina accentua culorile oriunde erau feţe de pernă albastre sau cămăşi de noapte roz, făcându-le să arate ca şi cum ar fi luat foc.

Albe toate stăteau casele noastre mici în furtuna de lumină albastră, iar acoperişurile noastre de ţiglă, de un roşu stins şi adânc, respirau un abur subţire. În depărtare pluteau munţii, ce păreau că se topesc în lumină şi că n-a mai rămas din ei decât o umbră. Uită-te, domnule, îi spuse Azaria Ghitlin vecinului său, lăcătuşul cu urechea tăiată, iată – am uitat să spun bună dimineaţa – ce victorie totală ne-a adus primăvara dintr-o singură şi uluitoare lovitură.

Dar Bolognesi, cântărind îndelung cele auzite, temându-se de o cursă, îl privi pe Azaria ca şi cum s-ar fi străduit să descifreze un cod înşelător, şi răspunse în cele din urmă cu calm:

— Slavă Domnului.

Iar educatoarele aşezaseră deja copiii de la creşe în cărucioarele mari de rufe, câte patru în fiecare cărucior, în maiouri şi pantaloni de trening, şi îi plimbau de jur-împrejur, pe aleile grădinii. De la fereastra lui, îmbrăcat

---

16 Pâine specială pentru sabat.

într-o pijama groasă şi în papuci de casă căptuşiţi cu puf, Iolek privea la spaţiile verzi năpădite de zarvă şi spuse: Un adevărat carnaval. Hava, soţia lui, spuse din spatele uşii de la baie: Iar n-am dormit toată noaptea. Păsările astea m-au trezit de la cinci şi m-am temut că e o alarmă. De fiecare dată se întâmplă ceva.

Bărbaţi şi femei au renunţat la haine una după alta, şi-au suflecat mânecile, desfăcându-şi un nasture sau doi de la cămaşă, unii au mers până într-acolo încât au ieşit pe jumătate dezbrăcaţi, lăsând să li se vadă părul de pe piept, des sau fin şi auriu ori cârlionţat şi cenuşiu. Lumina aceea ca mierea ne alinta umerii amorţiţi şi grădinile saturate de apă, explodând şi scânteind în jgheaburile de tablă, mângâind iarba palidă care-şi pierduse vigoarea de-a lungul nopţilor îngheţate, strecurându-se în umbrarul chiparoşilor înalţi.

Ni se părea o minune bâzâitul albinelor şi al muştelor: unde se ascunseseră în zilele de iarnă, de frig şi de furtuni? Şi de unde au poposit la noi fluturii ăştia albi, care se rotesc în vârtejuri călduţe, dacă nu din zăpada căzută în fulgi mari pe crestele munţilor estici acum patru nopţi? Ca albinele şi ca păsărelele şi ca fluturii, câinii alergau şi ei prin iarbă în cercuri sălbatice, de parcă ieşiseră să vâneze lumina capricioasă a soarelui. Iarba şi tufele de liliac şi bughenvilia cea orbitoare şi hibiscusul erau tigrate de razele soarelui, în timp ce briza mării învolbura petele de lumină, dându-le libertatea să se mişte în voie. Ele săreau dintr-o baltă într-un ochi de geam, în apa unui furtun, dansând şi stingându-se şi renăscând şi divizându-se şi răsucindu-se sălbatic, până ce iar explodau în sclipiri incandescente. Toţi oamenii mergeau pe alei cântând, mirosul pământului jilav se contopea cu mirosul mării adus de vânt şi în noi toţi se trezi o nevoie înflăcărată de a acţiona, de a face o schimbare urgentă, să vopsim o balustradă ruginită, să ne repezim cu

sapa asupra unei tufe de buruieni, să tundem un gard viu, să săpăm un canal de scurgere pentru bălți, să ne cățărăm pe burlane, pe acoperiş, să înlocuim o țiglă crăpată, să ridicăm în aer un bebeluş care plânge sau, dimpotrivă, să renunțăm la tot şi să trândăvim ca şopârlele la soare. Fă-mi această mare plăcere, Ionatan, frate, îşi spuse Azaria sărind peste bălți în drum spre casa soților Lifshitz, cu intenția de a le propune să meargă împreună într-o excursie, iar dacă Ioni e obosit, poate vrea Rimona, care îi pansase rănile toată noaptea în pădure, iar când visul devenise insuportabil de dulce, fu trezit de mormăitul vecinului, care bâiguia ceva într-o limbă ce părea a fi caldeeană.

— Închipuie-ți că asta se întâmplă, de exemplu, la cinema, spuse Ionatan, femeia doarme, iar când soțul ei o trezeşte dimineața, care sunt primele ei cuvinte? Ea îl întreabă: tu eşti, Ioni? Dar cine ai crezut că e, Marlon Brando, de exemplu?

— Ionatan, îi spuse ea blând, dacă ai terminat cafeaua, hai să ieşim afară.

Iolek Lifshitz, secretarul kibbutzului Granot, un bărbat nici tânăr, nici sănătos, se aplecă gemând şi scoase din magazia cea mică, înghesuită între coloanele casei, un şezlong pliant. Îl scutură cu grijă de praf, îl trase până la suprafața pavată de la marginea grădinii, îl desfăcu având grijă să nu-şi prindă degetele, încercă circumspect rezistența pânzei şi se aşeză, întinzându-şi picioarele desculțe, brăzdate de vinişoare încâlcite şi vene varicoase învinețite. Ziarul de vineri îl aruncă fără să citească nici măcar un rând, pentru că ochelarii îi rămăseseră în buzunarul cămăşii pe care o scosese în cinstea zilei celei noi, înainte de a ieşi din cameră. Închise ochii şi se hotărî să se concentreze şi să se rezume la două-trei dintre problemele care trebuiau rezolvate: timpul e scurt. Visase în

timpul nopții că Eshkol îl însărcinase să stea de vorbă cu sirienii, să le explice pagubele inundațiilor fără a le da însă toate detaliile, să le lăsăm impresia că la noi situația nu e grea şi că putem încasa încă multe, atâta vreme cât timpul e de partea noastră, dar fie vorba între noi, Iolek, să nu uiți cumva – *se brent*[17]! Şi încă cum. Numai ce ieşi din cortul lui Eshkol şi, din fântâna arăbească se repezi asupra lui Ben-Gurion, congestionat şi descompus, urlând la el furios, cu o vece subțire ca a unei femei nebune: Aşa ceva nu se va întâmpla, dacă trebuie să ucizi, vei ucide în tăcere, chiar şi cu coada sapei, aşa cum şi-a omorât regele Saul fiul. Ciripitul păsărilor şi mângâierea soarelui azuriu i-au împrăştiat gândurile, iar Iolek descoperi cu uimire că păsărelele nu cântau, ca în versurile lui Bialik, ci pur şi simplu țipau. Era şi mai uimit ascultând gânguritul porumbeilor dintre grinzile acoperişului: divergențe zgomotoase, pe tonuri de bas stridente, cu un patos înflăcărat, cu o furie dezlănțuită. *Sha*, *sha*, le spunea Iolek în idiş, ce aveți, de ce s-au supărat creştinii, nu s-a întâmplat nimic, Ben-Gurion face comicării ca de obicei, dar noi nu ne lăsăm impresionați.

Gândurile i s-au risipit şi adormi. Mâinile grele i se odihneau pe pântece, gura îi era întredeschisă, în jurul cheliei i se agita ciuful acela grizonant, care în lumina asta vrăjită semăna cu aura sfinților. Iolek ațipise, dar porumbeii îşi continuau discursul. Şi pe trăsăturile feței lui inteligente, lipsite de frumusețe, ca fața unui administrator de sinagogă sau a unui judecător evreu înțelept şi trist care nu poate fi păcălit, se aşternu în sfârşit o expresie de ironie suspicioasă amestecată cu prudența ancestrală a rasei din care se trage. Iolek dormea liniştit.

---

[17] E urgent (idiş).

— Doarme ca un urs Iolek al nostru, râse Shrulik, muzicantul, care trecea în pantalonii lui kaki călcați la dungă, cu cămașă bleu de sabat și cu mingea copiilor vecinilor în mână.

Havei nu-i plăcea accentul nemțesc unsuros și nici zâmbetul lui, care i se părea nepermis de intim. Până și ăștia deschid gura. Parcă ar avea de ce.

— Lăsați-l să doarmă, spuse Hava fierbând de supărare, măcar de sabat lăsați-l să doarmă în liniște. Până și paznicul casei de nebuni are dreptul la puțină odihnă. Nopți întregi a stat treaz din cauza voastră, ce dacă acum se odihnește puțin?

— Să-i fie de bine, râse Shrulik, care avea un suflet bun, să doarmă sănătos paznicul Israelului.

— Ce glumă bună, șuieră ea printre dinți. Întindea pe frânghia de rufe pijamale flanelate, așternuturi, un capot, pulovere groase. Să știi că voi îi scurtați viața, și după aia o să-i scoateți un album cu amintiri în care o să scrieți că Iolek nu știa ce-i oboseala. Nu-i nimic. Nu am nici o pretenție. De mult nu mai am nici o pretenție. Numai să știți că voi sunteți de vină.

— Hai, serios, răspunse Shrulik cu o răbdare prietenoasă, e păcat să te superi într-o dimineață așa de frumoasă, Havka. Ce lumină! Și toate mirosurile astea! Aproape că aș fi îndrăznit să rup o floare și să ți-o dau!

— Bună glumă, spuse Hava.

Shrulik își ridică brațele ca și cum ar fi vrut să arunce mingea spre ea. Și zâmbi din nou cu gândul de a-i face cu ochiul, dar se răzgândi și își văzu de drum. Hava se uită în urma lui cu o privire amară, cu ochii ei de bufniță orbită de lumina unui reflector și își spuse: Bine. *Shoyn*.

Noapte de noapte în pat lângă omul ăsta care se îngrașă neîncetat, cu mirosurile bolii lui, cu respirația tabagică pe care o urăște, cu sforăitul înspre fața ei, peretele – în lumina

de la baie care nu trebuie stinsă niciodată – pe care se proiectează conturul palid al rafturilor cu cărţile lui îngrămădite unele peste altele, suvenirurile aşezate pe etajera de la capul patului, stând mărturie: Sunt o figură naţională. Am fost ministru. Tu ai fost ministru, tu eşti o figură naţională, iar eu, domnule, am fost cârpa ta, ciorapii tăi vechi pe care îi ascunzi sub chiloţii de iarnă, şi am fost şi chiloţii tăi de iarnă, domnule. Să ne fii sănătos, domnule, să faci lucruri mari, să te aducă înapoi în guvern, să te facă şi preşedinte, dar ce bine ar fi fost dacă mă omorau gloanţele lui Bini, nu ştia nici măcar să tragă cu revolverul, ştia să cânte din fluier pe păşune, când ieşea cu turma singur, pe marginea văii toamna, aşezat pe o stâncă, îmbrăcat cu cămaşa lui rusească neagră, cu părul negru căzut pe frunte; stătea drept şi trist cântând din fluier o melodie ucraineană, până la munţi, până la cer, până l-am implorat, opreşte-te, că mă faci să plâng, şi el s-a oprit din dragoste pentru mine, iar eu am început să plâng. Mai târziu, seara, când l-am zărit printre scândurile barăcii stând pe salteaua lui transpirat, culcat pe spate gol, ţinându-şi între degete mădularul ca şi cum şi-ar fi ţinut fluierul, gâdilându-l şi plângând, iar lângă mine sforăia ministrul, pe care l-am trezit şi i-am spus în şoaptă să se uite şi el prin crăpătură, să-l vadă pe Bini cum se loveşte, se răsuceşte şi ejaculează, după care ministrul a hotărât să constituie o comisie care să analizeze discret situaţia, să lase timpul să vindece rănile, iar eu eram deja însărcinată şi de atunci, de la împuşcături, eu sunt căţeaua ta, *ty zboju, ty mordeco*, pe mine m-ai ucis în linişte, pe el l-ai ucis în linişte, şi acum, tot în linişte îl ucizi pe fiul tău cel mare, dar niciodată n-ai să ştii dacă e al tău sau nu, aşa cum spunea muzicantul cel linguşitor, să doarmă sănătos paznicul Israelului. Nu-i nimic, Havka, nu-i nimic, nu-i nimic, îşi spunea mişcând încet din buze, fără voce, ca şi cum ar fi împăcat o fetiţă înăuntrul ei.

— Hava, spuse Iolek, n-o să-ți vină să crezi: mi se pare că am moțăit puțin.

— Să-ți fie de bine. Cred că te-a căutat Shrulik.

— Ce?

— Shrulik. Am spus că Shrulik a fost pe aici.

— Aşa-i, zise Iolek, ai dreptate: primăvara a sosit, într-adevăr.

— Să fii sănătos, aruncă ea printre dinți, încordată. Şi se duse să-i pregătească o ceaşcă de ceai.

Din cauza noroiului adânc, nu au putut s-o ia pe drumul cel mai scurt, cel pe care merg tractoarele în drum spre câmpie, în linie aproape dreaptă (care nu se curbează decât puțin, în dreptul cimitirului) şi ajunge până la poalele colinei. Ploile inundaseră drumul şi-l transformaseră într-o mlaştină. Aşa că trebuiră să facă un ocol mare, pe la nord, pe şoseaua asfaltată şi strâmtă, părăsită de pe vremea mandatului britanic, care încingea colina cu două bucle largi, până la intrarea în Sheih-Dahr, printre ruine. De la o iarnă la alta, asfaltul rigid se fărâmița, şi buruienile, urzicile şi cebarea cu ghimpi se iviseră printre oasele lui în tufe țepoase. Inundațiile făcuseră bolovanii de pe margine să se prăbuşească şi în câteva locuri şoseaua se surpase, fiind luată de ape. Craterele produse de bombele şi de minele din timpul războiului de independență ascundeau sub umbra vegetației bogate locurile unde cândva a curs sânge; la o cotitură răsări scheletul unei camionete arse, şi din globurile goale ale farurilor ieşeau ferigi groase, întreg tabloul aducând în mintea lui Azaria expresia *blestemul lui Dumnezeu*.

La zece dimineața, după ce îşi băură cafeaua, Anat şi Udi se întâlniră cu Ionatan şi Rimona să facă o plimbare până la satul în ruine: Udi era sigur că ultimele inundații descoperiseră vestigiile antice ale aşezării care fusese acolo

de pe vremea strămoşilor noştri, pe care arabii le folosiseră ca să-şi construiască satul în secolul al optulea. Avea de gând să le adune şi să le adauge la colecţia lui din grădină, îmboldit atât de frumuseţea lor preistorică, dar şi în numele unei dreptăţi sau al unei victorii ori împliniri biblice pe care Udi credea că le realizează adunându-le sau, cum spunea el, eliberându-le. Când se va usca drumul, va lega o remorcă de tractor şi va aduna tot ce va găsi acum; astăzi, propuse el, mergem să le localizăm. Şi dacă dăm de vreo rablă arăbească pitorească din lemn sau metal, o luăm şi o aducem acasă, o umplem cu pământ şi sădim în ea o plantă agăţătoare.

Anat, pe de altă parte, era sigură că pe pantele stâncoase, la poalele pinilor, vor descoperi ciuperci din belşug.

Azaria Ghitlin se oferi să se ocupe de partea administrativă a misiunii. De dimineaţă primise de la bucătărie pulpe de pui prăjite, rămase de la cină, pe care le împachetă bine în pungi de plastic. Pregăti şi cartofi, verdeţuri, portocale, sandviciuri cu caşcaval şi ouă fierte. În cinstea exploziei primăvăratice, Azaria se îmbrăcase cu hainele lui cele mai bune, cămaşă cu dungi albastre şi roşii, pantaloni din gabardin cu tiv subţire. Pantalonii îi erau puţin scurţi, lăsând să se vadă picioarele subţiri şi albe în intervalul dintre tiv şi ciorapii verzi de lână şi pantofii de oraş, pantofi de filfizon, cu vârful foarte ascuţit, dar roşi la călcâie; erau aceiaşi pantofi cu care apăruse în prima lui dimineaţă de lucru, la garajul kibbutzului, când reuşise să facă o mică minune, salvând un tractor despre care se credea că e pierdut pe veci şi arătând, în acest fel, câteva din puterile cu care era dotat. Gândindu-se mai bine, prudent, se hotărî să nu aducă de data asta şi chitara: dacă la glorie mereu va privi, tot ce e scump, ieftin va deveni. Dar îşi prinse la curea termosul militar împrumutat de la Eitan R. Era vesel şi plin de energie, foarte hotărât ca de azi

înainte să se folosească de manierele superiorității adormite pe care le împrumutase tot de la Eitan şi să nu mai pară niciodată un tânăr sensibil şi speriat, ci să se arate aşa cum este de fapt, un bărbat care a văzut multe şi a trecut prin chinuri grele, din care a învățat să depăşească toate necazurile în tăcere. Ca din întâmplare, Azaria adoptă şi mersul lui Udi Shneour, cu degetul cel mare lipit de cureaua pantalonilor şi păşind larg, neglijent. Era hotărât să dea o mână de ajutor şi să fie cât mai util grupului de excursionişti: dacă, de exemplu, va apărea pe drum vreo situație neprevăzută, dacă se va ivi vreun pericol, dacă ceilalți îşi vor pierde răbdarea, cum se spune, nu voi ezita şi nu mă voi gândi nici o clipă la securitatea mea personală.

Deocamdată, începu prin a fi cu ochii în patru la cățeaua Tia, care se îndepărta de şoseaua în descompunere, croindu-şi drum prin încâlceala sălbatică de ierburi şi scaieți, printre oleandrii crescuți în dezordine, pătrunzând până în inima umedă a pădurii întunecate, dispărând din raza lor vizuală, foşnind ici şi colo pe pământul care nu se mai vedea, poate adulmecând cine ştie ce pradă, scormonind cu laba, alergând după vreun vânat necunoscut, cu un lătrat de frică ce se transforma într-un urlet de lup, oprindu-se apoi neliniştită şi furioasă, ocolind ceva sau blocându-i trecerea, poate un şoarece de câmp sau vreo broască țestoasă sau vreun arici, şi dintr-odată țâşni afară, ca şi cum s-ar fi născut din uterul frunzişului umed, înfăşurată în ramuri de ferigă, şi cu scaieți în blană, atacând din nou adâncurile, provocând freamăt şi scormonind, eliberând lătraturi scurte şi nervoase, care se terminau cu un urlet îngrozit.

— Vă spun că a descoperit ceva, îi preveni Azaria, vă spun că a descoperit cine ştie ce urme şi încearcă să ne alerteze. Iar noi suntem neînarmați.

— Bine, rânji Udi, calmează-te. Nu sunt decât indieni care vor să ne jupoaie.

— La opt, azi-dimineață, l-am văzut pe Bolognesi coborând spre poarta din spate şi mergând singur spre fântână, spuse Azaria.

Iar Rimona zise:

— Bolognesi e om bun. Şi tu eşti bun, Azaria. Iar asta e o sâmbătă potrivită pentru excursii.

— Asta, spuse Udi Shneour cu vocea lui spartă, vulgară, asta e o sâmbătă exact aşa cum trebuie. Ce-i frumos şi lui Dumnezeu îi place. Iarna a cam exagerat anul ăsta.

— Nu sunt sigură, spuse Rimona.

— De ce?

— Că iarna s-a terminat.

Iar Anat spuse:

— Uf, nu mai trăncăniți despre iarnă, mai bine să vorbim despre indienii care ne jupoaie.

După acest schimb de replici, şi-au continuat un timp drumul în tăcere. Tia apăru cu limba scoasă şi gâfâind dintre tufişuri şi se cățără cu labele din față pe Ionatan, ca şi cum ar fi vrut să-l oprească sau să-i încetinească mersul. Oricum înaintau încet. De departe s-au auzit trei împuşcături slabe, înăbuşite parcă de o plapumă groasă, iar un stol de păsări se roti în aer, înălțându-se.

Rimona spuse:

— Când vine o sâmbătă senină după câteva săptămâni de ploaie şi vânt, am vrea să întindem mâna şi să culegem plante vii, nu uscate, să le punem în vază, să împodobim camerele, iar dacă vor începe iar ploile, să avem măcar o amintire, poate ramuri ca astea, ramuri de măslin din care cresc frunze verde-închis pe o parte şi argintiu-pal pe cealaltă, fiindcă Ioni e alergic la crengile de pin şi-i curg lacrimi care îl enervează. Dar cum am putea să culegem astăzi crengi de măslin, când sunt încă ude şi la cea mai

mică atingere stropii ni se preling prin gulerele şi mânecile hainelor?

Nici nu terminase de vorbit, că Azaria se năpusti în salturi spre marginea şoselei şubrede, croindu-şi drum prin noroi şi tufişuri de fistic, după care ieşi imediat cu un buchet de ramuri de măslin, pe care i-l oferi zâmbind cu umilinţă şi promiţând:

— Pot să mai culeg. Cât doriţi.

— Dar te-ai udat, se miră Rimona zâmbindu-i din vârful buzelor. Îşi trecu mâna peste obraz, ca şi cum ea s-ar fi udat, după care şterse cu dosul palmei apa de pe fruntea lui şi luă crengile cu amândouă mâinile, spunându-i: Mulţumesc, eşti bun.

— Pentru nimic, râse Azaria.

— Şi sub guler eşti ud, spuse, dă-mi o batistă să te şterg.

La atingerea mâinii ei şi auzindu-i vocea, Azaria începu să caute prin buzunare, dar nu găsi decât un briceag, nu batistă, nici ţigări, până ce Ioni îi înţelese gândurile şi-i oferi o ţigară, aprinzându-şi şi lui una.

Îţi rup oasele, lăcustă mică, îşi spuse Ionatan, după care îşi aminti de planurile lui şi se gândi: nu-i nimic, mâine plec şi o las aici, dacă o vrei, ia-o de acum, oricum nu-mi pasă, lăcustă proastă, oricum nu e decât o păpuşă umplută cu burete, oricum eu nu voi mai fi aici.

— De dimineaţă au început să transmită la radio cântece ruseşti, spuse Anat, ca *Vania, fiul meu cel drag* şi *Au înflorit părul şi mărul*. Iar voi, din cauza ţigărilor voastre, pierdeţi mirosurile minunate ale naturii.

— Asta, spuse Azaria străduindu-se să-şi înăspreasscă vocea, asta-i o propunere bine-venită. Mă opresc şi sting. Unde mai pui că e şi ambianţa potrivită.

— Ia uită-te la ele, îi spuse Udi lui Ionatan, de dimineaţă încep să-i spună omului ce să facă; să nu fumezi şi să nu scuipi. Fii atent, Ioni, ce aluviuni aici, jos, în vale. Toată

terasa arăbească s-a dus, numai stratul de dedesubt, cel de pe vremea strămoşilor noştri, din timpul celui de-al doilea Templu, dacă nu mai vechi, încă rezistă şi nici o inundaţie nu-l poate distruge.

Ionatan spuse:

— Cândva s-a pus problema unei mici ecluze la deschiderea văii. A fost ideea lui Iashek, dar tata i-a râs în nas, spunând că aici nu e Elveţia şi nu avem bani de aruncat pe fantezii cu lebede şi fete care să vină să cânte la mandolină ca în pozele de pe cutiile de bomboane. După vreo două-trei zile, ca de obicei, a început şi tata să se dezmeticească şi să aibă îndoieli: poate ieşi ceva din asta. Şi chiar ne ceruse mie şi lui Shimon cel mic să alcătuim comisia de control, cum o numea el, o comisie ad-hoc. Eitan R. spunea comisie *ad-tzhok*[18]. Se dovedi că apa ajungea cu greu până la sfârşitul lui aprilie sau începutul lui mai, pentru că se infiltra în terenul din jur. Iashek s-a împăcat cu ideea că toată povestea nu fusese decât un vis, dar tocmai atunci tata începu să insiste, spunând că, în principiu, s-ar putea acoperi şase-opt *dunam*[19] pe fundul apei cu folii de plastic şi că se afla în corespondenţă cu un profesor de la Institutul Weizman care spunea una şi cu un profesor de la Ierusalim care spunea exact invers. Dar ce vreau să zic, de fapt, Udi, e că peste două-trei sute de metri începe aleea pavată unde era pe vremuri livada lui Abu-Hani; îţi aminteşti aleea aceea? Unde era cândva copacul-rinocer? Dacă o luăm pe acolo, putem tăia direct spre Sheih-Dahr fără să mai înotăm prin noroi, iar acolo ai mai multe şanse să găseşti vestigii biblice, poate chiar piatra cu care Cain l-a omorât pe Abel sau oasele vreunui profet. Psst. Tia.

---

18 Joc de cuvinte: *tzhok* în ebraică înseamnă *râs*.

19 Unitate de măsură echivalentă cu 1000 m².

Animal tâmpit. Vino încoace! Uite ce te-ai murdărit. Du-te de-aici!

Tot timpul, ei patru sunt nedespărțiți, se gândi Azaria, iar eu, de unul singur, amărâtul de care n-au nevoie decât să se zgârie prin tufişuri sau să înoate prin noroi sau să se ude ca un câine ca să-i aducă un buchet de crengi de măslin. M-a atins ca să-mi şteargă apa ca o creatură omenească ce atinge altă creatură omenească, nu ca o femeie, dar era atât de gelos, încât şi-a aprins o țigară, iar chibritul îl aruncase ca şi cum ar fi dat cuiva o palmă, iar el e prietenul meu, singurul meu prieten în toată lumea, în tot kibbutzul. Alergia îi provoacă lacrimi care îl enervează şi mi-a şters cu mâna ei picăturile de apă de pe față; niciodată n-am văzut-o atingându-l; în timp ce Anat asta pune mâna pe Udi al ei şi îl gâdilă pe sub maiou, Rimona se poartă mai degrabă ca o mamă, deşi ea nu e mamă, dimpotrivă, au avut o fetiță care le-a murit poate de o boală la inimă sau la rinichi sau la ficat, printr-o operație de numai nouă ore se pot transfera astăzi organe de la donator la pacient, eu, fără să mi se ceară, le-aş fi salvat fetița, dar n-ar fi acceptat organe din corpul meu, cu poftele mele murdare şi tot restul, ce sunt eu pentru ei, nici frate, nici prieten, poate doar măscăriciul curții, m-au luat în excursia lor ca să-i distrez şi chiar am să-i distrez, alături de cățeaua lor bătrână. Cine m-a invitat de fapt să-i însoțesc în excursia asta, pentru ce au nevoie îndrăgostiții ăştia să care după ei oasele unui profet făcut bucățele de o mie de ori? Am hotărât că încă nu a venit vremea să-mi arăt adevărata față, trebuie să sufăr şi să tac încă mulți ani de acum înainte. Bolognesi şi-a spus rugăciunea de dimineață şi, slavă Domnului, a ieşit să se plimbe singur, cu el ar fi trebuit să mă duc, sau poate nici cu el, ci singur, până la graniță, până la linia de demarcație, să mă uit la zona demilitarizată şi să admir pământul, sau poate ar fi trebuit s-o apuc spre livezi, sau poate chiar să

plec în clipa asta, să le spun, scuzați și la revedere, iar ei vor aștepta să mă îndepărtez și apoi vor spune, slavă Domnului, iar eu am să tac de acum până când o să-mi vină altă idee, alt sentiment sau vreo voce specială, care nu se face auzită decât când sunt singur, fără oameni, fără poftele rele, fără nebunia mea, fără dorința de a face impresie asupra tuturor și de a-i vrăji și ului mereu, de a face vâlvă, s-a întâmplat o minune când am tăcut, când m-am liniștit, spunând, Dumnezeule, ce sunt eu de fapt, pentru ce m-ai lăsat în viață, la ce sunt eu bun, și într-un astfel de moment vine un răspuns simplu, de la tăcerea luminii și a pământului, de la munți de la vânt, și răspunsul e întrebarea, e tăcerea: Nu te teme, copile, nu te teme.

Ca un câine e cel ce mereu imploră aplauzele mulțimii și vrea să intre în grația societății, că din pofte se naște regretul, și din regret vine durerea, și din durere, chinul, a spus Spinoza, și aici a avut dreptate; cu prea mare ușurință l-au alungat evreii, și femeile dezgustate râdeau de el, și așa a rămas cu stelele, cu vânturile, cu diamantele pe care le șlefuia la lumina lumânării și cu răspunsul, nu te teme, nu te teme, copile. Îndată, când vom ajunge la destinație și ne vom așeza să mâncăm și să bem pe piatra cu care Cain l-a ucis pe Abel, am să-i învăț cântece ruseşti care nici măcar la radio nu sunt difuzate, cântece ruseşti pe care nu le-au auzit niciodată în viața lor, și ce tâmpit am fost că nu am luat chitara, din prea multă precauție și ruşine; doar de teamă că vor râde oamenii de noi, facem exact invers decât ar trebui, de asta tot universul ar râde de noi dacă ar avea timp și răbdare pentru prostiile noastre, ca Ioni, care numai de ruşine și de gura lumii nu fuge de aici, pentru că Rimona nu-l ține pe loc mai mult decât pământul ăsta care ține piatra să nu zboare. Tu fugi cât poți de minciună, dar ea te așteaptă la cotitură, te simți hăituit de animale rele, de pradă, te cațări în copac, de acolo rânjeşte frauda, ca un

nebun sari de sus, dar chiar în mijlocul saltului te apucă de picior fățărnicia. Udi ăsta, de exemplu, dacă ar da cărţile pe faţă, mi-ar spune, ascultă, Zaro, până n-ai ucis cu vreo mină sau cu mitraliera, de la un metru şi jumătate, sau nu ţi-ai înfipt baioneta într-o burtă arăbească, n-ai să ştii ce-i viaţa, n-ai să simţi în măruntaiele tale ce înseamnă plăcerea pentru care ne-am născut. Sau Rimona, dacă ar rosti ceea ce ştie atât de bine, i-ar spune lui Anat, ascultă, Anat, trebuie să-l lăsăm, ori tu, ori eu, să ne reguleze o dată, n-o să-i ia mai mult de o jumătate de minut, şi atunci se va linişti, nu va mai fi atât de nenorocit şi va deveni deodată un om mai bun, mai bun decât toată lumea, dar Rimona încă nu acceptă să fie femeie, câtă vreme Anat asta n-are probleme, dacă n-ar fi fost constrângerile sociale, s-ar fi regulat chiar aici, pe câmp, în plină zi, cu toţi trei, unul după altul sau împreună, chiar şi cu mine, deşi eu nu sunt decât un mic turnător, cum spunea căpitanul Zlotkin, cum ar spune Eitan R., cum spuneau nemţii. Doar că eu ştiu să pierd şi să sufăr mai bine decât toţi şi sunt mai pregătit de moarte decât toţi şi pot cel mai bine să le traduc ce vor cu adevărat de la noi cerul şi pământul şi toată armata lor, că totul e armată, aici tot poporul e armată, toată ţara e un front, iar eu sunt singurul civil printre ei toţi, eu şi Eshkol, de aceea noi suntem singurii care înţelegem gravitatea situaţiei, doar că deocamdată el nu ştie că şi eu sunt ca el şi pot să-l ajut. Despre asta ar trebui să vorbim în loc să pălăvrăgim cu cuvinte moarte ca asta-i o sâmbătă exact aşa cum trebuie, ce înseamnă, de fapt, o sâmbătă aşa cum trebuie, cuvinte moarte despre aluviunile care au fost sau n-au fost la gura văii şi ce dacă au fost aluviuni, unde nu sunt aluviuni, toată viaţa noastră e o aluviune, clipa asta, care nu se va mai întoarce niciodată, e tot o aluviune, şi ce dacă? În curând, Udi şi Ionatan se vor îndepărta să caute podoabele biblice printre ruine, iar eu şi fetele vom rămâne

în urmă, şi atunci pe cuvânt că am să-ncerc să vorbesc şi eu o dată în viaţă fără să mint.

— De ce tac toţi? întrebă Azaria.

Şi Udi spuse:

— Uite satul ăla împuţit.

În vârful colinei, pe linia orizontului, printre nori albaştri, au apărut ruinele aşezării Sheih-Dahr: ziduri ciuruite, înnegrite de fum, fără case, lumină în faţa lor şi lumină în spatele lor, iar printr-o fereastră spartă trecea o rază ca o sabie. La baza pereţilor, movile de resturi din acoperişurile prăbuşite. Şi ici-colo, câte o viţă-de-vie nebună, disperată, care a crescut şi s-a agăţat de ruinele zidului ars, cu ghearele ei goale, bine ascuţite. Şi mai sus se ridică moscheea trunchiată, retezată cu precizie de mâna unui aruncător de mine, aşa se spune la noi, de comandantul Palmahului însuşi, în timpul războiului de independenţă. Pe mormanul de ruine care fusese cândva casa şeicului, în faţa moscheii, s-a împletit o bughenvilia purpurie, ca şi cum focul rămăsese încă aprins, să ardă cuibul ăsta de ucigaşi care ne-a costat, după spusele lui Iolek, un sacrificiu crunt.

Ionatan îşi amintea cuvintele „sacrificiu crunt”, dar nu se auzea nici un sunet dinspre Sheih-Dahr, nici măcar un lătrat de câine, doar o linişte transparentă urca din pământ şi o altă linişte, adâncă, bătea ca un vânt dinspre munţi, aducând cu sine tăcerea faptelor care nu se vor mai întoarce, o greşelilor care nu mai pot fi îndreptate, şi astea erau tot cuvinte pe care le auzise de la tatăl său sau le citise undeva. Excursioniştii erau tăcuţi, chiar şi Azaria tăcea de data asta, iar foşnetul paşilor lor răsuna pe drumul de piatră surpat, în timp ce, pe câmpul înnoroiat, căţeaua scormonea ca şi cum ar fi căutat vreun semn de viaţă secret. Măslini şi roşcovi uzi susurau fără întrerupere ca şi cum nu ar fi fost spus încă ultimul cuvânt, iar ei îl caută de

ani de zile, şi pe o creangă trei corbi aşteaptau să vadă ce va ieşi din şoaptele acelea înăbuşite, iar în înaltul cerului plutea o pasăre de pradă, poate un şoim, un vultur sau un zăgan, Ionatan nu-şi dădea seama. Mergea în tăcere şi nici ceilalţi nu vorbeau. Până când Udi, cu ochii lui pătrunzători de detector de mine, observă o ciupercă la poalele pinilor tineri plantaţi acolo de curând, iar Anat spuse, uite, încă una, uite, sunt multe aici, iar Udi, ca un comandant care-şi dă ordine sie însuşi, spuse că sunt cu siguranţă hribi şi că probabil ajunseseră la destinaţie. Gata.

Se opri fără să le ceară părerea celorlalţi. Între două stânci de un cenuşiu strălucitor aşternu o pătură în carouri roşii, pradă de la soldaţii arabi. Fetele luară din mâinile lui Azaria Ghitlin coşul cu mâncare. Ionatan îi dădu ordin căţelei Tia să se aşeze. Azaria? spuse Rimona, iar tânărul se ridică şi alergă să adune crengi pentru foc, să pună cartofii la copt. Anat luă briceagul pe care Azaria îl avea în buzunar ca să taie legumele pentru salată.

Era o fată plinuţă, puternică, cu sâni obraznic de generoşi şi în ochi un fel de râs insinuant, ca şi cum tocmai ar fi auzit o glumă deocheată, iar ea, dacă ar avea chef, ar povesti una şi mai deocheată, dar a găsit de cuviinţă să amâne momentul, pentru ca plăcerea să fie şi mai mare. Briza mării îi învolbura buclele brunete. Când vântul încercă şi poalele fustei ei înflorate, Anat nu se grăbi să o prindă cu mâna şi să şi-o lipească de pulpe, observând privirea lui Azaria. Spuse către Udi: Vino odată, scarpină-mă pe spate – aici şi aici – mă apasă ceva tare, uf, nu aici, ce bleg eşti, aici şi aici. Aşa-i bine.

Începură să pregătească masa.

Din cauza umezelii, nu reuşeau să aprindă focul. Ionatan construi cu grijă o grămăjoară de forma unui wigwam indian din crengile adunate de Azaria, în mijlocul căreia făcu un trepied delicat din beţe de chibrituri şi îi dădu foc, apărând-

o cu corpul lui împotriva vântului, dar degeaba. Atunci îi sări Udi în ajutor, spunând, mai lasă-mă şi tu cu jucăriile astea, şi făcu sul o bucată de ziar, încercând iar şi iar s-o aprindă şi înjurând într-o arabă spumoasă, în zadar, până când n-a mai rămas nici un băţ în cutie. Şi pentru că Azaria Ghitlin spusese pe un ton slab şi temător, bucurându-se răutăcios, unul dintre proverbele lui ruseşti nenorocite, nu cu forţa, ci cu isteţimea va scoate Ivan căruţa împotmolită, Udi izbucni în urlete: Tacă-ţi cloanţa odată, Cimpanoza. Şi ce dacă nu vom face focul? Totul e ud aici. Cui îi trebuie cartofii ăia nenorociţi?

La auzul vorbelor lui, Azaria Ghitlin sări ca ars, spărgând de o piatră o sticlă de apă gazoasă, dar nu declară război, ci întoarse spatele spre ceilalţi şi se aplecă asupra grămăjoarei, pierdut, jucându-se două-trei minute, cufundat în gânduri, luă un ciob din sticla spartă, captă în el razele soarelui, îl ţinu îndreptat spre bucata de ziar până începu să iasă un fum subţire, iar după el limbi de foc şi flăcări din ce în ce mai învolburate. Azaria îi spuse lui Udi:

— M-ai nedreptăţit.

Rimona spuse calm:

— Te rog să ne scuzi.

— Nu-i nimic, răspunse Azaria.

Pe când aveam şapte ani, sau poate şase, a venit la noi şeicul satului, Hagi Abu-Zuher se numea, şi împreună cu el, trei bătrâni. Îmi amintesc mantaua lui albă, mantalele gri cu dungi ale celorlalţi în apartamentul cu o singură cameră al tatei, stând pe scaunele de lemn vopsite în alb, în jurul mesei albe pe care răsăriseră crizanteme într-un borcan de lapte acru. *Hada ibnah*[20]? zâmbi şeicul cu dinţi de porumb, iar tata i-a spus: *Hada waladi waili kaman wahad zeghir*.

[20] Ăsta e fiul tău? (arabă)

Şeicul m-a atins pe obraz cu o mână butucănoasă, cu pielea crăpată, iar eu am simțit mirosul gurii şi mustății lui arse de tabac. Tata mi-a ordonat să spun cum mă cheamă, în timp ce Abu-Zuher îşi trecea ochii obosiți de la mine la raftul cu cărți, şi de la el la tata, care era *muhtar*-ul[21] kibbutzului, şi îi spuse molcom, ca şi cum şi-ar îndeplini rolul său modest într-un ritual important, *Allah Karim, ya Abu-Ioni*. Şi atunci m-au trimis afară din cameră şi au avut loc acolo nişte tratative îndelungate, iar Shimon cel mic traducea, pentru că vocabularul arab al tatălui meu era limitat, iar de la bucătărie au adus un ibric mare cu cafea şi *matzot*[22], pentru că totul s-a petrecut, probabil, într-o zi în care se sărbătorea Paştele. Nici măcar un câine n-a rămas la Sheih-Dahr şi toate terenurile, atât cele aflate în litigiu, cât şi cele care le aparțineau de drept, câmpuri de sorg, orz şi lucernă, totul e în mâinile noastre acum şi n-au rămas decât zidurile astea arse în vârful dealului şi poate un blestem care încă ne bântuie.

Ionatan se îndepărtă puțin de ceilalți, pornind-o singur printre măslini şi, în picioare, cu spatele la ceilalți, urină cu capul puțin aplecat într-o parte şi gura întredeschisă, ca şi cum ar fi gândit o strategie în timpul jocului de şah. Privirea lui a ocolit satul Sheih-Dahr şi s-a oprit pe munții de la răsărit, care, în lumina ca de miere, nu păreau departe, ci la distanță de un țipăt. Munții aveau o nuanță albăstruie ştearsă, de oțel, ca marea într-o zi de toamnă, munți maritimi ca nişte prăpăstii abrupte se înălțau la est, amenințând să se prăbuşească spre vest, până ce Ionatan simți o tentație puternic înăbuşită până atunci, să o ia la

---

[21] Conducătorul satului (arabă).

[22] Azima, pasca din aluat nedospit care se mănâncă de Paşte.

fugă spre ei chiar în clipa aceea, cu capul aplecat împungând înainte, ca un înotător înverşunat în faţa valurilor, şi chiar începu să fugă deodată sălbatic, în linie dreaptă, din toate puterile, iar căţeaua lor cea bătrână după el, ca o lupoaică bolnavă, cu maxilarele deschise larg, cu limba atârnând, cu balele curgând; alergă vreo trei sute de paşi, până când pantofii i s-au scufundat adânc în noroiul vâscos, iar apa învolburată i-a intrat în şosete, aşa că a trebuit să încetinească şi a început să se târască cu greu afară din mâlul cleios, dar iar se scufundă, se căţără de pe o piatră pe alta cu pantofii care trăgeau după ei mormane de noroi şi înaintă cu o încetineală de elefant, până ce ieşi din baltă râzând de sine însuşi, iar în cap îi răsunau cuvintele vechii poezii, *Dar inima e înşelătoare*.

— la un cuţit, spuse Rimona, curăţă-ţi noroiul de pe pantofi, dacă ai terminat cu alergatul.

O privi preţ de o clipă cu un zâmbet obosit, îi văzu expresia feţei de o inocenţă imperturbabilă, o ascultă şi se aşeză pe un bolovan să-şi cureţe tălpile. Le văzu pe fete chinuindu-se să taie pulpele de pui şi pe tânărul cel nou, cu pantalonii lui buni şi cămaşa cu dungi, stând aplecat deasupra focului firav pe care reuşise să-l aprindă după ce toţi renunţaseră.

— Am alergat ca un idiot, spuse Ionatan. Cu tine vorbesc, Azaria – am vrut să văd dacă n-am uitat ce înseamnă să alergi după atâtea luni de iarnă. Ştii să alergi?

— Eu, spuse Azaria uimit, dându-şi importanţă, eu am alergat destul. Am venit aici să mă opresc din alergat.

— Hai să ne luăm la întrecere, propuse Ioni, şi spunând asta se miră el însuşi de ce îi ieşise pe gură, hai să vedem dacă şi la asta eşti la fel de bun ca la şah.

— Numai limba îi aleargă, spuse cu cruzime Udi.

— Nu-mi place să alerg. Am terminat-o cu alergatul. Iar acum, mai bine mă lăsaţi în pace, pentru că fără mine n-o

să aveți nici foc, nici cartofi. Şi începu să arunce cu un aer înțelept cartofii în locurile unde crengile arseseră deja, devenind o zgură fierbinte, şi o privi pe Anat a lui Udi ca să nu întâlnească privirea Rimonei, despre care ştia şi simțea că se odihneşte pe fața lui din momentul în care Ioni îi propusese întrecerea. O privire concentrată, umbrită de gene şi sinceră, fără nici o îndoială, iar carnea îl ardea, pentru că Rimona îl privise nu aşa cum o femeie priveşte un bărbat, nici măcar aşa cum un om priveşte alt om, ci ca o femeie care priveşte un obiect neînsuflețit sau, poate, ca un lucru neînsuflețit care se uită la tine pe neaşteptate.

Rimona purta o pereche de pantaloni de catifea reiată care îi veneau foarte bine, fără să-i scoată prea mult în evidență formele, dar şi fără să i le ascundă, corp de fetiță care abia a început să se maturizeze. Bluza şi-o legase cu o fundă drăguță deasupra buricului, lăsând să se vadă puțin din abdomenul ei plat şi şoldurile fine. Ăsta-i modul ei de a-i duce pe toți în eroare, se gândi Ionatan, însă imediat îşi spuse: dar ce-mi pasă?

Prima care s-a dus la Azaria a fost cățeaua Tia. Iar el o mângâie mult, cu amândouă mâinile, cu degetele lui cele lungi. Devenise calm şi înțelegător. Le ceruse în gând iertare lui Eitan R., lui Anat şi lui Udi: cu ce drept îmi dau eu aere în fața lor, eu, un spurcat şi un trişor, ei mi-au dat totul, casă şi prietenie şi încredere, iar eu le necinstesc fetele în fiecare noapte, pentru ca apoi, dimineața, să încep să-i mint şi mint toată ziua, chiar şi când tac îi mint. Suntem frați, ar fi vrut Azaria să strige din toți rărunchii, dar se stăpâni şi tăcu, de teamă să nu se facă de râs în fața lor. Atât de subțiri i se păreau lui Ionatan degetele tânărului prin blana Tiei, încât avea impresia că lumina trece prin ele sau poate chiar se răspândeşte din ele. Cu asemenea degete poate să cânte şi poate să alinte o femeie şi e plăcut să le atingi cu crengile noduroase de măslin, lăcustă mică, toată ziua te

străduieşti să te faci plăcut, nu te mai strădui, că deşi n-am chef şi nici răbdare cu tine şi cu nimeni altcineva, deşi nici pe mine n-am putere să mă plac, pe tine te simpatizez puțin, mai ales că ştiu că într-o zi indienii te vor jupui, lăcustă nenorocită. Şi aşa a pus stăpânire liniştea locului şi pe Ionatan, care se domolise după cursa lui nebună şi îşi terminase de curățat pantofii, întrebând: Cu ce pot să ajut?

— Odihneşte-te, spuse Anat, mâncarea e aproape gata.

Pe pânzele de lumină țesute între umbrele a doi măslini apăruseră fluturi noi, care se învârteau şi în jurul pinilor tineri, iar printre fluturii albi era unul palid şi rotund, care plutea pe loc, fără nici o mişcare, ca un fulg de zăpadă, ca o floare de portocal în lumina azurie, pentru că în sâmbăta aceea, până şi luna uitase să se retragă în ascunzătoarea ei nocturnă, lună de *Tu Bishvat*[23], poate i s-au agățat firele de împletitura măslinului, ca Absalom în mrejele zeiței. O lună de zi, mirată şi speriată, cu un aer aproape bolnav. Împrejmuită şi captivă printre măslinii cei aspri ca un muzicant evreu palid prins în cercul unor țărani grosolani într-una din țările de exil.

— De seara până dimineața câinele latră, dar luna tace şi răsare, spuse deodată Azaria unul din proverbele lui, deşi Tia nu lătrase deloc la lună, ci stătea întinsă pe o parte, odihnindu-se.

— Într-o clipă mâncăm, spuse Anat.

Tăcerea câmpiilor şi lumina gălbuie îi învăluiau pe Rimona cea frumoasă şi pe soțul ei, Ionatan, care se prăbuşise lângă ea aşezat pe vine, ca un beduin bătrân, ajutând-o să curețe cepele. Anat îşi ascundea cu faldurile

---

[23] „Anul nou al copacilor”, sărbătoare evreiască numită după data ebraică la care e sărbătorită: ziua a cincisprezecea a lunii Shvat (sfârşitul lunii ianuarie sau începutul lunii februarie).

rochiei pulpele puternice, apoi renunța, pentru ca după câteva clipe să le acopere din nou. Azaria spuse:

— Tot timpul am impresia că cineva stă pe aici, prin apropiere, şi ne priveşte. Poate că ar fi bine ca unul dintre noi să stea de pază.

— Eu unul, spuse Udi, mor de foame.

— În termosul lui Azaria e limonadă, spuse Anat, puteți bea dacă vreți. Începem să mâncăm imediat.

Au băut din capacul termosului care a trecut din mână în mână şi au mâncat pui şi salată tăiată mărunt şi cartofi copți şi sandviciuri cu caşcaval. Şi au servit portocale la desert.

Conversația continua în jurul celor întâmplate la Sheih-Dahr înainte de războiul de independență, se vorbea despre viclenia bătrânului Hagi, despre ce au fost capabili să ne facă arabii şi ceea ce Udi propunea să le facă data viitoare când se vor afla în război. Ionatan nu participa la discuția între Azaria şi Udi. Îşi aminti deodată de un tablou văzut într-unul din albumele Rimonei: imaginea unor drumeți care luau masa într-o poiană, printre stejari înfăşurați în ferigi, într-o lumină tigrată de umbre. Toți bărbații din imagine erau îmbrăcați, iar între ei stătea o femeie goală, pe care el o numise în gând Azuva Bat-Shilhi. Ce clovn, spuneau bătrânii, de la nici un metru şi jumătate, râdeau, şi un bou nu e tocmai o cutie de chibrituri, e o țintă enormă.

Ionatan îşi imagină o conversație telefonică nocturnă cu al doilea lui tată, directorul rețelei de hoteluri din estul Americii, conversație care îi va deschide într-o clipă multe oportunități noi, în locuri noi, unde totul e posibil şi totul e riscant, tragedii, reuşite răsunătoare, poveşti de dragoste neaşteptate, întâlniri nemaipomenite, singurătate, pericol de moarte, departe de locurile astea, departe de ruinele satului ăstuia feroce, cu ciclamele lui presărate printre bolovani şi cu căcărezele de capre rămase aici dinaintea potopului.

Paşaportul, biletul şi banii te aşteaptă într-un plic în biroul directorului aeroportului. Tu, Jonathan, să le spui numai că eşti băiatul lui Benjamin, iar ei vor şti ce au de făcut. Vei găsi acolo şi un costum de haine pe măsura ta, iar în buzunarul interior din dreapta, câteva instrucţiuni.

Pe creasta colinei se vedea un palmier, iar lângă el un păr desfrunzit, copac strâmb şi bolnav, ca un bătrân orb rătăcit pe teritoriul duşmanului. Ce rost are toată durerea asta, care vine de dincolo, dacă nu e un cod secret trimis de cei morţi, de cei care au trăit cândva pe pământul ăsta noroios şi nu renunţă, şi nu încetează să le fie dor de el, şi iată-i şi acum, ca un suflu transparent şi tăcut plutind deasupra noastră, aşa cum spunea Azaria, încăpăţânându-se să reziste, să nu cedeze, şi dacă tu n-ai să pleci chiar în clipa asta, n-ai să mai pleci niciodată în locul în care poate că eşti aşteptat, dar nu la infinit, pentru că cine întârzie nu are decât de pierdut.

Ionatan spuse:

— Lasă-i o clipă pe arăbuşii tăi şi uită o secundă de Biblie. Îţi aduci aminte, Udi, când eram mici, vântul aducea dinspre Sheih-Dahr mirosul de fum de la *tabun*-urile[24] lor pe întuneric; la cămin, când rămâneam singuri, după ce părinţii ne culcau şi plecau, stingând luminile în urma lor, stăteam treji sub pături, temându-ne să ne spunem unul altuia cât ne era de frică, iar prin fereastra orientată spre est pătrundea vântul cu fumul, pentru că sătenii ardeau crengi şi gunoi uscat de la capre, fum arăbesc, şi lătratul câinilor lor în depărtare şi uneori vocea muezinului lor, care începea să cânte din vârful moscheii?

— Şi acum, spuse Rimona ezitând.

— Acum ce?

---

[24] Cuptoare specific arăbeşti pentru copt pâine.

— Aşa-i, spuse Azaria, şi acum se aude de departe un fel de urlet-cântec. Poate cineva se ascunde acolo. Şi noi am plecat neînarmaţi.

— Indienii, se amuză Anat.

— Bate puţin vântul, zise Rimona, iar mirosul de fum sunt aproape sigură că vine de la focul nostru, pe care chiar tu l-ai aprins, Azaria.

Şi Anat adăugă:

— A mai rămas pui. Poate vrea cineva. Mai sunt şi două portocale. Ioni. Udi. Azaria. Cine vrea, să mănânce, iar cine e sătul şi obosit îşi poate pune capul pe genunchii noştri. Avem timp berechet.

Când Udi reveni după o plimbare pe coasta dealului, nu se întoarse cu mâna goală: găsise o oişte ruginită printre bolovani, resturile unor hamuri din piele şi craniul unui cal cu nişte dinţi galbeni, care-i dădeau o expresie de rânjet sarcastic. Toate aveau menirea de a le împodobi curtea, dându-i „caracter”. Îi venise la un moment dat ideea să sape şi să scoată din pământul cimitirului părăsit un schelet întreg, un schelet de arăbuş pe care să-l întărească cu sârmă şi să-l pună în grădină în picioare, pe post de sperietoare pentru păsări, dar şi ca să uimească şi să enerveze tot kibbutzul.

Ioni îşi aminti visul de noaptea trecută şi cum de dimineaţă, când Rimona îi povestise că visase o broască ţestoasă care putea să se urce pe pereţi, avusese de gând să-i spună, Rimona, eu am visat ceva şi mai ciudat. Dar nu-şi putu aminti decât de un arab mort şi numai când Udi vorbi despre sperietoarea lui, iar Azaria îi spuse, fii atent, Udi, ca vreuna din păsărelele acelea pe care sperietoarea le alungă să nu fie chiar sufletul arabului mort şi să-ţi scoată un ochi, numai atunci visul îi reveni dintr-odată şi totul îi deveni clar. Se făcea că mă aflam într-un punct de observaţie de pe coasta dealului, într-o nişă comodă dintre

stâncile de bazalt, loc din care am o vedere minunată asupra livezii, a câmpiilor, a dealurilor din partea opusă şi a văii. Am primit ordin clar să trag asupra tuturor supraviețuitorilor din trupa de comando siriană care încă mişuna pe acolo. Aerul e fierbinte, plin de praf, se simte un miros de scaieți arşi şi fecale uscate. Prin binoclul puternic pe care îl am privesc cu atenție, în ordine, întâi dealurile, apoi deschiderea văii, livada şi din nou deschiderea văii. Mă tem cel mai mult de vale. Dar totul e calm şi pustiu. Doar muştele verzi, necruțătoare, nu mă lasă în pace şi trebuie să-mi clatin mereu capul, îmi schimb poziția, mă uit în spate, îmi îngheață sângele în vine: chiar în spatele meu, la vreo patru-cinci paşi, nu mai mult, stă un soldat sirian, zâmbindu-mi cu o inocență vicleană, ca un copil rău, spunând parcă: Uite. Vezi? Te-am păcălit, totuşi. Nu, domnule, nu m-ai păcălit, îi şuier printre dinți furios, mâinile tale ridicate sunt încordate, cine ştie ce ascunzi acolo şi ce-mi pregăteşti. Şi în afară de asta, am primit ordine absolut clare. Regret.

Apoi trebuia să mă duc la trupul ciuruit, să-l întorc împingându-l cu vârful pantofului, să-i caut actele sau vreo poză; să mă creadă că eu te-am terminat şi ca să nu te uit cu trecerea anilor. Însă nici nu-i nevoie, n-am să te pot uita niciodată: breton obraznic, frunte înaltă cu bărbie puternică şi o mulțime de riduri minuscule la colțurile ochilor. E Ionatan Lifshitz pe care îl cunosc din oglinda de la baie, în care mă bărbieresc. În cele din urmă trebuie să mă întorc la groapa mea şi să-mi continui misiunea de pază. Poate încă mai mişună pe acolo şi alții pe care trebuie să-i omor. Îți acopăr capul cu o bucată de sac vechi, dar pantoful tău drept are talpa ruptă şi se cască la mine ca o gură plină de cuie, ca şi cum m-ar lua peste picior. Mă trezesc speriat, scăldat într-o baltă de sudoare rece. E ora trei dimineața. Ploaia s-a oprit. Desculț, amețit, mă scol din pat şi mă uit pe

fereastră fără să aprind lumina, să n-o trezesc pe Rimona. Mă uit afară la întunericul imens şi ascult chiar şi cu pielea. Umbra colinelor în lumina lunii. Norii s-au împrăştiat şi începe să se însenineze. Umbra chiparoşilor în grădină. Broaşte, greieri şi o briză uşoară. Departe pulsează pompa cu aburi. Lumina becurilor e palidă ca moartea. Totul e ca întotdeauna. Nimic nou. Eu sunt încă aici, n-am pornit la drum. Nu e nimic nou. Tata, în felul lui, ajunsese probabil la exact aceeaşi concluzie. Pe urmă m-am culcat din nou şi am dormit ca mort până în zori, iar dimineaţa a ieşit soarele şi am hotărât să plecăm în excursie.

Au mai rămas acolo încă vreo jumătate de oră, iar Udi şi, după el, Azaria şi-au scos cămăşile şi maiourile ca să simtă pe piele soarele cel bun, în timp ce Ionatan se retrase în tăcerea lui. Când pe deasupra lor au trecut vuind trei avioane cu reacţie, străbătând cerul de la nord la sud, au început să se contrazică, unii susţinând că erau Super-Mystères, alţii că erau Mystères obişnuite. Ioni povesti că tatăl lui votase odată în guvern împotriva poveştii de amor de prin anii ’50 cu Franţa, sau poate doar se abţinuse. Acum recunoaşte că a greşit şi că Ben-Gurion avusese dreptate: ca de obicei, toată viaţa lor au dreptate, de dimineaţă până seara, bătrânii ăştia ai noştri. Tata, indiferent de subiect, chiar şi când e obligat să admită că a greşit, ca în cazul ăsta cu Ben-Gurion, face cumva să pară că tot el are dreptate şi tu greşeşti, pentru că tu eşti încă tânăr. Ei au o logică de fier şi simţuri ascuţite şi tot ce le trebuie, pe când tu eşti confuz şi alintat, iar gândirea ta e leneşă sau superficială. Întotdeauna vorbesc cu tine, chiar şi la treizeci de ani, aşa cum un adult răbdător îi vorbeşte unui copil pe care, din considerente pedagogice, îl tratează ca şi cum ar fi un om în toată firea; ca să te simţi bine şi aşa mai departe. Dacă îi întrebi, să zicem, cât e ceasul, îţi

răspund pe larg, cu argumente potrivite, pe capitole, a, b, c, d şi îți aduc aminte că orice monedă are două fețe şi că nu ai voie să neglijezi lecțiile trecutului. Pentru ca apoi, cu o aplecare didactică, să îți zâmbească, întrebându-te care e părerea ta. Înainte de a apuca să deschizi gura însă, tot ei răspund şi la întrebarea asta, tot pe capitole şi toate cele, explicându-ți că părerea ta nu are o bază, pentru că generația ta e superficială şi alte chestii de felul ăsta. Nu lasă nici o piatră neîntoarsă, şi totul fără a-ți permite să spui nici măcar un cuvânt. Te fac şah mat după ce ei înşişi au jucat de ambele părți, eliminându-ți piesele pe care nici nu le-ai avut vreodată, nu ai decât o inimă slabă şi delicate probleme psihologice. În final îți spun că mai ai încă de învățat şi că eşti necopt.

— Ție, spuse Rimona, nu ți-e milă de ei.

— Eu, spuse Ioni, urăsc mila.

— Dar ți-e milă puțin de tine.

— Termină cu asta, se enervă Ionatan.

Iar Rimona spuse:

— Bine.

Udi nu lăsă tăcerea să se instaleze din nou între ei. Reluă discuția despre avioane. Îl entuziasmau Mirage-urile cele moderne pe care le achiziționează acum aviația militară şi care constituie un răspuns zdrobitor în fața Mig-urilor pe care Rusia le-a dat Egiptului şi Siriei. Acum era rezervist, dar deținuse funcții importante şi putea să spună cu mâna pe inimă că există un plan fantastic de a le da negrilor o lovitură preventivă usturătoare numai dacă vor îndrăzni să-şi ridice capetele tuciurii.

Anat îl certă în glumă, spunându-i să nu mai divulge secrete. Şi încă o dată îşi ridică fusta cu o mişcare largă, ca să-şi acopere genunchii. De data asta Azaria se arătă jignit, pretinzând politicos, dar ferm că se poate vorbi în prezența lui despre operațiuni militare, nu e agent străin, în armată a

avut şi el funcţia de sergent însărcinat cu probleme tehnice şi a avut de-a face chestiuni cât se poate de secrete. Dacă e să vorbim despre secrete, poate şi el să dea un exemplu uimitor în legătură cu tancurile şi ceea ce a aflat despre planul revoluţionar al generalului Tal. Apropo, după părerea lui, tocmai bătrânii aceia care îl enervează pe Ioni au în vârful unghiei mai multă minte decât toate geniile pline de aroganţă din Palmah, pentru că ei au trecut prin suferinţa exilului, pe când noi am crescut în puf şi n-am scos capetele în lume, poate cel mult am mirosit noaptea fumul din sobele arăbeşti şi am omorât şi noi pe ici, pe colo, lucru care ne-a făcut limitaţi şi smiorcăiţi. Azaria nu face, Doamne fereşte, nici o aluzie la vreunul dintre cei prezenţi. Cel mult se referă la el însuşi. Dar subiectul e, cum se spune, unul general. Iar acum se simte obligat să-şi ceară scuze în special de la Ioni, pentru că poate l-a jignit fără să vrea. Apropo, expresia „chinurile exilului" nu e potrivită şi îşi retrage cuvintele astea, dar promite să caute altele. În aceeaşi clipă fu iarăşi uluit de privirea Rimonei, care se odihnea pe faţa lui cu o tristeţe mută, aşa cum se uită uneori animalele la oameni, ca şi cum şi-ar aminti cine ştie ce adevăr simplu şi mut dinainte de apariţia cuvintelor şi a conştiinţei. Colţurile buzelor ei îi zâmbeau, sau poate o făceau doar în imaginaţia lui, ca şi cum i-ar fi spus gata, copile, gata, până ce Azaria se încurcă în vorbe şi încercă să termine cu o glumă, dar se încurcă şi mai tare şi argumentă cu ultimele puteri: Asta n-a fost o glumă ci... dimpotrivă, adică... serios, adică... n-am vrut să jignesc pe nimeni, doar că situaţia, cum se spune... e cam tristă, nu tristă, doar... nu e bună.

— Atunci, poate încerci să ne spui altă glumă, rânji Udi aruncând fără încetare pietricele într-un trunchi de copac îndoit.

— Azaria, zise Rimona, dacă vrei să spui ceva, spune, şi noi te ascultăm. Dar nu te obligă nimeni.

— Sigur, de ce nu, se bâlbâi Azaria, dacă, adică, vă plictisiți şi vreți să vă amuz, ştiu, cum s-ar spune, să amuz. Şi nici nu-mi pasă.

— Atunci dă-i drumul, îl îndemnă Udi făcându-i cu ochiul lui Ionatan, care nu-i răspunse, ci se concentră să scoată cu ciupituri grijulii scaieții şi bucățile de pământ din blana Tiei.

— Prin urmare: să luăm de exemplu un bebeluş, propuse Azaria, îndepărtându-şi palmele una de alta ca şi cum ar fi măsurat un prunc, luăm de exemplu un bebeluş. Adică, înainte de a se naşte. În burta maică-sii, cum se spune. Odată mi-a venit o idee, cum că toți morții din familie, mătuşile şi bunicii şi bunicile şi verii şi strămoşii, toți se reunesc pentru a-şi lua rămas-bun de la el înainte de a se naşte. Să zicem. Şi fiecare îl roagă pe bebeluş să ia cu el câte ceva, cum ar fi ochi, păr, forma urechii, picior, o pată, frunte, bărbie, degete, pentru că fiecare mort vrea să trimită cu bebeluşul un cadou sau un suvenir sau, să zicem, un semn de amintire şi atenție rudelor care sunt încă în viață. Atunci bebeluşul e ca un turist sau ca un imigrant norocos care pleacă la drum, nu aşa, dintr-o țară în alta, ci ca şi cum ar fi primit autorizație să traverseze o Cortină de Fier, pe care celelalte rude ştiu că nu au nici o şansă s-o primească, şi atunci îl încarcă pe bebeluşul călător cu tot ce se poate, ca să se ştie acolo, în țara cea fericită, că noi încă existăm şi suntem, cum să spun aşa, plini de dor şi afecțiune şi nu uităm. Doar că bebeluşului i se impun limite dure în privința bagajelor şi nu are dreptul să ia cu el decât strictul necesar – nu uitați că e încă aşa de mic – cel mult o trăsătură de la unchiul, un rid de la bunica, culoarea ochilor sau cel mult degetul cel mare cu adevărat foarte mare şi să le aducă de acolo aici. Iar la sfârşitul călătoriei lui, adică atunci când se naşte, îl aşteaptă aici, la intrare, ca într-un port, toate rudele din partea asta, îl sărută, îl îmbrățişează, se emoționează şi imediat încep să se certe

între ei cine a trimis ce şi cui, să zicem, de exemplu, că bărbia e clar a bunicului Alter, iar urechile mici şi aproape lipite de cap sunt de la cele două mătuşi gemene care au fost probabil ucise de nazişti în pădurea de la Ponar, dar degetele, fără îndoială, vin de la vărul tatei, care a fost un pianist renumit în Bucureşti în anii douăzeci. Toate astea sunt doar un exemplu, înțelegeți, puteam să fac o asociație complet diferită. Cum se spune, e o simplă parabolă. Părerea mea e că nu există şi nu pot exista cazuri întâmplătoare. Cuvântul întâmplare aparține, scuzați-mă, unor tâmpiți. În orice lucru acționează legi foarte exacte. Poate ar trebui să explic acum că exemplul meu cu bebeluşul e, cum să mă exprim... o glumă. Dar concluzia – nu. Adică... până la urmă, intenția nu era să amuz. Serios.

— Asta precis a fost o glumă românească, spuse Udi dezamăgit, lungă şi fără umor.

— Lasă-l în pace, spuse Ionatan, stai cuminte, Tia. Încă puțin sub ureche şi am terminat. Stai.

Iar Udi:

— Bine. Lăsați-l să vorbească. Din partea mea, să dea din gură aşa până poimarți. Şi o s-o facă. În ceea ce mă priveşte, urc îndată spre satul ăla împuțit.

— Eu, spuse Rimona, chiar cred că a avut cândva două mătuşe gemene, care acum sunt moarte. Şi dacă ne uităm la degetele lui, vedem că spune adevărul şi în ceea ce priveşte pianistul din anii douăzeci. Dar tu, Azaria, nu mai vorbi acum despre viața ta. Nu acum. Mai stăm cinci minute în linişte, să ascultăm ce şopteşte natura când tăcem, pe urmă, cine vrea urcă în sat, iar cine nu, se odihneşte.

Ce se aude dacă tăcem? O mulțime de păsărele de jur-împrejur. Nu cântă. Schimbă între ele sunete scurte şi ascuțite, nu de bucurie, nu de un calm odihnitor, ci un fel de vibrație vie şi febrilă care pare să ne prevină că ne pândeşte o nenorocire. E ceva asemănător cu panica în

zarva păsărelelor, încă o clipă şi va înceta, încă o clipă şi va fi înlocuită de alta, o groază tăcută, fără sunet şi fără culoare. Ca şi cum păsările acelea ar spune ultimul lucru pe care îl au de spus, ştiind că trebuie să se grăbească, pentru că timpul a expirat deja. Dincolo de ţipătul păsărelelor, se aude foşnetul vântului şoptind în urechile coroanelor albăstrui ale copacilor un legământ secret. Şi dincolo de vânt, sunetele pământului şi ale pietrei, freamătul adâncimii întunecate, sunet-fără-de-sunet îndepărtat şi ceva care vine dindărătul ruinelor satului ca un vânt care bate dinspre munţii din est, uşor ca atingerea degetelor ucigaşului pe gât, înainte de strangulare. Secret ca foşnetul mătăsii e suflul morţii care absoarbe seva vieţii. Taci, copile, taci, nu scoate nici un cuvânt. Dacă ai să dormi, ai să auzi, dacă ai să auzi, ai să dormi mereu. Cine stă liniştit se odihneşte, iar cine face zgomot va pierde.

Ioni simţi o schimbare petrecându-se undeva în partea de vest a orizontului, dar preferă să tacă. Şi Azaria descoperi ce se întâmpla şi ştia că în trei-patru ore se va termina cu lumina asta dulce ca mierea şi iarna pustie se va întoarce. Luă hotărârea ca de data asta să nu-i mai prevină, pentru că nu meritau. Cândva, în copilărie, când se ascundea în beciul întunecat al unei ferme părăsite, înainte de marele exod spre Uzbekistan, poate după ce scăpaseră din Kiev, într-o noapte au fiert şi au mâncat o pisicuţă galbenă. Vasili Gher-Tzedek Ben-Avram, rusul convertit la iudaism, omorâse pisica lovind-o cu pumnul în cap în timp ce aceasta se gudura de piciorul lui, cerând să fie mângâiată. Din cauza zăpezilor de afară şi a umezelii din beci focul se stinse, aşa că mâncaseră pisica fiartă pe jumătate. Zorzi, plângăciosul, nu voia să mănânce, deşi era flămând şi Vasili îi spunea, dacă nu mănânci, n-ai să fii niciodată erou ca Vasili, şi a continuat să plângă până ce Vasili a trebuit să-i acopere gura cu mâna lui roşiatică şi pistruiată, mormăind

în şoaptă, dacă nu taci, Vasili îți face tra-mmm ca şi cum ai fi şi tu o pisicuță. De ce? Pentru că lui Vasili îi e foame.

Dintr-odată, sătul de minciunile lui mai mici sau mai mari, Azaria recunoscu pentru sine că şi el mâncase din carnea de pisică. Sub impulsul amintirilor şi poate a celor spuse de Rimona despre mătuşile gemene Annette şi Lorette, Azaria începu o nouă predică. De exemplu, un tip ca tine, Udi, nu trebuia să caute tot timpul răMăşiţe biblice prin sate. E de-ajuns să vă uitați în oglindă ca să vedeți întreaga Biblie de la Iosua până la cea de-a doua Carte a Regilor. Dar Profeții, Psalmii şi Iov sau Ecleziastul vor ajunge în țară abia peste o sută, două sute de ani. Asta nu contrazice spusele mele de mai devreme, deşi poate da, puțin, pentru că istoria are fie mişcări ciclice, fie în zigzag, aşa cum am fost învățați să alergăm în armată, că dacă se trage asupra ta în zig, tu eşti deja în zag, şi invers. Pentru că în diaspora şi chiar înainte de asta, evreii începuseră să le facă necazuri celor din jur şi lumii întregi, să-i învețe pe toți cum trebuie să trăiască şi ce e permis şi ce nu, ce e bine şi ce e păcat, enervându-i pe toți, ca unchiul acela al meu, de exemplu, despre care v-am povestit, muzicianul, Manuel, care făcea parte din orchestra regală, era profesor şi prieten bun cu regele Carol, care la un moment dat i-a decernat o medalie de aur, doar că în plină ceremonie Manuel a început să vorbească asemenea unui profet nebun, despre lux şi despre corupție şi despre faptul că în fiecare zi îl răstignesc din nou pe Isus şi încă îşi spun creştini. De aceea ne-au urât şi ne urăsc de moarte creştinii din toate țările diasporei, trebuie să încetăm să le mai dăm lecții, să încetăm să-i zăpăcim cu purificările şi răscumpărările noastre, că, de fapt, şi pe noi înşine ne-am zăpăcit şi ne urâm şi despre noi vorbim de fiecare dată, unul despre celălalt şi fiecare despre sine, ca Hitler, doar că am continuat să ne plângem de milă în tot timpul ăsta, ce

nenorociți suntem, ce fel de lume e asta, unde e de fapt dreptatea, ori să vină imediat, ori să se ducă dracului? Arz-o focul de dreptate, iar cuvintele astea nu au fost scrise de vreun nebun, ci de însuşi Bialik. Nişte smiorcăiți am fost şi smiorcăiți am rămas chiar şi aici, în Eretz-Israel: chiar dacă-i pui un costum nou, Serghei tot nu va înțelege ce-i ruşinea, se spune în Rusia. Numai în kibbutzuri încep să apară indivizi mai echilibrați, cum să spun, puțin mai lenți, nu vreau, Doamne fereşte, să vă jignesc, din aceia care încep să învețe secretul vieții vegetale şi arta liniştii sufleteşti, chiar dacă au şi o parte grosolană, că ceva grosolan este până şi în măslinii ăştia. Rezultă că trebuie să trăim mai mult şi să vorbim mai puțin, şi dacă vorbim, atunci s-o facem ca Udi, care ne-a spus cu simplitate că asta e o sâmbătă exact aşa cum trebuie. Bravo, Udi. Fără predici şi izbăviri. Să trăieşti! – scurt şi cuprinzător. Să munceşti din greu. Să te apropii de natură. Să te apropii, cum se spune, de ritmul universului: luați exemplu de la măslinii ăştia. Luați exemplu de la orice lucru, deal, câmpie, munte şi mare, văi, stelele de pe cer. Nu eu, ci Spinoza ne-a propus deja asta, cu un cuvânt, să ne liniştim.

— Atunci, calmează-te, râse Anat ca şi cum ar fi fost gâdilată unde trebuie.

— Eu, se justifică Azaria cu un zâmbet palid, abia acum încep să învăț cum. Dar dacă vrei să nu vă mai plictisesc, uite, am tăcut. Poate vreți să vă distrez acum?

Rimona spuse:

— Nu, Azaria, acum odihneşte-te.

La care Udi aruncă o pietricică într-o doară şi, cu o precizie exemplară, ținti perfect de la şase-şapte metri, doborând termosul gol şi spuse:

— Bun. Hai să o luăm din loc.

Tia tocmai terminase de ros resturile. Îngropară în pământ gunoaiele, scuturară bine *kefia*[25] care le servise pe post de masă şi de faţă de masă deopotrivă, iar fetele îşi curăţară una alteia spinarea de frunzele uscate şi paiele care li se lipiseră de haine.

— Cine plânge? sări Ionatan dintr-odată, deşi nimeni nu-i spusese nimic, e alergia mea împuţită, care se porneşte imediat ce plantele încep să răsară. Ar fi trebuit să plec în deşert, cum propune Azaria.

— Eu nu propun aşa ceva. Pardon.

— Atunci, cum a propus unchiul tău, Manuel, sau cum l-o mai chema.

— Hai, spuse Azaria scurt, pe un ton sec: Unchiul meu Manuel a murit, iar azi ne plimbăm, nu facem pomenirea sfinţilor. Hai, gata.

S-au împărţit în două grupuri. Anat şi Rimona au pornit-o spre pădurice, să adune hribi. Bărbaţii, împreună cu Tia, urcară dealul, printre ruinele satului, şi începură căutările. Curând, Udi descoperi gâtul unei ulcele mari din lut. I-l dărui lui Azaria în semn de împăcare, cu condiţia clară ca acesta din urmă să nu le mai ţină încă un discurs. Poţi să-l umpli cu pământ, spuse Udi, îl pui pe o farfurie de sticlă şi plantezi înăuntru un cactus pe care am să ţi-l dau tot eu. Azaria, în schimb, îi oferi lui Udi o piatră de polizor pe care o găsise. Ioni dădu peste o bucată de piatră de moară pe care fură nevoiţi să o lase pe loc, propunându-şi să vină din nou, când se va usca drumul, să o ia cu remorca tractorului. Ruinele satului Sheih-Dahr, chiar şi după şaptesprezece ani de agonie, încă dau semne de viaţă şi, ca o livadă în

[25] Şal arab tradiţional, care se poartă pe cap.

paragină, oferă totul celor dispuşi să ia. Dar Azaria se sperie dintr-odată şi îl prinse pe Udi de cămaşă:

— Atenție, spuse în şoaptă, pericol; e cineva aici. Simt miros de fum.

După un scurt moment de tăcere, Ionatan zise cu voce joasă:

— Are dreptate. Iese fum de undeva, mi se pare că dinăuntrul moscheii.

— Atenție, spuse Azaria, ar putea fi vecinul meu, Bolognesi. L-am văzut ieşind singur azi-dimineață.

— Taci o clipă.

— Sau vreun drumeț îndrăgostit de natură, arheolog, sau unul din aceia care vor doar să fie puțin singuri.

— Ți s-a spus să taci. Lasă-ne să ascultăm.

Dar vântul nu aducea din depărtare decât zgomotele kibbutzului, lipsite însă de bucuria luminii pe care o pierduseră pe drum, zgomotele acela ajungând până aici deformate în mod bizar, ca şi cum cineva săpa să deschidă vreun mormânt în cimitirul din dumbravă: lovituri, un behăit slab, bătăi metalice înfundate, zumzet de motor răguşit.

— Bine, spuse Udi cu o voce scoasă parcă din adâncurile măruntaielor, fiți atenți. Nu putem şti cine mişună pe aici, şi nu suntem înarmați. Poate că e periculos.

— Cine?

— Ăla. Tipul de care ne-au prevenit că a fugit din închisoare acum o săptămână. Care a strangulat pe cineva.

— Bolognesi?

— Lasă-l dracu' acum pe Bolognesi. Ioni, ascultă. În loc să fugim cu coada între picioare, mai bine îl prindem, ce zici?

— Las-o baltă, bombăni Ioni, hai să nu ne mai jucăm de-a hoții şi vardiştii. Să luăm fetele de jos şi să ne întoarcem acasă. De-ajuns pentru azi.

— Stai puțin. Ce ai? Nu uita că noi suntem doi-trei, iar el e singur. Îl putem prinde uşor de tot dacă lucrăm cu cap. Esențialul e să nu ratăm „elementul-surpriză”. Pun pariu că gunoiul ăla zace dormind printre ruinele moscheii.

— Eu propun...

— Tu nu propui. Calmează-te acum, sau te trimit la fete. Ioni, ce zici de puțină acțiune?

— Cum vrei tu, spuse Ioni ridicând din umeri, ca şi cum ar fi cedat în fața unui copil care bate din picior.

Şi Azaria li se alătură:

— Eu mă ofer să alerg primul într-acolo.

— Nimeni nu aleargă, ordonă Udi calm, nu suntem înarmați. Poate că el este. Dar avantajul nostru e că el nu ştie asta şi nici câți suntem. Şi poate că doarme. Azaria, ascultă-mă bine. Tu rămâi aici. Nu te mişti. Ridică cu amândouă mâinile un bolovan mare – uite, ia ăsta şi aşteaptă la colț, după zid. Nu mişca şi nu vorbi. Dacă se întâmplă să vină încoace, îl laşi să treacă pe lângă tine şi-i dai una pe la spate. În cap. Până aici e clar?

— Până aici e minunat.

— Ioni, coboară cu cățeaua ta şi închide-i ieşirea prin partea aceea. Dar în tăcere. Eu mă strecor singur spre intrare, mă ascund şi scot un urlet, să iasă afară ca un copil cuminte, cu mâinile sus. Voi să fiți atenți: în momentul când țip, scoateți la iveală toate forțele noastre, faceți zgomot, câinele să latre, ca şi cum am fi cel puțin două companii.

— Minunat, râse Azaria în surdină, admirativ.

— Acum fiți atenți. Dacă iese trăgând, vă întindeți pe jos şi-l lăsați să fugă. Dar dacă nu are nimic în mâini, eu îl atac din spate, şi voi veniți spre mine în fugă, să dați o mână de ajutor. Sunteți gata? Dați-i drumul.

Suntem frați, se umplu Azaria de o bucurie sălbatică, frați cu inima şi cu sufletul, şi dacă vom fi scăldați în sânge peste un minut, nu-mi pasă, nu-mi pasă. Minunată va fi moartea

asta, aşa-i iubirea, aşa-i viaţa şi dacă trebuie să murim, murim.

Cât îl priveşte pe Ioni, buzele îi murmurau fără să scoată un sunet: Fie cum vreţi. Nu mai contează.

De departe, de pe coasta dealului, Anat şi Rimona au auzit un urlet lung şi înspăimântător. În moscheea distrusă nu era nici urmă de om. Înăuntru era frig şi întuneric şi umezeală. Doar cenuşa crengilor arse, mucegăite, cu miros acru de urină, şi câteva mucuri de ţigară ce păreau noi. Udi cercetă locul şi descoperi urme de fecale pe care viermuiau muşte verzi. Fusese cineva acolo, dar acum nu mai era. Într-o clipă, vraja morţii dispăru şi o dezamăgire mohorâtă se strecură şi le umplu inimile. Nimic. Fusese acolo, dar nu mai era. Totul era liniştit. O nostalgie surdă îl inundă pe Ionatan, care şi îşi puse palma pe spatele lui Azaria spunând, cufundat în gânduri: Asta-i tot. Şi adăugă: dragul meu. Dar Udi Shneour se grăbi spre casă pentru a-l anunţa imediat pe Eitan R., responsabil cu securitatea kibbutzului, ce descoperiseră la Sheih-Dahr. În orice caz, cei cinci nu uitară să ia cu ei ciupercile culese şi lucrurile găsite şi o broscuţă ţestoasă pe care o găsise Azaria Ghitlin la sfârşitul operaţiunii şi căreia, din dragoste, îi dădu numele *Ionatan cel mic*[26], dar nu spuse asta nimănui.

Eitan R. telefonă la poliţie, care alertă comandamentul de apărare teritorială şi unităţile de grăniceri. Sâmbăta se încheie într-o agitaţie generală. Când se înnoptă, forţele de apărare cercetară satul, împrejurimile, livezile kibbutzului Granot şi cele trei văi. Din cauza noroiului, raidurile se desfăşurau cu mare greutate şi până la căderea nopţii n-au mai descoperit nici un semn nou. Nici câinii de urmărire n-

[26] Titlul unui cântec pentru copii.

au fost de prea mare ajutor. Eitan propuse să se continue căutările şi pe timpul nopții şi să se folosească rachete luminoase. La sugestia lui Udi a fost dublată paza şi a fost aprins reflectorul din vârful turnului de apă. Iar înainte de a se însera, cineva a venit cu ideea unui avion mic de patrulă, care să verifice terenul de sus.

— Eu, spuse Azaria, sunt cel care a descoperit urmele acela. Țineți minte că v-am prevenit de cum am pornit la drum.

— Cu puțin noroc, am fi putut pune mâna pe el fără probleme, spuse Udi.

— Nu mai contează. S-a terminat, replică Ionatan.

Iar Rimona spuse:

— Sunteți obosiți. Haideți să ne odihnim acum.

La trei după-amiaza, înainte ca jeepurile verzui să ajungă în kibbutz, cei cinci excursionişti stăteau în apartamentul lui Anat şi al lui Udi bând cafea şi cinstind ziua de sabat. Vorbitorul-şef era Udi: îşi analiza planul, cu fazele lui rapide – totul durase mai puțin de patruzeci de secunde, după părerea lui – şi făcea presupuneri despre ce s-ar fi putut întâmpla. Rimona asculta ca şi cum ar fi încercat să descopere alt fir, nu pe acela al evenimentelor, sau poate că gândurile îi fugeau în altă parte şi se cufundase în sine. Adâncită în gânduri şi tăcută, stătea pe covor cu genunchii îndoiți, cu coapsele sprijinite de Ionatan şi umerii de Azaria, care avusese grijă în secret să-şi potrivească respirația după ritmul respirației ei liniştite. Anat îi servea cu gustări.

Din tuburi de obuze răsăriseră urzici mari, pielea unei hiene ciuruite de gloanțe era întinsă pe un perete, ibrice mici şi mari şi plate şi borțoase din aramă argintată şi din aramă afumată se odihneau pe diverse etajere, o narghilea antică împodobea măsuța de cafea, iar dintr-o caschetă carbonizată răsărise şi se ramificase o tradescantia. Pe

spatele uşii erau înfipte pumnale orientale cu lama curbată. Un lanț pentru gloanțe de mitralieră lega de plafon o lustră cu trei becuri care ieşeau din trei mine. Mobila era din ramuri de răchită împletite. Taburete scunde, covoraş, o tavă de aramă ornată cu litere arăbeşti, gravate, aşezată pe o ladă de armament servea drept masă. Cafeaua a sosit în ceşcuțe negre din ceramică din care se răspândeau arome de cardamom. Udi avea de gând să participe la urmărirea care se va extinde în curând în toată zona. Prevedea apariția unor dificultăți şi avea dubii în privința rezultatelor. Dacă era vorba despre puşcăriaşul evadat, precis ajunsese de mult la şoseaua principală şi făcuse autostopul spre Haifa. Dacă erau agenți infiltrați, fără îndoială că trecuseră granița încă înainte de răsărit şi se întorseseră în găurile lor negre şi fiți siguri că *nebeh*[27] ăsta de Eshkol n-o să le facă nimic, iar ei stau acum şi râd de noi cu boturile lor negre. După care vorbi despre beneficiile de pe urma culturii de bumbac de anul trecut şi despre grajdul care aduce doar pierderi din cauza lui Stuchinik, pentru că bătrânul nu ne lasă să-l închidem. Poate că Azaria are vreun proverb rusesc potrivit pentru toată nebunia asta? Nu?

În loc de proverb, Azaria se oferi să-i binedispună cu o scamatorie, îndesându-şi în gură o linguriță pe care o scoase mai apoi, cu un zâmbet vinovat, din manşeta pantalonilor lui buni de gabardină, murdari de noroi. Are, spuse Rimona. Iar Anat întrebă: Ce? Are un proverb potrivit, spuse Rimona, şi în surdină, fără a-şi ridica ochii, declamă: Cine n-a trecut printr-o nenorocire nu merită milă şi izbăvire. Ioni spuse: Destul acum cu farmecele astea ale Ciadului. Hai să dormim puțin. Azaria poate să vină la noi, în loc să se trambaleze până la baraca lui. Poate să se

[27] Blegul (idiş).

odihnească şi la noi. Pe canapea. Pe Rimona sigur n-o deranjează. Să mergem.

Rimona spuse:

— Bine. Dacă asta vreți voi...

Nu era nici ora patru, şi iată că lumina senină şi caldă se dusese deja, iar un cenuşiu murdar coborâse, atingând acoperişurile caselor aşezate pe rânduri simetrice, albe toate şi semănând una cu alta. Vântul se strecura în rafale scurte şi înțepătoare dinspre nord-vest. Toate obloanele erau deja închise, iar aşternuturile fuseseră strânse în grabă de pe frânghiile de rufe. Nici un bărbat, nici o femeie, nici un copil nu mai erau afară la patru fără un sfert, când cerul începuse să geamă de tunete îndepărtate, şi peste lumea întreagă plana ceva apăsător, subțire şi transparent, şi se auzi încă un tunet îndepărtat, ca o prevestire rea, şi deodată străluci un fulger, străbătând carbonizat şi sălbatic orizontul, şi apocalipsa tăcerii se risipi sub ropotul tunetelor. Începură să cadă primele picături, urmate imediat de şiroaie groase, ca şi cum un bici se înfăşura în jurul pământului. Alergară spre casă gâfâind şi uzi leoarcă. Ioni deschise uşa cu o lovitură de picior, apoi o închise şi spuse fără chef: Am ajuns.

— V-am spus eu că ne prinde ploaia, se lăudă Azaria, nu-i nimic. Asta e. Nu fiți trişti, că v-am adus un cadou: o broscuță. Luați-o.

— Biata broscuță, zâmbi Rimona, numai de n-ar începe să se cațăre pe pereți.

Ionatan spuse:

— Tia, stai cuminte! Să nu te atingi de ea! Pe balcon, Rimona, am o cutie de carton goală. Dar acum, haideți să ne odihnim.

— Plouă tare, spuse Rimona când se zbătură obloanele, iar apa lovi în sticla ferestrei. Acum, se gândea Ionatan

Lifshitz, puteam să fiu deja pe drum. Poate chiar în Biscaya, golful furtunilor. Şi în aceeaşi clipă luă o hotărâre: Cățeaua rămâne cu ei.

Au cinat toți trei în cameră, pentru că ploaia nu se oprea. Rimona îi servi cu lapte acru, omletă şi salată. Prin geamurile ude se vedeau oameni acoperindu-şi capetele cu hainele de ploaie, alergând gheboşați în lumina pâcloasă şi purtând ciorchini de copii ghemuiți în brațele lor. O singură pasăre continua să scoată ciripituri dese, puternice, ca o cutie automată care semnalizează dintr-un loc în care s-a petrecut o catastrofă. Azaria nu mai poate suporta nici o secundă în plus povara minciunii: trebuie să mărturisească în clipa asta, şi dacă-l vor disprețui, sunt liberi s-o facă, şi dacă-l vor alunga din casa lor – dreptatea e de partea lor, iar el se va întoarce la locul pe care-l merită, lângă Bolognesi. În baraca lui întunecată. Deci, i-a mințit azi-dimineață. Adică, în ce priveşte pisica. Ce pisică? Cea din copilărie, iarna în Rusia, din curtea fermei părăsite, pisica lui, pe care Vasili Gher-Tzedek Ben-Avram o fiersese şi toți mâncaseră, în afară de el. Totul e o înşelătorie. E drept că plânsese atunci cum nu a mai plâns niciodată în viața lui şi e adevărat că Vasili amenințase că-l omoară şi că toți erau atât de flămânzi, el de asemenea, că rădeau florile de mucegai de pe pereții beciului şi le mestecau şi le curgeau balele, iar Azaria a mâncat din carnea de pisică doar trei sau patru înghițituri, mânca plângând şi înecându-se, dar ce a spus azi-dimineață era minciună sfruntată, pentru că a mâncat şi el în rând cu ceilalți.

— Nu-mi amintesc, spuse Rimona, nu ne-ai povestit despre pisica asta.

— Poate doar am vrut să spun, dar mi-a fost frică. Iar asta e şi mai dezgustător.

— Plânge, spuse Ionatan pălind. După o secundă adăugă: Nu plânge, Azaria. Poate vrei să jucăm şah.

Rimona se aplecă brusc spre el. Cu o mişcare rapidă, precisă. Cu buzele reci, abia atingându-l, îi suflă în mijlocul frunții. În clipa aceea, Azaria apucă restul de salată şi omleta care rămăsese în farfurie şi fugi afară, în ploaie, şi alergă reținându-şi un scâncet, se clătină, se ridică şi trecu prin bălți şi prin tufişuri, se scufundă în noroi, înotă din nou afară şi ajunse în cele din urmă la baraca lui, unde Bolognesi dormea sforăind tare sub păturile milităreşti de lână, grosolane, şi puse jos farfuria udă şi ieşi din nou, în vârful picioarelor, alergând tot drumul înapoi şi lăsându-şi pantofii murdari lângă uşă, spuse victorios: Am adus chitara, putem să cântăm dacă vreți.

— Stai aici, zise Ionatan Lifshitz, e potop afară.

Iar Rimona spuse:

— Da, poți să cânți.

Furtuna a continuat toată seara şi din când în când tunetele se întețeau, până se opri curentul electric. Forțele de securitate au fost obligate să-şi întrerupă căutările, soldații întorcându-se uzi la bază. Azaria cântă până când se stinse lumina, după care continuă să cânte pe întuneric. Nu ştia ce-i oboseala. Iar broasca noastră, spuse Ionatan hotărât, o eliberăm mâine-dimineață.

Puțin mai târziu, cam la vreo oră după miezul nopții, când somnul îi deveni insuportabil şi simți că patul e un ecran pe care se proiectează imaginile devastatoare ale morții, Iolek se sculă şi se înfăşură în halatul lui flanelat, încălțându-şi cu un geamăt papucii. Îl cuprinse furia văzând că Hava stinsese lumina de la baie. Chiar şi după ce înțelese că fusese întrerupt curentul din cauza furtunii, tot nu-i trecu furia şi îşi blestemă viața cu o şoaptă în poloneză. Cu mare efort, reuşi să găsească şi să aprindă lampa cu gaz, fără să-

şi trezească nevasta. Se aşează la birou, ridică şi coborî fitilul nemulţumit de funinginea care se ridica din el şi de faptul că trebuia să se abţină de la fumat, îşi puse ochelarii şi, până la trei dimineaţa, se dezlănţui sufleteşte şi îi scrise o scrisoare lungă lui Levi Eshkol, prim-ministrul ţării şi ministru al Apărării.

7

Dragă Eshkol,

Probabil că te va mira scrisoarea asta, în special anumite puncte care apar în ea. Poate că te vei şi supăra pe mine. Te rog să nu o faci. Nu o dată, în discuţiile noastre, când ţi se terminau argumentele, te apărai cu ajutorul vechilor percepte rabinice: Nu-ţi judeca aproapele până nu ajungi în locul lui. De data asta, dă-mi voie să mă folosesc eu de argumentul ăsta şi să-l îndrept spre tine. Iată, te rog, ce am să-ţi spun.

Scriu rândurile astea cu durere. Iar tu, care ştii întotdeauna să-ţi apleci urechea la suferinţa unui prieten, chiar dacă vei fi puţin mirat, sunt sigur că n-ai să te sperii. Chiar acum câteva zile, la şedinţa de partid care a avut loc la Tel Aviv, ai găsit de cuviinţă să te aşezi brusc pe scaunul liber din dreapta mea, în rândul al şaselea sau al şaptelea şi să-mi şopteşti cuvintele următoare, citez din memorie: „Ascultă-mă, te rog, Iolek, dezertor ce eşti, îţi duc dorul în perioada asta". Iar eu, din păcate, ţi-am răspuns cam aşa: „Ce să-ţi spun! Ţi-e dor de mine ca de ciumă". Şi am adăugat în şoaptă: „Între noi fie vorba, Eshkol, dacă aş fi acum în miezul problemelor, le-aş tăia mâinile şi picioarele *julicilor*[28] ăstora care se învârt în jurul tău şi te distrug. „Ei!" ai spus ca şi cum nu m-ai fi luat în serios, după care ai

[28] Hoţi de buzunare (rusă).

adăugat oftând, adresându-te mai mult ție însuți decât mie, „la te uită”.

Încă păstrăm acelaşi ton între noi după treizeci şi câți, treizeci şi şase de ani, aproape treizeci şi şapte. Apropo, n-am uitat: în octombrie sau în noiembrie douăzeci şi opt am venit la tine disperat, era prima noastră întâlnire, tu erai trezorierul organizației, şi te-am implorat pur şi simplu să faci o mică favoare pentru grupul nostru care venise din Polonia şi rămăsese blocat undeva prin Galileea, toți erau săraci, nu aveau decât hainele de pe ei. Nu primeşti de la mine nici un chior, ai urlat şi te-ai grăbit să te justifici: Fiecare se gândeşte numai la săracii oraşului său. Şi m-ai trimis la Hartzfeld. Nu contează. Hartzfeld, bineînțeles, m-a trimis înapoi la tine. Iar tu te-ai mai îmblânzit şi ne-ai împrumutat până la urmă ceva ce în glumă ai numit „mită”. N-am uitat. Nici tu, nu te preface, rogu-te, nici tu n-ai uitat. Pe scurt, am păstrat acelaşi ton între noi tot timpul. Treizeci şi şapte de ani. Nu ne-a mai rămas mult timp. Aproape că ni s-a epuizat contul. Dar încă ne suntem datori unul celuilalt, pentru că am păcătuit amândoi, pe ici, pe colo, cu bârfe şi vorbe jignitoare. Asta e. Iartă-mă pentru tot. Uite, şi eu am iertat (în afară de povestea cu Pardes-Hana, pentru care nici pe lumea cealaltă n-am să te iert). Dar contul nostru aproape că s-a epuizat. Inima mi-e grea. Ne-a trecut vremea, Eshkol, şi nu te mint, nu mai avem ce face. Nu mai avem ce repara. Şi ce va fi după noi îmi dă fiori, ca să nu spun că mă umple de o groază amarnică: sciți, îți spun, huni, în partid, în instituții, în armată, în aşezăminte, din toate părțile vin numai tătari. Ca să nu mai vorbim de netrebnicii simpli care s-au înmulțit la noi de te îngrozeşti. Pe scurt – şi cine ştie mai bine ca tine – un vânt blestemat mătură toată țara. Iar tu? Le duci pe toate, desigur, strângi din dinți şi taci. Sau cel mult oftezi în pumn. Pe când noi, cu ultimele noastre puteri, poate că am mai fi putut face câte ceva. Să

înfruntăm totul cu înverşunare. Nu contează, scrisoarea asta nu are scopul de a deschide vreo dispută. Suntem bătrâni, dragul meu, adversarul meu. Ne trăim, cum s-ar spune, ultima zvâcnire. Ne stingem, să-mi fie cu iertare. Mi-e de-ajuns să mă uit la tine ca să văd cum te urmăreşte şi cum te chinuie vântul cel blestemat. E drept, şi pe mine mă bântuie. Şi, apropo, scuză-mă, te rog, dar tare te-ai deformat şi îngrăşat în ultimul timp, că m-ai şi speriat. Fizic, vreau să spun. Ai mai multă grijă! Nu uita că după noi, cum spun francezii, vine potopul!

M-am cam luat cu vorba. Ascultă, te rog. Am să scurtez de acum înainte cât am să pot. Trebuie să intru, în sfârşit, în miezul subiectului. Dar ce înseamnă, pentru Dumnezeu, miezul subiectului? Uite, mă macină îndoiala. Acum e noapte, o noapte de iarnă, e trecut de miezul nopţii şi afară toarnă cu găleata, distrugând culturile care putrezesc deja de atâta binecuvântare cerească. Iar ca să suferim şi mai mult, până şi curentul electric s-a întrerupt. Îţi scriu la lumina unei lămpi cu gaz afumate, iar lampa asta, fără să vreau, îmi readuce tot felul de amintiri, şi amintirile astea – recunosc fără ruşine – mă apropie de tine. Că doar am ţinut la tine tare mult. Dar era firesc: cine nu te iubea pe vremea aceea? Erai băiat frumos. Brunet, bine făcut şi înalt, singurul înalt dintr-un grup întreg de indivizi scunzi – ţigănos, ucrainean, cuceritor şi tenor de excepţie. Între noi fie vorba: ce te mai invidiam toţi! Bărbat fatal, spuneau fetele noastre despre tine, cu ochii înceţoşaţi. Hartzfeld te poreclise Cazacul. Cât despre mine, de ce să neg? N-am fost niciodată Valentino. Încă de pe atunci aveam, probabil, o mutră de inteligent lipsit de inimă. Ceea ce nu mă bucura deloc.

Dar acum, cerul ne-a făcut dreptate. Tu, netrebnic cu burtă şi chelie şi eu, netrebnic gras şi cu început de chelie. Ca un cuplu de proprietari bătrâni. Şi amândoi cu ochelari.

Mai suntem încă puțin bronzați, dar bolile ne rod serios. Nu va rămâne nici un os întreg din noi. Noi trecem şi nu mai avem nici o valoare, şi în locul nostru vor veni sciții. Apropo, „mutră de inteligent lipsit de inimă" sunt cuvintele Havei, tovarăşa mea. Dificilă fată şi foarte arțăgoasă, dar de un devotament demn de laudă. Inima, poate am vorbit despre asta cândva, şi-o dăruise în tinerețe unui criminal nebun. Dar mintea a salvat-o din mâinile lui şi aspirațiile ei puternice au călăuzit-o spre mine. Eu, ca de obicei, i-am iertat totul. Însă ea, se pare, nu poate nici până în ziua de azi să mă ierte pentru asta. De ce să neg față de tine: sunt un om rău. Rău şi înrăit. Rău până în măduva oaselor mele bătrâne. Poate unul dintre cei *treizeci şi şase de răi*[29] pe care se sprijină lumea; răii care şi-au vândut sufletele de dragul idealului adoptat în tinerețe. Aceia pe care răutatea lor i-a ținut în slujba teoriei noastre şi a muncii noastre, dar şi a faptelor noastre bune. Ascultă, dragă Eshkol, în răutatea noastră am făcut nenumărate fapte bune, pe care nici diavolul nu ni le poate nega. Răutatea a stat la baza tuturor acelor fapte: priceperea noastră, pe care acum vin unii tâmpiți şi o numesc viclenie bătrânească. Şi intrigile noastre şi toate stratagemele, pentru că scopul nostru nu a fost acela de a urmări bunuri şi plăceri personale, ci de a împlini fapte bune. Deşi, să recunoaştem adevărul, niciodată nu am renunțat la onoarea noastră; nici atunci, nici acum. Dar am fost, dacă vrei, răi în numele cauzei. Răi religioşi. Adică am înfăptuit ce am înfăptuit conduşi deopotrivă de binele şi de răul dinăuntrul nostru. Să nu confundăm însă răutatea asta a noastră cu nemernicia ticăloşilor care s-au înmulțit acum în jurul tău şi în jurul meu şi peste tot unde vezi cu ochii. Nu contează. S-a terminat. Tu, să-mi fie cu iertare,

---

[29] Joc de cuvinte având la origine expresia „cei treizeci şi şase de drepți", din tradiția mistică iudaică.

moşneag gras şi umflat, te rog să mă scuzi, eşti mai rău decât caricaturile cele mai cinice care ţi-au fost creionate, iar eu sunt un moşneag ghebos şi plângăreţ, în plus, şi cam surd. Şi foarte bolnav.

Dar nici ăsta nu e esenţialul. De data asta nu-ţi scriu ca să ne certăm, ferească Dumnezeu. Ne-am certat destul, tu şi cu mine. Dimpotrivă: mai bine ar fi să ne împăcăm, la marginea acestor deşerturi ale singurătăţii. Aşa că n-am să încep iar să mă socotesc cu tine în legătură cu Lavon sau mai ştiu eu ce, tot ce am avut de spus ţi-am spus atât personal, cât şi în paginile ziarului, iar tu ştii bine că pentru frumoasa contribuţie pe care ai avut-o la acel episod s-ar putea să te perpeleşti la foc mic în iad. Punct. Esenţialul e că am fost învinşi, dragul meu Eshkol. Am fost învinşi definitiv. Mâna refuză să scrie asta, dar adevărul e mai presus de orice. A luat sfârşit, prietene, capitolul nostru complicat. Acum e deja ora unu noaptea. Mâine e *Tu Bishvat*. De fapt e azi, nu mâine. Şi ploaia nu se mai opreşte, ca un blestem. În zadar ne-a fost devotamentul, în zadar visurile noastre, în zadar toate manevrele şi viclenia noastră fină, de-a lungul atâtor ani, ca să salvăm poporul lui Israel – *jidlacii*[30] ăştia ai noştri – din ghearele creştinilor şi ale lor proprii. În zadar. Vântul cel rău smulge acum totul. Din rădăcină. O ruină a sufletelor, spun eu. În oraş. În sat. În kibbutz. Şi în special la tineri. Bine şi-a mai râs diavolul de noi. Ca pe o epidemie mocnită am purtat în noi viruşii exilului de acolo până aici, şi uite, chiar în faţa ochilor noştri începe un nou exil. Am dat din lac în puţ, îţi spun eu. Te rog să mă scuzi. Ce fulgere şi ce tunete dincolo de fereastră, şi curentul, ţi-am mai spus, s-a întrerupt.

---

[30] Jidani (rusă).

Gehendikt[31]. Ochii mă ustură, dar inima mă îndeamnă să continui să-ți scriu. Mi-e tare greu. Țigările astea îmi înăbuşă până şi ultima suflare, dar fără ele simt că înnebunesc. Dar un păhărel – păhăruțul cel mai mic – de coniac, în sănătatea diavolului, tot o să-l beau. Noroc.

Dragă Eshkol, oare şi la tine, la Ierusalim, se aude în noaptea asta din adâncuri, din pântecele vântului şi ale furtunii, urletul unui tren de marfă străpungând întunericul? Nu? Poate că da? Poate atunci ai să înțelegi starea sufletească în care îți sunt scrise rândurile astea nenorocite. Eu, dragă Eshkol, îmi aduc deodată aminte de versurile lui Rahel[32] pe care ştiai cândva să le reciți cu durere şi sensibilitate: *Şi poate-ai fost o simplă viziune. Oare aievea-ai fost sau am visat?*

Dar au fost aievea, şi încă cum: visuri, focurile care ne ardeau piepturile, sacrificiul şi istețimea şi bătrânețea şi dezamăgirile. Toate astea au existat. Iar acum e timpul să murim şi poate că suntem deja, să mă ierte Gogol, suflete moarte. Tu ai să mă ierți că te întristez. Dă-mi voie să te întreb şi ce mai fac fiicele tale. Nu contează. N-am întrebat nimic şi nu-mi răspunde. Cât despre băieții mei, nu poți conta pe ei să creezi o dinastie. Dimpotrivă. Unul e flegmatic, celălalt melancolic. Numai păsărele are în cap: să se realizeze, să se realizeze, nervi, răsfăț, lumea cea mare, posibilitățile interzise, dracu' mai ştie ce. Sunt sigur că şi tu te-ai lovit de toate astea. Şi pletele alea lungi: toți sunt artişti. O generație întreagă de artişti. Şi toți parcă ar fi adormiți. Şi nebuni după sport – fără a fi în asta o

---

[31] Gata (idiş).

[32] Rahel Blubstein (1890-1931), poetă de limbă ebraică cunoscută sub numele „Rahel", reprezentând începuturile poeziei ebraice moderne.

contradicție: cine a dat cu piciorul în minge, cine a driblat pe cine etc. Mare scofală. Ben-Gurion a fost inspirat când a spus că noi am reuşit să transformăm exilații în popor şi am făcut din *viermele Iacob – cerbul Israel*. Rezultă că noi suntem praful şi viermii, iar ei, cei cu plete, cei cu sufletul opac, ei sunt cerbul pentru care ne-am rugat. Cum a scris Alterman[33]: *ca o minune se va naşte fluturele din vierme*. În fața noastră e doar o mică Americă, mică de tot, sufocantă, urâtă, roasă de platitudine şi răsfăț.

Apropo, şi tu eşti vinovat pentru asta. N-ai cum să scapi. Dacă aş putea, aş opri imediat toate urletele astea de la radio, cu tot cu reclame: de dimineață până seara toată țara e potopită de un fel de muzică încărcată de sex şi negri, care îți tâmpeşte simțurile cu o cruzime teribilă, tobe din junglă, jazz şi rock-and-roll, de parcă am fi venit aici să facem o replică a pădurilor africane şi să devenim canibali. Ca şi cum n-ar fi existat niciodată Khmelnițky şi Petliura şi Hitler şi Bevin şi Abed El-Nasser. Ca şi cum s-ar fi adunat aici evrei din cele patru colțuri ale lumii numai ca să organizeze o orgie.

Nu contează. Nu vom cere socoteală. Şi tu ai obosit să te lupți cu morile de vânt. Uite, fiul meu cel mare vine şi mă anunță acum câteva zile că atelierul de reparații auto nu e pentru el. Şi nici kibbutzul nu e pentru el. Şi Eretz-Israel, cu tot respectul, e doar un colț izolat din lumea asta mare. Trebuie să iasă acum în lumea cea mare, să trăiască tot felul de experiențe, înainte de a hotărî ce drum să aleagă în viață. O sclipire filozofică l-a luminat dintr-odată şi a ajuns la concluzia nemaipomenită că trăim o singură dată şi că viața e scurtă. Nici mai mult, nici mai puțin. Şi că viața lui

---

[33] Nathan Alterman (1910-1970), poet de limbă ebraică, unul dintre „clasicii" poeziei moderne.

nu-i aparţine decât lui însuşi, nu ţării şi nu kibbutzului şi nu Partidului şi nici părinţilor. Poftim.

A gut-sabat, geniu ce eşti, i-am spus, unde te-ai specializat dintr-odată în filozofie? La emisiunile de la radio? Din jurnalele de sport? La cinema?

Poftim. Ridică din umeri şi tace ca lemnul.

Apropo, nu pot să nu-mi recunosc, bineînţeles, partea mea de vină. *Mea culpa*. Am păcătuit rău şi cu fratele lui cel mic, Amos. Toată copilăria lor am fost preocupat de fapte măreţe, să întorc lumea pe dos în împărăţia Mişcării şi Partidului, şi pe ei i-am lăsat pe mâna educaţiei publice comune. Să nu spui nimic, nici tu nu ai prea multe satisfacţii. Am semănat vânt şi culegem furtună, cum se spune. Adevăratul vinovat e totuşi Ben-Gurion, nimeni altul: el, cu teoriile lui canaanite, să ne răsară aici o generaţie de Nimrozi şi Ghideoni şi Iftahi[34], să crească la noi lupi în loc de elevi de yeshiva. Gata cu Marx şi Freud şi Einstein, gata cu Menuhin şi Iasha Heifetz, destul cu Gordon şi Borohov şi Berl[35], de-aici înainte daţi-ne doar Yoav şi Avishai Bnei-Tzruia, Ehud Ben-Ghera, Avner Ben-Ner[36], bronzaţi, ignoranţi şi analfabeţi, experţi într-ale războiului. Şi ce-a ieşit din acest hocus-pocus? A ieşit Nabal Carmelitul[37], să ştii, laolaltă cu toţi neisprăviţii ceilalţi. Tu însuţi eşti înconjurat din toate părţile de asemenea brute, culaci primitivi pe care Ben-Gurion i-a luat de pe pământul moşavurilor, lei vânjoşi, ovrei neandertalieni, *julici* cu

---

[34] Numele unor luptători menţionaţi în Biblie.

[35] Reprezentanţi ai mişcării sioniste.

[36] Personaje biblice.

[37] Personaj negativ menţionat în Biblie.

creierul spălat, tot felul de cazaci circumcişi, de călăreți beduini coborâți direct din Biblie, tătari de religie mozaică. Ca să nu mai vorbim de ceilalți nemernici, de aceia tineri, reci, nemernici-filfizoni cu diplome, nemernici cu costum şi ace de argint la cravată, cu eleganța lor americană arogantă, lichele mondene după formula anglo-saxonă, nu ca mine sau ca tine, care am fost ticăloşi provinciali, hoți religioşi, somnambuli, îndrăgostiți de idei. Poftim. Uite pe ce ton îți scriu. Dar tu nu te superi: îți scriu cu sufletul zbuciumat.

Şi nu am de gând să mă cert cu tine. Ne-am certat destul noi doi. Deşi, nu neg, nu te invidiez. Poate ar fi bine, revenind la subiect, dacă aş fi în locul tău: tu faci concesii şi ierți, dar eu, prin forța răutății din mine, aş stârpi fără milă cuibul ăsta de distracții sălbatice. Dar nu te invidiez, dimpotrivă, sunt alături de tine trup şi suflet, slavă Domnului că sunt scutit de această încercare şi că stau acum, după cum se spune, în linişte şi pace. Dar simțurile îmi spun că, privind dintr-un anume unghi, şi inima ta bolnavă plânge amintindu-şi de malul Kineretului[38]. Ea, inima, ştie şi doar gurii nu-i dezvăluie că noi am suferit o o înfrângere totală, iremediabilă, înfrângere definitivă. Totul e pierdut, Eshkol. *Gehendikt.*

Destul cu vorbăria pe ocolite. Trebuie să trec, în sfârşit, la subiectul care mă frământă: fiul meu.

Ascultă, te rog: cine ştie mai bine ca tine că Iolek Lifshitz, în toți anii ăştia, nu ți-a cerut nici măcar o favoare? Dimpotrivă. Nu o dată ți-am făcut zile amare. În perioada când Partidul se dezbinase am scris împotriva ta un articol în care am folosit nemilosul cuvânt *jongleur*. Iar mai recent, când cu afacerea Lavon, am scris că tu, Levi Eshkol, ți-ai vândut sufletul diavolului. Şi îți jur că nu-mi retrag

[38] Denumirea ebraică a lacului Tiberiada.

cuvintele. Să ne ierte cine n-are simțul umorului, dragă Eshkol, dar noi am fost, într-adevăr, cu toții jongleri! Şi cu toții ne-am vândut sufletele diavolului! Sigur că nu din lăcomie sau pentru cine ştie ce beneficii. Noi, dă-mi voie să-ți spun, ne-am vândut sufletele cu cele mai bune intenții. Iată ce vreau să spun: om fi fost noi *cei treizeci şi şase de răi*, dar pe umerii noştri se sprijină întregul univers. Uite. Iar m-am îndepărtat de subiect.

Să ne întoarcem, cu voia ta, la fiul meu. Adică, la cel mare: Ionatan. Dă-mi voie să scurtez o poveste foarte lungă: a crescut aici, în kibbutzul Granot, a înfulecat vitamine şi s-a bronzat bine la soare, dar cu toate astea a ieşit din el un fel de tip sensibil, timid, un *feinshmecker* în toată puterea cuvântului. În rest, îți poți imagina şi singur: tatăl, activist cu principii în sfera publică, mama, ei, bine, Hava. Poate v-ați cunoscut cândva. Un suflet zdrobit, un cuib de viespi ambulant. Apropo, pentru tot ce le-am făcut noi tovarăşelor noastre, precis vom arde la foc mic în iad. Ele au plătit prețul pentru revoluțiile şi izbăvirile noastre. Ele, cu sângele şi laptele lor, au plătit pârjolul.

Colac peste pupăză, s-a îndrăgostit de o fată bizară, apatică, poate – asta rămâne numai între noi – şi puțin redusă mintal, într-o anumită măsură. Şi au întemeiat un cămin. Nimic nu înțeleg din iubirile astea moderne. După care au trecut printr-o tragedie ginecologică. Să lăsăm la o parte detaliile: oricum, noi nu putem face nimic în problemele astea.

Pe scurt, copii nu sunt, dragoste mare nu e, nici mulțumire probabil că nu e. Iar acum băiatul are, cum să spun, un scop. Adică are intenția să plece departe, „să se regăsească", „să se realizeze. Dracu' îi înțelege. Iar eu sunt distrus: sunt pe cale să-mi pierd copilul. Şi copilul e distrus. Se înțelege că nu m-am dat bătut cu una, cu două, am discutat mult, am fost şi dur, am fost şi blând, am încercat

să-l împiedic cu ultimele puteri. Cu puterile care, Eshkol, aproape că m-au lăsat de tot. Dar ştii asta la fel de bine ca mine. Ce suntem noi în ochii lor, nişte bătrâni autoritari, păcătoşi cărora le-a trecut timpul, tirani însetaţi de putere. Pe scurt, băiatul o ţine pe-a lui: e hotărât să-şi schimbe viaţa de la un capăt la altul.

Ai să mă întrebi din ce aluat e plămădit băiatul. Am să-ţi răspund cu toată sinceritatea: suflet bun şi cap bun şi inimă bună, doar sclipirea îi lipseşte. Nu zâmbi cum ai obiceiul, cu viclenia ta însufleţită, spunându-mi: Ei! Ştiu eu bine – aşa tată, aşa fii. Pot să-ţi scriu despre fiul meu fără ocolişuri. Încă merit încrederea ta. Iartă-mă că îţi scriu toate astea cu atâta patos. Da. Am uitat să-ţi spun. Ştie să joace şi şah, chiar şi la competiţii. Vreau să spun: nu e prost, nu e vreun Ham[39] exaltat.

Dragă Eshkol, tu ai o inimă înţeleaptă. Nu râde de mine acum. Mâna îmi tremură în timp ce scriu. Mi se pare teribil să vin, după toţi anii ăştia, să-ţi cer o favoare personală. Să te trag de mânecă şi să te implor: aminteşte-ţi că cine salvează un suflet... etc. Iată-l pe fiul meu în faţa ta. Iată situaţia lui. Iată şi moştenirea lui. Iar tu binevoieşte să-i găseşti undeva un loc potrivit.

Mi-e ruşine de tine. Mă simt ca un vas golit. Suntem bătrâni şi ne-am săturat de atâtea umilinţe şi am fost învinovăţiţi şi am înşelat, pe când el – adică Ionatan – nu e ticălos. O spun cu toată răspunderea. Pot să jur, dacă vrei. Nu e un ticălos. Dimpotrivă. Nu te va dezamăgi. Nu te va minţi şi nu te va fura. Tu mi-ai spus odată aşa, cu cuvintele astea: Omul nu e decât om, dar şi asta numai din când în când. Aşa că ia-l pe băiatul ăsta şi n-o să regreţi. Poate o să

[39] Fiul lui Noe.

iasă om din el. Nu l-a înrăit de tot vântul cel rău care a spulberat generația lui. Te rog.

E noapte acum, dragă prieten şi vechi adversar, e furtună afară, până şi forțele naturii se grăbesc să prevestească ceva rău. Şi moartea pândeşte de după colț. Am făcut să răsune lumea şi acum ni se spune *sha-shtil*[40]. Cerberul se apropie din ce în ce mai mult şi ne atinge umărul şi ne cere politicos, dar hotărât să ne ridicăm şi să ieşim din sală în vârful picioarelor, fără să provocăm scandal. Să ieşim, deci. Dar nu pe vârfuri. Dimpotrivă. Să ieşim cu paşi siguri şi cu capul sus, atâta cât ne permit trupul tău cel gros şi trupul meu cel făcut bucățele. Şi să nu ne ruşinăm: am făcut în viața noastră două-trei lucruri demne de toată cinstea, la care strămoşii noştri nici măcar nu visau. Tu ştii asta.

Apropo, mărturisesc fără ruşine, mă întristează faptul că Ben-Gurion ne va supraviețui. Iartă-mi răutatea asta: între noi fie vorba, ce-a făcut notabil? El însuşi e la originea vântului rău. Bine. N-o s-o luăm de la capăt cu cearta. Ştiu că în privința asta refuzi cu hotărâre să accepți părerea mea: noi nu suntem decât nişte lăcuste pe lângă el. Fie. Am scris în ultima mea broşură (*Cu fața spre viitor*, editura Havaad Hapoel, 1959) că Ben-Gurion şi-a pus amprenta clară atât asupra lucrurilor bune, cât mai ales asupra celor rele. Iar tu m-ai admonestat în public, spunând: Ar trebui să-ți scoți pantofii în fața lui, Iolek. Dar să lăsăm deoparte controversa asta. Între timp ai gustat şi tu din veninul lui, iar mie mi-a părut rău pentru tine dar, pe ascuns, de ce să neg, am savurat dulceața unei plăceri răutăcioase. Să nu ne mai certăm în ce-l priveşte pe Ben-Gurion. Fiindcă şi tu, păcătosule ce eşti, în adâncul sufletului şi al burții, gândeşti ca mine.

---

[40] Şşş-linişte (idiş).

Să-ți povestesc o scurtă întâmplare. Acum câteva săptămâni apare la mine un tânăr excentric, un fel de învățăcel firav, muzicant, filozof, rugându-mă să-l primesc să lucreze în kibbutz. Am ezitat puțin: nu duc lipsă de excentrici... Dar gândindu-mă mai bine, am hotărât să-mi iau riscul şi să-l primesc la noi. E plămădit dintr-un material uman deja epuizat aici, un visător notoriu, idealist, cam confuz, e drept, unul de-al nostru, dar care şi-a greşit generația. Pădurea e prea mare pentru o oaie şi un ciobănaş, aşa mi-a spus, citând neobosit din parabolele lui Spinoza, pentru ca deodată să declare că Ben-Gurion a înnebunit. Nici mai mult, nici mai puțin. Inutil să-ți spun că l-am mustrat cu toată asprimea. Dar în sinea mea mi-am zis, e ca tine, he, he! Dar sar de la una la alta. Şi uite că mă învârt în jurul cozii; am găsit acum câteva zile o ştire ciudată în ziar în legătură cu inginerul Shaltiel Hapalti, care v-ar fi propus un memorandum în legătură cu o rachetă militară revoluționară pe care el însuşi ar fi inventat-o. Poate merită să ştii că acest Hapalti nu e altul decât cunoştința noastră comună, Shunia Plotkin, care a fost pe vremuri paznic la Nes-Tziona. Unul dintre ultimii. Desigur, şi inima lui e bolnavă şi obosită, ca a mea şi ca a ta. Te rog, răspunde-i cu blândețe. Şi cine ştie? Poate e ceva în fanteziile lui. Poate merită să verifici. Nu mă întreba: Duc lipsă de nebuni? Dă-mi voie să-ți spun ce am învățat din experiență: Oamenii sunt fie puțin nebuni, fie nişte ticăloşi. Ori una, ori alta. Iar de ticăloşi nu ducem lipsă. E timpul să închei cu o urare prietenească, loială. E întuneric beznă şi furtună afară, iar lampa mea cu gaz clipeşte şi afumă. Ca şi cum moartea noastră loveşte cu pumnul în fereastră şi nu mai acceptă nici un tertip, nici o amânare. Am să mai beau un păhărel de coniac în cinstea diavolului şi mă întorc, cu voia ta, în pat. Scrie-mi te rog de urgență în legătură cu fiul meu. Ai să găseşti fără probleme ceva pentru el, pe undeva.

Contez pe tine. Apropo, tot ce am spus la şedinţa de partid de la Tel Aviv – n-o lua ca pe un atac personal: îmi eşti foarte drag. Mai ales că peste umărul tău trag deja cu ochiul tătarii ăia.

Da. Încă ceva. Ori din cauza coniacului, ori din cauza fumului care îmi prosteşte mintea, mi-a mai venit o idee. O propunere. Probabil că şi la tine la Ierusalim noaptea e la fel de îngrozitoare. Probabil că şi pe tine te ocoleşte somnul acum. Ascultă-mă, te rog: dacă e ceva adevărat în ceea ce priveşte Lumea de Apoi, cea despre care strămoşii noştri spuneau că e plină de bine, n-ai vrea să locuim amândoi în acelaşi cort? Adică, dacă nu te deranjează, facem o cerere prin care solicităm să împărţim acelaşi acoperiş. În fiecare dimineaţă ne trezim şi plecăm împreună la lucru, poate ni se va da să săpăm un teren stâncos, să facem gropi, să plantăm viţă-de-vie, copaci, poate va trebui să mergem împreună după măgari şi să aducem apă cu găleţile, pentru udat. Şi n-o să ne mai certăm. Dimpotrivă: seară de seară aprindem în cortul nostru o lumânare sau două şi stăm de vorbă de la suflet la suflet, şi dacă apare vreo neînţelegere, stăm şi clarificăm lucrurile pe îndelete, iar dacă obosim, tu ai să cânţi la *garmoshka*, iar eu am să stau numai în maiou şi am să pun pe hârtie, în linii mari, ideile de bază. Sigur că am să-ţi cer părerea din când în când, iar dacă n-am să-ţi accept toate sfaturile, tu n-ai să te superi. Poate că o să găsim şi vreun balcon de unde se poate privi seara spre pământ. Iar noi vom sta acolo în picioare, desculţi, în bătaia brizei de seară şi ne vom veghea copiii. Cine ştie, poate vom avea chiar ocazia să dobândim ceva influenţă, să organizăm, să manipulăm, să obţinem vreo amânare sau să obţinem o sentinţă mai blândă. Pentru că sentinţa e întunericul înspăimântător. Să mă ierte Dumnezeu pentru vorbele astea. Mâna refuză să le scrie. Dar tu, Eshkol, tu ştii la fel de bine ca mine că sunt adevărate. Poate că îmi pierd

minţile. Chinurile trupeşti mă omoară, dar şi tu, din câte ştiu, eşti departe de a fi sănătos. Fii atent şi păzeşte-te, fii puternic şi curajos.

Cu ezitări şi durere, al tău,

Iolek

Lăsă stiloul jos şi rămase pierdut în gânduri. Expresii de ironie, de bunătate, urmele chinurilor, ale furiei şi ale inteligenţei se luptau între ele pe faţa bătrână, în lumina flăcării care se micşora.

Dar brusc, se răzgândi. Rupse foile scrisorii cu grijă, le prinse cu o agrafă de birou şi le puse pe marginea mesei. După care îşi luă stiloul şi reformulă totul:

„Dragă Eshkol,

Trebuie să-ţi cer ajutorul într-o problemă personală. E vorba de fiul meu. Ne-am putea întâlni cât mai curând, să avem o discuţie între patru ochi?

Al tău, cu urări prieteneşti,
Israel Iolek Lifshitz."

Se ridică de la locul lui cu un geamăt de durere. Se târî spre etajeră şi deschise o uşiţă din spatele rândurilor de cărţi. Puse înăuntru prima versiune a scrisorii cu o mână tremurândă, într-un plic maro bombat, pe care scria „Documente personale/ A fi deschis numai post-mortem". Iar versiunea corectată o îndoi şi o închise într-un plic simplu, adresat Prim-ministrului şi Ministrului Apărării, tovarăşului Levi Eshkol, Hakirya, Ierusalim.

După aceea stinse lumina care trăgea să moară. Se întoarse în pat, unde rămase treaz îndurerat. Iar ploaia nu se mai oprea.

8

Acum mi-au adormit amândoi. E chiar amuzant. Unul a adormit pe canapea, în camera cea mare, cu capul ascuns complet sub pernă ca într-o peşteră, celălalt, din contră, doarme în dormitor, în patul cel mare. Nici măcar cuvertura n-a dat-o jos. Pe burtă. Cu picioarele şi mâinile întinse spre cele patru colțuri ale patului. Să rămâi trează şi să te uiți cum dorm alții îți provoacă milă. Cine doarme seamănă cu copilul care a fost pe vremuri. Într-o carte despre victimele omeneşti din Congo scrie: somnul ne-a fost trimis din locul în care am sălăşluit înainte de a ne naşte, unde ne vom întoarce când vom termina de trăit.

Amândouă uşile sunt deschise. Şi casa e liniştită, şi noi. Mă uit şi-i văd pe amândoi culcați. Unul slab şi lung, altul slab şi mic. Amândoi sunt cufundați acum în aceeaşi linişte. Nu câştigă şi nu pierd nimic. Nici măcar la şah. Liniştea asta vine de la mine. Şi pe Efrat am adormit-o, şi acum sunt singură. E întuneric beznă afară, dar nu la fel de întuneric în cele două încăperi unde ei dorm fără gelozie, fără minciuni, fără nici o mişcare. O lumină slabă vine de la mine, din bucătărioară. Pe tejgheaua de marmură storc un grepfrut. Puțin din lumina mea se scurge asupra amândurora prin uşile deschise. Şi amândoi sunt lipsiți de putere şi buni, pentru că oricine doarme e lipsit de putere şi bun.

Eu port halatul meu flanelat. Cel cafeniu. Şi e iarnă acum afară. Pe coperta discului *Farmecele Ciadului* e desenat un luptător negru străpungând cu sulița un berbec. Cine luptă se răneşte doar pe el însuşi. Berbecul mort va continua să alerge pe câmpii, prin păduri, ca vântul noaptea, până va ajunge acasă. Pentru că avem cu toții o casă.

Stau în picioare lângă chiuvetă şi storc suc de grepfrut. Am făcut duş şi m-am spălat pe cap, să fiu frumoasă pentru ei. Am părul ud şi neîmpletit. Cine se trezeşte primeşte suc de grepfrut, pentru că amândoi sunt bolnavi de ieri, au febră

şi tuşesc şi îi doare capul. De când a început iarna, Eitan locuieşte în camera lui, ultima de lângă piscină, cu două fete. Eu, de alaltăieri- noapte, locuiesc cu Ioni şi cu copilul.

Nu numai eu sunt trează aici. Şi Tia, pe marginea covoraşului, în camera unde s-a culcat Azaria. Pândeşte în linişte creaturile care o înţeapă prin blană. Le pândeşte şi nu le poate prinde pentru că nu ajunge la ele. Dar nici nu renunţă. Pentru o clipă, brusc, Efrat a suspinat de departe şi în aceeaşi clipă a adormit la loc. Acum liniştea s-a amplificat, pentru că motorul frigiderului s-a oprit din bâzâit şi tace.

Am să termin sucul şi am să mă aşez în fotoliu, să brodez.

Prin peretele vecinilor se aud iar ştirile de la radio. Se aude că Damascul ameninţă. Astea sunt lucrurile pe care amândurora le place să le asculte. Evoluţie gravă. Deteriorare. Tensiunea a crescut. Şi situaţia s-a agravat. Când aude ştiri din astea, ochii lui Ioni se închid puţin şi devin mai întunecaţi şi strânge din dinţi. Cât despre Zaro, ochii încep să-i strălucească, devine palid, apoi se înroşeşte şi vorbeşte fără întrerupere. Numai la auzul sau la mirosul războiului, amândoi devin într-o clipă mai periculoşi şi mai frumoşi în ochii mei, mai înflăcăraţi şi mai vii. Ca atunci când sunt cuprinşi de aviditate sau de ruşine. Ioni, când nu se mai poate abţine şi îşi dă drumul, loveşte cu pumnul în cearşaf şi mă muşcă de umăr. Consolarea lui vine pe voce de bas, răguşită, ca un ecou într-o casă părăsită. La Zaro vine ca un guiţat scurt şi subţire, ca schelălăitul unui câine care s-a rănit. Şi îi curge salivă şi îi curge nasul şi apoi îi curg lacrimi. Îi primesc, sunt ai mei. De la mine somnul lor, doarme berbecul, doarme sulița şi a adormit şi luptătorul cel negru. Cine doarme e slab şi bun. Iar eu îmi voi îmbrăca pantalonii albaştri de catifea reiată şi puloverul roşu, şi părul meu blond e proaspăt spălat şi miros a săpun de migdale şi şampon.

Ce înseamnă faptul că Damascul ameninţă nu se poate auzi de la radioul vecinilor, pentru că Asaf al lor începe să cânte la xilofonul de jucărie: tin-tin. Apoi linişte. Tin-tin-tin. Şi iar linişte. Şi tot aşa. Frig, vânt şi ploaie şi la Damasc în seara asta. Şi eu? O gânganie zboară prin cameră. Poate e un fluture de noapte. Se învârte în jurul becului din tavan. Se loveşte şi se îndepărtează, dar se încăpăţânează sau poate pur şi simplu trebuie să continue. Şi se întoarce. Şi se loveşte. Vrea ceea ce nu are şi nici nu-i este permis. Iar umbra i se plimbă tot timpul pe tejgheaua din marmură, pe frigider, pe dulap şi pe mine. *Fluture drăguţ de lângă lumină, ascultă-mă pe mine, odihneşte-te acum*.[41]

Când tai fructele cu cuţitul şi le storc, mă ustură zgârietura de la deget. Vâr degetul în gură şi îl ling, să nu mă mai usture. Saliva dezinfectează şi vindecă rănile. Am citit că cercetătorii albi din Mozambic au învăţat de la vracii din satele ascunse prin păduri să vindece rănile cu salivă. Odată am văzut-o pe mama lui Ioni stând singură pe terasă într-o seară azurie de vară şi sugându-şi degetul cel mare. Ca Efrat. Dormi, Efrat. Mama e aici şi te păzeşte.

În somn, în peştera pe care şi-a făcut-o sub pernă, spune ceva ca un *rrr* prelung. Tia îi răspunde tot cu un *rrr*. Linişte, Tia. Nu e nimic.

Ce nostim că tocmai acum a început şi broasca de pe balcon să zgârie cu ghearele pereţii cutiei de carton. O fi terminat de mâncat castravetele pe care i l-am pus de dimineaţă, şi acum vrea să plece. Nu te teme, broscuţo. Îţi este bine şi cald acolo. Şi ţie, micuţa mea Efrat. Şi mie mi-e bine şi cald.

Afară e vânt fără ploaie. Trebuie să fim ascultători. Ascultăm cu plăcere şi ne odihnim. Afară e frig şi umed.

---

[41] Fragment dintr-un cântec pentru copii.

Bine că suntem cu toții înăuntru. Numai chiparoşii din grădină nu pot fi aduşi în casă şi se îndoaie în bătaia vântului. Nici nu reuşesc să se îndrepte bine, că vântul îi îndoaie din nou, cu forță. Iată şi berbecul rănit. Care nu se dă bătut, pentru că încă nu a ajuns acasă.

Iarna, toți trebuie să stea închişi în casă. Pe urmă vine vara, şi cine vrea poate să stea pe iarbă sau să înoate în piscină. Ioni va pleca să joace şah la campionatul kibbutzurilor şi îl vor chema la armată, iar când se va întoarce va povesti lucruri noi. Zaro îmi va compune un cântec, se va implica în politică şi va deveni renumit şi important. Frig şi trist e să fii bărbat-băiat, mai ales iarna. Au ceva înăuntrul lor care e întotdeauna însetat şi înfometat, sorbindu-i, îmbolnăvindu-i. Nu e doar pofta lor trupească; e altceva, ceva mai greu şi solitar, cu pofta e simplu, le trece când sămânța a curs, e ca o rană pe care puțină salivă o poate vindeca. Celălalt lucru e crud. Nu le dă pace aproape niciodată. Poate numai când dorm. Şi când începe să se vorbească despre situația gravă şi se fac simțite miasme de război. Parcă mirosul morții le-ar da cine ştie ce recompensă ori plăcere. Dar ce e lucrul acela din ei mereu flămând şi însetat, încât trebuie să străpungă de fiecare dată un berbec cu sulița, ca şi cum li s-ar fi făcut o promisiune care nu s-a îndeplinit? E promisiunea unui vrăjitor rău, care nu se îndeplineşte şi nici nu se poate îndeplini. Nu sunt aşa doar Zaro şi Udi şi Ioni, ci şi Iolek, şi tata, până a murit a fost aşa, şi Ben-Gurion, care țipă în radio, şi chiar Bach, ale cărui lacrimi îmi plac în muzică. Bach e trist pentru că i s-a promis ceva ce nu s-a îndeplinit. Ascult, de exemplu, *Cantata 106* unde Bach pare un copil într-o casă întunecoasă şi părăsită, ce nu e a lui, fără mamă, în pădure, într-o țară pustie, cum spune Ioni, în taiga, în tundră. Îi imploră pentru o clipă, întoarceți-vă la mine, de ce m-ați lăsat aici singur, după care se ruşinează

şi, dintr-odată, cu vanitate, nu-mi pasă dacă sunt singur, sunt singur şi sunt mare şi puternic şi mă duc să străpung un berbec cu sulița. La sfârşit e o bucată în care Bach pare că se atinge uşor, şoptindu-şi, nu plânge, nu plânge, nimic nu e în zadar, vine tata imediat şi îți explică, se întoarce mama curând.

Am adus petrol. Am aprins soba. Acum arde cu flacără albastră frumoasă în camera unde doarme Zaro. Scoate nişte şoapte plăcute, exact cum ni s-a promis în reclamă, că e soba care şopteşte.

Azaria scormoneşte cu mâinile sub pernă, lângă cap, în peştera pe care şi-a construit-o. Îi face plăcere să fie numit Zaro. Dar în dormitor, la Ioni, nu e sobă. La el ajunge mult mai puțină căldură. Am să-l acopăr cu o pătură şi am să-i pun uşor mâna pe frunte. Cald. Uscat. Şi Zaro are nasul înfundat. Mi-e puțin frig. Am obiceiul să-mi trag mâinile înăuntrul mânecilor, să le încălzesc. Dacă Efrat nu-şi găseşte biberonul când îl caută în somn, va veni o vrăjitoare neagră şi i-l va apropia cu blândețe de guriță. Efrat a mea va adormi la loc.

Torn sucul în două pahare înalte. Acopăr fiecare pahar cu suporturile din sticlă. Şi tai din prăjitura cu aluat dospit pe care am făcut-o ieri. Cine se scoală poate să mănânce şi să bea. Cine va dori. Pentru că este îndeajuns.

Şi va fi şi mâine. Scot un bol de sticlă. Torn o ceaşcă de zahăr. În linişte, să nu-i trezesc. Sparg patru ouă şi le amestec cu zahărul din bol. Adaug încet jumătate de pahar de ulei, fără să mă opresc din amestecat. Adaug, din frigider, o jumătate de ceaşcă de smântână şi continui să amestec. Rad coaja de la o lămâie şi continui să amestec şi să vorbesc cu mine însămi, în gând. Apoi, dar nu deodată, pun două pahare şi jumătate de făină şi continui să amestec, şi un plic de praf de copt, ca să-mi crească aluatul, şi amestec cu putere, dar în linişte, până nu mai sunt

cocoloaşe, şi torn încet şi fără să dau pe jos în cratiţa-minune pe care am uns-o cu margarină, apoi o pun în priză şi fixez temperatură potrivită. Şi am de aşteptat patruzeci de minute până se rumeneşte.

I-am cusut lui Ioni jacheta maro, iar el mi-a povestit despre taiga şi tundră, pe urmă s-a despărţit de mine, dar n-a plecat. Ioni, i-am spus, pot să ascult şi să brodez în acelaşi timp, iar la radio se transmite un concert. Şi le-am povestit amândurora ce am citit, cum că oamenii din tribul Kikuyu, în nopţile cu lună plină, îi prind reflexia într-o găleată cu apă şi o păstrează pentru nopţi întunecoase.

Între timp am spălat vasele, le-am şters şi le-am aranjat în dulap. Am încercat cu un chibrit prăjitura, dar nu era coaptă, aşa că mai aştept, dar între timp mă duc să văd pe cine am de acoperit. E bine, merită să fie bolnavi, să aibă febră. Şi trebuie să stea în pat. Şi să primească liniştea asta. Să nu se mai cațăre pe ziduri, ca țestoasele. Pentru că alaltăieri, de sabat, când am fost cu Anat şi cu Udi, au atacat satul din vârful dealului, au cucerit moscheea cea distrusă, dar n-au prins hoţi. Şi s-au îmbolnăvit de gripă toţi. Acum prăjitura e gata. Anat mi-a povestit că şi Udi e bolnav. Mă aşez să brodez. Pun un disc în surdină, să nu se trezească, iar dacă se trezesc avem suc şi prăjitură şi cine vrea bea şi mănâncă. Poate Albinoni, nu Albinoni. Poate Vivaldi, *Anotimpurile*. Sau iar Bach.

Ieri a fost *Tu Bishvat*. Hava, mama lui Ioni, a venit supărată foc, ce se întâmplă cu noi, nici măcar n-am intrat să întrebăm ce face Iolek, că e foarte bolnav. Şi doctorul i-a făcut două injecţii. Una uşoară, dar a doua Hava spune că l-a ameţit complet. L-a văzut pe Azaria şi s-a enervat, ce va spune lumea? E bolnav, i-am răspuns, exact ca Ioni. Şi dacă oamenii vor începe să vorbească în kibbutz nu-i nimic, şi despre tine se vorbeşte, despre lucruri care s-au întâmplat înainte de a ne naşte noi, despre o dragoste şi o nenorocire.

Nu eşti prea normală, Rimona. Hava, iartă-mă. Crezi că suntem în pădure? Hava, iartă-mă. Uite. În baraca lui e frig şi umed şi n-are cine să-l îngrijească. Şi au spus că după *Tu Bishvat* vine frizerul, şi când vine locuieşte acolo, în baracă, în camera de lângă Bolognesi. Şi afară plouă. Ioni l-a invitat, pentru că Azaria i-a dat cadou o broscuţă ţestoasă. Nu eşti prea normală, Rimona. Trânti uşa şi plecă. Şi broscuţa iar zgârie cutia şi vrea şi vrea şi vrea.

Iau un teu şi o cârpă, şterg podeaua, şterg praful de pe rafturile bibliotecii şi îmi fac o cafea. Amândoi dorm adânc. Slabi şi buni. Fără berbec şi suliţă. E nostim că aş fi vrut să-i culc pe amândoi în dormitor, în patul dublu, şi să rămân singură aici, pe canapea. Iar noaptea să fiu între amândoi şi să-i ating şi pe unul, şi pe celălalt.

A fost un *Tu Bishvat* fără petrecere. Şi fără sădit de seminţe. A plouat slab toată ziua, iar dintre munţi au coborât vânturile ca să îndoaie chiparoşii din grădină, scoţând urlete prelungi, ca şi cum ar fi fost însetate şi ar fi vrut să pătrundă înăuntru. Dacă plânge noaptea, am s-o liniştesc, să nu-i trezească pe amândoi. O iau şi o pun cu tot cu biberon pe burta mea. Am găsit scris că bebeluşii se liniştesc şi adorm dacă simt bătăile inimii mamei. Că asta îşi amintesc din uter. Ritmul ăsta al bătăilor inimii. Aşa s-au născut şi ritmurile tobelor în Namibia. Şi trupul ei, de la căldura trupului meu. Mieluţă mică, o cheamă Efrat, dormi fetiţă. Tu şi cu mine.

Zece sau douăzeci de copii am citit că a avut Bach. Toţi locuiau într-o căsuţă din cărămizi roşii, undeva în Germania. Poate doamna Bach i-a spus, nu fi trist, ai să vezi că totul o să fie bine. El răspundea da, da, dar nu o credea decât rareori. Şi o ajuta să care cărbuni şi să păzească focul din sobă şi o ajuta să spele scutece şi să adoarmă un copilaş bolnav cântându-i şi legănându-l. Un berbec şi o suliţă îl deranjau când rămânea treaz, singur,

noaptea, sub câte o ploaie nemțească. Voia o îmbrățișare sau măcar o atingere sau un cuvânt, dar oricât de mult s-ar fi străduit doamna Bach să i le ofere, tot nu putea. Pe mama lui o chema, să se întoarcă să-l dea jos de pe cruce şi să-i spele rănile lăsate de cuie. Dar ce vine în schimb? Ca întotdeauna. Război. Boală.

Acum fierbe apa. Într-un termos mare, dar şi într-un termos mic, le pregătesc ceai cu lămâie şi miere, să aibă amândoi la noapte, când o să-i ardă gâtul. Ploaie neagră tot timpul pe fereastra neagră. *Tu Bishvat* a venit şi a trecut. Când eram mică, de *Tu Bishvat* sădeam flori, şi o dată am sădit în grădină o minge mică, neagră, din cauciuc. Din minge nu a răsărit niciodată nimic, dar şi răsadurile s-au uscat. Eu sunt Rimona Lifshitz, eu sunt Rimona Foghel, fetița mea e Efrat, soțul, Ioni şi prietenul, Zaro.

Din cauza bolnavilor mei, m-am întors de la lucru mult mai devreme. Lipa ne-a reparat boilerul de la spălătorie, pentru că se stricase când Lipa a fost bolnav. Acum e sănătos şi boilerul e reparat. Mi-a spus o glumă în idiş. Apoi, la duş, mi-am strâns părul sus, să mi se vadă gâtul. După care m-am răzgândit, mai bine cu părul despletit.

Nu, ei nu se trezesc. Unul e ghemuit ca fetuşii din cartea despre sarcină şi naştere, iar celălalt s-a întors oftând, şi acum doarme pe spate. Parcă ar fi Bach crucificat, ca în imaginea de pe coperta discului *Matheus Passion*. Mâinile întinse în lateral şi pumnii strânşi cu putere. Berbecul care vrea să mă părăsească, să plece în taiga sau în tundră, să vâneze balenele despre care s-a scris în *Davar* săptămâna asta că sunt pe cale de dispariție. Să mă lase singură cu Efrat şi cu Azaria, care mi-a dăruit o ciclamă presată. Şi cu Tia. Să trăim aşteptându-l.

De aceea, în loc de capot am să-mi pun o rochie. Pe cea albastră. Şi am să fiu frumoasă.

Cine se trezeşte va primi suc şi prăjitură, avem şi smântână. Şi pâine. Şi va trebui să-şi ia temperatura. Şi să înghită o aspirină. Dacă vor vrea, Zaro o să ne cânte la chitară, dacă vor vrea, o să jucăm toţi trei un joc.

Jocul lui Ioni sună cam aşa: trebuie să ne prefacem că el e altcineva, un navigator-erou din Marea Sudului care vrea să vâneze balene sau caută o insulă pustie. Acasă, departe, eu trebuie să-l aştept şi să am încredere în el. Până se va întoarce cu o rană de glonţ în umăr şi iar se va scrie depre el în ziar. Se va întoarce şi va vrea să se culce cu mine, năpustindu-se asupra mea. Iar eu îi voi spune: vino.

Jocul lui Zaro e de-a mama şi copilul. Şi pentru că e ruşinos, eu am să-l ajut fără să-l las să simtă că e ajutat. De la prima mângâiere şi până la ţipătul de la sfârşit, îl învăţ cum nu trebuie să se grăbească precum un hoţ mic, fiindcă nu fură nimic şi nu are de ce să se teamă.

Lui Azaria i-am spălat şi călcat frumos pantalonii de gabardin şi cămaşa, pentru că toate se murdăriseră de noroi în timpul plimbării din ziua de sabat. Lui Ioni i-am dus pantoful dezlipit la cizmărie şi l-am rugat pe Iashek să-l repare, aşa că acum pantoful n-o să mai rânjească la el şi n-o să-l mai enerveze.

Efrat se joacă cu pietricele rotunde pe pătură, împreună cu alţi copii, într-o poieniţă de pe malul fluviului albastru despre care e scris în cartea asta, *Nilul cel albastru*. Acolo ea se târâie în patru labe şi nisipul ca de aur o mângâie cald şi curat. Lumina lunii îi ţese o pânză argintie. Şi o muzică şoptită se ridică din adâncul prăpăstiilor fără fund. Acolo sunt negrese în haine albe-albe, care le cântă copiilor cântece într-o limbă care se numeşte etiopiană. Şi culeg tulpini goale pe dinăuntru din locuri unde apa Nilului albastru e joasă. În mijloc, printre negrese, tot în haine albe, stă profesorul Iosafat, cel lovit de un glonţ în cap, şi bate într-o tobă, cu lovituri delicate. Ăsta e ritmul inimii: bum-

bum. Pe râu trece visând un animal care se numeşte gnu. Dormi, dormi, fetiţa mea, dormi, dormi, somn uşor. Tata s-a dus la lucru. S-a dus. S-a dus. S-a dus. Se întoarce la răsăritul lunii. Îţi aduce un cadou. Dormi, somn uşor. Tigri, căprioare, lei, struţi şi dormi somn uşor. Să nu fim trişti, spune Iosafat, profesorul, că nu e decât o greşeală de calcul să ceri toată ziua să se întâmple lucruri noi, încă un berbec, încă o suliţă, încă un război, insomnii. Cine e obosit – să se odihnească. Şi cine s-a odihnit deja – să asculte. Cine ascultă ştie că afară e noapte şi vânt. Sub ploaie sălăşluieşte liniştea pământului ud şi, dedesubt, odihna rocilor puternice şi adormite. Pe care nu le va atinge nici o lumină, niciodată. Şi mai e şi altă linişte, sus, după nori şi aer. Liniştea dintre o stea şi alta. Iar după stele, încă o ultimă linişte. Ce vor de la noi? Să nu deranjăm, să nu facem zgomot, să fim şi noi tăcuţi, iar atunci nu vom suferi deloc.

Vasili Gher-Tzedek Ben-Avram îşi curăţa şi ungea revolverul al cărui glonţ l-a lovit pe profesorul Iosafat. Acum vine să ceară dragoste şi iertare pentru că nu a avut nici o intenţie rea. Mi-a dat o ciclamă uscată, presată între foile buletinului lui. Şi mi-a adus şi un volumaş, în engleză, o carte indiană despre profunzimea chinurilor şi înălţare luminoasă.

Amândoi mi-au adormit acum. Îi primesc. Unul vorbeşte puţin, că i se pare trist să fie ca toată lumea, celălalt vorbeşte tot timpul, că i se pare trist să fie altfel decât ceilalţi. Îi primesc pe amândoi.

Toată seara aceea când s-a întrerupt curentul, după excursie, ne-a cântat la chitară şi din gură, a cântat neîndrăznind să se oprească nici măcar o clipă. Se temea că, dacă se opreşte, noi o să ne grăbim să-i spunem mulţumesc şi la revedere, noapte bună. Cânta şi aproape că plângea. Până când i-am spus, Zaro, acum ne odihnim, putem continua şi mâine. Iar Ioni a zis, poate să doarmă aici, pe

canapea. Nu-i nici o problemă. Le-am spus Ioni, Zaro, la culcare. Şi pentru că era pană de curent, am aprins o lumânare în colţul bucătăriei şi încă una lângă radio. Ioni a căzut frânt şi a adormit pe patul cel mare îmbrăcat, iar eu şi băiatul am rămas. Scuză-mă, am spus, acum mă dezbrac şi mă duc la culcare. Iar el s-a speriat şi m-a implorat în şoaptă să-l iert pentru că e atât de netrebnic. Nu eşti, am spus, eşti un om bun, am spus, nu fi trist.

Iar el s-a întors spre perete şi a rămas culcat, dar treaz până dimineaţa, pe canapea, chiar aici în cameră, urându-se pentru o vină care nu e a lui. Nici eu n-am putut să dorm. Dar la un moment dat, spre dimineaţă, de la atâtea fulgere şi tunete, Ioni se trezi, pentru că Tia voia să iasă. Se trezi şi mă văzu stând trează pe scaun, în cămaşa de noapte, gândindu-mă. Eşti nebună, mi-a spus. Tia a zgâriat uşa cerând să se întoarcă, iar Ioni i-a deschis, în timp ce Zaro stătea nemişcat, aproape fără să respire de ruşine şi de frică. Ioni m-a luat de umeri şi, ca pe un sac, m-a trântit pe pat, făcându-mi tot felul de lucruri şi rănindu-mă. I-am spus în şoaptă Ioni, încetează, e treaz, ne aude şi suferă. Ioni îmi răspunse tot în şoaptă, şi ce, să sufere. S-a terminat, oricum, mâine plec de aici. Cum să pleci, eşti bolnav, uite, arzi de febră. Mâine mă scol şi plec. Eşti dusă. Dacă-l vrei, nu-mi pasă, du-te la nebunul ăsta. Mie mi-e de-ajuns. Ioni, nu înţelegi că şi tu ţii puţin la el? Dar dorm, Rimona, nu sunt treaz deloc. Scoală-te, du-te la el umedă de sperma mea, nu-mi pasă, m-am săturat şi gata. Atunci m-am dus la el umedă de sperma lui Ioni, m-am aşezat pe jos lângă el şi am spus că am venit să-i cânt. Şi l-am atins pe obraz cu mâna, ardea şi el de febră. Nu vorbi acum, copile, dă-mi mâna şi ai să vezi ce am pentru tine, numai nu-mi spune nici un cuvânt. Până când răsări o lumină murdară printre lamele oblonului şi începu *Tu Bishvat*. Am făcut un duş cald şi m-am îmbrăcat încet în baie, m-am dus la lucru,

la spălătorie, iar când m-am întors, mult mai devreme decât de obicei, amândoi zăceau bolnavi, cu febră mare. Le-am dat aspirină şi ceai cu lămâie şi miere şi i-am învelit, ca să doarmă. Negrese în alb, în etiopiană, o vor înfăşa pe Efrat.

Acum încep să se trezească, unul se ghemuieşte, celălalt se întoarce de pe o parte pe alta. De-ajuns cu brodatul, că e deja noapte. Noapte bună, Efrat, noapte bună, domnule Bach, doamnă Bach şi domnule profesor Iosafat. De la mine, Rimona Foghel, care spune nu vă temeți, totul se va termina cu bine. Cine e trist se va bucura. Mai există încă îndurare dincolo de ploaia asta. Iar bâzâie frigiderul. A revenit curentul electric. Vom fi buni.

9

În iarna lui şaizeci şi cinci, Ionatan Lifshitz se hotărî să-şi părăsească nevasta şi kibbutzul în care se născuse şi crescuse. Luase în sine hotărârea să înceapă o viață nouă, pentru că tot timpul până atunci simțise în jurul lui un cerc strâns de bărbați şi femei care nu încetau să-l urmărească, să-i dea sfaturi, să-i dea lecții. În toți anii copilăriei, tinereții, serviciului militar, chiar şi după ce s-a căsătorit şi soția lui a dat naştere unei fetițe moarte, neîncetat i s-a spus asta da, asta nu. Începuse să simtă că oamenii aceia îi acopereau dinaintea ochilor un peisaj secret şi poate minunat şi că nu are dreptul să continue la nesfârşit să cedeze în fața celorlalți.

Se vorbea mereu de fenomene negative, evoluții îngrijorătoare, pericol iminent, iar Ioni aproape că nu mai înțelegea sensul cuvintelor. Dacă se întâmpla să stea singur în fața ferestrei pe înserat, privind cum soarele cade dincolo de linia orizontului şi cum o noapte amară şi profundă se coboară peste câmpii, învăluind ca o nenorocire pământul, până unde se termină dealurile spre est, accepta, împăcat cu sine, că noaptea are dreptate.

Dacă Iolek, tatăl său, îi vorbea cu duritate sau cu blândeţe despre gravitatea momentului în general şi despre mersul istoriei în special, despre generaţiile trecute şi despre generaţiile viitoare, despre datoria tinerilor, Ioni se crispa tot, ca în aşteptarea unei palme, fără să ştie ce să răspundă. Era un tip tăcut, nu-i plăceau cuvintele şi nici nu avea încredere în ele.

Ce vor de la mine? Ei cred că sunt unul de-ai lor. Mă numesc factor uman sau mână de lucru sau fenomen. Eu nu sunt mână de lucru. Nu sunt instrumentul lor. Şi toată gălăgia lor mă lasă rece, eu doar trebuie s-o iau din loc. Oriunde. Nu-mi pasă. Rio. Ohio. Bangkok. În alt loc, unde să pot fi singur şi unde se petrec lucruri imprevizibile, nestabilite printr-un program, care nu sunt nici o verigă dintr-un lanţ şi nici vreo etapă pozitivă sau negativă ori gravă. Să fiu un om liber.

Îi spusese într-una din seri şi nevestei lui, Rimona, că a luat hotărârea să plece. Şi, cu toată sinceritatea, îi mai spusese că nu are de ce să-l mai aştepte: viaţa, aşa cum se spune, trebuie să meargă mai departe. Imaginează-ţi că am murit.

Între timp, Ionatan aştepta să se oprească ploile, să scadă şi tensiunea conflictului cu Egiptul şi furtunile şi tunetele, să i se găsească un înlocuitor la atelierul de reparaţii auto, un eveniment care să-i dea posibilitatea să-şi ia rămas-bun, în sfârşit, şi să plece la drum spre cine ştie ce loc îndepărtat unde este aşteptat, dar nu la nesfârşit.

Aşa trecu anul şaizeci şi cinci. Şi începu şaizeci şi şase.

Iarna fusese lungă şi grea. Cu precizie, subţire, în diagonale ascuţite, ploaia biciuia pământul şi vânturile încercau obloanele ferestrelor şi agitau coroanele copacilor, încurcând cablurile electrice care şuierau o melodie singuratică şi pustie. Noaptea fusese întărită paza împotriva unor posibili soldaţi infiltraţi din spatele liniei de demarcaţie

stabilite în urma încheierii armistițiului. La radio se vorbea de pericolul unui nou război şi ameninţările care veneau dinspre capitalele arabe.

Iolek Lifshitz se ridicase şi anunţase la şedinţa kibbutzului că în curând îşi va da demisia din funcţia de secretar şi ar fi bine să înceapă să-i fie căutat un înlocuitor, sugerând să se tatoneze terenul în ce-l priveşte pe Shrulik, muzicantul, de exemplu. Gurile rele spuneau că Iolek urmăreşte să se întoarcă şi să prindă o funcţie importantă în Partid sau în Kneset sau chiar la cârma guvernului. Unii mergeau şi mai departe, presupunând că Iolek, cu mintea lui întortocheată, prevede o criză, lupte pentru moştenire, disensiuni politice majore, şi poate atunci va reapărea drept candidat de compromis şi, de la coada vacii, îl vor chema să salveze situaţia şi să împiedice scindarea. Stuchinik îl opri pe Ionatan pe aleea dintre atelierul auto şi lăcătuşerie şi îl descusu cu o drăgălăşenie vicleană, întrebându-l pe ocolite dacă ştie ce urmăreşte tatăl său. Ioni ridică din umeri, spunând: Fii serios. Nepoţi vrea bătrânul. Ca să aibă urmaşi. Şi în felul acesta li s-au confirmat lui Stuchinik şi altora ca el presupunerile.

Amos, fratele mai mic al lui Ionatan, un tip solid, cu părul creţ, radiind de bună dispoziţie şi ingeniozitate, înotător remarcabil, participase la o acţiune de represalii şi primise o diplomă de merit de la comandantul paraşutiştilor pentru că omorâse în luptă corp la corp doi soldaţi cu baioneta, într-un canal fortificat. La fiecare două-trei săptămâni, în iarna aceea, erau nevoiţi să pătrundă noaptea pe terenul inamicului, să dea câte o lovitură de răspuns la faptele infiltratorilor ucigaşi care treceau aproape în fiecare noapte graniţa.

Iar Ioni continua să aştepte în tăcere o întorsătură de situaţie, vreo schimbare sau vreun semn că de acum vor începe vremuri noi.

Dar zilele semănau una cu cealaltă, ploioase, iar Rimona era imperturbabilă, ca întotdeauna. Aproape în fiecare zi, ceva se stingea încet înăuntrul lui, nu ştia ce, poate că era bolnav, poate de vină era doar lipsa de somn, şi numai buzele singure îi spuneau uneori: Gata. S-a terminat, de-ajuns.

Între timp, apăruse în kibbutz un tip extravagant, care fusese trimis să lucreze cu el la atelierul auto şi provocase o mică agitaţie, instaurând, plin de elan, noi reguli în garaj. A făcut ordine şi curăţenie şi a agăţat pe perete o fotografie color a ministrului muncii, familiei şi protecţiei sociale, decupată dintr-o revistă. Doctorul Burg se uită la noi de sus, cu faţa lui rotundă, cu o expresie de bunătate, cu o privire de plăcere satisfăcută. Când tânărul cel nou începuse să-i viziteze aproape în fiecare seară, căpătând obiceiul să adoarmă pe canapea, în sufragerie, Ionatan se gândi, şi ce, ce-mi pasă mie? Eu oricum nu mai sunt aici. Iar Rimona nu-i tocmai femeie. Şi el nu e decât un copil orfan care nu are pe nimeni în lumea asta. Fie. Ştie şi un pic de şah, deşi de cele mai multe ori pierde, cântă şi la chitară şi are grijă de Tia uneori şi o ajută pe Rimona în fiecare joi să facă ordine în casă şi spală întotdeauna vasele în locul meu. Fie. După ce trece iarna şi mă însănătoşesc, cu siguranţă am să-l sugrum sau am să-i rup câteva oase. Să stea deocamdată aici; şi eu stau aici doar deocamdată. Pentru că sunt încă obosit.

Însă inima îi spunea: de ce pierzi vremea, trebuie să te hotărăşti şi să pleci, priveşte crestele munţilor pe hartă, Pirineii, Apeninii, Apalaşii, Carpaţii şi oraşe mari, cu fluvii, cu pieţe, cu poduri, priveşte, păduri întunecoase şi femei excentrice şi străine şi, undeva printre toate astea, există un loc unde eşti aşteptat acum, chiar în clipa asta eşti strigat pe nume de departe, şi eşti strigat din toate puterile, dar dacă întârzii, nu ai decât de pierdut. Cum spune amărâtul

ăla de băiat citând nu ştiu ce proverb rusesc, chiar şi ceasul stricat spune ora exactă la un moment dat. Şi cine uită – ucide.

Ionatan Lifshitz începuse aproape să-l simpatizeze, pentru că ştia să cânte la chitară până ce durerea aceea permanentă se mai potolea şi devenea suportabilă. Durerea urcă şi coboară ca ţipătul unei sirene de război, dar chiar şi când coboară, de exemplu când la radio se transmite cine ştie ce meci de fotbal în direct, durerea nu dispare complet: ca o ploaie care s-a potolit, iar acum cerne cenuşiu.

Uneori se auzea muzică de chitară acasă la Rimona, la Azaria şi la Ioni până noaptea târziu. De afară pătrundeau gemetele vântului şi mugetele înfundate ale vacilor, iar în casă focul ardea în sobă ca o floare albastră. Rimona stătea ghemuită în fotoliu, cu picioarele îndoite sub ea şi mâinile ascunse în mânecile halatului ei de noapte. Ca şi cum ar fi fost însărcinată cu ea însăşi.

Ionatan fuma cu ochii închişi sau construind şi distrugând forme din beţe de chibrit pe masă. Iar băiatul, în colţul mai îndepărtat al canapelei pe care dormea noaptea, aplecat, gheboşat, cânta şi iar cânta la chitară, iar uneori şi din gură, încet de tot. Parcă am fi în pădure. I-am promis un copil şi i-am adus un copil, iar acum pot să plec. Eitan are două fete, Smadar şi Brigitte, în camera lui, ultima de lângă piscină, şi nu-i pasă nici cât negru sub unghie de ce vorbeşte kibbutzul. Udi o să aducă la primăvară, din cimitirul de la Sheih-Dahr, scheletul unui arăbuş pe care o să-l fixeze cu sârmă pe post de sperietoare, să crape inima-n toţi, ce-i pasă lui. Iar noi suntem trei prieteni care am hotărât, cu deplină luciditate, să înfiinţăm aici o comunitate în sânul comunităţii. Şi ce dacă? Unde scrie că e interzis? Să vorbească până nu mai pot. Să râdă cât o vrea vocea aceea antică, nici măcar boul n-a fost în stare să-l nimerească, clovnul. Avem inima împăcată şi nu-mi pasă de

nimic altceva. Oricum, în curând nu mă vor mai vedea, şi cine are ceva de spus va trebui să mă caute sute de mii de kilometri. Cum spune Azaria: De seara până dimineaţa câinele latră, dar luna tace şi răsare. Chiar dacă îl îmbraci cu o cămaşă nouă, Serghei nu va şti ce e ruşinea.

Ioni, fără să-şi dea seama, începu să repete proverbele cu care venise Azaria, şi le spunea lui însuşi sau lui Udi şi lui Iashek şi lui Shimon cel mic, de la staul.

Din cauza ploilor, şi a noroiului aproape nimeni nu mai merge la câmp. Toate drumurile sunt mocirloase. Terenurile mai joase mustesc de apă stătută. Recoltele de iarnă sunt în pericol să putrezească. Mulţi tineri au fost trimişi să participe la diverse seminarii, despre iudaism, sionism, socialism, despre poezie modernă, mecanizare agricolă, îmbunătăţirea raselor de animale etc. Unii am fost trimişi să dăm o mână de ajutor la curăţarea closetelor, la creşe, la bucătărie, să poată merge şi fetele la cursuri. Copiii kibbutzului sunt închişi toată ziua în creşele bine încălzite, iar seara sunt închişi în camerele părinţilor lor. Din când în când au loc defecţiuni pe liniile de curent electric şi stăm uneori în apartamentele noastre seri întregi la lumina lumânărilor sau a lămpilor cu gaz, şi atunci kibbutzul Granot seamănă cu un sat dintr-o ţară străină: barăci joase par să plutească printre pânze de ceaţă duse de vânt, lumini palide tremură la ferestrele mici, din coroanele stufoase se scurge apa, nu se vede nici ţipenie şi o tăcere îngheţată domneşte afară, nici urmă de om şi tăcerea e plină de şoapte ce plutesc pe câmpiile apropiate şi îndepărtate, nici cea mai mică mişcare la poalele dealurilor, pustiu iernatic în crângul de la cimitir, pietrele unui mormânt s-au surpat şi ferigi se împletesc în jurul lor, covoarele de frunze moarte foşnesc printre copacii livezii fără să fie călcate de nimeni, carcasele arse ale maşinilor blindate rămase aici din timpul războiului sunt mâncate de putreziciune, de rugină şi de mucegai, nori

joşi bântuie printre ruinele satului părăsit Sheih-Dahr, care cândva pusese la cale lupta împotriva noastră, baia de sânge, iar noi l-am sortit distrugerii şi am lăsat în urmă insule de ruine cu ziduri prăbuşite şi viţă-de-vie crescută sălbatic şi seva vegetaţiei bogate, care a pătruns şi a răsărit printre fisurile pietrelor. De acolo, de la Sheih-Dahr, se ridică în fiecare dimineaţă un soare opac, ascuns după ziduri de ceaţă şi nori, o lumină poluată şi obosită.

În casele noastre mici, înconjurate de grădini lovite de iarnă, sună ceasul deşteptător în fiecare dimineaţă, la ora şapte. Iar noi trebuie să ne trezim împotriva voinţei noastre, să ieşim mormăind de sub plăpumile calde, să ne punem hainele de lucru şi să ne înfăşurăm în mantouri vechi sau în paltoane roase, care nu pot fi purtate decât la lucru.

Între şapte şi şapte şi jumătate traversăm alergând, obosiţi şi enervaţi, perdelele de ploaie, ajungând gâfâind la sala de mese, mâncăm felii groase de pâine unse cu dulceaţă sau brânză şi bem o cafea vâscoasă. Apoi fiecare se îndreaptă spre locul de muncă; Shimon cel mic se duce la grajd. Lipa, la baraca atelierului electric. Iolek Lifshitz, la biroul lui ponosit, unde şi dimineaţa trebuie să aprindă lumina electrică, iar pereţii scorojiţi sunt complet goi, cu excepţia unui calendar colorat primit de la o firmă de tractoare americană. Rimona, la pavilionul spălătoriei. Anat Shneour, la creşă, unde încălzeşte biberoanele cu lapte, schimbă scutecele şi cearşafurile ude. Ioni şi Zaro, spre garajul supravegheat de privirea bonomă a ministrului muncii şi protecţiei sociale, a cărui poză stă deasupra raftului cu piese de schimb. Eitan R. şi bătrânul Stuchinik, care s-au trezit de la două şi jumătate pentru mulsul de dimineaţă, se întorc deja acasă, puţind a transpiraţie şi gunoi acrişor de la vaci, furioşi amândoi şi nebărbieriţi, cu tuleie negre. Bolognesi, după masca cenuşie din tablă cu ferestruică de sticlă, sudează un tub de o bară de fier la

lăcătuşerie. În magazia de haine, Hava aprinde cele trei sobe cu petrol şi împarte pe categorii un morman de haine: unele pentru călcat, altele pentru împăturit. Cei de la cantină strâng de pe mesele lipicioase resturile de la micul dejun şi şterg fiecare suprafaţă cu o cârpă umedă, apoi cu una uscată şi ridică toate scaunele cu picioarele în sus, pe mese, pentru a putea spăla podeaua. „Izbăvire dăruiţi ţării" e scris pe o pancartă rămasă de la *Tu Bishvat*.

Într-o dimineaţă de iarnă ca asta, aproape că nu ne folosim de cuvinte, în afară de cele strict necesare: Vino încoace. Ce-i? Unde ai pus? Am uitat. Du-te şi caută, mişcă-te odată.

Tăcere şi tristeţe somnolentă în toate colţurile kibbutzului. Şi ţipătul păsărilor în frig. Şi câinii lătrând a pustiu. Omul e pentru om nefericire. Au fost odată zile de mult trecute, când totul se făcea cu elan, cu devotament, uneori chiar cu curaj. Au trecut anii, visuri îndrăzneţe s-au îndeplinit, pustietatea rocilor a devenit un sat îngrijit şi prosper, din corturile pionierilor singuratici s-a ridicat patria evreiască cea liberă, o a doua şi a treia generaţie au crescut – uimitor de bronzaţi, gata să ţină o maşină sau o armă în mână, şi, cu toate astea, de ce lumea a devenit palidă şi visurile parcă s-au decolorat? De ce se răceşte şi se stinge inima obosită? O tăcere de iarnă în tot kibbutzul. Ca o comunitate de exilaţi într-o ţară care le-a fost sortită sau condamnaţi epuizaţi într-un lagăr de muncă forţată izolat. Dacă se leagă vreo conversaţie, de cele mai multe ori e o bârfă sau o expresie de bucurie acră şi maliţioasă.

Pe seară, la umbra unei melia plângătoare, în drum spre o conferinţă despre filozofia iudaică la casa de cultură, Stuchinik spuse întristat:

— Totul se destramă, dragul meu. Deschide ochii şi priveşte la ce se întâmplă în jurul tău. În curând tu vei fi secretul kibbutzului şi va trebui să înfrunţi curentul

general, nu ca Iolek, care în afară de vorbe frumoase nu a făcut aici nimic, nu a bătut nici măcar un cui. Totul a fost distrus în fața ochilor noştri. Statul. Kibbutzul. Tineretul. Se spune că mii de băieți tineri pleacă din țară. Corupția bântuie chiar şi printre ai noştri. Şi micul burghez mănâncă, cum se spune, tot ce e bun. Familiile se destramă. Promiscuitatea e la mare cinste. Şi aici, la noi, sub nasul nostru. Şi nimeni nu mişcă un deget. Eshkol e cufundat în intrigi, Ben-Gurion stârneşte ură, revizionişti provoacă gloatele, iar arabii îşi ascut săbiile. Şi tineretul nostru – deşert pustiu. Nu mai ştie cum să-şi facă de cap. Fără să mă bag în bârfa murdară, de care toată viața m-am ferit ca de ciumă, uite ce se întâmplă la fiul ăluia de sus. O femelă învârte doi bărbați, cum e scris în Biblie. Promiscuitate ca la carte. Şi uite ce se întâmplă între profesorii de la şcoală şi ce se pregăteşte acum în comitetul de conducere. Uită-te la guvernul nostru. Situația, Shrulik, se înrăutățeşte de la o zi la alta. Oare să fi fost de la început ceva putred la bază, sau acum încep să iasă la suprafață contradicțiile interioare pe care le-am ascuns toți anii ăştia, cum se spune, sub preş. Tu taci, prietene, sigur că da. E calea cea mai uşoară şi mai comodă. În curând am să tac şi eu. Mi-ajunge un infarct. Îmi e mai mult decât suficient. Ca să nu mai vorbim de reumatism şi, în general, de iarna asta deprimantă. Ascultă-mă pe mine, Shrulik, îți spun cu mâna pe inimă că încotro te uiți, tot ce vezi îți face greață.

Shrulik dădea din cap, aprobând fără întrerupere. Din când în când zâmbea. Când bătrânul tăcu, spuse:

— Ca de obicei, exagerezi. Le vezi pe toate în negru. Mulțumesc lui Dumnezeu, am trăit zile mult mai grele şi am rămas aici. Nu e nici un motiv să disperăm. Crize au fost şi vor fi, dar povestea încă nu s-a terminat, Doamne fereşte.

— Poftim! Ce mai sfânt eşti şi tu... Să nu-mi vorbeşti mie cum le-ai vorbit copiilor la şcoală, la serbare. N-am nevoie

de propagandă. Dimpotrivă. Eu am ochii deschişi. Şi ar trebui să deschizi şi tu ochii. Ce-i cu tine, ai înnebunit? N-ai căciulă? Cine umblă aşa în toiul iernii?

— Eu nu umblu, drăguță, mă duc la conferință. Şi nu uita că nici în trecutul pe care îl evoci cu atâta nostalgie lucrurile nu s-au desfăşurat, cum se spune, netulburate. Au fost eşecuri. Fărădelegi, necinste. Chiar şi scandaluri. Hai să mergem. Ce, o să stăm aşa pe vântul ăsta rece până o să ne îmbolnăvim? Hai să vedem dacă n-au uitat să aprindă soba şi dacă a ajuns vorbitorul. Azi va ține o prelegere despre teoria lui Martin Buber, mi se pare. Hai să mergem, uite ce întuneric e la patru şi jumătate. Siberia în toată regula.

Seară de seară, unii dintre noi ne reunim în diferite cercuri. Alții participă la şedințe şi iau hotărâri judicioase în probleme financiare, educative, de sănătate, de salubritate, locative. Se caută căi moderate care să ducă la o dezvoltare lentă fără a produce vreun şoc.

Alții îşi consacră serile hobby-urilor de toate felurile, filatelie sau pictură sau broderie. Unii îşi vizitează vecinii, sunt serviți cu cafea şi biscuiți, bârfesc sau fac politică. Seara la zece se sting una după alta luminile la ferestrele căsuțelor noastre şi se lasă o noapte umedă şi densă peste kibbutz. În vârful turnului de apă se învârte un reflector. Becurile de la gard împrăştie o aură cețoasă. Şuvoaiele oblice de ploaie dansează în lumină cu o strălucire electrică, albăstruie. Paznicii ghemuiți în paltoane şi haine de ploaie fac ture prin curte înarmați cu mitraliere vechi şi cu capetele înfundate până la urechi în căciuli de lână. Oile se îngrămădesc una în alta ca să se încălzească. Câinii, după cum le e obiceiul, încep cu un lătrat furios, ca să termine cu un scâncet strident. În depărtare, pe linia vestică a orizontului, clipesc fulgere mute, strălucitoare, de un portocaliu stins.

Iar în camerele burlacilor şi în apartamentele tinerelor perechi, băieţii şi fetele stau uneori până târziu, îşi trec sticla de la unul la altul în cerc, joacă cărţi, table, spun glume deocheate şi amintiri din război. Udi îi spune lui Eitan R.: Bravo! Să-ţi fie de bine. De ce nu? Chiar şi Biblia e plină de poveşti din astea. Ca să nu mai vorbim de bătrânii noştri, când erau tineri şi secau deşertul şi udau mlaştinile şi alte lucruri de genul ăsta, şi se scăldau goi, fete şi băieţi laolaltă, înainte de a deveni pozitivi şi educativi. Viaţa nu e făcută din poveşti de grădiniţă. Chiar Ioni mi-a spus cândva că înşelătoria cea mai perfidă din lume e *Albă ca Zăpada şi cei şapte pitici*; când eram mici ne minţeau în legătură cu ce-i făceau de fapt piticii aceia Albei ca Zăpada pe când dormea în căsuţa lor, după ce a muşcat din măr. Atunci, ce mai vor de la Rimona, săraca, are numai doi pitici. Să le fie de bine. Poate tu, Eitan, le duci într-o seară haremul tău personal şi ne alăturăm şi noi, Anat şi cu mine, şi ne facem de cap până dimineaţa?

Eitan spuse:

— Eu, din clipa în care l-am prins lângă grajd în noaptea când a ajuns aici, am avut sentimentul că nu se va termina cu bine. Tipul nu e normal. Şi Rimona e puţin cam dusă. Păcat de Ioni Lifshitz, că pe vremuri era un tip aşa cum trebuie, dar acum el însuşi a devenit un fel de Cimpanoza şi merge toată ziua ca unul care a primit un ciomag în cap. Mai adu rachiu, în cealaltă sticlă a mai rămas puţin. Şi taci, că Brigitte asta înţelege puţin ebraică. Hai să schimbăm subiectul. Dacă Eshkol ar fi avut boaşele la el, am fi profitat de ocazia că Nasser s-a încurcat în Yemen şi i-am fi mâncat pe pâine pe ticăloşii ăia, pe sirieni, şi am fi rezolvat o dată pentru totdeauna problema apei. Jumătate de oră mi-a făcut ieri Azaria ăsta capul calendar despre Eshkol şi Hruşciov şi Nasser, totul presărat cu proverbe şi teorii, dar, în principiu, n-am ce zice, copilul are dreptate de fapt şi are

cap, doar că un şurub e slăbit undeva acolo. Un rege deştept ascultă întotdeauna ce-i spune măscăriciul curţii şi ăsta e măscăriciul lui Iolek, despre care Stuchinik spune că poate va fi înscăunat rege după Eshkol. Doar că Eshkol însuşi e un măscărici, şi asta e nenorocirea noastră. Auziţi ce grozăvie e afară.

Cu ochii uscaţi, cu voce stinsă, i-a spus Hava într-o seară lui Iolek aflat pe cale de a se însănătoşi:

— De ce taci, de ce? Fă ceva. Poţi să intervii şi tu. Să ridici vocea. Sau poate că ţii la clovnul ăsta mai mult decât la fiul tău. Sau poate că eu am fost cea care i-a deschis toate uşile, să-şi facă de cap ca un animal în casa asta de nebuni? Stai puţin. Nu-mi răspunde. N-am terminat de vorbit. De ce te simţi mereu obligat să mă întrerupi, de ce? De ce le închizi gura tuturor? De ce sari într-o clipă cu toate răspunsurile tale logice şi calculele şi sincronizarea şi echilibrul tău încă dinainte de a începe să asculţi ce ţi se spune? Chiar şi când faci o mutră tolerantă – toleranţa ta politică, ascultând parcă cu mare respect vorbele adversarului, de fapt nici nu auzi nimic, doar îţi pregăteşti în minte punctele la care să dai răspunsul tău nimicitor, numerotate cu 1, 2, 3, cu idei strălucite şi citate. De data asta ai să taci şi ai să asculţi, pentru că eu vorbesc cu tine despre viaţa lui Ioni, şi nu despre viitorul sindicatului sau mai ştiu eu ce. Şi să nu-mi răspunzi că nu ai ce face. Ştiu pe de rost răspunsul pe care mi-l pregăteşti acum şi tot repertoriul tău şi ţi-aş putea recita cuvânt cu cuvânt textul, inclusiv pauzele pentru aplauze şi glumele uzate, dacă n-ar fi atât de mizerabil şi dezgustător. Mai bine renunţi de data asta să iei cuvântul şi nu spui nimic, pentru că totul îţi stă scris pe faţă, discursul studiat de avocat. La asta eşti campion. Ce campion, Dumnezeu însuşi! Dar de viaţa lui Ioni, care e distrusă în faţa ochilor tăi, stimate domnule Dumnezeu, de asta nu-ţi

pasă şi nu ţi-a păsat niciodată şi nici n-o să-ţi pese. Dimpotrivă. Ai plănuit totul. Cu sânge rece. Ioni e o pată pe mantia ta imaculată, confuz, nihilist, nu ştie să dea din gură, pe când măscăriciul ăsta pe care i l-ai băgat pe gât e un geniu original şi strălucitor pe care, cum se spune la voi, ai să-l modelezi încet-încet, până când ai să te poţi folosi de el. Şi, cu aceeaşi ocazie, să te descotoroseşti de Ioni. Dacă Ioni, Amos şi cu mine am zăcea în mormânt, tu ţi-ai reveni imediat şi, cu un curaj de invidiat, te-ai întoarce la treburile tale, poate ai scrie despre noi şi un articol oribil la ziar şi ai câştiga pe plan politic din nenorocirea care ţi s-a întâmplat, pentru că nimeni nu va mai avea obrăznicia să atace un văduv îndoliat, învăluit în aura lui de durere. Şi aşa ai să devii mai sfânt ca niciodată când noi vom fi în mormânt şi ai să-l adopţi pe parazitul ăla mic şi ai să-l faci fiul tău. Important e să te înfoi în onoarea şi ideologia ta bombastică, important e locul tău în istoria mişcării voastre, importante sunt cuvintele frumoase cu care ai să entuziasmezi sau ai să elogiezi sau ai să denunţi. Om rău şi înrăit, care vede cum e ucis fiul lui şi nici măcar nu-i pasă!

— Hava. Ce propui exact?

— Taci o clipă. Lasă-mă să duc o frază până la sfârşit măcar o dată în viaţă, înainte să începi să-mi ţii discursuri toată noaptea. Ai ţinut destule discursuri în viaţa asta a noastră. Te-am ascultat destul. Chiar şi istoria te-a ascultat mai mult decât ar fi trebuit. De cincizeci de ani îi tot vorbeşti şi vorbeşti şi nici ei nu i-ai dat voie niciodată să deschidă gura şi n-ai ascultat-o nici pe ea niciodată, nici pe ea n-ai întrebat-o vreodată ce vrea cu adevărat. Dar de data asta ai să mă asculţi aşa cum se cuvine. Nu-mi face mutra asta de surd, ştiu că nu vrei să auzi. Şi nu mă bate la cap cu vecinii. Nu-mi pasă. Dimpotrivă. Să audă vecinii şi să audă tot kibbutzul ăsta putred şi Knesetul şi Partidul şi guvernul şi sindicatul şi ONU. Să audă. Nu-mi pasă. Că şi tu eşti deja

surd ca Dumnezeu însuşi, de aceea trebuie să vorbesc tare, dar nici măcar nu țip, şi dacă am să țip n-ai să mă poți opri, am să țip până o să vină lumea să spargă uşa ca să vadă cum mă omori tu pe mine, aşa am să țip dacă nu taci şi nu-mi dai voie să vorbesc o dată în viață.

— Hava. Te rog. Vorbeşte. Nu te întrerup.

— Iar mă opreşti, când te implor să mă laşi o dată cel puțin să termin o frază, că e o problemă de viață şi de moarte, şi dacă încă o dată mă mai întrerupi în mijlocul propoziției, torn în clipa asta benzină şi iau un chibrit şi dau foc la toată casa, cu toate scrisorile tale de la Ben-Gurion şi de la Berl şi de la Erlander şi de la Richard Crossman şi mai ştiu eu cine. Aşa că taci şi ascultă cu atenție, că e ultima oară când îți vorbesc, te anunț că ai timp până mâine la prânz să-l alungi definitiv din kibbutz şi din viața lui Ioni pe psihopatul cel deranjat pe care intenționat l-ai adus, din răutate şi cu sânge rece, ca să distrugă viața fiului tău, şi încă l-ai mai chemat şi la comisie şi l-ai invitat şi în casa mea, să vorbească despre dreptate şi ideologii şi să-ți dea recitaluri. Până mâine la prânz îl zbori de aici pentru totdeauna, ori îți pregătesc eu ceva nemaipomenit, de o să regreți amarnic. O să-ți pară rău cum niciodată nu ți-a părut în toată viața ta pompoasă, nici măcar pentru demisia aia, care îți mănâncă sufletul până în ziua de azi, şi să dea Dumnezeu să te mănânce până nu mai rămân din tine decât oasele. *Ty zboju, ty mordeco*.

— Hava, nu e un lucru care se poate face aşa uşor. Ştii bine asta.

— Nu?

— Trebuie să convocăm comisia. Să facem o şedință. Să verificăm. E vorba de o ființă omenească.

— Da. Sigur. Ființă omenească. Nici măcar sensul cuvintelor ăstora nu-l înțelegi şi nici nu l-ai înțeles vreodată. Ființă omenească. Gunoi.

— Scuză-mă, Hava. În furia ta te contrazici şi nu-ţi dai seama. Pentru că tu nici până în ziua de azi nu m-ai iertat că l-am alungat de aici pe comediantul tău acum treizeci de ani, ăla care a tras cu revolverul încercând să omoare jumătate din kibbutz, inclusiv pe tine şi pe mine.

— Taci, ucigaşule. Bine că măcar acum recunoşti, în sfârşit, că tu l-ai alungat de aici.

— N-am spus asta, Hava. Din contră. Nu-ţi aminteşti cu câtă răbdare, toleranţă, indulgenţă m-am străduit să-l ajut, să-i ofer ajutor social şi psihologic înainte de criză şi chiar după aceea. Şi ştii bine că el a fost acela care a fugit după noaptea cu împuşcăturile, iar eu am făcut totul, în mod direct şi indirect, în aşa fel încât să nu fie implicată sub nici o formă poliţia engleză şi am împiedicat procesul celor de la Hagana pentru folosire ilegală a armelor de apărare şi l-am salvat şi de la umilinţa şi disprețul care-l aşteptau la şedinţa kibbutzului unde, fără îndoială, s-ar fi hotărât în unanimitate să fie alungat în mod ruşinos sau să fie trimis în judecată ori la spitalul de nebuni. După care l-am mai ajutat şi să plece ilegal din ţară.

— Tu?

— Eu, şi nimeni altul, Hava. A venit momentul să-ţi dezvălui ce am păstrat de-a lungul anilor doar în inima mea, în ciuda tuturor jignirilor pe care le-am încasat de la tine. Da: eu sunt acela care l-a ajutat pe dereglatul ăla nenorocit să scape. Au fost unii care au cerut insistent să fie chemată poliţia: trebuie oare să-i fie permis oricui trece printr-o criză sufletească un asemenea privilegiu – să tragă în linişte cu revolverul în oricine îi iese în cale? Şi tot eu, Hava, eu, şi nimeni altul, am amânat cu o mie de stratageme şedinţa de comitet şi adunarea generală şi venirea celor de la Hagana, până când am reuşit să-i găsesc un loc pentru Italia pe unul din vapoarele noastre, cu nenumărate intervenţii şi manevre. Oare pentru toate astea merit atâta ranchiună?

După ce omul mi-a sedus sau a încercat să-mi seducă nevasta? Şi aproape că ne-a omorât pe tine şi pe mine şi pe fiul tău cel drag, pe care îl purtai în pântece? Iar tu până azi îmi porți o ură înveninată pentru că nebunul n-a rămas aici, şi acum vii deodată să-mi ceri să alung din kibbutz ca pe un câine un băiat care nici...

— Tu? L-ai alungat pe Bini? Din kibbutzul ăsta? Şi din țară?

— Nu am spus asta, Hava. Ştii la fel de bine ca mine că şi-a pus coada pe spinare şi a fugit.

— Tu? Prin intervenții? Şi manevre?

— Hava. Tu pretinzi tot timpul că nu sunt în stare să ascult. Pe când tu nu auzi decât opusul lucrurilor pe care le spun.

— Nenorocitule ce eşti. Idiotule nenorocit ce eşti, spune-mi, ce-ai pățit, ți-ai ieşit complet din minți? Pricepi că ar putea, la fel de bine, să fie copilul lui? Te-ai gândit vreodată la asta în viața ta falsă? Te-ai uitat vreodată cum arată Ioni şi cum arată Amos şi cum arăți tu? Cum poate un gânditor şi un ministru să fie atât de tâmpit? Taci. N-am spus asta. Nu-mi pune cuvinte în gură şi nu mă mai întrerupe iar, că ai vorbit suficient azi, chiar prea mult, lasă-mă şi pe mine să spun un cuvânt, tu, cu cele o mie de manevre şi de intervenții şi de tertipuri. Eu n-am spus că Ioni e fiul altcuiva, tu singur ți-ai băgat asta de mult în cap, ca să ai un pretext să-l omori şi pe el. N-am spus decât un singur lucru: până mâine la prânz îl zbori de aici pe nebunul ăla şi nu mă contrazice, nu trece peste mine cum ai trecut toată viața, ca un buldozer, tu, cu retorica ta faimoasă, dar eu nu sunt Ben-Gurionul tău, nici Eshkolul tău şi nici adunarea Partidului sau admiratorii sau pelerinii tăi, eu sunt nimic, zero, bolnavă mintal, dereglată, o piatră de moară sărită de pe fix legată la gâtul tău îndrăgit la nivel național, asta-i tot ce sunt eu. Nici măcar ființă omenească, doar un monstru, o

babă inumană care în mod absolut întâmplător ştie exact, dar cât se poate de exact, cine eşti tu cu adevărat. Şi te previn să nu îndrăzneşti să-mi răspunzi acum, te previn că dacă am să-mi dau drumul la gură şi am să povestesc numai cât două picături din ce ştiu eu despre tine, din ce amândoi ştim despre tine şi din ce nici chiar tu, domnule Dumnezeu, nu ştii, dacă o singură dată am să deschid gura, atunci toată ţara se va îngrozi, iar tu ai să mori de ruşine. Şi încă cum se va îngrozi! De fapt, toţi se vor tăvăli pe jos de râs, după care vor voma de greaţă: ăsta e Lifshitz cel admirat de toată lumea şi cel mai drag dintre oameni? Coroana care împodobeşte capetele noastre? Asta e adevărata lui faţă? Iar eu, domnul meu, ţine bine minte, eu sunt deja o pocitanie bătrână, o mortăciune, şi nu mai am ce pierde şi de la mine îţi va veni sfârşitul. Numai că eu am să fac asta cu milă, dintr-o singură lovitură, nu ca tine, care m-ai terminat încet-încet, zi după zi, noapte după noapte, treizeci de ani m-ai omorât, în tăcere m-ai omorât. Iar acum, pentru fiul tău despre care niciodată n-ai să ştii dacă e într-adevăr al tău, şi pentru el ai adus un mic ucigaş care să-l omoare lent. Încet-încet şi în tăcere, cum m-ai omorât pe mine şi cum l-ai ucis pe Bini, cu stratagemele şi manevrele şi intenţiile tale cele bune. Numai să nu stârnim scandaluri şi să nu stricăm, Doamne fereşte, faţada ta cea admirată, conştiinţa Partidului Muncii, impecabilă ca un poponeţ de bebeluş. Nu, domnul meu, nu plâng, nu vei avea niciodată plăcerea să o vezi pe Hava plângând, asemenea plăcere, aşa cum te-ai bucurat când Bini a plâns în faţa ta nopţi întregi, implorându-te şi spălându-ţi picioarele cu lacrimi până când tu...

— Hava, te rog. Lasă la o parte subiectul Benia Trotsky. Cine ştie mai bine decât tine că nici măcar nu ai răspuns la dragostea lui, că tu, singură şi nesilită de nimeni, ai ales...

— E o minciună josnică, Iolek Lifshitz. În curând ai să începi să te şi lauzi cum m-ai iertat cu sufletul tău cel nobil. O singură dată dacă te-ai privi, să vezi ce creatură eşti, şi dacă ai încerca să-ți aduci aminte sincer cine era Bini, pe care l-ai ucis cu o mie de stratageme, astea sunt cuvintele tale, o mie de stratageme, acum un minut ai spus, să nu îndrăzneşti să negi. Aşa cum ne-ai omorât pe mine şi pe Ioni, despre care tot timpul eviți să vorbeşti şi găseşti tot felul de scuze şi deviezi dinadins spre subiectul Bini, dinadins ca să mă înnebuneşti pe mine, dar n-ai să reuşeşti, n-am să te las, ai să fii atât de bun şi ai să vorbeşti despre Ioni, nu despre istorie. Aici nu e comitetul Partidului şi nici vreun seminar, aici n-ai s-o faci pe sfântul, cunosc cât se poate de bine toată sfinţenia ta ca pe un cal breaz şi scuip pe inspirația ta etică şi pe contribuția ta istorică, scuip aşa cum şi tu ai scuipat toți anii ăştia, ai călcat şi ai scuipat pe mormântul meu. Nu-mi răspunde acum. Spre binele tău, nu încerca să-mi răspunzi. Până mâine la prânz ai să zbori de aici holera asta sau o să ți se întâmple ceva şi toate ziarele, toată țara asta şi radioul vor spune cu plăcere infinită: Cine ar fi crezut ca tocmai soția tovarăşului Lifshitz să se sinucidă dându-şi foc sau, dimpotrivă, să dea foc bunului nostru național, şi îți spun eu, Iolek, ăsta va fi sfârşitul nu al meu, că al meu a fost demult, ăsta va fi sfârşitul tău, domnul meu, şi toată țara se va tăvăli de râs şi toți vor spune: Ce, ăsta e imaculatul Lifshitz? Ăsta e exemplul nostru? Conştiința etică? Nu-i decât un ucigaş cu sânge rece! După care te previn că, nici măcar cu un băț foarte lung, Partidul tău nu va mai accepta să se atingă de tine, ca să nu se molipsească de mârşăvia de care puți, fiindcă îți jur că am să te acopăr de gunoi, ucigaşule, pe urmă, cât vei mai avea de trăit, ai să poți sta să împleteşti ciorapi ca ucigaşul italian, până ai să crăpi exact ca mine, ca un câine bolnav ai să mori, aşa cum am murit eu demult, încă dinainte de a te

încurca tu cu tot felul de femeiuşti pe la congrese, conferinţe, dracu' ştie unde, şi n-am să pomenesc nume, doar să nu crezi că n-au avut grijă să-mi povestească pe îndelete cu cine trăieşte sfinţenia sa două săptămâni, cu cine două nopţi şi cu cine jumătate de oră, ca un animal, între o şedinţă şi un vot. N-am nevoie decât de puţin vitriol pentru mutra ta faimoasă, sau mai bine îl beau eu, sau iau nişte somnifere, să nu îndrăzneşti să-mi spui: Hava, nu ţipa, dacă spui asta încă o dată, chiar am să ţip sau poate, fără ţipete, cu calm, am să dau un interviu, să zicem la ziarul *Haolam Haze*: „Tovarăşul Lifshitz în papuci sau Adevărul adevărat despre viaţa personală a conştiinţei Partidului Muncii". Ai timp să te hotărăşti şi să execuţi ordinele până mâine. La prânz. Nu uita că te-am prevenit. Şi nu încerca să-mi răspunzi acum nici pe puncte, nici fără puncte, nu-mi răspunde deloc, că n-am timp să ascult discursuri până dimineaţă, iar acum, din cauza ta, întârzii, ba chiar am şi întârziat la şedinţa comisiei pentru educaţie. Atunci, în loc să începi să formulezi un răspuns, mai bine stai diseară singur, în linişte, Iolek, şi gândeşte-te logic, aşa cum bine ştii tu să gândeşti când ţi se pare că ai intrat într-o încurcătură politică. La revedere. În frigider, într-o sticluţă albastră, e medicamentul tău, nu uita să iei două linguriţe la zece treizeci, dar pline, nu pe jumătate. Iar în dulăpiorul din baie ai Optalghin pentru dureri şi pastile de Percodan pentru dureri puternice. Şi nu uita că trebuie să bei mult ceai. Mă întorc la unsprezece şi jumătate, sau cel mai târziu la douăsprezece fără un sfert. Nu mă aştepta. Bagă-te în pat şi citeşte ziarul până adormi. Dar înainte de asta gândeşte-te bine nu cum să-mi răspunzi, ştiu că poate am cam exagerat, ci la ce-i de făcut, ceea ce un tată adevărat, care se gândeşte la suferinţa fiului, ar fi făcut de mult. Şi sunt convinsă că ai s-o faci, ca de obicei, cu delicateţe, cu hotărâre şi cu tact, în aşa fel încât să nu existe nici o

neplăcere. Somn uşor, chiar am întârziat. Şi să nu îndrăzneşti să te atingi de coniac, ţii minte ce ţi-a spus doctorul, nici o picătură, să ştii că am făcut un semn pe sticlă. Cel mai bine ar fi să te bagi în pat şi să citeşti ziarul. Păcat că ai fumat atât de mult. La revedere. Îţi las lumina aprinsă la baie.

Hava ieşi, iar Iolek se ridică şi rămase în picioare. Târşâindu-şi papucii de casă, se îndreptă spre raftul cu cărţi şi, cu atenţie şi delicateţe, apucă sticla de coniac. Preţ de o clipă cercetă eticheta cu o privire vicleană şi şmecheră, reflectă puţin cu ochii închişi, după care zâmbi aproape imperceptibil, cu o tristeţe zeflemitoare, şi îşi umplu paharul punându-l pe masă. De acolo se duse la bucătărie, cu sticla în mână, şi adăugă apă de la robinet până la semnul făcut de Hava cu creionul pe etichetă. Aşezându-se la birou, se aplecă şi notă pe calendar: de clarificat problema Ghitlin. De verificat regulamentul lucrătorilor temporari. Compensări? Asigurare? Şi adăugă: Udi Sh. – la atelierul auto, provizoriu? După aceea îşi aprinse o ţigară. Trase fumul în piept, adânc. Luă o mică înghiţitură de coniac, urmată de alte două mai mari. Cu o mână sigură scrise câteva rânduri pe hârtia de scrisori pe care, în colţul drept, sus, erau imprimate cu litere modeste cuvintele „De la biroul lui Israel Lifshitz”:

Către domnul B. Trotsky, Miami, Florida, USA.

Beniamin, bună ziua. În legătură cu scrisoarea ta de acum câteva luni. Scuză, te rog, întârzierea răspunsului meu: m-au copleşit necazuri publice şi de altă natură, şi de aici întârzierea. În ce priveşte propunerea ta de a dona o sumă de bani pentru construirea unei clădiri publice în kibbutzul Granot. Mai întâi, îţi mulţumesc în numele meu şi al tovarăşilor pentru propunere şi intenţia bună care se ascunde în spatele ei. În al doilea rând, dă-mi voie să mărturisesc – şi nu mă ruşinez pentru asta – că ideea pune

numeroase probleme, printre care şi unele de principiu. Îţi poţi desigur imagina că au rămas anumite sentimente, puncte sensibile, întrebări legate fie de poziţia ta actuală, fie de evenimentele acelea care aparţin bineînţeles trecutului îndepărtat şi pe care e preferabil să le lăsăm în umbra tăcerii şi uitării. Înţelegi, cred. Numai că, Beniamin, sunt printre noi unii care se încăpăţânează, cum să spun, iartă-mă, să dezgroape amintiri sau să zgândăre răni vechi. Şi, în plus, de ce să-ţi ascund adevărul, şi mie îmi e cam greu şi ezit: *mulţi s-au folosit de mine*, cum se spune. Având în vedere toate astea, poate ar trebui să cântărim lucrurile, Benia. Ascultă, te rog. Să lăsăm la o parte pentru moment toată povestea asta şi să încercăm să spunem lucrurilor pe nume. Fii bun şi spune-mi. Te rog. În două-trei rânduri. Într-o vedere ilustrată. Sau chiar o telegramă. Am păcătuit eu faţă de tine – da sau nu? Dumnezeule mare, ce rău ţi-am făcut? Ce sfori am tras? Ce intrigi am ţesut eu împotriva ta? Sigur, fără nici o intenţie rea, te-ai cam îndrăgostit de tovarăşa mea. Dar cine e stăpân pe secretele inimii şi pe zbuciumul ei? Cât despre ea, nu neg, a trecut prin chinuri amare până a luat hotărârea. Aşa a fost. Eu n-am ţinut-o cu forţa. Deşi aş fi putut s-o opresc dacă, până la urmă, te-ar fi preferat pe tine. Cu mâna pe inimă, Benia: Sunt eu cel rău, iar tu şi cu ea, pretinşi sfinţi torturaţi? Martiri? Ce vină, Dumnezeului, am eu faţă de tine? Şi ura asta sălbatică, pentru ce merit eu ură? Să fiu eu oare cazacul cel rău, iar voi – cei hăituiţi pe nedrept? Şi cine dintre noi doi s-a folosit de revolver ca ultim argument? Eu? Eu sunt ucigaşul? Eu ţi-am luat-o din braţe şi v-am distrus dragostea? Eu am apărut aici năvalnic, cu un fluier ciobănesc şi cămaşă rusească brodată, cu sufletul zbuciumat şi pletele sălbatice, cu vocea seducătoare, de bas? Pentru ce sunt blestemat şi nelegiuit? Pentru ce sunt pedepsit toată viaţa? Pentru ce mă chinuiţi fără încetare şi ea, şi tu, şi copilul? Pentru că m-am

străduit să mă port cinstit şi raţional? Pentru că n-am scos şi eu cuţitul sau revolverul? Pentru că i-am oprit să te predea poliţiei engleze? Sau poate pentru cele şase lire pe care le-am ascuns în ultima clipă în valiza ta jerpelită, pe care n-ai reuşit să o închizi, iar eu ţi-am legat-o cu o sfoară în dimineaţa aceea, înainte de a ieşi la şosea? Pentru ce? Sau poate pentru mutra mea, mutra inteligentului lipsit de suflet cu care m-a procopsit destinul?

Benia. Ascultă. Fii bun. Acolo unde eşti. N-am să mă socotesc cu tine acum. Dar lasă-mă în pace, pentru Dumnezeu. Lasă-ne în pace. O dată pentru totdeauna. Şi mai ales – nu te amesteca în ce priveşte băiatul. Dacă încă mai ai un Dumnezeu în inima ta, trimite imediat o telegramă cu un singur cuvânt: al meu. Sau: al tău. Ca să nu mă chinuie până oi muri îndoiala asta otrăvită. Dar de fapt nici asta n-o să ajute, că eşti un mincinos fără pereche, romantic şi vânător de inimi înnăscut. Dar dacă e vreo urmă de adevăr, Benia, în ceea ce au spus strămoşii noştri despre Lumea de Apoi, acolo trebuie să fie şi vreun ghişeu de informaţii bine organizat, unde am să întreb şi am să aflu adevărul gol-goluţ, care dintre noi doi e tatăl. De fapt, şi astea sunt vorbe inutile, prostii, deoarece dreptatea spune că Ioni e tot al meu, iar tu nu ai nici un drept asupra lui, că doar, pentru Dumnezeu, ce contează de la cine provine picătura cea fetidă: Un fir de umoare murdară nu e omul întreg. Dacă asta e omul întreg, atunci chiar că totul e deşertăciunea deşertăciunilor.

Benia. Ascultă. Copilul e fiul meu, iar dacă ţie nu-ţi pasă, lepădătură, trebuie s-o spui. Da, într-o telegramă.

Şi apropo, la urma urmei, nu contează. Al meu – al tău, al tău – al meu, aşa recitam aici pe vremuri. Ce grozăvie, Benia. Ce glumă caraghioasă. Nu e al meu cu adevărat, şi nici al tău, cu siguranţă, şi nici al nenorocitei de Hava, iar acum nici lui însuşi aproape că nu-şi mai aparţine. Dar

trebuie să ştii dacă te-ai gândit, întâmplător, de comun acord cu Hava cea apucată, să-l atragi pe fiul meu în America, să-l tentezi cu tot felul de *glicken*[42] şi să-i distrugi sufletul, să faci din el un jidănaş profitor, să ştiţi că de data asta am să mă lupt prin toate mijloacele posibile, am să sfâşii în bucăţi urzeala pânzelor voastre de păianjen, fie cu stratageme, fie cu intrigi sau uneltiri, că şi eu, cât am trăit, am învăţat câte un truc, două. Şi dacă ai nevoie de vreo aluzie, uite, ca să nu-ţi greşeşti calculele: Hava nu e „vaccinată" împotriva unui examen medical care să-i stabilească starea de sănătate mintală. Iar tu să nu-ţi faci iluzii că America ta se găseşte la capătul lumii: o să-ţi luăm la bani mărunţi afacerile şi vom descoperi noi ce ai făcut ca să strângi atâta bogăţie, şi poate vom găsi şi urechea potrivită în care să şoptim un fapt drăguţ din zilele tinereţii tale furtunoase. E de-ajuns o aluzie. N-am să-l las pe fiul meu să vină la tine nici dacă-i trimiţi un avion din aur, deoarece se spune că te scalzi în aur până la gât. Precis ai vreo oglindă pe acolo. Dacă binevoieşti să te uiţi în ea o clipă, ai să vezi un parazit revoltător şi o lepădătură perfectă. Vampir vărsător de sânge ce eşti, blestemat de Dumnezeu să fii, tu şi cei ca tine aţi distrus şi aţi murdărit totul. Cu sufletul nostru entuziast, noi ne-am sacrificat, şi cu sângele nostru am stropit pământul ţării, ca să-l muncim şi să-l păzim şi să ridicăm ţara din propriile ruine şi din ruinele sufletului evreiesc, iar voi? V-aţi pierdut în jocuri. De măscărici. Cu flirturi uşoare. Flirt cu Plehanov şi Lenin şi Revoluţia din Octombrie şi flirt cu idealul sionist, îndrăgostiţi o singură noapte de Eretz-Israel, pentru care pionieratul n-a fost decât o aventură de tinereţe, şi într-o secundă v-aţi întors la o sută optzeci de grade – şi la vițelul

[42] Chilipiruri (idiş).

de aur. Nu Hitler, nu Nasser, ci tu şi cei de teapa ta aduceţi asupra noastră – aduceţi cu adevărat – a treia distrugere a Templului şi ultima. Nu-mi pot ierta mila prostească care m-a oprit să-ţi fac de petrecanie chiar atunci, când nu erai decât un parazit mic şi neajutorat, seducându-mi nevasta cu ochi dulci şi fals înlăcrimaţi. Creaturi putrede ce sunteţi, voi sunteţi boala malignă care a otrăvit poporul evreiesc generaţie după generaţie. Voi sunteţi blestemul exilului antic. Din cauza voastră am fost şi suntem urâţi de creştini, ură de moarte, plină de dezgust. Voi, cu lăcomia voastră şi cu viţelul vostru de aur şi cu aviditatea voastră băloasă, vă împopoţonaţi ca să seduceţi creştini naivi şi femei cu vorbe măgulitoare şi să delapidaţi tot ce se poate şi să vă bălăciţi în averi demne de dispreţ şi să treceţi ca un virus nociv dintr-o ţară în alta, dintr-un exil în altul, de la gheşeft la gheşeft, dezrădăcinaţi, fără conştiinţă şi fără străbuni, de aţi făcut din noi bătaia de joc şi ciuma tuturor popoarelor. Iar acum încercaţi să puneţi labele voastre năclăite şi pe băieţii noştri, aşa cum aţi făcut deja cu femeile noastre, ca să-i murdăriţi şi pe ei, să fie la fel ca voi.

Dar de ce să nu recunosc adevărul, Benia? Vina e a mea. *Mea culpa*. Sunt vinovat de tot, eu, care nu m-am purtat ca un ucrainean cinstit care şi-a prins nevasta cu un negustor ambulant în şură şi a dat cu toporul şi cu asta basta. Eu sunt de vină pentru că am nesocotit ce au scris strămoşii noştri – aceluia care are milă de cei cruzi, sfârşitul îi va fi crud. Te-am cruţat, Benia, am fost un viţel nebun, tolstoian, milostiv, ţi-am salvat viaţa şi, cu tot efortul, te-am ajutat să fugi, iar acum ea mă numeşte ucigaş. Şi sunt într-adevăr ucigaş, pentru că tu, în înflăcărarea ta, şi Hava, în dorinţa ei de distrugere, ca un păianjen îmi veţi hipnotiza fiul cel nenorocit, încurajându-l să vină la tine în Florida; precis ai să-i trimiţi un bilet de avion şi un cec în dolari şi ai să-l introduci în *business*, ca să facă gheşefturi ca tine, şi ai să

mori de râs gândindu-te cum ai făcut din fiul lui Iolek un fel de nabab, ca tatăl ei, în orăşelul acela, cu cele două degete mari de la mâini băgate în cureaua pantalonilor, de o parte şi de alta a burtoiului. Acesta e Ioni al meu, în care am vrut să văd îndeplinirea speranţelor noastre, o generaţie evreiască nouă, care să ne dea nepoţi şi strănepoţi şi să pună capăt exilului malign. Dar iată cum se întoarce exilul sub masca unchiului bogat. Dezrădăcinând Israelul. *Să fie şters din cartea vieţii*[43] numele tău, Trotsky, să cadă blestemul asupra ta. Cât despre donaţia ta, răspunsul e: Nu avem nevoie. Mulţumim. Nu ne atingem de bani necuraţi.

Iolek rupse scrisoarea în bucăţele mici, pe care le aruncă în closet, şi trase apa atent, de două ori. Apropo, nu romanii au spus primii că banii nu au miros? Vrea să doneze, să doneze. Bani ca să ne construim ţara am primit din tot felul de surse, dintre cele mai ciudate, şi n-am făcut prea multe verificări. Doar am primit şi de la nazişti despăgubiri. Iolek se înfăşură în paltonul lui şi îşi puse pe cap o bască. Între o ploaie şi alta, ieşi la plimbare, să-şi răcorească sufletul.

Dar, la mijlocul drumului, hotărî dintr-odată că trebuie să meargă imediat, fără nici o amânare, la Ionatan şi Rimona. Însă în aceeaşi clipă îşi aminti că Azaria doarme acolo noaptea, aşa că ridică din umeri şi se răzgândi. Se îndreptă spre cuştile păsărilor şi grajd. Locul era pustiu şi liniştit, ca orice sat într-o noapte de iarnă. Ploaia se oprise. Vântul nu mai bătea.

Printre peticele de nori se zăreau trei-patru stele reci. Clipeau. Pentru o clipă i se păru că nu sunt decât nişte spărturi minuscule, găuri făcute de molii într-un ecran de catifea grea. Avea impresia că dincolo de ecranul de catifea

---

[43] Aluzie la psalmul *Să fie şterşi din cartea vieţii şi să nu fie scrişi împreună cu cei neprihăniţi!*

întunecată se întinde o strălucire imensă şi înfricoşătoare, o lumină orbitoare şi stelele nu sunt decât o aluzie slabă la furtuna de lumină care va erupe de dincolo de ecran. Ca o mică scurgere prin care se preling două-trei picături strălucitoare pe fundul negru al rezervorului cerului. Iolek se simţea consolat. Mergea încet, gânditor, respirând greu. Aerul era tare şi înviorător. Trase adânc în piept mirosurile curţii, mirosuri ale vieţii agricole încărcate de o senzualitate grea, ca o mână care mângâie. Când a fost el mângâiat ultima oară? Au trecut atâţia ani, fără a lua în consideraţie nenumăratele admiratoare, văduve sau divorţate care se ocupau cu activităţi publice şi care se repezeau să-l târască în pat cu brutalitate, dar şi asta a fost demult. Natura pare să aibă milă de fiecare suflet şi dăruieşte nenumăraţi ani binecuvântaţi chiar şi unui inteligent lipsit de suflet. Toată povestea asta e cam ciudată şi chiar puţin cam tristă, îşi spuse Iolek amintindu-şi de mama sa. De atunci nu mai cunoscuse nici o mângâiere. Lumina stelelor într-o noapte de iarnă e cu siguranţă semn bun, dar situaţia în fond e rea, nici frumoasă şi nici favorabilă.

O boare puternică, acrişoară venea dinspre cuştile păsărilor. De la staulul oilor se simţea miros de gunoi cald. Şi, printre petele de întuneric, curgea mirosul putred al fânului ud. Prezenţa liniştitoare a animalelor adormite într-o noapte de iarnă. Respiraţia vacilor. Oare am păcătuit şi faţă de Ionatan? Oare suferă din cauza mea? Ce diavol l-a făcut să o aleagă tocmai pe Rimona asta? O făcuse oare cu intenţia să pedepsească pe cineva? Pe sine însuşi? Pe mama lui? Sau pe mine? Cum o vrea Dumnezeu, acceptă Iolek în gând, fiecare îşi va ispăşi pedeapsa. Cum o vrea Dumnezeu. Cât despre mângâiere, la vârsta mea şi în situaţia mea, e doar un sentiment ridicol. Şi totuşi: Dacă nu era nenorocirea asta, aş fi putut fi bunic. În fiecare zi, la trei şi jumătate, aş fi fost prezent la creşă înaintea părinţilor, să le

fur puțin copilul. Să plec cu el pe umeri. Spre leagăne. Spre câmp. În livadă. Pe iarbă. La staul şi la cuşti şi la grajd. La cuşca păunului de lângă piscină. Aş fi aruncat şi cu dulciuri în dreapta şi în stânga, mită – contrar tuturor principiilor. Şi fără nici o ruşine, în faţa tuturor, i-aş fi sărutat picioruşele, degeţel după degeţel. Şi ne-am fi rostogolit pe iarbă în zilele de vară. Şi l-aş fi stropit cu furtunul şi aş fi fost răsplătit din plin. Şi m-aş fi strâmbat ca un clovn, deşi niciodată n-am făcut-o cu cei doi copii ai mei din principiu. Şi aş mugi, şi aş behăi, şi aş lătra, totul în schimbul mângâierii mânuţei lui mici. Bunic. Şi poveşti aş inventa neobosit, despre animale, spiriduşi şi fantome, despre copaci şi despre pietre. Iar noaptea, când părinţii lui ar fi adormit de mult, m-aş fi sculat şi m-aş fi furişat în creşă, ca să-l sărut pe cap. Şi aşa mi-aş plăti zi de zi toate păcatele. Chiar şi cei mai răi merită să li se deschidă o poartă. Ca Bolognesi acela, ucigaşul cel crud, care acum s-a căit şi stă toată ziua şi împleteşte veste. *Înţelept cu bucle întunecate*, ca în poezia lui Rahel. Un copilaş. Nepotul meu.

În depărtare clipeau lumini, pe munţii de dincolo de graniţă. Iolek Lifshitz stătea şi le privea cu gulerul paltonului ridicat şi şapca înfundată pe urechi din cauza frigului. Vreo zece minute a rămas acolo, golit de toate poftele cele vechi şi de principiile cele puternice care l-au condus toată viaţa. Rece, tăcută şi pustie s-a instalat noaptea, invadând cerul şi pământul. Iolek stătea şi aştepta. Până ce căzu o stea. Şi atunci ceru îndurare.

În aceeaşi clipă râse în sinea lui şi porni înapoi spre casă. Hotărârea pe care o luase devenise clară şi firească: Tânărul Azaria Ghitlin va rămâne aici. Nu va fi alungat sub nici o formă, de vreme ce nu a făcut nimic rău. Asta e hotărârea mea definitivă şi am s-o susţin orice-ar fi.

Scoase din frigider sticluţa şi înghiţi medicamentul. Două linguriţe pline. Şi luă o pastilă de Percodan, împotriva

durerilor puternice, deşi nu-l durea nimic. Înainte de a se dezbrăca şi de a se culca pe pat, Iolek şterse de pe unul din bileţele antetul imprimat „De la biroul lui Israel Lifshitz” şi notă cu un scris oblic şi hotărât: „Hava. Trebuie să-ţi cer iertare. Te rog, iartă-mă. Am fiert apă în fierbătorul electric şi poţi să-ţi faci un ceai. Am umplut sticla cu apă caldă şi am pus-o sub plapuma ta. Îmi pare rău pentru ce a fost. Şi noapte bună”.

10

Pe perete, deasupra fotoliului gol, e un tablou: pe un zid din cărămizi roşii s-a aşezat o pasăre. De culoare închisă. Ceaţa umbreşte peisajul tabloului, lumina nefiind una crepusculară, ci având, mai degrabă, consistenţa unui abur pâclos şi umed. Dar o rază oblică de soare traversează ca o suliţă lustruită ceaţa şi umbra. Şi aprinde un cerc de lumină orbitoare pe o cărămidă buimăcită din colţul zidului, în partea de jos a tabloului, departe de pasărea obosită, al cărei cioc, descoperi Ioni deodată, era întredeschis ca şi cum i-ar fi fost sete. Şi ţinea ochii închişi.

Tia s-a întins sub canapea. Nu i se vede decât coada, păroasă, lovind din când în când covorul. Patru rânduri de cărţi stau, egale şi ordonate, pe rafturi. Rimona nu e în cameră. Perdelele grele, cafenii ascund fereastra şi uşa care dă spre balcon. Totul e calm. Soba e aprinsă, la fel şi veioza de lângă canapea. Lumina din tavan e stinsă.

— Azaria, spune-mi, ce carte e aceea pe care o citeşti tu de când s-a înserat?

— Epistolele. În engleză. E o carte de filozofie.

— Epistole? Adresate cui?

— Unor oameni dintre cei mai diferiţi. Epistole scrise de Spinoza.

— Bine. Citeşte. N-am vrut să te deranjez.

— Nu mă deranjezi, Ioni. Dimpotrivă. Credeam că ai adormit.

— Eu? Da de unde. Numai la lucru, când tu faci minuni la atelier. Atunci mai trag câte un pui de somn. Acum mă gândeam la calul acela şi am găsit o soluție simplă.

— Care cal?

— Calul acela. Al tău. De la jocul pe care l-ai pierdut ieri, deşi erai în avantaj cu tura. Ea se va întoarce îndată.

— S-a dus la vreo şedință? Sau la repetiție, la cor?

— E rândul ei să facă de serviciu la club. Să le servească prăjituri şi cafea participanților la Cercul de filozofie iudaică. Lui Stuchinik şi Shrulik şi Iashek, tuturor ălora. Ce scrie acolo, în cartea aia a ta?

— Filozofie. Idei. Viziuni. Sunt scrisori pe care le-a scris Spinoza. Ioni?

— Ce-i?

— Debil. În armată îmi spuneau debil. Crezi că sunt debil? Sau trişor? Sau puțin sărit?

— Spune-mi, Azaria. Nu-ți vine niciodată să pleci în străinătate, să zicem – să te plimbi de unul singur în vreun oraş străin imens, ca Rio de Janeiro sau Shanghai, unde să nu cunoşti pe nimeni şi să te simți complet străin şi fără nici o obligație? Zile întregi să nu faci decât să te plimbi pe străzi fără să vorbeşti, fără nici un plan şi fără ceas la mână?

— Despre asta se spune în ruseşte: Omul, în singurătatea lui, pradă cade diavolului. E un proverb. Uite, Ioni. Eu m-am tot plimbat singur şi fără să vorbesc. Mai întâi în diaspora, apoi aici. Şi tot timpul au vrut să mă omoare. Nu numai Hitler. Chiar şi aici, în lagărul de tranzit, apoi cei care mă urau în armată. Nu poți şti niciodată. Poate şi tu vrei să mă omori, deşi tu eşti, cum se spune în ruseşte, fratele meu mai mare şi deşi eu, fără să ezit, aş sări în foc pentru tine.

— Ce foc? Ascultă cum plouă afară. Dacă ai pleca acum, să zicem, la Manila? Sau Bangkok, ai auzit de oraşul ăsta?

— Eu? În nici un caz. Vreau să stau liniştit în acelaşi loc. Şi să nu urmărească nimeni să mă omoare tot timpul. Chiar dacă va trebui să-i cedăm puţin lui Abed El-Nasser. Nu-i nimic. Să stau toată viaţa printre prieteni buni. Printre evrei. Printre fraţi. Şi să cânt la chitară, ca să ne simţim cu toţii bine şi să scriu idei şi păreri care să ne aducă tuturor consolare şi beneficii. Să fiu cum trebuie. În sfârşit, să nu mai fiu insuportabil, să nu mai fiu debil. Şi să nu vă mai deranjez, că dacă vă deranjez, înseamnă că am rămas un ticălos şi nici măcar viaţa în kibbutz nu-mi va putea îndrepta sufletul. Şi atunci ar fi mai bine să plec imediat şi să trăiesc complet singur în vreo baracă, în munţi, să mănânc ciuperci şi rădăcini şi să beau apă din râu sau din zăpada care se topeşte. Deşi mă tem să întreb, tot timpul ea îmi spune: Zaro, rămâi, nu ne deranjezi deloc, nici pe mine şi nici pe Ioni.

— Aşa e. Cel puţin în ceea ce mă priveşte. Din contră: E o plăcere să-i văd pe părinţii mei cei dragi fierbând de furie din cauza asta. Ei şi tot kibbutzul. Anat a lui Udi, de exemplu, mă prinde alaltăieri şi mă întreabă, aşa, cu o voce mieroasă, dacă nu sunt deloc gelos. Mulţumesc, n-ai pentru ce, i-am răspuns. Şi asta-i o tâmpită. Din partea mea, poţi să rămâi aici până o să te năpădească lichenii. Pe mine nu mă deranjezi.

— Mulţumesc, Ioni. Poate îmi dai voie să-ţi pun şi o întrebare, cum se spune, personală? Numai una? Nu eşti obligat să răspunzi. Există un proverb pentru copii: O vulpe zăpăcită tot cercetă şi întrebă, până ce, fără să-şi dea seama, în cursă pică. Dar mai bine tac. Vorbăria asta a mea îmi aduce întotdeauna numai necazuri.

— Întreabă odată şi nu-mi mai face capul calendar.

— Ioni, spune, tu... îmi eşti prieten, puţin?

— Nu ştiu. Poate. Nu m-am gândit la asta. De fapt, ştii ce? Da. De ce nu. Doar că nu-ţi foloseşte la nimic, pentru că eu de mult nu mai sunt aici, în ţară. Şi, în afară de asta, uneori îmi vine să vă strâng de gât pe tine şi pe ea împreună. Aşa, cu mâinile, încet-încet şi bine. Sau să vă înjunghii cu baioneta, cum a făcut fratele meu cu cei doi soldaţi, lucru pentru care a primit şi o medalie. Dar fie: suntem prieteni. Şi nu orice fel de prieteni: eu, de exemplu, îţi las aproape toate hainele mele, în afară de ceea ce pot lua cu mine într-o valijoară. Nu valiză. Ce valiză? Într-o raniţă. Îţi las şi tabla de şah, cu toate revistele. Şi pe părinţii mei ţi-i fac cadou. Şi şurubelniţele, şi ciocanul, şi cleştele, şi grebla, şi furca, ca să-i poţi aranja vara un strat de flori în grădină, aşa cum îi place ei. Să fii sănătos. N-ai pentru ce să-mi mulţumeşti. Chiar şi pe Tia. Poate şi aparatul meu de ras. Fiindcă am chef să-mi las barbă. Ce mai vrei de la mine? Spune numai. Poate periuţa de dinţi?

— Mulţumesc.

— Şi nu uita proverbul pe care mi l-ai spus tu însuţi de o mie de ori, acela care uită e un ucigaş.

— Ioni, ascultă. Eu... adică... să ştii că n-am să vă dezamăgesc. Niciodată. Nicicând.

— Lasă, filozofule, nu-mi ţine mie prelegeri aici ca de Ziua Holocaustului. Mai bine pune apă în fierbător şi fă un ceai. Nu. De ce tocmai ceai? Scoală-te, du-te la al treilea raft, caută după cărţile acelea, toarnă nişte whisky din sticla pe care a câştigat-o Rimona la petrecerea de Hanuca[44] şi să bem până se întoarce ea. O iubeşti?

— Uite, Ioni, lucrurile stau aşa: Eu... adică noi...

---

[44] Sărbătoarea luminilor, marchează victoria macabeilor asupra lui Antioh în secolul al II-lea î.Ch.

— Nu-i nevoie. Nu ți-am cerut să-mi răspunzi. Acum e timpul să mai şi taci puțin, Azaria. De dimineață până seara nu te opreşti din vorbit. La şase dimineața, la atelier, îmi ții discursuri despre dreptate, unde a mai rămas puțină dreptate şi ce e de fapt dreptatea şi ce au scris despre asta tot felul de gânditori. Las-o baltă. Hai să-ți spun o dată pentru totdeauna unde e dreptatea: şi-a dat demisia din guvern şi a ieşit din Kneset, iar acum demisionează şi din funcția de secretar al kibbutzului. Şi stă şi-şi macină sufletul. Ce se petrece între tine şi ea, să ştii, nu mă mai priveşte. Pentru că mâine am şters-o. Aşa cum ai auzit. Îmi iau tălpăşița. Am terminat-o. Ce scrie în cartea ta în engleză?

— Ți-am mai spus, Ioni. Sunt nişte epistole. Idei. Viziuni. Teorie. Lucruri pe care tu nu le suferi. De exemplu, despre Dumnezeu şi scopul lui adevărat şi despre greşelile pe care le fac oamenii din cauza pasiunilor sufletului. Adică, aproximativ, sentimente şi instincte. Lucruri de genul ăsta.

— Şi Bolognesi începe să-mi vorbească uneori, când intru pe la el în lăcătuşerie să aranjez câte ceva, despre Dumnezeu, slăvit fie-I numele, care şterge lacrima celui sărman. Şi tatăl meu îmi ține discursuri nesfârşite, folosind vorbe precum scopul vieții şi lucruri de genul ăsta. Iar Udi crede că numai forța e hotărâtoare. Iar eu? Pot să-ți spun ceva? Eu ascult în linişte şi nu înțeleg nimic. Nimic. Auzi cum broasca pe care ai adus-o zgârie acolo, afară, pereții cutiei de carton? Şi Tia a ciulit urechile. Nimic nu înțeleg. Nici măcar un simplu motor înecat de benzină nu mai sunt în stare să înțeleg şi trebuie să mi se aducă o mutră de auster ca tine ca să-mi arate că era numai un motor înecat de benzină, pentru că pe zi ce trece devin din ce în ce mai tâmpit. Toarnă şi hai să ciocnim: unul debil, celălalt tâmpit. Noroc. Acum citeşte-mi un paragraf, să auzim despre ce e vorba.

— Dar e în englezeşte, Ioni.

— Atunci tradu-mi. Asta nu-i o problemă pentru tine.

— Dar sunt în mijlocul unei epistole în care evocă discuţia pe care a avut-o cu un înţelept şi e foarte greu să înţelegi fără a cunoaşte ceea ce el numeşte primele definiţii şi noţiuni şi...

— Citeşte odată. Nu bate câmpii.

— Bine. Numai nu te enerva pe mine, Ioni. Dar să îţi aduci aminte că totul s-a făcut aşa cum ai vrut, iar eu, fără nici o ezitare, dacă-mi spui un singur cuvânt, eu...

— Citeşte odată, ţi-am spus!

— Da. Bine. Uite. *Către Domnia Sa, Hugo Boxel. Ce greu e pentru doi oameni care urmează principii diferite să fie de acord unul cu celălalt şi să-şi confrunte părerile într-o problemă care depinde de multe altele*...

— Ei. Vorbeşte. Fără introduceri.

— Vorbesc, Ioni. Durează puţin până traduc. Ascultă în continuare: *Spune-mi, te rog, Domnia Ta, domnule Boxel, dacă ai văzut sau ai auzit vreun filozof care e de părere că lumea a fost creată dintr-o întâmplare, aşa cum susţineţi dumneavoastră, adică, atunci când a creat lumea, Dumnezeu şi-a propus un scop fix şi clar dar, cu toate astea, nu şi-a atins acel scop?*

— Nu înţeleg. Ce vrea de fapt să spună aici? Poate-mi explici.

— Că există în lume o ordine necesară şi fixă, şi această ordine...

— Dezordine şi murdărie, Azaria. Despre ce ordine vorbiţi? Unde e ordinea? Ce ordine? Odată, într-un raid la răsărit de Kineret, am terminat câţiva soldaţi sirieni. I-am pândit, le-am tăiat calea şi au intrat, cu tot cu jeepuri şi blindate, ca nişte muşte, în gura noastră. Pe urmă am lăsat acolo un sirian mort, tăiat exact în două de la burtă în sus, l-am aşezat pe locul şoferului, în jeep, cu mâinile pe volan; i-am

pus şi o ţigară aprinsă în gură şi asta a vrut să fie o glumă. Până în ziua de astăzi considerăm asta o glumă de care ne amintim şi râdem. Ce-ar spune, de exemplu, despre asta Spinoza ăla al tău? Că suntem nişte gunoaie? Animale de pradă? Ucigaşi? Sau nişte scursuri ale speciei umane?

— Ai să te miri Ioni: putem presupune că ar fi comentat calm şi fără să ridice vocea că ceea ce aţi făcut voi aţi făcut pentru că, de fapt, nu aveaţi altă posibilitate. Şi apropo, nici sirienii.

— Sigur. Cum să nu. E exact ceea ce ni se spune aici tot timpul, de la nici un an – profesorii şi educatoarele şi kibbutzul şi statul şi armata şi ziarele şi Bialik şi Hertzel împreună; toţi urlă mereu că nu e altă posibilitate şi că trebuie să ne luptăm şi să construim ţara, fiindcă suntem, cum se spune, cu spatele la zid. Iar acum, şi tu cu Spinoza al tău. V-aţi trezit şi voi. Mai bine mai toarnă puţin whisky. Aşa. *Tulnează.* Mulţumesc. De-ajuns deocamdată. Ce propuneţi deci?

— Poftim?

— Am întrebat ce propuneţi voi doi. Tu şi Spinoza al tău. Dacă nimeni n-are de ales şi e mereu cu spatele la zid, atunci ce propuneţi? Pentru ce a mai stat şi şi-a scris cartea şi pentru ce stai tu şi înveţi ca un măgar, dacă oricum totul e pierdut?

— Uite, Ioni. Nu e pierdut. Nu asta spune Spinoza. Dimpotrivă. La el apare distinct ideea de libertate. Avem libertatea de a cunoaşte necesitatea şi de a învăţa să acceptăm împăcaţi şi chiar să iubim legile puternice şi tăcute care se ascund în spatele inevitabilului.

— Spune, Azaria.

— Ce?

— O iubeşti cu adevărat?

— Uite, Ioni, eu...

— Da sau nu.

— Bine. Da. Şi pe tine. Chiar dacă sunt un debil.

— Şi iubeşti tot kibbutzul.

— Da. Tot kibbutzul.

— Şi ţara.

— Da.

— Şi viaţa asta împuţită. Şi ploaia putredă care nu se mai opreşte de jumătate de an, ca pişatul lui Alah.

— Ioni. Scuză-mă. Nu te supăra că fac o observaţie. Dar ea se întoarce într-o clipă, aşa că, te rog, sau... cum se spune... propun să nu mai bei acum whisky, că nu eşti obişnuit să bei.

— Vrei să asculţi ceva, Azaria, scumpule? Am să-ţi spun ceva.

— Numai nu te enerva, Ioni.

— Cine dracu' se enervează? Toată lumea îmi repetă, nu te enerva, când eu nici nu visez măcar să mă enervez, iar dacă o să-mi vină să mă enervez, n-am să întreb pe nimeni. Scrie doar şi la Spinoza ăsta al tău, trăiască libertatea. Ascultă. După umila mea părere, nu numai eu sunt tâmpit, ci şi tu. Şi nici tocmai normal. Tu şi Spinoza şi ea sunteţi toţi trei săriţi. Vino încoace, apropie-te puţin de mine, mai aproape, aşa, încă puţin, dă-mi voie să-ţi aranjez mutra asta amărâtă cu o palmă zdravănă şi crede-mă că asta o să ne facă bine la amândoi şi va fi o plăcere grozavă atât pentru mine, cât şi pentru tine. Vino aici.

— Iartă-mă, Ioni, te-am rugat deja să mă ierţi pentru tot şi, uite, îmi iau lucrurile şi plec de aici în clipa asta, din casă şi din kibbutz. Oricum vor să mă dea afară curând. Ca întotdeauna. Că sunt un turnător mic ce trebuie distrus, cum au spus despre mine în armată şi precis mi se spune şi aici la fel pe la spate. Şi ea e cu câţiva ani mai mare ca mine şi e frumoasă şi sfântă, are un fel de frumuseţe creştină, iar eu ştiu că sunt un păcătos. Dar eu cred din toată inima că există dreptate şi că putem şi trebuie să fim buni şi

kibbutzul e un lucru minunat, e ca o minune care li s-a întâmplat evreilor după toate chinurile şi hăituiala şi e o minune că există un stat şi o armată şi toate astea, doar că trebuie să învăţăm să ne împăcăm, îţi spun eu, Ioni, să ne împăcăm încet-încet cu ţara asta bună, cu copacii şi cu munţii şi cu iarba şi cu arabii şi cu fiecare şopârlă şi chiar şi cu deşertul şi, în general, cu situaţia. Şi noi între noi. Toţi. Ioni, te rog, nu mă bate.

— Nu, drăguţă. Nu te teme. Nici eu nu sunt nazist. Deşi nu s-ar spune. Dar m-a enervat deodată faptul că şi voi începeţi să-mi daţi lecţii, că n-am de ales şi chestii din astea. Eu, de exemplu, am să vă arăt tuturor că am de ales. Cu vârf şi îndesat. Şi spatele meu încă nu e la zid. Şi la dracu' cu Spinoza. Acum gata, filozofule, nu-mi mai tremura aşa, nimeni nu a încercat să te omoare. Şi tot ce ai spus despre pace şi linişte şi dreptate şi că toată lumea trebuie salvată, astea sunt vorbe rostite din inimă. Iar ea, cum să-ţi spun, meritä. Sfânta asta binecuvântată. Nu că meritä. I se cuvine. Nici asta. Poate e ca în proverbul tău cu oaia şi băiatul. Am uitat continuarea. Nu-ţi fie frică de mine. Dă-mi mâna, filozofule: prieteni? Perfect. Aşa. Acum mai toarnă o picătură. Bea şi tu dacă îmi eşti prieten adevărat. Noroc. Acum eşti încă filozof, dar ai să creşti şi ai să ajungi şi tu ministru şi ai să ne repari ţara şi dreptatea şi ai să faci pace cu toţi, şi lupul va locui împreună cu oaia, ca tine şi ca mine. Numai că acum fă-mi un bine şi nu mai vorbi. M-am cam săturat. Poate, în loc de asta, facem nişte lupte greco-romane? Sau puţin box? Sau poate cel mai bine ar fi să aduci de la bucătărie două cuţite bune, să vedem cât eşti de bărbat.

— Spune orice, Ioni, dar nu mai bea whisky. Ştii că eu, cum se zice în ruseşte, te iubesc mult şi îmi cer iertare pentru nedreptatea pe care ţi-am făcut-o. Dacă vrei să mă aşez în genunchi, uite, stau în genunchi. Şi dacă vrei să mă

baţi – pe cuvânt că nu-mi pasă. De fapt, sunt obişnuit s-o încasez.

— Hai, Isus, ridică-te. Măscăriciule. Şi adu-mi o ţigară. Uite ce ai enervat-o pe Tia cu spectacolul tău. Scoală-te şi aşază-te în fotoliu ca un om şi termină cu mutra asta de psihopat şi cu lacrimile astea, că nu te-a atins nimeni, îţi face aşa mare plăcere să fii toată ziua sărman şi victimă şi să-mi aminteşti că suntem fraţi, să plângi ca un copil? Du-te, spală-te frumos pe faţă, să nu se vadă că ai plâns. Şi cu ocazia asta spală şi paharele din care am băut. De o mie de ori ţi-am spus că la mine nu sunt lacrimi, de vină e doar alergia aia împuţită. Uite că vine. Taci. Tia, ce ai, ce ţi s-a întâmplat, Rimona s-a întors.

Azaria tăcu. Rimona servi prăjituri şi ceai, deschise pentru câteva minute fereastra şi uşa ca să iasă fumul de ţigară şi propuse să meargă cu toţii la culcare.

Cu spatele drept, lăcătuşul Bolognesi şade pe patul lui. Are o ureche despicată. Şi buzele i se mişcă de parcă se roagă. Douăzeci de ani au trecut deja din ziua în care i-a tăiat cu toporul capul logodnicei fratelui lui. Nimeni din kibbutz nu ştia detaliile faptei. La noi s-au iscat diverse presupuneri, versiuni contradictorii şi chiar înspăimântătoare. Dar e un om liniştit, politicos şi de ajutor. Nu s-a atins nici măcar de o muscă de când a ajuns aici. Toate îndatoririle şi le îndeplineşte cu evlavie şi linişte. Doar trăsăturile feţei lui îi neliniştesc pe copii şi pe femei, cu maxilarele încleştate, ca cineva care a muşcat din greşeală dintr-o mâncare grețoasă şi nu o poate înghiţi, dar nici să o scuipe nu îndrăzneşte, de groază şi din politețe. În închisoare Bolognesi a început să descopere preceptele religioase. Pentru asta a fost grațiat de preşedintele Ben-Zvi, care l-a absolvit de condamnarea pe viaţă. Comisia care se ocupă de aceşti puşcăriaşi i-a dat o scrisoare de

recomandare şi a garantat secretariatului kibbutzului că omul e liniştit şi docil. Aşa a fost primit la noi. Acum a renunțat şi la religie ca să se consacre tricotatului, aşa cum a fost probabil învățat în anii petrecuți în închisoare. Bolognesi ne uimeşte pe toți cu vestuțele împletite pentru copiii kibbutzului şi haine complicate pentru fetele tinere, după modele din revista *Burda*. Nu a cerut niciodată o zi liberă. Niciodată nu s-a îmbolnăvit. Refuză să primească bani de buzunar. În zilele senine cutreieră de unul singur împrejurimile. Nimeni din afara kibbutzului n-a venit să-l viziteze vreodată. Şi nimeni dintre noi nu se grăbeşte să-l viziteze în camera lui, în afară de cei pe care îi obligă funcția. Nimeni nu schimbă mai mult de trei-patru fraze politicoase cu el: bună seara, ce faci, cum îți merge, mulțumesc pentru fular, care a ieşit cu adevărat minunat. Iar Bolognesi, cu accentul lui ciudat, răspunde cu un fel de verset şoptit: Râurile au trecut peste sufletul *nostlu*, apa cea rea aproape de vii ne-a înghițit; de ce să mulțumească dacă sufletul mi-am umilit şi nu merit?[45] În timp ce noi ridicăm din umeri şi ne ducem fiecare la treaba lui. Acum, în nopțile de iarnă, stă singur în camera lui din baraca pe jumătate dărâmată, cu pereții acoperiți cu hârtie gudronată. Şi ploaia bate tare în acoperiş. L-au rugat şi i-au propus şi l-au implorat să se mute într-una din micile camere pentru burlaci. Dar a mormăit ceva refuzând. Comisia pentru persoanele singure i-a acordat atunci o sobă cu petrol, un radio vechi şi o reproducere uzată după van Gogh. Şi un fierbător electric şi o pungă de cafea şi o ceaşcă din plastic neagră. Bolognesi stă şi împleteşte un şal pentru Anat a lui Udi, un şal roşu, în stil spaniol, îndrăzneț. Andrelele îi aleargă între degete. Radioul tace. Ca de obicei. Soba

[45] Pasaj deformat din Psalmi.

şopteşte. Iar buzele lui murmură monoton, de-abia auzit: Plângând voi vorbi cu Dumnezeu... o frică de moarte au aruncat asupra mea... s-au *cutlemulat* munţi şi dealuri şi oasele mele vor tremura de frică... mă va *acopeli* groaza ca apa marea, sfârşit de verset... asasini şi mincinoşi nu vor *tlăi* multe zile... provocator şi uneltitor va muri în sânge... chiar şi atunci când voi *melge* prin locuri periculoase n-am să mă tem...[46]

Şi atunci s-au redeschis hornurile cerului. Şuvoaie vijelioase loveau acoperişul de tablă şi biciuiau pereţii de lemn şi tunetele veneau unul după altul ca şi cum lupte grele, cu tancuri, ar fi avut loc într-o altă lume şi de dincolo de straturile de nori groşi ecoul se rostogolea până la noi.

Bolognesi se ridică de la locul lui. Cu paşi delicaţi, de porţelan, se duce la fereastră. Şi cu amândoi pumnii bate în sticlă disperat.

11

Spre dimineaţă, la două şi zece minute, Ionatan se trezi din somnul lui nervos, plin de nedreptăţi şi nenorocire. Pe o targă militară plină de sânge, i-au adus la locul de muncă, la atelierul auto, un cadavru fără faţă, făcut bucăţi. Generalul de la comandament l-a atins cu blândeţe pe umăr explicându-i, e tatăl tău, băiete, a fost ucis cu un pumnal de nişte bestii. Dar tatăl meu e un om bătrân şi bolnav, încercă Ionatan să negocieze sau să se retragă. Tatăl tău a fost ucis cu o cruzime biblică respingătoare, se înfierbântă comandantul, iar tu, în loc să pălăvrăgeşti, mai bine ai lua şi tu o dată în viaţă iniţiativa şi ai pune mâna pe uneltele de lucru, încercând să-l repari.

---

[46] Pasaje deformate din Biblie.

Cuvintele „cruzime biblică” îl loviră pe Ionatan cu o furie oarbă, ca un scuipat de dezgust, încât Ioni se crispă tot murmurând, bine, bine, numai nu te enerva pe mine, tată, ştii că mă străduiesc cât pot. Dar Iolek nu ascultă cuvintele lui de implorare şi începu să tune ca un gong cu vocea lui profetică, sământă blestemată ce sunteţi, fii risipitori şi tătari, generaţie plină de păcate, în clipa asta şi fără să luaţi în consideraţie pierderile plecaţi să atacaţi şi să recuceriţi Sheih-Dahr, aşa cum trebuie, băgaţi-vă o dată pentru totdeauna în capul ăla tâmp al vostru că ăsta e un război pe viaţă şi pe moarte şi, dacă vom fi învinşi, nu numai voi veţi muri ca nişte câini, tot poporul va muri, şi voi, băieţi, să aveţi grijă ca împreună cu noi să cadă în prăpastie toată lumea cea înrăită, că ochii noştri sunt îndreptaţi spre voi. Tată, iartă-mă că spun astfel de vorbe, dar tu eşti de fapt mort. Atunci Iolek, cadavrul sinistru fără faţă, sări deodată de pe targă şi se apropie de el cu braţele deschise, să-l îmbrăţişeze.

Ionatan se ridică îngrozit de pe canapeaua din sufragerie, în chiloţi şi maioul gri de lucru. Era obosit şi ameţit, cu capul greu şi respiraţia înăbuşită de la fumul ţigărilor de ieri. Văzuse odată la cinema cum sunt duşi în zori de zi condamnaţii la moarte spre locul în care urmează să fie spânzuraţi şi acum, mai mult adormit decât treaz, îngheţat de frig şi speriat, Ionatan simţea aproape fără nici o durere că i-a sosit clipa.

Se duse desculţ la baie, încercă să urineze, dar udă colacul vasului de toaletă şi podeaua de jur-împrejur. Idiotule, îşi spuse, ce te-a apucat să bei atâta whisky şi să te pierzi în discuţii tâmpite, de ai ajuns să dormi ca un mort pe canapea?

În lumina becului pe care îl aprinsese la baie, Ionatan o văzu prin uşa deschisă a dormitorului pe soţia lui dormind

pe spate şi pe băiatul-oaspete dormind pe covoraş la picioarele ei, încovrigat ca un făt în uter, cu capul îngropat adânc sub pernă. Jigodie, bordel împuţit, înjură Ionatan în gând, străduindu-se să-şi îmbrace în grabă pantalonii kaki milităreşti şi o cămaşă din flanel gri. Cu gesturi furioase şi adormite îşi trase puloverul de lucru peticit, încurcându-se în mâneci, apoi îl scoase, îl întoarse şi se îmbrăcă din nou cu o enervare stăpânită.

Desculţ încă şi şocat, ieşi pe terasă, vrând să respire aerul curat al nopţii. Tia ieşi după el. Nici ploaie, nici stele, o tăcere umedă şi neagră se lăsase peste kibbutz. Îşi aprinse o ultimă ţigară pe întuneric.

În jurul fiecăruia dintre becurile aprinse de-a lungul gardului se coagulase aburul ceţii în cercuri tremurătoare de lumină bizară, bolnăvicioasă. O broască orăcăia într-o baltă. Imediat se opri. Transparentă şi singuratică, briza neagră a mării pătrundea întunericul coroanelor pinilor. Ionatan Lifshitz începu să măsoare în gând adâncimea nopţii care îl aştepta, teroarea spaţiului imens care se întinde de aici înainte obscur şi fără ţipenie de om: singurătatea livezilor desfrunzite, singurătatea satului părăsit, singurătatea fortificaţiilor posturilor şanţurilor săpăturilor buncărelor terenurilor minate scheletelor tancurilor carbonizate pământurilor abandonate posturilor de pază părăsite în noaptea asta de iarnă. Şi uneltirile pământului care se vălureşte încet-încet, mai întâi cu nişte dâmburi dulci, apoi cu dealurile care se rotunjesc şi în cele din urmă cu nişte cocoaşe care se înalţă din ce în ce şi uite cum ia în întregime forma unor spasme muntoase formidabile, lanţuri de munţi, creste nesfârşit de lungi, stânci sălbatice, ueduri, canioane, bolţi sparte scăldate de întuneric, pe urmă primul deşert şi valea prelungă şi iar pante şi creste, Edom şi Moab şi Amon şi Ghilad şi Huran şi Golan şi Bashan, iar de acolo înainte se ridică platouri

deşertice, pustietate după pustietate de nisipuri şi piatră şi peste toate se întinde întunericul marii tăceri: o piatră singuratică şi încă o piatră singuratică şi încă o piatră singuratică şi încă una, în zadar, neatinsă de mână de om de la Facerea Lumii şi până la Apocalipsa neatinsă de mână de om, ariditate abandonată în ghearele urletului vânturilor, apoi alți munți cu crestele înzăpezite, biciuite mereu de furtuni aprige, cu pantele acoperite de milioane de arbuşti scunzi şi nici picior de om, râpe ascunse şi nici picior de om, torente aduse de inundații, monştri din bazalt negru, înălțimi din granit, întindere nesfârşită şi nici picior de om, fluvii enorme străbat tăcute, pe întuneric, muşcând din maluri de parcă ar avea dinți, păduri virgine cu ferigi putrede care se întind între coroanele stufoase încâlcite, şi văi largi, şi nici țipenie, vegetație sălbatică şi nici țipenie, noapte adâncă şi vastă pe tot pământul. A fost odată ca niciodată o furie biblică aprinsă la începutul timpurilor, revărsându-se ca o cascadă de lavă peste tot pământul, dar acum furia aceea a trecut de mult, a trecut şi Biblia, doar o tăcere moale, malignă se întinde peste tot pământul ăsta acoperit de scaieți într-o imensă tăcere vie, se întinde pământul imens, fără să-i pese de nimic, nici de noi, nici de casele noastre, de femeile noastre, de războaiele-pe-viață-şi-pe-moarte purtate mereu între noi, de toate cuvintele noastre, de nimic nu-i pasă, pământ-bestie indiferentă, pământul tăcerii adormite, pământ-cadavru înghețat, nu urăşte, nu iubeşte, străin pentru totdeauna chinurilor noastre. Întinderi vagi în tăcerea vântului, iar după ele alte întinderi, şi undeva departe încep în sfârşit şi întinderi de apă, oceanul însuşi, o masă de apă rece distorsionată şi indiferentă şi nepopulată. Apa întunericului şi din nou apa întunericului. Şi deasupra tuturor stă cerul cel negru şi nu e nimeni şi nimic viu până la capătul ceții, spațiu obscur înghețat, taiga divină sau tundră. Numai un idiot va încerca

să caute fără rost la capătul tuturor tăcerilor ăstora vreun semn de viață sau vreo apropiere sau vreun izvor de căldură sau vrăji din Ciad. Totul e în zadar. E frig în lume. Şi pustiu. Dacă există alte lumi, cu siguranță şi acolo, exact ca aici, la marginea balconului, sigur şi acolo – ca un câine mare adormit – stă şi aşteaptă doar moartea. Am terminat țigara. Tia, hai înăuntru. Trebuie să mă organizez. Trebuie s-o iau din loc.

Ionatan aruncă mucul de țigară aprins printre boscheții uzi. Scoase o înjurătură în arăbeşte. Se răsuci pe călcâie cu repeziciune, ca şi cum ar fi fost prins între împuşcături. Şi intră în cameră.

Cu mişcări prudente, ca să nu-i trezească pe cei adormiți, se urcă pe taburet şi scoase din dulapul de sus o pereche de bocanci de paraşutist ponosiți, cu tălpi groase de cauciuc. Apoi, cu o mână adormită şi neglijentă, începu să-şi îndese în raniță chiloți, batiste şi ciorapi, o mapă de piele cu hărți 1/100 000 şi alte câteva mai amănunțite. Enervat, împinse înăuntru două cămăşi kaki-verde-măsliniu, o lanternă puternică, tăblițele de identificare, o busolă. Printre ele strecură şi o cutie cu pansamente care îi rămăsese din armată.

Apoi se duse la baie. Şi îşi adună în grabă, ca şi cum ar fi dat o palmă unui obraz pe care îl ura, câteva obiecte de igienă personală şi pastilele pentru calmarea simptomelor alergiei. Se feri să atingă trusa de bărbierit a lui Azaria ori şamponul cu lămâie şi săpunul cu migdale ale Rimonei. O figură de ucigaş îl îngrozi dintr-odată privindu-l din oglinda de la duş: o față slabă, bronzată, nebărbierită, cearcăne cenuşii sub ochii înroşiți şi mijiți cu o clipire de disperare şi o fulgerare de violență înăbuşită. Părul sălbatic netuns, aruncat înainte ca un corn gata să împungă.

Ieşind din baie, scoase în şoaptă încă o înjurătură grosolană în arabă. Începu să scotocească în dulapul lateral.

Căută mult, cu răbdare şi scrâşnind din dinţi. Într-un târziu îşi găsi vindiacul şi îl smulse cu brutalitate de pe umeraş, dar avea manşetele rupte. În buzunare îşi îndesă agitat nişte mănuşi de piele, un fes ciudat din lână, un briceag cu resort, un sul de flanel pentru curăţat armele şi un pachet de şerveţele. Dintr-un sertăraş scoase un portmoneu din plastic, cumpărat de soţia lui înainte de venirea iernii. Se întoarse la baie să verifice la lumina becului ce era şi ce nu era în portmoneu. Găsi buletinul de identitate cu foile aproape desprinse din cotorul uzat. Şi carnetul de ofiţer în rezervă. Şi o poză cu el şi Amos, amândoi mici şi cu bretonul frumos aranjat, purtând hainele-de-călătorie-la-unchii-de-la-oraş: pantaloni scurţi cu bretele şi cămăşi albe, frumos călcate. Şi încă o fotografie ştearsă, el îmbrăcat în uniformă militară, tăiată dintr-o foaie îngălbenită a ziarului armatei, *Bemahane*. În despărţitura pentru bani găsi, în afară de monede mici, şaizeci şi ceva de lire în hârtii de câte zece, cu poza unui chimist cu ochelari printre eprubete de laborator, şi câteva hârtii de o liră, cu un pescar yemenit bărbos ducând în spate plase de pescuit pe fundalul lacului Kineret. Portmoneul şi-l înfundă în buzunarul din spate al pantalonilor.

La urmă se aplecă şi deschise o ladă metalică încuiată, ascunsă sub dulap. Scoase din ea o armă Kalaşnikov multifuncţională pe care o luase ca pradă în timpul unuia dintre raiduri, trei încărcătoare şi o baionetă. Puse totul pe raniţă lângă uşa băii, şi rămase în picioare, gâfâind obosit. Îşi turnă şi bău un pahar de apă cu sirop de zmeură. Şi îşi şterse buzele cu dosul palmei.

Se uită din nou şi îi văzu pe amândoi dormind, băiatul pe covoraş, la picioarele ei. Haloul format de părul ei blond, ca o undă aurită pe pernă în lumina palidă. Şi băiatul micuţ, adunat cu totul, încovrigat, ascuns adânc sub pernă, ca un căţeluş plouat. Ionatan se simţi dintr-odată dezgustat şi

rămase înțepenit, începând să tremure în efortul disperat de a înăbuşi amintirea a ceea ce îşi făcuseră unul altuia – unul alteia – în patul cel mare, cu două-trei ore în urmă. Sudoarea sălbăticia supărarea sperma strigătul din adâncul pieptului scâncetele băiatului lovituri de pumni moi tăcerea femeii supuse ca pământul sub pluguri.

Un val de dezgust usturător, de greață biblică în fața impurității, vocea lui Iolek, tatăl său, ridicându-se din adâncuri deodată, simțind-o în gât în timp ce se lupta să alunge amintirea asta. Iolek şi toți strămoşii morți vin de pe lumea cealaltă ca să ucidă cu pietre grele.

De fapt, n-am nevoie decât de o rafală scurtă tac-tac-tac a Kalaşnikovului, şi-i termin frumos şi pe el, şi pe ea, pe amândoi, pe urmă pe mine şi toată mizeria împuțită.

Tiei îi spuse în şoaptă:

— Gata. M-am dus.

Şi se aplecă spre cățea mângâind-o ciudat, apăsat, în răspăr. O bătu pe spate de două ori. Ar trebui să le las, dacă nu câteva gloanțe, măcar un bilet cu câteva cuvinte.

Dar ce cuvinte mai sunt posibile acum.

Bun. Să presupunem că am murit subit.

Se aplecă, îşi luă rania şi armele, îşi potrivi curelele şi, cu o şoaptă rapidă, de data asta chiar şi cu blândețe:

— Gata. Am pornit la drum. Tia, tu nu. Tu rămâi.

Salutare Azuva Bat-Shilhi, salutare copilaş debil. Se ridică şi pleacă. Acum începe viața lui. Cel mai mult are nevoie de seriozitate. De acum înainte va fi serios.

Afară totul devine livid, ca un crepuscul înceţoşat dinspre colinele estice de la capătul cerului. Căsuțele, grădinile, iarba care pălise în timpul iernii, copacii desfrunziți, acoperişurile din țiglă, straturile de crizanteme şi pietriş decorativ cu cactuşi de tot felul, obloanele trase, balcoanele, frânghiile de rufe, tufişurile înghesuite unul în altul, totul

părea că se învăluie de la o clipă la alta într-o iradiere compătimitoare albăstruie, subțire, pură ca un dor. Plămânii i se umplură de valul rece şi pătrunzător al aerului nopții de iarnă. Ionatan inspiră adânc. Ce a fost a fost, şi acum începe viața.

Trecu printre casele adormite cu paşi mari, greoi, puțin îndoit sub greutatea bagajului, cu un umăr încovoiat, cu ranița umflată agățată de o singură curea pe umărul drept şi puşca pe acelaşi umăr, legată cu o curea jerpelită. Lângă casa părinților se opri. Îşi trecu mâna liberă prin părul bogat şi se scărpină violent. O pasăre scoase un sunet scurt şi ascuțit undeva spre răsărit, iar ciripitul ei pătrunse în adâncimea întunericului şi începu să-l dizolve. Un câine mârâi pe aproape, la marginea vreunui balcon, dar se răzgândi şi renunță să latre. Iar dinspre staul se auzea văicăreala slabă a vacilor şi țăcănitul aparatelor de muls. Mamă şi tată. Rămâneți cu bine. Pentru totdeauna. N-am să uit niciodată buna voastră intenție. Şi groaznici, şi buni ați fost cu mine, de când eram în faşă. Purtați zdrențe şi mâncați măsline cu pâine uscată şi munceați între un întuneric şi altul ca nişte sclavi, dar erați cuprinşi de extaz şi cântați până la miezul nopții, iar mie mi-ați dat o cameră strălucitor de albă, cu o bonă cu şorț strălucitor de alb şi smântână strălucitor de albă, ca să fiu curat, harnic şi drept, dar şi călit şi dur. Sărmani eroi eliberatori ai întregii țări, cuceritori ai pustiului, cuceritori ai instinctelor teribile, salvatori ai Israelului, nebuni descreierați, tirani îmbătați cu vorbe, sufletul vostru e gravat în sufletul meu ca o infirmitate, dar eu nu vă aparțin. Mie mi-ați dat totul, dar ați luat înapoi de două ori mai mult, ca un împrumut cu dobândă. Bine, sunt un nemernic, bine, sunt un trădător, bine, sunt un dezertor, orice ați spune aveți dreptate, ați cucerit dreptatea şi ea vă aparține etern. Ce bine ar fi să nu mai suferiți, dragii mei oameni minunați, monştrii eliberării,

lăsați-mă să plec în liniște la dracu', nu mă rețineți, nu mă urmăriți ca niște fantome sfinte până la capătul lumii, ce vă pasă dacă o să fie aici un gunoi mai puțin, o pată mai puțin. Care vă iubește, dar nu mai are putere. Cu bine.

Ionatan.

Cine-i acolo? Ce-i?

Sunt tatăl tău. Vino te rog aici imediat.

Ce-i?

Vino încoace, am spus. Ce-i asta? Încă ceva la modă, bănuiesc. Încotro, dacă îmi este permis să știu?

La drum.

Ce s-a întâmplat? Ce ți-a venit așa, deodată?

Personal.

Ai?

Personal, cu totul personal.

Adică?

Mă duc.

A gut sabat, geniu ce ești, ce nu-ți mai place aici?

Tată. Ascultă. Totul e bun și frumos aici. N-am nimic de obiectat. Bravo vouă. Sunteți mândria lumii și doar cu cele zece degete ale voastre ați construit țara și ați salvat poporul lui Israel. Nu vă contrazic. Numai că eu...

Tu? Tu ai să munceşti şi ai să taci. Ce-o să fie, rogu-te, dacă fiecare băiat dezorientat o să-şi ia vacanță când îl taie capul?

Pleacă din calea mea, tată! Pleacă repede! Înainte să pun cartușiera, să încarc și să fac exact ce m-ați învățat să fac. Dați-mi numai ordin, ca unui golem, și alerg și distrug încă o dată tot satul Sheih-Dahr. Sau iau o sapă, și mă năpustesc asupra pirului și a urzicilor de la Eilat până la Metula, ca să nu mai rămână nimic. Numai să muriți cu toții în pace, iar eu voi năvăli ca un nebun pe bucata de pustiu pe care mi-ați lăsat-o, din motive educative, în

mijlocul deşertului Paran, acolo am să plantez cât îmi veți spune, am să mă însor cu imigrante, să îmbogățim rasa cu material genetic nou, am să vă fac douăzeci de nepoți nemiloşi, am să tai în stânci şi mare, tot ce o să cereți, numai să-mi muriți odată şi o să vedeți cum preiau imediat comanda. Ca în mijlocul unei acțiuni militare, când toți comandanții au fost omorâți şi vreun sergent amărât preia conducerea şi salvează situația. Poți să ai încredere în mine că totul va fi perfect şi în conformitate cu planul vostru, pe răspunderea mea, numai fiți buni şi muriți şi lăsați-mă să trăiesc, în sfârşit.

Se întoarse cu spatele la casa întunecată. Se aplecă şi ridică cu grijă un ciorap de lână de-al tatălui său şi-l atârnă pe frânghia de rufe, îşi strânse curelele şi plecă. Lângă baraca-brutărie, Ionatan decise s-o ia spre stânga, pe scurtătura noroioasă, îndreptându-se către poarta kibbutzului. Dar, ajungând la stația de autobuz, lângă şosea, îşi aminti că uitase să-şi ia țigările. Însă cine are nevoie de țigări? De acum înainte nu mai fumez. Gata. Şi nu mă răzgândesc.

Ionatan aşteptă vreo douăzeci de minute pe şosea, poate o trece vreo maşină, vreun camion, vreun convoi militar sau vreun jeep. Între timp observă primele semne ale răsăritului, dincolo de colina de la Sheih-Dahr. Îi veni un gând prostesc, copilăresc şi ochi cu puşca spre răsărit, pentru a trage un tir prelungit şi frumos înspre soare exact în clipa când îşi va scoate nasul cel roşu dintre ruinele satului. În spatele lui izbucni corul plin de entuziasm al cocoşilor, vocile lor întrecându-se unele pe altele în intensitate şi bucurie, o nouă zi o nouă zi o nouă zi. Tăceți, spuse Ioni cu voce tare, râzând pentru o clipă, tăceți, dragi prieteni, v-am auzit destul. Noaptea a trecut şi a venit dimineața, şi cine va fi copil cuminte va primi o ceaşcă de cacao după pipi şi spălat

pe mâini. Cine lipseşte, copii? Ionatan cel mic lipseşte. De dimineaţă a fugit în grădiniţă. S-a căţărat. În copac. Căuta puişori.

Soarele răsări roşu ca într-un desen de copii, dincolo de coline, dar Ionatan nu trase în el, ci făcu o plecăciune adâncă, mimând respectul, întrebându-l: Cu ce vă pot fi de folos?

Iată că a trecut deja noaptea şi începe o zi de iarnă senină şi frumoasă. O zi cu lapte şi miere. Bufniţa şi cucuveaua, poate şi huhurezul cel mic termină acum lucrul la Sheih-Dahr şi, dacă ar fi vulpi prin împrejurimi, sau dincolo de linia de demarcaţie, şi ele s-ar târî acum să tragă un pui de somn prin scorburile de piatră, prin peşteri sau prin avanposturile părăsite. Şi toţi morţii care sunt stăpâni noaptea la Sheih-Dahr au primit deja ordin să bată rapid în retragere, odată cu ultimele pânze de ceaţă şi vântul ăsta rece şi dulce. Somn uşor, vulpilor, somn uşor, morţilor şi huhurezilor, el pleacă să-şi înceapă, în sfârşit, viaţa.

Ionatan avea grijă să nu se uite în urmă. O teamă surdă îl împiedica să-şi întoarcă privirea spre locul unde s-a născut şi a crescut, spre satul înfiinţat de părinţii lui pe un deal stâncos blestemat, care e acum o oază frumoasă, scăldată de verdeaţă şi crânguri. Încă dorm toţi acolo. Să mai doarmă un pic. Şi dorm toţi tovarăşii dragi în toate kibbutzurile din împrejurimi, bonele cele pioase, activiştii cumsecade, care au început să chelească, ţăranii de vârstă mijlocie, crescători de păsări, grădinari, păstori, fiinţe care s-au adunat aici din o sută de târguşoare amărâte şi au întors pământul pe dos şi au devenit cu totul alţi oameni. Şi departe de locul ăsta, oamenii dorm în toate colţurile ţării pe care, cum se spune, am apărat-o cu trupul meu şi al cărei pământ l-am muncit. Când dorm, sunt blajini. Ca aceea care a fost nevasta mea şi care e mereu blajină, pentru că niciodată nu e trează.

Lucrul cel mai frumos în ce priveşte somnul e că fiecare se găseşte în sfârşit singur, fără ceilalţi. Fiecare pe câte o mică stea, fiecare în visurile lui, fiecare la un milion de kilometri de toţi ceilalţi, chiar şi de cel care doarme lângă el, în patul conjugal. În somn nu sunt nici comisii, nici funcţii şi nici situaţii grave, nici urgenţe impuse de circumstanţe, nici importanţa chemării la întrecere. Şi nici vreo lege conform căreia în somn trebuie să ţinem cont de seamănul nostru cel drag. Fiecare e singur. Fiecare cu ale lui. Cine are de făcut o călătorie pleacă în somn spre locul unde e aşteptat, acasă ori dimpotrivă. Cine merită dragoste, primeşte dragoste în vis. Şi cine singurătate – singurătate. Cine merită angoase, regrete, pedepse e pedepsit şi suspină în somn. Chiar şi moşii care au avut deja un accident cerebral sau două, roşi de reumatism şi de hemoroizi, în somn devin brusc băieţi tineri, cavaleri, cum spun ei, sau chiar copiii mamelor lor. Cine vrea plăcere se serveşte din plin şi cine trebuie să se chinuie primeşte chinuri pe măsură. Totul e la discreţie şi din belşug. Aceluia care vrea să se întoarcă la trecut, i se aduc înapoi zile din trecut. Cui îi e dor de locuri pe care le-a părăsit de mult sau aspiră să ajungă într-un loc unde nu a călcat încă, e dus imediat, gratis, în locul dorit. Cine se teme de moarte primeşte o mică doză, cât să se considere vaccinat şi să nu se mai teamă, iar cine vrea război primeşte război de lux; şi dacă avem nevoie de morţi, pot fi chemaţi să ne tulbure somnul.

În clipa asta ar fi trebuit să mă întorc, să-l trezesc pe Azaria şi să-i spun, drăguţă, iată răspunsul pe care l-au căutat degeaba şi Spinoza al tău şi domnul Hugo Boxel şi toţi idioţii ăia care nu încetează să se întrebe dacă a mai rămas încă în lume puţină dreptate şi, dacă da, unde e? Bună dimineaţa, Azaria, trezeşte-te şi tu, Rimona, du-te şi pune fierbătorul, eu am ieşit şi m-am întors şi am descoperit unde e dreptatea: numai în vis. Dreptate pentru toţi, cât

vrei, fiecăruia după putere şi nevoi, că acolo e kibbutzul adevărat, aşa cum trebuie să fie. Nici măcar comandantul suprem nu-ți poate spune în vis ce să faci şi ce nu, pentru că nici sie însuşi nu poate, şi el doarme ca un motan fără uniformă, fără grade, fără nimic în dreptatea lui. Culcați-vă, dragi prieteni, dreptatea vă aşteaptă pe toți.

Numai eu voi rămâne treaz. Nu vreau să dorm, vreau să-mi fac de cap. Eu nu caut nici o dreptate, caut viață. Care e mai mult sau mai puțin opusul dreptății. Am dormit suficient, iar de acum am să fiu treaz ca un diavol. Am scăpat din mâinile bătrânilor acelora nebuni, am scăpat de țicneala lor, am scăpat viu o dată pentru totdeauna din visul lor, pentru că eu nu le aparțin. Am scăpat de nebunia de a îndrepta lucrurile şi de a face dreptate. Să-mi fie sănătoşi. Să doarmă până mâine. Eu sunt singur şi treaz, şi călătoria mea a început deja.

La gândul ăsta, Ionatan întoarse capul şi se uită spre casa lui. Becurile gardului se stinseseră. Tot kibbutzul părea că pluteşte într-un fel de abur lăptos, cenuşiu. Turnul de apă acoperit de iederă verde. Căpițele. Grajdurile. Casele pentru tineri şi pentru copii. Vârfurile chiparoşilor din jurul clădirii ce adăpostea sala de mese albă. Căsuțele cu obloanele trase, cu acoperişuri roşii. Coroanele copacilor bătrâni. Panta spre piscină. Terenul de baschet. Staulul oilor. Clădirea veche a paznicilor. Barăcile closetelor. Apără-ți inima de nostalgii suave, să nu cazi din nou în capcană.

Ionatan îşi miji ochii roşii, împăienjeniți, şi simți un fel de ostilitate înfricoşată, ca un animal care a auzit ecoul paşilor vânătorilor. Păzeşte-te. E o capcană. O încrengătură de plase subțiri, ca pânzele de păianjen. Dar aici cântam noaptea, pe iarbă, spate în spate cu vreun prieten sau vreuna dintre fete. Dar aici mi-au pus un tricou şi pantaloni de trening într-o toamnă şi am plecat în excursie şi mi-au povestit despre eroismul celor ce păzeau kibbutzul, despre

prima turmă furată, despre ciclul însămânțării şi cum se coc fructele. Şi dragostea, şi săruturile, şi muştruluiala, şi cum să te porți cu vaca şi cu tractorul. Şi aici sunt oameni buni şi, dacă mi se întâmplă ceva rău, vor întruni comisia ca să mă ajute să ies din încurcătură. Dacă fur sau omor sau sunt rănit şi mi se taie picioarele, vor veni cu rândul la închisoare sau la spital ca să mă îngrijească. Păzeşte-te, că uite cum te urmăresc încă înainte de a afla că ai fugit.

Au trecut deja zece minute şi sunt încă aici, blocat. Ce se întâmplă dacă mă văd? E ciudată lumina colinelor, şi albăstruie, şi roz, şi cenuşie. O lumină curată şi adevărată. Un tren de marfă trece acum spre sud, cu locomotiva care suflă din greu, ca şi cum şi pe ea încearcă cineva să o sugrume. Dincolo de gard latră câinii kibbutzului. Cred că eu sunt duşmanul. Şi, într-adevăr, eu sunt duşmanul. Un singur tir, tac-tac-tac, şi gata.

Dar ceva se apropie pe şosea.

Un camion. Dodge. Vechi. Se opreşte. Fără regrete.

— Urcă, băiete. Încotro?

Şoferul e gras, îmbătrânit, cu obrajii roz, cu ochelarii strălucind de simpatie.

— Nu contează. Oriunde mergi, e bine.

— Dar unde vrei să ajungi?

— În direcția asta, spre sud.

— Bun. Numai închide bine uşa. Trânteşte-o. Şi apasă butonul de lângă tine. Ia zi... Ce-i cu tine, te-au luat la armată, rezervist? Ți-au băgat ceva zile de recrutare?

— Cam aşa ceva.

— Bine, bine, nu-mi spune mai multe. Paraşutist?

— Aproximativ. Trupă de comando.

— Se pregăteşte vreo acțiune sănătoasă?

— Nu ştiu. Poate. De ce nu?

— Spre sud, spuneai.

— Aproximativ.

— Bun, nu-mi spune nimic. Nu merită. Dar, crede-mă, eu sunt de douăzeci de ani în Mapai şi doi ani am fost comandant regional din partea organizaţiei Hagana[47], ştiu să tac ca peştele. Şi ştiu secrete din acelea cum nici în vis n-ai văzut. Nu contează. Important e să fim sănătoşi. Nu fi îngrijorat. Spre sud ai spus?

— Dacă se poate.

— Şi care e, rogu-te, destinaţia?

— N-am nici o idee.

— Ascultă, băiete, conspiraţie şi nu mai ştiu ce, totul e bine şi frumos, pe vremea când eram în Hagana circula o glumă despre Shaul Avigur, care era comandant şi conspirator ca nimeni altul. Odată, când a venit şoferul lui să-l ia – fii bun şi şterge parbrizul, aşa, mulţumesc – îi spune Avigur: Mergi cu toată viteza. Nu-i timp. Încotro? întreabă şoferul. E secret, îi răspunde Avigur, baricadându-se într-o tăcere totală. Poate ai auzit deja gluma asta? Nu-i nimic. Esenţialul e să le faceţi ceea ce merită şi poate încă ceva în plus, şi să vă întoarceţi întregi şi sănătoşi. De ce să negăm că inima noastră e cu voi când vă vedem şi ne amintim ce era pe vremuri şi unde am ajuns acum. Ceea ce noi am făcut cu mare zarvă şi discuţii nesfârşite, voi faceţi uşor şi în linişte, aveţi totul la degetul mic. Bine a spus Moshe Dayan, că toate comploturile pe care le-a pus la cale Hashomer[48] le poate executa într-o singură noapte un pluton al Tzahalului. Numai să fiţi sănătoşi. Atunci, poate îmi spui măcar unde cobori?

---

[47] Organizaţie sionistă paramilitară care a susţinut eliberarea Palestinei de sub Mandatul Britanic.

[48] Organizaţia de tineret a mişcării sionist-socialiste, predecesoarea organizaţiei Hagana.

— Cât mai la sud.

— La Eilat? În Etiopia? La Capetown? Nu contează. Glumesc. Nici măcar la ureche nu vrei să-mi şopteşti unde o să-i lucraţi în noaptea asta? Promit să uit imediat.

Ionatan zâmbi şi tăcu. De la un minut la altul, albastrul cerului se întetea. Colinele joase deveneau de un verde pastelat. Pe câmpiile pline de cereale lumina se oferea fermecătoare. Lumina secretă a livezilor. Lumina copacilor desfrunziţi. Turme de oi cu ciobani purtând şepci şi haine kaki. Frumoasă şi liniştită îi apărea ţara în faţa ochilor. Frumoasă şi inundată de sate albe, de parcelele câmpului, de umbra munţilor spre est, de briza răcoroasă a mării, frumoasă şi însetată de paşii lui. Trebuie să iubim şi să iertăm, îşi spuse Ionatan, să fim buni. Iar dacă o părăsesc, să o părăsesc fără să uit şi fără să mă tem de plasa întinsă de nostalgie. Duhuri şi vânturi încotro, unde dracului fug eu mai exact? Ce-am făcut?

— Băiete, ai adormit?

— Dimpotrivă. Sunt treaz ca un diavol.

— Eşti din kibbutzul Granot?

— Şi încă cum.

— Cum e acolo?

— Grozav. Minunat. Vrăjile Ciadului.

— Poftim?

— Nimic. Mi-am amintit un verset frumos din Biblie.

— La mijloc, pe banchetă, între noi, e un termos. Ia deschide-l şi bea puţină cafea caldă şi bună! Pe urmă, dacă vrei, poţi să-mi reciţi pe drum toată Biblia. Nu eşti cumva unul dintre iubitorii aceia de natură care organizează excursii?

— Eu? Poate. De ce nu? Mulţumesc: cafeaua e într-adevăr grozavă.

În aceeaşi clipă, ca un foc subteran, se simţi cuprins de o bucurie intensă şi violentă cum nu mai simţise de când

fusese rănit la umăr în lupta de la est de Kineret, o bucurie sălbatică, insuportabil de dulce, care se insinuează de la o clipă la alta cu precizie, ca un vin tare, în toate celulele trupului, până la capătul nervilor, un tremur de plăcere în genunchi, o contracție călduță în gât, ceva înțepător care inundă pieptul, încât ochii i se umplură de lacrimi din cauza alergiei. O fericire bruscă, asemenea unui junghi, pentru că înțelese în clipa aceea unde merge acum, unde e aşteptat de mult, care e locul ce îl aşteaptă şi de ce în haine militare şi înarmat şi de ce spre sud, dincolo de munți şi de deşert, legendele spun că e un loc de unde nimeni nu s-a întors viu, dar el se va întoarce viu şi înflăcărat, viu şi beat de victorie şi îşi va lua zborul pe aripile vulturilor până dincolo de mare, după ce se va întoarce din călătoria asta obligatorie, care îl cheamă din adâncul sufletului. Într-adevăr, de mult ar fi trebuit să plece singur, să treacă granița, să se ascundă de ochiul ager al duşmanului, să-i ocolească pe beduinii însetați de sânge, să ajungă la Petra, să vadă stânca cea roşie.

Şi numai după aceea să plece în lumea cea mare, să cucerească oraşe străine.

— Uite ce frumusețe, îi spuse Ionatan şoferului, uite ce frumusețe. Totul.

Partea a doua: Primăvara

1

Miercuri, 03.03.1966, ora zece şi un sfert seara.

Nu plouă astăzi. Nici vântul nu bate. Zi de iarnă senină şi frumoasă. Însă afară e foarte frig. Deşi uşa camerei e închisă şi încuiată şi deşi soba electrică e pornită, pătrunde până la mine mirosul iernii: frunze ude. Pământ ud. Putrezeală. Mirosurile copilăriei mele. Chiar şi după treizeci şi şase de ani trăiţi în kibbutz, am rămas încă, mai mult sau mai puţin european. E drept că m-am bronzat la soare. E drept că am scăpat de culoarea bolnăvicioasă a pielii tatălui meu, care era un bancher modest în Leipzig. Dar încă sufăr aici vara şi doar în zilele ploioase reuşesc să ajung la o anumită înţelegere cu locul ăsta.

În plus, apropierea permanentă de bărbaţi şi femei cu temperament înfocat încă mă deranjează foarte mult, chiar şi după atâţia ani, şi de aceea mă simt mereu jenat şi ruşinat.

Dar nu regret. Asta nu. Aproape tot ce am făcut în viaţă am făcut cu inima împăcată. Şi totuşi. O urmă de înstrăinare. Dor de casă. Un fel de durere difuză. Ca şi cum şi ăsta ar fi tot un exil. Fără fluviu, fără pădure, fără bătaia clopotelor. Care îmi plăceau. Cu toate acestea, am puterea să fac o recapitulare rece, succintă, şi istorică, şi ideologică, şi personală. Toate trei aspectele se potrivesc precum piesele unui puzzle: nu e nici o greşeală. Cu toţii avem dreptul, într-o oarecare măsură, la o anumită mândrie moderată pentru ceea ce am realizat aici. Caznă prelungită, obstinată, de a crea din nimic un fel de sat nou şi frumos. Ca forma obţinută din cuburi de un copil isteţ. Şi efortul de a îmbunătăţi sistemul social fără vărsare de sânge frăţesc şi aproape fără a ne înfrânge sufletele. Toate astea îmi plac în continuare, chiar şi atunci când privesc totul cu o distanţare interioară şi din perspectiva singurătăţii. Am făcut treabă bună. Şi, într-o anumită măsură cel puţin, am reuşit să ne liniştim.

Dar ce ştim noi cu adevărat, dacă poate fi vorba de aşa ceva, despre inimă? Nimic. Nu înțeleg nimic. Iar acum, în pragul bătrâneții, şi mai puțin decât am crezut că înțeleg în tinerețe. Mai mult decât atât: mi se pare că nici un om nu înțelege mai bine decât mine. Nici filozofii. Nici oamenii de ştiință. Nici conducătorii kibbutzului. Despre inimi ştim mult mai puțin decât au descifrat înțelepții despre subiecte precum secretele materiei, facerea lumii, sursele vieții. Nimic. Odată s-a întâmplat să fiu de serviciu la sala de mese în ziua de sabat, la masa de prânz. Am împărțit carafele, Rimona Lifshitz a servit mai multe feluri de mâncare, iar eu, din politețe, am întrebat-o dacă nu-i e greu, dacă nu are nevoie de ajutor. La care mi-a răspuns cu un zâmbet plăcut şi reținut că nu am de ce să fiu trist, că totul se va schimba în bine. Cuvintele acelea m-au atins aproape ca o mângâiere. Unii spun aici, la noi, că e o fată excepțională, alții că e flegmatică. Mai sunt şi unii care folosesc o definiție şi mai crudă. În ce mă priveşte, de la sabatul acela, mi-am instaurat o lege secretă: să schimbăm un mic zâmbet de fiecare dată când trecem întâmplător unul pe lângă altul. Dar iată că astăzi, în zori, Ionatan al ei a dispărut fără să anunțe. Şi e de datoria mea să încerc să aflu ce s-a întâmplat şi ce e de făcut. Unde să căutăm şi cum. Cu ce să începem. Dar ce înțelege un burlac declarat ca mine, de cincizeci şi nouă de ani, cu tabieturi, căruia toți îi nutresc încredere şi poate şi un anumit respect, ce înțeleg eu, ce ştiu eu despre inimi?

Nimic. Tămâie. Complet ignorant.

Şi nici în chestiunea tineretului nu mă pot exprima: uneori îi observ (de la distanță) pe tinerii ăştia, bărbați care au trecut deja prin războaie şi au tras cu arma şi au omorât, dar au şi arat hectare întregi de câmpie, şi cu toate astea au apucături de boxeri căzuți pe gânduri. Tac. Ridică din umeri. Spun da şi nu şi posibil şi ce-mai-contează. Țăranii

necizelați? Luptători plămădiți dintr-o bucată? Ca niște bolovani de pământ dur? Nu neapărat: uneori treci, noaptea târziu, pe lângă iarba unde stau câte patru-cinci și cântă ca o haită de lupi care urlă la lună. Despre ce? Iar unul dintre ei se închide singur în sala de spectacole și se luptă din greu cu pianul. Melodia e simplă, interpretată greoi, dar dindărătul ei răzbate dorul. Dor de ce și de cine? De țările nordice, reci, de unde au venit părinții lor? De orașe străine? De mare? Nu știu. De nouă ani sunt contabilul kibbutzului (de când medicul mi-a interzis să mai lucrez în curtea păsărilor). Iar acum mi se încredințează deodată o nouă responsabilitate, de care mă tem. De ce am acceptat-o? Iată o întrebare drăguță. N-am să mă feresc de răspuns, dar am nevoie de timp, ca să găsesc o soluție.

Soluție: ce bizar mi se pare cuvântul ăsta uzat. Toată viața căutăm și găsim soluții. Pentru problema tineretului, problema arabilor, problema diasporei, problema bătrânilor, problema terenului și a apei, problema pazei, problema erotică, problema locuințelor, și câte altele. Parcă ne-am străduit toată viața să descoperim formula prin care să ordonăm valurile mării. Sau să aranjăm în șiruri de câte trei, ca la armată, stelele de pe cer.

Acum să ne întoarcem la problemele noastre. E târziu și mâine va fi o zi grea. Întâlnirea cvintetului, care era programată în seara asta, am anulat-o din proprie inițiativă și fără explicații printr-un bilet laconic pe care l-am pus la șapte și jumătate la avizierul de la intrarea în sala de mese. Deoarece am impresia că nimeni nu va avea chef de muzică în seara asta. Tot kibbutzul e în fierbere. Chiar acum, în timp ce scriu rândurile astea, se discută peste tot, la club, în case, în camerele burlacilor, despre aceeași întâmplare. Fiecare își exprimă punctul de vedere. Și toți așteaptă de la mine să fac ceea ce trebuie. Dar ce trebuie să fac? Dacă aș ști...

Oricum, muzica va trebui să aştepte o altă seară, mai calmă. Fiecare cu gândurile lui.

Corectez: eu, personal, aş avea nevoie acum de muzică; dar în singurătate. De Brahms. Am închis şi încuiat uşa, peste pijama mi-am pus un pulover vechi gros, împletit de Bolognesi acum vreo şase sau şapte ani, mi-am pregătit o ceaşcă de ceai cu lămâie şi am de gând să scriu, ca de obicei, câteva pagini în jurnalul ăsta al meu. Pe urmă am să mă întind pe pat şi am să încerc să adorm. Trebuie să notez aici evenimentele principale al zilei şi câteva reflecţii: un fel de dare de seamă în scris. Acum vreo şaisprezece ani mi-am luat angajamentul să scriu seară de seară o dare de seamă completă. Deşi nu am nici cea mai vagă idee cine e cel care aici, în kibbutz, sau în ţară, sau în lume, din generaţiile viitoare, de pe lumea cealaltă, îmi cere socoteală. Nu ştiu.

Reflecţie religioasă (mai mult sau mai puţin): câinii care latră chiar în clipa asta în curte şi alţi câini, mai departe, din afara kibbutzului, şi o pasăre de noapte al cărei ţipăt pătrunde până la mine printre sunetele discului, fiecare exprimă sau face auzită o dare de seamă. O linişte cuprinzătoare şi adâncă se întinde deasupra întunericului, deasupra şesului şi a munţilor, deasupra mării, iar linişte asta pare să ne ceară fără voce, dar cu hotărâre, un răspuns sau o explicaţie. De la oameni şi de la câini şi de la păsări. Trebuie făcut un efort. Trebuie explicat.

Apropo, formal, Iolek Lifshitz e încă secretarul kibbutzului; Iolek, nu eu. Îmi voi prelua atribuţiile, în mod oficial, numai după votul din cadrul adunării generale de sâmbătă seară. Cu toate astea, de câteva zile, eu sunt un fel de locţiitor fără titlu, ales de opinia publică, nu am avut loc de întors. Nu înţeleg nici cât negru sub unghie când vine vorba despre sentimentele mele sau ale altora: studii fără concluzii. Secrete şi mistere. Deşi am citit multe cărţi în anii de singurătate, iată că tot ce am găsit în literatura de

specialitate şi beletristică nu face decât să adauge umbră după umbră şi secret peste secret; e aşa şi pe dincolo, susține Freud. Bravo. Jung răspunde şi el, aşa şi pe dincolo. Lucruri cu adevărat captivante. Iar Dostoievski s-ar zice că dezvăluie abisuri de tot felul. Cu atât mai bine: bravo. Numai că eu, personal, nu am încredere. Nici în unii, nici în alții. Cum pot fi sigur? Şi cum pot fi ei siguri? Eu o țin deci pe-a mea: am dubii în ce priveşte aproape totul. Cine dintre ai ar putea, de exemplu, să mă lumineze şi să-mi spună unde e el în clipa asta, în întunericul ăsta imens, Ionatan Lifshitz, care a ieşit din casă în zori şi a dispărut fără urmă? Oare doarme acum în vreo casă ori baracă? Sau în vreo dărăpănătură? În vreun oraş mare? Pe vreo saltea în vreo magazie părăsită? În vreo stație de autobuz uitată de lume? În vreun cort, în vreo unitate militară? Sau călătoreşte treaz şi disperat cu vreo cursă de noapte? Automobil? Avion? Tanc? Sau poate traversează pe jos, obosit, câmpii întunecate, noroioase, prin locuri unde nu e nici țipenie? Doarme în vreo peşteră dintr-un ued? Caută vreo târfă pe străduțele din sudul Tel Avivului? Îşi croieşte drum singur prin deşertul Iudeii? Sau prin Negev? Se învârte fără țintă prin vreo aşezare veche? Se ascunde printre ruinele de la Sheih-Dahr, prin apropiere? Îşi vorbeşte sieşi fără întrerupere, sau a ales să respecte tăcerea nopților de iarnă? Oare e dezorientat? Serios? Se distrează pe seama cuiva? Se răzbună? Disperat? Se răsfață? Oare e prost? Sau poznaş? Oare caută ceva sau, din contră, fuge de ceva? De ce?

Răspunderea a căzut acum pe mine. Spre mine se îndreaptă toate privirile. Eu am sarcina să hotărăsc şi să acționez: poliție? Echipe de voluntari? Să aşteptăm? Sau discreție? Să mă adresez aşezărilor din zonă? Îngrijorare? Sau sânge rece?

Nimic nu înțeleg din toate astea. Ce-i cu tinerii ăştia, ce-i în sufletul lor? Băieți foarte pricepuți la munca agricolă.

Lucruri pe care noi le-am făcut în mare tensiune fizică şi intelectuală, cu mare chin, scrâşnind din dinţi, ei le fac cu uşurinţă. Fără nici un efort. Din câte se pare, sunt şi uimitor de curajoşi şi de iuţi pe câmpul de luptă. Învăluiţi într-un fel de tristeţe ciudată. Parcă ar face parte dintr-un alt trib sau dintr-un popor străin. Nici asiatici, nici europeni. Nici creştini, nici evrei. Nici din aceia care vor să îndrepte lumea, dar nici indiferenţi. Care e rostul vieţii lor, a celor ce s-au născut între furtunile istoriei, într-un loc fără nume, într-un sat care nu e sat, ciornă a unei ţări noi, fără bunic sau bunică, fără casa bătrânească a copilăriei, cu pereţi plini de crăpături şi mirosul generaţiilor dispărute. Fără religie şi fără revolte şi fără rătăciri. Poate fără nostalgii. Fără nici un obiect primit ca moştenire, nici un medalion sau mobilă sau haină sau carte veche. Absolut nimic. Din copilăria care a trecut peste ei cu mirosuri de vopsea proaspătă, cu cântece de leagăn contrafăcute şi *Legendele popoarelor*, ediţie nouă. Nici sat, nici oraş, ci mai degrabă ceea ce numeam „curte” sau „punct”. Un loc ce nu era decât o tentativă de proiect, cu speranţe înflăcărate, înăbuşitoare, cu o dorinţă vijelioasă de a începe imediat un nou capitol în fiecare domeniu pe care viaţa îl oferă. Nu copac, ci numai răsaduri noi, palide. Nu casă, ci numai corturi şi barăci şi două-trei clădiri din beton văruite. Nu oameni bătrâni, ci numai pionieri tineri, entuziaşti, scăldaţi în sudoare şi lozinci. Şi un gard şi un reflector şi şacali în fiecare noapte. Şi împuşcături îndepărtate. Nici pivniţă, nici mansardă în care să te refugiezi. Ce ai, Ionatan, ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat?

Ce bine ar fi dacă aş şti.

Eu port răspunderea acum. De câteva zile, eu am *de facto* funcţia de secretar. Ce puţine lucruri am reuşit să fac astăzi. Şi asta doar bâjbâind prin întuneric. Să calmez puţin spiritele. Să-i consolez pe unii şi pe alţii. Să-i liniştesc. Şi să

iau câteva măsuri, aşa cum înţeleg eu să o fac. Totul a căzut pe umerii mei, totul se face conform judecăţii mele, pentru că nu am pe nimeni cu care să mă sfătuiesc. Stuchinik, de exemplu, mi-e drag. Prieten, mai mult sau mai puţin. Om binevoitor, bun la inimă, uneori chiar sensibil. Dar exagerează când se enervează, când se bucură zgomotos, copilăreşte, cu un patos gălăgios, irascibil şi cu sentimente nestatornice. Ca un adolescent. Aşa cum l-am cunoscut demult, pe vremea când făcea parte din Mişcarea de tineret. Nu s-a schimbat deloc de atunci. Sigur că faţa îi e ridată, iar mâinile îi tremură puţin, dar felul de a vorbi e acelaşi ca acum patruzeci de ani: *Seiz gurnicht*[49]. Sau: *Seiz* inacceptabil, oribil (întotdeauna cu accent pe penultima silabă) sau, cel mult, „se poate, merită să încercăm în sfârşit, să fim puţin practici". E încăpăţânat şi întotdeauna crede că are dreptate. Incapabil să asculte. Poate că şi propriile cuvinte a încetat de mult să şi le asculte. Niciodată nu-şi recunoaşte greşeala. Nici măcar o singură dată. Nici măcar o greşeală infimă. Timp de şase luni nu a vorbit cu mine deloc pentru că i-am demonstrat, cu enciclopedia în mână, că Danemarca nu face parte din Benelux. După şase luni mi-a trimis un bilețel în care susținea, fără nici un dubiu, că atlasului meu „de mult i-a trecut timpul". Ne-am împăcat totuşi şi mi-a adus cadou o blană de miel, să o pun pe jos, la picioarele patului.

Cât despre Iolek cel bun, nu e de datoria mea să-i judec activitatea din cadrul Mişcării sau de pe vremea când deținea funcții publice. Nu am eu această calitate. Părerile sunt împărțite. Cei care îl urăsc spun: Vorbeşte ca un mare profet ce prezice doar rele şi se poartă ca un mic politician.

---

[49] Asta-i nimic (idiş).

Pe când cei care îl susțin răspund: Da, e o vulpe bătrână, dar un vizionar cu orizont larg.

În ce mă priveşte, am să scriu aşa: Ce legătură am eu cu viziunea? Ce legătură am eu cu orizontul? Toată viața mea aici a trecut în sunetele unui marş înflăcărat. De parcă n-ar exista nici mare, nici munți, nici stele pe cer. Ca şi cum moartea ar fi fost anulată şi bătrânețea ar fi fost izgonită din lume pe vecie, cu chinurile şi singurătatea care au fost alungate în mod ruşinos dincolo de gardul nostru, iar de acum, universul întreg ar fi o arenă de controverse ideologice între grupări şi curente şi facțiuni. Ce legătură am eu cu orizontul şi viziunea? De mult am renunțat să-l conving pe Iolek, cu turma lui de pe vechea păşune, să aibă milă. Din toate marşurile acelea nu mi-a rămas decât mila. Deşi nici ea nu e nesfârşită. Are o limită. Şi totuşi: milă. De care toți avem nevoie. Şi fără de care orizontul şi viziunea nu sunt decât nişte canibali.

Aşadar, am hotărât că acum, din funcția mea cea nouă de secretar al kibbutzului, voi acționa conform principiului milei. Fără să adaug suferință peste suferință. Ca să dau o notă mai mult sau mai puțin religioasă, uite, din cele zece porunci biblice, cu tot restul de reguli antice şi moderne, naționale sau transnaționale, mi-a rămas una singură: având în vedere că există prea multă durere în jurul nostru, nu ne este permis să adăugăm şi noi, cu mâna noastră. Ar trebui, dacă e posibil, să o alinăm. Să nu mai punem sare pe rănile deschise. Pe scurt: Să nu provoci durere. (Apropo, nici propriului suflet. Dacă e posibil.)

Asta e tot.

Iar acum, să revenim la problemele zilei. La darea de seamă.

După multe zile atât de ploioase, încât pericolul putrezirii recoltei de iarnă de pe parcelele joase devenise aproape o realitate, iată o dimineață senină. Foarte rece şi albastră. Nu

găsesc în toate amintirile mele, nici măcar din timpul copilăriei în Europa, o imagine mai veselă decât zilele noastre senine de iarnă, aici, în țară. Chiar şi un om de vârsta mea simte o uşoară beție în aceste clipe. Şi inima i se umple de o bucurie fără motiv. Încât citind titlul din ziarul de azi-dimineață, în legătură cu concentrarea de trupe la granița de nord, în minte îmi apăru o imagine copilărească: am simțit tentația de a pleca într-acolo chiar în dimineața asta – să zicem, la Damasc –, să stăm de vorbă deschis, să-i facem să renunțe la toată prostia asta şi să ieşim cu toții în pădure, să ne aşezăm acolo cu calm şi să rezolvăm totul între noi o dată pentru totdeauna, cu generozitate, cu bunăvoință.

Însă rolul meu era să merg la biroul contabilității, să aprind lumina (la şase şi jumătate dimineața nu e încă destulă lumină acolo!) şi să verific foile de transport, făcute talmeş-balmeş, pe care mi le-a îngrămădit Udi Shneour aseară în cutia poştală. De la şapte la nouă am încercat deci să le pun în ordine şi să dau de cap problemelor care au apărut la ei, la livadă. După care m-am gândit să mă ocup de câteva scrisori rămase pe masa lui Iolek de când s-a îmbolnăvit. Dar numai de cele urgente: n-am nici un fel de nevoie sufletească să intru în probleme care suferă amânare. Să aştepte. Poate peste câtva timp nu vor mai fi de actualitate sau se vor rezolva de la sine. Apropo, formal, încă nu sunt secretarul kibbutzului. Am timp.

La nouă sau nouă şi un sfert se năpusti în camera mea Hava Lifshitz, fără să spună bună-ziua, cu buzele strânse, fierbând de o furie reținută, cu o forță otrăvitoare, în rochie albastră de lucru, cu cozile ei grizonante legate ca o coroniță în jurul capului, ca în anii de tinerețe, împodobindu-i fruntea înaltă.

Cu o linişte duşmănoasă, didactică, îmi aruncă patru cuvinte:

— Cum nu ți-e ruşine (fără semn de întrebare).

Am pus jos creionul, mi-am ridicat ochelarii de citit, i-am spus bună-dimineața şi am rugat-o să se aşeze în locul meu, pe scaunul meu (cineva mi-a luat acum o zi sau două celălalt scaun din biroul de contabilitate şi nu a binevoit să mi-l aducă înapoi).

Hava refuză să se aşeze. Îi e greu să înțeleagă, spune ea, cum e posibilă o asemenea lipsă de sensibilitate. Deşi nimic n-o mai miră de fapt. Îmi cere să acționez fără întârziere, sau – după cum spune ea – să mă implic – şi asta imediat.

— Scuză-mă, ce înțelegi mai exact prin a mă implica, şi asta imediat?

— Shrulik, scrâşneşte ea din dinți, ca şi cum numele meu ar fi o înjurătură cu care îşi murdăreşte gura doar pentru că nu are încotro, Shrulik, spune-mi, te rog, eşti chiar idiot sau te faci? Sau poate că ăsta e umorul tău bolnăvicios?

— Poate, am spus, orice e posibil. Am să-ți răspund abia după ce înțeleg ce vrei de la mine. Şi îți propun să stai totuşi jos.

— Vrei să zici că nu ştii nimic? N-ai văzut şi n-ai auzit nimic? Tot kibbutzul vuieşte de azi-dimineață şi numai Măria Sa e în lună?

(M-am ridicat de pe scaun şi am rămas în picioare. Hava refuza să se aşeze. Stătea în fața mea încordată, duşmănoasă, stăpânindu-şi un uşor tremur. Aşa am rămas amândoi, de o parte şi de alta a mesei, într-o poziție ciudată şi atât de jenantă, că m-am simțit obligat să zâmbesc.)

— S-a întâmplat o nenorocire, spuse Hava cu aceeaşi răutate stăpânită, dar cu vocea schimbată.

Mi-am cerut scuze imediat. I-am explicat că, într-adevăr, n-am nici cea mai vagă idee la ce se referea. Regret, dar trebuie să-i dezvălui că de câțiva ani am renunțat la micul dejun în sala de mese şi mă mulțumesc până la prânz aici, în birou, cu un ceai, biscuiți şi lapte acru. Da, un fel de

durere. De aceea nu am nici o idee despre ce s-a întâmplat, despre nenorocirea de care tot kibbutzul vorbeşte încă de azi-dimineaţă. S-a înrăutăţit starea lui Iolek în timpul nopţii?

— Va urma în curând şi asta, spuse Hava înveninată şi fierbând de furie, o nenorocire nu vine niciodată singură. Dar acum e vorba de Ioni.

— Hava, am spus, sunt din ce în ce mai îngrijorat. Şi nu am darul de a ghici în stele. Te rog, spune-mi ce s-a întâmplat.

Cu un gest brusc, rapid, ca şi cum ar fi avut intenţia să-mi arunce hârtiile sau să-mi dea o palmă, se îndreptă deodată spre scaunul pe care i-l eliberasem. Şi se lăsă grea pe el. Cu o mână îşi acoperi ochii.

— Nu pot să înţeleg, şopti ca o fetiţă care a fost certată pe nedrept, trebuie să ai un suflet de criminal ca să mă răneşti astfel.

N-am reuşit să înţeleg din cuvintele ei cine era criminalul, dacă fiul sau soţul ei sau eu însumi. N-am înţeles nici ce m-a făcut să-i pun o mână pe umăr şi să-i pronunţ numele cu blândeţe.

— Shrulik, a zis ridicând spre mine ochii uscaţi şi buzele schimonosite a plâns, tu ai să mă ajuţi.

— Desigur, am spus. Şi în ciuda faptului că de ani de zile orice apropiere fizică mă pune într-o situaţie dificilă (din motive personale), nu mi-am luat mâna de pe umărul ei. Şi poate i-am atins o clipă şi părul. Nu sunt sigur. Mi se pare că, într-adevăr, l-am atins.

În mijlocul nopţii, povesti ea, Ioni îşi părăsise casa. Deodată. După câte se pare, a plecat înarmat. Nu, nu vorbise cu nimeni înainte. Nu, nici n-a lăsat vreun bilet. Iar debila aia a lui şi-a adus aminte dintr-odată că el îi spusese demult ceva despre un plan de călătorie dincolo de ocean. Dar în ultima vreme încetase să mai vorbească despre asta.

Ştiu eu bine că nu poți pune bază pe nici un cuvânt care iese din gura fetei ăsteia nebune. Şi ce prostie: dacă e vorba de o călătorie, cine pleacă în străinătate fără documente, fără nimic, doar cu o puşcă şi îmbrăcat în uniformă militară? Shrulik. Tu ştii foarte bine că nu am cu cine vorbi aici. În afară de tine. Tu eşti singurul. Ceilalți sunt o adunătură de egoişti meschini şi fără minte, care se bucură deja în secret, pentru că ştiu că asta îl va da gata pe Iolek, fiindcă de mult îi aşteaptă ei moartea. Eu am venit la tine pentru că, deşi n-ai fi tu poate mare *huhem*[50], măcar eşti om cinstit. Om. Nu un monstru. A căutat şi a găsit cum să-l omoare pe taică-său. Că Iolek n-o să reziste. Acum stă în pat, respiră greu, cu o durere în piept, şi se acuză pe el însuşi pentru tot. Iar tâmpita aia de Rimona, care l-a băgat în casă pe criminalul ăla mic, ca să-l distrugă pe Ioni, îmi spune cu o linişte de ucigaş, cu sânge rece: A plecat pentru că nu-i era bine aici. A spus că pleacă şi a plecat. Nu putem şti unde. Poate se va întoarce când se va simți mai bine. Ar fi trebuit să-i dau două palme acolo, pe loc. Cu debilul nici n-am vorbit. El sigur ştie totul, Mefisto murdar ce e. Mic impostor pornografic. Ştie tot şi îşi râde de noi, dar nu vrea să spună. Tu, Shrulik, du-te chiar acum şi află de la el unde e Ioni. Înainte de a fi prea târziu. Scopul scuză mijloacele. Cu revolverul. Nu-mi pasă. Du-te odată. Pentru Dumnezeu, Shrulik, încearcă să înțelegi ce ți se spune, n-am nevoie acum de cafea sau de vorbe frumoase. Tu ştii că sunt puternică precum piatra. Nu vreau de la tine decât un singur lucru: să te duci şi să faci imediat ceea ce trebuie făcut. Da. Eu rămân aici. Singură. N-am nevoie de nimic. Du-te odată.

---

[50] Deştept (idiş).

Între timp, apa a fiert totuşi şi i-am turnat cafea neagră. Mi-am cerut scuze şi am implorat-o să rămână aici deocamdată, în birou, pe scaunul meu, şi să încerce să se odihnească puțin.

Mi-am luat haina, mi-am pus basca şi am ieşit imediat să o caut pe Rimona. În drum, am intrat pe la dispensar şi am trimis-o pe Rahel, care e asistentă medicală, la Iolek, să vadă în ce stare se află şi, dacă e nevoie, să rămână cu el cel puțin până ajung şi eu. Diverse persoane au încercat să mă oprească pe drum, fie ca să-mi povestească diverse lucruri, fie să-mi dea sfaturi sau să afle noutăți. M-am scuzat şi le-am explicat tuturor că mă grăbesc. În afară de Pola Levin, pe care am rugat-o să se ducă la biroul meu, să vadă dacă Hava are nevoie de ceva. Dar nimănui altcuiva nu-i era permis să intre acolo.

Am încercat să mă concentrez. Să-mi adun gândurile. Însă n-am nici o idee cu ce să încep. Sigur, am auzit câteva din zvonurile care circulau pe aici în ultimele săptămâni, despre tânărul Azaria, care s-a mutat, mi se pare, la Rimona şi Ioni. Tot felul de aluzii ciudate, rumori, zâmbete sarcastice, vorbe aproape murdare. Până acum nu am simțit nevoia să iau atitudine: o societate dezvoltată, care se străduieşte să trăiască în conformitate cu o serie de principii corecte trebuie – după umila mea părere – să se oprească în pragul trăirilor sufleteşti şi să nu depăşească sub nici o formă această graniță. Soț şi soție, prieteni, prietene, toate astea – după mine – țin de viața personală; accesul este strict interzis. Dar iată că vine deodată Hava cu expresia extremă, de „nenorocire”. Cine ştie. Eu, care am citit în anii singurătății mele nu puțină literatură de specialitate şi beletristică, îmi dau seama că nu înțeleg: legături sexuale, legături sentimentale, legătura dintre cele două, toate reprezintă pentru mine un obiect de studiu plin de interogații, un tărâm necunoscut. Subtilități ale inimii,

instincte, atitudinea bărbatului față de femeie etc., nimic nu înțeleg din toate astea. Ignorant total. Când eram copil, la Leipzig, mă îndrăgostisem la un moment dat de o fată de la gimnaziu, visătoare, care preferase un jucător de tenis, fervent adulator al lui Hitler, genul de „animal blond". Am suferit un timp, apoi mi-a trecut. Tot în perioada aceea s-a întâmplat ca servitoarea noastră să intre o dată, pe la cinci dimineața, în camera şi în patul meu. La puțin timp după aceea, m-am alăturat unui grup de pionieri din Polonia. În cele din urmă, aici, în țară, acum douăzeci şi cinci de ani, am iubit-o pe P.; şi, în felul meu, poate încă o mai iubesc. Fără să îi declar asta. Niciodată. Ea are acum patru nepoți. Iar eu sunt burlac declarat. În afară de poveştile astea, au fost câteva relații sexuale umilitoare, incomode, cu diverse femei, din când în când. Poveşti triste, pline de remuşcări şi lipsite de frumusețe. În toată problema asta există, din experiența mea, un munte întreg de durere, cu o deformare a respectului uman pentru doar câteva clipe de plăcere, e drept, intense, nu neg, dar scurte şi lipsite de un sens care să echilibreze lucrurile. Desigur, trebuie să notez aici că experiența mea e redusă şi limitată şi e greu de tras o concluzie generală. Am mai scris deja asta: nu ştiu. Şi totuşi, îmi permit să fac aici o observație de principiu. Există în lume o nedreptate erotică profundă şi permanentă. Iremediabilă. Această nedreptate a făcut ca toate eforturile noastre tenace de a corecta rânduiala societății să ajungă de râs şi de batjocură. Şi cu toate astea, după umila mea părere, trebuie să ne continuăm eforturile, fără să ținem cont de batjocură. Fără aroganță. Dimpotrivă: cu umilință. Modeşti şi precauți. Acum am să întorc discul, pentru că Brahms se potriveşte cel mai bine într-o seară ca asta.

Mai departe.

Rimona mi-a povestit cum se întorsese cu o seară înainte de la serviciu, fusese rândul ei să le servească gustări

participanților la Cercul de filozofie iudaică. (La ce oră s-a întors? Târziu. Când? Cu aproximație, cam la trei sferturi din cât a ținut ploaia). Întorcându-se, îi găsise pe amândoi treji. Şi destul de obosiți. Cu o atitudine amabilă unul față de celălalt, „ca doi copii care s-au certat şi s-au împăcat”. Şi au fost amabili şi cu ea după aceea, iar la urmă au adormit. A adormit şi ea (n-am pus întrebări în ceea ce priveşte amabilitatea la care făcuse referire şi nici n-am încercat să ghicesc ce voia să spună. Toate astea, pentru mine, sunt, cum am mai scris, un mare semn de întrebare).

— Şi când a ieşit Ioni?

— În timpul nopții.

— Da, dar când mai exact?

— Târziu. Când a trebuit să plece.

Am întrebat ce s-a întâmplat mai târziu. După spusele ei, Azaria s-a trezit dimineață, susținând că aude împuşcături. De multe ori se trezeşte şi spune că se trage, până ce uneori i se pare şi ei că se trage cu adevărat. Şi au descoperit că Ioni plecase. Imediat a început să alerge dintr-o parte în alta.

— Cine?

— Zaro. Nu Ioni. Ioni merge mai încet. Ioni nu aleargă.

— De unde ştii asta?

— Ioni e obosit.

Deci Azaria a alergat probabil să-l caute la atelierul auto şi la sala de mese şi peste tot: nu era.

Dar ce a făcut Rimona în timp ce Azaria alerga „dintr-o parte în alta”?

Verifica ce luase cu el şi ce lăsase acasă. Descoperi că era ca atunci când veneau să-l cheme, în toiul nopții, la unitatea militară, când aveau vreo acțiune, se întâmpla uneori să vină să-l ia.

Şi de unde ştie că n-au venit şi în noaptea asta să-l ia la armată?

Nu are un răspuns clar. De data asta e altceva.

Şi ce făcut după aceea? A stat şi a aşteptat. S-a îmbrăcat. A aranjat patul şi camera. Nu s-a dus la lucru, la spălătorie. A stat şi a aşteptat. I-a dat de mâncare Tiei. Cățeaua lui. Şi a aşteptat. A aşteptat? Ce aştepta, mai exact? Aştepta să se facă şapte şi un sfert. De ce tocmai şapte şi un sfert? Că la ora asta se trezesc Iolek şi Hava dimineața. Şi atunci s-a dus să le spună. Că Ioni a plecat în timpul nopții. Şi să nu se supere.

Şi ce s-a întâmplat atunci?

Nimic. Cum adică? Nimic. Hava a început să-i vorbească supărată. Şi ea? Ea se uita la Hava, mirându-se din nou cât de mult seamănă Hava şi Ioni când se supără. Că altfel, când nu se supără, nu seamănă deloc.

Şi ce a spus Iolek? Ce a făcut? Rimona nu ştie, pentru că îşi îngropase fața în amândouă palmele şi se aşezase în fotoliu, în linişte. Şi Hava stătea în picioare, fără să spună nimic, uitându-se afară pe geam. Iar Rimona a ieşit şi ea în linişte şi s-a dus să vadă ce e cu Zaro.

— Rimona, am spus, dă-mi voie să te întreb. Şi încearcă, te rog, să te concentrezi cât poți şi să-mi răspunzi cu exactitate. Pentru că e o întrebare importantă. Ai vreo idee, vreo presupunere sau intuiție unde e Ioni acum?

— A plecat.

— Da. Sigur. Dar unde, după părerea ta, a plecat?

— Să caute ceva.

— Să caute?

Scurt moment de tăcere. Îmi zâmbeşte deodată. Zâmbet tomnatic, liniştitor, ca şi cum ar fi vrut să spună că amândoi ştim ceea ce toată lumea nici nu visează. De câteva luni aveam obiceiul, ea şi cu mine, să schimbăm între noi câte un zâmbet de fiecare dată când ne întâlneam întâmplător. Şi de data asta i-am întors zâmbetul. Spunând:

— Rimona. Te rog. Serios.

— Cred, spuse şi se opri parcă să se gândească puţin, după care nu mai zise nimic.

— Ce crezi?

— A plecat pentru că de multă vreme îmi vorbea despre o călătorie.

— Ce călătorie? Unde?

— Aiurea, spuse. Pe urmă adăugă: Poate.

La începutul anilor patruzeci, kibbutzul era în legătură permanentă cu un cuplu de medici stomatologi veniţi din Lodz. Soţ şi soţie, care ne tratau la preţ mai mic decât cel pe care ni-l cereau la policlinică. Mergeam la ei când aveam nevoie, la clinica lor sărăcăcioasă, situată într-un oraş din apropiere. Dr. Foghel şi dr. Foghel. Ebraică nu reuşiseră să înveţe. Pe urmă, doctoriţa muri într-un accident, electrocutată. Iar doctorul se îmbolnăvi grav. Pe fiica lor am primit-o la noi în schimbul unei taxe fixe, simbolice. Drăguţă, introvertită, curată şi foarte ordonată, înceată, retrasă în tăcerea ei. Când a ajuns la vârsta la care trebuia să se înroleze în armată, Ionatan Lifshitz a luat-o de nevastă. Toţi miniştrii şi şefii Mişcării şi mulţi dintre parlamentari au fost prezenţi la nunta lor. Pe urmă a început să lucreze la spălătorie. Apoi a rămas însărcinată. Şi a avut, mi se pare, probleme. Pe ici, pe colo am auzit vorbindu-se despre ea. Mă străduiam să nu ascult: nu mă interesează bârfa. Ce ştiu eu despre fetele frumoase? Ce ştiu eu despre secretele inimii?

— Rimona, am spus, încă o întrebare. De data asta nu eşti obligată să-mi răspunzi, pentru că e ceva personal. Ioni suferea, se plângea sau, cum se spune la noi, era rănit de... legătura asta între tine şi Azaria Ghitlin? Nu te simţi obligată să răspunzi.

— Dar lor le place.

— Ce?

— Să sufere.

— Scuză-mă. N-am înțeles. Cine sunt cei cărora le place să sufere?

— Ei. Nu toți. Dar sunt unii cărora le place. Vânătorii care ucid berbecul cu sulița.

— Înțeleg din ce în ce mai puțin. Cine sunt cei cărora le place să sufere?

— Ioni. Şi Zaro. Şi tatăl meu era la fel. Sau Bach. Şi Iolek, puțin. Şi sunt încă mulți. După ce se gândi, pe buze îi apăru iarăşi zâmbetul acela ciudat, fin şi pierdut, parcă inconştient de el însuşi, şi adăugă: Tu nu.

— Bine. Să zicem că ai dreptate. Aş vrea să ştiu ce propui să facem acum. De unde să începem căutările? Ce să facem?

— Ceea ce trebuie.

— Adică?

Nu ştia ce să răspundă.

— Să aşteptăm?

— Să aşteptăm.

— Sau să începem să-l căutăm?

— Să căutăm. Lui Ioni îi place uneori să se pună în pericol.

— Rimona. Am nevoie de un răspuns clar: Să aşteptăm sau să căutăm?

— Să căutăm şi să aşteptăm.

Ultima întrebare: Are nevoie de ceva? Vreun ajutor din partea kibbutzului? Pare că nu înțelege întrebarea. Ce înseamnă ajutor? De fapt, da. Poate să facă în aşa fel încât să nu se lege lumea de Zaro? Deşi Zaro pare că o caută cu lumânarea. Dar măcar să nu fie alungat. Că e om bun.

— Spune-mi: Acum, în clipa asta, unde te duci?

— Să văd dacă şi-a luat micul dejun. Şi să mă asigur că mănâncă. Fiindcă tot timpul aleargă şi caută, aleargă şi caută, acum s-a dus la Sheih-Dahr. Se întoarce imediat. Pe urmă, nu ştiu. Poate la spălătorie. Sau nu.

Pe Azaria l-am găsit, după ce am căutat şi întrebat în dreapta şi în stânga, stând singur în sala goală a casei de cultură. S-a cam speriat de mine: să fie iertat, nu e în stare sub nici o formă să coboare la lucru, la atelier. Promite ca mâine, poimâine să lucreze ore suplimentare, ca să recupereze. A verificat toate cotloanele din curte, din livadă, a ajuns până la ruinele de la Sheih-Dahr, fără să găsească nici o urmă. Acum spune că vrea să moară, pentru că totul s-a întâmplat din cauza lui. Are şi un proverb tradus din ruseşte care se potriveşte cu situaţia. Poate Shrulik îl cheamă pe Shimon cel mic? Pentru că Shimon e însărcinat să omoare câinii rătăciţi, şi asta e ce trebuie să-mi facă mie. Dar mai întâi, lăsaţi-mă să-l găsesc. Numai eu pot să-l găsesc, nimeni altcineva. Şi să fac încă multe alte lucruri pentru binele comunităţii. Dacă îmi daţi, cum se spune, încă o şansă, am să fac multe pentru cei de aici.

O lumină verzuie plină de groază arde în privirea lui. Căutătura lui îmi ocoleşte ochii. Şi riduri mici, înspăimântate se formează fără încetare în colţul buzelor lui. Un tânăr fragil, nervos, făcând eforturi extreme să fie simpatizat şi să placă. Ioni se va întoarce diseară. Cel mai târziu – mâine, poimâine, peste câtva timp. Aşa îi spune lui Azaria intuiţia lui, care nu l-a decepţionat niciodată. Tot ce-i lipseşte lui Ionatan, după părerea lui Azaria, sunt două lucruri. Mai întâi, dragoste. Apoi, o ideologie. O scânteie evreiască, dacă se mai poate vorbi de aşa ceva astăzi. Ceva pare să se fi stins în sufletul lui. Lui Ionatan îi e frig în viaţă. Pe când el, Azaria, a luat hotărârea să-şi consacre viaţa kibbutzului, Partidului şi ţării. În general.

Şi ce face el aici, acum?

Încearcă, de ce să nege, să scrie câteva rânduri. Sau un cântec. Ceva în cuvinte tari. Ceva care să consoleze oamenii. Să aprindă în ei un foc nou (apropo, chiar cântă bine la

chitară. Am descoperit asta când l-am invitat să se alăture cvintetului nostru).

— Azaria, am spus, ascultă, te rog; dacă vrei într-adevăr să fii de ajutor, am la tine o rugăminte. Mai întâi, liniştete-te. Încearcă, pe cât posibil, să nu mai vorbeşti aşa. Ne va ajuta pe toţi. În al doilea rând, te rog, du-te la centrala telefonică şi rămâi acolo în dimineaţa asta. Rolul tău va fi să le explici, în numele meu, celor care vor veni să telefoneze sau să primească telefoane, că astăzi sunt rugaţi cu toţii să-şi scurteze convorbirile sau, dacă e posibil – să renunţe. Pentru ca linia să fie cât mai liberă: poate vom primi vreo veste.

— Shrulik. Scuză-mă că ţi-o spun. Poate e mai bine să-ţi mărturisesc că eu... te apreciez mult. Nu te apreciez. Apreciez e un cuvânt caraghios. Mai mult decât atât: te respect. Aş fi vrut să fiu ca tine. Reţinut şi stăpân pe sufletul meu. Eu am fost întotdeauna de acord cu Spinoza în aproape toate privinţele, dar n-am prea reuşit să-i îndeplinesc cerinţele. De fiecare dată mă surprind cu un fel de minciună urâtă, nu urâtă, din contră, inutilă şi chiar abjectă, minciună care are ca scop să facă impresie bună. Şi întotdeauna fac impresie rea. Deloc frumoasă, dacă pot să mă exprim aşa. Şi nici chiar israeliană. Dar să ştii că mă supun la cazne grele. Şi mă schimb încetul cu încetul. O să vedeţi. Iar când Ioni se va întoarce...

— Azaria. Te rog. Despre asta o să vorbim altă dată. Acum trebuie să mă grăbesc.

— Da. Sigur. Scuze. Să ştii că eu, cum să spun, îţi stau la dispoziţie oricând. Şi la dispoziţia întregului kibbutz. Zi şi noapte. Numai să spuneţi – iar eu execut. Orice. Chiar şi să sar de pe acoperiş. Poate că sunt debil. Sigur, debil. Dar nu parazit şi nici lipitoare. Şi am să mă însor cu ea.

— Cum?!

— Pentru că asta e dorința lui Ioni. Crede-mă. Şi dacă asta e bine şi pentru Iolek, care e ca tatăl meu, şi pentru Hava, şi pentru tine, şi pentru toată lumea din punct de vedere social, atunci mă însor cu ea. Iar acum, aşa cum mi-ai spus, fug să păzesc telefonul. Să am grijă ca linia să rămână liberă zi şi noapte. Cu orice preț. Shrulik?

— Da. Ce mai e?

— Eşti om cu adevărat. Dacă pot să mă exprim aşa.

Cuvintele astea le-a spus Azaria cu spatele la mine, după ce o luase la fugă. Am mai scris despre Ioni şi Udi şi Eitan şi tot grupul, că ei sunt după mine un fel de trib străin şi ciudat. Tânărul ăsta nu va putea fi asimilat lor. Ceea ce lor li se pare ciudat, mie îmi este cât se poate de cunoscut. Cunoscut şi chiar familiar. N-are nici o şansă să fie asimilat. Niciodată n-am crezut cu adevărat că un evreu poate fi asimilat cu succes. De aceea sunt sionist.

M-am întors apoi la birou. Am telefonat (cu mare dificultate) la unitatea militară a lui Ionatan: nu, nu a fost chemat în noaptea asta la unitate. Şi nu a fost anunțată nici un fel de mobilizare. Ce-i cu dumneata, domnule, de când punem întrebări de felul ăsta la telefon? Ca o favoare specială, faceți-mi un bine, puteți să mă asigurați că Ionatan Lifshitz nu se află la bază? Da. Funcționara cea tânără de la celălalt capăt al firului e sigură „o sută douăzeci la sută": La noi e o familie mică, ştim cine vine şi când. I-am mulțumit, dar nu m-am lăsat: Aş putea vorbi cu un tânăr, poate ofițer, pe nume Chupka? (Rimona ținea minte că aşa se numea comandantul unității lui Ioni). Sunt rugat să aştept pe fir. După care se întrerupe brusc legătura. Mă încăpățânez, mă lupt cu cadranul, mă bat cu toți diavolii dintre diversele centrale telefonice şi reînnoiesc într-un târziu legătura. Îmi răspunde fără chef că Chupka a părăsit baza încă de dimineață. Unde? Domnule, aşteaptă. Iar se

întrerupe. Mă reped pentru a treia oară, cu aceeaşi răbdare pe care am învăţat-o de-a lungul vieţii de la flautul meu. Şi ajung iar la aceeaşi funcţionară. Care îşi pierde răbdarea, devenind bănuitoare sau grosolană: Cine eşti dumneata, domnule? Cu ce drept pui asemenea întrebări? Fără să clipesc, am tras imediat trei minciuni: Că sunt tatăl lui Ionatan. Că mă numesc Israel Lifshitz. Şi că Lifshitz e membru în Kneset. Da, domnişoară, vorbeşte parlamentarul I. Lifshitz. Fii bună şi spune-mi unde a plecat Chupka. Fie din respect pentru parlamentar, fie pentru parlament, binevoi să-mi dezvăluie şi acest secret militar: E în drum spre Acco. La Acco. Sau se întoarce de la Acco. A plecat la ceremonia de *brit-mila*[51] a fiului unuia dintre soldaţii noştri. Care se numeşte aşa şi pe dincolo.

Am telefonat deci imediat la Grossmann din Acco (un prieten de-al meu de pe vremuri, din Leipzig, care lucrează la compania de electricitate). La rugămintea mea, Grossmann m-a informat, după o oră de cercetări, că respectivul Chupka „a dat o fugă, probabil, la soră-sa, la kibbutzul Ein Hamifratz, să tragă un pui de somn”.

Trecuseră între timp aproape două ore şi jumătate de lupte cu telefoanele. Am pierdut masa de prânz la sala de mese. Însă Rahel, nevasta lui Stuchinik, îşi aminti de mine şi, din proprie iniţiativă, îmi aduse la birou o farfurie acoperită cu altă farfurie, pe care pusese chiftele, dovlecei şi orez. Dar n-am părăsit telefonul.

La două fără un sfert am reuşit – după multe încercări – să iau legătura cu secretariatul de la Ein Hamifratz. Cineva mi-a promis să facă tot ce-i stă în putinţă (şi de data asta m-am prezentat ca fiind Iolek. Ca să-mi măresc şansele). Aproape de ora patru l-am prins în sfârşit pe Chupka, care

---

[51] Circumcizia băieţilor nou-născuţi în cea de-a opta zi după naştere.

mi-a spus că nu are nici o idee unde ar putea fi Ionatan al nostru. Mai bine să întreb la bază. Şi dacă se adevereşte „că e o problemă gravă în legătură cu Ioni”, pot să am încredere în Chupka şi prietenii lui că „se vor ocupa de chestiune” şi că unitatea îmi va găsi ce am pierdut „chiar şi la Bab-Allah”. Se pare că l-am amuzat întrebându-l unde se află locul pe care îl pomenise. L-am mai întrebat dacă, după părerea lui, Ionatan e capabil să facă, cum să spun, vreo prostie? „Mă gândesc”, răspunse cu o voce răguşită şi obosită. După un scurt moment de tăcere, se hotărî să spună: „Ştiu eu? Orice om e capabil să facă o prostie la un moment dat” (apropo, după părerea mea, are dreptate). Am căzut deci de acord să rămânem în legătură. Şi l-am rugat să fie discret deocamdată.

În toate orele astea pe care mi le-am petrecut desfăşurând o muncă de detectiv prin intermediul telefonului, Udi Shneour şi Eitan au cercetat, la rugămintea mea, toate zonele unde noroiul nu împiedica intrarea cu jeepurile. Nu au găsit nici o urmă. Şi tot la inițiativa mea a luat-o Eitan R. pe Tia, cățeaua-lup, să caute urmele stăpânului ei.

Nu mă puteam hotărî dacă merită şi dacă e necesar să facem apel în faza asta la poliție. Argumentele pentru sunt clare. Argumentul contra e următorul: dacă totuşi se întoarce şi apare la noapte, mâine, poimâine şi dacă se dovedeşte că nu a fost decât o stare de spirit trecătoare, se va simți jignit şi se va supăra pe noi că am adus poliția şi am început să răsturnăm totul cu susul în jos.

La cinci după-amiază am luat în sfârşit hotărârea că nu-mi vor cădea galoanele dacă mă sfătuiesc cu Iolek însuşi. Nu ştiu de ce am amânat de la o oră la alta această vizită. Dar înainte de asta i-am propus Havei să le telefoneze tuturor cunoştințelor sau rudelor unde Ioni ar putea să se adăpostească. Chiar şi celor la care şansele sunt foarte slabe să fie găsit. Aveam încredere în Hava că va şti să facă

asta pe ocolite şi cu tact, să nu trezească bănuieli şi îngrijorare.

Hava acceptă sarcina. Faţa ei exprima o greaţă reţinută. (Faţă de mine? Sau faţă de cunoştinţe şi rude?) Fără să spună nimic explicit, mi-a dat de înţeles că toate astea sunt doar măsuri neinspirate, dar ce se mai poate aştepta de la un neisprăvit ca mine, iar ea, conform principiilor ei stricte, va respecta instrucţiunile. Nu mi-a cerut decât să fac imediat o comandă telefonică trans-atlantică cu Trotsky, cu Benia, care locuieşte la Miami: poate că el ştie ceva. Nu văd nici o logică în propunerea asta, dar am hotărât să accept negreşit. Şi fără să las să se ghicească din vocea mea care îmi e părerea. Dacă vrea să telefonez, voi telefona. Cu plăcere. N-ai pentru ce.

Treizeci şi nouă de ani au trecut de când l-am întâlnit pentru prima dată pe Iolek. Chiar de atunci avea ceva care mă neutraliza împotriva voinţei mele şi mă făcea să mă simt supus. Un om scund şi rotund, precaut, inteligent şi fără nici o urmă de tinereţe, chiar şi atunci, când eram în floarea vârstei; ca şi cum s-ar fi născut bătrân şi complet dezvoltat, în formă definitivă. Până în ziua de azi, simpla lui prezenţă continuă să-mi provoace un apăsător sentiment de inferioritate. Apropo, el e cel care m-a învăţat cum se înhamă caii.

Am prevăzut că Iolek va folosi expresia *mea culpa*, care la el e un fel de refren. Dar de data asta Iolek s-a abţinut. Mi-a mulţumit pentru toate eforturile făcute. Ferm, fumând concentrat, stând drept în fotoliul cel mare, privind într-un punct fix, undeva sus, pe perete. Pe faţă i se aşternuse expresia pe care mi-o aminteam bine de pe vremea când pe umerii lui atârna responsabilitatea deciziilor politice: nările dilatate, nasul lui cel mare şi lat, exprimând dispreţ profund şi ironie. Vorbea puţin. Sec. Ca şi cum se hotărâse să ia o

măsură excepțională, irevocabilă, dar încă nu venise vremea să o dezvăluie nici măcar celor apropiați lui. Singurătate orgolioasă, superioară, marcând limita dintre el şi restul muritorilor. Care încă persistă în iluziile lor. Şi care nu au nici cea mai vagă idee despre schimbarea enormă care va avea loc în clipa în care va fi posibil, după părerea lui Iolek, să se concretizeze ceea ce deocamdată e ascuns adânc în circumvoluțiunile creierului lui. Iar ce e ascuns în mintea lui face să i se reflecte pe față urmele triste ale furiei: ca un mareşal sau un conducător de țară care tocmai a acționat ultimul cod secret şi a traversat o barieră hotărâtoare. Nimeni din cei care se găsesc în preajma lui nu are dreptul să ştie nimic. Nu se învârte încă nici o rotiță, nu s-a tras nici un foc, nu a sunat nici o alarmă, dar semnalul l-a dat, şi fără nici un regret. Iar acum stă şi aşteaptă şi ceea ce corpul lui emană seamănă cu calmul. Nu face decât să fumeze fără încetare, fixând cu ochii lui cei mici, pătrunzători, rotocoalele de fum ce se ridică în aer. Ca un detectiv care descifrează cine ştie ce cod interior.

— Iolek, am spus, să ştii că suntem alături de voi. Tot kibbutzul.

— E bine, spuse Iolek, mulțumesc. Simt asta foarte bine.

— Şi facem tot ce se poate.

— Desigur. N-am avut nici o îndoială.

— Am cercetat toate împrejurimile. Am întrebat şi la armată. Verificăm şi la cunoştințe şi la rude, în mod discret. Deocamdată nici un rezultat.

— Tu faci ce trebuie. Şi e bine că mai aştepți cu poliția. Shrulik?

— Da.

— Un ceai? Sau un păhărel?

— Nu, mulțumesc.

— Ascultă. Trebuie să-l supraveghem, să nu facă vreo prostie. Se află într-o stare proastă.

— Cine?

— Azaria. Trebuie să fim cu ochii în patru. E un tânăr valoros, menit poate unor lucruri măreţe. Şi noaptea trebuie păzit. Pentru că se acuză pe el însuşi şi mi-e teamă să nu-şi facă vreun rău. Cât despre Hava, procedează cum crezi de cuviinţă. Nu vreau să-mi dau cu părerea.

— Adică?

— O să vină să-ţi facă scandal. Să-ţi ceară să-l alungi pe Azaria, să-l faci să se întoarcă în baraca lui, cel puţin. Deşi probabil că o să-ţi ceară să-l alungi din kibbutz.

— Şi ce trebuie să-i răspund? Ce părere ai?

— Eşti băiat bun, Shrulik. Şi un contabil excelent. Un om deştept n-ar fi întrebat. Ce-ar fi să te gândeşti puţin? Apropo, Ioni e un tembel, îmi pare rău, dar nu un ticălos. Nu un Ham.

Mi-am cerut scuze imediat. Iolek făcu un gest obosit cu mâna, asigurându-mă că nu e supărat pe mine: e sigur că fac tot ce pot. Ca toţi ceilalţi. Apropo, şi el e de părere că ar fi bine să ia legătura cu Trotsky şi să vadă în ce măsură e implicat în toată povestea şi ce vrea, de fapt. Ar fi de preferat, crede Iolek, să facă asta cu discreţie şi poate în mod indirect: e vorba, la urma urmei, de un mincinos ordinar, de un ticălos de prima mână, de un trişor sofisticat şi fără scrupule. Poate reuşim să-i cerem unuia dintre oamenii noştri să intervină, dintre cei care sunt în umbră, să vedem dacă Trotsky e într-adevăr la mijloc. Pe de altă parte, avem un anumit avantaj dacă îl abordăm direct şi deschis.

A trebuit să recunosc: nu înţelegeam.

Iolek se strâmbă ca şi cum lentoarea minţii mele era o tortură pentru el. Şi a preferat să facă o observaţie ciudată despre Biblie. Citând o învăţătură a înţelepţilor noştri privind un blestem aruncat asupra celor ce construiau Ierihonul.

Am tăcut. Şi m-am ridicat să plec. Nu mi-e uşor cu individul ăsta.

Cu mâna pe clanța uşii, cu spatele la Iolek, i-am auzit iar vocea răguşită şi tranşantă, care impune să fie ascultată şi respectată. Se bucura că astăzi e o zi senină. E groaznic să ți-l închipui pe Ioni rătăcind prin locuri părăsite, poate pe lângă graniță, pe furtună, pe ploaie, pe grindină. Ce tembel. E aproape sigur că în clipa asta stă, aşa cum avea obiceiul când era copil, în vreun loc părăsit, vreo ruină sau vreo stație mică de benzină, cu gândurile încâlcite, supărat pe toată lumea, numai dracu' ştie de ce, plângându-şi de milă din toată inima. Dacă nu cumva o fi în avion spre America. Şi dacă se întoarce pe neaşteptate, iar va trebui să trecem totul cu vederea, în tăcere, cu tact etc. Ca să nu-i atingem sufletul delicat. Urâtă afacere. Oricum ar fi, America sau stație de benzină, băiatul se va întoarce. Poate chiar mâine sau poimâine. Iar la întoarcere, va trebui să-l scoatem puțin din casă. Poate pentru un an sau doi. Cu vreo misiune. Cu vreo specializare. Poate cu o slujbă, în scopul realizării personale sau aşa ceva. Dacă vrea dincolo de ocean, să-i aranjăm ceva dincolo de ocean. Dacă nu cumva e prea târziu. Tâmpit alintat, cu păsările la mansardă. Ce suflete infirme au! Toți sunt, cică, artişti. Şi toți cu capul în nori. Probabil i-a lovit un fel de prăbuşire genetică. Dar eu, dacă-mi promiți că păstrezi secretul, aveam intenția să fac unele concesii. Să fac ceva pentru el. Am văzut că e nemulțumit şi viața îi e amară. Chiar şi lui Eshkol m-am adresat. Dar păstrează secretul. Ce au în cap? Sport, țări străine, muzică sexy primitivă. Unde am greşit, Shrulik? De ce au răsărit la noi amărâți ca ăştia?

Iar eu am completat în gând refrenul lui Iolek: sciți, tătari. Şi toți ceilalți. Ne-am despărțit cu promisiunea că voi reveni să-l vizitez când voi putea.

Oare îşi iubeşte fiul? Îl urăşte? Îl iubeşte şi îl urăşte deopotrivă? Materie în mâinile creatorului? Rege cu un urmaş nereuşit? Rabin profeţind o dinastie? Tiran care înăbuşă răscoale?

Nu înţeleg nimic. Am mai scris asta: nimic.

Bialik, în poezia *Primeşte-mă*, întreabă ce e iubirea. Dacă nici el nu ştia, ce pretenţii să am eu?

Am să notez aici încă o observaţie cu sens mai mult sau mai puţin religios: tată şi fiu; orice tată şi orice fiu. Regele David cu Absalom. Abraham şi Itzhak. Yakov şi fiii lui şi Iosef. Fiecare încearcă parcă să întruchipeze un Dumnezeu biblic violent şi teribil. Fiecare tună şi fulgeră. Răzbunare. Foc şi pară. O ploaie de pietre din cer. N-am nici o idee cine e băiatul ăsta, Ionatan. Dar acum, în clipa asta, când scriu aici, mă îngrijorează brusc. Să nu cumva să-l lase puterile de tot. Doamne fereşte, să nu rătăcească acum singur-singurel într-o stare de spirit groaznică.

Poate că problema e una foarte serioasă. Doamne fereşte. Poate sunt nebun că nu am alertat imediat, la nouă azi-dimineaţă, poliţia. Poate că trebuie luată o hotărâre de viaţă şi de moarte.

Sau din contră: trebuie să aşteptăm în linişte. Băiatul are nevoie de un răgaz în singurătate. E dreptul lui. Să fie un timp singur, fără ca noi să ne repezim pe urmele lui cu braţul nostru lung şi greu. Poate ar trebui lăsat în pace. Doar nu e copil mic. Dar poate că e copil. Şi poate că se distrează pe seama noastră, a tuturor.

Nu ştiu.

Sincer, am să scriu aici aşa: de multe ori în viaţa mea, în orele de singurătate, în timp ce adunam ouăle din cuşti, clasându-le, ore întregi, în cutii din carton, sau stând singur în serile de vară pe terasa mea cea mică, ascultând veselia familiilor culcate pe iarbă, sau întins treaz până în zori pe patul meu de ascet, care scârţâie din toate încheieturile,

ascultând urletul şacalilor din Sheih-Dahr, când luna se aprindea în fereastra mea ca un nazist congestionat de beție, când afară se dezlănțuiau furtunile şi ploaia, chiar şi eu mi-am imaginat un fel de utopie, şi nu o singură dată: îmi iau tălpăşița. Uite-aşa, deodată. Fără nici o explicație, fără nici o justificare. Plec în lume. Spre un loc diferit. Să încep o viață complet nouă, singur sau împreună cu P., cea pe care am iubit-o acum douăzeci şi cinci de ani şi pe care încă o iubesc. Las totul în urmă. Ca să nu mă mai întorc.

De ce mă chinuie remuşcările acum? De ce mi-e inima grea? Ce răspundere morală mă obligă să asmut asupra lui Ionatan poliția şi pe tovarăşii lui de la unitate? Cu atât mai bine: dacă a trebuit să plece, să meargă sănătos. Doar e stăpân pe viața lui. Să sperăm că mâine-poimâine va sosi o scrisoare sau un bilet sau vreun telefon, care – cel puțin în ce mă priveşte – să pună capăt poveştii. Apropo, nu mi se pare deplasată ideea ca Azaria să se însoare cu ea, de ce nu? Numai din cauza furiei înveninate a unei femei dificile şi rele? Sau din cauza onoarei publice a unui tiran bătrân? Pentru ei doi sunt eu nevoit să vânez oameni? Să aduc pasărea care a zburat înapoi, în colivia chinurilor?

Nu ştiu nimic. Nimic nu ştiu. N-am nici o idee. Am mai scris asta.

Şi apropo, nu eu trebuie să fiu secretarul kibbutzului: pur şi simplu, nu sunt făcut din materialul potrivit. Să binevoiască a i se adresa lui Stuchinik cel bun. Sau lui Iashek. Sau să fie invocată autoritatea cetățenilor şi să-l oblige pe Iolek să-şi ducă povara în continuare şi să stăpânească întreg kibbutzul cu o mână de fier. Eu nu sunt omul potrivit. Fără nici o îndoială, e o greşeală.

La şapte seara am aranjat în aşa fel încât să rămână cineva de serviciu permanent, peste noapte, lângă telefon, în cazul că se va primi vreo veste. Eitan, Azaria, Iashek şi Udi.

Fiecare – câte trei ore. Până mâine-dimineață la şapte, când mă voi întoarce la birou şi voi vedea ce a mai apărut nou şi ce mai e de făcut.

Poate se va întoarce chiar în noaptea asta şi gata.

În sala de mese am lăsat un bilet pentru Connie, prin care am anulat, fără explicații, întâlnirea cvintetului. La opt şi jumătate m-am întors aici, în camera mea, am făcut duş şi mi-am luat medicamentul. La nouă şi un sfert am fost chemat la birou de urgență: Miami la celălalt capăt al firului, în sfârşit.

Yes. His personal assistant is speaking. Mister Trotsky nu e în oraş. Regretă, nu se poate lua legătura cu el. Dar îi poate fi lăsat un mesaj.

Am fost foarte atent la formulare: Acest apel a fost efectuat din Israel. Din partea noului secretar al kibbutzului Granot. Un tânăr pe nume Ionatan Lifshitz (Vă rog, literă cu literă. Poftiți) tânărul acesta a luat sau va lua probabil legătura în curând cu domnul Trotsky. E fiul unor prieteni vechi. E în excursie. Dacă va fi contactat, domnul Trotsky e rugat să binevoiască să ia legătura cu noi, cât mai repede. Mulțumesc. Voi aprecia lucrul acesta foarte mult.

Apoi, în camera mea, ca o femeie drăgăstoasă, răbdătoare, mă aşteaptă singurătatea: Stai jos puțin, Shrulik. Ai avut o zi grea. Să aprindem caloriferul electric. Să fierbem apă. Să bem un ceai. Să-ți punem un pulover gros şi vechi peste pijama. Şi să ascultăm Brahms. Să aprindem veioza de pe masă. Uşa e închisă şi încuiată. Şi cu toate acestea, înăuntru pătrunde mirosul de afară: frunze ude. Pământul iernatic. Putregai. Amintiri din copilărie. Urmele unei dureri vagi: renunțarea la P., alte renunțări. Câinii vor lătra undeva departe. O pasăre de noapte ne va speria cu țipătul ei. În loc să-mi plâng de milă, am notat aici o dare de seamă. Iată că e trecut de miezul nopții. Ce s-a întâmplat cu tine, Ioni? Unde

dormi tu în noaptea asta? Te rugăm. Trimite-ne un semn. Nu te vom urmări.

Am scris deja prea mult. E foarte târziu, iar mâine voi avea din nou o zi grea. Am să aprind lumina de lângă pat şi am să sting veioza de pe masă. Mă spăl şi mă întind pe pat şi citesc până îmi vine somnul. În ultimele luni citesc cărți de ornitologie: în germană, în engleză şi în ebraică, studiez ce fac păsările şi de ce. Noapte bună. Apropo, nici în domeniul ăsta nu înțeleg nimic. Vom vedea ce va mai fi mâine.

Joi, 04.03.1966. Ora patru după-amiază.

Nimic nou. Copilul nu e nicăieri.

Astă-noapte băieții au făcut cu rândul lângă telefon. De la armată a sunat ofițerul Chupka să întrebe ce e nou; se va strădui, aşa spunea, să ajungă la noi în cursul zilei.

Azi-dimineață, starea lui Iolek s-a înrăutățit. Doctorul a venit repede la el, i-a făcut o injecție şi i-a propus să fie adus la spital. Cel puțin pentru câteva ore, pentru un control serios. Dar Iolek tună şi fulgeră, bate cu pumnul în masă şi îi alungă pe toți din cameră.

Funcția mi-a dat curaj şi am intrat la el după ce au plecat toți. Iolek nu stătea în pat, ci exact ca ieri, şedea regeşte în fotoliu. Ținea între degete o țigară neaprinsă, la care se uita viclean, pipăindu-i cele două capete, încercând parcă să facă o comparație exactă.

— Shrulik, spuse, nu e bine.

— Nu fuma, am zis, după părerea mea ar trebui să faci ce spune doctorul.

— Nici vorbă, răspunse Iolek calm, nu mă mişc de aici până nu primim o veste.

— Oare nu greşim puțin? am întrebat ezitând. N-ar fi totuşi mai bine să anunțăm poliția?

Iolek nu se grăbi să-mi răspundă. Unul din zâmbetele lui misterioase i-a poposit preț de o clipă pe buze, numai pentru a dispărea apoi imediat.

— Poliția, spuse într-un târziu ridicând sprânceana stângă, poliție înseamnă presă. Adică scandal. Iar băiatul are mândria lui, pe care dacă o lezăm e ca şi cum, cu propriile noastre mâini, i-am închide calea de întoarcere. Va fugi şi mai departe sau se va ascunde şi mai bine. Sau şi mai rău, va fi adus aici cu maşina poliției. Nu. Nu e bine. Să aşteptăm. Shrulik?

— Da.

— Ce părere ai?

— Să chemăm. Imediat.

— Ce-ai zis?

— Am spus: Să chemăm poliția. Să nu mai aşteptăm.

— Adică tu crezi că a făcut ceva grav?

— N-am spus asta, Iolek. Doamne fereşte. Am spus, fiindcă mi-ai cerut părerea, că ar trebui să anunțăm poliția. Astăzi.

— Te rog, răspunse Iolek trăgând lung din țigara neaprinsă, te rog. Tu eşti secretarul. Fă cum crezi că e mai bine. Ai dreptul să faci şi greşeli. Ce i-ai răspuns Havei?

— În legătură cu ce?

— Azaria. Apropo, ce mai face? De ce nu vine să mă viziteze?

— Din câte ştiu, a stat treaz toată noaptea, şi acum s-a culcat. Hava nu mi-a spus nimic despre Azaria. Şi nici Rimona. Din câte ştiu, Rimona s-a dus astăzi la lucru. La spălătorie. Ca de obicei.

— Shrulik, ascultă, te rog.

— Da.

— Mâine e vineri, nu?

— Mâine e vineri.

— Anunță poliția. Dar nu astăzi. Mâine. După patruzeci şi opt de ore. Mi se pare că aşa prevede procedura în astfel de situații: se aşteaptă de obicei aproximativ patruzeci şi opt de ore. De la Trotsky nici o veste?

— Până acum, nu.

— Bineînțeles. Nici nu îmi imaginam altceva. Ascultă, Shrulik, între noi fie vorba, mă tem, ba mai mult decât atât, sunt aproape sigur... Dar nu îți spun decât cu condiția să juri că nu vei sufla o vorbă. De acord?

Am tăcut.

— Hava.

Am tăcut.

Toate astea sunt opera ei. În combinație cu Trotsky. Nu intru în amănunte. E felul ei de a se răzbuna pe mine.

— Iolek, am spus, crede-mă. Nu înțeleg absolut nimic din problemele sentimentale. Nici n-am pretenția. Însă presupunerea asta mi se pare puțin plauzibilă.

— Nu contează, Shrulik. Deştept n-ai fost niciodată, dar nimeni nu e mai cinstit ca tine. Tu, pur şi simplu, uită, te rog, tot ce am spus. Uită şi gata. Ceai? Sau un păhărel? Nu?

Am refuzat mulțumind. Şi iar l-am implorat pe Iolek să facă ce i-a spus doctorul şi să meargă la spital, măcar pentru câteva ore.

Incisiv, răutăcios, ca un desfrânat bătrân şi corupt, Iolek mi-a făcut deodată cu ochiul, cu un zâmbet complice:

— Duminică, spuse, dacă Ioni nu apare până atunci. Duminică mă duc.

— Însă doctorul...

— La dracu' cu doctorul. Shrulik, ascultă, te rog. Dar e secret. Pentru Dumnezeu, rămâne între tine şi mine şi pereții ăştia. Duminică plec. Am rezervat deja biletul. Plec să-l aduc. Promiscuitatea nu va câştiga. Şi apropo, de-a lungul vieții, şi eu am învățat câteva tertipuri. Pur şi simplu, nu renunț la copil. Asta-i tot. N-are rost s-o mai lungim.

— Nu înțeleg, am spus, unde pleci duminică?

— Deştept mai eşti. Ascultă bine şi nu vorbi cu nimeni. Singur, fără ştirea ei. Acolo. În America. Să aduc copilul acasă.

— Dar, Iolek, tu...

— Ai?

— Serios, ai de gând...

— Da. Serios, ca întotdeauna. Cântăresc bine înainte de a lua hotărâri importante, dar când am luat o hotărâre – e definitivă. Starea sănătății mele, Shrulik, nu e subiect de discuție. Aşa că nu te contrazice cu mine. Nici n-are rost. Acum du-te sănătos. Şi nu uita că ai jurat să taci.

M-am scuzat deci şi am plecat.

După masa de prânz, m-am întors în camera mea. Pe lângă toate necazurile, am impresia că încep să simt şi semnele unei gripe: un fel de slăbiciune în genunchi, usturime în gât, ochii îmi lăcrimează puțin. Apropo, am băgat de seamă că şi Iolek şi Ioni suferă uneori de alergie.

M-am întins pe pat numai în lenjeria de corp pentru iarnă şi am ascultat o fugă de Bach. Am mai scris câteva rânduri în jurnalul ăsta. Sâmbătă seară voi fi ales de adunarea kibbutzului în funcția de secretar, dacă nu îmi voi aduna curajul să anunț că nu doresc această funcție. Cu o atitudine cât se poate de hotărâtă. Fermitatea mi-e străină. Iar oamenii mă vor vorbi de rău. Să aşteptăm şi vom vedea ce se mai întâmplă. M-a îngrozit acum gândul oribil, arogant, că nimeni în afară de mine nu e întreg la minte. Absolut nimeni. Tatăl şi fiul, mama şi Rimona cea dragă mie, şi Azaria, ca să nu mai vorbim de Stuchinik, toți sunt oameni ciudați. Numai că eu, aşa spun ei, deştept n-am fost niciodată. Şi chiar n-am fost: de două ori am ridicat azi-dimineață receptorul telefonului din birou, şi o dată chiar am format numărul poliției. Dar m-am răzgândit în aceeaşi clipă. Am să aştept, totuşi, până mâine. Între timp am citit

ceva care m-a pus pe gânduri, într-o carte despre păsările migratoare a lui Donald Griffin: am să copiez aici câteva rânduri: „Multe specii de păsări îşi încep migraţia de primăvara, deşi clima e complet diferită de cea din zonele unde îşi fac cuibul. Speciile care au obiceiul să ierneze în insulele tropicale, de exemplu, în locuri unde condiţiile climaterice sunt destul de stabile, sunt obligate să părăsească acele regiuni într-o anumită perioadă, dacă vor să ajungă să-şi petreacă vara, care trece cu rapiditate, în nordul cel îndepărtat."

Şi mai departe:

„Ce îi dă de veste unei păsări dintr-o pădure tropicală ploioasă din America de Sud că a venit vremea să zboare spre nord ca să aibă timp să ajungă în tundra canadiană odată cu topirea zăpezilor?"

Am copiat frazele astea aici, în jurnalul meu, cu un rânjet interior: dacă un om mare ca Iolek are voie să greşească imaginându-şi ipoteze fantastice, de ce să nu-mi încerc şi eu forţele modeste cu o previziune, fie ea şi trăsnită?

Acum vreo oră şi jumătate, pe la două şi douăzeci, în timp ce stăteam întins citind cartea lui Griffin, cineva bătu la uşă. Nici n-am apucat să răspund, când uşa se deschise vijelios: Hava. Fermă, amară, rece. Trebuie să stea de vorbă cu mine la modul cel mai serios. Acum. Imediat. Fără întârziere.

Intrând, mă găsi costumat în fantomă rea: izmene lungi de iarnă, bluză de corp cu mâneci lungi şi un fel de fular de lână în jurul gâtului, din cauza începutului de gripă. Nici un semn de jenă din partea ei. Nici măcar scuze nu şi-a cerut. Traversă camera furioasă şi se aşeză pe patul meu în dezordine. Am alergat în camera de baie şi am încuiat şi uşa după mine. Apoi m-am întors, îmbrăcat cu ce mi-a căzut în mână.

Trebuie să stea de vorbă cu mine. Acum. Fără întârziere.

Femeie în vârstă, uscățivă, cu părul împletit prins ca o coroniță în jurul capului, învăluită de o severitate poloneză, cu fire subțiri de mustață deasupra buzelor, exprimând o ostilitate reținută, femeie care are dreptate până în vârful unghiilor, dar tolerantă din principiu, ştiind că nu are încotro şi trebuie să suporte cu răbdare slăbiciunile îngrozitoare ale semenilor.

Cu ce o pot ajuta?

Şi de data asta va încerca să se abțină. Nu voi auzi astăzi nici măcar o fărâmă din ce are pe inimă. După ce totul va trece, ne vom socoti poate între noi, eu şi cu tine, stimate domn. Nu acum. Acum îmi cere „să acționez – şi imediat": dacă nu vreau ca, până la sfârşitul zilelor, să fiu urmărit de remuşcări pentru ceea ce i se va întâmpla lui Iolek, a cărui stare de sănătate e cât se poate de rea, trebuie să-l alung chiar azi din kibbutz pe parazitul care a provocat toată nenorocirea. Fiecare oră petrecută de el aici e un cuțit înfipt în spatele ei şi în inima bolnavă a lui Iolek. Şi nu numai pentru a evita un scandal public – mâine-poimâine ne trezim că vin peste noi mâncătorii ăia de rahat de pe la ziare, cine ştie ce bunătăți *gourmet* vor prepara din toată povestea asta – dar mai ales pentru că Ioni, când se va întoarce, nu trebuie să găsească aici creatura asta. Sunt în stare să pricep ce se petrece? Oare sunt şi eu un ticălos sau numai tâmpit, ca toți ceilalți? Holera asta, scuză-mă, încă locuieşte liniştit în camera lui Ioni – în camera lui! – şi doarme în patul lui. Unde s-a mai pomenit în lume ca societatea să accepte un lucru atât de oribil? Nici măcar între canibali, în pădure. Iar eu sunt, se pare, secretar. Nici mai mult, nici mai puțin. Asta e ceea ce în ebraică numim *sclavul ajuns împărat*. Dar nu-i nimic. O să fie bine, iar eu voi plăti pentru asta. Cu dobândă. Pentru chinurile pe care i le-am provocat lui Ioni şi pentru ce i se va întâmpla lui Iolek. Crima asta mă va urmări până la sfârşitul vieții. Ea

mă previne: n-o să tacă decât dacă am să repar măcar puțin din ce am stricat şi am să-l alung ca pe un câine, dincolo de gard. Chiar azi. Apropo, doctorul se teme că inima lui Iolek nu va rezista de data asta. Dar de ce să-şi răcească gura cu un personaj obscur ca mine, căruia oricum nu-i pasă de nimic, ci dimpotrivă, în sinea lui se bucură cu siguranță de răul altuia. Ea vrea să ştiu că nu pot să-i ascund nimic şi că e capabilă să descifreze tot ceea ce pun la cale. Să renunț cel puțin la prefăcătorie. Să nu mai joc rolul de înțelept al satului. Pentru că ea, Hava, nu greşeşte niciodată în privința oamenilor şi ştie imediat cu cine are de-a face. Apropo, nu mă crede că am făcut tot posibilul să iau legătura cu America. Că doar mă cunoaşte ca pe buzunarul ei şi ştie că nu-mi pasă de nimic: zace ca un monstru şi îşi face, stimabilul conducător, o siestă copioasă. Cât se poate de caracteristic.

Spunând aceasta, se ridică şi rămase în fața mea. Încordată şi gâgâind, femeie plină de energie, mică, înăbuşind cu siguranță în ea însăşi jigniri vechi, despre care nu înțeleg nimic. Şi dă impresia că renunță, strângând din dinți, la dreptul ei de a lovi în duşman, pentru că duşmanul şi loviturile nu sunt demne de ea.

— Hava, am spus, eşti nedreaptă cu mine.

— Du-te şi dă-l afară, hârâi cu ochii scânteind, în clipa asta să te duci.

Şi se îndreptă spre uşă cu un gest de rafinament ofensat, ca o doamnă din înalta societate care s-a rătăcit într-un loc impur.

— Îmi pare rău, am spus, lasă-mă să mă gândesc la asta. Cel puțin o zi, două. Şi să mă şi sfătuiesc. Dar sunt de acord să stau de vorbă cu Rimona şi cu băiatul. Sunt încredințat că îl voi putea convinge cu uşurință să se întoarcă la baraca lui. Cel puțin pentru un timp. Dar, înainte de toate, trebuie să ne concentrăm asupra lui Ioni. Să sperăm că se va

întoarce în curând. Şi am un motiv să sper. Pe cuvântul meu, îți promit că, după ce se va întoarce sănătos, am să întrunesc o şedință a comisiei însărcinate cu problemele de familie. Şi dacă se va dovedi că trebuie să luăm măsuri, nu vom ezita. Hava. Te rog.

— Vreau să mo-oor, se văicări dintr-odată cu o voce stridentă, oribilă, ca a unei fetițe alintate care a fost jignită de moarte, Shrulik, vreau să mor.

— Hava, am spus, încearcă te rog să te calmezi. Ştii că suntem cu toții alături de voi. Tot kibbutzul. Şi eu. Deşi, într-adevăr, nu sunt prea deştept. Dar crede-mă că am făcut şi am să fac în continuare tot ce-mi stă în putere.

— Ştiu, plângea Hava cu fața ascunsă într-o batistă albă, ştiu că eşti un om de preț. În fond, nu sunt decât un monstru, o vrăjitoare care şi-a ieşit complet din minți. Tu nu mă ierta, Shrulik, pentru că nu am nici un drept să cer iertare după ce te-am jignit fără nici o justificare. Să ştii că mi-e ruşine şi vreau să mor. Dă-mi te rog un pahar cu apă.

Apoi:

— Shrulik. Spune-mi tot adevărul. Sunt tare ca piatra, pot să aud orice şi să rezist. Spune-mi ce ştii şi ce gândeşti: Ionatan trăieşte? Da sau nu?

— Da, am spus liniştit, cu o fermitate care nu-mi aparține, ca şi cum un alt om, puternic, ar fi vorbit deodată din gâtul meu, e viu şi nevătămat. Nu s-a simțit bine în ultima vreme, aşa că s-a hotărât să plece, să fie singur un timp. Şi eu, în închipuirea mea, nu o dată am făcut asta. Şi tu. Fiecare dintre noi.

— În toată casa asta de nebuni, îşi îndreptă spre mine fața scăldată în lacrimi, tu eşti singurul care a rămas omenos. Aş vrea să ştii că n-am să uit asta niciodată. Că printre toți ucigaşii ăştia a fost şi un om cu suflet, iar eu, ca un animal rău, m-am năpustit asupra lui cu brutalitate.

— Hava, am spus, dacă nu te superi, îți propun să încerci să te odihneşti puțin. Ai trecut prin emoții puternice. Apropo, am încercat şi eu să mă odihnesc. N-are rost să adaugi durere peste durere. Este şi aşa destulă durere în lume. Să încercăm, dacă e posibil, să ne liniştim.

— De acum, spuse ca un bebeluş-bătrân împăcat, de acum jur că am să fac totul exact cum ai să-mi spui. Totul. Uite, mă duc să mă odihnesc. Imediat. Şi totuşi, ezită, şi totuşi, Shrulik, după părerea mea... nu contează. Am să te ascult şi gata. Eşti ca un înger al Domnului.

— Ce-ai vrut să-mi spui, Hava?

— Că poate totuşi nu trebuie să rămână în casa lui Ioni. Să doarmă în patul lui. E oribil.

— Aici poate că ai dreptate, am răspuns. Cred că da. Dar am spus deja că am motive să cred că, dacă îl voi ruga să se întoarcă la baracă, nu se va opune. După aceea mai vedem ce urmează. Hava?

— Da.

— Şi anunță-mă, te rog, chiar şi în miez de noapte, dacă starea de sănătate a lui Iolek se va înrăutăți. Încearcă, pe cât posibil, să-l convingi să asculte sfatul doctorului.

— Nu mai vorbesc cu el. E un criminal, Shrulik. Îmi ceri să mă întorc la un criminal?

Hava plecă, iar eu m-am forțat să înghit jumătate de pahar de lapte acru cu lingurița. Am luat şi o aspirină. După care mi-am pus paltonul şi basca şi m-am dus să stau de vorbă cu Azaria Ghitlin.

Reuşise să doarmă mai puțin de două ore, iar durerea şi tristețea îl treziseră, îmboldindu-l să fugă înapoi, să facă de gardă. De gardă? Da. Aşa cum îi dădusem ordin ieri, să stea lângă telefon şi să aibă grijă ca linia să fie liberă pe cât posibil.

Speriat, ca şi cum aştepta o palmă care întârzia să vină, tânărul se crispă în fața mea. Se grăbi să-mi ofere o țigară şi

imediat propuse să iau tot pachetul, pentru că mai are încă unul în buzunar. I-am amintit că nu fumez.

— Îmi cer scuze, tovarăşe Shrulik, n-am vrut să vă jignesc. Doamne fereşte. Ţigările sunt otravă şi mizerie. Scuză-mă. Ştefan i-a dat lui Alioşa o lingură de aur, Alioşa, supărat, i-a sfărâmat dinţii de faur. În ruseşte se spune, de fapt, că Ştefan i-a dat lui Alioşa o linguriţă de argint. Dar, pentru rimă, am spus lingură de aur. Mi-e ruşine, tovarăşe Shrulik, de tot răul pe care vi l-am făcut după ce mi-aţi dat casă şi căldură sufletească şi un rost nou în viaţă. Ionatan e singurul prieten pe care l-am avut în toată viaţa mea, în lumea întreagă. Aş fi gata să sar în foc pentru el. Şi chiar am să sar. Dar plecarea lui, călătoria lui, adică nu călătoria, expediţia – nu e din cauza mea. Neg asta! Tot ce credeţi voi aici e exact opusul adevărului. Să ştii, tovarăşe Shrulik, că Ioni m-a adus, de fapt – cum se spune – înăuntru. Foarte simplu. Poţi să le spui asta tuturor tovarăşilor clar şi răspicat în adunare. Adevărul e adevăr, nu ruşine. Ioni a vrut să rămân în casă. Nu a vrut să lase casa goală. Ăsta e adevărul adevărat. Mi-a arătat chiar şi unde sunt uneltele de lucru şi cele pentru grădină şi tot restul, ca să rămân în locul lui. Cum ai rămas acum dumneata în locul lui Iolek, care e chiar tatăl meu. Deşi există un proverb care spune, comparaţia fără picioare arde buzele. Poate vorbesc ca un idiot. Nu spun nu. Dar în ce-l priveşte pe Ioni, tot kibbutzul greşeşte, iar eu şi cu Ioni avem dreptate. Faceţi o greşeală pe care Spinoza o numeşte înlocuirea-ciclică-a-cauzei. Ioni, dacă pot să zic aşa, m-a implantat în locul lui pentru că hotărâse să plece. Şi nu cum se spune aici, că a hotărât să plece pentru că i-am luat eu locul. Ăsta e un exemplu clasic de înlocuire-ciclică-a-cauzei. Dumneata, tovarăşe Shrulik, îl vezi pe Spinoza într-o lumină pozitivă?

— Da, am spus, desigur. Dar, dacă-mi dai voie, să-l lăsăm pe Spinoza pentru vremuri mai bune. Deocamdată aş vrea să-ţi pun o întrebare. Importantă. Şi poate să te şi rog ceva.

— Sigur, tovarăşe Shrulik. Orice. Nu am nimic de ascuns şi orice rugăminte care vine de la dumneata e ca un ordin pentru mine.

— Azaria. Ca să evităm durerea şi suferinţa anumitor oameni, accepţi să te întorci în baraca frizerului, lângă Bolognesi, până se clarifică situaţia?

O sclipire vicleană, răutăcioasă, ca a unui mic animal ce îndrăzneşte să muşte dintr-odată, se aprinse în ochii lui verzi şi se stinse:

— Dar ea e deja soţia mea. Nu soţia lui. În principiu, vreau să spun.

— Azaria. Ascultă. E o rugăminte. Şi doar temporar. Ştii, desigur, care e starea lui Iolek.

— Adică mă învinuieşti şi pentru asta?

— Nu. Nu tocmai. Poate numai într-o anumită măsură.

— Iolek? izbucni Azaria cu o bucurie victorioasă şi obraznică, ca un puşcăriaş care a reuşit să păcălească gardianul şi să-i pună cătuşe, ascultă, tovarăşe Shrulik, ascultă bine, că am ceva nou să-ţi spun: Iolek însuşi a trimis să mă cheme la el în seara asta. Să mai stăm de vorbă despre una-alta. Da. Şi să-i cânt la chitară. Acum zece minute. Iashek a venit şi mi-a spus că sunt invitat la Iolek. Că a promis să mă servească şi cu un păhărel. În afară de asta, tovarăşe Shrulik, după toate regulile onestităţii, dacă pot să mă exprim aşa, dumneata trebuie să-l întrebi pe Ioni însuşi dacă sunt obligat să părăsesc casa care a fost a lui. Sau dacă nu pe Ioni, poate pe Rimona? Te aşteaptă o surpriză foarte mare. După părerea mea, aveţi tot dreptul să mă alungaţi din kibbutz. Când vreţi. Poftim. Dar nu de la femeia mea: asta e împotriva legii.

Aş vrea să scriu din nou aici ceea ce am scris şi ieri, şi alaltăieri, şi voi scrie, cu siguranţă, şi mâine:

Nimic nu mai înţeleg. Deştept n-am fost niciodată. Totul e o ghicitoare.

Acum e zece seara. E rândul lui Eitan R. să facă de gardă lângă telefon. Azaria şi Rimona s-au dus în vizită la Iolek. Poate că Azaria dă un recital la chitară. Totul e posibil în lumea asta. De la Ioni, nici un semn. Mâine anunţăm poliţia. Mâine îi vom ruga şi pe Chupka şi prietenii lui să încerce să-l găsească pe fiul rătăcitor.

Hava Lifshitz e la mine. A pregătit ceai pentru amândoi. Mi-a adus miere. Pentru că gâtul mă arde. S-a aşezat pe patul meu. Ascultăm muzică. Şi de data asta tot Brahms. De ani de zile n-a mai venit nici o femeie în camera mea la o asemenea oră. Copiez aici încă un extras din cartea despre păsări: „La un zbor lung sunt necesare cantităţi enorme de grăsime în corp, exact ca într-o noapte de iarnă foarte rece, în care o pasăre ar putea consuma cea mai mare parte a grăsimii acumulate în corp numai ca să-şi menţină constantă temperatura trupului până dimineaţa."

Atunci?

Gata pe seara asta. Mă opresc aici.

Vineri, 05.03.1966

Acum e seară. Plouă din nou. În sala de mese s-au strâns probabil doar câteva persoane, să-l asculte pe lectorul venit să vorbească despre folclorul yemenit. La poliţie am fost mustrat aspru pentru că nu am anunţat la timp. Spuneau că mi-am asumat o răspundere foarte grea. Au început deja să acţioneze, dar nu au deocamdată nici o veste. Şi Chupka a fost aici, m-a ascultat cu atenţie, a băut două cafele negre la Udi Shneour, fără să scoată mai mult de nouă sau zece cuvinte şi a plecat fără să promită nimic. La prânz a sosit o

telegramă de la Miami: B.T. anunță că are de gând să vină la noi în curând, poate chiar săptămâna viitoare.

Am avut şi o conversație ciudată cu Rimona: ce părere are, când Ioni se va întoarce viu şi nevătămat, aşa cum sperăm cu toții, cum să spun... poate ar fi mai bine ca Azaria să locuiască într-un loc al lui? Dar am loc pentru amândoi. Şi amândoi mă iubesc, şi eu pe ei. Pe amândoi. Oare înțelege ea care sunt consecințele acestui lucru? Zâmbeşte. Şi îmi întoarce întrebarea: Care sunt consecințele?

Mă simt jenat şi chiar puțin confuz. Poate din cauza frumuseții ei. Poate nu sunt omul potrivit pentru acest rol.

De exemplu: pe Iolek nu am avut puterea sufletească să-l vizitez. Astăzi nu am fost la el. Se spune să doctorul l-a găsit mai bine. Mi s-a adus la cunoştință că Azaria e din nou la Iolek: cântă, filozofează, discută despre situația politică, nu ştiu. Oare rolul meu e într-adevăr să ştiu totul?

În afară de asta, sunt bolnav. Febră, frisoane, tuse, dureri puternice de urechi, vedere neclară. Hava are grijă de mine. Mă obligă să stau liniştit: n-ar strica să se agite în locul meu secătura aia de Stuchinik o zi, două. Duminică ajunge Trotsky. Sau luni. Sau marți. Sau poate niciodată.

Din proprie inițiativă, am hotărât în seara asta să-l anunț pe Levi Eshkol că fiul lui Iolek a dispărut fără urmă şi că toți suntem îngrijorați. N-am să scriu prea mult, pentru că sunt bolnav. Sunt şi puțin toropit. Imagini de coşmar mă năpădesc imediat ce închid ochii: Ionatan se află, poate, la strâmtoare şi noi n-am făcut aproape nimic pentru el.

Sâmbătă seara. Miezul nopții.

Ioni n-a dat nici un semn de viață. Nici poliția. Nici faimosul Chupka. Prim-ministrul a telefonat spre seară şi a vorbit cu Iolek. A promis că ne va ajuta. S-ar putea chiar să vină într-o scurtă vizită peste vreo zi, două.

Toată ziua am stat în pat, cu febră patruzeci de grade şi tot felul de dureri supărătoare. În seara asta, în absența mea, adunarea kibbutzului m-a ales în funcția de secretar. Stuchinik a venit cu mare pompă şi mi-a povestit că s-au vorbit numai lucruri bune despre mine. M-au ridicat în slăvi. Şi m-au votat aproape în unanimitate.

Hava tace aproape tot timpul. Ştie despre telegrama de la Miami. Şi Iolek ştie. Nu spun nimic. Am impresia că nu vorbesc unul cu celălalt de ieri încoace. Stuchinik cel bun îmi povesteşte că Rimona şi băiatul se ocupă cum trebuie de Iolek. Pe când Hava stă la mine până foarte târziu. Mă îngrijeşte. Sunt complet ameţit: îl însoțesc tot timpul în gând pe Ioni cel rătăcitor pe câmpii, la periferia sudică a Haifei, prin deşert, în autogară, poate dincolo de ocean. Imagini detaliate. Inima îmi spune că nu s-a întâmplat nici o nenorocire. Şi o asigur şi pe Hava fără să ezit. Pe ce bază? Nu ştiu. Nu ştiu nici de ce i-am spus Havei acum, când am ridicat stiloul de pe jurnal, că poate Rimona e însărcinată, tatăl putând fi oricare dintre ei doi. Oare mi-am pierdut şi eu mințile? Secretarul kibbutzului. Greşeală teribilă. Febra mi-a crescut din nou. Poate nu e bine că stau şi scriu în seara asta. Nu am încredere în mine însumi. Totul e complicat şi ciudat. Nimic nu mai înțeleg. Dar am mai scris asta, şi nu o singură dată.

2

Dar ce sunt de fapt vrăjile Ciadului? Poate că e aşa: să stai ore în şir într-o zi senină şi frumoasă de iarnă, într-o cafenea-restaurant din Beer-Sheva. Fără să te gândeşti la nimic. Să comanzi o sticlă de apă gazoasă. Şi un sandvici cu ou şi unul cu brânză. Şi o cafea turcească. Şi încă o sticlă de apă. Să fii singur. În linişte. La picioarele tale, sub masă, câteva obiecte personale: ranița decolorată. Puşca. Plosca de

apă cumpărată aici, de la *Shekem*[52], şi un sac de dormit pe care l-ai luat fără nici o ezitare dintr-o grămadă prăfuită de lângă un camion militar parcat la colţul străzii principale, profitând de neatenţia soldaţilor; l-ai luat şi ai plecat liniştit: Ce mai contează un sac în plus sau în minus? Se aranjează ei. Totul se aranjează.

Stă cu picioarele depărtate. Se uită la bărbaţii şi femeile care intră şi ies pe uşa ce aproape că nu se mai închide. Beau, mănâncă şi vorbesc între ei cu voce tare. Şi se duc. Şi vin alţii. Golit de gânduri. Se odihneşte ca Tia. Eliberat şi calm. Nimeni nu te cunoaşte aici şi nici tu nu cunoşti pe nimeni. Şi cu toate astea, semeni cu ei: cu bărbaţii obosiţi îmbrăcaţi ca în deşert, nebărbieriţi, cu haine milităreşti, cu bocanci milităreşti, cu raniţe ponosite aruncate pe jos, la picioarele lor. Soldaţi în kaki. Fermieri în kaki. Lucrători în cariere de piatră, muncitori de la drumuri sau care măsoară terenurile, excursionişti. În tunici militare uzate. Cu ochii înroşiţi din cauza prafului. Cu un strat ca din făină cenuşie pe faţă şi în păr. Şi aproape toţi înarmaţi. Toţi, şi tu împreună cu ei, aparţinând clar aceluiaşi trib unic; un trib care pare să sufere de o lipsă permanentă de somn.

Şi ce mare îi e uşurarea: niciodată în viaţa lui nu i s-a întâmplat să se găsească în afara zonei de supraveghere. Să fie complet străin. Să scape de radarele lor: pentru că nu există nimeni pe lume care să ştie unde eşti în clipa asta. De când te-ai născut şi până în dimineaţa asta, clipă de clipă, au ştiut mereu unde te afli. Ca şi cum n-ai fi fost decât un steguleţ pe harta războiului lor.

Dar de acum s-a terminat. Nu mai există nici un program. Nici „prima oră”. Şi nici „punct de întâlnire”.

Uşor. Eliberat. Puţin toropit.

---

[52] Reţea de magazine aparţinând armatei.

Eşti în sfârşit singur.

O moleşeală deşertică ți se răspândeşte ca un vin, ca un drog, în fiecare celulă a corpului. Un zâmbet interior apare din când în când: am dispărut din raza lor vizuală. Şi gata. Nimeni nu-mi poate spune acum ce să fac şi ce nu. Pentru că nimeni nu ştie. Am chef să mă ridic, mă ridic. Am chef să stau, stau. Am chef să trag, îi rad pe toți cei de aici cu un tir lung şi frumos şi dispar pentru totdeauna în deşert. Care începe la trei sute de metri de locul ăsta. Nici o problemă. Nici un ordin. Vrăjile Ciadului. Şi ăsta nu e decât începutul. Acum începe viața.

Un beduin stă în picioare lângă tejghea. E slab, osos şi negricios, cu o mantie în dungi. Peste ea poartă un fel de sacou european jerpelit. Degetele îi sunt lungi şi tuciurii, nervoase ca nişte şopârle, cu unghii palide. Într-o ebraică fină ca mătasea cere un pachet de țigări Silon. Vânzătorul, o cunoştință de-a lui, probabil: un român nervos, cu cămaşă albă mototolită şi şorț de damă în carouri. Îi desparte o tejghea de marmură lipicioasă, plină de muşte. Vânzătorul îi întinde țigările. Şi un pachet de chibrituri. Rugându-l: la, ia, nu-i nimic. Când zâmbeşte, un singur dinte din aur îi sclipeşte în gură: Ei, *Was hert sich, ja Uda?*[53]. *Kif il-hal?*[54] Cum merge treaba la voi acum?

Beduinul nu se grăbeşte să răspundă. Cu lentoare cântăreşte întrebarea; pare foarte sever cu el însuşi, să nu păcătuiască în ce priveşte exactitatea şi politețea. Într-un târziu, formulează modest:

— N-avem probleme. Slavă Domnului.

---

[53] Ce-ți pasă? (idiş)

[54] Ce se aude? (arabă)

— Şi sorgul ăla? E în regulă? insistă vânzătorul, dezamăgit parcă de ce a auzit, sorgul ăla pe care l-au confiscat, îl primiți înapoi până la urmă?

Beduinul e ocupat: rupe un dreptunghi exact în colțul pachetului, în aşa fel încât să poată scoate o singură țigară şi, cu degetul mijlociu, ca un scamator, loveşte una de jos, şi iată, ca o țeavă de pistol, apare o țigară drept în fața vânzătorului.

— Sorgul. Poate da. Poate nu. Ia, te rog, domnule Gothelf; *tfadal*[55], bea o țigară.

La început vânzătorul refuză cu un gest al mâinii specific evreiesc, vrând să însemne: nu. Dar după o clipă, cu un alt gest specific evreiesc, vrând să spună: Fie, acceptă să se servească. Mulțumind. Şi îşi fixează țigara undeva după ureche. Trage mânerul aparatului de espresso şi împinge o ceşcuță din plastic de-a latul tejghelei, spre beduin, alungând astfel o adunătură de muşte obosite: Te pot refuza eu pe tine, *ja Uda*? Putem să stăm împreună două minute? *Un a darzeil mir die ganze*[56] cu povestea cu sorgul, că poate am să vorbesc cu maiorul Elbaz pentru voi?

Stau şi fumează ca doi frați, la masa cea mai apropiată de tejghea. Românul vorbeşte cu voce scăzută, aproape în şoaptă. Beduinul mi se pare că tace. Iar Ionatan a terminat între timp de îndoit un şervețel de hârtie plin de grăsime. Făcuse din el o bărcuță. Pe care o lovi cu toată forța, cu degetul mijlociu, trimițând-o până la marginea mesei. Ochise cu precizie şi lovi solnița. Slavă Domnului, pronunțară buzele lui pentru sine, fără voce, slavă Domnului că nu avem nici o problemă.

---

55 Poftim (arabă).

56 Şi să-mi spui mie ce se întâmplă (idiş).

Pe urmă dădu buzna în restaurant un grup de turişti zgomotoşi. Bătrâni în cea mai mare parte, dar purtându-se ca nişte copii pe care profesorul i-a lăsat singuri. Şi majoritatea, şi bărbaţi, şi femei, cu pălăriuţe albastre pe cap, noi-nouţe, pe care e scris în ebraică şi engleză: „Sărbătorirea unui deceniu de existenţă – Israel, adăpost al ultimilor exilaţi”. Se năpustesc asupra tejghelei aruncându-i vânzătorului vorbe de duh în idiş. Vor să bea urgent ceva rece. La toaletă. Îşi croiesc drum printre mese, se înghesuie pe lângă fetele şi soldaţii neglijenţi, printre muncitorii de la mine, printre beduini, printre agricultorii în haine de lucru, şoferii de camioane, tot tribul ocupat să mănânce cartofi în *pita*, carne de oaie, de găină, sos thina, şi să bea Pepsi-Cola sau Tempo. Din când în când bat cu solniţele în masă, ca să destupe găurile înfundate. Din când în când izbucnesc într-un hohot de râs strident în câte un colţ al restaurantului, ca şi cum cineva ar fi victima vreunei glume nemiloase.

Ionatan priveşte în jur cu ochii mijiţi, gata parcă să ţintească. Observă că beduinul prieten cu vânzătorul poartă o pereche de sandale din fâşii de cauciuc legate cu o sfoară grosolană. Palmele negre îi sunt pline de praful fin al deşertului. Poartă un inel de aur strălucitor. Mustaţa îi e tăiată cu mare grijă. Nu are nimic pe cap: i se vede părul lung gras, clătit poate cu ulei de gătit ieftin sau cu urină de cămilă. Cine ştie. Stă cu spatele la tejghea, spionând intrarea cu ochii lui cei mici, să vadă cine ar mai putea veni. De cureaua din piele îi atârnă un pumnal mic, arăbesc, în teaca lui împodobită cu decoraţii din argint; slab, osos, ca un schelet negru. Pielea lui smolită e întinsă pe oasele puternice ale maxilarului, gravată parcă în cremene. Ai grijă, amice, la Udi, prietenul meu care vrea să te pună în grădină pe post de sperietoare de păsări ca să şocheze tot kibbutzul.

Ionatan are chef de o țigară. Caută în zadar prin buzunare. Se ridică şi se îndreaptă spre tejghea. Se scarpină cu violență, cum are obiceiul atunci când se simte stingher. Nu pierde din ochi nici o clipă grămada de lucruri pe care o pusese sub masă: totul prinde picioare aici dacă nu eşti atent.

— Da, soldățel, de ce mai ai nevoie?

Domnul Gothelf e ocupat. Nu-şi ridică privirea. Construieşte un turn înalt din monede de un ban pe tejgheaua lipicioasă. În spatele lui, pe un raft cu borcane înghesuite, pline cu tot felul de bomboane şi borcane cu murături şi măsline, o fotografie îndoliată: o femeie grasă şi vulgară, cu o rochie decoltată de prost-gust, cu un colier de perle false coborând de la gât şi dispărând în valea dintre sâni. Pe genunchi ține un copil mic, pieptănat cu grijă, cu cărare la mijloc, cu ochelari, îmbrăcat în costum pe măsură, cu vestă, cravată şi batistă la buzunarul sacoului. O panglică neagră oblică în colțul fotografiei puse într-o ramă din scoici, de genul suvenirurilor ieftine pe care le poți cumpăra din stațiunea Eilat. Dar de ce ni se pare nenorocirea altora ca făcând parte dintr-o operă ieftină, pe când necazurile proprii au dreptul, în ochii noştri, la un respect imens? De ce nu suntem luați niciodată în serios şi de ce sunt chinuri şi necazuri oriunde te-ai uita? Sau poate, îşi spune Ionatan, poate trebuie să facem, în sfârşit, o schimbare fundamentală în ce priveşte chinurile. Poate că a fugi e detestabil. Poate că tata are dreptate, cu tot corul lui de moşnegi. Poate ar trebui să mă ridic şi să fac calentoarsă chiar acum, să îmi îndeplinesc toate sarcinile şi să-mi consacru viața luptei împotriva chinurilor.

— Da, soldățel, ce mai doreşti?

Ionatan ezită:

— Dă-mi o gumă de mestecat, spune cu vocea lui joasă. Şi îşi repetă: Am terminat. Nici un regret. De acum nu mai fumez. Toarnă-mi şi un espresso.

Apoi se întoarse la masa lui. Să se odihnească. Ca şi cum mersul până la tejghea îi epuizase ultimele puteri. Nu-i nimic. De fapt, e chiar foarte bine. Să caute. Să alerge prin noroi. Udi. Eitan. Toţi. Să întoarcă fiecare sac şi fiecare piatră. Să aducă poliţia cu câini şi grănicerii ca atunci, în sâmbăta aceea, când am descoperit la Sheih-Dahr urmele infiltratorilor sau ale ucigaşului ăluia care evadase din închisoare. Sau dacă presupun că am murit? Să caute în toate văile. De ce nu? Să caute cadavrul. De ce nu? Unde sunt ei şi unde sunt eu. Nu mă mai pot găsi. Gata. De acum, oricine e în faţa mea, în spatele meu sau într-o parte – e cel care va rămâne în picioare[57]. Pentru că eu sunt pe drum deja, înspre locuri care mă aşteaptă de mult timp, dincolo de munţi şi de deşert, spre Stânca Roşie[58], spre Biscaya, golful furtunilor, spre Alpi, spre Anzi, spre Carpaţi sau Apenini, sau Pirinei, spre Apalaşi, spre Himalaya. A terminat cu aşteptatul. Viaţa lui tocmai a început. O voce l-a chemat, iar el s-a ridicat şi a plecat. Era cât pe ce să întârzie, dar nu se va întâmpla asta. Şi iată că ajuns până aici.

Acum intră doi ofiţeri şi se aşază la masa alăturată. Îi cunoaşte? Poate că da. Poate că nu. Cine poate să ţină minte fiecare figură din armata asta numeroasă. Sau de la campionatul de şah? De la cursul de iniţiere în folosirea maşinilor agricole? Toţi seamănă între ei. Cel mai sigur e să

---

[57] Formulă folosită de copii în jocul de-a v-aţi ascunselea.

[58] Nume simbolic dat oraşului antic Petra, săpat în stâncă şi construit începând cu secolul al VI-lea î.Ch. de către nabateeni.

las capul în jos şi să tac. Să-mi termin cafeaua şi s-o iau din loc. Am uitat să le spun că trebuie să fie atenţi la priza crăpată de lângă uşa de la balcon, care uneori poate curenta. N-am lăsat nici măcar un bileţel.

Unul dintre cei doi ofiţeri e bebeluş-de-kibbutz, drăguţ şi feminin, cu nas fin şi ochi albaştri, luminoşi şi obraji bronzaţi-roşiatici. E înfăşurat într-o tunică militară peticită şi în picioare poartă tenişi, fără ciorapi. Râde alintat, cu dinţii ăia de lapte, conştient de frumuseţea lui. Îi spune celuilalt ofiţer:

— M-au omorât de tot, amândoi; Shiko şi Abigail. Cum i-a spus că îl părăseşte, cum i-a povestit adevărul despre ea şi despre mine şi ce se întâmplă între noi, şi asta trebuie să fi fost, bineînţeles, pe la două noaptea, după ce Abigail s-a întors de la mine, iar afară era groaznic de frig şi o ceaţă de nu-ţi vedeai vârful nasului, la care el se ridică fără un cuvânt, iese din baraca ei şi o ia la fugă direct spre ued. O fi apucat poate să audă cum se apropie apele...

— Am mai auzit asta, Ran, am auzit, îl întrerupe celălalt ofiţer punându-şi palma grosolană, roşcată-păroasă-pistruiată pe spatele lui Ran. Ştiu toată povestea. Poate o să-ţi fie învăţătură de minte, poate pentru a suta oară...

Ce a făcut acel Shiko noaptea în ued, când a aflat că Abigail hotărâse să-l părăsească? De ce l-a părăsit? Şi ce s-a întâmplat în timpul inundaţiei? Şi ce învăţătură de minte pentru a suta oară?

Ionatan e obosit. Renunţă. Şi zgomotul îl împiedică să audă: pe stradă bubuie un camion enorm, cu multe roţi, înaintând încet, ca un tren de marfă încărcat cu minereu, poate îngrăşământ chimic acoperit cu folii de nailon, care face manevre în şuierăturile frânelor, încercând să intre pe o străduţă îngustă.

Unghiul străzii e prea ascuţit: pietrele bordurii au fost sfărâmate deja de roţile monstrului, iar acum s-a sfărâmat

şi lada de gunoi care era agăţată de o bară metalică verde. Iar se umflă frânele cu aer. Se strânge lume. Ţipete. Sus, în cabina lui, şoferul decide să nu ţină cont de toate sfaturile, mustrările, cuvintele de încurajare şi râsetele. Întărâtat, camionul pătrunde pe străduţă ca un taur furios, împunge, smulge un panou de circulaţie, şterge zidul unei clădiri. Rănită, gresia răspunde îngrozită, lăsând să cadă o ploaie de pietricele. Acum am impresia că şoferul se gândeşte cum să dea înapoi: se luptă să schimbe vitezele. Învârte volanul cu toată puterea braţelor amândouă, ca şi cum ar trage hăţurile unui animal rebel. Monstrul face un salt înapoi, iar lumea scoate un urlet: nu e decât un pas între spatele maşinii şi vitrina unei cofetării de pe partea opusă a străzii. Şoferul învârte din nou volanul, se opinteşte, gâfâie, îl acoperă complet cu braţele ţinându-l bine, să nu-i scape, împinge cu o furie reţinută schimbă tonul de viteze, în sfârşit se eliberează, se repede încă o dată, dar iată-l înţepenit. Complet. Şi cu spatele la perete, şi cu botul în zid.

Lumea, care se adună tot mai multă de la o clipă la alta, se împinge înainte şi se agită. Sunt cei care dau sfaturi de specialişti. Sunt cei care îşi amintesc de cazurile precedente. Cei care înjură şi cei care dau cu piciorul în cauciucuri. Cei care ţâţâie cu limba şi cei care vin cu idei geniale, improvizaţii, presupuneri îndrăzneţe, formule magice. Şi unul care a apărut deodată, nu se ştie de unde, luând imediat iniţiativa, fără nici o ezitare sau împotrivire: pentru că pe stradă, în spate, circulaţia e blocată şi se aud claxoane de protest din ce în ce mai nervoase. Se pare că noul erou e ofiţerul care îi dădea lecţii prietenului său cel drăguţ pentru a suta oară. Are palmele mari şi voce guturală, e roşu, ars de soare, cu siguranţă vreun ţăran proprietar de animale de prin aşezările cele vechi. Se caţără plin de siguranţă, se agaţă de ghearele de susţinere, scutură cu putere portiera, intră în cabină şi ia locul şoferului, pe care îl împinge spre

capătul banchetei. Calm, cu mişcări ample, ofițerul îşi scoate capul şi ceafa pe fereastra cabinei şi cercetează terenul. Seamănă cu un bour din bălțile Hahula. Ionatan se uită şi îşi râde în sine, fără să se mişte. Nu-i pasă. Dimpotrivă. E ceva în întâmplarea asta care îi provoacă o bucurie surdă.

Cât e ceasul? Nu se ştie: ceasul s-a oprit. Nu l-am întors nici azi, nici ieri. Nu-mi pasă. După lumină, e ora prânzului. O femeie bine făcută şi frumoasă, rotunjoară, bronzată, intră şi se aşază la o măsuță izolată. Singură. Cu degete sigure, cu multe inele, îşi aprinde o țigară. Românul aleargă la ea cu şorțul lui în carouri şi îi pune în față, cu o politețe exagerată, un pahar cu ceai. O zaharniță, o felie de lămâie pe o farfurioară. Domnule Gothelf, râde femeia cu o voce scăzută, plină, ce se întâmplă, domnule Gothelf, pe cuvânt că arăți ca un mort sau, Doamne fereşte, parcă ai fi bolnav. Viața, asta e boala de care sigur vom muri cu toții, pe răspunderea mea, glumeşte românul, vrei să mănânci ceva, Jacqueline? Femeia clătină din cap în semn de refuz. Atenția îi fu distrasă de la conversația cu domnul Gothelf, pentru că surprinse privirea lui Ionatan. Îi răspunse cu o ocheadă oblică săgetătoare, zeflemitoare, hai să te văd, drăguță, mingea e în terenul tău, joacă.

Ionatan îşi lasă privirea în jos. Dincolo de ferestrele restaurantului geme monstrul, înaintând câte jumătate de metru încoace şi încolo, înecându-se în suflul frânelor, ca un taur rănit în arenă. Pe toate mesele dansează ceştile, iar paharele zdrăngănesc.

Între timp, oameni de tot felul intră şi ies. Şoferi, muncitori, beduini, mineri de la minele de cupru, muncitori de la potasiu, bronzați, arşi de vânt, care beau, mănâncă şi iarăşi beau, vorbesc între ei cu voci puternice şi uscate. E bine aici, singur, singur, fără nimeni. Şi e bine că ceasul s-a oprit şi e bine că eşti cam obosit. O fi unu? Sau două deja?

Şi jumătate? De acum nu mai are nici o importanță. Nu contează.

Afară s-a făcut liniște: cabina camionului e acum perpendiculară pe remorcă. Un polițist transpirat sare ca o lăcustă de colo până colo, străduindu-se să dirijeze circulația spre altă străduță. Iar ofițerul-bour şi şoferul camionului stau şi fumează amândoi lângă roțile maşinii cu motorul oprit, ca doi frați de arme: frați întru înfrângere. Dau vina probabil nu unul pe altul ci, pe cine ştie ce forță superioară răuvoitoare. Nu-i nimic de făcut. Aşteptăm. Oricum se spune că aici se plănuieşte construirea unei autostrăzi, iar toate casele astea turceşti înşirate de ambele părți ale străzii vor trebui să zboare în Gaza. Până atunci, nu e nici o grabă.

3

Ionatan se ridică. Plăteşte. Mormăie ceva. Cu un curaj care nu-i aparține, strigă spre femeia cea frumoasă: Pa, scumpo. Zâmbeşte vag, plecându-şi privirea. Şi se apleacă să-şi pună pe umeri echipamentul.

Nimic de zis: totul merge conform planului. Deşertul îl aşteaptă. Pentru ce atâta grabă? Ranița, puşca, sacul de dormit, plosca cu apă, rezervele de cartuşe, canadiana, îşi pune totul în spinare şi iese cu paşi somnolenți. Obosit? Puțin. Nici o nenorocire. De fapt, dimpotrivă: ca după douăzeci de ore de somn neîntrerupt; moleşit şi liniştit. Că a dormit şi a tot dormit zile şi nopți şi săptămâni şi luni şi ani, copilăria şi tinerețea, maturitatea, tot timpul a dormit ca un sac, iar acum e treaz ca un spiriduş şi se ridică şi pleacă. Trebuie să fie în ruseşte vreun proverb potrivit şi pentru asta. Ce-mi pasă? Nu *mea culpa*. Salut. Începe viața.

La ieşirea din oraş, în stația pentru soldați îl aşteaptă mirosurile de sudoare şi de fum şi de ulei de puşcă şi

duhoarea acră de urină uscată. Pe azbestul din stație cineva a scrijelit un desen stângaci, vulgar: două pulpe grase larg desfăcute. Iar între ele, scurt şi gros, neaparținând nici unui corp, ca o țeavă de aruncător de mine, aşteaptă un mădular de dimensiuni enorme, cu un ochi deschis, din care curge o lacrimă de dorință. Mâna artistului, sau poate a altcuiva, a adăugat o lozincă binecunoscută deasupra desenului: „Păcat de fiecare picătură!"

Ionatan, care aştepta singur, fără nici o grabă, hotărî după un timp să corecteze lozinca. Colțul cutiei de cartuşe îi poate servi drept daltă pentru gravat. Pe mădular trebuie scris „penis". Pe tot desenul, „*mea culpa*". Sau poate, „trăiască dreptatea". Dar Ionatan se răzgândi. Şterse ultimele trei cuvinte şi primului îi adăugă semnele vocalelor. Tocmai atunci se opri lângă el un camion neîngrijit, cu doi soldați rezervişti, jerpeliți, cu ochelari de expediție, unul îmbrăcat cu un pulover gros, celălalt cu capul şi umerii înfăşurați într-o pătură gri, ca un arab sau ca un evreu care se roagă cu *talit*-ul[59] pe el. Fără nici o vorbă, Ionatan se urcă în spate, îşi aruncă lucrurile printre celelalte, asemănătoare cu ale lui, se zgribuli în canadiană şi se instală comod pe o grămadă de prelate groase. În aceeaşi clipă, bucuria vitezei a început să-i curgă prin vene. Închise ochii şi primi loviturile vântului în adâncul pieptului: un aer tare, rece, biciuitor şi uscat. Şi asprimea firelor de nisip pe pielea feței. Tot drumul, Ionatan nu lăsă din mâini cutia de cartuşe pe care o folosise mai devreme ca să şteargă cuvintele cele vulgare din stație.

Mult încă după Beer-Sheva, deşertul continua să alterneze cu lanuri de grâu pe care nu se vedea nici un picior de om, cu verdele pastel care colorează colinele dulci

[59] Şal tradițional pentru rugăciune.

cât cuprinzi cu ochii înlăcrimați din cauza vântului amestecat cu nisip. Era o nuanță de verde adânc, lovit ici şi colo de câte o undă a vântului, presărat cu sclipirile răzlețe ale razelor de soare reflectate în bălțile orbitoare, pălind în depărtări, încercând să atingă azurul orizontului, ca şi cum acolo ar avea loc, în sfârşit, un compromis între nuanța cerului şi nuanța câmpiilor acoperite de cereale. Împăcarea. Există dragoste pe lume, departe-departe de aici, într-un loc unde cerul aterizează blând pe suprafața pământului. Şi acolo totul se termină cu bine, într-o odihnă desăvârşită.

De aici şi până la locul acela se ondulează surd valuri, valuri de lanuri pe întinderea enormă. Fără nici o casă. Fără nici un copac. Fără nici un om. Câmpii după câmpii, singure. Unduire a unui dor însetat. O boare neauzită. Tulburată doar de huruitul motorului. Întinderi şi blândețea colinelor, întinderi şi stropi de lumină până la capătul pământului, şi numai şoseaua despică totul ca o săgeată neagră. Asta e viața. Asta e lumea. Ăsta sunt eu. Aşa arată dragostea. Întinde-te numai liniştit şi primeşte, întinde-te şi ți se va da. Totul e în aşteptare, totul e deschis şi totul e posibil. Uite cum vin vrăjile.

Din loc în loc descoperea cu ochii întredeschişi câte un semn de viață la nivelul pământului: un cort din piele de capră, ca o pată întunecată pe o întindere strălucitoare. Un cauciuc în descompunere, singur, părăsit între vid şi vid. Sau o canistră aruncată, ciuruită de gloanțe, care rugineşte în linişte sub revărsarea luminii de iarnă. Şi brusc se simte o boare cu miros greu, de mortăciune, poate vreo cămilă moartă sau vreun măgar sau doar fum amestecat cu miros de uleiuri arse şi benzină. Şi iar prospețimea neprihănită: vântul uscat al Negevului. Firele de nisip înțepătoare. Lumina limpede şi înaltă.

Din loc în loc se văd urme ale unei prezențe militare adormite: o antenă se înalță în vârful unei coline îndepărtate. Carcasa unei camionete pe marginea drumului. Jeepuri, trei, patru, venind din direcție opusă, din adâncurile sudului, care au trecut prin fața lui cu mitralierele îndreptate înainte, susținute de un suport sudat pe capacul motorului. Buzele îi erau din ce în ce mai uscate şi gâtul la fel. Ochii îi lăcrimau fără încetare. Ionatan se simțea fericit. Când soarele începu să coboare uşor spre pământul lăsat în urmă, întinderile porniră să se disperseze. Deşertul începu să alunece spre valea cea mare. Vegetația se rărea, rămăseseră doar snopi de spice subțiri, câteva parcele de orz despărțite de terenuri întinse, uscate, plante sălbatice, ariditate. Câmpii maronii-cenuşii de cremene întunecă pantele care se întretaie spre est. Din vârful unei curbe înalte îi apărură în fața ochilor înlăcrimați crestele munților Edom, învăluite de un abur albăstrui. Turme rătăcite de uriaşi de pe altă planetă. Cândva, la începutul timpurilor, s-au abătut munții ăştia înghițind depărtări peste depărtări, până când au obosit şi s-au prăbuşit sub propria greutate, iar acum zac aici, în fața cuțitelor luciului ce dansează orbitor deasupra Mării Moarte. Noaptea, crestele acelea se vor trezi din letargie şi se vor ridica drepte, cât sunt de înalte, atingând nebuloasele cerului. Ionatan schiță un zâmbet slab spre munți. Şi le făcu un semn discret cu mâna: Uite-mă, vin îndată. Uite, mă alătur vouă. Aşteptați în linşte. De acum sunt al vostru.

Îşi aminti de ura plină de dezgust a tatălui lui fața de deşert. De fiecare dată când auzea cuvântul deşert, Iolek se strâmba ca şi cum ar fi fost ceva obscen. Uneori se lansa în discuții înflăcărate despre „cucerirea pustiului”. Deşerturile erau pentru el nişte pete ruşinoase pe harta țării, amintirea unui păcat, un semn degradant, o prezență detestabilă şi periculoasă, un duşman străvechi căruia trebuie să ne

opunem înarmaţi cu tractoare şi furtune de irigaţie şi îngrăşăminte, până când va fi obligată să înverzească şi ultima dintre cele mai îndărătnice stânci: *Se vor bucura deşerturile şi se va bucura şi Arava*. Că au ţâşnit apa în deşert şi râul în câmpie. Plugul evreiesc va face din deşert lac şi din ţară aridă, izvor. Vom pune capăt sălbăticiei furioase şi iar vom aprinde pământul cu o flacără verde. Pleacă, pustietate. Iar eu n-am fumat aproape o zi întreagă, nici măcar o singură ţigară. Şi îmi las barbă. Nu mi se mai poate spune ce să fac şi ce nu.

Soldatul de lângă şofer, din adâncurile păturii lui, strigă dintr-odată:

— Hei, frate, încotro?

— În jos.

— Până la Ein-Hutzov, merge?

— Merge.

Tăcere. Înaintăm pe o lumină de amurg ciudată. Vântul şuieră. Tăcere.

Bună seara, domnule deşert. *Ahalan*[60]. Te cunosc bine deja. Îţi cunosc şi stâncile roşii, şi stâncile negre. Revărsările pietroase şi gurile văilor. Munţii, zidurile de piatră, secretul crevaselor ascunse în labirintul de văgăuni. Când eram copil, toţi îmi spuneau că sunt copil bun, toată viaţa mi-a fost ruşine să fiu aşa, bun, *tamoi*[61]*.* Ce înseamnă, de fapt, să fii bun? Ca şi cum ai fi un miel oarecare, alb şi drăguţ, în coada turmei. Dar de acum va fi altfel. De acum sunt cu adevărat bun. Pe nevasta mea, de exemplu, i-am dat-o cadou unui băiat nou-venit, unui imigrant. Să se bucure de ea sănătos şi să nu se mai chinuie. Părinţilor mei le-am rezolvat într-o singură clipă o problemă veche de douăzeci

---

60 Salut (arabă).

61 Molâu (pol.).

de ani: s-au trezit dimineaţă şi au descoperit că problema a dispărut. Să-mi fie sănătoşi. Gata. Iar Rimona primeşte de la mine pe tavă un bărbat complet nou, care poate juca, în acelaşi timp, şi rolul copilului mic pe care şi-a dorit atât de mult să-l poată alinta şi creşte. Pe Tia le-am lăsat-o lor. Patul meu e al lor. Chiar şi masa de şah pe care am cioplit-o în lemn de măslin le-am lăsat-o cadou. Pentru că aşa sunt eu, bun. Fiindcă întotdeauna am fost. Că avem cu toţii datoria să ne străduim să fim buni, în aşa fel încât chinurile să înceteze. Sirienii pe care i-am omorât i-am omorât fără ură şi fără să am ceva personal cu ei: ei au venit să ne omoare, dar noi am fost mai iuţi. Aşa a trebuit să fim. Shrulik, muzicantul, spunea odată că e destulă durere pe lume, iar rolul nostru e de a reduce durerea şi nu de a o spori. Lasă-mă şi tu, cu tot cu sionismul tău; aşa i-am spus atunci lui Shrulik. Prosteşte. Că ăsta e sionism pornit din inimă. Eshkol şi tata şi Shrulik şi Ben-Gurion sunt evreii cei mai minunaţi care au existat pe lume. Nici măcar în Biblie nu sunt din ăştia. Nici măcar profeţii, cu tot respectul, n-au fost decât oameni care foloseau cuvinte foarte frumoase, dar n-au făcut nimic. Însă bătrânii ăştia ai noştri au priceput deodată, acum cincizeci de ani, că se apropie sfârşitul evreilor şi vine o mare nenorocire. Şi şi-au luat viaţa în mâini şi au început să alerge cu toţii, intrând cu capul direct în perete, într-o cursă pe viaţă şi pe moarte, au spart peretele şi au făcut în aşa fel încât să avem o ţară, şi pentru asta eu le spun bravo. Cu voce tare. Ţipând. Să audă Maale Akrabim, să audă munţii şi deşertul stâncos şi toate văile astea o dată pentru totdeauna, bravo, Iolek Lifshitz şi Stuchinik şi Shrulik. Trăiască Ben-Gurion şi Eshkol. Trăiască statul Israel. Unghia cea mică a lui Berl Katznelson şi toţi ceilalţi valorează mai mult decât cretinul ăsta de Udi şi decât mine şi decât Eitan, cu Chupka şi cu Moshe Dayan împreună. Noi suntem nişte mici gunoaie, pe când ei,

izbăvitorii Israelului. În toată lumea nu există astăzi oameni impunători ca ei. Nici măcar în America. Uite, un băiat ca Zaro ăsta, debil, amărât, toți aleargă după el cu cuțitul în mână de când era copil mic vrând să-l omoare şi aproape că au reuşit, nemții, ruşii, arabii, polonezii, românii şi cine mai ştie, grecii, romanii, faraonul. Toți se năpustesc precum nişte jivine crude să ucidă un băiat cu suflet delicat, care cântă îngereşte la chitară şi are idei frumoase şi e atât de sensibil. Dacă nu erau tata şi Berl şi Shrulik şi Gordon şi toți ăia, unde s-ar fi putut refugia? Unde în toată lumea asta împuțită l-ar fi primit aşa, fără prea multe întrebări, oferindu-i imediat de lucru şi o cameră şi o inimă caldă şi o femeie frumoasă şi respect şi o viață nouă? Trăiască Ben-Gurion şi Eshkol, trăiască kibbutzul şi bravo statului Israel. Păcat că nu sunt un om aşa cum trebuie, ci un gunoi răsfățat, un scit, un tătar, şi în loc să fug aş fi putut să merg în seara asta la tata să-i zic pur şi simplu: Da, comandante. Te rog. Aştept să-mi spui ce am de făcut. Dacă trebuie să lucrez la atelierul auto, aşa să fie. Sau dacă trebuie să plec la armată, sau să construiesc un kibbutz complet nou aici, de exemplu, în mijlocul stepei ăsteia sărate sau, să zicem, să mă infiltrez singur la Damasc şi să lichidez ginecologul şi oftalmologul împreună, poftim: Da, comandante. Voi executa totul după instrucțiunile voastre. Da, comandante. Dar ceea ce îmi rămâne de făcut cu mine însumi după ce le-am dat tot ce aveam e să merg în noaptea asta sau mâine-noapte la Petra şi să mor pentru cauză. Exact cum a făcut fiul abominabil al regelui Saul în Biblie, care nu a fost bun nici să domnească, nici la nimic altceva, în afară de a merge la luptă, să moară pentru cei care vor veni în urma lui şi care vor fi buni cu adevărat şi folositori țării, iar numele lui să rămână în vecii vecilor consemnat în paginile Bibliei. Bravo, Ionatan biblic, care ți-ai dat viața pentru poporul lui Israel. Şi bravo lui David, care a compus o lamentație plină

de duioşie şi a salvat poporul lui Israel. Şi scuză-mă, profesore Spinoza, că mi-a luat ceva timp să înțeleg cât de înțelept ai vorbit când ai spus că fiecare are rolul lui în viață şi nimeni nu are de ales decât să-şi înțeleagă cât mai bine acest rol. Şi că trebuie să primim totul cu înțelegere. Ca vântul ăsta din Negev, cu toate firele lui de nisip. Şi apusul ăsta, când muntele şi colina şi valea, zidul stâncos şi marginea râpei, totul se aprinde aici dintr-odată ca un fel de flacără rece şi întunecată, şi totul e tăcut şi imens, totul tace şi te face şi pe tine să taci, ca să ştii în sfârşit şi să înțelegi că viața nu e totul. Că mai sunt şi alte lumi. Din piatră neagră, din asfalt şi din sare albă, otrăvitoare, ca nişte zăpezi arzătoare, şi maroniu-închis, cremene, şi piatră maro-deschis, care nu ştiu cum se numeşte. Uneori cerul purpuriu în zori şi violet şi gălbui la apus şi roşu-închis pe crestele înalte de la est. Şi sunt avalanşe de pietre şi sunt *makteshim*[62] în lume şi creste ascuțite asemănătoare cu nişte animale preistorice înspăimântătoare adormite în lumina crepusculară şi haosul văilor ramificate şi oameni negri în corturi joase, în nisipuri, între cenuşa focurilor de crengi stinse şi balega măgarilor şi cămilelor şi că totul, totul în lume e făcut cu cap. Făcut în mod exemplar. Până şi mirosul purtat de vântul ăsta are menirea de a te învăța să nu te mai alinți şi să devii om, să respecți cerul care se întunecă, să respecți imensitatea pustietății, să-ți respecți mama şi tatăl şi, în sfârşit, să fii şi bun, cum spune Azaria şi cum scrie Spinoza, cum ai vrut să fii, dar ți-a fost întotdeauna ruşine, din prostie şi dintr-o nostalgie fără rost. Că toate nostalgiile sunt o otravă. Iată, în curând ajungem la Ein-Hutzot. Şi de acolo mai mergem puțin pe jos. Apoi vedem ce urmează.

---

62 Formațiune deşertică, asemănătoare unui crater, rezultată din alunecarea straturilor geologice.

Odată cu ultimele raze de lumină, Ionatan ajunse la Ein-Hutzot. Le mulțumi celor doi soldați care se pierdură imediat printre clădiri începețoşate. Îşi luă lucrurile în spinare şi plecă să caute apă şi ceva de mâncare. Becurile erau deja aprinse. Zgomotul generatorului alunga tăcerea deşertului. Era un amestec de bază militară şi aşezare de frontieră neîngrijită. O unitate de druzi, militară sau de grăniceri, folosise acest loc pe post de bază pentru raidurile ei prin deşert. Erau aici militari de tot felul, rezervişti, soldați din diverse unități împrăştiate, mineri în drum spre Timna sau venind de acolo, iubitori de natură, tineri înscrişi în *gadna*[63]. Beduini legați într-un fel sau altul de forțele de securitate, un cetățean-pionier înalt, bronzat ca arabii, cu o barbă tolstoiană lungă până la pieptul gol, acoperit cu păr alb, cu ochi de un albastru limpede, toți i-au trecut prin față în timp ce stătea şi privea. „Îmi aştept amicii" era lozinca sigură pe care se pregătea să o spună dacă ar fi fost întrebat ce caută aici. Dar nimeni nu a pus nici o întrebare. Nici Ionatan nu intră în vorbă cu nimeni. Îşi aruncă lucrurile la picioare, se scărpină lung şi continuă să privească în jur. Nu se grăbea nicăieri. Nişte câini lătrau răguşit. Undeva în adâncimea întunericului, nişte fete cântau. Umbra munților înalți sublinia lumina lunii. Mirosuri de fum se împrăştiau printre corturi şi barăci. Generatorul zumzăia vag, duduind şi sforăind. Ionatan îşi amintea de Ein-Hutzot de pe vremea peregrinărilor lui prin deşert: de aici porniseră odată într-o misiune de orientare pe timp de noapte, în echipe de câte doi. Aici se întorseseră cu doi ani în urmă dintr-un raid nocturn în regiunea Ba-Safi a regatului iordanian, în sudul Mării Moarte. Chiar dacă ar fi aici cineva din unitatea noastră, se gândi Ionatan, nu mă va recunoaşte. Pentru mai

63 Pregătire preliminară a tinerilor în vederea înrolării.

multă siguranță, își îndesă pe ochi fesul de lână. Iar gulerul canadienei şi-l ridică până la urechi. Aşa a stat câteva minute, semănând cu un soldat sau cu un nomad, luptător boem obosit, lângă un şanț împuțit, săpat între două bărăci. Era întuneric. Şi becuri galbene. Ionatan se gândi la ce avea de făcut: unu, să mănânce şi să bea ceva şi să-şi umple plosca de apă. Doi, să intre aici, în şanț, sau printre copaci şi să se vâre în sacul de dormit. Poate ar trebui să şterpelească şi vreo două-trei pături, că e foarte frig în noaptea asta. Iar mâine – să-şi omoare timpul. Trebuie să studieze cu atenție harta, ca să cunoască în detaliu toate traseele posibile. Plec de aici mâine pe la două după-amiază spre sud, cam până pe la Bir-Maliha, iar de acolo mă orientez spre est, prin Wadi-Musa, în direcția Jabal-Harun. Precis am să găsesc pe aici vreo revistă sau ceva de genul ăsta, ca să văd ce-i cu Petra şi cum se intră şi se iese de acolo fără complicații. Ar trebui să ung şi puşca. În noaptea asta o să fie un frig de crapă pietrele. Şi mi-e şi o foame de lup. Până mâine îmi creşte şi barba. Douăzeci şi două de ore de când n-am mai fumat nici o țigară. Se cheamă că totul e aşa cum trebuie, conform planului. Acum să caut mâncare şi nişte pături. Înainte, băiete. Mişcă-te.

— Scumpo?

— Da, scumpule.

— Eşti, întâmplător, de aici?

— Sunt, întâmplător, din Haifa.

— Faci armata aici?

— Cine întreabă, mai exact?

— Nu are importanță. Contează doar că o să mor de foame.

— Da, să trăiți. Poate îmi spui totuşi de-al cui eşti?

— Asta e o întrebare filozofică. Trebuie să căutăm în Spinoza. Dacă vrei cu adevărat, cu condiția ca mai întâi să

îmi dai ceva de mâncare, mă ofer să-ți țin un curs scurt despre dreptate şi de-al cui este, în principiu, omul. Bine?

— la zi, ți s-a mai spus vreodată că ai o voce destul de sexy? Numai că pe întunericul ăsta nu-ți văd şi mutra. Du-te, întreabă-l pe Jamil dacă i-au mai rămas nişte cartofi. Dacă vrei şi cafea, e cam problematic. La revedere.

— Stai puțin. Unde fugi? Te cheamă Ruti? Sau Eti? Pe mine, întâmplător, mă cheamă Udi şi, ca să ştii, sunt ofițer într-o unitate de elită. Un metru şaptezeci şi opt. Bun la şah şi la filozofie şi la maşini şi blocat aici în noaptea asta, complet singur, cel puțin până mâine. Atunci, Ruti sau Eti?

— Mihal. Precis vii dintr-un kibbutz.

— Aşa e. Acum sunt un fel de filozof rătăcitor, care caută semne de viață în deşert. Şi flâmând ca un câine. Mihal?

— Da, să trăiți.

— Ştii că eşti o gazdă excepțională?

— N-am înțeles poanta. Şi, în afară de asta, mi-e frig.

— Dă-mi să mănânc, şi primeşti în schimb căldură. Uite, sunt singur aici. Şi am jumătate de tonă de echipament în spate. Nu ți-e deloc milă?

— Ți-am spus: Du-te sus, la Jamil, poate i-au rămas nişte cartofi sau altceva.

— Ce primire! Eşti o scumpă. Ce frumos din partea ta, să te oferi să iei în inima deşertului un om complet străin şi să-l aduci la bucătărie, să-i dai să mănânce delicatese şi să-i pregăteşti şi cafea fierbinte. N-am nici o idee unde e şi nu cunosc nici un Jamil. Mergem? Dă-mi mâna, uite, aşa, şi du-mă să mănânc.

— Ce-i asta? Viol?

— Pentru moment, nu e decât un gest obscen. Dar dacă o să-mi placă, poate o să mergem şi puțin mai departe. Cu burta plină. Mi-ai spus sau nu că sunt teribil de sexy?

— Udi te cheamă? Udi. Ascultă. Te duc la bucătărie să mănânci şi îţi fac şi cafea, cu condiţia să-ţi iei mâna de pe mine. Acum. Şi dacă mai ai şi alte idei, mai bine uită-le.

— Spune, eşti roşcată? Puţintel?

— De unde ştii?

— De la Spinoza. A fost un filozof de mâna întâi. După ce mă hrăneşti şi-mi dai o cafea fierbinte, îţi ţin un curs. Şi dacă mai ai şi alte idei, mai bine să nu le uiţi. E frig de îngheaţă pietrele aici.

Şi au făcut dragoste cum nu făcuse niciodată în viaţa lui. Fără umilinţe şi fără ruşine, cu brutalitate, dar şi cu delicateţe şi cu o precizie sofisticată. Toată noaptea, până în zori. De parcă ar fi fost sora lui geamănă, al cărei corp fusese turnat în aceeaşi formă cu a lui.

După carnea din conservă, cartofi reci şi cafeaua afumată, greţos de dulce, plină de nisip, s-au dus amândoi, îmbrăţişaţi, spre camera ei din baraca de lângă biroul de transmisii. Găsiră acolo o Yvonne care era în plus şi pe care Mihal o trimise fără să clipească la Yoram, pentru că în camera asta se va face dragoste şi lucrul ăsta va avea cu siguranţă o influenţă nefastă asupra ta. Patul militar era îngust şi tare. Câinii au lătrat toată noaptea. O lună de deşert, ciudată, apăru şi pătrunse prin fereastra fără perdea. Un fel de furie veche, reţinută, îl cuprindea pe Ionatan din ce în ce mai puternic odată cu plăcerea arzătoare a dăruirii. Ce i se întâmplase amărâtului ăluia de Shiko, cel care plecase noaptea spre ued şi apucase să audă apele venind? Eu sunt în viaţă, pe deplin în viaţă, niciodată n-am fost atât de viu. Şi am în braţe o femeie.

Din cauza frigului nu-şi scoseseră nici măcar hainele, ci rămăseseră îmbrăcaţi, râzând între păturile aspre de lână. El se ridică în coate ca să-i vadă faţa în momentul când răsări luna şi se aplecă să-i sărute ochii, pe care ea nu-i

închise, şi iar se sprijini în mâini şi se aplecă, privind-o lung, şi o auzi spunând: Eşti frumos şi trist. Şi mare mincinos. Cu vârful degetului îi urmări linia buzelor şi a bărbiei, încet, iar ea îi luă mâinile în mâinile ei şi îşi îngropă sânii în palmele lui. Ionatan nu se grăbea. Tăcea, iubind pas cu pas, atent şi chibzuit, ca şi cum încerca să se orienteze cu grijă printr-un deşert necunoscut în miez de noapte. Până când Mihal, ascunsă printre straturile de pături şi haine militare, îi descoperi şi eliberă mădularul, sărutându-l în lumina lunii, numindu-l râzând filozof rătăcitor nebun, în căutarea unui semn de viaţă, cum se autodefinise Ionanau. Atunci degetele lui îşi croiră drum până la pubisul ei şi se porniră să cânte lent, visător, până când ea începu să-şi curbeze spatele şi să se încolăcească în jurul lui, iar el râse întrebând, ce-i? Te grăbeşti undeva? Ea răspunse muşcându-l şi zgâriindu-l. Ionatan, cu vocea lui cea mai gravă, îi spuse: Te cheamă femeie. Şi pe mine, bărbat. Îi desfăcu nasturii uniformei greoaie şi îi străbătu pântecele şi coapsele şi îi mângâie cu palmele amândouă fiecare sân în parte, cu delicateţe şi furie reţinută, dozându-şi cu precizie blândeţea şi puterea, până ce ea îl imploră, hai odată, vino, eşti nebun, nu mai pot, hai. El spuse, taci, unde te grăbeşti aşa, iar membrul lui, ca bastonul unui orb furios, se lovea de ea de jur-împrejur, se ascundea şi se strecura ca un şarpe printre straturile ei de haine, răsucindu-se şi lovindu-i pântecele şi curburile coapselor, până când, dintr-odată fu prins, fără să-şi dea seama, şi alunecă într-o clipă înăuntru. Atunci se opri, şocat de dulceaţa mierii, pauză. Apoi tremur. După care mireasa lui începu să se mişte sub el ca marea şi îi muşcă urechea cu dinţii, zgâriindu-i spatele în lung şi în lat pe sub toate hainele lui şi gemu: hai, repede, m-ai omorât. Atunci se înfierbântă Ionatan şi pătrunse iar şi iar, lovind înăuntru, urlând, bătând, biciuind, aruncându-se ca şi cum ar distruge nişte ziduri solide, şi erupse năucind-o şi

smulgând din pântecele ei un scâncet şi încă unul şi deodată, ca un câine împuşcat, urlă şi el şi începu să scâncească scăldat în lacrimi şi spermă ca şi cum toate rănile i s-ar fi deschis, iar sângele i-ar fi ţâşnit, în şiroaie. Cât trăise nu se deschisese aşa, dulceaţa dorinţei îl năucise până la rădăcina membrului, şi de acolo se răspândi spre pântece şi spre spate, urcând de-a lungul şirei spinării până la ceafă şi până la rădăcina părului şi îi cutremură tălpile, iar ea îi spuse: Pruncule, plângi cu lacrimi, uite, ai pielea ca de găină şi părul măciucă. Şi îl sărută pe gură şi pe faţă, iar el îi zise, gâfâind: Nu am terminat, mai am. Dar eşti nebun, îi răspunse ea, eşti de-a dreptul nebun, iar el îi acoperi gura cu buzele lui şi o luă de la capăt, a doua oară şi a treia oară. Nebun, nu mai am putere pentru tine. Femeie, îi spuse, femeie, în viaţa mea n-am ştiut că o femeie poate fi aşa. Şi rămaseră întinşi, îmbrăţişaţi, privind cum dispare luna.

Mâine ai să pleci de aici, Udi, înapoi la unitatea ta? N-am nici o unitate. Şi numele meu nu e Udi. Dar mâine am o misiune şi trebuie să plec. Pe urmă ai să te întorci la mine? Uite. Femeie. Întâmplător, urăsc întrebarea asta. Dar ai vreo adresă, vreo casă pe undeva? Am avut. Acum nu mai am. Poate în munţii Himalaya sau poate la Bangkok sau în Bali. Aş vrea să vin cu tine acolo, m-ai lua? Nu ştiu. Poate. De ce nu? Mihal, ascultă. Ce-i, copile? Nu-mi spune copile. Numele meu era Ioni, dar acum nu mai am nume. Nu mai am nimic. Destul, nu vorbi acum. Dacă taci, te sărut.

Apoi s-au ghemuit amândoi pentru că se făcuse frig. Poate că au şi adormit. Şi din nou, spre dimineaţă, îl trezi şoptindu-i în glumă: Hai să vedem dacă eşti încă erou, şi el o luă iar de la capăt, de data asta nu cu înverşunare, ca un plug pe pântecele pământului, ci cu dor şi în şoaptă, ca o barcă pe apă. La patru sau cinci, înainte să se lumineze, Mihal se ridică din pat, îşi aranjă uniforma şi îi spuse, salut Udi Ioni dragă, trebuie să prind jeepul care pleacă la Shivta

şi, dacă vei mai fi încă aici diseară când mă întorc, poate vom încerca să stăm puţin de vorbă. El mormăi ceva sau doar gemu în somn şi dormi până când îl treziră degetele luminii în fereastră şi scâncetul unui câine neînduplecat. Atunci aprinse lumina, se îmbrăcă şi îşi făcu o cafea în ibric, îşi atinse barba şi se bucură că mai crescuse, aranjă în grabă patul şi scoase dintr-o ladă o revistă a armatei care se numea *Situri în Arava şi în deşert*. De pe celălalt pat luă fără ezitare o pătură de lână cenuşie. Deschise larg uşa şi, stând în prag, urină lung afară, cu capul aplecat într-o parte, cu buzele întredeschise, ca şi cum ar fi continuat să doarmă şi să viseze.

Frigul zorilor era înţepător şi plăcut. Ionatan se ghemui în canadiană şi se înfăşură ca într-un *talit* în pătura gri pe care o luase cu el şi rămase în picioare, cu faţa spre răsărit şi privirea spre munţi. Tăios şi lipsit de transparenţă, ca o bucată de sticlă antică, aerul se umplu de speranţă. Becurile gardului ardeau încă şi siluete înfofolite treceau în fugă de la un pavilion la altul sau spre corturi. Marile pustietăţi se întindeau adânci şi liniştite, aşteptând capătul nopţii. Ionatan îşi miji ochii apărându-se de vântul ce bătea dinspre est, îşi înfundă fesul de lână pe urechi, îşi ridică gulerul canadienei. Nările i se lărgiră deodată, ca ale unui animal vrăjit de depărtări, şi tot corpul îi fu traversat de o dorinţă ascunsă de a porni la drum imediat, de a o lua la fugă direct spre inima munţilor, printre văi şi văgăuni, spre netezimile abrupte ale stâncilor, spre lăcaşurile căprioarei şi cerbului, spre ascunzişurile caracalului[64], printre crevasele enorme unde îşi au cuiburile vulturul şi zăganul şi pajura şi unde mişună aspida şi vipera. O vrajă ciudată, tristă, au aruncat deodată asupra lui cuvintele deşertului; toate

[64] Specie de feline care trăieşte în zonele aride din Africa şi Asia. Numit şi râsul african sau râsul de pustiu.

numele cunoscute doar din hărți sau din timpul peregrinărilor şi antrenamentelor: muntele Ardon. Muntele Gazron. Muntele Lotz. Muntele Hursha, pe care nu se găseşte nici o dumbravă. Muntele Arif şi crestele Tzihor. Şesul. Şi câmpia Shizafon, unde, acum o mie de ani, descoperise împreună cu Rimona nişte cămile părăsite, vreo patru, cinci, rătăcind încolo şi încoace ca nişte umbre fantomatice pe linia orizontului. Şi câmpia Yelon, şi toate văile acelea arse de soare, fără nici un copac, fără nici un om, fără nici un tufiş care să dea o umbră cât de mică. Şi valea Uvda. Şi valea Saiarim. Şi întinderile hamadelor. Undeva la nord de canionul Ramon e o întindere singuratică numită Şesul vânturilor. Cum a fost viața mea toți anii ăştia, între livadă şi sala de mese, între patul conjugal mort şi comisii şi discuții? Asta e casa mea. Pentru că aici ei nu mă mai pot ajunge. Mulțumesc pentru frumusețea asta. Mulțumesc pentru Mihal. Mulțumesc pentru fiecare gură de aer. Mulțumesc pentru răsăritul soarelui. De fapt, chiar în clipa asta ar trebui să încep să aplaud. Sau aşa, să fac o plecăciune adâncă.

Primele pete ale răsăritului ardeau deja pe crestele munților vestici, în spatele lui. Iată şi aura de foc dincolo de culmile Edomului, şi hieroglife de foc gălbui-violet incandescente cu scânteieri ciudate venite din altă lume, în nuanțe de auriu vag, înfiorător, un pisc ascuțit în flăcări, un soare sângeros sparse cerul ca o rană şi îşi făcu apariția. E ultima mea zi, mâine la răsărit am să fiu deja mort şi mi-e foarte bine, pentru că aşa trebuie să se întâmple, pentru că am aşteptat toată viața şi iată că acum primesc. Mi-e frig până la oase, poate că frigul ăsta e începutul morții şi iată cu ce respect imens sunt primit de cer şi de munți şi de pământ. Ceea ce trebuie să fac acum e să-l găsesc pe Jamil şi să mănânc, să-mi umplu burta. Mai trebuie să-mi curăț şi să-mi ung puşca şi să stau liniştit vreo oră, două, să învăț

pe de rost harta şi să-mi aleg drumul cu grijă. Ar fi fost bine să fumez o ţigară, dar eu nu mai fumez. Sau să-i scriu o scrisoare lui Mihal şi să i-o las pe pat. Dar nu am ce să-i spun şi nu am ce să-i spun nici unui bărbat şi nici unei femei în lume şi, de fapt, nici n-am avut vreodată. În afară de mulţumesc. Dar mulţumesc e banal. Să spună Azaria în locul meu, că a vorbi e misiunea lui şi a tatălui meu şi a lui Eshkol şi a lui Shrulik şi a tuturor ălora. Care ştiu să vorbească. Şi cărora le place să vorbească.

Eu, de la un metru şi jumătate, fără nici o problemă aş nimeri boul dacă aş vrea cu adevărat. Dar inima e înşelătoare. Bravo, Benia cel bun, că nu ai făcut să curgă nici o picătură de sânge. Inima mea e acum împăcată. Foarte. Iar lumina începe deja să orbească. Preamărit? Şi sfinţit? Numele Său cel mare? Aşa se spune lângă un mormânt deschis? Mai departe nu-mi amintesc. Şi nici nu trebuie: oricum nu mă vor găsi niciodată. Nici măcar cadavrul. Nici măcar un şiret de pantof. Destul m-am tot învârtit pe aici şi am văzut că nu e de mine. Pe ce am pus mâna, a ieşit rău. Însă frumuseţea asta o primesc cu bucurie şi repet, dacă se poate spune aşa, mulţumesc mult pentru tot. Acum să caut ceva de mâncare. Pe urmă încep să mă pregătesc. Între timp s-a făcut şase sau şapte, nu ştiu exact. Ceasul mi s-a oprit, fiindcă am uitat să-l întorc.

4

— Un ceai? Sau un păhărel? întrebă Iolek, şi aş vrea să ştii că a fost numai din cauza alergiei de care sufăr. Din ziua în care s-a întâmplat, ochii mi-au rămas uscaţi. Şi n-am să neg că atunci când s-a deschis deodată uşa şi ai intrat şi m-ai îmbrăţişat şi mi-ai spus ce mi-ai spus, am fost pentru o clipă copleşit de sentimente. Uite, mă abţin. Gata. Pe Hava o cunoşti. Iar cel care stă în stânga ta e Shrulik. Locţiitorul

meu. Noul secretar de la Granot. E un adevărat sfânt şi, dacă aş fi avut numai zece ca el, aş fi schimbat lumea.

— Bună ziua, Shrulik. Nu te ridica. Nici când eram tânăr şi nici acum, la bătrâneţe, nu-mi aduc aminte ca Iolek Lifshitz al nostru să fi adresat cuiva vreo vorbă bună în afară de tine. Cât despre tine, Hava, ce să spun, te îmbrăţişez în gând şi sunt uluit de curajul tău.

— Hava. Dacă nu ţi-e greu, fă-i un ceai tare lui Eshkol, fără să-l mai întrebi, de asemeni lui Shrulik al tău cel drag; şi pentru Rimona şi Azaria. Mie nu-mi pregăti nimic, Rimonka va fi amabilă şi-mi va turna o picătură de coniac, mi-e de-ajuns.

— Ascultaţi, dragii mei, spuse prim-ministrul îngrămădit între rezemătoarele scaunului îngust de kibbutz, însă dominând totul de jur-împrejur, un munte de om zbârcit tot, gras, lat în umeri şi înalt, cu umflături ciudate de grăsime şi de piele fleşcăită, ca un pisc ce se prăbuşeşte, aş vrea să ştiţi că de două zile mă gândesc tot timpul la ceea ce trăiţi voi. Am o strângere de inimă şi gândurile mă înţeapă ca nişte scorpioni otrăvitori din clipa în care am primit vestea acestui necaz. Şi grija, cum să spun, mă roade.

— Mulţumim, zise Hava din bucătăria a cărei uşă era deschisă spre cameră, aranjând pe o tavă ceştile din setul cel bun, punându-i Rimonei în mână o faţă de masă albă şi desfăcând câteva portocale în felii, pe care le aranjă apoi cu mare grijă pe un platou în formă de crizantemă, fără să uite şerveţelele de hârtie, frumos din partea ta că te-ai obosit să vii la noi.

— Ce mulţumesc, Hava, pentru ce mulţumesc, aş fi vrut să vin la voi cu o veste bună, nu să vă consolez. Mai bine îmi povestiţi totul, aşa cum s-a întâmplat. Vreţi să spuneţi că s-a trezit într-o dimineaţă şi a pornit-o la drum fără să vă lase măcar un bilet? Poftim. Frumos. În idiş se spune: Copii mici – necazuri mici, copii mari – necazuri mari. Te rog.

Hava. Fără ceai. Fără tratație. Şi n-ați primit nici o veste de la el până în ziua de azi? Poftim. Un sălbatic. Şi dacă mă scuză Iolek al nostru, şi chiar dacă nu mă scuză, am să vă mai spun ceva: sălbatic fiu de sălbatic. Dumnezeu ştie ce chinuri l-au împins să plece. Dacă e posibil, povestiți-mi totul de la bun început.

— Fiul meu, spuse Iolek strângând din dinți ca şi cum ar face un efort să îndoaie o bară de fier cu mâinile goale, fiul meu a dispărut. Din vina mea.

— Iolek, te rog. Interveni precaut Shrulik, n-are nici un rost să vorbeşti aşa şi să-ți sporeşti durerea.

— Are dreptate, spuse Eshkol, n-are rost să vorbim prostii. Nimic bun nu va ieşi, Iolek, din dostoievskinării din astea. Ați făcut probabil tot ce trebuie şi tot ce e posibil. Aşa că să aşteptăm câteva zile şi să vedem ce urmează. Şi eu am apelat imediat la doi-trei oameni care ar putea face ceva şi i-am implorat să acționeze ca şi cum ar fi vorba de fiul meu. Sau de fiul lor. I-am implorat şi pe bandiții de la ziare, le-am căzut în genunchi, rugându-i să se abțină de data asta şi să nu facă nici un fel de *tzimes*[65]. Poate ne vor lăsa în pace şi vor tăcea măcar câteva zile, până se întoarce băiatul – cum îl cheamă? – sănătos acasă şi se termină totul cu bine.

— Îți mulțumesc, spuse Iolek, iar Hava adăugă:

— Îl cheamă Ionatan. Întotdeauna ai fost om cumsecade, nu ca alții.

— Cât despre asta, se amuză Eshkol, nu mi-ar strica să-mi dai în scris.

Hava aduse tava, iar Rimona o ajută să pună tacâmurile pe masa pătrată, ca acelea din timpul anilor de restricții. Hava propuse ceai sau cafea, zahăr sau zaharină, lămâi sau lapte proaspăt, şi servi fursecuri şi felii de grepfrut şi de

---

65 Probleme (idiş).

portocale şi prăjitură cu brânză făcută în casă şi mandarine proaspete. Shrulik îşi înghiţi un zâmbet discret, pentru că strădania Havei îi întări o concluzie vagă, dar solidă, la care ajunsese în urmă cu multă vreme. De geamul ferestrei se lovea cu disperare o muscă verde, mare. Afară strălucea o zi însorită, o lumină verzuie-sticloasă traversată de o briză răcoroasă. Un aparat de radio cafeniu, model vechi şi complicat, era aşezat oblic pe o etajeră scundă lângă fotoliul lui Iolek, ca să-i fie la îndemână. Acesta din urmă propuse să asculte ştirile. Până se încălzi aparatul, crainicul ajunsese aproape de sfârşitul grupajului informativ. Abed El-Nasser îşi bătea joc la Assuan de pretenţiile piticului sionist. Iar Begin cerea guvernului de diasporă să cedeze locul fără întârziere unui guvern naţional ferm. Se va reveni cu o clarificare ulterioară. În Galileea se anunţă burniţă uşoară.

— Viaţa îşi continuă cursul, oftă Eshkol, arabii blesteamă războaiele cu Israelul şi evreii mă înjură pe mine. Asta e. Să le fie de bine. Facă ce vor. Între noi fie vorba, nu neg că am obosit peste măsură.

— Odihneşte-te, spuse Rimona fără să ridice ochii.

Rimona cea frumoasă purta pantaloni de catifea reiată maro şi un pulover roşu ca vinul. Apoi, ca şi cum şi-ar fi ascultat propriul sfat, îşi puse capul pe umărul lui Azaria, care stătea pe canapea lângă ea. Hava zise: Destul. Închideţi radioul.

Pe rafturi, cărţile lui Iolek erau aranjate rânduri-rânduri. Iar între ele, din loc în loc, fotografii: Amos cu Ionatan. Iosef Busel cu Iolek. Iolek în compania reprezentanţilor muncitorilor din diverse ţări. Şi, într-o vază mare de ceramică, cinci scaieţi cu flori nemuritoare. Cei doi conducători bătrâni care se fereau tot timpul să li se întâlnească privirile i se păreau lui Azaria decăzuţi, frământaţi, impresionanţi: ca nişte ruine de cetăţi antice,

unul în faţa celuilalt, măreţi şi decăzuţi, undeva în întunericul adâncurilor lor continuându-şi vieţile secrete, vechile lupte, vrăjitoriile şi vicleniile, cruzimea discretă, liliacul cu bufniţa şi huhurezul, dar între cele două săbii se întinde un calm aparent, ca muşchiul pe nişte ziduri crăpate. Prezenţa grandorii lor somnolente umplea cu o splendoare intensă spaţiul încăperii. Şi se scurgea de la unul la altul ca un flux secret, întortocheat şi insesizabil, şi atunci când vorbeau, şi atunci când tăceau: ostilitate-dragoste veche, ca nişte tunete îndepărtate, şi rămăşiţele puterii obosite pe care Azaria dorea din tot sufletul să le atingă şi de care să fie atins, să pătrundă în cercul lor ascuns pentru a-i scutura pe amândoi din moleşeala în care se cufundaseră.

Miji ochii lui cei verzi, fixându-l pe prim-ministru cu o privire lungă şi aprinsă; Azaria citise cândva într-o carte indiană despre puterea unei astfel de priviri de a-l obliga pe celălalt să-şi îndrepte ochii spre tine. Cât îşi dorea să-l vrăjească pe Eshkol de data asta, să fie privit de el, să i se adreseze, să-i pună o întrebare obişnuită şi să primească un răspuns uluitor, să dorească să-l asculte în continuare. Prezenţa puterii obosite, urâţenia captivantă a omului pe care Azaria îl cunoscuse doar din numeroasele fotografii din ziare şi din caricaturile pline de cruzime, mâinile groase care se odihneau destinse pe rezemătoarea scaunului, acoperite cu pete de bătrâneţe, ceasul mare, îngălbenit, atârnând la încheietura mâinii de o curea roasă, degetele cadaverice umflate, pielea pungită ca de şopârlă, totul trezi în Azaria un fel de emoţie senzuală febrilă, asemănătoare cu pasiunea carnală; o dorinţă imediată, nebunească, de a se repezi chiar în clipa asta la suveranul cu faţa brăzdată de chinuri, să-l îmbrăţişeze deodată cu emoţie şi să se abandoneze în braţele lui greoaie, să-şi pună fără ruşine capul înflăcărat pe genunchii bătrâni, să mărturisească totul fără reţinere, să

pretindă destăinuiri, să-i smulgă cu forța şi mila şi blândețea şi îndurarea, care cu siguranță sunt ascunse şi ele într-una din pivnițele cetății în ruine, să fie izbăvit şi să izbăvească. Se sperie de dorințele astea şi le refulă, jurându-şi că de data asta va tăcea, ca să nu se facă iar de râs. Iolek. Tata. Eshkol. Tata. Shrulik. Tata. Chinurile voastre. Şi eu. Singurătatea voastră. Şi eu. Dragostea voastră pentru supraviețuitori şi pentru cenuşă. Dragostea mea pentru voi. Dacă aş putea găsi doar trei-patru cuvinte simple ca să-mi exprim dragostea. Să vă spun simplu, nu să vă spun, să vă promit, să vă jur pe ce am mai scump că încă nu e totul pierdut, eu sunt băiatul vostru, eu sunt servitorul vostru, mă scald în praful de sub tălpile voastre, vă rog, țineți cont şi de mine, şi eu sunt copilul vostru, numai eu sunt copilul vostru, iar voi, chiar dacă nu ştiți asta, pentru copilul ăsta v-ați rugat. Nu râdeți de mine. Vă rog, lăsați-mă să vă torn apă pe mâinile urâte. Dacă v-am plăcut, puneți-mă la încercare şi veți vedea. Mă ofer să-l înlocuiesc pe Ioni. Şi mă ofer, când va veni vremea, să vă înlocuiesc pe voi. Dacă vreți. Dați un ordin – şi sunt gata să sar în foc. Şi nu e un clişeu când vorbesc de foc, pentru că se apropie un incendiu mistuitor, şi eu sunt idiotul satului, care a strigat primul: Evrei, arde, aici e focul şi aici copacii şi aici scapără cuțitul, iar eu, numai dacă veți vrea, voi fi mielul sacrificat în locul fiului vostru. Numai, pentru Dumnezeu, încetați să vă bateți joc, fără glume în idiş şi bârfe de partid, fără prăjiturele şi ceai, să nu ne găsească necazul nepăsători şi nepregătiți.

— Eshkol. Ascultă, te rog, începu Iolek după o tăcere prelungită, poate nu e locul şi nici momentul.

— Ce, ce s-a întâmplat? se scutură din moleşeală şi deschise obosit ochii.

— Ascultă te rog. Spuneam că poate nu e locul şi nici momentul, dar de mult trebuie să-ți spun că eu, cum să mă

exprim... te rog să mă ierți. Pentru ceea ce am spus împotriva ta la ultima şedință. Şi pentru alte lucruri. Am fost brutal cu tine.

— Ca de obicei, adăugă Hava sec.

Shrulik zâmbi din nou la fel de discret, pentru el însuşi, un zâmbet misterios şi trist.

— *Azoi*[66], spuse Eshkol cu o expresie alertă şi amuzată, ca şi cum n-ar fi fost prins moțăind, sigur că îmi datorezi câteva explicații, reb Iolek. Şi încă cum. Iar eu, dacă îmi dai voie să fiu sincer, de mult ar fi trebuit să te bat măr. Aşa că ascultă, te rog, hoț ce eşti, putem să rezolvăm aici totul şi să ne împăcăm? Poate că tu laşi baltă explicațiile, iar eu, bătaia. Ce? *Gemacht*[67], Iolek? Ajunge? şi adăugă pe alt ton: Nu mai vorbi prostii.

Au râs. Apoi au tăcut. Doar Shrulik arboră iar zâmbetul lui cel fin şi propuse politicos:

— Cu atât mai bine, de ce nu? Azaria şi cu mine vom da toată mobila la o parte, iar voi puteți să vă bateți în sfârşit, după pofta inimii, cât veți dori.

— Nu-l ascultați, spuse Rimona pe un ton slab, Shrulik glumeşte.

— Drăguțo! urlă Eshkol îndreptându-şi spre ea un deget gras şi palid. Nu te teme, *krasavitza*, suntem doar o pereche de bandiți bătrâni care abia mai au putere să vorbească. Au trecut zilele când ştiam să zdrobesc în bătaie. Cât despre Iolek al nostru, orice s-ar spune, niciodată în viața lui n-a fost în stare să-şi ceară scuze cu adevărat. Apropo, aici seamănă cu Ben-Gurion, adică e într-o companie excelentă. Îți mulțumesc, zahăr nu pun. Beau fără.

---

66 Aşa (idiş).

67 S-a făcut (idiş).

Fără teamă. În clipa asta. Am să vorbesc. Despre tot. Pentru că sufletul li s-a moleşit. Au adormit într-o casă în flăcări, bătrâneii ăştia teribili. Se hârjonesc cu un amuzament arid. Administratori de sinagogă emanând plăcere. Stăpâni cărora nu li se mai dă atenţie. Suflete stinse care aproape l-au stins şi pe Ioni, încât a fugit de ei, a fugit cu ultimele puteri, a fugit spre văile dintre munţi, a fugit să-şi salveze convingerile clare şi luminoase ale sufletului, a fugit pe bună dreptate şi mai bine să fugă până la capătul pământului şi să nu se mai întoarcă niciodată, mutre de afemeiaţi bătrâni, corupţi de propriile stratageme viclene, roşi de intrigi, ticăloşi fără vlagă, mâncaţi de boli de plămâni, cu trupuri puhave fermentând de putreziciunea urii lor acrite, suflete ruginite de evrei care au rătăcit drumul, opaci la mirosurile mării, o mie de ani au trecut de când au privit pentru ultima dată stelele cerului, o mie de ani n-au văzut nici răsărit, nici apus de soare, nici nopţi de vară, nici coroane de chiparoşi tremurând în lumina lunii, nişte fantome rătăcind fără rost pe pământul care le respinge mirosul, creaturi flasce pentru totdeauna, străini tăcerii pământului, tăcerii deşerturilor şi mării, străini foşnetului frunzişului pe înserate, străini mirosurilor iernii, străini lor înşile, cărnii lor, morţi morţi devorându-şi propriii copii, făcând calcule nesfârşite, ocupaţi cu lucruri neînsemnate, acoperindu-ne pe toţi cu pânze de păianjen, monştri înspăimântători nenorociţi, morţi morţi, şi iată că mie îmi revine sarcina să le deschid ochii chiar azi, e obligaţia mea imediată, chiar în clipa asta, şi dacă iar voi ţine cont de privirile lor, nebun psihopat sărit de pe fix, ce-mi pasă mie, le-am implorat dragostea stinsă ca un câine părăsit, nu există dragoste în sufletele lor, nu e Dumnezeu în inima lor, doar întuneric şi mucegai în inima lor, morţi morţi, unul un munte de om decăzut, ca un cadavru de balaur în putrefacţie, iar celălalt, ca o gorilă monstruoasă cu

un cap de leu răpciugos pe nişte umeri căzuţi, un burdihan pe o pereche de picioare ca nişte beţe de chibrituri, cu braţe păroase de neanderthalian, doi dictatori de pe vremuri, decăzuţi, înjurându-se, urâţi şi roşi de ură, morţi morţi, câine e cine se gudură să le ceară dragoste, câine cine dă din coadă în faţa lor, eu am să bat cu pumnul în masă, am să le vorbesc până ce pereţii se vor nărui, am să-i uluiesc, am să le spun că totul e pierdut, că Ionatan pur şi simplu a fugit de ei fiindcă a simţit cum vaporul se scufundă. Măcar de aş avea o ţigară. Am impresia că a adormit iar.

Shrulik spuse:

— Dacă îmi e permisă o părere personală, eu nu cred că băiatul a părăsit ţara. Nu ar fi logic. Intuiţia îmi spune, fără să mă bazez pe ceva solid, că e viu şi nevătămat şi rătăceşte pe undeva fără o ţintă precisă. Cine dintre noi n-a fost tentat vreodată, în adâncul sufletului, să lase totul baltă şi s-o pornească prin lume fără o ţintă precisă?

— Să fie într-un ceas bun, strecură Iolek dezgustat, ne-am pricopsit cu un psiholog nou. În curând ai să începi să ne înveţi cum să apărăm moda asta tătărească a „realizării personale". Faţa lui Iolek exprima un dispreţ amar, copleşitor, iar în cuvântul „psiholog" accentuase, din cine ştie ce motiv, tocmai silaba din mijloc: psi-ho-log.

— Tovarăşe Eshkol, spuse Hava, poate ne spui dumneata: Pentru ce a luat cu el puşca?

Prim-ministrul oftă. Închise ochii în spatele ochelarilor cu lentile groase, ca şi cum întrebarea ei ar fi fost, într-un fel, picătura care a umplut paharul amărăciunii. Sau poate moţăia din nou. Rigid, greoi în scaunul lui, dominând fără să vorbească şi fără să se mişte întreaga încăpere, cu cămaşa ieşită puţin de sub cureaua ponosită a pantalonilor, cu pantofii stropiţi de noroi, cu faţa ca un nod aspru pe tulpina unui măslin bătrân, profund cufundat în complicaţiile bolii şi necazurilor lui, un fel de broască

țestoasă obosită şi bătrână; după un lung moment de tăcere, spuse cu voce aproape şoptită:

— E greu, Hava.

Şi adăugă:

— Nu numai asta. Totul e greu şi complicat. Nu vreau să fac analogii. Se pare că toți vor să aibă o armă în ziua de azi. Ceva nu merge cum trebuie. Undeva la începutul drumului, probabil că ceva a fost greşit în calculul nostru de bază, elementar. Nu, n-am venit să mă plâng în fața voastră. Dimpotrivă: intenția mea a fost să vă încurajez, dar iată că, fără să vreau, pun sare pe răni. Poate ar fi mai bine să mă duc în drumul meu şi să nu vă mai întristez. Cu toții trebuie să strângem din dinți şi să fim puternici, să nu ne pierdem speranța. Nu, mulțumesc, drăguțo, nu-mi mai turna ceai. În nici un caz n-am să mai beau unul, deşi primul m-a înviorat. Din contră, o să ne despărțim îndată, iar eu o să-mi reiau drumul şi suferințele. De fapt, m-am grăbit să vin la voi profitând de faptul că sunt în drum spre Galileea de Nord. În noaptea asta voi dormi la Tiberiada. Iar mâine va trebui să trag puțin cu ochiul la granița cu Siria şi să aud ce au de spus generalii mei cei isteți. Să-i ascult şi pe bunii noştri concetățeni din localitățile de graniță şi – dacă-mi ajută Dumnezeu – să-i mai încurajez. Dar numai dracu' ştie cu ce am să-i încurajez. Apoi să tatonez terenul pe linia de frontieră: uite-aşa, să-l străbat cu picioarele mele, să-mi dau seama singur ce se întâmplă. Că nu mai am pe cine să cred şi nu mai am pe cine să mă bazez. Toți folosesc cuvinte mari şi toți îmi prezintă o comedie. Unde mă întorc, comedie. Iolek, măscărici ce eşti, nu te mai uita aşa la mine! *Huhem*. Tu ți-ai salvat pielea, dar eu, uite, când am pierdut, am pierdut. Cine ştie ce urzesc acolo, în palatele de la Damasc, ce se mai pune la cale afară sau înăuntru şi ce trebuie să facem ca să nu le cădem în plasă? Frumoşii mei generali nu au decât un singur răspuns, pe care mi-l cântă în cor de

dimineață până seara, şi anume: Bum. Iar eu, după toate calculele şi îndoielile mele, tind să îi aprob şi să dau în curând o lovitură zdravănă. Deşi Ben-Gurion şi poate şi voi, cei de aici, mă numiți pe la spate molâu. Nu contează. Îți mulțumesc pentru ceai, Hava, şi pentru primul, şi pentru al doilea. Să-ți fie mâinile binecuvântate. Să dea Dumnezeu să auzim curând veşti bune. Câți ani are acum băiatul?

— Douăzeci şi şapte. Şi opt. Iată, asta e soția lui. Rimona. Iar tânărul de lângă ea e... un prieten. Fiul nostru cel mic e în armată, la paraşutişti. Frumos din partea dumitale că te-ai obosit să vii până la noi.

— Îl trimitem acasă. Urgent. Chiar în seara asta. Pe fiul cel mic, vreau să spun. Dacă nu ți-e greu, notează-mi pe o bucățică de hârtie datele lui. Chiar în seara asta o să-l aveți acasă. Scuzați-mă. Nătărăii ăia din maşina de afară sunt nemulțumiți pentru că nu respect, după cum spun ei, orarul. Nu ai de ce să mă invidiezi, Iolek, halal respect şi halal putere. Sunt un sclav condus de tineri. Dacă le voi face pe plac, poate că îmi vor da voie şi mâine seară să mă opresc la voi, la întoarcerea din Galileea, şi poate până atunci totul se va termina cu bine şi îl vom îmbrățişa pe dispărut şi ne vom gândi să-i oferim ceva ce încă nu i-am oferit. Rămâneți cu bine.

Spuse aceste cuvinte şi se ridică cu greu din scaun, ca un animal enorm şi chinuit, îndreptându-şi corpul torsionat, gemu şi, cu palma deschisă, îl bătu pe Iolek pe spate. Apoi mângâie obrazul Havei. Îmbrățişă umerii Rimonei spunându-i parcă în secret, la ureche:

— Îmi pare tare rău, dragii mei. Poate că nu înțeleg decât o parte infimă din ceea ce simțiți voi. În orice caz, promit că vom face tot ce e omeneşte posibil ca să vi-l înapoiem pe fiul pierdut. Iar tu, drăguțo, chiar te-ai temut că o să ne batem, Iolek şi cu mine? Uite, îl îmbrățişez pe tâlharul ăsta bătrân. Poți să vezi cu ochii tăi. Cu bine, tinere. Stați jos, pentru

Dumnezeu, nu vă ridicați. Îmi pare rău că, din păcate, trebuie să vă spun „am fugit”. Iolek, curaj şi putere. Şi tu, Hava, să fii tare. Numai Dumnezeu ştie prin ce treceți acum, fără să aveți vreo vină. Nu fi tristă, frumoaso, nu te lăsăm singură mult timp. Îl vom căuta şi îl vom găsi şi îl vom aduce înapoi. Rămâneți toți cu bine.

— Stimate! izbucni dintr-odată Azaria şi sări spre uşa de la intrare ca să blocheze cu trupul lui cel slab drumul oaspetelui, proptindu-se ca un soldat încremenit în poziție regulamentară, cu brațele drepte, lipite de corp, cu o voce provocatoare, în care vibrează o nuanță de aroganță, dar şi de disperare, îndârjit şi rebel, ca un mic animal înghesuit într-un colț, fără scăpare, stimate, dacă îmi permiteți să vă mai răpesc două minute, am o... observație de făcut. Nu, n-am uitat ce e scris în Biblie, înțelepciunea sărmanului e de disprețuit, dar nu ați uitat desigur nici partea a doua a versetului. Vă rog, două minute.

— Ei, deschide gura şi spune, sau pe veci să taci, surâse Eshkol, oprindu-se. Zâmbind, expresia feței i se transformă ca prin farmec; semăna dintr-odată cu un țăran inimos, bătrân, un țăran slav, de treabă, gata să mângâie cu mâna lui vânoasă coama unui mânz speriat. Întreabă, tinere.

— Stimate. Să-mi fie cu iertare. Trebuie să ştiți că acesta nu e adevărul adevărat.

— Adică? Întrebă Eshkol răbdător, cu acelaşi zâmbet părintesc pe față, foarte atent, străduindu-se chiar să se aplece puțin spre băiatul care tremura.

— Adică, ați fost indus în eroare. Poate nu cu intenție rea, poate doar din respect, dar ați fost indus în eroare. Ați spus acum un minut că a fost lăsată singură, adică Rimona.

— Ei şi?

— Nu e adevărat, domnule. E doar o aparență. Totul e aparență. Aşa cum ați spus, toți vă prezintă o comedie.

Adevărul e că Rimona nu a rămas singură. Nici măcar pentru o clipă. Ca întotdeauna, aţi fost minţit. Ei...

— Azaria, îl întrerupse Iolek Lifshitz spumegând de furie în fotoliul lui, cu faţa roşie ca a unui şef de trib indian bătrân, aruncând scântei de furie. Taci. În clipa asta.

Shrulik propuse cu prudenţă:

— Mi se pare că tovarăşul Eshkol se grăbeşte foarte tare şi nu avem dreptul să-l reţinem.

— Stimate, se încăpăţână Azaria, aplecându-se înainte, ca şi cum ar fi făcut o reverenţă sau ar fi ameninţat să se arunce într-o prăpastie, vă rog să-mi acordaţi mai puţin de patruzeci de secunde, cu ochii pe ceas. Graba a ucis, cum se spune, mai mult de un singur urs. Aveţi dreptul şi datoria să primiţi toate datele relevante ca să puteţi cântări în mod logic şi să luaţi o hotărâre justă. Ionatan Lifshitz e singurul prieten pe care l-am avut în viaţa mea. Ionatan e fratele meu mai mare. În ruseşte se spune: un prieten de suflet la necaz e ca o blană călduroasă în zilele friguroase. Poate că aţi uitat, dragoste necondiţionată de la suflet la suflet. Prin foc şi prin apă. Prieteni de nedespărţit. Nu contează acum cine sunt eu. Să zicem că sunt un debil. Să zicem – un clovn. Nu e relevant. Să zicem că sunt un nenorocit. Cu astfel de cuvinte se vorbeşte şi despre dumneata. Pe la spate, bineînţeles. Ceea ce trebuie să ştiţi cu adevărat e că Ionatan a pornit la drum ca să caute sensul vieţii. Nu sensul. Rostul. Adică, fiecare e liber. Individul nu e proprietatea societăţii. Nici proprietatea părinţilor, nici a soţiei, nici a kibbutzului şi nici măcar, iertaţi-mă că trebuie să fiu obraznic, nici măcar proprietatea statului. Adevărul e mai important decât politeţea. Dimpotrivă: Individul nu-şi aparţine decât sie însuşi. Şi poate nici măcar sie însuşi. Aşa spun legile eticii evreieşti şi de fapt noi, evreii, am transformat legea aceasta în lege universală. Desigur, n-aţi uitat încă: profeţii şi toate cele. Şi

ce dacă a hotărât într-o bună zi să plece de aici? E interzis? Şi ce dacă a preferat să nu lase nici un bilet? Ce lege a încălcat? Ce regulament nu a fost respectat? Ce? Toată viaţa e ca la armată? A plecat şi gata. Nu-l mai urmăriţi. Nu e de competenţa celor care sunt la putere. Şi dumneavoastră, în tinereţe, aşa am auzit de la Iolek, aţi plecat de acasă şi aţi emigrat în Eretz-Israel. Iertaţi-mi ultima frază. Dacă trebuie, mi-o retrag. Dar numai pe ultima. Iar într-o discuţie cu domnul Ben-Gurion aţi spus clar că voinţa omului e mai presus de orice. Era în legătură cu atitudinea faţă de Partid. Vă amintiţi, desigur. De bunăvoie şi nesilit de nimeni a plecat altundeva în lume, dar înainte mi-a încredinţat – cum se spune – nu mi-a încredinţat, ci mi-a lăsat-o pe soţia lui. Iar acum ea e soţia mea. Recunosc că, din punct de vedere etic, Hava şi Iolek îmi sunt tată şi mamă, şi Shrulik îmi e şi el tată, dar adevărul e mai presus. Nu au dreptul să-l urmărească pe Ioni şi nu au dreptul să-mi ceară să renunţ la soţia mea. Şi renunţările au o limită. Care nu trebuie depăşită. Citez ce aţi spus alaltăieri în Kneset – şi aţi avut dreptate întru totul. De fapt, dumneavoastră aveţi dreptate, iar domnul Ben-Gurion e duşmanul libertăţii. Aici e un stat evreiesc. Aici nu suntem în pădure. Trebuie să fiţi consecvent în ce priveşte poziţia pe care o adoptaţi. Trebuie să fiţi de partea mea. Pentru că acum ea e soţia mea. *De facto*. Adică, deşi nu încă *de iure.* Poliţia nu are ce să spună, şi nici legea, şi nici măcar – cu tot respectul – prim-ministrul şi ministrul Apărării. Binevoiţi să explicaţi aici, înainte de a pleca: e deja un fapt împlinit. Şi pentru că mergeţi acum spre graniţa cu Siria, unde veţi fi minţit din nou din toate direcţiile şi nu vi se va spune întreg adevărul, îmi permit să propun...

— Azaria, încetează să te faci de râs. De-ajuns.

— Tovarăşe Iolek, tovarăşe Shrulik. Hava. Stimate prim-ministru. Vă rog pe toţi să nu mă mai opriţi, pentru că mie –

cu tot respectul – mi se pare că sunt, poate, singurul care spune adevărul în ţara asta. Am promis că nu vă voi răpi mai mult de un minut sau două şi, într-adevăr, nu am s-o fac. Ce sunt eu în ochii voştri? Un hoţ? Un bandit? Un pirat? Dimpotrivă. Idealist până în măduva oaselor. Şi ce înseamnă, în fond, un minut sau două? Pisica nu vă traversa apa, cum se spune. Pe scurt şi la subiect: Trebuie să vă previn că vi se întinde o cursă şi vi se aruncă praf în ochi. Sunt gata, dacă mi se va cere, să spun ceva şi despre Siria, şi despre Nasser, şi despre arabi în general, şi despre ruşi chiar. Veţi hotărî dacă merită să mă ascultaţi şi apoi veţi hotărî ce trebuie să facă statul.

— E un caz tragic, se justifică Hava, unul dintre ultimii imigranţi pe care am încercat să-l primim printre noi şi, evident, au fost probleme, dar nu ne-am dat bătuţi...

Iolek spuse:

— Hava. Dacă nu te superi. Nu e nimic de explicat. Eshkol se descurcă şi fără ajutorul tău.

Eshkol făcu un gest obosit cu mâna, un fel de renunţare, dar farmecul zâmbetului lui mărinimos nu-i dispăru de pe faţă:

— Nu-i nimic. Nu mă deranjează. Să aştepte puţin *shmendrecii* ăia în maşină. Încă nu am ajuns proprietatea lor personală. Iar Galileea n-o să plece nicăieri. Să-l lăsăm pe *avreh*[68] să-şi termine versetul, cu rugămintea să nu mă mai numească „stimate” şi să profeţească într-o limbă omenească. Să nu te temi de mine, tinere, vorbeşte, că aud. Dar scuteşte-ne de introduceri întortocheate. Ce înseamnă că îi eşti soţ? N-am înţeles. Nu e ea nora lui Iolek, cea care...

---

[68] Elev la *yeshiva*, şcoală în cadrul căreia se studiază exclusiv texte religioase.

— Galileea o să plece, domnule! spuse Azaria politicos, cu o înverşunare palidă, şi Galileea şi Negevul şi totul. Va izbucni un război. Vom fi luaţi prin surprindere. Se vor năpusti asupra noastră. Ca într-un pogrom. Îşi ascut săbiile. Aşa e scris, cum se spune. Şi ăsta e mai exact motivul pentru care Ionatan a plecat înarmat. Va fi război în curând. Vă rog să mă iertaţi.

— Zaro, spuse Rimona, nu te enerva.

— Tu nu te amesteca. Nu vezi că sunt singur în faţa lumii întregi? Şi iubita mea trebuie să li se alăture? L-am prevenit pe tovarăşul Eshkol că se apropie un război şi, chiar dacă vom învinge, acesta va fi începutul sfârşitului. Am spus şi am terminat. De acum am să tac precum peştele.

— Poate că da, spuse Eshkol, poate că tânărul are dreptate. Îmi stă pe suflet. În sufletul meu mă tem şi nu am chef să câştig nici un război. Oricum, tare mult ne-am consolat unul pe altul azi. Cum te cheamă, tinere?

— Eu, adică, Ghitlin. Ghitlin Azaria. Ghitlin e numele de familie. Şi mi-e milă de noi toţi.

— Adică? Poate binevoieşti să ne explici ce am făcut de suntem demni de milă? De după ochelarii groşi străluci o privire jucăuşă. Eshkol se sprijini pe palmele lui late, aşezându-se pe marginea măsuţei joase.

— E simplu, domnule. Aveţi nevoie de milă. Abisuri de ură de jur-împrejur. Nimeni nu iubeşte pe nimeni. Abisuri de singurătate pe toată întinderea ţării. Şi situaţia asta, după părerea mea, e unul din semnele care prevestesc catastrofa şi reprezintă opusul sionismului: singurătate şi răutate şi ură. Nimeni nu iubeşte pe nimeni, nimeni nu vă iubeşte nici pe dumneavoastră, domnule. Râd pe la spate. Spun că sunteţi nehotărât, nici-ceai-nici-cafea, conciliator şi chiar *nebeh* şi negustor viclean. Ca nişte nazişti vorbesc pe la spate. În termeni antisemiţi. Cu ură. Cămătar. Jidănaş. Şi despre mine se vorbeşte la fel. Să nu mă întrerupi, tovarăşe

Iolek, i-aş putea spune lui Eshkol cum vorbeşti despre el pe la spate. Dar îmi pare rău şi pentru dumneata, că şi pe dumneata te urăsc toți. Sunt unii în kibbutz care abia aşteaptă să mori. Un procent mare din membrii kibbutzului Granot, unii sunt chiar aici, prezenți, te numesc Iolek monstrul. Şi mai spun că de fapt Ioni a fugit de dumneata. Aşa că mai bine nu mă întrerupe, fiindcă eu sunt singurul din kibbutz şi poate din toată țara care mai are milă. Asta e groaza cea mai mare, vă spun, ura asta şi răutatea. Nenorociți. Şi fără încetare vă mint cu grație. Nimeni nu iubeşte pe nimeni. Chiar şi în kibbutz, iubirea aproape că a dispărut. Nu e de mirare că Ioni a fugit. Doar eu vă iubesc pe toți, iar Rimona, pe mine şi pe Ioni. Gluma voastră nereuşită – de a vă bate unul cu altul – era, întâmplător, purul adevăr. Pentru că voi sunteți plini de ură. Iolek e invidios, iar domnul Eshkol se bucură acum maliții os de toate bârfele auzite de la mine. Ca să nu mai vorbim de relațiile dintre el şi Ben-Gurion. Dacă între evrei se dezlănțuie o astfel de ură îngrozitoare, nu-i de mirare că ne urăsc creştinii. Sau arabii. Shrulik de-abia aşteaptă să-i ia locul lui Iolek. Iolek tare ar vrea să fie în locul lui Eshkol. Eshkol tare ar vrea să fie Ben-Gurion. Hava v-a pus otravă în ceai, doar că n-are curajul să vi-l dea. Şi mai sunt Udi şi Eitan şi Amos, fiul vostru, care vorbesc toată ziua despre cum să-i omoare pe arabi. Un noroi adânc, nu o țară. O junglă, nu un kibbutz. Moarte, nu sionism. Hava, care-i numeşte pe toți ucigaşi, ştie ce spune, că-i cunoaşte pe toți, doar că şi ea e o ucigaşă. Pe loc m-ar omorî acum. Ca pe un gândac. Şi sunt cu adevărat un gândac. Dar nu un ucigaş. Asta nu. Eu sunt un evreu sionist. Eu cred în ideea de kibbutz. Poate ați uitat că Rimona şi Ioni au avut o fetiță. Efrat. Care a murit. Atmosfera se umpluse de moarte. Eu am să le fac un copil nou. Pentru că eu şi Rimona încă n-am uitat să iubim. Din prea multă dragoste vă previn eu acum,

şi asta va fi ultima mea frază, în curând va izbucni un război deoarece aşa stă scris. Pe Iolek îl iubesc pentru că e tatăl meu, şi pe Shrulik cel singuratic şi cu suflet delicat, şi pe Hava cea zbuciumată şi pe stimatul domn, iar despre Ioni am spus că e fratele meu mai mare. Doar din dragoste mi-am permis să dau frâu liber aici obrăzniciei mele, din dragoste pentru toţi cei de faţă şi pentru ţară şi kibbutz şi pentru poporul lui Israel cel nenorocit. Dacă am depăşit timpul acordat şi am vorbit puţin mai mult, îmi cer iertare. Am terminat. Dumnezeu să aibă milă de noi toţi.

— Amin şi amin, spuse Eshkol, al cărui zâmbet îi îngheţase pe faţa obosită. Adânci sunt rănile făcute de cel ce ne iubeşte. În momentul de faţă sunt obligat să renunţ la dreptul de a răspunde. Tu, tinere, dacă ai ocazia vreodată să ajungi la Ierusalim, vino pe la mine şi vom schimba păreri. Acum, toate bune. Dacă apare fiul pierdut, fiţi buni şi anunţaţi-mă imediat. Chiar şi la miezul nopţii. Cât priveşte destinul, ce e scris şi alte asemenea, toată viaţa am refuzat să cred în aşa ceva. Trebuie să fim reţinuţi, puternici şi să sperăm. Fiţi binecuvântaţi. *Shalom*.

Ieşind, îl bătu pe umăr de două ori, distrat, pe Azaria Ghitlin, care în sfârşit se dădu în lături din cadrul uşii, permiţându-i prim-ministrului să iasă. Doi tineri însoţitori, băieţi frumoşi, semănând leit între ei, blonzi, bărbieriţi cât se poate de corect, tunşi în stil american şi cu cravate late şi sobre, îl flancară imediat. Firele căştilor din urechile lor intrau discret sub gulerul costumelor albastre. Îi deschiseră portiera şi o închiseră după el, luând-o din loc într-o clipă.

Shrulik spuse:

— Azaria. Hai să mergem. Trebuie să stăm de vorbă urgent.

Iolek spuse amuzat, aproape vesel:

— Şi ce? Foarte bine că Eshkol a auzit repertoriul ăsta. N-o să-i strice. E într-adevăr înconjurat din toate părţile de un

popor de lingăi şi ticăloşi cu diplomă. Aşa că Azaria l-a stropit cu puţin oţet, lucru care mi-a mers direct la inimă. Şi ce? Vino, Azaria, ai câştigat de la mine un păhărel de coniac. Uite, bea. În cinstea diavolului. Linişte, Hava. Nu te amesteca. Ucigaşii beau puţin, să ne fie de bine. Aţi văzut cum arată Eshkol? Ţi-e frică să te uiţi la figura lui: o epavă, pur şi simplu. Rimonka. N-o asculta. Lasă sticla la îndemână. Şi acum, să fumăm şi o ţigară.

— Nebuni, spuse Hava, cu toţii.

Iar Rimona zise:

— Zaro are febră. Şi Shrulik. Inima lui Iolek e bolnavă. Hava n-a închis un ochi de alaltăieri. Am vorbit o oră întreagă, acum mergem să ne odihnim.

Puse tacâmurile în chiuvetă. Şterse masa cu o cârpă şi tocmai se pregătea să clătească şi să usuce vasele. Dar în aceeaşi clipă se deschise uşa şi un oaspete nou îşi făcu apariţia.

5

Duminică, 07.03.1966. Zece şi jumătate seara

Cu ce să-mi încep darea de seamă? Poate cu faptul că noaptea trecută, între ieri şi azi, mi-a trecut complet gripa. Şi astăzi e, în mod oficial, prima mea zi în funcţia de secretar al kibbutzului. Încă mă trece un fior când scriu aici titulatura aceasta: secretar. Am fost ales de adunarea generală aproape în unanimitate, în absenţa mea, pentru că ieri încă aveam febră. Numai lipsa de voinţă m-a împiedicat să mă îmbrac, să merg la şedinţă şi să spun cu simplitate: Tovarăşi, îmi pare rău. Am cântărit totul încă o dată şi am venit să vă cer să nu-mi acordaţi votul. Nu sunt omul potrivit.

Dar am fost numit deja în funcţie. Nu mai e cale de întoarcere. Aşa că voi continua să fac tot ce-mi stă în modestele mele puteri, nu mă voi sustrage. Hava Lifshitz

doarme aici acum, în cealaltă cameră bineînțeles, pe patul meu de burlac, după ce medicul i-a făcut o injecție ca s-o liniştească. Ce curios, o femeie în patul meu. Scriu asta şi îmi vine să chicotesc asemenea unui adolescent, oamenii ar putea trage concluzii pripite.

Iar eu voi dormi în noaptea asta pe o saltea, în sufragerie. Voi avea grijă de ea. Voi avea grijă de tot kibbutzul. Am aranjat ca asistenta, Rahel Stuchinik, să rămână noaptea asta cu Iolek, pentru că doctorul e îngrijorat de EKG-ul lui şi de variațiile de tensiune. Iolek refuză cu înverşunare să meargă la spital. Mâine se va hotărî dacă trebuie dus la Urgențe în ciuda faptului că se opune. Se va hotărî? Scriu asta şi sunt uluit: ce înseamnă „se va hotărî”? Eu sunt acum secretarul. Răspunderea e a mea. Mâine va trebui să-l iau cu forța, cu voie sau fără voie, şi să-l duc la spital.

Dar sunt oare îndreptățit să fac un asemenea lucru?

E ciudată, complicată şi îngrijorătoare situația asta nouă. Aş putea scrie aici: situație ridicolă şi ireală. Dar majoritatea situațiilor sunt ridicole după părerea mea, şi nici una nu mi se pare imposibilă: totul e posibil. Totul e probabil. Oamenii sunt capabili de orice. Rahel are grijă în noaptea asta de Iolek. Hava doarme la mine. Azaria, în patul Rimonei, cu siguranță mândru de comedia pe care a jucat-o astăzi în fața prim-ministrului. Iar Ionatan nu e. S-a dus.

Ce mi-a mai rămas de făcut? În ce direcție ar trebui s-o apuc?

Am toată noaptea înainte. Dacă notez aici totul, în ordine, poate mi se vor clarifica lucrurile. Am să scriu această dare de seamă ca de obicei, clar şi direct. Iată evenimentele ultimelor douăzeci şi patru de ore.

Mi-am început ziua foarte devreme. M-am trezit în zori, la trei şi jumătate, transpirat din cauza aspirinelor luate sâmbătă seară. Mi-a trecut gripa, mai am doar o stare de slăbiciune şi amețeli. M-am sculat deci la lumina veiozei de

lângă pat, printre paginile lui Donald Griffin, care a adormit şi el odată cu mine aseară, am pus un semn în carte şi am aşezat-o pe masă, mi-am luat un pulover vechi, împletit de Bolognesi, şi halatul şi am aprins caloriferul electric, gândindu-mă o clipă că moartea va veni într-o dimineaţă de iarnă ca asta, în timp ce îmi voi pune pantalonii sau poate în timp ce voi aranja patul, poate chiar acum, peste o clipă, şi viaţa mea va lua sfârşit fără să trag măcar o concluzie, o concluzie modestă, fără să înţeleg nimic. În clipa aceea am simţit o părere de rău pentru flautul meu, care după treizeci de ani de convieţuire, nu are parte de la mine decât de o interpretare mediocră, fără stridenţe, fără să atingem vreodată, nici măcar pentru câteva secunde, perfecţiunea, extazul. De douăzeci şi cinci de ani o iubesc pe P. fără să-i fac nici măcar cea mai mică aluzie. Eu sunt singur, iar P. are patru nepoţi. Într-o dimineaţă ca asta am să mă prăbuşesc dintr-odată în mijlocul camerei şi am să mor. Mi-am făcut un ceai cu miere şi lămâie şi, cu ceaşca în mână, m-am dus la fereastra dinspre est să aştept răsăritul. O voce interioară îmi spune că Ionatan a dat de bucluc, dar e viu şi nevătămat. Un timp mi-am contrazis această voce interioară, cerând o dovadă palpabilă sau un semn, ceva – oricât de vag – care ar putea întări o astfel de concluzie. Degeaba. Vocea interioară o ţine pe-a ei: Ionatan e pe drumuri. Rimona e însărcinată. Iar tatăl e unul dintre ei. Pe ce bază? Du-te, cere o dovadă logică de la vocile interioare în zori.

Între timp, afară, coroanele pinilor au devenit palide. Din întuneric, de departe, se aude mugetul unei vaci, ca şi cum acolo se întâmplă ceva ce face noaptea însăşi să plângă. O umbră a trecut lent prin faţa geamului, parcă ar fi căţeaua Tia; adulmecă răbdătoare prin tufele de hibiscus, neliniştită, cercetând arbuştii de bughenvilia, pătrunzând adânc sub bolta de caprifoi parfumată, unde a şi dispărut. Nori joşi

treceau duşi de vântul cel umed. Am adus mai aproape caloriferul, tremuram puţin, şi m-am întors lângă fereastră. A început o ploaie fină, cenuşie. Am rămas zece minute cu fruntea lipită de geamul pe care se scurgea apa. Apoi s-a oprit. Un tren de marfă a şuierat dinspre vest. Cocoşii cântau la marginea kibbutzului. O pasăre de noapte le-a răspuns cu un ţipăt. Tăcerea gândurilor mele era în armonie perfectă cu sunetele acelea premergătoare zorilor. De pe frunzele ficusului se prelingea încă apa, deşi ploaia se oprise. Ce trist arată grădina într-o zi de iarnă, înainte de răsăritul soarelui: paloarea peluzelor pustii. O baltă. Masa umedă din grădină. Scaunele întoarse cu picioarele în sus pe masă. Frunzele uscate ale viţei-de-vie. Acele coniferelor lăcrimând în ceaţă, ca într-un tablou chinezesc. Şi nici suflare de om.

La şase sau şase şi un sfert, zorile începeau să se arate. Lumina era încă slabă, iernatică. În frigider am găsit paharul de lapte acru pe care mi-l lăsase Hava ieri. Aşa că am mâncat pâine prăjită cu lapte acru. Am aranjat patul. M-am bărbierit. Între timp apa a fiert din nou şi mi-am mai făcut un ceai cu miere. Poate ar fi bine să mai stau în pat încă o zi, două, să fiu sigur că gripa îmi va trece complet. Dar n-am avut nici o ezitare azi-dimineaţă: înainte de ora şapte eram deja la postul meu cel nou, în biroul secretariatului, răspunzând la scrisorile adresate lui Iolek: de la consiliul regional, de la Ministerul Agriculturii, de la Mişcarea Naţională a Kibbutzurilor. Apoi am făcut puţină ordine. Am scos din sertarul mesei teancuri de ziare vechi şi le-am aruncat la gunoi. Sub ziare am găsit o lanternă mică pe care mi-am pus-o, nu ştiu de ce, în buzunar. Am recitit darea de seamă a şedinţei de aseară (o sută şaptesprezece sunt probabil de părere că aş fi capabil să ocup funcţia de secretar al kibbutzului. Trei nu sunt de aceeaşi părere. Nouă s-au abţinut. Cum a votat P.?)

Între timp, kibbutzul s-a trezit la viață. Prin fața ferestrei secretariatului a trecut Eitan R. conducând tractorul cu o remorcă plină de nutreț înspre grajduri. A trecut şi bunul Stuchinik, îndoit de spate, cu cizmele lui pline de noroi, întorcându-se de la mulsul de noapte. Şi alți bărbați şi femei în haine de lucru.

Hava a intrat să mă întrebe dacă mi-am ieşit din minți. Un om cu patruzeci de grade febră aleargă neîmbrăcat în mijlocul nopții la secretariat? Ce înseamnă asta, sunt copil? Unde mi-e mintea?

Am invitat-o să bea împreună cu mine un ceai şi am corectat-o răbdător, punct cu punct: nu suntem în mijlocul nopții, ci e ora şapte şi jumătate dimineața. Febra mi-a scăzut şi nu mă simt rău. Nici neîmbrăcat n-am alergat încoace, ci m-am înfofolit bine şi am mers încet-încet. Trebuie să-mi fac datoria. Cât despre mintea mea, nu prea străluceşte.

— Ascultă, Shrulik, te simți bine aici, nu? Să stai ca un rege în scaunul rotitor al lui Iolek, la masa lui? Să te ocupi de hârtiile lui? Îți face plăcere, nu?

Ochii i-au strălucit deodată cu o răutate reținută: uite, e convinsă că mi-a şi descoperit o mică slăbiciune. Iar nu mai sunt un înger. Am o slăbiciune mică de tot, pe care Hava o prinde cu boldul într-un album obscur, ca într-o bună zi s-o folosească împotriva mea.

— Cum se simte, am întrebat, cum a fost astă-noapte?

— E un monstru, aruncă scârbită, închipuie-ți, primul lucru pe care mi-l cere de dimineață e să-i aduc pe Rimona şi pe viermele ei; să aibă companie. Şi chiar am să-i aduc imediat pe amândoi: De ce nu? Din partea mea, să dea acolo spectacol artistic. Nu-mi pasă. Să cânte gândacul şi neghioaba să danseze, iar la sfârşit criminalul să țină o cuvântare de încheiere. Să le fie de bine. Îmi iau numai o pijama şi periuța de dinți şi mă mut de acolo. Chiar azi.

— Hava, am spus, dar m-a întrerupt.

— La tine. Mă primeşti?

Îşi luase din nou expresia de bebeluş-bătrân, un fel de veselie aproape plângăreaţă. Mă primeşti?

Dumnezeule, mi-am spus. Dar ei i-am răspuns:

— Da.

— Eşti minunat. Ca om, vreau să spun. Toată noaptea n-am închis un ochi. M-am gândit la tine şi la Ioni. M-am gândit că dacă este în lume încă un om, în afară de mine, care vrea cu adevărat ca Ioni să se întoarcă şi încearcă să-l salveze – acela eşti tu. Toţi ceilalţi sunt ucigaşi; toţi ceilalţi speră să nu-l mai vadă niciodată. Să nu mă contrazici. În loc de asta, mai bine dă un anunţ chiar acum la ziare şi la radio. Poţi să minţi. Scrie că nevastă-sa e la un azil de nebuni. Scrie că maică-sa e pe moarte. Prefă-te. Cel mai bine, anunţă că taică-său a murit şi să se întoarcă urgent la înmormântare. Poate asta îl va aduce înapoi. Să spună exact aşa la radio.

— Hava, i-am zis cu o hotărâre care nu mă caracterizează, astea sunt lucruri inutile. Trebuie să te rog să mă laşi singur. Iartă-mă. Du-te acasă. Sau du-te la lucru. Nu mă ajuţi cu nimic aici.

Aşteptam, spunând asta, să o încasez de la ea.

Spre uimirea mea, mă ascultă imediat. Se ridică implorându-mă să nu mă supăr, să-i uit ieşirea. Mă asigură că are încredere în mine „ca în îngerul Domnului”. Îmi mai promise să aducă aici, la birou, un calorifer puternic. Şi m-a pus să jur că am să iau în continuare aspirină. Am promis. De la uşă, îmi spuse repede:

— Îmi eşti drag.

Rău a făcut că a spus asta. Nu aşa se vorbeşte cu mine. După o mie de ani de odihnă. Nu se vorbeşte cu mine aşa.

Când am rămas singur, am fost cuprins de frică: Oare într-adevăr o invitasem să se instaleze la mine în

apartament? Şi dacă o s-o facă? Oare mi-am pierdut minţile? Ce mă fac cu ea? Ce va spune Iolek? Ce se va spune în kibbutz? Ce o să gândească P. despre mine? Nebunie.

Oricum ar fi, nu am mult timp ca să mă răzgândesc. După câteva minute, în faţa biroului meu se opri maşina poliţiei. Un ofiţer şi un sergent intrară, cerând să stea de vorbă cu secretarul.

— Secretarul e bolnav, am spus.

— Dar e urgent, insistă ofiţerul. Cine e acum în locul lui?

— Îmi cer scuze. Eu sunt. M-am referit la secretarul precedent: e bolnav. Eu sunt secretarul cel nou.

Trebuie deci să stea de vorbă cu mine şi cu cineva din familia tânărului care a dispărut. Ieri, în ziua de sabat, a fost arestat un tânăr care umbla fără nici o ţintă pe plaja de la Atlit. Dar se dovedi că nu era clientul nostru. Iar la poliţia din Aşkelon s-a anunţat că un necunoscut a dormit jumătate de noapte într-o staţie de autobuz. Până când a ajuns maşina poliţiei, i se pierduse urma. Ieri şi astăzi au fost cercetate ruinele satului Sheih-Dahr. Se pare că acum vreo lună-două cineva de la voi a găsit acolo semne de viaţă. Dar asta a fost demult. Acum avem nevoie de date exacte şi complete: Care e situaţia lui? Necazuri în familie? Dereglări psihice? Alte probleme? A mai dispărut şi în trecut? De unde are arma pe care a luat-o cu el? Există fotografii clare, în care i se vede toată faţa? Are semne particulare? Cu ce era îmbrăcat când a plecat? Ce a luat cu el mai exact? Are vreun duşman, aici în kibbutz sau în alt loc? Se poate face o listă cu numele şi adresele prietenilor lui, rudelor, cunoştinţelor, oamenilor la care s-ar putea duce? Are paşaport? Are rude în străinătate?

M-am ridicat şi am deschis o fereastră. Aerul înţepător şi rece a năvălit înăuntru. L-am rugat pe Udi, care tocmai trecea pe afară, s-o caute pe Rimona şi să o trimită la birou. Şi am subliniat: numai pe Rimona. Până la venirea ei, m-am

străduit să răspund eu, cum am putut mai bine, la o parte din întrebări. Sergentul a notat totul. Iar ofițerul a spus:

— Numai ca să ştii. Am primit astăzi, de dimineață, un telefon urgent de la biroul ministrului Apărării. Consilierul pe probleme militare al domnului Eshkol ne-a rugat personal să facem eforturi de excepție în acest caz. Înțeleg că tatăl e în Kneset? Prieten la cataramă cu toate capetele luminate din țară?

— Vă mulțumesc, am spus. Sigur că şi fără asta ați fi făcut tot ce e posibil.

Sergentul tocmai nota răspunsul meu, când apăru Rimona: frumoasă şi înceată, subțire, zâmbind fără nici un motiv, un zâmbet tomnatic, care nu ne era adresat nouă, cu o strălucire în ochii ei cei negri şi părul blond strâns sub un batic. M-a ajutat să-i servesc pe cei doi oaspeți cu cafea. O vale şi munți şi măslini şi o pantă plină de serpentine se puteau vedea în fotografia calendarului agățat pe perete. Rimona, observând că era agățat strâmb, îl îndreptă şi se aşează în fața lui. Se pare că răspunsurile ei au făcut o impresie destul de ciudată asupra oaspeților.

— Lifshitz Rimona?

— Da, eu sunt, zâmbi uimită, ca şi cum nu înțelegea de unde ştiau.

— Încântat. Mă numesc Behor. Inspectorul Behor. Iar cel care stă acolo e Iacob. Ne pare rău şi ne vom strădui să vă aducem în curând veşti bune. Nu te superi dacă îți vom pune câteva întrebări? Iar Iacob va nota?

— Mulțumesc că ați venit să ne vizitați. Şi că sunteți alături de noi la necaz. Necazul e în special de partea lui Ionatan, care acum nu e acasă. Dar Azaria suferă şi el.

— Azaria? Cine e Azaria?

— Prietenul lui Ioni şi al meu. Suntem trei.

— Ce înseamnă trei?

— Suntem trei. Prieteni.

— Te rog, doamnă Lifshitz, străduieşte-te să ne răspunzi cât mai la obiect, ca să te putem ajuta cât mai mult şi să deranjăm cât mai puțin.

— Toți oamenii de aici ajută şi sunt de treabă, Shrulik şi dumneata şi Iacob. Oricum ieşim deja din iarnă şi vine primăvara.

— Bine. Acum îți voi citi ce scrie aici şi pe urmă Iacob va nota ce vei mai dori să adaugi. Poți să mă opreşti dacă sunt inexactități.

Cu lentoare Rimona zâmbi spre imaginea din calendar, iar eu mi-am amintit deodată cum mi-a spus la un moment dat, când eram amândoi de serviciu la sala de mese, să nu fiu trist, că totul se va schimba în bine.

— Aşa: Lifshitz Ionatan, fiul lui Israel, corect? Vârsta douăzeci şi şase. Căsătorit. Fără copii.

— Numai Efrat.

— Cine e Efrat?

— Fiica noastră. Efrat.

— Poftim?

Am fost obligat să intervin în acel moment:

— E vorba de fetița lor, care a murit acum un an.

— Ne pare rău. Dacă nu ți-e greu, continuăm?

— Nu mi-e greu. Dar vouă? Nu vă e greu?

— Grad în armată – căpitan. Rezervist în unitatea de elită. A primit laude din partea generalului comandamentului. Aici scrie: Reacție excepțională pe câmpul de luptă. Lucrează la atelierul de reparații auto. Membru al kibbutzului. Înălțime, un metru optzeci. Părul negru. Semne particulare nu are. Părul destul de lung. A părăsit casa fără să anunțe în prealabil, în mijlocul nopții dinspre miercuri spre joi, data de doi a lunii prezente. Țintă necunoscută. Nu a lăsat nici o scrisoare. Poartă uniformă militară şi e probabil înarmat. De unde are armă, ştii? Are autorizație? Şi ce fel de armă era?

— Neagră. Cred. De la armată. Era în lada încuiată cu lacăt de sub dulap.

— Pentru ce, după părerea dumitale, a luat arma?

— O ia întotdeauna.

— Ce înseamnă întotdeauna?

— Când e chemat.

— Dar de data asta înțeleg că nu a fost chemat?

— A fost chemat.

— Cine l-a chemat?

— N-a spus. Nu ştia exact. A auzit numai de departe că e chemat şi a spus că trebuie să plece. Şi trebuia într-adevăr să plece.

— Când a spus asta?

— La miezul nopții. Odată. Când ploua foarte tare afară. Că este chemat într-un loc şi că nu-l vor aştepta la nesfârşit.

— Când a fost asta exact?

— Am mai spus: pe ploaie.

— În ce loc a spus că e aşteptat?

— Nu ştie. Departe. Trebuie să plece pentru că aici îi este greu.

— Îmi pare rău, doamnă, pentru întrebarea următoare. Aveați probleme, vreo... neînțelegere familială?

— S-a dus, zâmbi Rimona. Fiecare vrea să plece. S-a dus acolo unde a vrut. Azaria a vrut să vină şi a venit. Pe urmă a rămas. Putem aştepta, nu vom fi trişti. Nici dumneata nu trebuie să fii atât de trist.

— Dar în ce scop a vrut să plece?

— A spus: la locul meu.

— Care e locul lui?

— Cred că poate.

— Poate să ce?

— Să-şi găsească un loc.

— Da, dar unde, de exemplu?

— Unde îi va fi bine. Şi voi căutaţi. Şi Shrulik. Aproape toată lumea. Luaţi o suliţă şi plecaţi să ucideţi un berbec.

Şi aşa mai departe.

La urmă, ofiţerul schimbă o privire piezişă cu sergentul, ne mulţumi Rimonei şi mie, îşi exprimă din nou regretul, ne asigură că totul va fi bine, pentru că un mare procent din problemele de genul ăsta se rezolvă în câteva zile. Rimona rămase pe scaun. Urmă o tăcere jenantă. Dintr-odată propuse să aducă fursecuri şi trusa de brodat. Am fost obligat atunci să o rog să ne lase singuri. După ce a ieşit, ofiţerul întrebă prudent:

— Ce are, e puţin în stare de şoc?

Am încercat să explic, să conturez cu grijă câteva din trăsăturile ei. Se pare că n-am reuşit: sergentul făcu semn cu degetul spre frunte, mă privi aşteptând parcă să confirm şi spuse râzând:

— De una ca asta şi eu aş fi fugit.

— Eu nu, am răspuns, întrebându-mă de unde mi-o fi venit dintr-odată o voce atât de aspră: i-am şters cât ai clipi râsul prostesc de pe faţă.

— N-am aflat prea multe, trase concluzia ofiţerul. Hai, Iacob. Cel mai important e să avem fotografii clare.

Dar îşi dădură repede seama că nu existau fotografii. Ionatan nu există. Doar poze din copilărie şi una care nu le e de nici un ajutor, unde Ionatan e înfăşurat într-o *kefia*, într-un jeep cu Rimona, făcută în timpul excursiei în deşert, după nuntă. Mai era şi o fotografie ştearsă, într-un număr vechi din *Bemahane.*

Poliţiştii au plecat, iar telefonul de pe masă a sunat: Chupka, băiatul de la unitatea de elită.

— Shrulik? Ascultă, am scos pe ici, pe colo grupuri pe teren. Un ofiţer de la serviciul de informaţii, împreună cu câţiva cercetaşi, umblă de două zile prin zona voastră. Avem un informator de cealaltă parte a graniţei, la noapte vom

vorbi cu el (Ce înseamnă ofițer al serviciului de informații? Cine e informatorul? M-am jenat să întreb, nu ştiu de ce). Chupka adăugă:

— Spune-mi, cine se pricepe la hărți de la voi? Dumneata personal? Sau vreunul dintre tineri?

— Posibil. De ce?

— Atunci, mergeți şi căutați bine în camera lui Ioni o cutie cu hărți; înainte de sărbători mi-a luat de aici un set întreg de hărți 1/20 000, pe care nu le-a înapoiat. Verificați. Sau să trimit un om de-al nostru?

— Ce vrei să verificăm mai exact?

— Poate lipseşte vreo hartă. Pentru că setul era complet.

— Scuză-mă, am spus, trebuie să facem lucrul ăsta astăzi? E urgent?

— Nu înțelegi, amice, continuă Chupka răbdător, dacă lipseşte vreo hartă, înseamnă că Ioni a luat-o cu el la drum. După asta vom şti, poate, de unde să începem căutările.

— Excepțional, am spus, e o idee extraordinară. Vom verifica imediat.

— Lasă, spuse Chupka respingând delicat laudele mele. Esențial e să-mi dați telefon la noapte dacă găsiți ceva. Înțeles?

— Bine, am zis şi am adăugat, ca şi cum aş fi renunțat la onoarea mea: Da. Înțeles.

— Şi să nu faceți mare zarvă.

— Adică?

— Presă etc. S-ar putea să fie încă în viață şi nu vrem să-l punem într-o situație jenantă.

Ciudați mai sunt, după părerea mea, tinerii ăştia. Parcă ar fi dintr-un alt trib, dintr-un alt popor. Nici asiatici, nici europeni, nici creştini şi nici evrei, ca şi cum rasa asta ar avea un fel de mască ce le ascunde adevărata față, pe care nici măcar duşmanii care o urăsc cel mai tare nu o vor mai recunoaşte. Ce distanțe între ei şi mine. Dar aş da într-o

clipă totul în schimbul unui fiu: unul ca ei. Tot ce am aş da bucuros, dar ce am eu de dat, la urma urmei? Nimic. Poate flautul meu. Şase cămăşi. Două perechi de pantofi. Zeci de caiete în care am scris jurnalul ăsta. N-am ce să dau altceva. Adaug iar o observaţie religioasă (într-o anumită măsură): pornirea asta interioară, dorinţa de a da tot ce ai în schimbul a ceva ce niciodată nu vei putea avea seamănă în mod misterios cu mişcarea universului, cu parcursul stelelor, schimbarea anotimpurilor, migraţia păsărilor despre care citesc eu în cartea lui Donald Griffin. Cuvântul potrivit ar fi, poate: dor.

Reiau evenimentele zilei.

La zece am luat-o pe Hava de la croitorie; ne-am dus să vedem ce face Iolek. Rimona şi Azaria erau deja cu el, băiatul şedea pe marginea canapelei, iar ea, la picioarele lui, pe covor. În lumina palidă a becului din cameră, în faţa rafturilor cu cărţi, Iolek părea cenuşiu, întunecat, învăluit tot în fumul de ţigară. Azaria fuma şi el. I-am deranjat în mijlocul vreunei discuţii politice? Sau despre Spinoza? În stânga lui Azaria, între canapea şi birou, era aşezată chitara, oare Azaria avea de gând să cânte?

Când am intrat, în privirea lui Iolek se putu citi pentru o clipă amuzamentul:

— Ei, om cinstit ce-mi eşti, îţi place? (Cuvântul „cinstit” îl pronunţase accentuând puternic pe silaba din mijloc.)

— Să-mi placă?

— Noul tău rol. Cum se simte secretarul kibbutzului? Îşi ia rolul în serios?

Hava spuse:

— Shrulik are în degetul cel mic mai multă minte şi sensibilitate decât ai tu în capul ăla faimos.

— Poftim. Ce-aveţi de spus? Acum şi nevastă-mea e îndrăgostită de el. Nu-i nimic. Slavă Domnului. Sunt scutit de a o pedepsi, iar în viaţa lui va curge de acum numai lapte

şi miere. După umila mea părere, e o ocazie minunată să închinăm un păhărel de coniac. Rimonka. Dacă nu ţi-e greu. Sticla e ascunsă acolo, jos, în spatele dicţionarului ebraic.

— Să nu îndrăzneşti, spumega Hava, ai auzit ce-a spus doctorul.

Azaria se înveseli:

— Ştefan i-a dat lui Alioşa o lingură de aur, Alioşa s-a supărat şi i-a sfărâmat dinţii de faur.

Am vrut să-l trag pe Azaria în camera de alături şi să-i cer să caute imediat mapa cu hărţi a lui Ioni şi să mi-o aducă la secretariat. Dar chiar în clipa aceea s-a deschis uşa şi a intrat prim-ministrul. Îşi lăsase însoţitorii afară. A intrat singur, puţin jenat, greoi, într-o cămaşă albastră care-i ieşea din pantaloni şi cu pantofii murdari de noroiul din grădină. O îmbrăţişă pe Hava şi o sărută pe frunte. Cu palmele lui cele late strânse puternic mâinile lui Iolek. Suspină şi îşi trase un scaun, aşezându-se greoi între ei. Iolek îi oferi un ceai sau un păhărel şi, fără să aştepte răspuns, îi dădu ordin Rimonei să toarne. Am constatat cu uimire că ochii lui mici şi duri erau umezi, lăcrimând parcă. Dar Iolek se grăbi să dea vina pe alergia de care suferea. Între timp, Hava sărise de la locul ei, repezindu-se spre bucătărie, scoase o faţă de masă albă, de sărbătoare, aduse băuturi reci şi calde, fructe, fursecuri, prăjitură şi toate cele, cu tacâmurile cele mai bune pe care le păstra, probabil, special pentru ocazii sărbătoreşti şi oaspeţi de vază. Nu mi-am putut ascunde un zâmbet discret.

Într-o clipă, Iolek şi prim-ministrul au început să schimbe între ei tot felul de înţepături, aluzii fine, jocuri de cuvinte. Iolek mă prezentă în faţa lui Eshkol ca pe unul dintre cei treizeci şi şase de drepţi, de data asta cu accent pe ultima silabă. Din colţul în care şedeam, am observat că Azaria îl sorbea din ochi pe oaspete, cu ochi strălucitori, cu gura

întredeschisă, cu expresia unui copil tâmp care trage cu ochiul sub rochia unei femei. Am râs din nou în sinea mea.

Când Eshkol îi propuse lui Iolek, poate în glumă, să se ia la bătaie, nu mi-am putut stăpâni o pornire răutăcioasă şi m-am oferit să trag mobila spre colţurile camerei în cinstea acestei înfruntări. Toţi au râs, în afară de mine. Apropo, prim-ministrul îmi era simpatic. Mi-l imaginam ca pe un om chinuit, compătimitor. Dar o bucurie răutăcioasă îmi copleşea sufletul de fiecare dată când îl înţepa pe Iolek al nostru. Într-un moment anume, aproape că m-am lăsat tentat să intervin în discuţia lor, să-mi spun punctul de vedere în legătură cu datoria noastră, a tuturor, de a nu mai pune sare pe rană. Dar m-am abţinut.

Nu la fel a făcut Azaria Ghitlin.

Când prim-ministrul s-a ridicat să plece, Azaria a sărit cu gura deodată, uimindu-ne pe toţi cu o tiradă lungă şi confuză. Degeaba am încercat, Hava şi cu mine, să-i stăvilim potopul de vorbe, pentru că şi Iolek şi prim-ministrul se coalizaseră în secret şi aveam impresia că ei erau cei care îl încurajau pe băiat să continue să se facă de râs în faţa lor. M-am simţit deodată străin şi ciudat printre ei. Ca un om treaz printre beţivi. Oare nimănui în afară de mine nu-i e milă de Azaria? Oare nimeni în afară de mine nu-şi aminteşte de Ionatan? Oare toţi trei – inclusiv Azaria – sunt părtaşi la o rătăcire pe care eu n-o înţeleg? Oare chinurile lui Azaria îi gâdilă, făcându-i să se amuze? Sau dimpotrivă, o fi bucuria de a se scălda în suferinţă? Oare predica înfierbântată a tânărului a avut vreun ecou în inimile lor, fie el chiar şi distorsionat, ridicol?

Nu mai înţeleg nimic. Nu înţeleg nici cât negru sub unghie. Preotul satului, aşa m-a poreclit Stuchinik, preot care cântă la flaut în loc de orgă.

Oricum, simpatia mea pentru Eshkol s-a risipit. Toată viaţa nu m-am împăcat cu oamenii ăştia, cu cruzimea lor

ascunsă, cu ura lor, cu viclenia lor, cu bolile lor, cu limbajul lor presărat cu versete şi cu aromă de idiş. Ani de zile m-am străduit să fiu ca ei dar, de fapt, sunt mândru că n-am reuşit. Azaria al nostru era deci cuprins de un elan vijelios, împrăştiind proverbe, jigniri, profeţii, pălăvrăgind fără nici o reţinere, timp în care cei doi prieteni vechi îi tot puneau paie pe foc. La sfârşit, Eshkol promise că ne va ajuta în continuare şi plecă. Imediat după aceea, Iolek îi turnă un pahar de coniac lui Azaria şi bău şi el, lăudându-l pe băiat pentru obrăznicie. După vreun sfert de oră îşi făcu apariţia un oaspete nou: un bărbat mic şi gras, elegant, într-un costum din flanel de culoare deschisă, cu un barbişon tuns fin, ca un artist renumit, sigur pe el. Un miros de îndestulare şi siguranţă de sine – poate parfumul unei ape de colonie scumpe – îl preceda. Vorbea cu o voce discretă, puţin nazală, cu un uşor accent anglo-saxon şi, în ciuda faptului că nu fuma, cuvintele îi ieşeau din gură ca şi cum ar fi ţinut o pipă între dinţi.

Pentru început scoase o carte de vizită cu un chenar aurit, fluturând-o puţin şi anunţând: Arthur I. Zaibald. United Enterprise. Cine e domnul Lifshitz?

— Aici, spuse Iolek răguşit, trântind paharul pe masă. Oaspetele nu dădu atenţie acestui semn de nemulţumire, îi întinse lui Iolek cartea de vizită şi se aşeză fără a fi fost poftit.

Se pare că e reprezentantul la Tel Aviv al mai multor firme din străinătate. Printre altele e şi agentul local al domnului Benjamin Bernard Trotsky din Miami, Florida. Numele vă spune cu siguranţă ceva. Deci, printr-un mesaj telex sosit astă-noapte de la domnul Trotsky, domnul Zaibald a fost însărcinat să vină aici de urgenţă. Azi-dimineaţă, într-o convorbire transatlantică, domnul Trotsky i-a dat instrucţiuni detaliate. Domnul Zaibald regretă că nu a fixat o întâlnire dinainte – e greu sau chiar imposibil de telefonat

la kibbutzuri. Aşa că a venit, cu părere de rău, fără să anunțe în prealabil. Vom binevoi să-l credem că acest tip de comportament nu-i stă în obicei? În orice caz, având în vedere urgența chestiunii care trebuie rezolvată...

— Ce chestiune, mă rog? i-o tăie Iolek scurt; tuleiele grizonante de pe obrajii lui păreau că se zburliseră puțin. Corpul lui greoi era înfăşurat într-un halat albastru, îmbrăcat peste o pijama roşie. Părea un dictator oriental. Şi pe față i se citea o expresie sumbră, plină de dispreț şi autoritate, ca şi cum se pregătea să dea ordin cu o simplă mişcare a degetului, să i se taie capul clovnului care stătea în fața lui. Poate binevoiți a renunța la restul introducerii şi să treceți la miezul problemei?

Era vorba de o veste care sosise acum trei zile pe masa domnului Trotsky, din partea secretariatului acestui kibbutz: Aici e încă dat dispărut un tânăr?

— Fiul meu, spuse Iolek sugrumat de furie, a plecat subit, probabil la Trotsky al dumitale. *Psia krev*. E acolo? Da sau nu?

Domnul Zaibald râse amabil: Conform informațiilor de ultimă oră pe care le avea, domnul Trotsky încă îl mai aştepta pe tânăr şi era destul de îngrijorat. Ieri-dimineață, domnul Trotsky era gata să ia avionul spre Israel. Însă afacerile şi în special speranța că tânărul va sosi cât mai curând l-au determinat să renunțe la călătorie. Acum e în insulele Bahamas. De aceea i-a trimis prin telex domnului Zaibald împuternicirea totală de a negocia în numele lui. Apropo, domnul Zaibald e avocat de meserie.

— Să negociem? Ce?

Hava sări deodată:

— Ioni trăieşte. E la ei. Îți spun, Iolek, e deja la ei. Le dai tot ce vor, numai să se întoarcă Ioni. Mă auzi?

Domnul Zaibald era puțin jenat, poate discuta câteva minute cu domnul Lifshitz între patru ochi? Regretă şi nu-i face plăcere.

— Fii bun, *mister*, şi ascultă, aceasta e soția mea. Iar aceasta, din fața dumitale, e nora mea. Tânărul care stă pe marginea canapelei e un prieten de familie. Iar cel care şade acolo, lângă fereastră, e locțiitorul meu în funcția de secretar al kibbutzului. Nu avem secrete aici. Suntem în familie. Ai venit să negociezi? Ce ai de propus? Trotsky al dumitale deține comoara mea? Da sau nu? Vorbeşte odată!

Oaspetele ne privi pe toți cu o oarecare suspiciune, încercând parcă să ne cântărească şi să ghicească de ce suntem în stare. La urmă se uită spre Hava:

— Doamna Lifshitz, presupun?

— Hava.

— Doamnă. Am să vă rog să mă iertați, am sarcina şi ordinul clar să stau de vorbă între patru ochi cu soțul dumitale şi apoi – tot între patru ochi – cu dumneata. Subiectul e, după cum ştiți, destul de delicat; îmi pare cu adevărat rău.

— Ai să încetezi dracului cu tremolourile astea de cantor? tună Iolek cu o furie nestăpânită, ridicându-se în picioare, îndreptându-şi corpul scund şi lat, de urs bătrân întărâtat, cu capul şi umerii mult aplecați înainte, bătând cu pumnul în masă şi răgind:

— Unde-i mi-e mândrețea de băiat? La ticălosul ăla degenerat, da sau nu?

— Deci, pentru moment...

— Ai?

— Pentru moment, domnule, mă tem că nu. Însă...

— Pentru moment, ai? Încă nu? Nu-mi miroase deloc a bine. Conspirație? Şantaj? *Gescheften*? Ce pune la cale clovnul vostru putred? Se întoarse cu toată greutatea corpului spre Hava, înfuriat, cu fața învinețită şi vena de pe

frunte pulsând umflată. Ce ai de spus despre toate astea, doamnă Lifshitz? Ce dracu' i-aţi făcut lui Ionatan fără ştirea mea, tu şi *julicii* tăi? Rimona. Shrulik. Azaria. Ieşiţi cu toţii în clipa asta din cameră. O secundă. Nu. Shrulik să rămână aici.

Am rămas.

În timp ce ieşea, Azaria încercă în zadar să-şi ascundă un chicot vinovat. Iar Rimona spuse:

— Nu vă certaţi, Hava şi Iolek. Ioni e trist când începeţi să vă certaţi.

Iolek se întoarse la fotoliul lui. Se aşează respirând greu şi îşi şterse cu palma sudoarea de pe frunte. Când fu în stare să vorbească din nou, urlă la oaspete:

— Poate ai de gând să te şi aşezi, *mister*?

Deşi domnul Zaibald nici măcar nu se ridicase de la locul lui.

— Hava. Un pahar cu apă. Medicamentul. Nu mi-e bine. Şi dă-i şi *advocatului* ăstuia ceva de băut. Să termine cu întortochelile lui şi să înceapă în sfârşit să vorbească la obiect.

— Mii de mulţumiri, zâmbi domnul Zaibald cu faţa lui împodobită de barbişonul frumos tăiat, exprimând o mirare calmă. Nu mi-e sete. Dacă-mi permiteţi, propun să trecem imediat la obiect. Nu e o vizită de curtoazie.

— Nu, ai? bombăni Iolek, şi eu, care, în naivitatea mea, am crezut că ai venit la bal. Bine. Ascult. Începe. Apropo, n-am nici un motiv să mă opun unei discuţii între patru ochi; Hava, în cealaltă cameră. Shrulik, tu rămâi oricum. Am nevoie de un martor. Nu-mi miroase a bine. Hava, am spus: afară, acum.

— Sub nici o formă, se stropşi Hava. Poţi să crăpi, şi tot nu ies. Aici e casa mea. E vorba de fiul meu. N-ai să mă goneşti. Uite un pahar cu apă, ia-ţi pastilele, ai spus că ţi-e rău.

Iolek îi împinse cu grosolănie mâna care ținea paharul, iar apa se vărsă. Îşi scoase o țigară din buzunarul halatului, o pipăi, o bătu de brațul fotoliului, o întoarse şi o bătu şi cu celălalt capăt, uitându-se la ea cu o privire complice, cu nările largi fremătând, dar în cele din urmă se hotărî să n-o aprindă şi spuse perfect calm:

— Shrulik, oare poți să-mi oferi generosul tău ajutor? Poate, cu farmecele tale, reuşeşti să o convingi pe această doamnă să binevoiască a se despărți de noi pentru puțin timp?

— Cu doamna voi avea plăcerea să stau de vorbă puțin mai târziu, separat, sublinie domnul Zaibald amical.

Hava îmi aruncă o privire, întrebându-mă cu teamă:

— Shrulik? Să ies?

— Poate. Da. Dar rămâi în camera de alături, am spus eu.

Din prag îi aruncă deodată lui Iolek:

— *Ty zboju*.

Şi trânti uşa atât de tare, încât paharele au zdrăngănit.

Oaspetele scoase din buzunarul sacoului un plic alb lung şi un bilet îndoit cu grijă:

— Aceasta e procura trimisă de domnul Trotsky prin telex. Şi aici, biletul de avion pe care mi s-a cerut să-l cumpăr.

— Bilet? Pentru cine?

— Pentru doamna; Tel Aviv–New-York–Miami. Dus-întors, desigur. Mâine va primi şi paşaport, şi viză, numele domnului Trotsky scurtează cu mult procedurile în vreo zece-douăzeci de țări.

Iolek nu se grăbi să reacționeze. Îşi scoase ochelarii din buzunar, încet, şi-i puse pe vârful nasului lui enorm, cu nări largi, şi fără să arunce măcar o privire spre documentele care îi erau puse în față, trimise pe deasupra ochelarilor o privire piezişă, amuzată:

— Poftim. Să fie cu noroc. Şi de ce are doamna o astfel de onoare?

— Dacă se adevereşte că tânărul vine în America, aşa cum domnul Trotsky speră din toată inima, atunci e mai bine ca şi doamna să fie acolo în momentul acela. Domnul Trotsky intenţionează să facă un fel de confruntare la el acasă.

— Confruntare, *mister*?

Oaspetele deschise catarama dosarului din piele. Scoase o foaie de hârtie. Şi ceru permisiunea să citească numai câteva fragmente din ce era scris acolo: În acest fel vom putea evita orice neînţelegere şi orice discuţie inutilă.

În ce mă priveşte, mă străduiam ca prezenţa mea în cameră să fie cât mai discretă. Am întors capul, uitându-mă afară, pe fereastră: cer albastru. Doi-trei nori uşori. O creangă cu frunze moarte. Un fluture. A venit primăvara. Unde e Ionatan acum? La ce se gândeşte în clipa asta? Oare vede şi el cerul ăsta primăvăratic? Fără să vreau, auzeam vocea groasă, nazală, care citea fără grabă paragraf după paragraf:

— ...Domnul Trotsky a aflat cu mare îngrijorare despre dispariţia tânărului Ionatan. Domnul Trotsky speră şi crede că în zilele sau săptămânile viitoare tânărul se va prezenta dinaintea lui. De mulţi ani el e pregătit, dacă va fi nevoie, să-şi recunoască paternitatea în faţa instanţei. A declarat aceasta în scris, într-o recomandată pe care v-a trimis-o, dar care, din păcate, a rămas fără răspuns. Domnul Trotsky are motive întemeiate să creadă că tânărul, odată ajuns la maturitate, va fi interesat să clarifice – chiar şi cu ajutorul medicinei – cine e tatăl lui biologic. Domnul Trotsky insistă asupra faptului că nu intenţionează să-i impună absolut nimic fiului său. Dar insistă asupra dreptului la o confruntare personală între el însuşi, fiu şi mamă. Sunt împuternicit să negociez cu dumneata această problemă, domnule Lifshitz, şi – separat – cu soţia dumitale, cu scopul de a ajunge la o înţelegere şi la o soluţionare discretă. Şi acum urmează oferta mea.

— Da? întrebă Iolek fără urmă de enervare, răsucindu-şi capul ca şi cum s-ar fi temut că nu va auzi bine, serios? Şi ce ai, mă rog, de oferit?

— Domnule Lifshitz, daţi-mi voie să adaug la cele scrise, asta ca să vă puteţi face o imagine de ansamblu, următoarele chestiuni: domnul Trotsky nu mai e un om tânăr. A fost căsătorit de patru ori şi de patru ori căsniciile au sfârşit prin divorţuri. Din nici una nu au rezultat urmaşi. E vorba deci, printre altele, despre o avere care, fără a intra în amănunte şi fără a o defini concret, mi-aş permite să spun că ar fi suficientă să cumpere de zece sau douăzeci de ori tot kibbutzul acesta. Rude de sânge nu are, cu excepţia uneia singure, fiul său. Ar mai fi un frate labil, care, de fapt, a dispărut cu foarte mulţi ani în urmă, care nu a mai dat nici un semn de viaţă şi cine ştie dacă mai trăieşte. Tânărul despre care vorbim nu va ieşi, deci, cu mâna goală din toată povestea asta. Sunt împuternicit să subliniez: domnul Trotsky a hotărât că tânărul nu va rămâne cu mâna goală nici dacă rezultatul testului de paternitate va fi ambiguu, nici chiar dacă acesta va fi negativ, iar domnul Trotsky nu a considerat necesar să vă împărtăşească nici dumneavoastră – şi nici mie – motivele şi consideraţiile personale în această problemă. Dar am fost însărcinat să subliniez cât se poate de clar că Domnia Sa nu are nici o pretenţie în schimb. Nici măcar schimbarea formală a numelui în actele oficiale ale fiului său. Pe de altă parte, domnul Trotsky nu intenţionează să-şi ia vreo obligaţie definitivă, singura lui dorinţă, în momentul de faţă, fiind să-şi cunoască fiul în prezenţa doamnei. Aceasta e voinţa sa şi, ţin să adaug, acesta e şi dreptul său legal. Acum, daţi-mi voie să schimb câteva cuvinte cu doamna Lifshitz. Şi apoi propun să ne întrunim toţi trei, să vedem ce e de făcut. Mulţumesc.

Iolek tăcea gânditor, pipăind delicat țigara pe care n-o aprinsese. Cu mare atenție împinse scrumiera de pe marginea mesei spre mijloc. Şi întrebă cu voce joasă:

— Shrulik, ai auzit?

— Da, am spus.

— Shrulik, vezi ce văd eu?

Domnul Zaibald interveni politicos:

— Mi se pare că rațiunea cea mai importantă pentru toate părțile trebuie să fie interesul tânărului în cauză.

— Shrulik, înainte de a face vreun pas, e important pentru mine să aud părerea ta. Tu decizi: Crezi că şi ea e implicată în toate asta? E o conspirație?

— Sub nici o formă, am spus, Hava nu are nici un amestec.

Domnul Zaibald zâmbi satisfăcut:

— Cu atât mai bine! Sunt convins că doamna va fi foarte mulțumită. Îmi permit să stau de vorbă cu ea acum şi presupun că va fi o conversație scurtă.

— Fii bun, *mister*, spuse Iolek calm, ridică-te.

— Scuzați-mă?

— Ridică-te, *mister*.

Acum Iolek îşi scoase ochelarii şi-i puse încet în buzunar: cu spinarea lată, bolnav, semănând cu o ladă mare de la umeri în jos, cu fața cenuşie, cu pielea atârnând pungită din loc în loc, față de dezmățat bătrân, apoi, cu un gest lent, îngreunat de gânduri, întinse mâna spre masă. Adună procura, plicul cu biletul de avion, foaia de pe care citise domnul Zaibald. Liniştit, cu unghiile lui mari, palide sfâşie totul în bucăți. Făcu o grămăjoară pe colțul mesei. Şi spuse ca pentru sine:

— Acum pleacă de aici.

— Domnule Lifshitz...

— Pleacă de aici, *mister*. Uşa e chiar în spatele dumitale.

Domnul Zaibald păli. Apoi imediat se înroşi tot. Se ridică şi îşi luă dosarul de piele strângându-l la piept, temându-se parcă să nu se întâmple şi cu el ce se întâmplase cu actele.

— Holeră, mormăi Iolek. Ascultă, spune-le stăpânilor tăi...

În aceeaşi clipă apăru Hava din cealaltă cameră. Trecu precum un spirit rău printre Zaibald şi Iolek şi se opri în faţa mea cu buzele livide:

— Shrulik, îl omoară pe copil! Pentru Dumnezeu, nu-l lăsa! Cu bună ştiinţă şi cu sânge rece l-a ucis acum pe Ioni şi n-o să-l mai vedem niciodată, – îmi luase mâna între palmele ei – ai văzut, Shrulik, cum a tăiat cu mâna lui ultimul fir care... ca Ioni să cadă... nu-i pasă... bestie! Se întoarse spre Iolek cuprinsă de nebunie, cu ochii ieşiţi din orbite, tremurând toată, încât m-am repezit s-o prind, deşi mi-e greu să mă apropii fizic de o femeie.

Prea târziu.

Hava se prăbuşi pe covor, la picioarele lui Iolek, plângând:

— Ai milă de copil, monstrule! De copilul tău! Criminalule!

Domnul Zaibald spuse plin de tact:

— Iată aici cartea mea de vizită. Puteţi lua oricând legătura cu mine. Mă tem că trebuie să plec acum.

— Nu-l lăsaţi să plece! Criminali! Shrulik, fugi după el, repede, fugi şi promite-i tot ce vor, Eshkol ne va ajuta, tot ce vor, dă-le, numai să-l aducă înapoi pe copil! Shrulik!

Cu vocea sugrumată parcă, Iolek şopti:

— Să nu îndrăzneşti. Îţi interzic să te duci după el. Nu vezi că e nebună?

Între timp, domnul Zaibald ieşise.

După un scurt moment de ezitare, am ieşit şi eu. Am reuşit să-l prind lângă maşina lui arătoasă. S-a oprit nemulţumit. Îmi spuse cu răceală că nu mai are nimic de adăugat şi nu vede în mine o parte implicată în procesul de negociere.

— Nu e vorba de nici o negociere aici, domnule, doar un scurt mesaj. Fii bun şi spune-i lui Trotsky faptul că secretarul kibbutzului Granot îi transmite următorul lucru, în caz că Ionatan Lifshitz va ajunge în cele din urmă la el. Din partea noastră, Ionatan e liber să facă ce vrea şi să plece unde doreşte. Noi nu îl ţinem legat în lanţuri. Dar trebuie să le telefoneze imediat părinţilor. Dacă va hotărî să nu se întoarcă, trebuie, de asemenea, să o elibereze pe soţia lui. Mai spune-i domnului Trotsky următoarele: Dacă va afla informaţii noi, dar le va ascunde de noi, dacă va încerca să facă presiuni asupra lui Ionatan, dacă va alege o cale necinstită, spune-i că întreg kibbutzul va porni o luptă împotriva lui. Şi mai spune-i că nu el va câştiga. Toate astea să i le transmiţi domnului Trotsky cuvânt cu cuvânt.

Fără să aştept răspuns, fără să-i întind mâna, m-am întors şi am pornit imediat spre casă.

Cu o putere fizică pe care omul nu şi-o descoperă decât în momentul unei nenorociri, Hava reuşise să-l tragă singură pe Iolek de pe covor pe canapea. Iar acum fugea să aducă doctorul. Faţa lui Iolek se învineţise. Îşi ţinea mâinile încleştate pe piept. Bucăţelele de hârtie pe care le rupsese i se lipiseră de halat. Am vrut să-i dau puţină apă. Dar suferinţa nu-i slăbise voinţa sălbatică. Buzele lui îmi şoptiră fără voce:

— Dacă ai făcut vreo învoială cu el, o să regreţi amarnic.

— Calmează-te. N-am făcut nici o învoială. Şi nu mai vorbi acum. Doctorul e probabil pe drum. Nu vorbi.

— Nebună, mormăi, totul e din cauza ei. Din cauza ei e Ionatan aşa. Exact ca ea.

— Taci, Iolek, am spus, mirându-mă de cuvintele lui.

Durerile au devenit mai puternice. Gemea. I-am luat mâna în mâna mea. Pentru prima dată în viaţă.

Până a intrat doctorul şi, după el, Rahel, asistenta, şi Hava.

M-am dus iar lângă fereastră. Începea să se însereze. Spre apus, cerul începuse să se învinețească şi să se înroşească. Bătea vântul. În lumina crepusculară, bughenvilia din grădină mi se părea o flacără, enormă. Acum treizeci şi nouă de ani, Iolek m-a prezentat „pionierilor" lui. M-a numit „băiat cultivat". Pe imigranții veniți din Germania îi numea „materie umană minunată". El e cel care m-a învățat să înham un cal. El e cel care a luat hotărârea în şedință să mi se cumpere un flaut din fondurile kibbutzului, pe vremea când toți se temeau de orice aplecare spre artă. El e cel care nu o dată m-a certat pentru faptul că nu îmi întemeiez o familie, încercând chiar să-mi propună o văduvă dintr-un kibbutz vecin. Iar acum, pentru prima dată în viață, i-am strâns mâna. Arbustul de melia de lângă zidul casei se întunecase. Pe colinele îndepărtate stăruia încă o lumină palidă. Din ce adâncuri interioare urca în mine acea linişte sufletească? Parcă eram alt om. Ca şi cum reuşisem să interpretez la flautul meu o piesă foarte dificilă, pe care timp de ani de zile încercasem, fără rezultat, să o interpretez corect. Ca şi cum eram sigur că de acum înainte o voi putea interpreta mereu fără să greşesc, fără nici un efort special.

— N-o să te ducem cu forța la spital, spuse doctorul în spatele meu, răspunzând şoaptei răguşite a lui Iolek. Dar viața îți e în pericol şi nu-mi asum răspunderea pentru felul în care se va sfârşi totul

Hava îl ruga:

— Iartă-mă pentru tot. Jur că am să mă port cum trebuie. Numai ascultă-l pe doctor. Te implor.

Am întors capul şi l-am văzut pe Iolek lipindu-şi umerii lați de speteaza canapelei, ca şi cum cineva ar fi vrut, într-adevăr, să-l ia cu forța. Fața lui urâțită avea o expresie amară, disprețuitoare. Durerea îi trezise un val puternic de furie. Mi se părea înspăimântător, dar în acelaşi timp

învăluit de o grandoare pe care, n-am să neg, o admiram cu toată ființa, până la invidie.

Doctorul zise:

— Trebuie neapărat să meargă la spital.

Mi-am auzit vocea spunând:

— Iolek rămâne pe loc. E voința lui. Dar să fie pregătită o mașină cu șofer, aici, afară. Toată noaptea.

Spunând asta, am ieșit să discut cu Eitan R. Din ușă, spre mirarea mea, m-am mai auzit dând un ordin:

— Rahel. Tu rămâi lângă Iolek. Hava, nu. Tu vii cu mine. Da, acum.

Mă ascultă și ieși după mine. I-am văzut lacrimile. Am luat-o de umeri, deși mi-e foarte greu, din motive personale, să ating o femeie. De afară i-am strigat doctorului:

— Ne găsești la birou. Și imediat după aceea am adăugat: La mine.

După ce am dat de Eitan și l-am trimis să aștepte la volanul camionetei, la intrarea casei lui Iolek, Hava spuse cu teamă:

— Ești supărat pe mine, Shrulik.

— Nu sunt supărat. Doar îngrijorat.

— Am să rezist.

— Du-te în camera mea și odihnește-te. Îl trimit mai târziu pe doctor să-ți dea ceva, să te liniștești.

— Nu-i nevoie. Mă simt bine.

— Nu te contrazice cu mine!

— Shrulik, unde e Ioni?

— Nu știu. Nu la Trotsky. Încă nu. De fapt, toată povestea mi se pare puțin incredibilă.

— Și dacă ajunge acolo?

— Dacă ajunge acolo, voi avea grijă ca Trotsky să înțeleagă că trebuie să ne anunțe imediat. Nu vom admite nici un fel de trucuri. Am eu grijă de asta, iar acum, la

revedere. Du-te în camera mea. Am să vin şi eu când voi putea.

— N-ai mâncat nimic toată ziua. Nici tu nu eşti sănătos.

— Lasă, am spus, pornind spre biroul meu. Udi Shneour mă aştepta cu o veste care mi s-a părut foarte importantă: deşi Azaria produsese un mic scandal când Udi a intrat – aşa cum îi cerusem să facă – în casa Rimonei, reuşise să cotrobăie prin dulapuri şi găsise dosarul cu hărţi. Se pare că lipseşte partea destinată deşertului Negev, de la Sodoma şi Rafiah până la Eilat. L-am însărcinat deci pe Udi să-l contacteze telefonic pe ofiţerul Chupka şi să-i transmită această informaţie, chiar dacă va fi nevoit să-şi petreacă pentru asta toată noaptea lângă telefon. E urgent.

Iar eu m-am folosit de telefonul de la dispensar şi am luat legătura cu secretarul prim-ministrului. I-am transmis datele de pe cartea de vizită a lui Zaibald şi adresa biroului lui Trotsky din Miami. La întrebările lui, n-am putut să răspund decât că a apărut o anume bănuială în direcţia asta şi că le vom fi recunoscători dacă vor supraveghea ce se petrece acolo. Despre înrăutăţirea stării de sănătate a lui Iolek am hotărât să nu pomenesc nimic, pentru că, din câte îmi aduceam aminte, în seara asta Eshkol e în control la graniţa de nord şi e de preferat, după părerea mea, să se ocupe în linişte de problema pe care o are acolo. Dar l-am rugat pe secretar să se asigure că va fi îndeplinită promisiunea prim-ministrului de a-i acorda măcar câteva zile de permisie lui Amos, fiul cel mic al lui Iolek Lifshitz.

Întorcându-mă la biroul secretariatului, am văzut că mă aştepta Azaria Ghitlin. Îmi ceru permisiunea să clarifice o problemă de principiu: are voie Udi Shneour să pătrundă în spaţiul lui personal, al lui Azaria? Să cotrobăie prin dulapuri? Să li se adreseze Rimonei şi lui însuşi cu vorbe grosolane? Şi, apropo, doreşte să înainteze – nu să înainteze, să prezinte o cerere – o solicitare pentru a deveni

membru al kibbutzului. Nu mai are nici o îndoială şi a luat hotărârea definitivă că aici trebuie să fie casa lui. Pentru totdeauna. Se va căsători cu Rimona şi se va pune în slujba întregii societăţi. Fără nici o deosebire, fie om, fie vierme, norocul poate atinge pe oricine cu degetul. S-a săturat să tot rătăcească prin lume, şi de acum înainte va avea o casă a lui. Doreşte să ştiu că tot kibbutzul îi este drag, chiar şi Udi, iar pe mine mă iubeşte cu adevărat.

L-am întrerupt. I-am spus că sunt ocupat. Să nu mă bată la cap. Să vină altă dată.

De unde am deodată această autoritate, care mi-e străină?

Într-adevăr, toată ziua nu am înghiţit nimic în afară de ceai şi aspirină şi fursecuri. Dar am mintea limpede. Mă simt bine. Numai faţă de foaia asta am să recunosc, simt cum creşte în mine o bucurie aproape fizică, necunoscută. Mersul îmi e uşor şi plăcut. Hotărârile prind contur singure, fără ezitări. Nici să vorbesc nu-mi mai e greu. Eu sunt secretarul. Prima mea zi în funcţie a fost complicată, deloc uşoară; dar acum, în mijlocul nopţii, când stau şi notez în ordine evenimentele importante ale zilei, nu-mi găsesc nici o greşeală. Tot ce am făcut mi se pare corect.

Iată că miezul nopţii a trecut. Vântul suflă uşor afară. Soba e aprinsă. Peste pijama mi-am pus puloverul împletit de Bolognesi. Iar pe deasupra – un halat gros.

Dar unde e Ionatan acum? Rătăceşte pe drumuri, cu siguranţă. Sau doarme în sacul lui de dormit în cine ştie ce staţie de benzină uitată de lume. Nu s-a întâmplat nici o nenorocire. Zilele astea vom primi veşti de la el sau poate că se va întoarce acasă. Dacă nu se întoarce de bună voie – am să-l găsesc eu. De la deşertul Negevului şi până la Miami, Florida, se întind în clipa asta încet-încet firele pe care le-am ţesut eu astăzi. Am să-l găsesc. Am să mă ocup de el cu răbdare şi înţelepciune. Şi de Azaria am să mă ocup.

În patul meu, în cealaltă cameră, doarme Hava. Acum două ore l-am rugat pe doctor să-i facă o injecție pentru a o calma şi a adormit ca un bebeluş. Pe mine mă aşteaptă o saltea întinsă pe jos în camera asta. Dar nu mi-e somn. Am pus un disc la patefon în surdină – ca să n-o deranjez pe Hava – şi ascult *Adagio* de Albinoni. E frumos. Tot kibbutzul a adormit deja. Doar pe coama colinei, lângă gard, văd o fereastră luminată. Cine mai e treaz aici în afară de mine? După poziție, ar putea fi fereastra lui Bolognesi, de la ultima baracă. Precis stă şi el ca mine, bolborosind invocații şi versete.

Când se termină *Adagio*, îmi pun haina, fularul şi basca pe cap şi plec la o plimbare prin kibbutz; mă duc să văd ce face Iolek. Dau o tură şi pe la birou. Am să-l salut şi pe Bolognesi, care va fi mirat că trec să-i spun noapte bună. Nu am chef să dorm. Principiul după care mă conduc, aşa cum am mai scris în caietele astea, e că există destulă suferință în lume şi nu avem voie să adăugăm şi noi. Dacă e posibil – să încercăm să uşurăm suferința. Stuchinik cel bun mă numeşte uneori preotul satului. Fie. De acum, preotul e deja episcop. Şi nu are de gând să se împace cu cruzimea, cu nebunia, cu minciuna şi chinurile pe care oamenii şi le provoacă unii altora. Cel mai greu e, la urma urmei, să discernem între bine şi binele aparent. Că între bine şi rău nu e greu. Dar greutatea e să distingi forțele vitale care acționează deghizate. Trebuie să fim cu ochii în patru.

„Există cazuri în lumea viețuitoarelor, iar anumite păsări pot constitui un exemplu minunat în acest sens, când instinctul nomadismului e o expresie periculoasă, distrugătoare a însuşi instinctului de supraviețuire; ca şi cum instinctul de conservare s-ar scinda în două componente care reprezintă, una față de cealaltă, pericol de moarte.”(Donald Griffin deja citat.) E posibil.

În curând vine ora când paznicul se va duce să-l trezească pe Stuchinik pentru a mulge vacile. Anii care au trecut i-au şters de pe faţă expresia de pionier convivial şi l-au făcut să semene cu un negustor evreu obosit, unul dintre cei care stau în colţul cel mai întunecos al unei galanterii, după o tejghea amărâtă, şi memorează paragrafe din *Mishna* între un cumpărător şi altul. Dar se încăpăţânează să mulgă vacile noapte de noapte, refuzând să fie contabil, în locul meu, acum, când am devenit secretar. Încăpăţânat a fost toată viaţa, însă acum i se citesc în ochi uimire şi durere.

Ies. E deja dimineaţă, e luni. Mă îmbrac bine, îmi pun basca şi mă duc să văd ce mai face kibbutzul Granot.

P.S. E ora unu dimineaţa. Aerul care m-a întâmpinat afară era înviorător, foarte înţepător şi mi-a exacerbat toate simţurile. Pe alei, pe bănci şi în grădini am descoperit o rouă densă sau urmele unei ploi uşoare. Toată lumea dormea deja. M-am dus până la capătul kibbutzului, luminându-mi drumul cu o lanternă de buzunar: lanterna pe care am luat-o azi-dimineaţă din birou, din sertarul mesei lui Iolek. Cum spune el? *Mea culpa*, am confiscat o lanternă. Nimic bun, zisese Eshkol, n-o să iasă din dostoievskinăriile astea. Ce voia oare să spună? Nu ştiu.

În timp ce mergeam, o umbră a sărit din întuneric în urma mea. M-am speriat: Tu eşti, Ionatan? Dar umbra m-a întrecut şi a mers tot drumul înaintea mea. Era Tia, căţeaua lui, care se hătărâse să mă însoţească în raidul meu nocturn. Din loc în loc ne opream ca să închid un robinet care picura. Din loc în loc ridicam de pe drum câte o bucată de ziar şi o aruncam la gunoi. Tia mi-a adus un pantof rupt dintre tufişuri. Din loc în loc stingeam câte un bec care ardea inutil pe vreo terasă goală.

Lângă club, l-am întâlnit pe Udi: se întorcea de la birou. Reuşise în sfârşit să transmită mesajul pe care îl rugasem să i-l comunice ofiţerului Chupka: Lipsesc hărţile Negevului.

Deşi e un teritoriu mare, greu de acoperit, ne dă totuşi o idee şi o direcţie. Cineva care vrea să se sinucidă, susţine Udi, nu ia cu el hărţi de scară 1/20 000. I-am spus că sper şi vreau să cred că are dreptate şi l-am trimis la culcare.

Pe canapea, în camera lui, l-am găsit pe Iolek dormind adânc, deşi respira zgomotos şi sforăia din când în când. În fotoliu, lângă el, Rahel stă şi brodează. Totul se desfăşoară conform dorinţei mele. Mi-a povestit că doctorul venise de încă două ori în timpul serii, îi făcuse o injecţie, constatând o oarecare îmbunătăţire. Şi totuşi, i-am spus, îl trimit mâine dimineaţă la Urgenţe. Cu voia sau fără voia lui. M-am săturat de capricii.

În faţa grădinii lui Iolek era parcată camioneta, iar Eitan R. dormea adânc. Aşa cum îi dădusem instrucţiuni. Nu găsesc nici o greşeală în tot ce am făcut astăzi.

Însă în ultima baracă n-am intrat; mă oprea un fel de nelinişte. Prin fereastra fără perdea, la lumina galbenă a unui bec, l-am văzut pe Bolognesi. Avea capul înfăşurat într-un fel de pânză care-i acoperea urechea mâncată de cangrenă, cu tot corpul înfofolit într-o pătură de lână, şezând cu spatele drept pe pat, în timp ce andrelele îi alergau în mâini, legănându-se ritmic înainte şi înapoi şi bolborosind ceva. Ca într-un bocet.

Am rămas acolo două-trei minute, căţeaua şi cu mine, adulmecând aburul primăverii adus de boarea nopţii: nu ne asigurase oare Rimona că iarna s-a terminat şi că acum vine primăvara?

Într-o zi, când apele se vor mai limpezi, o voi ruga pe Hava să-l invite pe acest Bolognesi la ceai. La mine. Nimic bun nu poate ieşi dintr-o singurătate atât de profundă. Nimic bun n-a ieşit din miile de nopţi în care am scris sau am cântat la flaut. Douăzeci şi cinci de ani. Câţi ani ar fi avut acum fiul meu, dacă n-aş fi renunţat la P.? Câţi ani ar fi avut nepoţii mei?

Am făcut un ocol, ca să trec prin fața casei ei. Întuneric. Un gard viu. Din mirt şi lemn-câinesc. Casuarina îmi şopti să tac. Am tăcut. Lenjeria ei e pe sârma de rufe. Ea are acum patru nepoți, iar eu sunt un burlac declarat. Nici o aluzie n-am făcut la dragostea pe care i-am purtat-o în toți aceşti douăzeci şi cinci de ani. În fond, de ce nu? Ce-ar fi să-i scriu o scrisoare? Ce-ar fi să-i aduc, unul după altul şi fără s-o previn, cele patruzeci şi opt de caiete groase pe care le-am scris? De ce nu? Poate tocmai acum, când Hava e la mine în casă, când sunt secretar?

Deodată am observat lumina farurilor unei maşini oprite în scuarul din fața sălii de mese. Am pornit-o repede într-acolo, aproape fugind, împreună cu cățeaua care alerga înaintea mea. O camionetă militară. O portieră trântită. O siluetă slabă şi înaltă. Puşcă. Uniformă militară. Mi-a stat inima. Dar nu, nu era Ionatan, ci Amos, fratele lui mai mic: transpirat, ciufulit şi obosit. L-am tras spre o bancă, sub un bec de la marginea scuarului. În mijlocul unei acțiuni militare de rutină la granița cu Siria fusese luat ca din oală cu o maşină specială, condusă de şoferul comandantului regimentului, nici mai mult nici mai puțin, cu ordinul de a fi trimis de urgență acasă. Nu i s-a dat nici o explicație. Vrea să ştie dacă am, întâmplător, vreo idee în legătură cu ce se întâmplă aici şi ce vor de la viața lui?

Aşa că i-am explicat totul pe scurt, atât cât am putut să rezum: fratele. Tatăl. Mama. L-am întrebat dacă vrea să mănânce şi să bea. În prima clipă m-am gândit să-l iau la mine acasă şi s-o trezesc pe Hava. Dar m-am răzgândit: nu e nici o grabă. Am văzut destule scene astăzi. Dacă nu-i e nici foame, nici sete – noapte bună, să se ducă la culcare.

Aşa că m-am întors acasă. În prag, m-am despărțit de Tia cu o mângâiere lungă. De când mă ocup cu mângâiatul câinilor? mi-am zâmbit mirat. Aceste ultime rânduri le scriu stând în picioare, fără să-mi fi scos haina şi fularul, fără să-

mi fi dat jos basca. Pentru că somnul nu vrea să vină. Simt o dorință de a ieşi, de a continua să mă plimb aşa, prin kibbutzul pustiu. Poate să mă alătur lui Stuchinik şi să-l ajut la mulsul de noapte, aşa cum făceam acum vreo douăzeci de ani. Să cântăm iar pe două voci de bariton *Râzi, râzi*[69] sau *Primeşte-mă.* Şi să nu schimbăm nici un cuvânt, pentru că am vorbit deja destul.

Da. Am să ies din nou. A fost o zi lungă şi complicată. Ce mă aşteaptă mâine – nu ştiu. Darea de seamă a zilei de azi e completă. Şi îmi spun: Noapte bună, secretar Shrulik. Nu mai e nimic de adăugat aici.

6

De vreun sfert de oră umblă printre clădiri şi şoproane, cu puşca atârnată neglijent pe umăr, cu ochii înroşiți şi mijiți din cauza luminii orbitoare, cu tuleiele bărbii acoperite de un praf cenuşiu, până ce a găsit, în sfârşit, baraca-bucătărie. Mâncă acolo, stând în picioare, patru felii groase de pâine unse cu margarină şi gem. A mai înfulecat, unul după altul, trei ouă fierte şi a băut două ceşti de aşa-zisă cafea. După care îşi luă o jumătate de pâine şi o cutie de sardine, să aibă pe drum. Apoi se întoarse la lucrurile pe care şi le lăsase în camera lui Mihal. Se întinse pe patul în dezordine şi dormi vreo oră şi jumătate, înotând într-o baltă de transpirație. Până când muştele şi căldura înăbuşitoare îl treziră. Se ridică, ieşi din încăpere şi-şi scoase cămaşa, după care îşi vârî capul şi umerii sub un robinet, rămânând mult timp sub jetul de apă caldă ruginită. Cu tot echipamentul şi puşca la picioare, Ionatan se aşează după o copertină din tablă părăsită, la umbra unei plăci de azbest, desfăşură pe

---

[69] *Poezie* scrisă de Shaul Cernikovski (1875-1943), poet de limbă ebraică.

nisip două hărți prinse una de alta, fixând colțurile cu pietre, ca să nu le ia vântul deşertului, şi începu să le studieze şi să citească revista *Situri în Arava şi în deşert*, pe care o luase de pe raftul din camera lui Mihal.

Traseul i se părea simplu: până aproape de Bir-Meliha cu autostopul, de acolo, pe înserate, doi kilometri şi jumătate până la granița nemarcată din valea râului Arava; pe urmă, spre nord-est, până unde se deschide Wadi-Musa. Şi pe jos, rapid, pe timpul nopții, în susul uedului.

Ionatan îşi imprimă în memorie câteva puncte importante de-a lungul drumului: la vreo cinci kilometri est de linia de frontieră trece şoseaua iordaniană spre Akaba. De traversat cu grijă. Pe urmă, dacă parcurg noaptea vreo douăzeci de kilometri spre interior, ajung înainte de răsăritul soarelui la locul unde Wadi-Musa se uneşte cu Wadi Sil-Al-Baa. Acolo traseul începe să capete forma unui canion şi voi putea să mă ascund la umbra stâncilor, poate voi găsi şi vreo peşteră în care să-mi omor toată ziua de mâine. Până se întunecă. În noaptea de sabat, continui să urc de-a lungul văii. După vreo doi kilometri, Wadi-Musa se curbează la aproape nouăzeci de grade spre sud, şi de acolo rămân mai puțin de opt kilometri, destul de abrupți, de urcat prin canion. Şi am ajuns la porțile oraşului. Sâmbătă în zori prind răsăritul de soare la Petra: să văd ce e de fapt acolo şi ce vor de la mine. Ranița, sacul de dormit, canadiana, păturile, centura şi puşca – totul cântăreşte în total vreo treizeci de kilograme. Nu-i nimic. Dacă aş putea pune mâna pe o bazooka, aş căra-o şi pe ea. Însă o singură ploscă cu apă nu-i de-ajuns. Trebuie să mai şterpelesc de pe aici încă vreo două-trei; pentru că nu apare pe hartă nici un izvor pe drum. Ce-ar fi dacă Mihal ar veni cu mine? Dar mai bine nu.

Ce-i de văzut acolo, la Stânca Roşie? Azaria Alon scrie aici, în revistă, că Petra nici măcar nu e Stânca Roşie biblică despre care au profețit Ieremia şi Obadia. Ştie probabil ce

spune, dar, în ce mă priveşte, nu are nici o importanţă. Poate să fie o stâncă oarecare. Chiar şi o stâncă din Ciad. *Petra*, în latină, înseamnă stâncă. A fost capitala nabateenilor, care au trăit şi aici la noi, în Negev, în oraşele Avdat şi Shivta. Negustori, luptători, constructori, agricultori minunaţi, dar şi tâlhari la drumul mare. Cam ca noi. Regele lor a fost unul pe nume Haritha. La Petra se întâlnesc drumurile ce pornesc dinspre Damasc înspre Arabia şi dinspre deşert spre Gaza, Sinai şi Egipt, Darb A-Sultan. Există o prăpastie destul de adâncă la rădăcina uedului, iar nabateenii şi-au săpat tot oraşul în stâncă. Temple săpate în piatră. Palate. Mormintele regilor. Un fel de mânăstire pe care arabii o numsec Ad-Deir. Toate astea, aşa scrie aici, rezistă de două mii de ani, iar „dintele timpului” nu le-a atins. E cât se poate de adevărată expresia asta: „dintele timpului”. Toate sunt acum pustii, părăsite de oameni. Ca viaţa mea. Doar generaţii peste generaţii de hoţi de morminte au scormonit sălile roşii umplându-şi sacii şi murind blestemaţi. Nimeni nu mai trăieşte la Petra de o mie patru sute de ani. Vulpea şi pasărea de noapte pândesc acolo. Iar beduinii din tribul Atala îi dau târcoale, trăind de pe urma păşunilor şi a devastării.

Apoi Ionatan găsi în revistă un vers în engleză care acţionă asupra lui ca o vrajă ciudată:

A rose-red city, half as old as time.

Adică: *Un oraş roşu-trandafiriu, bătrân cât jumătate din vârsta timpului*.

Repeta versul acela fără voce, mişcându-şi încet buzele, în engleză, şi deodată o văzu cu ochii minţii pe Rimona, întinsă goală şi rece pe cearşafurile imaculate ale patului, într-o noapte de vară, sub razele lunii pline, albe ca un mort în fereastră. Îşi scutură capul cu tristeţe şi continuă să citească revista.

La începutul secolului trecut, deghizat în arab, în oraşul-fantomă, uitat de vremuri, ajunsese un călător elveţian curajos, pe nume Burckhardt. Din vârful unei stânci abrupte, privirea îi căzu pe sălile morţii cele roşii, care îl uluiră. Rămase acolo un timp, ca împietrit. În însemnările lui descrie coloane enorme sculptate în forme misterioase. Peşteri săpate în stâncă una peste alta par suspendate în aerul fierbinte. Un amfiteatru ruinat, în stil greco-roman, construit de împăratul Adrian. În gresie sunt săpate palate, fortificaţii, terase, temple şi morminte, toate de un roşu-trandafiriu, iar printre ruine, tufe de oleandru, aprinse ca nişte flăcări. Şi pe drumul care urcă spre oraş au crescut păduri de olaendri. Iar la răsăritul şi la apusul soarelui se aprind bolţile şi arcadele într-o orgie de culori, în timp ce stâncile sculptate se înalţă ca nişte limbi de foc roşii, violete, purpurii.

Aproape adormit, Ionatan îşi imagina farmecul lipsit de viaţă care îl aştepta: treptele abrupte săpate în munte, urcuşul larg, terasat, ce urcă vreo două sute de metri de la oraş până la mânăstirea care îl domină, ale cărei ziduri sunt construite ca braţele unei meduze. Şi alte trepte care urcă spre creasta Muntelui Sacrificiului. Acolo se scurgea sângele victimelor sacrificate pe altar. La dreapta şi la stânga locului masacrului sunt două rânduri de pietre verticale, formând două falusuri enorme care se înalţă spre cer, rămăşiţe ale unui ritual idolatric necunoscut. O spaimă de moarte, aşa scrie în revistă, îl va cuprinde pe cel care va urca până în vârful Muntelui Sacrificiului şi se va uita de sus, spre oraşul părăsit al groazei. Din loc în loc, printre ruine, călătorul va da peste câte un os, sau un craniu omenesc, sau chiar peste schelete întregi, înălbite, pe care căldura şi uscăciunea le-au conservat şi şlefuit. Şi toate spaţiile goale au fost invadate de oleandri sălbatici. Numai şopârlele aleargă pe acolo, prin locurile părăsite. Iar noaptea se aude plângând vulpea

deşertului. Smirna şi tămâia au fost acolo de la începutul timpului, preotese şi preoţi cântând, ritualuri orgiastice cu sacrificii umane, iar de jur-împrejurul oraşului se întindeau livezi şi vii şi grădini şi hambare şi teascuri. Fără să se certe şi fără să se învrăjbească, idolii antici ai deşertului se lăsau celebraţi dimpreună cu Baal şi cu Afrodita şi cu Apollo. Pe urmă totul a fost şters. Zeii au murit. Din oameni au rămas doar schelete. Yahve cel mânios, sălbatic, râde ultimul, ca întotdeauna. Cine soseşte la Basra nespălat de la Edom? E Sion – dumnezeul pustiului, care vine să aştearnă peste tot tăcerea morţii.

Timp de paisprezece secole nu a fost menţionat oraşul-fantomă în nici un document scris. Ca şi cum n-ar fi existat. Şi numai în ultimii ani oamenii au început să meargă acolo, punându-şi viaţa în pericol, lunatici, de-ai noştri, iar unii chiar s-au întors teferi. Însă vreo zece tineri au murit pe drum, fiindcă beduinii din tribul Atala sunt renumiţi pentru cruzimea lor.

— Hai la drum, îşi spuse Ionatan cu voce tare. Şi inima i se umplu de o bucurie asemănătoare cu beţia. Puse revista în raniţă. Hărţile le-a făcut sul şi le-a vârât în sân, direct pe piele, sub cămaşă. În curând va fi ora prânzului. Aş fuma o ţigară. Dar nu, gata, nu mai fumez.

Îşi demontă puşca şi o curăţă cu multă răbdare. Apoi o montă la loc. Se întinse pe spate, la umbra foii de azbest. În muşchii coapselor încă mai simţea plăcerea nopţii trecute. Căscă, se întinse, cu capul pe raniţă, cu puşca pe piept; prin minte îi treceau, ca nişte nori, fragmente din frazele citite în revistă, fantome, umbra morţii, vulpi şi păsări de noapte, merg să văd despre ce e vorba acolo şi mă întorc şi mă fac om.

Aţipi. Muştele i se plimbau pe faţă. Pe jumătate adormit, îşi văzu moartea venind chiar în timpul nopţii următoare, împuşcat în piept sau înjunghiat cu un pumnal în spate.

Nici un fel de teamă nu-i trezi imaginea lui în agonie, singur în pustiu, pe pământ duşman, cu faţa spre nisipul întunecat şi sângele înghiţit de praful de sub el, ca un venin care i se scurge din trup, eliberându-l în sfârşit, ca atunci, în copilărie, când a fost foarte bolnav, ghemuit între cearşafurile reci de pe patul părinţilor, sub pătura mamei sale, în întunericul dindărătul obloanelor închise. Cu pleoapele strânse, Ionatan era atras de moartea aceea pură, fără chinuri, care îl transforma lent într-una din multele pietre ale deşertului, lipsit în sfârşit de gânduri, de dor, rece, lăsat să existe în pace. Rece şi existând. Existând şi rece. Pentru totdeauna.

Cine l-ar fi privit pe Ionatan în clipa aceea, ar fi descoperit cu uşurinţă sub tuleiele bărbii lui murdare, sub părul lui lipicios, sub masca de praf, faţa copilului de opt ani care fusese, delicat, adormit parcă, cu ochii învăluiţi într-o durere liniştită, ca şi cum cei mari i-ar fi promis ceva în care el crezuse cu toate puterile, dar orele trecuseră şi cei mari nu-şi mai ţinuseră promisiunea, nici măcar nu mai veniseră, plecaseră, nu mai existau, în timp ce copilul stă singur, întins pe pat, până ce îl cuprinde somnul, fără a şterge însă urmele ofensei şi ale durerii de pe faţa lui adormită. Aşa i se părea Ionatan celui care se aplecase să-l privească preţ de câteva clipe foarte concentrat, cu ochii lui de un albastru-deschis, cercetându-i cu grijă bagajul şi sacul de dormit legat cu o sfoară de raniţă, privindu-i mitraliera pe care o ţinea în braţe, pe piept. Omul zâmbi obosit, cu milă. Cu un deget lung, îl atinse pe Ionatan Lifshitz:

— Ei, *ciudak*[70] ce eşti, de uscat te-ai uscat de tot. Hai, vino să dormi cum trebuie. În pat cu baldachin. Ca un rege. În aşternuturi scumpe.

---

[70] Ciudat (rusă).

Ionatan se sperie. Deschise ochii larg şi sări rostogolindu-se înapoi, agil ca o pisică, apucând puşca strâns, cu amândouă mâinile, ca pentru a-şi apăra viaţa.

— Bravo, râse bătrânul, bravo, ce reflexe! Minunat! Dar nu trage, te rog, îţi sunt prieten, nu duşman. Ai caschetă? Puneţi-o imediat! Tlalim.

— Poftim?

— Tlalim. Alexander. Sasha. Te-am trezit dintr-un vis îngrozitor, aşa-i? Vino*, malinki*[71]. Hai să mergem; când ai adormit, mai era încă umbră aici, dar acum e foc şi pară.

Ionatan se uită la ceasul care stătuse. Întrebă cu vocea lui joasă:

— Scuzaţi, cât e ceasul acum?

— Un ceas bun, dă mâna şi ridică-te, omule! Uite, aşa. Te duc să dormi până mâine-dimineaţă în palatul regal. Şi poţi să înfuleci şi nişte delicatese. Tot ce-i mai bun poţi să bei la mine. Hai. *Kushiat y sipat. Dayosh!*[72]

Ionatan îşi aminti vag de omul acesta slab şi înalt: aseară, chiar când ajunsese la Ein-Hutzov, înainte de a o întâlni pe Mihal, observase printre soldaţi, beduini şi muncitori un fel de pionier slăbănog, cu picioarele şi braţele lungi, cu o barbă grizonată sălbatică şi lungă, până la piept, cu păr alb, creţ, bronzat ca un beduin, pe a cărui faţă arămie mijea o pereche de ochi albaştri veseli.

— Mulţumesc, spuse Ionatan, dar trebuie s-o iau din loc.

— Ei, ia-o din loc, de ce nu, dă-i drumul, cu tot respectul, se amuză bătrânul, făcându-i cu ochiul viclean-amical. Dar cum ai s-o iei din loc? Hm? Cum? Singura maşină de aici e, în momentul de faţă, Burlak.

---

[71] Mititelule (rusă).

[72] Mănâncă şi dormi, hai (rusă).

— Poftim?

— Burlak, mult iubitul meu jeep. A fost cândva preferatul generalului Allenby, a alergat în el de la Cairo la Damasc, dar acum are vârsta mea. Peste vreo două-trei ore, Burlak şi cu mine te vom duce, cu tot respectul, până aproape de Bir-Meliha. Oricum n-ai să treci graniţa înainte de a se întuneca. Şi apă, *krasavitz*? Ce-i asta, un păhărel şi gata? Vrei să mori de sete? Am să-ţi dau un plastic, adică un bidon, ca să ai apă pe drum. Poţi să-mi spui Tlalim. Sau Sasha. Sau bunicu'. Eu sunt responsabil aici cu tot deşertul. Hai să mergem. Numai pune-ţi imediat ceva pe cap. Tu ai să-mi spui Tlalim, iar eu ţie, *krasavitz*. Mergem.

Cu o oarecare întârziere Ionatan înţelese vorbele bătrânului şi se bâlbâi uimit:

— Ce graniţă? Da' de unde? Eu doar...

— Ei, *ciudak*. Nu mă interesează. Vrei să minţi – poţi să mă minţi. Se spune că minciuna are picioare scurte. Idioţi! Are aripi! Tu, *zolotoi*[73], mutră, ţi-ai făcut de cap azi-noapte? Se vede pe faţa ta. Nu-i nimic. Vrei să negi? Poţi să negi. Vrei să minţi? Poţi să minţi cât pofteşti. Cu Yvonne cea mică? Cu Mihal? Rafaela? Oricum nu contează; hi-hi, înăuntru, la toate curge miere şi nectar şi sirop dulce. Uite, eu locuiesc aici. Intră, te rog. Am ceai, curmale şi vodcă. Sunt vegetarian. Canibal, dar vegetarian. Eşti oaspetele meu. la loc. Hai să stăm de vorbă. Mănâncă, bea, pe urmă – *ciort yevznayet*[74]. Poţi să pleci liniştit. Şi în iad, din partea mea. Burlak şi cu mine te luăm pe seară şi te aruncăm în apropiere de Bir-Meliha, iar de acolo – ducă-se pe pustii, dacă aşa crezi că e bine.

---

[73] Scumpete (rusă).

[74] Dracu' ştie (rusă).

Intră într-un vagon părăginit, lipit de gard. Cândva fusese un vagon mobil, pe roți, dar acum acestea erau dezumflate, iar cauciucurile se fărâmițaseră de mult, pivoturile de fier fiind îngropate pe jumătate în nisip. Vagonul era rece, întunecos, iar înăuntru plutea un miros greu. O saltea zdrențuită. Şi încă o saltea ruptă, din care ieşeau paiele murdare. Mai era şi o masă cojită, pe care stăteau multe sticle de bere goale, sticle de vin pe jumătate golite şi o mulțime de cutii de tablă, conserve, cărți claie peste grămadă, o coajă de pâine şi un carton de ouă. Pe un raft ancorat de tavan cu nişte sfori, Ionatan văzu un reşou, o lampă cu parafină, o cană de tablă plină cu ceai, un acordeon stricat, o lampă cu petrol, o tigaie neagră deformată, un ibric afumat şi un revolver Parabellum vechi, printre o mulțime de pietre colorate, adunate probabil de prin deşert.

— Poftim*, krasavitz*: casa mea e casa ta. Patul meu e patul tău. Lucrurile ălea, aruncă-le pe unde poți. Stai jos, *malcik*[75]. Fă-te comod. Odihneşte-te. N-am să-ți fur nimic. Dă-mi şi puşca, uite, aşa, s-o punem aici, să se odihnească. Numele, Tlalim Alexander. Geodez cu diplomă, dat dracului, expert în deşerturi, geolog, amant şi bețiv. Viața – o adora, oamenii răi – îi ura. Animal sălbatic. Sufletul i-a fost pus la multe şi grele încercări. Nu şi-a găsit odihna şi pacea. Femeile – le-a ținut ca-n palmă şi a suferit în tăcere. Ăsta sunt eu. Dar tu, copile, cum eşti? Disperat? Infantil? Poet? Uite, ăsta e gin. Bea gin. N-am nici sifon, nici gheață, nici n-am avut vreodată. Dar am inima fierbinte şi împăcată. Bea sănătos, *krasavitz*, pe urmă să mi te spovedeşti. Ai, mamă, ia uite cum plânge, mamă, ce plânset ascunde copilul ăsta

[75] Copile (rusă).

în piept. *Ciudak-durak*[76] ce eşti. Ce diavol ticălos, arză-i-ar numele, te ispiteşte să te duci tocmai la Petra?

Bătrânul râse cu hohote copilăreşti, îşi şterse lacrimile şi deodată se înfurie, bătu cu palma în masă, încât toate sticlele zdrăngăniră, şi tună cu o mânie sălbatică:

— Să trăieşti, nenorocitule! Să trăieşti! Să trăieşti şi iar să trăieşti! *Ty smarkaci!*[77] Răsfăţatule! *Ty* cârpă. Să plângi şi să trăieşti! Să te târăşti şi să trăieşti! Să înnebuneşti în chinuri, dar să trăieşti! Să suferi, nenorocitule! Suferă!

Ionatan se ghemuise tot pe taburetul de rafie împletită. Nu se hotăra. Îşi aduna curajul. Ridică ceaşca de tablă îndoită care îi fusese oferită, luă o înghiţitură de gin, simţi o arsură, se înroşi, tuşi, cu dosul palmei murdare îşi şterse ochii umezi şi încercă să se apere:

— Scuză-mă, amice...

— Amic?! urlă bătrânul, nu ţi-e ruşine? Nu ţi-ai înghiţit limba? Cum ai îndrăznit? Obraznicule ce eşti! Cum să-ţi fiu amic? Dracu' ţi-e amic! Cum să fiu prieten cu cel care se duce singur la moarte! Diavolul îţi e prieten! Eu pentru tine sunt Tlalim! Sau Sasha. Nu prieten. Ia, mănâncă smochine! Mănâncă! Şi curmale. Şi măsline. Am şi *pita*. Acolo, sub ciorapii ăia, poate o fi şi ceva bun. Ai mâncat? Atunci, mai mănâncă, ia şi de la mine! *Paskudniak!*[78] Mănâncă odată!

Apoi, cu altă voce, ţinându-şi obrajii în palme, legănându-şi capul şi jumătate din corp la dreapta şi la stânga cu un gest exagerat, ca într-un bocet amar arăbesc:

— Copile! *Zolotoi*! Ce ţi-au făcut nemernicii!?

---

[76] Ciudat-idiot (rusă).

[77] Mucosule (rusă).

[78] Fiu de căţea (rusă).

— Scuză-mă... dumneata... eu nici n-am de gând, tot ce ai spus. Nu fac decât să mă plimb pe aici prin zonă, pentru că am fost trimis să caut un tânăr, Udi, un tânăr din kibbutzul meu, care a dispărut acum câteva zile şi...

— Suferinţă, *krasavitz*. Minciuni şi suferinţă. Nu e nici un Udi şi nici un Hudi. Ascultă. Sasha Tlalim va spune acum un lucru de principiu, iar tu, dacă vrei – ai să asculţi. N-ai să vrei – *pashol von*[79]. Haosul să te înghită. *Dayosh!*

— Oricum trebuie s-o iau din loc.

— Linişte. Acum vorbeşte Tlalim, iar *krasavitz* tace politicos. Unde ai primit educaţie?

Ionatan tăcu.

— Ascultă, te rog, Udi-Hamudi. Am să-ţi explic un lucru: Moartea e ceva oribil! Dezgustător! Impur! Şi, în afară de asta, of, n-o să scapi de ea. Toată noaptea vei hălădui pe acolo, prin valea aceea neagră, deşteptule, toată noaptea ai să mergi fericit, hi-hi, le-am venit de hac, ce pedeapsă le-am dat nemernicilor ălora, hi-hi, ce-or să mă mai plângă după ce-o să mor, cum se vor blestema pe ei înşişi pentru nemernicia lor, îşi vor mânca sufletele toată viaţa de acum înainte! Eu am murit, dar le-am dat o lecţie. Tâmpit ce eşti! Data viitoare să ştie că trebuie să se poarte cu tine cu o delicateţe ieşită din comun, hm? Să te iubească data viitoare aşa cum meriţi, hm? Iar dimineaţă, deşteptule, dimineaţă ai să te ascunzi printre stânci? Ai să dormi acolo şi ai să fii un *durak* fericit? În timp ce tu ai să dormi, idiotule, Atala îţi vor descoperi urmele proaspete prin ued. Ca vântul vor ajunge la tine. În tot deşertul nu există cercetaşi mai buni decât ei. De departe te vor mirosi. Ei şi? ai să-mi spui. Trumpeldor, hm? „E bine să mori”, hm? Uite că Sasha o să-ţi spună ceva: Deloc nu e bine să mori. E foarte rău să mori. Mai ales de

---

79 Du-te (rusă).

mâna tribului Atala. Diavolii ăia prind un *krasavitz* ca tine, puternic, floarea kibbutzului, năpustindu-se asupra ta ca noaptea. Până apuci tu să pui mâna pe puşcă, ei sunt călare pe tine şi te regulează pe la spate: zece, douăzeci de Atala te vor regula pe la spate. Pe urmă în gură. Îţi place, *malcik*? Când termină, te omoară. Dar nu dintr-odată: te taie bucăţică cu bucăţică. Îţi taie urechile. Îţi spintecă burta. Îţi ciopârţesc mădularul. Şi numai după aia taie. Iar tu, dragul meu, ai să urli. Oi, ai să strigi până la cer. Ca un animal ai să urli: tată-mamă-ajutor! Şi când n-ai să mai fii în stare să urli, copile dragă, ai să horcăi ca o cămilă. Cum e o cămilă tăiată, ai văzut vreodată? Nu? Hhrrr! Aşa!

Bătrânul se ridică în picioare. Cu ochii daţi peste cap. Cu o expresie înnebunită de furie. Cârlionţii albi de pe pieptul gol, bronzat, i se ridicaseră ca nişte ţepi de arici. Moşneagul, mânios, nebun, nespălat, cu barba lui sălbatică strălucind ca zăpada scăldată în soare pe vârful unui munte, cu o spumă lăptoasă la gură, stătea aplecat spre Ionatan, cu faţa aproape de faţa lui, emanând un val de mirosuri de usturoi, alcool şi transpiraţie, cu gura aproape de gura lui Ionatan, scoţând un urlet groaznic:

— Hhhrrr!

Ionatan se retrase speriat spre marginea saltelei; îşi acoperi faţa cu mâinile, ca un copil care aşteaptă o palmă, şi închise ochii, strângând din pleoape cu putere.

Când îi deschise din nou, bătrânul râdea înfundat, cu ochii lui albaştri aruncând sclipiri şăgalnice şi prieteneşti, turnând restul de gin în ceştile de tablă îndoite.

— Gata acum, spuse cu o voce caldă, bea puţin, sănătate. Scoate-ţi prostiile din cap. Calmează-te şi odihneşte-te. Pe urmă să plângi, dragul meu. Ai, *mamushka*, să plângi, copile, nu să mori, poţi să plângi zdravăn jumătate de

noapte. Plângi odată! Plângi – şi gata! *Iubtvoiumat*[80], plângi odată!

— Lasă, spuse Ionatan cu vocea lui indiferentă, stinsă, cu capul aplecat înainte, într-o parte, semănând cu Iolek când nu aude. Lasă chestia asta. Nu ştiu ce vrei de la viaţa mea. Nu mă duc la nici o Petra. Nu sunt dintre aceia.

— A, bravo. *Molodietz*[81], Stahanov. Îl cauţi pe unul Udi, care vrea să meargă la Petra. Tu numai te învârţi pe aici prin zonă şi noaptea o regulezi pe Mihal? Sau pe Yvonne cea mică? Sau pe Rafaela? Nu contează. Esenţialul e că ai găsit acolo miere, *boje moi* şi ai şi făcăleţ pentru amestecat mierea. Foarte bine! Să trăieşti! Să regulezi şi să trăieşti! Să plângi şi să trăieşti! Moartea e oribilă! Ptiu! Împuţită! Şi e şi dureroasă! Hhrrr!

— Bine. Mulţumesc. Am înţeles. Mulţumesc pentru băutură şi pentru... tot. Dar acum lasă-mă să plec, spuse Ionatan hotărât, atât cât era în stare să-şi exprime hotărârea, trebuie s-o iau din loc.

— Bine, *malcik*, hai, să mergem.

— Cum?

— Ai vrut să pleci, nu? Hai. Plecăm. *Haide*. Mergem să-l înhămăm pe Burlak. Plecăm. Du-te la Petra. Ce-mi pasă mie? Fiecare e „suveran” în propria viaţă. Fiecare idiot e liber ca un rege. Poftim, poţi să mori sănătos. Numai ia de aici plasticul ăsta, adică bidonul ăsta, să-l umplem cu apă rece. E un fel de flacon. Uite, îl legăm frumos la spate, ca să nu mori însetat. Cum te cheamă, copile?

— Mă cheamă... Azaria.

— Minciună!

---

[80] Paştele mă-tii (rusă).

[81] Bravo (rusă).

— Prietene... Sasha?

— Am terminat. Ascult. Poți să minți cât vrei.

— N-ai să mă dai de gol?

— Nebun ce eşti! Să-ți fie ruşine. Ptiu! Să mori – e o prerogativă! Constituție! Privilegiu! Drepturile omului! Ce, eu sunt Stalin? Ai, mama! Nu mă dai de gol? Nie-nie-nie? se amuză bătrânul cu o voce plângăreață, imitând plânsetul unui bebeluş. Dar dacă aş fi taică-tău, te-aş bate până ți s-ar înroşi poponeața! Ca la maimuță! Poftim, faceți cunoştință, frumosul ăsta e Burlak. E o încântare să-l priveşti, nu?

Era o rablă de jeep, cu un far înnegrit ca un ochi deschis, iar celălalt – spart. Portiera de pe partea şoferului era doar o ramă ruginită, fără geam. Amândouă scaunele erau rupte, iar pe ce mai rămăsese din ele era întinsă o pătură din lână. În spate, Ionatan văzu canistre de benzină şi apă, bare vopsite în alb şi roşu pentru măsurători, două teodolite, frânghii unsuroase, cârpe, o cutie cu conserve pentru soldați, pietre de cuarț, pietre de bitumen, bucăți de ziare vechi. Iar sub picioarele lui, pe podea, scârțâiau bucăți de *matzot* sfărâmate.

— Acesta e Burlak, râse bătrânul cu dinții lui albi şi frumoşi, dragul meu Burlak. Cândva, Churchill a intrat în Veneția cu Burlak-ul ăsta, iar acum – e al nostru.

În timp ce vorbea, l-a ajutat pe Ionatan să-şi pună în spate puşca şi bagajul. Apoi motorul scoase un lătrat, un mârâit, un scâncet grosolan, ca un hârâit, şi deodată jeepul sări din loc, iar Ionatan fu proiectat înainte. Bătrânul băgă în marşarier, manevră într-o parte şi-ntr-alta, zdrobi sub roți o cutie de ulei goală şi o porni la drum. Conducea plin de încântare, tăind curbele, apăsând brutal pe accelerație, din când în când pe frână, doar pedala ambreiajului aproape că n-o atingea. Şi fredona o melodie rusească lălăită.

Călătoreau în tăcere. Se înserase.

Unde mă duce? Poate direct la poliție? De ce mereu se lipesc de mine tot felul de nebuni? Tata. Şi mama. Trotsky, Azaria, Rimona. Şi eu însumi. De la un metru şi jumătate maximum, ce clovn, cum poți să ratezi un taur de la un metru şi jumătate? Fără nici o problemă l-aş fi omorât. Dar el nu l-a nimerit înadins, pentru că moartea e impură, e gunoi. Târăşte-te şi trăieşte! Suferă şi trăieşte! Pentru ce? Important e că nu am lăsat garda jos şi nici măcar numele nu i l-am spus. Dar poate că şi asta a ghicit în nebunia lui. În curând o să răstoarne jeepul şi o să ne omoare pe loc pe amândoi. Cât e ceasul acum? Începe să se întunece deja. Oricum, mâine în zori voi fi mort. E ultima seară. E bine. Hhrrr! Şi un ceas stricat arată ora exactă la un moment dat. Sunt aşteptat acolo. Nu la nesfârşit. Vin foarte curând. Să fii rece şi viu.

— Cât e ceasul?

— Copile, spuse Tlalim, ai timp berechet. Atala nu pleacă nicăieri. Întâmplător, eu am fost acolo acum opt ani. La Petra. De fapt, nu e decât o ruină. Pietre. Ca orice ruină. Petra nu e Petersburg. Paragină.

Ionatan nu se putu abține:

— Şi cum se face că pe tine nu te-au omorât acolo?

— Prostule, râse bătrânul, eu pentru tribul Atala nu contez deloc ca evreu. Şi e adevărat că nici nu mai sunt evreu. Pentru ei sunt un fel de sfânt. Derviş, *eurodivi*[82]. La fel şi pentru ai noştri: să întrebi numai despre Sasha aici, cum a călărit pe o cămilă până la Petra ca Avraham, Atala i-au dat de mâncare şi de băut, iar fetele au dansat în fața lui tot drumul. Eu, dragul meu, deloc nu mai sunt evreu. Nici măcar ființă omenească. Dat dracului. Expert în deşerturi.

---

[82] Blestemat (rusă).

Viața a gustat-o din plin, pe femei le-a admirat. A băut vodcă precum un cal. Cei răi i-au întins curse, iar proştii i-au amărât viața, dar el nu a disperat. *Nikakda!* Ascultă, *zolotoi,* nu te duce la diavol. Mergem să ne facem puțin de cap?

Ionatan spuse:

— Înainte de Bir-Meliha, vreau să cobor, te rog. Şi uită că m-ai întâlnit. Nu sunt obligat să explic nimic nimănui. Viața mea e doar a mea.

— Filozof? strigă omul înveselit brusc, ca un magician care citeşte gândurile şi căruia i-a fost confirmată o intuiție uimitoare şi face o plecăciune în fața unui public invizibil, viața ta e doar a ta! Original! Foarte tare! Păi ce? E a mea? A diavolului? Sigur că e a ta, *krasavitz*. Du-te sănătos, chinuitule ce eşti. Ai, mamă, cu ce ți-au greşit oamenii ăia răi, de ai o asemenea față? Nemernici! Uitate să le fie numele! Iar tu, dacă-i aşa, du-te dracului! Dar ascultă, te rog: Ai să te întorci chiar în noaptea asta. La Sasha. Ai să treci puțin granița, ai să intri puțin în Iordania, nu-i nimic, numai că drumul lor – de partea cealaltă – în nici un caz să nu-l treci. Pur şi simplu faci stânga-împrejur şi te întorci. A? Bine? *Molodietz*! Ai să ții minte numele? Tlalim! E uşor. Sasha. Te întorci la miezul nopții la palatul meu regal, stai la mine cât vrei, fără fasoane, o zi, o săptămână, doi ani, până când simți că nemernicii ăia şi-au primit lecția şi te-au plâns amarnic şi a două oară se vor purta cum trebuie cu tine. Până atunci, am pentru tine măsline, smochine şi curmale. Şi o saltea demnă de un rege şi n-o să ne lipsească nici ceva de băut. Eu sunt vegetarian din principiu. Canibal – dar vegetarian. Şi vei avea cu totul altă figură aici la mine. Curată. Barbă ți-ai lăsat deja. Nimeni n-o să te recunoască. Dacă vrei – vii cu mine, mă ajuți la măsurători, cu Burlak o să batem drumurile prin deşert, iar tu vei fi adjunctul regelui. Nu vrei – nu-i nimic, îți dau voie să stai cu burta în

sus toată ziua, iar noaptea poți să zburătăceşti cu făcăleţul în sus şi să amesteci în mierea lor cea dulce. Nimeni n-o să ştie că stai la mine. Te întorci?

— Opreşte aici, spuse Ionatan, lasă-mă să cobor.

— Ai, mama, oftă bătrânul, iar a câştigat diavolul.

Jeepul se opri; de data asta nu brutal, ci cu precizie şi domol. Ionatan se căţără de pe locul lui direct în partea din spate a maşinii şi începu să-şi arunce pe nisipul de la marginea drumului rania, păturile, canadiana, bidoanele cu apă şi sacul de dormit. Apoi sări şi el, cu kalaşnikovul în mână. Bătrânul nu-i aruncă nici măcar o privire: stătea la volan, liniştit, cu bărbia căzută în piept, ascunsă în claia bărbii, ducând parcă suferinţa lumii întregi, nemişcat, înalt şi subţire, impresionant, cu coama lui grizonantă şi barba albă, împărţită în şuvie.

Doar când Ionatan se îndepărtase puţin, încovoiat sub greutatea bagajului, spre panta care se întuneca, îşi ridică bătrânul capul lui cel măreţ, spunând trist:

— Ai grijă, copile.

Şi dintr-odată, din adâncul pieptului, până spre viscerele pustiului, trimise un urlet:

— Nenorocitule!

În aceeaşi clipă, Ionatan simţi o căldură inundându-i sufletul. I se puse un nod în gât. O pânză îi acoperi ochii. Cu ultimele puteri, muşcându-şi buza de jos, reuşi să se abţină.

Jeepul se îndepărtă. Imediat fu înghiţit de apusul de soare. Şi într-o clipă dispăru şi huruitul motorului. Vântul bătea dinspre nord. Deşertul se întuneca. În sfârşit, Ionatan era singur cu adevărat. Auzea vibraţia fină a tăcerii.

7

Era noapte. Vântul călduţ al deşertului bătea dinspre nord spre sud, aducând cu el un praf sărat. Primele stele

răsăriseră, dar rămăşiţele luminii erau încă agăţate de culmile colinei. Un miros de fum venea de departe, iar nările îi fremătau. Apoi dispăru. Ionatan stătea puţin încovoiat sub greutatea lucrurilor pe care le căra, aşteptând parcă să i se alăture cineva. Pe urmă urină îndelung. Inspiră adânc, calculând bucuros că nu fumase nici o ţigară de patruzeci şi cinci de ore. Îşi puse o cartuşieră în puşcă. Pe celelalte două şi le îndesă în buzunarele pantalonilor. Se gândea cu plăcere că niciodată în viaţă nu se simţise atât de singur, departe de orice fiinţă vie. Chiar şi Ein-Hutzovul, pe care îl lăsase în urmă, i se părea deodată un loc obositor, zgomotos, unde primise roluri care nu-i erau pe plac. Dar acum s-a terminat. O ridicătură de pământ îi ascunde şoseaua Sodoma–Eilat. Bătrânul dispăruse. Se înnoptase. Acum s-a terminat, îşi repeta Ionatan ca un refren. Undeva, în munţii care se întunecă în faţa ochilor lui, conturând bolta cerului înspre est, clipea o luminiţă: punctul de frontieră? Sau cortul vreunui beduin în albia văii? Acolo e Edom. Acolo e regatul de dincolo de Iordan. Acolo aşteaptă oraşul de stâncă. Şi acolo mişună duşmanul.

Nu se aude nici un sunet. Nici un foşnet. Ca să măsoare parcă adâncimea tăcerii, Ionatan spuse cu voce joasă:

— Linişte.

Un abur uşor, lăptos, închis la culoare plutea la picioarele lui. Vântul încetă să mai bată. Pe şosea, în spatele lui, trecu în viteză o maşină. Zumzetul motorului îl trezi. Îşi încercă din nou vocea:

— Mergem.

Şi auzind asta, picioarele lui începură să meargă. Paşii îi erau atât de uşori, încât aproape că nu îi auzea. În ciuda bagajului şi a puştii, Ionatan înainta parcă plutind. Tălpile bocancilor lui de paraşutist îl duceau singure. Panta era domoală, lină. Încet-încet, o uşurare îi cuprinse tot corpul. Chiar şi sudoarea de pe frunte îi era plăcută, ca atingerea

unei mâini răcoroase. O blândeţe misterioasă urca din pământul pe care călca, era ca şi cum ar fi păşit pe un covor moale de cenuşă rămasă după un incendiu. Şi din nou simţi în aer un miros vag de fum. Din loc în loc se târa câte o tufă pitică. Din loc în loc – câte o piatră neagră. Întunericul acestei nopţi nu semăna cu nici un întuneric din trecut: stelele cerului dădeau deşertului un fel de strălucire interioară de un albăstrui intens. Ca într-o vrajă, Ionatan se lăsa dus înspre răsărit, golit de gânduri, golit de doruri, învăluit într-o beţie uşoară: ca şi cum muşchii lui puternici îi purtau corpul cântând. Ca şi cum ar fi fost purtat pe palme.

Ce am fost eu toţi anii ăştia? Cine mă cheamă acum? Vin. Vin. Sunt pe drum. Rece şi viu. Vin. Nu voiam oare să plec într-o altă ţară? Într-un oraş mare şi străin? Să încep o viaţă nouă? Să muncesc şi să învăţ, să supraveghez panouri de control? Să cunosc femei străine? Dar uite, acum sunt liber. Cine are nevoie de control şi de femei? Nu mai am nevoie de nimic. Sunt liber şi nu-mi trebuie nimic altceva. Ce-mi pasă dacă vin acum beduinii ăia? Să vină. Apăs pe trăgaci şi îi rad pe toţi, tac-tac-tac. Ceea ce Azaria a povestit despre profesorul lui de matematică, lovit în cap de un glonţ rătăcit, nu era adevărat. Nici Azaria nu a existat cu adevărat. Nici casa. Nici toţi anii ăştia. Nici Mihal şi nici bătrânul cel nebun n-au existat cu adevărat. Numai acum începe cu adevărat viaţa lui. Cu adevărat nu există decât stele şi întuneric. Deşertul e adevărat. Şi vântul ăsta care bate dinspre partea stângă, bate, se opreşte, bate. Acesta e adevărul meu: să merg singur în noapte. Să aparţin liniştii. Să merg în ritmul meu, aşa, spre răsărit. Să trec de piscul cel mai înalt, care e cu siguranţă Geabel-Haaron. Asta-i tot. Un cântec vechi îmi sună în cap: Ce mai vrei de la noi, patrie, ce nu ţi-am dat încă? La întrebarea din cântec, Ionatan nu găsea răspuns. Nici nu căuta. Dar se surprinse

fredonând melodia şi făcu un efort să înceteze. Mergea parcă plutind. Ni se umplu hambarele. Casele noastre forfotesc. S-a terminat. Nu am casă. Acolo în vale, între munții Edom, mişună nomazii. Şi eu sunt un nomad. Tot restul e o greşeală sau o glumă. Sau o capcană. Tatăl meu. Soția mea. Armata. Livada. Atelierul auto. Cum au trecut anii, cum am aşteptat ca o piatră? Iosafat, profesorul, nu avea inima împăcată, cum de a stat aşa, pe balcon, aşteptând glonțul? De ce nu a plecat? Şi eu sunt mort pentru ei, dar pentru mine sunt cât se poate de viu. Nimeni niciodată n-o să-mi mai spună ce să fac. Cine se apropie – trag. M-am născut mort. Ca fetița pe care a născut-o Rimona acum un an. N-am întrebat nici măcar ce a făcut sirianul ăla, ginecologul, la Haifa, la spital, cu corpul fetiței. Ce se face cu copiii care se nasc morți? Îi adună poate pe toți într-un oraş-fantomă între munți? Poate că există vreo ascunzătoare pentru copii, temple, palate, case din stâncă? Adânc-adânc în întunericul pomenit în revista despre Petra? Acolo e şi Efrat a Rimonei. Fiica? Pe care am avut-o? Fiica mea? Eu sunt tatăl ei? Cuvântul ăsta, tată, mă face să mor de frică. Eu. Cum să recunosc o fetiță pe care n-am văzut-o niciodată? În întunericul ăsta? Printre o mulțime de copii? Să o strig cu voce tare, Efrat? O să vină? O să-mi sară de gât? Ca atunci când eram copil şi toți îmi spuneau Ionatan cel bun?

O umezeală sărată îi atinse deodată buzele. Îşi şterse fruntea cu dosul palmei şi, fără să se oprească, lărgi puțin cureaua raniței. Îmi lua mâna şi o punea pe burta ei, să simt cum se mişcă, şi se uita la mine ca şi cum mi-ar fi păsat. Eu? Tată? Al lui Efrat? Al copilului de dinainte de Efrat, pe care îl avortase? Nebunie. În mod misterios, îşi imagină că simte mişcarea fetiței în burta lui. Îi veni să râdă pe întuneric. Dar în clipa aceea auzi un scârțâit sub tălpi: călca pe pietriş. Nu e fundul unui ued? După un timp se făcu iar linişte şi sub picioare simți din nou atingerea mută

a nisipului. Trase în piept adâncurile singurătății, tăcerea întinderii pustii a nopții. Ridicându-şi ochii spre culmea muntoasă, descoperi o aură palidă. Să fie luminile oraşului? Noaptea trecută a fost o noapte cu lună. Acum, dincolo de munți, luna îşi pregăteşte din nou spectacolul. Deocamdată se văd doar reflexe sclipitoare. Ca şi cum ar fi coborât din cer un văl ceţos, înstelat, aterizând acolo, departe înspre răsărit, dincolo de culmile muntelui Edom, strălucind în pustiu cu o intensitate înfiorătoare deasupra văii părăsite, de-a lungul scenei muntoase.

Luna va răsări în curând. Uedul acesta pe care l-am traversat acum câteva minute, poate acum o oră, e cu siguranță valea Arava. Iar acum am trecut dincolo de graniță. Nu mai sunt în țară. Gata. Aici e regatul Iordaniei. Teritoriile nomazilor însetați de sânge. Trebuie să fiu cu ochii în patru. Aş fi putut-o lua pe Tia cu mine. Dar nu, nu-mi mai aparține. Cum se face că n-am plâns după ea niciodată? Cum de n-am simțit nimic? De ce întotdeauna când Rimona încerca să vorbească despre ea, o întrerupeam imediat urlându-i să termine cu asta? Era fetița mea. Cum am uitat că am o fetiță? Cum am uitat, am vrut să uit că, înainte de Efrat, Rimona mai rămăsese o dată însărcinată? Eu nu voiam. Lasă copiii, e prea devreme, i-am spus. Şi m-am enervat. Suntem singuri şi ne e bine aşa. Nu am nici o obligație față de tatăl meu să-i continui dinastia. Nu vreau ca părinții mei să stea toată ziua aici, în sufletul nostru. Lasă copiii. Într-o dimineață s-a dus la Haifa. S-a întors fără. Palidă. I-am cumpărat un disc cadou. Nu mă ura. Dimpotrivă. Timp de cinci zile a ascultat de o mie de ori discul pe care i-l cumpărasem. Din cauza avortului ăluia, Efrat ni s-a născut moartă. Aşa explică sirianul, doctorul, propunând să nu mai încercăm un timp, fiindcă Rimona a fost salvată de la moarte printr-o minune. Amândoi copiii mi i-am omorât cu mâna mea. Şi pe Rimona am adus-o în

pragul nebuniei. De atunci au început farmecele Ciadului. Ce a fost asta? Un şacal? O vulpe? Nimic. Stele şi linişte. Trebuie să beau puțină apă, chiar dacă nu mi-e sete. La ora asta am fi putut să o culcăm pe Efrat. Să-i punem o pijama cu elefanți. Să-i cântăm un cântec de leagăn sau două. Să-i spunem poveşti, imitând voci de animale. Am talent la asta. Ascultați: Aşa face vulpea. Şi aşa hiena. A murit Efrat, fiica mea. Nebunul de taică-său a omorât-o. Aşa cum a făcut taică-meu cu mine. La ora asta i-am fi putut umple biberonul cu lapte cald. Cu zahăr sau puțină miere. Să-i punem un urs sau o girafă sub plapumă. Uite, aşa face ursul: mo-o-or. Ne te teme, Efrat. Tata se culcă pe covor, lângă pătuțul tău. Te ține de mână. Dormi. Mama te înveleşte. Pe urmă am fi putut sta, Rimona şi cu mine, în camera de alături, în linişte, eu cu ziarul de seară, Rimona cu broderia ei sau cu o carte. Poate ar fi cântat, pentru că până la moartea lui Efrat, Rimona cânta uneori. Eu şi Zaro am fi jucat şah. Am fi băut cafea. Rimona ar fi călcat o fustiță albastră pentru Efrat, în loc de farmecele negre ale Ciadului. Şi dacă auzeam doar un început de plânset, am fi sărit toți trei să-i schimbăm scutecul. Să o învelim. Să-i umplem biberonul. De ce a trebuit să o omor pe fetița mea? Pe părinții mei, care puteau fi bunici, în loc să înnebunească? Pe Rimona, al cărei trup, de la crimă, a devenit un cadavru? De ce i-am omorât pe toți? Şi vin aici ca să continui să omor? Ce nemulțumiri am avut? Ce am vrut şi n-am primit? Pe cine urăsc? Pe cine caut eu aici? Sunt complet nebun. Bătrânul de la Ein-Hutzov m-a făcut „nenorocit”. Nenorocită e mama. Nenorocit e tata. Le-am omorât-o pe Efrat şi încă un bebeluş înainte de ea, iar acum îl omor pe fiul lor. Şi Zaro e nenorocit. Numai eu mă simt foarte bine: mă arunc, treaz şi bucuros, direct în brațele diavolului. Să-i facă Zaro o fetiță? Să moară tata? Nu-mi pasă de nimic. Nu mai vreau nimic. Fluturii de noapte

zboară spre foc. Ce voiam în nopțile ploioase, când mi-a venit să plec? Căldură? Viață? Iubire? Adică durere şi furie amestecate cu o plăcere cât mai mare? Asta îmi lipsea? Să omor? Să fiu omorât? Să distrug? Nu, nu mai e nenorocit. Dimpotrivă. Merge şi se simte bine. Se duce să o aducă pe Efrat. Toată viața l-au numit „bun”, însă el a fost rău. Dar s-a terminat. Acum e singur şi nimeni nu-i va mai spune că e bun sau rău. Aici e o pantă, se urcă puțin. Nu mai e nisip, acum încep stâncile. Să mă opresc. Să ascult. Poate că ucigaşii ăia stau la pândă. Un tir de mitralieră şi totul se aranjează. Nu se aude nimic.

Ionatan se opri. Îşi şterse iar fața cu mâna. Îşi atinse barba. Bău golind aproape jumătate dintr-o ploscă de apă şi făcu un efort şi mai mare să asculte. Căldura se domolise. Se simțea boarea rece a nopții. Nu se auzea nici cel mai mic sunet de jur-împrejur. Tăcerea pustiului. O uşoară adiere dinspre nord. Umbra munților. Stele. Şi întuneric. Dar printre stele, deodată – o mişcare fulgerătoare, mută, una se deplasă de la locul ei, trasând o linie arzătoare aproape de la un capăt la altul al cerului, stingându-se spre sud. Toate celelalte aruncau o lumină rece.

Ionatan îşi trecu bagajul de pe un umăr pe altul, iar puşca, din mâna dreaptă în cea stângă. Adulmecă aerul şi se hotărî să o ia puțin mai spre nord. Întrebarea e dacă dealul din față e Geabel-Butair sau e deja Geabel-et-Taibe. Trebuie să răsară luna. Dar ce e foşnetul ăsta? O umbră neagră s-a făcut nevăzută. O pasăre de noapte? Sau doar un miraj? E o linişte rece şi adâncă peste tot. Numai eu respir aici? Sau mai e vreo respirație undeva în spatele meu? Cineva mă pândeşte şi se uită la mine? Repede, cu un sunet scurt, îşi încărcă puşca. Aşteptă un timp împietrit. Nu se mişcă nici un fir de nisip. Inima îi bătea sălbatic. Şi cu toate astea, blocă puşca şi se forță să-şi continue drumul. De departe îi apăru din nou umbra înaltă a colinei Geabal-

Haaron. E în regulă. Ăsta e drumul. Sunt deja pe direcția lui Wadi-Musa. Nu mă tem şi nu-mi pasă de nimic. Nu sunt obosit, nu mi-e foame, nu mi-e sete. Efrat are un tată erou. Iar noaptea asta de-abia începe.

Cât e ceasul acum? Ceasul meu nu-mi e de ajutor. După stele – e încă devreme. Dar ce e acolo, în față? Cine îndreaptă spre mine o lanternă? O fi reflectorul vreunui post de observație al duşmanului? Vreo torță a beduinilor? Ne-am întâlnit deja? Cu asta se termină povestea mea?

Era o lumină dulce, venită parcă din altă lume. Un fel de fior slab făcu să vibreze peretele muntelui. Roşie, imensă, strălucitoare răsări luna de dincolo de coama unei stânci. Deodată lumea se schimbase. Pe pantele întunecate dansau fire sclipitoare. În jos vibrau unde de lumină. Un şuvoi de argint mort curgea în tăcere peste pământul încremenit. Contururile colinelor se dezvăluiră. Din loc în loc se vedeau bolovani negri pe fundul uedului, din loc în loc tufişuri întunecate țeseau vreo intrigă. Degeaba se grăbea Ionatan, încercând să se îndepărteze: cu cât se grăbea mai tare, cu atât mai sălbatic dansau umbrele puse în mişcare de propriul lui corp de jur-împrejurul lui, făcând să-i înghețe sângele în vine.

Iată fantomele morților. Sirienii pe care i-am omorât. Soldații pe care fratele meu i-a înjunghiat. Fața Rimonei pe cearşaful alb. Zâmbetul ei tomnatic, înghețat pe fața palidă ca piatra. Argintul lunii se scurge peste corpul ei gol, fără viață. Imaginea mamei şi a tatălui lui în întuneric, capul ei e răsucit cu forța spre spate, gâtul plin de vinişoare e strâmb, tata stă lângă ea cu capul în piept, cu un aer maiestuos, cu un aer gânditor şi trist, cu toții morți, scăldați în lumina acestei băi de argint. Şi peste ruinele de la Sheih-Dahr, printre mărăcini, se revărsase lumina lunii, nu mai rămăsese nici un suflet viu, doar cadavre răsturnate din loc în loc pe pământul sclipitor. Cu ochii tulburi, trezindu-se

parcă dintr-un coşmar, Ionatan înţelese deodată: n-am rămas decât eu, înseamnă că eu sunt ucigaşul. Eu i-am omorât.

Ca şi cum i s-ar fi tăiat picioarele sub greutatea trupului fetiţei moarte, Ionatan se prăbuşi. Rămase cu faţa ascunsă în pământul ars şi sărat, tremurând din tot corpul, fără să simtă pietricelele care îl înţepau, orb şi disperat, ce-ai făcut, nebun ce eşti, ce-ai făcut, e moartea ta, nebunule, ai omorât-o şi pe ea şi pe cei doi copii pe care a vrut să ţi-i nască şi pe maică-ta şi pe taică-tău, iar acum şi tu ai să mori. În spaima acestor chinuri trase puşca spre el, sprijinind-o de umăr, de obraz, scoase un scâncet de câine, eliberă siguranţa şi apăsă cu toată puterea pe trăgaci. Şocul îi zdruncină umărul, mirosul de fum şi de scrum îi răscoli măruntaiele şi deodată explozia prelungită i se uni cu bătăile inimii, în timp ce scânteile săreau ca nişte licăriri de foc din ţeava armei.

Deşertul, pietrele şi pereţii văii răspunseră imediat cu un ecou înalt şi repetat, împuşcătură după împuşcătură, primul ecou fiind urmat de altele, înfundate, îndepărtate şi ecouri ale ecourilor, ca şi cum din toate direcţiile îi răspundeau munţii, începând să se lupte unul cu altul. Când reveni în sfârşit tăcerea cea neagră, adunând resturile ecourilor, Ionatan înţelese că era pierdut şi că nu se mai putea răzgândi. Puse a doua cartuşieră şi trase toate cartuşele, unul după altul, apoi, când ajunse la a treia cartuşieră, ridică puţin ţeava puştii şi, închizând cu putere ochiul stâng, ochi luna şi trase în ea restul de gloanţe.

Neliniştea tăcerii care se instală apoi îl îngheţă. Dinţii îi clănţăneau, mâinile şi picioarele îi tremurau. Când reuşi să-şi revină cât de cât, se ridică îngrozit şi îşi deschise nasturii de la pantaloni, frisoane iuţi îl făcură să urineze cu întreruperi, urinează, se opreşte, vomită, vomită şi sughite zgomotos, genunchii îi tremură, măruntaiele i se întorc pe

dos, pantalonii i s-au udat de urină, iar voma i-a stropit bocancii.

Când se mai linişti, înţelese deodată că iată, stă în picioare într-o noapte cu lună plină şi poate fi văzut de la distanţă de pe teritoriul duşman, unde au fost deja măcelăriţi mulţi tineri asemenea lui, iar el stă aşa ca un nebun după ce a trezit tot deşertul, şi acum nu i-a mai rămas nici măcar un glonţ, dacă va fi atacat de vreun animal sălbatic sau dacă vor veni să-l omoare aici, pe loc.

Ionatan se răsuci pe călcâie şi, cuprins de groază, o luă la fugă înapoi. Fugea cum nu o mai făcuse niciodată până atunci, cu salturi mari, fugea şi se dezechilibra fără să cadă, fugea de-a lungul povârnişurilor fără să privească înainte, fugea respirând zgomotos, fugea scâncind, continuă să fugă şi când rămase fără aer în plămâni şi simţea înţepături violente în coaste, fugea fără să încetinească, fugea cu ochii ieşiţi din orbite, după o mie de ani, picioarele lui cunoşteau în sfârşit pietrişul de pe fundul uedului, dar nu se opriră din alergat, capul îi fu învăluit în ceaţă, puşca şi-o ţinea tot timpul cu amândouă mâinile înainte, ca la atac, mereu învăluit în pânza de păianjen a lunii, care îl încurca şi îl făcea să se împiedice, până se prăbuşi pe pământ cu faţa înfierbântată, scăldându-se în nisipurile de argint.

Era aproape trei dimineaţa când Ionatan ajunse la vagonul de la marginea bazei militare din Ein-Hutzov. Cu un prosop zdrenţuit şi jegos înmuiat în gin şi apă cu gheaţă, bătrânul îi şterse faţa. Iar la trei şi jumătate, Ionatan începu să plângă.

A doua zi dormi până spre seară. Bătrânul îi pregăti o salată de legume şi pâine neagră cu gem. După o zi-două, Ionatan era cel care îi pregătea bătrânului masa. Iar la sfârşitul săptămânii începu să-l însoţească la măsurători, să adune probe de roci şi minerale din toate colţurile

deşertului. Era ajutorul lui. Făcu puțină ordine în vagon. Curăță teodolitele. Bătrânul îl numea *malcik*. Dacă bătrânul urla în glumă, spunându-i *paşol von*, *ti ciudak*, Ionatan răspundea cu un zâmbet lent şi jenat. Un ciob de oglindă din colțul vagonului îi dezvălui odată, spre uimirea lui, că era copia exactă a zâmbetelor Rimonei, cea care fusese soția lui.

— Ascultă, am avut la un moment dat un prieten care m-a învățat un proverb rusesc: Un prieten de suflet la nevoie e ca o blană într-o zi friguroasă de iarnă.

— Minciună, se înfurie bătrânul, nu există şi nici n-ar fi posibil să existe un astfel de proverb în ruseşte! Nu există! E o minciună!

Dar aici s-au terminat minciunile, îşi spuse Ionatan. Aici am scăpat complet de alergie. Nici nu mai fumez. Mi-a crescut şi barba. Încep să înțeleg. Iar inima e împăcată, pentru că totul se schimbă în bine. Sunt aici.

Poate mă duc la noapte să o caut pe Mihal? De ce nu?

8

În sfârşit a trecut iarna. Ploile au încetat, norii au dispărut, vânturile puternice s-au transformat într-o briză mângâietoare. În ultima săptămână a lunii martie, Shrulik putuse să stea pe mica lui terasă în fiecare seară, urmărind cu privirea stolurile care traversau cerul stacojiu, îndreptându-se spre nord-vest.

În ciuda inundațiilor din iarnă, recolta de cereale era bună. În aprilie au înverzit lanurile de orz şi de grâu, până la colinele dinspre est. Era o primăvară târzie: de-abia acum au înflorit merii în livezi. Perii sunt îmbrăcați în alb ca nişte mirese, iar vântul dinspre vest ne aduce parfumul lor precum miasma unei dorințe trupeşti. Drumurile se uscaseră. Nucii, smochinii şi migdalii înfrunziseră, bolțile de viță-de-vie din grădinile noastre se treziseră încet-încet la

viață, în nuanțe de un verde-închis. Trandafirii pe care îi tăiasem astă-iarnă au început să înmugurească. Dimineața devreme, cu mult înainte de răsăritul soarelui, tot kibbutzul se umplea de ciripitul vrăbiilor prin coroanele copacilor. Pupăza îşi repeta fără încetare refrenul matinal, iar pe acoperişurile caselor gângureau porumbeii. În timpul plimbării de sabat până la ruinele de la Sheih-Dahr, Anat a observat deodată – şi se grăbi să le arate şi Rimonei, lui Zaro şi lui Udi – că pe coama dealului stăteau cinci căprioare care însă au dispărut imediat.

În curțile satului arăbesc în ruine ardeau tufele de bughenvilia, ca şi cum pietrei înseşi îi venea să urle. Sub bolțile şi arcadele distruse se împleteau ramurile viței-de-vie sălbatice. Iar mirosul salcâmilor pusese stăpânire hoțeşte pe tot dealul.

Într-o remorcă trasă de tractor, Udi a cărat de la Sheih-Dahr o piatră de moară mare, o piatră de prag şi o bătătoare pentru cereale din lemn înnegrit. Le-a pus pe toate în grădină. Odată, într-o sâmbătă iernatică, între două ploi, Udi vorbise despre intenția lui de a dezgropa şi de a aduce de la cimitirul din Sheih-Dahr un schelet pe care să-l folosească în chip de sperietoare, ca să-i enerveze pe toți bătrânii din kibbutz. Poate că doar glumise. Sau poate că bucuriile primăverii l-au făcut să uite.

Şi Azaria adusese de la Sheih-Dahr un urcior mare, crăpat, pe care i-l dărui Rimonei. Umplu vasul cu pământ, sădi în el muşcate roşii, apoi îl aşeză lângă intrare. Asta o să-i placă mult lui Ioni, îi spuse Rimona. Dar în vocea ei nu auzise nici bucurie, nici tristețe.

În fiecare zi, la patru dimineața, Shimon cel mic scotea turma de oi la păscut, pe pantele colinelor dinspre răsărit. În fiecare zi, la şase sau şapte, Stuchinik cel bun se întorcea de la mulsul de noapte, trecând în linişte prin fața ferestrei biroului lui Shrulik, secretarul. Shrulik îşi începuse ziua

redactând scrisori, cu speranța de a-şi îndeplini sarcina asta înainte ca telefonul să se trezească. În fiecare zi, Hava Lifshitz stătea vreo cinci ore la croitorie, cu buzele strânse, cârpind haine de lucru. În fiecare zi, Eitan R. strângea o căruță plină de lucernă, pe care o aducea de-a lungul gardului, împrăştiind-o în ieslea grajdurilor.

Iar în orele după-amiezii, după o scurtă odihnă, lucram în micile grădini din jurul caselor: prăşeam, tăiam crengi, coseam. La ştiri se vorbea iar despre tensiunea de la granița de nord, despre pericolul izbucnirii unui război, despre cei ce se strecurau încoace, peste graniță, despre protestul ferm şi avertismentul prim-ministrului Eshkol în fața ambasadorilor celor patru puteri. Între ştiri, uneori se transmit cântece ebraice vechi, de pe vremea pionierilor, care ne merg direct la suflet.

Viața îşi urmează cursul normal. Nimic nou. Stuchinik a murit subit la mijlocul lui aprilie. Într-o dimineață, întorcându-se de la muls, intră cu cizmele lui în biroul lui Shrulik, umplând încăperea cu miros greu de grajd, şi îi ceru jenat prietenului lui să-i dea voie să trimită imediat – sau, mai bine, să fie trimisă în numele lui – o telegramă la Kiriat-Gat: Doreşte ca unica lui fiică, împreună cu soțul şi copiii, nepoții lui, să lase imediat totul şi să vină la Granot chiar astăzi. Când secretarul întrebă ce sărbătorea, Stuchinik păli deodată, ca şi cum ar fi fost prins cu minciuna, şi se sprijini cu palmele de masă. Bolborosi o frază de neînțeles despre o problemă de familie, adică – personală, nu personală, mai bine zis – privată, iar pe Shrulik îl miră tristețea din vocea lui. Trecuseră zilele când Stuchinik se înfierbânta, se certa, exagerând cu patos şi sentimente exprimate zgomotos, denunțând diverse fenomene prin cuvintele: „*Saiz* inacceptabil şi dezgustător”, pus mereu pe ceartă şi pe corectat, plin de mânie. Şase luni nu vorbise cu Shrulik, pentru că acesta din urmă îi dovedise

cu enciclopedia în mână că Danemarca nu face parte din Benelux. După şase luni l-a iertat, susţinând că atlasului lui Shrulik „de mult i-a trecut vremea”. Anii care au trecut de atunci i-au şters de pe faţă expresia de pionier convivial, făcându-l să semene cu un negustor evreu obosit, din aceia care toată ziua stau în colţul cel mai întunecos al unei galanterii, după o tejghea amărâtă, şi memorează fragmente din *Mishna* între un cumpărător şi altul. Încăpăţânat a fost toată viaţa, dar acum stă aici jenat şi cuprins de durere.

Stuchinik refuză să bea ceai. N-avea nici chef de vorbă. Şi deodată, foarte ruşinat de sine însuşi, întinse mâna. La început, Shrulik nu înţelese, apoi, foarte mirat, acceptă să-i strângă totuşi mâna întinsă. După acest gest, Stuchinik se întoarse fără nici un cuvânt şi ieşi, cu mersul lui împleticit, lăsând în urmă mirosul de grajd.

Shrulik rămase pe gânduri. Cântări lucrurile. Şi se hotărî să trimită telegrama la Kiriat-Gat, dar numai după micul dejun, după ce va schimba câteva cuvinte cu Rahel.

Însă de data asta a fost prea târziu.

Stuchinik se duse acasă. Afară, pe terasă, îşi scoase cizmele şi hainele de lucru şi se duse la duş. Rahel îl găsi acolo, după multe ore, stând jos, cufundat parcă în gânduri, pe cimentul din baie. Spatele îi era sprijinit de faianţă. Ochii îi erau deschişi şi buni. Corpul lui vânos, încovoiat de anii de muncă grea, se învineţise sub apa care cursese pe el timp de câteva ore. Odihna şi pacea se citeau pe faţa lui spălată, ca şi cum ar fi plâns mult, iar acum se simţea eliberat. Shrulik, prietenul lui, i-a adus elogii lângă mormântul deschis. A spus că fusese un om modest, bun prieten, dar categoric în convingerile lui. Camarad onest, care nu se clintea de la principiile lui. Până în ziua lui cea din urmă, spuse Shrulik, până în ultimele ore, a muncit din greu. Şi a murit aşa cum a trăit, umil şi cu inima pură. Ne vom aminti cu toţii de sufletul lui delicat, până va veni şi vremea

noastră. Rahel Stuchinik şi fiica ei plângeau. Băieţii mai puternici, Eitan şi Udi au netezit pământul cu sapele. Şi Azaria pusese mâna pe o sapă şi încerca să-i ajute. Am mai stat acolo vreo cinci minute după ce a fost închis mormântul, aşteptând ceva, o frază, un cuvânt care încă nu fusese spus. Dar nimeni nu a mai vorbit după Shrulik. Adia doar briza mării. Iar pinii cei bătrâni din cimitir răspundeau în şoaptă, ca şi cum i-ar fi vorbit mării pe limba ei.

Pe Iolek îl puteam vedea în şezlongul lui de sub smochin, lângă terasă, cât era ziua de lungă. De când se întorsese de la spital, devenise foarte tăcut. Încetase să mai tune şi să fulgere, acum stă ore în şir, odihnindu-şi braţele pe marginea scaunului. Priveşte în tăcere şi admiră farmecele primăverii, ca şi cum ar fi cea dintâi primăvară din viaţa lui. Lângă el, pe un taburet mic, un teanc de ziare şi reviste, o carte deschisă cu faţa în jos şi încă o carte, iar deasupra teancului stau ochelarii lui de vedere. Doar imaginile oferite de spectacolul primăverii îl mai interesează. Şi, poate, mirosul florilor. Dacă se întâmplă ca vreun copil, alergând plin de însufleţire după mingea lui, să se apropie de scaunul său, Iolek dă din cap aprobator de trei-patru ori, cu atenţie, cu multă seriozitate, ca şi cum ar analiza o problemă complicată, dând în cele din urmă sentinţa:

— Copil.

Dacă Hava se apropie de el, aducându-i medicamentele şi un pahar cu apă, primeşte totul cât se poate de supus, cântărind atent ce trebuie să spună:

— Totul e în regulă. *Schön*.

Dacă vine secretarul să mai stea cu el pe înserate, discutând despre probleme şi soluţii, Iolek îi atrage atenţia uneori: *Aber*, Shrulik, serios, *seiz* un lucru simplu.

Sau:

— O să se aranjeze. *Was brandt*?

S-a terminat cu tunetele şi fulgerele, cu *mea culpa*, cu mânia biblică înfierbântată, Iolek se odihneşte toată ziua la umbra smochinului din grădina lui, admirând minunile primăverii. Doctorul spune că e restabilit. Bolnavul e ascultător şi nu face probleme. Din când în când trece pe la el Rimona, aducându-i de fiecare dată o floare de oleandru sau o ramură de mirt. Iolek îşi pune încet palma lui cea mare şi urâtă pe capul ei, spunându-i:

— Mulțumesc. E frumos.

Sau:

— *Meidale, du bist a heilige neshama*.[83]

Însă surzenia i s-a accentuat. Nu mai aude aproape nimic. Ceea ce-i povesteşte Shrulik în vizitele lui frecvente îi trece pe lângă urechi, ca un mormăit. Nici măcar avioanele cu reacție care ne spintecă cerul cu şuieratul lor sălbatic şi jos nu-l mai fac să-şi ridice capul şi să privească. Florile aduse de Rimona riscă să-i rămână în poală toată ziua, până se înserează.

De comun acord cu Hava, cu doctorul şi cu asistenta, secretarul a avut grijă să-i comande un aparat sofisticat. Sperăm ca în curând Iolek să ne poată auzi iar. Deocamdată se odihneşte. Tia stă ore întregi la picioarele lui, ațipeşte şi nici măcar muştele nu se mai oboseşte să le alunge.

La fiecare sfârşit de săptămână, Amos, fiul cel mic, vine acasă în permisie ca să petreacă sabatul, conform ordinelor venite de sus. Odată adusese cu el o scară, o bidinea şi o cutie cu var şi împrospătă chicineta. Hava îi cumpără un radio-tranzistor mic. Azaria aduse şi el o roabă plină cu ciment şi repară fisurile de pe alee şi din treptele de la intrare, ca să nu se împiedice Iolek. Sâmbătă seara se bea cafea şi se ascultă ştirile sportive transmise de Alexander

---

[83] Drăguțo, eşti un suflet sfânt (idiş).

Alexandroni. Într-o seară Amos a luat chitara de la Azaria Ghitlin şi, spre uimirea noastră, a reuşit să cânte trei melodii simple. Când a învăţat oare?

Se întâmplă o mică minune: Bolognesi îşi făcu apariţia într-o zi, aducând cu el o pătură din lână albastră pe care o împletise pentru Iolek, să-şi acopere cu ea genunchii în serile reci. Hava îi dădu acestuia cele două sticle de coniac, pe cea plină şi pe cea care era pe jumătate goală, pentru că de când se întorsese de la spital, Iolek nu mai pusese nici o picătură în gură. Să fie slăvit numele Domnului, care şterge lacrima sărmanului, spuse Bolognesi cu durere. Apoi, cu o oarecare viclenie, ca şi cum ar face aluzie la o idee foarte periculoasă, adăugă:

— Adânci şi întortocheate sunt căile sufletului, pline ca apa mării.

Cât despre Shrulik, secretarul, începu să facă tot felul de mici schimbări: după discuţii premergătoare, după rugăminţi, orientând sistematic opinia publică, reuşi să obţină majoritatea la adunarea generală în favoarea unui regulament privind călătoriile în străinătate într-o ordine prestabilită – în următorii cincisprezece ani vom putea cu toţii să beneficiem de o excursie de trei săptămâni în lumea cea mare. Shrulik trezi din amorţeală comisia tinerei generaţii şi începu să facă primele estimări şi planuri în vederea lărgirii treptate a tuturor apartamentelor familiale. Comisia responsabilă cu persoanele singure îşi reluă şi ea activitatea. Înfiinţă o echipă specială, care să verifice eventuala rentabilitate a unei fabrici în kibbutz, deoarece ajunsese la concluzia că tineri ca Udi şi Amos şi Eitan vor avea nevoie în viitor de o ocupaţie, după cum spune el, cu o bază mai largă.

Nu a neglijat nici cvintetul lui de instrumentişti. Organiză repetiţii săptămânale. Acceptă în numele cvintetului să dea un prim spectacol în sala de mese a unui kibbutz vecin.

Dacă această experiență va fi una reuşită, poate vor cânta într-o zi şi în fața publicului nostru.

În fiecare noapte îi puteam vedea silueta fragilă în pătratul luminat al ferestrei lui, lângă birou, scriind şi ştergând şi scriind iar. Unii spuneau că Shrulik scrie un articol ştiințific. Alții, o simfonie. Mai erau şi cei care râdeau, spunând că poate scrie un roman.

Anat a lui Udi era însărcinată. Şi Rimona. Doctorul Schillingher, ginecologul ei de la spitalul din Haifa, a ridicat din umeri spunând că orice e posibil. Deşi sarcina asta contrazice părerea lui, putem să ne rugăm totuşi ca de data asta lucrurile să se termine cu bine. Totul e posibil. Statistica e, după părerea lui, o ştiință primitivă. Personal, refuză să-şi asume vreo răspundere – dacă ar trebui să întrerupă sau să continue. Poate va fi bine. Nu se ştie. Să sperăm. I-a dat Rimonei diverse sfaturi şi indicații. Shrulik aflase toate astea de la Hava, care insistase cu fermitate să o însoțească pe Rimona la control, să fie de față şi să audă cu urechile ei totul, pentru că Rimona e împrăştiată.

În fiecare zi, la întoarcerea de la lucru, de la spălătorie, Rimona găseşte lângă chiuveta din bucătărie portocale proaspete, grepfrut, un borcan cu miere, curmale sau smântână, pe care Hava i le aduce acasă. Odată a găsit un disc nou, cântece populare ale afro-americanilor din zona fluviului Mississippi, şi îşi aminti că era ziua lui Ioni.

În fiecare joi, Rimona făcea o prăjitură pentru Hava şi Iolek, cu ocazia venirii lui Amos de sabat. Din când în când, sâmbătă seara apărea şi ofițerul Chupka. Stătea cu familia – Iolek şi Hava şi Rimona şi Azaria şi Amos – bea o cafea, două, înghițea câteva sandviciuri şi vorbea foarte puțin, ca şi cum ar fi ajuns la concluzia că vorbele nu aduc nimic bun.

Pe Ionatan îl pomenesc rar: Poate şi-o fi găsit între timp vreo ascunzătoare în ruinele din Galileea. Poate vinde benzină prin vreo staţie uitată de lume. Ori s-a urcat pe vreun vapor de marfă, în drum spre ţări îndepărtate. Într-o bună zi vom primi veşti de la el. Chupka şi Amos, Rimona şi Azaria şi Shrulik, fiecare ajunsese în felul lui la concluzia că nu i s-a întâmplat nici o nenorocire.

Cât despre Iolek, odată se trezi brusc din aţipeala lui prelungită şi spuse cu o uşoară enervare:

— Ce, iar e ocupat odorul? Nici azi n-a ajuns? A venit timpul să devină om în toată firea! spunând asta, se cufundă din nou în adâncurile surzeniei lui.

La finalul uneia dintre vizitele de sabat, Chupka plecă de la familia Lifshitz şi se închise vreun sfert de oră împreună cu Shrulik: avea o veste, un zvon, o umbră de zvon pe care nu considera că trebuie să o aducă la cunoştinţă familiei, preferând să i-o transmită numai lui Shrulik personal. Treburile stau aşa: Unul din băieţii noştri, Yotam, din Kfar-Bilu, a ieşit la începutul săptămânii cu încă doi *ghiahshim*[84] să cerceteze o scurtătură făcută de beduini în deşert, de la muntele Aiarim până la muntele Hemet. Când traversăm vadul Akrab, trecem peste un drum părăsit. Noi îl numim Hirt-A-Tanak-Bab-Alah. Şi deodată, pe drumul acela au văzut un jeep civil în pană şi un evreu gol pe jumătate, cu barbă albă, semănând puţin cu Gordon din fotografii, transpirat tot, schimbând roata. Nu le-a dat voie să-l ajute. A început să-i înjure. Atunci i-au spus la revedere şi au plecat.

— Ei şi?

---

[84] În jargon umoristic, *măgari* (arabă).

— O clipă. Ascultă. S-a jurat – Yotam, soldatul – că a văzut acolo, în depărtare, un tip care aduce puțin cu Lifshitz, doar că avea părul mai lung şi barbă neagră.

— Iartă-mă, ce înseamnă în depărtare?

— Când s-au apropiat, rămăsese doar bunicul. Celălalt o luase la fugă ca o şopârlă, dispărând printre stânci.

— Şi care e concluzia?

— Nici una. Bunicul a început să-i facă psihopați, urlându-le că nimeni nu era cu el şi nici nu putea să fie, apoi îi amenință cu un revolver, înjurându-i de toți strămoşii.

— Ei şi?

— Nimic. Asta-i tot. L-au lăsat în pace şi au plecat.

— Şi omul tău? E sigur că l-a văzut pe Ionatan?

— Nu. I se pare numai că seamănă cu el.

— Şi ce-o să faceți acum?

— Nimic. Mai căutăm. Dacă trăieşte şi dacă e în țară, poți să contezi pe noi, până la urmă tot punem mâna pe el. Fii fără grijă.

— Şi celălalt, bătrânul? De unde e?

— Lasă asta, Shrulik. Tot deşertul mişună de nebuni. De fapt, toată țara. Cum am putea şti? Şi Yotam ăla e puțin cam sărit. Îi place să spună poveşti. Acum un an a văzut un leu în vadul Hatzatzim. E pasionat şi de spiritism şi chestii din astea. Îți spun, Shrulik, procentul de nebuni din țara asta e cel mai ridicat din lume. Rămâi sănătos. Şi să nu le pomeneşti părinților nici un cuvânt despre afacerea asta.

După ce plecă tânărul, Shrulik rămase încă un timp singur în biroul gol. Bâzâiau țânțarii. Era cald. Vale, măslini, coasta muntelui, drumeag sinuos pentru capre pe coborâş în tabloul pictorului Reuven – asta vedea în calendarul de pe perete. Îşi spuse: Dacă există vreo forță superioară, Dumnezeu sau altceva, nu sunt de acord cu ea în multe probleme, printre care şi în chestiunile de

principiu. După mine, era mult mai bine ca totul să fie complet altfel organizat. Cel mai rău, după părerea mea, e umorul lui vulgar, mediocru, dacă se poate spune aşa. Ceea ce îl amuză pe el ne costă pe noi suferinţă, lucru care e peste puterile noastre. Oare chinurile prin care trecem să fie amuzamentul lui? Dacă e aşa, eu votez împotrivă. Diseară am să scriu asta în caiet, să rămână şi în scris: umorul lui e ciudat, după părerea mea, şi nu îl accept. Dar acum e aproape opt, sâmbătă seara, iar la nouă trebuie să deschid şedinţa adunării generale. Trebuie să verific acum, punct cu punct, ceea ce va figura pe ordinea de zi.

Pe data de patru mai, la două noaptea, l-au prins oamenii lui Chupka, printre ruinele satului Sheih-Dahr, pe ucigaşul cel periculos care evadase în ianuarie din puşcăria aflată în apropiere de noi. L-au găsit dormind ca un prunc în casa dărâmată a şeicului. I-au legat mâinile la spate cu o cămaşă şi l-au adus la secţia de poliţie din Afula. După o cercetare amănunţită, inspectorul Behor se convinse că muşteriul nu se întâlnise niciodată cu Ionatan Lifshitz. Se învârtise ca un animal timp de trei luni prin zonă, furând portocale de prin livezi, găini, bând apă din furtunurile pentru irigaţie, recunoscu că Bolognesi al nostru, pe care îl cunoscuse în puşcărie, îi adusese din când în când haine, chibrituri, ba chiar şi o sticlă de rachiu. Vreţi să ne mai ocupăm puţin de nebunul ăsta? Dar Shrulik spuse: Nu-i nevoie. Bolognesi nu e periculos. Lăsaţi-l în pace.

Atelierul de reparaţii auto e condus de Azaria Ghitlin. Care e ajutat de un muncitor sezonier. Şi-a mai domolit vorbăria febrilă de când Shrulik, folosindu-se de puterea lui de convingere, obţinuse majoritatea în adunarea generală pentru ca tânărul să fie înscris pe lista celor care solicită să devină membri ai kibbutzului. Rar de tot, la micul dejun, Azaria le mai spune lui Iashek sau lui Shimon cel mic, de la

staul, că o comparație care nu are picioare, îți arde buzele. Sau îi amintește în glumă lui Eitan R. ceea se Spinoza a descoperit cu sute de ani în urmă, că trebuie să acceptăm totul cu înțelegere și cu inima ușoară, pentru că destinul, cu toate fețele lui, e rezultatul unei decizii definitive, așa cum natura unui triunghi presupune că suma celor trei unghiuri ale sale este întotdeauna 180°.

Dacă îl îmboldim pe Azaria să se grăbească și să termine la timp pregătirea combinelor pentru că se apropie recoltarea orzului, el spune în glumă, cu mâinile în buzunar, cu o voce leneșă și tărăgănată, așa cum a învățat de la Udi: Graba n-a ucis ursul doar o singură dată, totul va fi bine.

Dar ziua și-o începe devreme, înaintea tuturor, odată cu primele raze de lumină, la patru dimineața. Din cauza frigului din zori, îmbracă jacheta cafenie, jerpelită, pe care Rimona o cârpise pentru Ionatan la mijlocul iernii. Deși era mult prea mare pentru el. Din când în când, merge seara cu Rimona la Anat și Udi Shneour sau în camera lui Eitan și a prietenelor lui, lângă piscină. Cântă puțin la chitară și își expune părerile politice. Și-a găsit timp și să are pământul din spatele casei. Sădi acolo sângele-voinicului. Se ocupă și de grădina Havei și a lui Iolek: săpă și curăță și tăie crengi și cosi iarba, aduse îngrășământ chimic și organic, sădi cactuși și garoafe, împodobind pe ici-colo curtea cu tot felul de fiare vechi, pistoane și roți dințate pe care le adusese de la atelier.

Zi de zi, după micul dejun, înainte de a merge la lucru, și-a făcut obiceiul să stea cam zece minute cu Iolek, la umbra smochinului, îi aduce ziarul de dimineață și îi citește titlurile. Amenințări de la Damasc. Arabi care au trecut granița fraudulos. Certuri între partidele din Kneset. Comentarii despre slăbiciunea lui Eshkol. Dar Iolek nu aude, de la atacul de cord și-a pierdut și ultimele fărâme de

auz, iar aparatul cel sofisticat nu-i e pe plac şi refuză să-l folosească. Atunci Iolek îşi pune palma cea mare şi amenințătoare peste mâna lui Azaria Ghitlin, întrebându-l cu oarecare mirare:

— Ei? Ce-i? Ce mai e nou?

Sau constată deodată trist:

— La urma urmei, Berl a fost toată viața lui o vulpe bătrână.

Sau:

— Ce să mai zic, Stalin nu ne-a înțeles niciodată şi nu ne-a iubit.

Azaria îi aranjează mai bine pătura de lână împletită, să nu-i fie frig la genunchi, şi pleacă la atelier. Încearcă din toate puterile să se facă folositor: a avut grijă ca Tia să fie vaccinată de veterinarul care vine la noi o dată la două săptămâni. A reparat şi a vopsit un scaun cu rotile vechi, pentru cazul în care Iolek va avea nevoie de el. A fost cu Rimona la Haifa, să-i cumpere o rochie de sarcină. Cu aceeaşi ocazie i-a mai cumpărat o cărticică în engleză, o carte indiană despre metempsihoză şi despre calea spre pacea sufletească.

Îi cânta la chitară în fiecare seară. Munca la atelier şi-o făcea cu chibzuială şi hărnicie. Când începu recoltarea orzului, combinele erau pregătite şi spălate, chiar şi vopsite, strălucind ca noi. În prima săptămână din mai redactă şi trimise o scrisoare către prim-ministrul Eshkol, subliniind că, în ciuda batjocurii oribile şi a ridiculizării, tovarăşul Eshkol trebuie să ştie că în popor sunt mulți oameni simpli care îl iubesc. Eshkol răspunse imediat cu o carte poştală pe care, scrisese de mână: „Mulțumesc, tinere. Mi-ai produs o mare emoție. Nu uita să-mi spui ce fac Iolek şi tovarăşa lui. Să fii binecuvântat.”

Şi Shrulik cântă în orele libere, noaptea, la flaut. Hava a părăsit deja apartamentul lui, încetând să-i mai fie o povară.

Oamenii îl opresc mereu pe câte o alee sau vin la biroul lui cu mici probleme, rugându-l să intervină în programul de lucru, solicitându-i să ia o poziție sau alta în probleme economice sau educative. Şi-a pregătit un carnețel în care notează fiecare plângere, fiecare întrebare, fiecare propunere şi nu le şterge de acolo până nu găseşte o soluție pentru ele. Doar noaptea e liber să scrie şi să şteargă şi să cânte. Din când în când mai au loc şi mici minuni: Se povesteşte că Pola Levin, unul dintre fondatorii kibbutzului, care a lucrat toți anii aceştia ca educatoare şi responsabilă cu comisia pentru vârsta preşcolară, a primit pe neaşteptate de la Shrulik al nostru un album cu reproduceri după Dürer. Ce însemna asta? Unii spuneau aşa, alții spuneau altfel. Cu toată recunoştința pe care o avem față de Iolek, mulți spun că un secretar mai devotat şi mai eficient decât Shrulik n-am avut niciodată.

Ce păcat că aparatul cel sofisticat pe care i l-am cumpărat lui Iolek stă degeaba într-un sertar, alături de ochelarii lui, nu vrea să audă. Nici să citească. Stă toată ziua în şezlongul de sub smochin privind înainte, spre copaci şi pietre. Poate se uită şi la păsările şi la fluturii şi muştele care zboară prin aer. Ce mult a decăzut. Primăvara asta frumoasă i-a produs o reacție alergico-astmatică puternică. Respiră greu, zgomotos. De fumat, nici vorbă, dar uneori ochii lui bătrâni lăcrimează din cauza alergiei. Chiar şi atunci când Amos, fiul cel mic, l-a anunțat că se va însura în toamnă cu prietena lui şi că s-a hotărât să părăsească definitiv kibbutzul şi să rămână în cadrul armatei, Iolek nu a reuşit să găsească mai mult de şase cuvinte să-i spună:

— *Schön.* Bine, frumos. Nu-i nimic.

Sosi o scrisoare de la Trotsky. Nu adresată lui Iolek, de data asta, ci noului secretar: Regretă, scrie Benia Trotsky, că nu a primit nici un fel de veste până în ziua de azi de la fiul lui. Degeaba stă şi aşteaptă, doar-doar va apărea. Dar

nu şi-a pierdut speranţele, nu le-a pierdut şi nu le va pierde. Iată, unicul său frate a dispărut cu douăzeci de ani în urmă şi nu se ştie unde. Dar nici în legătură cu el nu a disperat: totul e posibil, orice se poate întâmpla în viaţă. Oare va binevoi Shrulik, în numele kibbutzului, să accepte din parte lui Trotsky o donaţie în scopul înfiinţării unei săli de muzică? Şi poate şi a unei biblioteci? Sau a unei case de cultură? Rugămintea e de a nu fi refuzat. Şi el e foarte singur şi nu mai e nici tânăr şi cine ştie cât i-a mai rămas de trăit. Şi aici, la Granot, totuşi, au fost zilele cele mai frumoase din viaţa lui. Aici i s-a născut şi unicul fiu.

Shrulik îi răspunse în scris:

„Mulţumim pentru propunere. Peste două sau trei săptămâni o voi propune spre dezbatere în şedinţa secretariatului. În ce mă priveşte, o voi susţine."

O pasăre pe zid. Zidul e construit din cărămizi roşii. O pasăre ciudată, care nu e de pe aici: un fel de fazan? Sau gâscă sălbatică? O ceaţă umbroasă umple imaginea din tablou, ca un fel de umezeală rece. Dar ca o săgeată bine şlefuită, o rază oblică de soare străbate umbra şi ceaţa şi aprinde un cerc strălucitor ca focul pe una dintre cărămizile de la marginea zidului, în partea de jos a tabloului, departe de pasărea al cărei cioc – descoperise Azaria deodată – era deschis ca şi cum ar fi fost însetată. Avea ochii închişi.

Tia stă pe marginea covorului. Îşi curăţă blana cu dinţii. S-a oprit. Respiră cu limba scoasă. Neliniştită, se ridică deodată în picioare. Traversează camera, se strecoară sub canapea, iese căscând cu un scâncet, se îndreaptă lent spre uşă, se răzgândeşte şi se întinde din nou pe covor, de data asta la capătul dinspre fereastră.

Azaria a pus deja în dulapul de deasupra băii soba cu petrol şi a dat jos de acolo un ventilator. Pentru că iarna a trecut şi vine vara. Toate cărţile de şah şi revistele *Hasade*

ale lui Ionatan le-a aranjat pe raftul de sus. Pe raftul de jos aranjă cărțile Rimonei despre Africa, în ordine alfabetică.

E zece şi jumătate seara. În dormitor, patul e deja pregătit. Rimona stă în fotoliu. Având o conformație foarte delicată, sarcina e deja vizibilă. Poartă un capot albastru, de vară, fără mâneci, îşi ține mâinile în poală. În ochii ei licăreşte o luminiță slabă. Ce vede acolo, în față, printre faldurile perdelei cafenii? Ce face să se aprindă acea luminiță fină, intensă, de care se umplu ochii ei? Poate că vede note muzicale? Pentru că un disc se învârte pe placa patefonului: nu *Farmecele Ciadului* şi nici melodiile afro-americanilor din valea Mississippi, primite cadou de la Hava, ci un concert pentru vioară de Bach. Azaria îi priveşte corpul care se odihneşte în fotoliu, sânii ei mici şi burta care creşte dedesubtul lor, genunchii fini, uşor depărtați pe sub capotul albastru, părul blond care îi cade pe umeri, pe cel stâng puțin mai mult decât pe cel drept. Nu-i simte privirea. E cufundată în ea însăşi. Strălucirea feței o învăluie toată, ca un parfum.

Nu mai copiază pe cartonaşe ce a găsit la bibliotecă despre vrăjile africane. Nu-şi mai rade părul fin de sub braț. Ce aşteaptă Rimona? Poate să se coacă prăjitura din bucătărie? Poate pe Azaria, care şade concentrat, în tăcere, care aproape că nu mai pare atât de urât ca înainte, care pare aproape bărbat, aplecat asupra măsuței de şah pe care o cioplise Ionatan anul trecut în lemn de măslin. Joacă şah cu el însuşi. Sunt puține piesele pe care le-a lăsat pe tablă: regele negru, regina, tura, un cal şi doi pioni. Un rege alb, regina, două ture şi un pion. Azaria tace. Are timp. E linişte. În cutia de carton de pe balcon se aude broasca țestoasă pe care o găsise demult, în prima lor excursie la Sheih-Dahr. Odată, în gând, Azaria o numise Ionatan. Acum îi spune: broasca. Cândva juca şah ghidat de intuiție, de sclipirile bizare pe care le avea uneori; acum învață cu meticulozitate,

din revistele lăsate de Ionatan. Cândva repara maşinile din garaj aşa cum învățase în timpul serviciului militar, la atelierul comandamentului; acum studiază cărți despre întreținerea şi manevrarea tractoarelor Ferguson, John Deere, Massey-Harris. Cândva stătuse aici, în fața lui Ioni, fumând țigară după țigară; acum se străduieşte să fumeze cât mai puțin, deoarece a citit în ziar că fumul de țigară le face rău şi gravidei, şi fătului.

Tac amândoi. Când Rimona se ridică deodată, Azaria îşi ridică şi el ochii privind-o, ea zâmbeşte ca o fetiță care tocmai a fost iertată. Şi se duce la bucătărie să verifice cu un băț de chibrit dacă prăjitura e gata: mai durează. Trecând prin fața lui, lăsase în urmă mirosul ei, şampon de lămâie şi săpun de migdale amare. Îi atinse fruntea cu palma, ca şi cum s-ar fi temut să nu aibă febră. Şi Azaria o atinse, pe umăr. Şi îi spuse:

— Rimona. Stai jos.

— Aici lângă tine, şi îmi explici ceva despre şah? Sau ca mai înainte?

— Stai lângă mine.

— Eşti atât de bun.

— Da' de unde. Ce-am făcut?

— I-ai adus salată verde când te-ai întors.

— Eu? Ce? Cui?

— Broscuței. Şi ne-ai reparat robinetul.

— Fiindcă mă enerva deja cum picura. Aşa că l-am demontat şi i-am pus o garnitură nouă.

— Acum am să-ți dau un ceai, imediat va fi gata şi prăjitura. Am să beau şi eu ceai cu tine. Dar nu fierbinte. Rece.

— Întâmplător, am băut deja. Mai înainte. La Eitan şi la cele două voluntare ale lui. Ştii că una a fost înlocuită? Brigitte? Îți aduci aminte, a plecat. Acum o are pe Diana. Dar Smadar a rămas.

— Nu e adevărat, spuse Rimona ezitând.

— Ce?

— Că întâmplător. Ce ai spus acum: întâmplător. Mi-ai explicat cândva că nimic nu e întâmplător. Ai spus că Spinoza a descoperit asta. Şi ne-ai povestit despre Iosafat, profesorul tău, iar eu te-am crezut, şi Ioni se întristase.

Azaria luă de pe tablă una din turele albe. Puse în locul ei un cal. Şi îi spuse, îngroşându-şi puțin vocea:

— Ții minte totul. Nu uiți nimic.

Tăcură din nou. Concertul pentru vioară se terminase, şi în încăpere rămăsese un dor. La capătul dorului, în concert, apare renunțarea. Prăjitura era gata. Rimona o tăie şi servi. Pregăti ceai rece pentru amândoi.

— L-am visat pe Ioni astă-noapte, îi spuse, într-o baracă de cazarmă, cântând în fața tuturor la chitara ta. În vis părea că-i plăcea să cânte şi îmi plăcea şi mie şi soldaților care erau cu noi. Şi tu erai acolo şi îi împleteai un pulover lui Ioni.

S-au terminat zilele reci. Rimona nu-şi mai acoperă mâinile cu mânecile. Capotul ei de vară nu are mâneci. Dar cu palmele strânge ceaşca, de parcă i-ar fi încă frig.

Podeaua emană un miros fin de curățenie. Camera e liniştită şi luminată în nuanțe cafenii-roşietice prin abajurul mat al veiozei. Pe marginea raftului e o fotografie înrămată. O fotografie decolorată a Rimonei cu Ioni făcută în timpul excursiei din deşertul Iudeii, după nuntă. Ciudat, se gândi Azaria, cum de n-am observat până în seara asta că ei nu sunt singuri în fotografie, ci în colț, în spatele Rimonei, se vede un picior păros, în pantaloni scurți şi încălțat cu un bocanc de paraşutist. Şi o canistră deformată în fața lor, pe nisip, şi partea din spate a unui jeep.

Zece sau douăzeci de copii a avut şi era sărac, cânta la orgă într-o biserică, fără să câştige prea mult. Doamna Bach nu avea timp să se ocupe de el, cu toți copiii aceia pe cap.

Sigur era nevoit s-o ajute la gătit şi la spălat rufele, să împrumute bani, să cumpere cărbuni, fiindcă tot timpul e iarnă acolo, în Germania. I-a fost foarte greu şi totuşi, uneori e capabil să exprime o atât de mare bucurie.

Azaria spuse:

— Eu aproape că n-am avut pe nimeni. De când eram mic.

Rimona întrebă dacă vrea să deschidă radioul, să asculte ştirile de la ora unsprezece. Azaria răspunse:

— Nu-i nevoie. Vorbesc încontinuu fără să înţeleagă că în curând va izbucni războiul. Totul duce la război: ruşii, situaţia, raportul dintre puteri, impresia lor că Eshkol e slab şi fricos şi că noi am obosit deja.

— E bun, spuse Rimona.

— Eshkol? Da. E adevărat. Doar că şi unul ca mine înţelege situaţia mult mai bine decât el. Însă am hotărât să tac. Ceea ce am de spus îi face întotdeauna pe toţi să râdă.

— Aşteaptă, îi zise Rimona şi, ca şi cum şi-ar atinge copilul, îi atinse uşor obrazul, aşteaptă, Zaro. Timpul va trece. Vei fi mare şi ei vor începe să-ţi asculte cuvintele. Pentru că tu eşti deştept. Să nu fii trist.

— Cine e trist? întrebă Azaria, nu sunt trist. Doar puţin obosit. Şi la patru trebuie să mă trezesc. Hai să ne culcăm.

În pat, la lumina beculeţului de la aparatul de radio, care încă mai transmitea muzică, a sărutat-o de câteva ori. Şi deoarece doctorul de la Haifa îi explicase că sarcina era complicată şi că îi erau total interzise relaţiile sexuale, îşi umezi palmele cu salivă şi îi apucă membrul mângâindu-l, dar, aproape în aceeaşi clipă, sperma lui îi stropi degetele, îngropându-şi ţipătul subţire în părul ei. O sărută din nou pe colţul ochilor. Când Rimona se întoarse de la duş, dormea ca un copil. Stinse radioul şi se întinse lângă el, ascultând, trează, profund liniştită, respiraţia lui Efrat în întuneric. Când adormi, adormi şi Rimona. Şi Tia, în camera de alături, şi broasca ţestoasă din cutia de pe balcon. Pe

urmă, spre miezul nopții, trecu pe acolo Shrulik, care-şi făcea plimbarea nocturnă şi închise aspersorul pe care Azaria îl uitase pornit.

9

La patru dimineață se duse la atelier. Lucră cu iscusință şi spor. Schimbă un radiator. Unse cu vaselină; repară o scurgere de ulei la una dintre combine. Apoi se gândi să se urce şi să dea jos de pe peretele din tablă fotografia ministrului Muncii şi protecției sociale pe care o decupase dintr-o revistă şi o atârnase acolo astă-iarnă. În locul doctorului Burg, Azaria lipi pe perete o imagine colorată a mării, pentru că la mare se gândea din ce în ce mai mult, cu cât se apropia arşița verii. Două ore mai târziu se trezi şi Rimona, făcu un duş, îşi puse o rochie de lucru largă şi plecă la spălătorie.

Hava îi zise:

— Ei, cum e? Bine? Nu te doare? Nu sângerezi? Să nu uiți că n-ai voie să cari nimic. Auzi ce ți se spune? Să nu ridici nimic!

Rimona răspunse:

— Ieri v-am făcut gem de portocale. Să iei, e lângă chiuvetă, în bucătărie.

La lăcătuşerie, Bolognesi îşi pune masca pentru sudat şi repară cuştile găinilor. Fierul înfierbântat se înroşeşte. Scântei sar în toate direcțiile. Bolognesi lucrează desculț. Bolboroseşte: *Ziua căldura şi frigul m-au omolât noaptea şi sabia care lovleşte din pământul blestemat de Dumnezeu*. Iar la grajduri, Eitan R. a stabilit noi reguli, făcând schimbări drastice. Acum, când Stuchinik cel încăpățânat s-a dus şi nu mai are cine să-l împiedice să fie în pas cu timpurile, se simte un spirit modern şi mai multă eficiență. Cele două prietene ale lui Eitan se alăturară echipei. S-a terminat şi cu mulsul la ore imposibile: acum se începe mulsul la nouă

seara, ca oamenii, până la miezul nopții, şi se face o baie nocturnă în piscină, după care se deschide o sticlă şi începe viața.

Iashek a acceptat, după multe rugăminți, să fie contabil în locul lui Shrulik, care fusese ales secretar. Iar acum, când nu e aproape nimic de făcut în livadă, Udi Shneour se alătură echipei responsabile cu recoltarea cerealelor, promițând să facă ordine şi acolo. Anat trebuie să nască în decembrie. Şi Rimona va naşte la începutul iernii. Uneori se adună toți la Anat şi Udi, printre taburetele de paie şi ibricele şi revolverele care decorează pereții şi pumnalele şi minele care servesc drept ghivece de flori, stau pe scăunelele împletite şi beau cafea cu cardamon din ceşcuțe arăbeşti. Doar Anat şi Rimona, pentru care taburetele nu sunt comode, stau pe canapeaua cea joasă. Vorbesc despre războaie care au fost şi despre războaie care vor fi. Îl lasă pe Azaria să analizeze logic, în cuvinte bine alese, situația complicată a lui Nasser în Yemen. Obscuritatea sufletului rusesc. Dilema în fața căreia se găseşte regele Hussein şi orbirea lui Eshkol şi a miniştrilor săi. Azaria nu mai stârneşte râsul şi batjocura, se pare că obsesia cuvintelor l-a părăsit, în sfârşit. Uneori formulează un diagnostic, o imagine sau o comparație în aşa fel încât cei care îl ascultă se simt ca traversați de un curent electric şi îi zâmbesc, dar de data asta nu batjocoritor, ci cu simpatie şi uimire:

— Are dreptate. Nu ne-am gândit la asta, dar, în fond, e cât se poate de evident.

A învățat să tacă o secundă, două, între o frază şi alta. A învățat să-i facă pe toți să izbucnească în hohote de râs. A învățat să-şi întrerupă fluxul vorbirii, să pună o întrebare neaşteptată şi să simtă în aerul încăperii cum întrebarea lui se insinuează în inima fiecăruia, copleşitoare, anulând idei preconcepute şi lăsând loc unei noi viziuni.

Azaria Ghitlin nu mai poartă pantalonii lui de gabardin cu tiv şi nu le mai face curte fetelor care se ocupă de activităţile educative; nu se mai laudă cu puterea lui de a citi gândurile sau de a deplasa obiecte neînsufleţite. Nu-i mai agasează pe Shrulik şi pe ceilalţi cu declaraţii de dragoste înfocate. Ieşind din sala de mese după cină, îi cuprinde Rimonei mijlocul şi o aroganţă ascunsă străluceşte în ochii lui verzi: un mascul care s-a luptat cu altul şi a câştigat o femelă şi, dacă va avea chef, va câştiga şi altele. Grădina lui e îngrijită cu bun-gust. Şi grădina Havei şi a lui Iolek a devenit, în mâna lui, un colţişor foarte şic. Tot kibbutzul vedea asta. Tot kibbutzul a fost uimit de realizările făcute la atelierul auto în sezonul ăsta. Acum ştiu. Şi asta nu e nimic, va veni o zi când doar istoricii îşi vor aminti de Iolek Lifshitz, dar orice copil va şti că Granot e kibbutzul lui Azaria Ghitlin. Ghitlin? Poate Gat. Sau Ghital?

Se simte în formă. Lucrează la atelier paisprezece ore pe zi şi cu toate astea are destul timp să stea şi cu Rimona, să participe la viaţa comunităţii, să o ajute puţin pe Hava, să cânte, să stea de vorbă cu Shrulik, să studieze literatură tehnică, să-şi perfecţioneze jocul de şah, să urmărească ce se petrece pe scena naţională şi internaţională, să răsfoiască vreo carte de poezii sau să revină uneori la Spinoza.

Azaria se bronzase. Soarele verii îi arsese puţin bretonul blond: astă-iarnă ajunsese la noi tuns scurt, ca un arici. Şi-a promis că în august va învăţa să înoate. Îşi va lua şi permisul de conducere. Degetele lui de chitarist se înnegriseră la încheieturi şi sub unghii de la ulei şi zgură. Are o mică arsură pe bărbie, de la uleiul de motor fierbinte, care îi dă o expresie de tânăr trecut prin multe. Are ocazia acum să-şi îmbunătăţească relaţiile cu ceilalţi, alinându-le durerile: odată a venit la el la atelier Anat, cu ochii în lacrimi; trebuie neapărat să vorbească ceva cu el. Azaria o luă deoparte, după hambar, într-un colţ celebru la noi din

cauza unui nebun disperat care cu zeci de ani în urmă alergase ca descreieratul în zori, trăgând cu pistolul în toată lumea. S-a săturat, spuse Anat, de Udi, animalul ăsta, acum, când sunt însărcinată, fuge să se distreze noaptea la piscină cu Eitan şi târfele lui. Şi se întoarce uneori şi la trei dimineaţa.

Azaria îşi aminti cum demult, înainte de a rămâne însărcinată, fata asta avea obiceiul să-şi bată joc de el cu răutate şi cu sânge-rece, să se joace în faţa lui cu poalele rochiei, cu genunchii, arătându-şi decolteul bluzei, ca să-i trezească instincte obscure şi să-l înnebunească. Aproape în fiecare noapte, imaginea ei îl însoţea în patul din baraca cea veche, alături de Bolognesi, bântuindu-i orele singurătăţii, în întuneric.

Îşi puse o mână pe spatele ei, dominându-şi ezitarea şi amintindu-i acest lucru. Anat se îmbujoră. Nestingherit, el îi vorbi despre sălbăticia trupească, altfel la bărbaţi, uneori fără nici o emoţie, străpungătoare, aproape ca o durere. Apoi încercă să-i explice că Udi e, de fapt, cam copilăros: fanfaronda lui războinică, euforia ucigaşă, aroganţa masculină, lipsa de sensibilitate ostentativă, toate astea ţin poate de vreo frică de împlinire şi de sensibilitate. Când ochii i se umplură de lacrimi şi îl rugă să-i spună ce ar trebui să facă, să se abţină, să se certe, să fugă, Azaria îi spuse, Anat, ştii doar că îi e frică, fă în aşa fel încât să nu se mai teamă, dar nu mă întreba pe mine cum, asta tu ştii cel mai bine. A continuat să plângă zece minute, iar Azaria a rămas lângă ea, ţinând-o de mână până ce s-a mai liniştit.

Şi cu Hava stătea uneori e vorbă: în timp ce Iolek şedea în fotoliu privind nemişcat înainte, cu ochii larg deschişi, dar fără să clipească, repirând cu un fel de şuierat, Azaria îi povestea Havei, în camera care se lăsa învăluită de amurg, despre zilele copilăriei lui. Lucruri pe care nu voise sau nu putuse să i le povestească lui Ioni şi nici lui Iolek sau lui

Shrulik, nici măcar Rimonei, dar pe care, din nu se ştie ce motiv, simţea nevoia să i le dezvăluie tocmai Havei. Fuga, pribegia, foamea prin păduri, prin sate, prin zăpadă, prin vagoane de marfă, până în munţii Urali, într-un oraş mizerabil din Asia, prin stepa arsă de soare, părinţi nu avea, doar o mătuşă monstruoasă care pusese stăpânire pe el, apoi aici, în centrul de preluare a imigranţilor, când mătuşa îşi pierduse complet minţile, apoi în armată, unde a fost înjosit şi chinuit, dar nu s-a lăsat înfrânt, pentru că încă de mic copil avea convingerea că are un fel de rol special, nu rol, scop, nici asta... Şi cum, ajungând aici într-o noapte de iarnă, Iolek îl primi cu braţele deschise, şi dumneata, Hava, m-ai dus pentru prima dată la sala de mese, iar a doua zi dimineaţă Ioni a venit să mă ia la lucru. Îl enerva întotdeauna expresia „n-ai încotro” şi faptul că aici nu se întâmplă nimic şi toate zilele sunt la fel. Îmi vorbea despre călătorii în Bangkok sau Karachi, ţări şi oraşe exotice, mirându-se că eu vreau să trăiesc toată viaţa în acelaşi loc. Râdea de mine şi odată aproape că m-a bătut, dar cu toate astea suntem fraţi.

Cu voce tare şi lipsită de intonaţie, Iolek spuse brusc:

— *Seiz Gurnicht!* Doar cuvinte! şi se întoarse imediat în lumea lui îndepărtată.

Hava îl întrebă pe Azaria ce părere are, unde e Ioni acum, dar Azaria nu i-a putut spune decât că nu era mulţumit la noi şi s-a dus să trăiască singur, poate şi ca să ne pedepsească în felul ăsta. Când îi va fi mai bine, poate se va întoarce.

Hava spuse:

— Să vorbeşti ştii. Asta da. Dar nu o spuse cu răutate, ci cu tristeţe. Şi îl servi cu sifon rece. Îl rugă – poate că Iolek se va înveseli puţin – să cânte ceva, pentru că avea chitara pe genunchi. Azaria cântă melodia *Râzi, râzi*, dar Iolek nu reacţionă, nu simţi. Shrulik intră să spună bună seara şi să

vadă ce se întâmplă. Şi el fu tratat cu sifon pe o asemenea vreme fierbinte şi umedă. Când au ieşit, Shrulik îl însărcină pe Azaria să fie omul de legătură şi instructorul voluntarilor care vor sosi în curând la noi. Azaria se bucură, dar se prefăcu în prima clipă că îi e greu să accepte, fiind ocupat şi copleşit de muncă şi obligaţii, lăsându-l pe Shrulik să-l roage vreo cinci minute după care, ca şi cum ar fi făcut un sacrificiu, acceptă. În aceeaşi seară, Azaria găsi la Eitan un ventilator stricat, pe care fetele aveau de gând să-l arunce, îl demontă, îl repară şi înainte de culcare i-l duse lui Bolognesi cadou, în baraca lui de lângă gard, pentru că în nopţile astea aerul e irespirabil în bojdeuca lui înghesuită.

Într-o noapte, Shrulik a scris în caietul lui, printre altele:

Nu există probabil un remediu politico-social pentru suferinţele simple, permanente. Pot fi abolite relaţiile stăpân–sclav în sensul material, vizibil. Se pot înlătura din viaţa noastră foametea, vărsarea de sânge, cruzimea în forma lor vulgară. Sunt mândru că nu am renunţat şi am rezistat până acum în această luptă, demonstrând că nu e o cauză pierdută dinainte. Până aici totul e bine şi frumos, dar de acum începe greul.

Am scris „luptă”, dar, auzind cuvântul acesta, se uită la mine deodată, de după perdeaua subţire de idealuri, coamele sălbatice, înspăimântătoare ale suferinţelor primordiale. Sunt suferinţe pe care nu le putem alina; ce putem face în faţa acestui instinct primitiv care ne împinge pe toţi, fără încetare, să căutăm câmpuri de luptă, provocări, să ne războim, să învingem, să cucerim şi să ieşim victorioşi? Cum să înfruntăm pornirea primitivă de a ţine în mână, cum spune Rimona, o suliţă sau o sabie şi de a porni pe urmele vreunui berbec, să ne înfigem în carnea lui lancea, să-l vânăm, să-l supunem, să-l ucidem şi să facem din asta o sărbătoare? Şi cum putem înfrunta inimile

obosite, cruzimea ascunsă, sadică, cruzimea invizibilă, vicleană, care se poate deghiza sub măşti de bunătate, acceptate de toţi? Cum să înfruntăm răutatea din noi, prostia secretă pe care strămoşii noştri au numit-o „spirit obtuz”, când până şi o persoană ca mine – destul de logică, reţinută, preotul satului, călugăr, muzicant, descoperă uneori în sufletul lui răutatea asta ascunsă? Cum să înfruntăm deşerturile aride din noi? Cum să dominăm dorinţa obscură de a le da ordine celorlalţi, de a umili, de a supune, de a crea dependenţă, de a-l înlănţui pe celălalt cu o pânză de păianjen transparentă, subţire, de vinovăţie, de ruşine şi chiar de recunoştinţă?

Mă uit la ultimele rânduri pe care le-am scris aici. „Cum să înfruntăm”, „Cum să dominăm”: în timp ce eu mă întreb cum să fug de grozăviile astea, ele se strecoară în cuvintele mele. A domina. A învinge. Mă copleşeşte frica.

Munţii şi deşerturile tac. Pământul e mut. Marea vuieşte în surdină. Cerul e fierbinte ziua şi întunecat şi rece noaptea. Iarna vine după vară şi vara după iarnă. Oameni se nasc şi mor şi totul se descompune încet-încet: Corpul. Locul. Gândurile. Mâna mea care scrie toate astea şi stiloul şi hârtia şi masa. Credinţele şi opiniile. Familiile. Totul se descompune neîncetat, pentru că timpul malign roade totul pe dinăuntru. Totul se descompune. Ca sunetele flautului meu în nopţile singuratice aici, în cameră: apar, se împrăştie, dispar. Totul se descompune fără încetare. Încă există, dar încet-încet se evaporă. Emoţii puternice. Cuvinte. Case din piatră. Ţări şi cetăţi. Poate şi stelele de pe cer. Timpul destramă tot. Înţelepciunea se străduieşte să discearnă între bine şi rău, între minciună şi adevăr. Dar şi înţelepciunea se destramă, iar timpul, în curgerea lui, face praf toate semnele binelui şi răului, adevărului şi minciunii, frumosului şi urâtului pe care le-am trasat pe faţa lucrurilor. Totul se destramă. Bolognesi spune: *Aşa cum apa*

mării acopelă. Când într-o dimineață am să cad şi am să mor ca un gândac, singur pe podeaua camerei mele, totul se va şterge: a fost un sunet şi a dispărut. *Binecuvântat fie numele lui Dumnezeu care ne dă odihnă desăvârşită.* Dar nu există odihnă desăvârşită. Timpul care te descompune va descompune apoi orice urmă. Ca *apa mării.* Măcar de-aş fi avut parte de iubirea unei femei. Măcar de-aş fi avut copii şi nepoți. Însă şi atunci: ca *apa mării*. Mă cuprinde frica.

Dar ce m-a apucat acum? S-a întâmplat o mică minune în pragul bătrâneții, am început să pretind deodată puțină autoritate şi respect. Am vrut şi am găsit şi totul mi se pare ridicol. Iată, am un exemplu care se numeşte Iolek: om respectabil. Cât l-am invidiat toată viața, cât am dorit să-l văd căzut în dizgrație, de ce să mint, suferind, chinuindu-se, mort, şi să-l înlocuiesc eu. Pentru ce? Dragoste? Nici Iolek. Nici Eshkol. Cine atunci? Bialik, în poezia *Primeşte-mă*, întreabă ce este dragostea. Iar eu îi răspund aici: Domnule poet, iartă-mă, nici eu nu ştiu. Un zvon. O umbră trecătoare. Un miraj. După asta a plecat Ioni cine ştie unde. Asta caută şi Azaria tocmai la noi, aici? Există oare iubire în lume? Scriu şi îmi vine să râd: la vârsta mea, din poziția mea mă lamentez ca un elev de liceu – există sau nu dragoste? Şi totuşi: există sau nu există? Şi dacă există, cum e posibilă când se află în contradicție cu tot restul?

De exemplu, tată şi fiu. Frați. Soț şi soție. Toți, ca virusul unei boli misterioase, poartă în ei o înstrăinare reciprocă, singurătate, durere şi dorința obscură de a provoca durere. Sau nu de a provoca durere: de a se folosi de celălalt. De a-l schimba. De a-l întrista. De a-l supune şi de a-l stăpâni. De a-l îngrădi pe cel drag în inima lor ca şi cum ar fi o pastă de modelat în mâinile lor. *Ca apa mării.* N-am avut nici un copil, Rimona, Ioni, Azaria, atunci ar fi țâşnit şi din mine, cu siguranță, ca o umbră înspăimântătoare dintr-un abis, dictatorul cel crud, monstrul care îşi întinde brațele păroase

să-i frământe şi să-i zdrobească şi să le dea formă după chipul şi asemănarea mea sau după aspiraţiile mele secrete. Sau dacă în tinereţe aş fi îndrăznit să-i dezvălui lui P. dragostea mea şi dacă aş fi căştigat dragostea ei, în aceeaşi clipă s-ar fi declanşat războiul de cincizeci de ani, dragon şi gorilă, cine va supune pe cine, cine e materialul de modelat şi cine e creatorul. Şi dacă această grozăvie ar fi îmbrăcat o formă delicată şi rafinată, fără pumni, fără unghii, chiar şi fără ţipete, care ar fi consolarea? Cum faci să nu mai existe durere? Ce face un om care nu se străduieşte să reducă durerea, măcar în cercul lui strâmt?

Eu, care mi-am petrecut viaţa într-o contemplare sterilă de la fereastra mea, ştiu că nu e nici o cale, că durerea e adânc gravată în ordinea lucrurilor. Că suntem atraşi de ea ca fluturele de lumina becului în toate faptele noastre, cele rele şi cele bune, în poftele noastre trupeşti, în imaginaţia secretă a actului sexual, în idealuri, în paternitate, în prietenie, în credinţe, chiar şi în aspiraţia explicită de a reduce durerea în jurul nostru se ascunde dorinţa ascunsă de produce suferinţă şi de a suferi. Ceea ce e scris în Geneză despre păcatele care sunt în tine în fiecare clipă şi te caută, dar tu le vei stăpâni, versetul acela obscur ar trebui, poate, înţeles astfel: să suferi, să faci să sufere, să ai milă, să-faci-să-sufere-pentru-a-avea-milă. Fiecare pe semenul său şi fiecare pe sine însuşi. După durere tânjeşti şi o vei stăpâni. Să zicem.

Vei stăpâni? Iată, spre groaza mea, până în inima acestei porunci benefice pătrunse monstrul. Însăşi porunca e păcătoasă: vei stăpâni. Dar cum adică să stăpâneşti? Să comanzi. Să supui. Să învingi şi să cruţi, să eliberezi, doar ca să recucereşti, dar pe o cale mai sofisticată. Să stăpâneşti? Prin durere? Iar durerea e stăpânirea însăşi?

Ce glumă e asta? Ce vulgar e umorul acesta. Ce plat, ce grosolan, ce lipsit de sens şi se repetă până la dezgust. Nici o scăpare: *ca apa mării.*

Azaria are un proverb despre cine a fost umilit şi a decăzut – doar acela merită să fie izbăvit. Decădere? Izbăvire? Nu, mulţumesc. Eu nu cer atât de mult. Întreb din nou, cu ce se poate îndulci durerea, măcar puţin, măcar pentru scurt timp? Cu singurătate? Cu înjosire? Cu vorbe? Sau dimpotrivă, prin extaz furios, prin sălbăticia simţurilor, prin uitarea lumii întregi, în afară de vârtejul sângelui? Cât aş vrea să primesc un răspuns la toate astea. Notez aici: Ajuns în acest punct, refuz să mă dau bătut. Continui să aştept un răspuns.

„Mathews numeşte acest fenomen «orientare fără sens» şi nu pentru că nu ar avea nici o valoare din punct de vedere biologic, ci pentru că rolul său nu ne e cunoscut deocamdată deloc" (Donald Griffin, *Migraţia păsărilor*, p. 159).

Apropo, am să mai notez aici: Iolek a avut dreptate. Ca întotdeauna. Omul acesta dificil, răsfăţat, ros de autoritate a înţeles imediat, în noaptea aceea de iarnă, că tânărul care şi-a făcut apariţia din întuneric, ciudat, puţin nebun, cu vorbăria lui isterică, are o sclipire ce trebuie cultivată, pentru că poate, într-o bună zi, va face lucruri mari şi ne va aduce binecuvântarea. Dar cum a văzut Iolek asta? Ca să fiu sincer, trebuie să recunosc că dacă aş fi fost în locul lui, dacă atunci aş fi fost eu secretar, cu siguranţă l-aş fi trimis pe tânăr înapoi în întunericul din care a ieşit. Din precauţie, din lipsă de gândire, ridicând din umeri în sinea mea, din teama de a nu mă complica.

Deci care e vraja care l-a determinat pe Iolek, pe de o parte, şi pe Rimona, pe de altă parte, complet opusă, să-l adopte pe Azaria? Aş vrea să înţeleg asta. Nu înţeleg. Şi regret. Şi mă opresc aici, pentru că e târziu.

10

Sezonul agricol e în toi. Zilele sunt lungi şi fierbinţi, iar nopţile sunt scurte. Nu bate deloc vântul. Recoltarea se face în trei ture, şi noaptea, la lumina reflectoarelor combinelor. Se apropie sezonul culesului de fructe. Apoi va veni vremea pentru recoltarea viei, apoi culesul bumbacului. La graniţa de nord au loc aproape în fiecare zi schimburi de focuri. Şi la noi au ajuns sabotorii, au distrus pompele de apă, au dărâmat baraca goală din tablă din livadă, reuşind să fugă în aceeaşi noapte dincolo de graniţă. Dar munca la câmp continuă fără întrerupere. Oricine poate da o mână de ajutor a venit să-şi aducă aportul la îndeplinirea misiunii. Aproape toate femeile, bărbaţii şi copiii se trezesc devreme, înainte de a începe lucrul, şi muncesc o oră-două în lanul de bumbac. Sau plivesc în grădina de legume.

Azaria lucrează cam paisprezece ore în fiecare zi, ca nu cumva să rămână în pană vreo maşină agricolă sau vreun tractor. Îl ajută un muncitor sezonier şi un tânăr voluntar entuziast. Voluntarii au sosit deja, iar Azaria în ciuda faptului că este foarte ocupat, îşi găseşte timp să stea de vorbă şi cu ei în fiecare seară pe iarbă, să le prostească despre viaţa în kibbutz, oferindu-le argumente favorabile, uneori chiar făcându-i să cânte împreună în nopţile cu lună. Pe paisprezece mai, paznicii au omorât un sabotor chiar lângă gardul nostru. Pe şaptesprezece s-a încheiat recoltarea orzului şi a început recoltarea grâului. A doua zi, cvintetul a dat un recital modest în sala de mese a unui kibbutz vecin. Pe douăzeci mai, pe seară, s-a întors Ionatan Lifshitz, iar în dimineaţa următoare s-a şi prezentat în haine de lucru la atelierul auto, ca şi cum n-ar fi lipsit nici o clipă de acolo. S-a întors cu o barbă neagră, foarte slab şi înalt, bronzat ca un arab, la fel de tăcut ca întotdeauna. Am auzit că Chupka însuşi îl descoperise lângă un chioşc la Ieruham, spunându-i: Acasă, drăguţă, destul ţi-ai făcut de cap, hai,

urcă în maşină. Iar Ionatan a zis: Bine, lasă-mă numai să-mi iau lucrurile, vin diseară. Şi, într-adevăr, veni spre seară. Intră şi îi sărută fără chef pe maică-sa şi pe taică-său, îl atinse pe frate-său, şi îşi târî acasă rania, puşca şi canadiana, cu toate păturile şi cu sacul de dormit murdar. Făcu un duş lung. Prin uşa de la baie îl rugă pe Azaria să fie bun şi să înghesuie totul în dulap, iar puşca, în lada de sub pat. Întrebă ce se mai întâmplase cât timp a lipsit. Şi tăcu. Când veni Rimona, îi spuse:

— Bun. M-am întors.

Rimona zise:

— Îţi stă bine cu barbă. Şi bronzat tot. Probabil vrei să mănânci.

În noaptea aceea au dormit amândoi, Azaria şi Ioni, în sufragerie. Iar Rimona a dormit singură în dormitor. La fel şi în nopţile următoare: Ioni pe canapea, Azaria pe o saltea întinsă pe covor. Au adus radioul în camera lor, ca să poată asculta ştirile.

— Tia arată destul de bine, spuse Ioni odată, înainte de a adormi, şi ai aranjat frumos grădina.

Azaria răspunse:

— Aşa cum ţi-am promis.

În fiecare dimineaţă plecau devreme la atelier. Se întorceau pe înserate, pentru că aveau mult de lucru. Făceau duş. Beau ceai sau cafea rece. Uneori jucau şah. De cele mai multe ori câştiga Azaria. Dar uneori se opreau în mijlocul partidei. Cu barba lui cea neagră, cu faţa ascetică, alungită, cu ochii puţin adânciţi în orbite, cu aerul nou, de seriozitate care i se citea pe buze, Ionatan Lifshitz semăna cu un *avreh* silitor care se pregăteşte să devină rabin. Dar Iolek, într-unul din rarele momente de luciditate, îşi schimonosi faţa mormăind:

— *Yoh. Azoi wie a wilde chaie.*

Aparatul şi ochelarii vechi se umplu de praf în sertar. Îşi petrece în grădină cea mai mare parte a zilei, iar seara îl aduc înăuntru cu scaunul cu rotile şi îl aşază în fotoliu. Nu mai urmăreşte ştirile. I-au găsit o altă ocupaţie, care timp de două-trei zile au crezut că-i place: Bolognesi a venit şi l-a învăţat să împletească. După vreo zece-douăzeci de rânduri, Iolek s-a săturat şi de asta. Iar a fost cuprins de amorţeală şi confuzie. Pe Shrulik îl confunda cu Stuchinik. Moţăia în scaun. Iar noaptea refuza să se culce în pat. Cu pătura împletită pe genunchi, cu o picătură de flegmă atârnându-i de vârful nasului, cu o spumă albă uscată la colţurile gurii, Iolek şedea şi dormea aproape neîncetat, zi şi noapte.

În serile acelea de vară, prim-ministrul Eshkol rămânea uneori până târziu, după miezul nopţii, în biroul lui din Ierusalim. Secretarele plecaseră de mult acasă, lângă telefoane moţăiau funcţionarii care erau de serviciu, garda lui de corp adormise pe o bancă în hol, luminile oraşului clipeau la ferestrele biroului, un camion greu huruia, iar prim-ministrul rămânea sprijinit cu braţele de biroul plin de documente şi scrisori, cu faţa în palme, cufundat în gânduri timp îndelungat. Până când şoferul urca întrebând politicos, scuzaţi-mă, poate ar fi bine să mergem acasă?

La care Eshkol răspundea:

— Da, *jungerman,* ai dreptate. *Geendikt*. Mergem acasă. Ce-a mai rămas de făcut aici?

La sfârşitul acelei veri, Azaria şi Ioni hotărâră să pregătească cu propriile lor mâini un butoiaş de vin, pentru iarna care avea să le bată în curând la uşă. Ioni aduse de la vie zece lăzi cu struguri muscat. Azaria dădu de-a dura un butoi vechi, pe care îl găsise la Bolognesi, în colţul lăcătuşeriei. Amândoi au stors, au strecurat şi au adăugat zahăr. Vinul fermentă, apoi se opri din fermentat. Azaria îl

turnă în sticlele goale de sifon aduse din debaraua bucătăriei.

De două ori pe săptămână, Hava venea să curețe şi să facă ordine în casă, pentru că doctorul îi interzisese Rimonei să se aplece sau să care până şi cel mai mic obiect dintr-un loc în altul. Rimona e greoaie şi mişcările ei sunt rigide. Se loveşte cu umărul de tocul uşii. Se loveşte de masă. Vrea să ceară ceva, dar uită ce a vrut. Hava se ocupă de toată gospodăria. Coace cozonaci. Pune rufele murdare în lada pentru spălătorie şi aduce pachetele cu cele curate. Uneori stă cu ei, dar nu găseşte ce să le spună. După ce pleacă, ei rămân. Joacă şah. De cele mai multe ori nu termină jocul, pentru că îi doboară oboseala. Liniştea se pogoară peste cei trei.

În noiembrie, Anat îl născu pe Nimrod, primul ei băiat. În decembrie, Rimona născu o fetiță care cântărea ceva mai puțin decât ar fi fost normal, însă naşterea a fost uşoară, fără complicații. Azaria propuse numele Naama. Iar Ioni spuse:

— Posibil.

Aşezară pătuțul în dormitor, lângă Rimona, iar ei continuară să doarmă în sufragerie. Veni din nou iarna. Toată ziua ploua, iar noaptea se auzeau tunete. La atelier, aproape că nu mai aveau ce face. Plecau la lucru târziu şi se întorceau devreme. Uneori beau din vinul pe care îl făcuseră în vară. Aşa trecu anul şaizeci şi şase şi începu şaizeci şi şapte. Rahel Stuchinik a fost din nou rugată să-i dea Havei o mână de ajutor cu Iolek, pentru ca aceasta din urmă să se poată ocupa de copii. Rahel îi aşterne peste halat un prosop şi îl hrăneşte cu linguriţa – ou moale, suc de roşii, ceai călduț. Îl ajută să-şi facă nevoile. Îl curăță, îl spală şi îi rade barba. Iolek se uită în gol. Uneori Hava trage mai aproape un scaun, stă lângă el câte un sfert de oră, ținându-i mâna în mâna ei. Probabil că Iolek nu-şi dă seama. Dar de şapte

ori pe zi aleargă la nepoata ei: supraveghează şi le dă sfaturi bonelor de la creşă, le ceartă, le dăscăleşte şi plimbă căruciorul fetiței pe aleile kibbutzului între o ploaie şi alta.

— Shrulik, uită-te la ea! spune când îl întâlneşte pe secretar.

Iar Shrulik se apleacă jenat, şi ca şi cum ar face o concesie în ce priveşte principiile şi conştiința lui, şi spune:

— Da. Superbă.

Fața Havei se luminează. O lumină care-i împodobeşte chipul aproape tot timpul. Şi când sterilizează biberonul. Şi când îi face compot de fructe. Şi când fierbe scutece şi cearşafuri. Şi când spală cu săpun şi clor podeaua camerei. Şi când omoară orice microb din closet cu detergenți puternici.

Iar Rimona rămâne indiferentă la toată agitația, fără să observe prezența celor doi bărbați, nici furtuna iernatică de afară, alăptând-o pe Naama. Nu mai e suplă, sânii îi sunt grei şi plini, coapsele i s-au îngroşat puțin, ochii îi ține pe jumătate deschişi. Uneori, Ioni şi Azaria stau amândoi pe canapea, unul lângă altul, în fața ei, privind tăcuți şi uimiți. Ea stă în fotoliu, cu picioarele larg desfăcute, îşi scoate sutienul pe care se văd picături de lapte şi stoarce mamelonul cu degetele, până ies brobonele. Fetița se lipeşte de un sân. Apoi de celălalt. Mamelonul care s-a eliberat e alungit şi închis la culoare, ca un deget, şi încă picură. Dar pe fața ei, care s-a rotunjit, apare o strălucire delicată, ca o aură în jurul lunii pline. Din când în când ridică fetița în poziție verticală să regurgiteze. Şi Rimona râgâie fără să-şi acopere gura.

Nu se mai spală toată ziua cu săpunul de migdale amare. Corpul ei îşi păstrează acum parfumul ca de pere coapte. Nu aruncă nici măcar o privire spre ei când joacă şah. Nu le mai toarnă ceai şi nu-i mai roagă să nu fie trişti. Dar uneori aşterne pe câte unul dintre ei un scutecel curat şi le-o dă pe

Naama unuia sau altuia, să se plimbe cu ea prin cameră, să elimine aerul înghiţit în timpul suptului. Şi atunci Rimona se întinde pe canapea cu genunchii ridicaţi, fără să dea atenţie capotului care alunecă neglijent, descoperindu-i coapsele, şi se uită la cel care ţine fetiţa aşa cum s-ar uita cineva la mare sau la munţi. Sau aşa cum ne privesc pe noi obiectele neînsufleţite.

Ionatan şi Azaria au construit o cuşcă pentru Tia afară, în grădină, să nu se mai plimbe prin casă cât timp Naama e mică. Dacă se întâmplă ca Hava, care a pus acum deplină stăpânire pe întreg apartamentul lor, în special pe colţul unde se găteşte în bucătărie, să-i dea ordine Rimonei, să-i spună ce trebuie şi ce nu trebuie să facă, aceasta din urmă îi răspunde fără să zâmbească:

— Da. Mulţumesc. Bine.

Cât e ziua de lungă, Hava se oboseşte să-i ajute pe toţi. O energie sălbatică o copleşeşte. Odată a lăsat totul şi a plecat la Haifa pentru două zile, unde a mobilat şi aranjat cu mâna ei apartamentul cel nou al lui Amos şi al tinerei lui soţii, pentru că Amos e mai mult plecat: situaţia la graniţe se înrăutăţeşte, unităţile de elită sunt obligate să fie în alertă aproape tot timpul. Când s-a întors de la Haifa, Hava a cusut patru costumaşe pentru nepoţica ei. I-a împletit papucei din lână. I-a împletit un pulover. Când Azaria s-a îmbolnăvit de angină şi a început să aiureze din cauza febrei, îl duse fără să-i ceară părerea în dormitorul lui Shrulik şi îl îngriji ca pe un bebeluş. Când Ionatan şi-a rupt un deget de la mâna stângă la atelier, s-a dus cu el la Urgenţe şi a rămas acolo până i s-a pus ghipsul. Când Rimona i-a propus, la un moment dat să se ducă să se odihnească, Hava izbucni în râs şi scoase, strângând din dinţi, plasele de la ferestre şi se apucă de făcut curăţenie generală. La sfârşitul lui mai au fost amândoi recrutaţi. Apoi a izbucnit războiul pe care Azaria îl prevestise. Noi am

învins şi am lărgit linia frontierei. Eitan R. a fost ucis pe înălţimile Golan. Cele două prietene ale lui, Smadar şi Diana, au rămas să locuiască în continuare în camera de lângă piscină. Ionatan a luptat în Sinai, cu unitatea lui de elită, iar în ultima zi l-a înlocuit pe Chupka, acesta fiind răpus de o bombă. Azaria a fost recrutat la comandament, lucrând ca un nebun zi şi noapte, căpitanul Zlotkin îl numea îngerul nostru, iar după victorie îi acordă gradul de sergent. Când s-au întors, Hava le-a făcut o prăjitură. Shrulik a organizat o mică petrecere în cinstea tuturor băieţilor care s-au întors de pe câmpul de luptă. Şi s-a hotărât ca sala de sport aflată în construcţie prin bunăvoinţa unui prieten sionist din Miami, care donase banii necesari, să poarte numele lui Eitan Ravid. Ionatan şi Azaria au descoperit la întoarcere că fetiţa învăţase între timp să se întoarcă, fără să fie ajutată, de pe burtă pe spate. În curând va merge în patru labe pe covoraş. Rimona spuse: Uitaţi-vă, râde. Iar Hava zise: Acum înţelege deja.

Dacă cineva îndrăznea să facă vreo aluzie sau să glumească pe seama triunghiului ei vesel, Hava îşi arăta colţii de lupoaică bătrână, spunând, de exemplu aşa:

— Tu, Pola, mai bine taci din gură. Nici cu fiică-ta nu-mi e ruşine, *nebeh*, cu două divorţuri în doi ani.

Dar a doua zi spunea:

— Tu să mă ierţi. Am exagerat ieri. M-am enervat. Te rog să mă ierţi.

Iar în caietul lui Shrulik, printre multe altele, scrie aşa:

Pământul e indiferent. Cerul e mare şi misterios. Marea e misterioasă. Plantele. Călătoriile păsărilor migratoare. Piatra tace mereu. Moartea e puternică şi omniprezentă. Cruzimea e sădită în noi toţi. Fiecare e puţin ucigaş: dacă nu al altora, al propriului suflet. Iubirea – încă nu o înţeleg, cu siguranţă nu voi mai avea timp să o înţeleg. Durerea există fără putinţă de tăgadă. Dar cu toate astea, e clar că putem face

două-trei lucruri în privința asta. Putem, deci suntem obligați. Restul – cine ştie? Vom trăi şi vom vedea. În loc să continui să scriu, am să cânt în noaptea asta la flaut. Desigur, e loc şi pentru asta. Ce rost are? Nu ştiu.

1970
1976-1981

Nota autorului

În anul 1959 a apărut un roman scris de David Maltz[85] pe tema vieții în kibbutz, numit *Poarta închisă*; anumite fire leagă cartea mea de cea a lui Maltz, astfel de lucruri s-au petrecut, cu siguranță, şi în viața reală.

Cuprins

Partea întâi: Iarna
1
2
3
4
5
6
7
8
9

[85] Scriitor de limbă ebraică, 1899-1981.

10
11
Partea a doua: Primăvara
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Nota autorului